

School of Theology at Claremont

1001 1335894

GERMAN

LIBRARY

Southern California
SCHOOL OF THEOLOGY
Claremont, California

Aus der Bibliothek
von
Walter Bauer

geboren 1877
gestorben 1960

Lucas 1908.

BS
2621
B5
1895

Acta apostolorum

sive

Lucae ad Theophilum liber alter.

Editio philologica

apparatu critico, commentario perpetuo, indice verborum illustrata

auctore

Friderico Blass

Dr. phil., Dr. Litter. Dublin., Univ. Mosqu. soc. honor.
philologiae classicae in Univ. Halensi cum Vitebergensi consociata professore p.o.

Göttingen

Vandenhoef & Ruprecht

1895.

Acta operosiorum

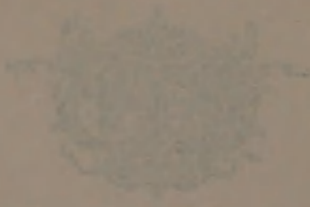
Incens ad Theophilum liber alter

Editha Paulsen

Das Recht der Übersetzung behält sich die Verlagsbuchhandlung vor.

in Bonn

Erhard'sche Verlagsbuchhandlung

Verlag

Verlag von J. Neumann, Neudamm

1887

Guilelmo Becker

ecclesiae Kiliensis pastori praeposito

amicitiae gratique animi documentum.

Qui tanto populo praefulges lumine largo,
Exigua interdum luce fruare mea.

PRAEFATIO.

Platonis est lepidus dialogus qui *Ἰων* inscribitur, in quo cum Ione rhapsodo Ephesio Socrates confabulatur. Ille se iactat, quod Homerum scienter interpretari possit; at Socrates ei scientiam derogat, inspirationem relinquit. Neque enim poetas ipsos ex scientia rerum sua proferre, sed divinitus inspiratos atque afflatos, quam inspirationem ab illis ad rhapsodos et interpretes propagari, ab his eorumque ministris denique ad auditores: perinde ut lapis Magnes vim suam occultam non solum in anulum sibi admotum transfundat, qua eum ex se pendentem teneat, sed etiam in alterum anulum primo admotum et sic porro, ut longa denique anulorum series eadem vi lapidis perfundatur atque contineatur. Quid hoc ad Acta Lucae? inquires. Nempe mihi videtur esse in his quoque Novi Testamenti scriptis vis quaedam inspirationis, quae ex illis in interpretes transire possit (modo ne sint lignei lapideive), ex interpretibus porro in auditores: id quod fit sine ulla scientia, sed afflatu quodam occulto. Neque dubito quin et fuerint multi tales horum librorum interpretes et hodie sint, eorumque operam maxime beneficam salutareque esse iudico, ut *θεῖος* hos quoque, sicut Plato Ionem illum, non immerito appellare possis, neque per iocum ut ille, sed plane serio. Puto legentes iam dudum exspectare, quorum haec oratio tendere possit: quae certe non potest tendere ad me ipsum atque hanc Actorum editionem, nisi per oppositionem quandam. Scientiae vocabulum prae nobis ferimus, hac gloriari solemus: qua scientia si idem attingere valeamus, quod per inspirationem illi interpretes de quibus dixi, non modo *θεῖοι* simus, sed *θεοί* sive, ut magis rebus verba accommodem, „sicut Deus“. Istud autem „eritis sicut Deus“ quantas turbas generi humano dederit det daturum sit, non meum est explicare. Qui autem satis habet, ut Legum Platonicarum loco quodam utar, *συνέπεσαι τῷ θεῷ ταπεινὸς καὶ κενοσχημένος*, horretque *καταλείπεσαι ἔρημος θεοῦ*, quamvis ea ratione possit aliquamdiu multis hominibus magni aliquid esse videri, eum dico talem scientiam omnino non esse affectaturum. Quid igitur faciet? nihilne scienter proferet? Sed relictum est circa has ipsas res, quae libris sacris continentur, spatium amplum, in quo eisdem rationibus utens, quibus in rebus humanis egregio cum fructu uti solemus, multa neque contemnenda invenire possit, ad quae scientiae nomen adhibere equi-

dem nihil moror. Itaque interpretes divinus res ipsas divinas interpretabitur, ceteri autem ea quae circa eas res sunt, vocabula graeca, notiones, res reliquas quae eisdem libris continentur vel ad eos spectant. Id autem, theologus si sit, in universum aliquanto commodius meliusque facere poterit, modo ne invito Deo — sic enim loquendum — ad id negotium accesserit; optime utique, si sit et theologus et philologus. Ego numquam theologiam didici, ideoque minime tantum audaciae mihi sumpsissem, ut aliquem ex his libris commentario illustrare vellem, nisi is esset hic Actorum liber, in quo interpretando primae partes profecto sint philologi, secundae, theologi. Ea enim in quibus theologus versari solet, et pauciora sunt in hoc libro et minus expressa, contra abundant quae longissime a rebus theologicis distent. Sed ut hoc sit concessum, tamen ex me quaeri potest, numquos putaverim hac editione mea usuros esse. „Theologi quidem“, dixerit aliquis, „vix aequo animo ferent te hanc suam provinciam invasisse, eoque minus, quia putabunt te se despiciere et ea ipsa contemnere, quibus maxime gloriantur; vide igitur ne id fiat quod apud Homerum est de vespis per imprudentiam lacessitis: *πρόσω πᾶς πέτεται καὶ ἀμύνει οἷσι τέκεσσι*. Adde quod latine scripsisti, cum scire debeas in hac ipsa quondam docta Germania latina nunc minime libenter legi; dicent igitur te non nosse saeculum tuum, *τὸν ἐπὶ Κρόνον βίον* somnigare, cum latina graecaque mirabantur homines et maxime hos libros tanquam sacros superstitionis quadam reverentia colebant, quos nunc a doctis indoctis summa licentia in maiorem suam gloriam discerpi dilaniari vides. Scilicet hoc si et ipse faceres, etsi latine, minus fortasse aegre ferrent; cum vero et sentiendi ratione *ἀρχαῖος* sis et loquendi, quem tandem putas talem librum hac luce potius quam situ vetusto et araneis dignum esse putaturum? Sic igitur si quis ad me loquatur — et sunt quidam locuti similiter —, haec habeo quae respondeam. Si quis nescit latine, ei homini non scripsi; idem enim homo ne Cantabrigiensem quidem codicem ceteraque curabit, in quibus excutiendis maxima pars huius libri versatur. Scio autem multos esse adhuc et in patria mea et in aliis terris, qui latina legere et possint et fortasse velint; peregrini quidem plerique etiam facilius et libentius quam germanica. Tum si germanice scripsissem, futurum erat ut linguam consuetam cetera consueta sequerentur, velut nomina hominum theologorum a quibus dissentio; volui autem et libere loqui neque inurbane, quod assequi poteram imitando morem disceptandi apud veteres receptum, sed id non sine lingua vetere. Theologos autem si quis putet a me despici, is egregie fallatur. Sunt enim inter eos nunc quoque et apud nos ipsos et doctissimi non pauci homines et laboris maximi et ingenii praediti admirabili facultate: quos quomodo quisquam sanus mentisque compos parvi facere possit non video. Si autem non omnes admiror neque omnia eorum inventa, alia ea res est; neque enim philologorum omnia neque philologos omnes. In vetere testamento nihil intellego; quod ad novum attinet, cupio esse quae hac nostra aetate rectius inventa sint quam maiorum nostrorum, et fortasse aliquando apud aliquem talia reperiam, quae et magni alicuius sint momenti et maioribus fuerint incognita et nunc cognita sint certa ratione. Sed

quamvis sint talia, tamen longe numero superantur ab eis quae vel nullam probabilitatem habeant vel adeo exiguum, ut pro nulla haberi possit: quippe res ipsae, in quibus plerique nunc aliquid elaborare gaudent, natura sua tamquam paludes non ferunt superstructa nisi levissima quaeque, et sicubi est firmitus solum, sicuti in his Actis, id illi quidem sedulo limo operiunt, ut palus esse videatur, ipsis autem in vera palude aedificare liceat. Sed convenientior homini philologo haec erit comparatio. Illustravit nuper splendide et docte Carolus Robert Polygnoti picturam, qua Orcum ille Delphis in pariete olim depinxit: in qua pictura spectabantur senex puer anus puella, qui in dolium perforatum aquam ingerebant vasis ne ipsis quidem integris, sive lubido sua eos ita ferebat sive fatali necessitate erant compulsi; adscriptum autem erat ἀτέλειστοι. Quos homines cum equidem impedire non possum neque debeam (philologus enim sum), mihi lectoribusque parcens plerumque ne refutare quidem studui. Etenim apud aequos iudices res uti in hoc Actorum libro traditae sunt ipseque liber et scriptor defensore raro egent, cum apud iniquos et praecupatos nulla defensio prodesse possit, et ingeret ille defensor et ipse aquam (etsi solido vase) in idem illud perforatum dolium. Tum (ut ab hac imagine discedam) Herculeis plane viribus neque mearum similibus opus est ad omnia confutanda, ita sunt multa et varia, et si quis talis exstiterit, tamen prioribus ad nihilum redactis succrescent alii ex corrupta saeculi vena, neque Iolaum sibi invenire poterit, ὅστις ἐπικαύσει τὰς κεφαλὰς τῶν κενολόγων. Sibi igitur suaeque scientiae magnae atque excelsae, ut multis videtur, illos relinquendos esse duxi, ipse parva mea et humili contentus, quam tamen certo confido non omnes despecturos esse.

Scr. Halis Sax. mense Oct. a. CIOIOCCCLXXXIV

Fridericus Blass.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

P. 3, § 1 extr. Quae de Luca praeterea aevi posterioris homines scire sibi visi sunt, maxima cura collegit Lipsius *Apokryphe Apostelgeschichten* II, 354 sqq.

P. 16, v. 12 add. ad ὁ πλεῖστος ὄχλος : ut Plat. Leg. 700 C. — v. 15 verus superlat. etiam ὡς τάχιστα Act. 17 15 α. — In -τατος unus est superl. ἀκριβέστατος Act. 26 5 (in orat. Pauli ad Agrippam).

P. 17, v. 18. Ἐθεώρησα (θεωρήσω) quater exstat: Mt. 28 1. Io. 7 3. 8 51. Apoc. 11 12; tum θεωρήσαντες v. l. -οὔντες Lc. 23 48.

P. 23 sq. Similia prorsus exposita esse video in libro egregio (quem sero cognovi) Georgii Salmon (*A historical introduction to the study of the books of the N. T.*, 6th edit. London 1892) p. 403 sqq.

P. 28, § 12 v. 24 sqq. Ita fere Wetstenius N. T. II, p. 451.

P. 29, v. 7 ab extr. lege *bohemicam*. — adnot. v. 1 lege χωρισμὸς . . τις. — v. 11 sq. principia versuum inter se commutata; lege v. 11 *scripsit ex codice* e. q. s., v. 12 *ut hunc ipsum* e. q. s. — ibd. Bedae fuisse codicem E exponit et. Wetst. l. c. p. 450.

P. 30, v. 25 lege *in loco vacuo*.

P. 32. Invenio ap. Semlerum (I. I. Wetstenii libelli ad crisin atque interpret. NT., Hal. 1766, p. 8): *Clericus iam olim, nomine Critobuli Hierapolitani usus, fere fuit in hac sententia, Lucam bis edidisse Actus. Nec Hemsterhusius alienus fuit ab hac sententia, forte bis Apostolos quaedam scripsisse. Itaque Ioannes Clericus (Jean Leclerc) auctor eius sententiae dicendus erit, quam ego quoque amplexus sum.*

P. 35, 12 sqq. Dissentit vehementer vir doctissimus C. Buresch (*Mus. Rh. XLVI*, 193 sqq.), qui putat tales formas scripturasque a scriptoribus alienas, a scribis Aegyptiis inventas esse, neque laudat Tischendorfium, quod tam multa ex codd. Alexandrinis male graeca receperit. Verum estne, si Phrynichorum rationem sequaris, magis barbarum τέσσερες vel εἶχαν quam εἰς τὴν πόλιν pro ἐν τῇ πόλει? Si apud grammaticum Lucas didicerat illa esse vitanda, multo magis hoc ut a scriptis suis arceret ei inculcatum erat. Sed non fuerunt illius tempore Phrynichi Antiochiae neque Tarsi.

P. 42, comm. v. 12 l. 8 40.

P. 44, comm. v. 1. Cf. 1 Thess. 5 1 τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, de eisd. rebus. — v. 6 lege 22 15.

P. 48 app. crit. β v. 4 add. ad 13 9 15 37. — comm. v. 13 lege 1 5 β. — v. 4 ab extr. De Iusto Barsabba v. et. Euseb. h. e. 3, 39, 9 (ex Papia).

P. 50, app. crit. α v. 5. Cassiodorus quoque (p. 1383, M.) Ἰουδαῖοι ignorare vid. (*diversarum gentium viri*).

P. 65, text. v. 1 lege εἰσῆλθεν]. — comm. v. 10 ab extr. lege Lc. 5 9.

P. 70, app. crit. β, v. 4 τὰ ῥήμ. ταῦτα (*verba haec*) et. Cassiod.

P. 73, comm. v. 3 lege *sac.* — v. 14 ab extr. lege 1 19. — 8 ab extr. lege v. 12.

P. 74, app. β, v. 7 lege 148.

P. 75, text. β v. 1 lege ὁπ'. — comm. v. 9 ab extr. lege ἀπειλεῖν att.

P. 77, comm. v. 12 lege 3 18. — v. 5 ab extr. lege Πιλάτος: in ps. ἔρχοντες.

P. 80, app. cr. α v. 1 lege Ἰωσῆς. — comm. v. 16 sq. χεῖμα et. Ios. A. 18, 6, 3.

P. 82, text. v. extr. lege λαῶν . καὶ

- P. 83, comm. v. 10 lege 22 z.
 P. 90, text. β v. 2 lege ἡ δύναμις
 P. 92, comm. v. 2: πληθύναι pro -υνθῆναι et. Mt. 24 12 D.
 P. 98, app. crit. 1 adde σιτία ABCDE.
 P. 99, comm. v. 14 lege Videau.
 P. 111, text. v. 3 lege Ἀνάστηθι — comm. v. 2 ab extr. dele κολλᾶσθαι 5 13.
 P. 114, comm. 1 sq. Ἔως τοῦ c. inf. inde ab Aristotele (p. 668, b, 2) et Polybio, W. Schmidt de Flavii Ios. elocut. p. 428.
 P. 116, text. v. 2 lege ἡμέρας — comm. v. 4 sq. Ita iam Beda, Quaest. in a. ap. (VI, 41 ed. Basil.).
 P. 117, app. crit. β v. 5: imposuitque ei manum et dixit Cassiod.
 P. 118, comm. v. 3 ab extr. lege: praeter 837 β hoc solo.
 P. 121, app. crit. v. 4. Et. Cassiod. p. 1388 καὶ Γαλιλ. ignorare vid.
 P. 122, text. v. 1 lege κατοικοῦντες
 P. 126, app. crit. α, 3 et dum et. vulg.
 P. 128, comm. v. 4 ab extr. Cf. quae ex Iosepho conguessit W. Schmidt l. c.
 p. 513 sq.
 P. 129, comm. v. 6 ante ἐνυήθησαν add. 31.
 P. 130, comm. v. 4 cf. Schmidt l. c. p. 370. — 12 lege 9 31.
 P. 131, app. crit. β, 3. Cassiod. p. 1389 (libere): qui resurgens a mortuis *XL diebus conversatus est cum disc. suis.*
 P. 132, app. crit. β, 2: et benedic. etc. hab. et. Cassiod. — comm. v. 10 lege ἐν.
 P. 135, comm. v. 8 lege 9 33.
 P. 136, app. crit. β, 1. Cf. Cassiod. p. 1390.
 P. 137, comm. 1 sq. Papyr. Parisin. (Wessely Abh. d. Wien. Akad. 1888, 2 p. 75; cf. ad 19, 13) in formula exorcismi: ἰησοῦς χριστός.
 P. 142, comm. 4 ab extr. add. Dig. XLVIII, 3, 12.
 P. 147, comm. 16 ab extr. add. Schmidt l. c. 355 sq.
 P. 148, app. crit. α, 1. 13 init. et cum vulg.
 P. 150, comm. v. 2. De dat. temp. pro acc. cf. Schmidt l. c. p. 382. — 10 add. ἔως c. gen. = μέχρι inde ab Aristot., v. Bonitz Ind.; supr. ad 840 (Add.).
 P. 154, app. crit. β, 1 lege εἰρήνηαν. — 2 v. 42 verba Dei pro v. haec (vulg.) Cassiod.
 P. 156, comm. v. 9 ab extr. Quod distinguitur Iconium ab Lycaonia neque omnino, sicut Perge Antiochia Lystra, nomine terrae alicuius designatur, G. Salmon p. 322 sq. (v. supr. ad p. 23) duce usus v. d. Gwynn sic explicat: fuisse eo tempore Iconium urbem celeberrimam tetrarchiae XIV oppida complexae, Plin. N. h. V, 25, discretetae a reliqua Lyc. neque cum ea provinciae Asiae attributae.
 P. 157, app. crit. β, 4 ὁ δὲ κύριος κτέ. etiam Cassiod. agn.
 P. 159, app. crit. β, extr. Cf. et. Cassiod. p. 1392.
 P. 161, comm. v. 6 adde 15 ante κράζειν, dele id. v. 7.
 P. 164, comm. v. 8 lege 16 s.
 P. 167, comm. v. 4 lege 14. — 5 ad 20, 24 add. 12 β. — 7 lege 10 43.
 P. 172, comm. v. 8 ab extr. lege 11 27.
 P. 173, comm. v. 1 lege 222. — extr. dele * ante παροξυσμός (Hebr. 10 24).
 P. 175, comm. v. 2 ab extr. lege Περιέσσωον.
 P. 176, comm. v. 4 ab extr. lege 10 19.
 P. 177, app. crit. α, 6 sq. πρώτης ci. et. Io. Clericus (v. NT. ed. Hammond-Cler.).
 P. 181, comm. v. 8. V. infr. ad p. 184. — extr. lege 12 6.
 P. 182, comm. v. 7. Ita Clericus. — 14 sqq. Ita Cler., qui addit: semper est in memoriam revocandum, historias sacras admodum compendiaras esse; sin minus, in eorum interpretationem multus error inreperit.
 P. 184, comm. v. 4. Silae civitatem Rom. in dubium vocat Clericus, pluralem ex solito amplificandi more positum esse ratus, sicut 1728 τινές pro τις. Si non fuit Silas civis R., egregie sane explicatur cur Paulus antea (v. 22 sq.) suam civitatem reticuerit: noluit nempe socium deserere. V. eund.
 P. 187, comm. v. 10 ab extr. lege 8 15. — v. 5 ab extr. lege 13 42.
 P. 188, text. β v. 3 insere 13 ante ὅτι. — comm. v. 11 lege 11 22 (sine β).
 P. 190, comm. v. 5 ab extr. lege 22 15.
 P. 192, text. β, 2 lege ἡμέραν, — comm. v. 7 ab extr. lege τὸ pro τὰ. — comm.

14 sqq. Addendum erat Stoicorum "doctrinam etiam in hac re a Paulo comprobari: qui docebant unam esse hominum naturam unamque debere esse civitatem (Plut. Mor. p. 329).

P. 193, comm. v. 2. Repetunt eandem etymologiam Stoici, Diog. L. VII, 147, quorum multa ad eam de Iove Deoque sententiam afferri possunt, quibusque totam fere priorem orationis partem quantum fieri poterat P. sedulo accommodavit.

P. 194, comm. v. 9. Estne spurium Ἀρεοπαγίτης, genuinum Διον. τις (D Fl.)? Facile addere potuit Ἀρ. qui putaret coram Areopagitarum collegio causam agi. Quamquam nihil habet absoni, casu Areopagitam quandam illi coetui interfuisse.

P. 196, text. β, 1 lege διελέγετο

P. 204, app. crit. β 1 ante χεῖρα adde 6.

P. 208, comm. v. 5 ab extr. Est hoc quoque inter vana commenta recentiorum, audivisse auctorem huius libri de νεοπολίαις qui testibus inscriptionibus templo Ephesio praeerant, inde finxisse suum Demetrium ποιούντα ναούς. Minus hoc inepte allatum esset, si aut non constaret de talibus aediculis argenteis, aut non esset ποιεῖν ναούς de ea re propria et necessaria appellatio.

P. 211, comm. v. 8 lege φίλοι pro φίλους.

P. 218, comm. v. 12 sqq. Cf. et. Salmon (supr. ad p. 23) p. 300 sq., qui inter alia docet ante peractam navigationem debuisse Paulum festinare, quippe qui nesciret, quantae in navigando morae futurae essent; sed postquam in Syriam mature venisset, iam festinare non opus fuisse.

P. 219, comm. v. 2. Paulinam dictionem in hac or. haec maxime redolent (Lekebusch p. 339): δουλεύειν τῷ κυρίῳ v. 19, ibd. ταπεινοφροσύνη, 20 συμφέροντα, 24 διακονία, 29 φειδόμεαι, 31 νουθετεῖν, 32 οἰκοδομεῖν mth., 35 κοπιᾶν, quae omnia ap. Paulum sunt satis frequentia, rara in ceteris NT. scriptis.

P. 220, comm. v. 3 lege 7 10.

P. 223, text. β lege 34 pro 33.

P. 225, comm. v. 13 ab extr. adde v. l. ad 17 14.

P. 229, comm. v. 7 ab extr. lege 5 35.

P. 230, comm. v. 4 lege 15 19.

P. 239, app. crit. β, 6 add. D post 28. — comm. v. 12 lege 21 37.

P. 276, app. crit. β, 4. Beda sic affert ex „alia translatione“: *commodata navi flatibus colligere vela coeperunt*. Cassiod. libere (p. 1403 M.): *tum collectis velis navis per undas coepit efferrī*.

P. 277, app. crit. 2. „Alia translatio“ ap. Bedam (ed. Basil. V, p. 916): (16) *tunc transcurrimus insulam quae dicitur Claude, quam occupare non potuerunt*, (17) *sed scapha missa* (Tschd., ed. Basil.; falso Sabat. *scaphae missae*) *adiuvare coeperunt navem, praeingentes eam; trahebant autem et anchoras, timentes ne occurrerent in Syries*. Videntur haec ex β expressa, verum satis male; graeca sic restituas: τότε ὁπεδράμομεν νησίον τι καλούμενον Κ, οὐ [οὐκ] ἴσχυσαν περινατεῖς γενέσθαι [ἀλλὰ] τῆς σκάφης, <ἦν> ἀφέντες (?? pro ἄραντες corrupte) βοηθείαις ἔχρ., ὅπως τὸ πλοῖον ἐπεσύροντο (s. ἔσυρον, (ἐφ)εἰλλον, ἐφεἰλκοντο) δὲ καὶ ἀγκύρας, φορούμενοι μὴ κτέ. Talis si fuit lectio β, apparet τὸ σκεῶς α esse ancoram vel ancoras.

Addenda et corrigenda in indice verborum.

P. 301 in praemonendis v. paenult. add. pron. demonstr. οὗτος.

P. 301, a ἀγειν sub fin. add. μετ-, προ-.

P. 301, b ἀδελφός add. ἄνδρες ἀδελφοί v. ἀνήρ.

P. 302, a αἶρειν add. ἀπ-.

P. 303, a ἀναλαμβάνειν add. cf. προσ-.

P. 303, a ἀναστρέφειν add. cf. συν-.

P. 303, b ἀνοίγειν add. cf. ἐξ-.

P. 307, a γίνεσθαι add. παρα-.

P. 307, b δέ v. 5 lege (25 24 β).

P. 307, b δεῖσθαι add. ὅπο-.

P. 309, b ἐγγίξειν add. cf. προσ-.

P. 311, a ἐκπορεύεσθαι add. cf. συν-.

P. 311, a ἐκτός add. cf. παρ-.

P. 312, a ἐξέρχεσθαι del. cf. δι-.

P. 313, b ἐρχεσθαι add. ἐκπερι-, περι-.

P. 314, b ἔχειν add. περι-.

P. 314, b ζητεῖν add. συν-.

P. 315, a ζώννυσθαι add. cf. περι-, ὅπο-.

P. 318, a κατατιθέναι add. cf. συγ-.

P. 319, a lege **Κρῖσπος.

P. 319, b λαλεῖν add. συν-.

P. 319, b λαμβάνειν add. προσανα-, συμπαρ-, συμπερι-.

PROLEGOMENA.

Auctor huius libelli nullo loco nomen suum prodidit. Tamen antiquitus non dubitatum est, esse auctorem Lucam illum, a quo euangelium quod est secundum Lucam nomen tenet¹⁾; manifestum enim est esse eundem, et unum esse opus bipertitum sive duos libellos inter se conexos eidemque homini Theophilo inscriptos. Titulum vero illum: *εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν*, etsi quis primus imposuerit ignoramus, iure pro antiquissimo habebimus, neque in formula *κατὰ Λουκᾶν* aliud inesse putabimus nisi auctoris significationem, cum *εὐαγγέλιον Λουκᾶ* ne potuerit quidem apte dici. Est enim *εὐαγγέλιον Ἰησοῦ Χριστοῦ* unum atque idem, non diversa *εὐαγγέλια* Matthaei Lucae ceterorum²⁾. Tum summa fide dignum esse hoc de auctore testimonium per se patet; non enim apostolo alicui libellus tribuitur neque omnino homini illustriori, sed plane obscuro quique ignotus mansisset, nisi Paulus nomen eius locis compluribus breviter commemorasset. Primum est in epistula ad Colossenses (4, 14): *ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητὸς καὶ Ἀρμῆς*, porro in ea quae simul ad Philemonem data est (v. 24) et Lucae et Demae nomina iunctim exstant. Quae epistulae ab aliis ad illud tempus referuntur, quod Paulus Caesareae in vinculis degit, ab aliis aptius ad id quod Romae. Quod autem nonnulli eas pro suppositiciis habent, nihil nos movere debet: videmus enim haec a quibusdam magis ex arbitrio et suspicionibus quam ex argumentis validis iudicari. Et si quis illam quae est ad Philemonem a falsario profectam esse credere potest, videtur is aut quidvis credere posse, aut antiquum dogma de Deo omnipotente ad falsariorum larvas nescio quas inepte transtulisse. Duas autem res in longiore epistula Paulus de Luca testatur, et medicum eum fuisse, et natum non Iudaeum sed *Ἑλληνα*; cum enim ante Lucae commemorationem Marcum Iesumque Iustum solos ex Iudaeis secum esse dixit (v. 11), diserte iam negavit reliquos esse Iudaeos. Medicum appellat profecto non ideo, quia quondam eam artem exercuerat, sed quod tum quoque eam vel exercebat vel poterat exercere, et praecipuo usui ea ars Paulo saepe aegrotanti

1) Ita praeter Irenaeum Tertullianum alios iam auctor Canonis Muratoriani. Errans Chrysostomus (t. III, 922 [784 C]), item Photius in Amphilochois (134 [145]) praeter Lucam etiam Clementem Romanum Barnabamque auctores habitos esse dicunt: id quod pertinet re vera ad epist. *πρὸς Ἐβραίους*.

2) Cf. Gal. 1, 6 sq.

esse potuit. Iam qui medicum se profitebatur, non erat plane illiteratus, eoque aptior ad multas res, in quibus etiam ad commentarios conscribendos. Exstat praeterea mentio Lucae in epistula ad Timotheum altera Roma e vinculis data (4, 10 sq.): reliquos socios, Demam Crescentem Titum, a se discessisse, Lucam solum secum esse. Utor huius quoque epistulae testimonio, non nescius eam sicut priorem eamque quae Tito inscripta est cum rebus alioqui de Pauli vita notis non convenire; verum infinito veri similis esse duco, docere epistulam de extremis Pauli temporibus, de quibus tacet Lucas, quam esse eam a falsario confictam omniaque quae de Timotheo aliisque hominibus insunt impudenter esse ementita. Et si quis potuit haec ementiri, id quod perquam erat difficile, tamen idem animum Pauli ita ut fit exprimere nullo modo potuit. Itaque Lucas usque ad extrema tempora cum Paulo fuit, atque ob id ipsum ab Irenaeo (III, 14, 1) inseparabilis illius socius appellatur¹⁾. Ceterum fortasse vel ideo ab illo non discessit, quod erat rebus agendis orationibusque habendis minus aptus; neque enim quidquam tale de eo usquam legitur, et videtur minister tantum et ab epistulis praeter medicae artis officium Paulo fuisse. Mutatis mutandis fere de eo dici poterit quod de Sophocle dixit Ion Chius: τὰ πολιτικά (in rebus ecclesiae) οὔτε σοφὸς οὔτε δεκτήριος ἦν, ἀλλ' ὥς ἂν τις εἰς τῶν χρηστῶν Ἀθηναίων (Christianorum). Unde autem oriundus fuerit, in Novi Testamenti libris diserte non indicatur; sed Antiochensem Syrum dicunt Eusebius (H. E. 3, 4, 6), Hieronymus, alii: quae traditio cum Actorum quodam loco egregie convenit. Sicut enim in aliis partibus libri prima persona plurali Lucas saepe utitur, cum ea narrat quibus interfuit ipse: sic secundum Cantabrigiensem codicem (D), de cuius recensione infra (§ 11) agendum erit, in narratione quadam de ecclesia Antiochensi (11, 28) eadem persona comparet. Eusebius autem vel potius ei, unde ille eam notitiam hausit, ex ipsius libri inscriptione pristina hoc sumpsisse facile videri possunt. Qui enim nunc *Πράξεις τῶν ἀποστόλων* sive breviter *Πράξεις* appellatur, ab initio aliam inscriptionem habuerit necesse est, quae et auctoris nomen et secundum morem scriptorum communem patriae significationem continebat: *Λογικὰ Ἀντιοχείως πρὸς Θεόφιλον λόγος β'.* *Πρῶτον λόγον* i. e. *πρότερον* appellat euangelium suum (Act. 1, 1); itaque hic est *δεύτερος λόγος*; et cum declararet ad quem mitteret, reticere non poterat quis mitteret. Etiam Theophilum Antiochensem fuisse sunt qui tradant²⁾: quem nunc quidam, nulla Graeci nominis ratione habita, ex ipsis Actis Romanum probare conantur: non enim explicari Italica nomina, Rhegium, Puteolos, Forum Appi, Trestabernas (28, 13 sqq.), ut ei ad quem scribebat Lucas familiaria. Posset stare haec argumentatio, si esset omnino huius auctoris locorum nomina explicare: at ille Assum (20, 13), Patara (21, 1), Neapolin Macedoniae (16, 11), Cenchreas (18, 18), alia

1) In eadem epist. post paucos v. legitur (16): ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδεὶς μοι παρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον; itaque ne Lucas quidem affuit, si quidem de suis comitibus loquitur P. neque de Christianis Romanis. Sed minime sequitur, Lucam tum Roma afuisse.

2) Schol. Matthaeii p. 301; cf. Clem. Recogn. X, 71; at in Constit. Apost. VII, 46, si modo idem est, Caesareae episcopus fuisse traditur.

sine ulla explicatione nominat, neque necesse habebat Appi forum et Trestabernas pluribus declarare, cum prope Romam ea loca esse per se intellegeretur. Itaque si est coniectura facienda, Antiochiam ut scriptoris patriam haud cunctanter praeferemus. Nomen autem ipsum auctoris ex nominibus decurtatis est, qualia tum erant plurima: Σιλᾶς ex Σιλονανός, Δημᾶς ex Δημήτριος, Ἐπαφροῶς ex Ἐπαφρόδιτος, Θεὺδᾶς ex Θεόδωρος Θεῦδωρος vel Θεόδοτος Θεῦδοτος, Ἀρτεμᾶς ex Ἀρτεμίδωρος (v. Varr. de ling. Lat. VIII, 21). Sed quodnam nomen principale subsit, non semper definiri potest; itaque Lucas quoque fortasse est a Lucanus, fortasse a Lucilius; nam Lucius quidem, quod fere Λούκις pronuntiabatur, brevitate sua excluditur. Satis mirum est fuisse qui confunderent Lucam scriptorem cum Lucio Cyrenaeo, Iudaeo nimirum, quem ipse tradit (13, 1) aliquando Antiochiae versatum esse; verum in multa vanissima coniectantes incidere videmus. Romanum autem Lucae nomen unum est e plurimis, quae simul cum imperio Romano orientis terras invaserunt; in ipsis Actis haec sunt: Iustus (1, 23), Marcus (12, 12), Niger, Lucius (13, 1), Silas (15, 22), Aquila, Priscilla (18, 2), Gaius (19, 29), Secundus (20, 4), ut omittam Paulum aliosque civitate Romana praeditos. Utebantur Graeci vel praenominibus Romanis vel cognominibus pro nominibus, Iudaei etiam pro cognominibus, sed secundum suum morem, quo cognomen nomini substituebant, non secundum Romanum. Neque erat qui binis ternisque nominibus coniunctis uteretur praeter cives Romanos, ut in Actis Claudium Lysiam (23, 26); ut miremur Pauli nomen gentile nusquam comparere, quod ut civi Romano ei necesse erat esse, sive Iulius fuit sive aliud aliquod.

§ 2. De tempore locoque, quo liber Actorum compositus sit, manifestum est non facile quidquam certi tradi potuisse. Coniectura utitur Hieronymus cum dicit (de vir. illustr. 7), in urbe Roma compositum esse, id quod intellegi ex eo, quod non ultra quartum annum Neronis rerum gestarum memoriam Lucas pertexuerit. Hoc nimirum dicere vult, ideo non ultra narrari a Luca, quia eo tempore quo librum absolverit nihil dum amplius factum fuerit, sineque libri tempus quoque compositionis definiri: id quod planis verbis declaratur ab Euthalio¹). Eadem ratio plurimis postea placuit, et manifesto habet quo se vehementer commendet. Miramur in media rerum serie filum subito arumpi; ne verbo quidem indicari, utrum absolutus sit a Caesare Paulus an condemnatus, quid eo denique factum sit; nam etsi propter suas quasdam rationes nolebat scriptor ultra narrare, tamen aut reservanda erant reliqua tertio alicui libro, aut tribus verbis sic significanda, ut legenti exitum rei sciendi cupido quodammodo satisfaceret²). Ita semper fecerunt omnes scriptores, qui quidem non ut Thucydides imperfectum opus reliquerint; at hic liber non est imperfectus, cum longi cursus evangelii Roma terminus sit. Neque vero in reliquis partibus exstat quod monstret scriptorem ultra quicquam cognitum habuisse³). Sed nihilominus nunc ad inferiora tempora liber detrudi solet, neque ab eis tantum, qui pro Luca anonymum quendam falsa-

1) Euthal. Praef. in epist. Paul., v. Zacagni Monum. vet. p. 531.

2) Cf. quae adnotavi ad c. 28, 30.

3) V. ad 20, 25.

rium sibi confinxerunt, sed ab aliis quoque. Fit hoc maxime propter euangelium ante Acta conscriptum, in quo vestigia haud dubia recentioris temporis inesse sibi persuaserunt. Memorari ibi dicunt excidium Hierosolymorum, quod memoratur certe, sed ut praedictum a Christo vaticinante, non ut factum. Verum sunt nimirum omnia vaticinia post eventum et dicta et perscripta: itaque necessario colligi putant post annum 70 Lucam scripsisse. Est profecto ea haec argumentatio, cuius maiorum nostrorum tempore ne umbra quidem in mentem cuiusquam intrare potuerit; sed tempora mutantur, iamque homines non doctiores, sed callidiores quorumque, ut cum Platone loquar, τὸ ψυχᾶριον δοιμὸν βλέπει¹⁾, diversa ratiocinandi via res aggrediuntur. Putandum igitur nobis est, si theologis placet, minime religioni fuisse Lucae (vel quisquis fuerit auctor huius euangelii), in maiorem Domini sui gloriam ea illi affingere, quae nunquam de eo vel legisset vel fando accepisset; itaque finxisse Christum illacrimantem fato inevitabili Hierosolymorum (quae narratio est apud eum solum), et cum magnum Christi vaticinium de rebus futuris suoque reditu ea fere forma accepisset, qua apud Matthaeum est, excidium urbis sacrae de suo eo intulisse. Etsi parum impudenter mentitus est: quem conveniebat de Tito nominatim illum vaticinantem facere, sicut Cyri nomen est apud Iesaiam, aliaque quam plurima addere ex sua scientia rerum gestarum, quo maior reliquis vaticiniis fides esset. Profecto non est philologi hanc rem disceptare; verum vel opifex quilibet id probe scit, vaticinandi facultatem in universum hominibus non esse tributam, et dicit hominum ille patronus apud Aeschylum (Prom. 248): *θυνητοὺς ἐπανσα μὴ προδέρκεσθαι μόρον*. Christus autem suam mortem praevидisse traditur: quod si verum est (quod equidem nullus dubito), necessario idem etiam poenam tanti sceleris praevидit, quae alia esse non potuit quam eversio altera Hierosolymorum gentisque altera dispersio. At interesse dicunt aliquid inter Lucam et Matthaeum Marcumque, et mirantur, quod non hi quoque eadem vaticinia tradiderint. Primum igitur non tantum interest, ut impediantur illi quominus de Matthaeo quoque et Marco idem iudicent. Habet uterque vaticinium de ever-sione templi: quod dirui non poterat salva urbe. Habet Matthaeus tectum illud vaticinium (22, 7): *ὁ δὲ βασιλεὺς ὀργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν*: clamant post eventum hoc esse insertum. Et vide quam sit illud de templo vaticinium, in quo tres euangelistae plane consentiunt, longe omnium audacissimum; nam etiamsi urbs deleretur, minime erat necessarium ut templum quoque dirueretur, et si dirueretur, non necessarium ut ne lapis quidem unus super alterum relinqueretur. Lucas autem in vaticinio maximo, quod tantopere urgent, nihil plane addit, quod non in ipsa rei natura necessario insit. *Κυκλομένην ὅπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ*: num everti poterat urbs nisi per hostes? num capi ab hostibus sine obsidione? *Πεσοῦνται στόματι μαχαίρης*: solet profecto ita fieri. *Καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη*:

1) Utendum est deminutivo collatione non aliorum qui nunc sint, sed eorum quorum dicta factaque explorare conantur.

captivi venibant, venditi in omnes terras dispergebantur. *Καὶ Ἰερουσαλήμ ἔσται πατομένη ὑπὸ ἐθνῶν*: interfectis vel abductis incolis erant „gentes“ solum urbis occupaturi. Manifestum igitur est, omnes tres esse culpae consortes, iureque suo vel opificem vel theologum colligere posse, post a. 70 omnia tria euangelia conscripta esse; neque enim ultra opificem est haec sapientia. Verum nondum omnia protuli. Utuntur Matthaeus Marcusque Danielis quodam loco, adduntque disertis verbis: *ὁ ἀναγινώσκων* (eum locum scilicet) *νοείτω*. Quem locum qui evolverit (Dan. 9, 26 sq.), statim videbit ibi omnia perscripta esse, quae Lucam ex sua rerum gestarum cognitione addidisse putant. *Καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἄγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ* (Tito) — *καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν* (sicut apud Lucam: *καὶ Ἰερουσαλήμ ἔσται πατομένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἅχοι οὐ πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν*). Lucas Syrus nihil veritus est aperte proferre, quae apud ceteros, qui Iudaei essent, paullo magis abdita sunt. Quare cum haec tota theologorum argumentatio et per se sit fallax neque rebus conveniat, missam eam faciemus statuemusque nihil per nos ob stare, quominus et euangelium et Acta Lucae ante a. 70 scripta putentur. Cetera enim quae ab illis proferri solent etiam magis fallacia et incerta sunt; veterum autem de origine euangeliorum traditiones eis rebus tempora definiunt, de quibus non magis nobis constet. Traditur Marcus post excessum (*ἔξοδον*) Petri euangelium scripsisse, id est post mortem: quae traditio innititur loco epistolae Petrinae alterius¹⁾: at et origo eius epistolae incerta est, et interpretatio loci minime necessaria, et tempus mortis Petri quaerendum, non certo traditum neque stabilitum. Nos eam quaestionem in hac praefatione non instituemus, sed haec denique addemus. Commentarios quosdam de dictis factisque Iesu satis mature conscriptos fuisse arbitror, ab eis vel in usum eorum, qui passim per omnes gentes salutem per Christum oblatam praedicabant, quem ipsi non viderant²⁾. Cur enim litteraturae opem promptam atque paratam ipsi homines litterati spernerent? Mox etiam libros de Iesu compositos esse puto, vel in eosdem usus vel Theophilis (qui profecto multi fuerunt) destinatos, ut intra viginti fere annos a Christi excessu iam copia quaedam talium librorum exstaret. Erat enim aetas illa litterarum plena, novaque religio minime intra illitteratam plebem manebat. Iam unus ex illis scriptoribus etiam Lucas fuit, quem quominus usque post eversa Hierosolyma a scribendo se continuisse putem multis considerationibus impediatur. Otiumne ei antea deerat? Profecto non Caesareae, ubi per biennium Paulus in vinculis mansit. An facultas inquirendi? Ea vero temporis progressu deminuebatur, non augebatur, eratque et ipsa tum cum in Iudaea vel Caesareae commorabatur Lucas maxima et amplissima. An qui legere et cognoscere cuperent non erant ante annum 70? quid igitur est cur postea demum scripserit? *Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐχ ὄρω*.

1) Irenae. III, 1, 1: *μετὰ δὲ τὴν τοῦτων* (Petri Paulique) *ἔξοδον* *Μάρκος* — *τὰ ὑπὸ Πέτρον κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκεν. καὶ Λουκᾶς δὲ πτ.* II. Petr. 1, 15: *σπουδάσω δὲ καὶ ἐκείνους ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τοῦτων μνήμην ποιῆσθαι.* 2) Cf. Weizsäcker Apostol. Zeitalter 374² sq., de commentariis quos Paulus habuisse videtur.

§ 3. Verum profecto facilius pugna cum eis est, qui Lucam auctorem et euangelii et Actorum agnoscunt; difficilius cum eis, qui omnia sursum deorsum versantes hoc quoque confidenter negant. Gloriam nunc ducitur τῷ πολλῷ χρόνῳ πολεμεῖν, maxime de libris qui olim sacri putabantur, ut nisi cum reverentia attingere nefas duceretur: quam reverentiam nunc ad theologos quosdam non recte neque merito translata videmus. Melius profecto de genere humano meruit ultimus evangelistarum quam princeps theologorum. Etsi ego non nego, esse aliquando etiam τῷ πολλῷ χρόνῳ πολεμητέον, eumque vinci posse, eo quidem facilius et saepius, quo magis pusilla res est, difficilius autem et rarius, quo maior atque gravior; veri enim est simile maximas quasque et gravissimas res ab hominibus eius aevi plerumque recte traditas esse, in minoribus autem aliquando esse erratum. Itaque ne eos quidem laudo, qui quamvis violenta ratione Lucam ceterosque ab omni vel minimi erroris suspicione liberant, cum sibi persuaserint illos divino quodam munere ab errore quovis munitos fuisse. Tantum autem neque illi sibi arrogant, neque est talis rei idoneus testis neque esse potest, neque quibus tandem argumentis probari possit video. Et si quis theologica ratione usus interfuisse Dei dicat curare, ne nos de aliqua earum rerum quae gravissimae nobis sunt erraremus: tamen ne ea quidem ratio ad minora parvaque extenditur; non enim interfuit Dei, utrum curiosi homines novissent an non novissent, quibus consulis Christus natus esset. Verum hos mittamus, ad alteros redeamus, qui nunc florent et auctoritate pollent. Itaque quibusnam argumentis usi hi Lucae non modo portentosam illam, sed etiam communem et vulgarem fidem derogant, adeo ut ex numero quoque scriptorum Lucam eximant, anonymum ex more suo substituant? Stultos scilicet is errores admisit, qui vetent credere illo aevo eum vixisse. Narravit scilicet Paulum Ephesi depugnasse cum bestiis, miro tamen modo superstitem esse factum: quam tragoediam excogitaverat loco quodam epistolae Paulinae male intellecto. Hoc si apud Lucam est, et ipse concedo personatum esse Lucam, non verum; aliis enim locis Pauli planissime refellitur. At non est apud Lucam, sed apud Nicephorum theologosque nostros, quibus ille se infinito superiore praestat accuratissima notitia locorum, hominum, institutorum, denique rerum omnium. Ego autem exspectabam talia argumenta prolata iri: summos Thessalonicae magistratus hic scriptor dicit fuisse στρατηγούς, sed fuerunt testibus inscriptionibus πολιάρχαι; Apolloniam Macedoniae collocat inter Amphipolin Philipposque; falso dicit Quintium Festum, cum Porcius fuerit; alia id genus, quae neque proferuntur neque proferri possunt. Immo et lapides et chartae Aegyptiacae identidem Lucae opulantur¹⁾: velut quod narrat Ephesi tum fuisse magos qui nomine Iesu ad daemones expellendos uterentur: ecce sunt formulae in chartis Aegyptiacis adhuc manentes, quibus ὁ τῶν Ἑβραίων θεὸς Ἰησοῦς contra daemones invocatur. Hodie si quis falsarius exstiterit, poterit uti tabula orbis antiqui ab homine docto sollerter facta; tum autem

1) V. ad 17, 6. 19, 13. 27. 29. 31. 35 al.; Lightfoot Contemporary Review XXXII, 288 sqq.

hic scriptor quibus tandem auxiliis, nisi rerum locorumque vera notitia, perfecit ut per obscurissimas partes Asiae velut securus de itinere incedere posset? Sed est quod illi respondeant: non huic scriptori, sed eius auctori eam notitiam deberi. Non negamus, inquit, inesse in his Actis quasdam partes quae omni fide dignae sint; sed eae sunt distinctae usu primae personae pluralis, suntque prorsus segregandae a reliquis. Tandem audio quod argumenti simile sit. Unde enim est, quod scriptor subito ex tertia persona transit in primam, tum in tertiam relabitur, tum iterum utitur prima et sic porro *ἄνω κάτω*? Compilatio est haec ex diversis particulis conglutinata, quae adhuc ipsa forma discrepant, neque est Lucas eius compilationis auctor, sed alius, qui diu post illum fuit. Verum cito haec species dilabatur. Nam etiamsi non scripserit euangelium Actaque Lucas Antiochenus, Graecus tamen scripsit, isque opera sua et magis etiam hoc perquam scite composuit (v. § 6); itaque si quis putet per oscitantiam illum primam personam, qua uteretur auctor eius, inepte reliquisse, profecto is hunc scriptorem admodum male noverit. Et quid attinet barbara exempla talis conglutinationis vel ex libris quibusdam Veteris Testamenti vel undecumque apponere? Itaque exstet prima persona vel consulto vel non sine ratione necesse est. Fuerunt autem qui putarent, ideo scriptorem eam personam reliquisse, ut legentibus significaret haec a teste oculato conscripta esse. Id vero legentes minime intellecturi erant, sed necessario credituri, ipsum scriptorem eum testem esse; itaque sic potius erant haec inducenda: *περὶ δὲ τῶν ἑξῆς Λουκᾶς, ὁ Παύλου ὑπηρέτης, αὐτοῖς ὁμᾶσιν οὕτως διηγείται*. Alii non veriti sunt fraudi scriptoris hoc tribuere, qui falsa specie testis sese commendaverit. Sed qua modestia, quam non possunt non agnoscere ipsi! Cur his tantum locis *ἡμεῖς* habet, ceteris tertia persona utitur? cur, quod gravissimum est, nomen suum reticet neque profert atque urguit? Ita nimirum fecerunt alii praestigiatores, velut Prochorus ille personatus, qui Iohannis acta conscripsit¹⁾, Petrusque falsus, qui euangelium, neque ulla re magis aperte scriptores Novi Testamenti a falsariis differunt, quam quod prae rerum magnitudine suae gloriolae ne cogitant quidem inservire. Hanc autem rem, quamvis sit manifesta, acuti illi et versuti atque *δεινοί* non videntur cernere potuisse; neque enim mirarentur Lucam de se reticere et ne id quidem significare, quonam tempore se Paulo adiunxerit. Verum sic nunc sunt homines, callidi, suspiciosi, fraudem ubique odorantes, cum maiores nostri simplices et *εὐήθεις* fraudique omni obnoxii fuerint. Sunt nunc quoque quidam eius generis, societate *τῶν εἰδότηων*²⁾ parum digni. Ei cum legunt Paulum Thessalonicae, Beroeae, Corinthi, Ephesi statim in synagogam esse profectum, Philippis contra id non fecisse, *εὐηθικῶς* opinantur, ne fuisse quidem synagogam in ea urbe propter paucitatem Iudaeorum. At acuti illi fraudem deprehendunt: nimirum de Philippis tantum vera narrari, falsa de ceteris oppidis; neque enim fuisse Pauli Iudaeos curare, quos curandos Petro tradidisset, Graecos sibi reservans.

1) Th. Zahn Acta Ioannis p. LXVIII.

2) Aristoph. Nub. 1241: *Ζεὺς γελοῖος ὀμνύμενος τοῖς εἰδότην*.

Ita inter utrumque genus hominum prorsus non convenit: quod alteris rectum verumque, idem alteris deridiculum videtur. Rursus illi cum animadverterint de Petro Pauloque complura similia narrari, haec quae sunt de Paulo ad illorum exemplum conficta esse clamitant, scilicet ne minor Petro Paulus videretur. Liberatur e carcere Petrus: ergo et Paulus. Cum mago Simone ille confixit: ergo Paulus cum Bariesua ceterisque. Petrus spiritum sanctum tribuit eis qui a Philippo tincti erant: ergo Paulus quoque hominibus quibusdam et ipsis sacro ritu iam initiatis, quos Ephesi invenit. Haec et alia cum conquirunt fraudulentasque artes subesse statuunt, emunctae naris sibi esse videntur; alteri contra ne monstratam quidem fraudem agnoscunt, sed dicunt dicentque et magorum omnia tum plena fuisse — id quod probare facillimum est —, et inter Simonem Bariesuamque et ea quae de utroque narrantur ne minimum quidem similitudinis esse — sicuti non est re vera —, et cetera omnia intra eam similitudinem consistere, quae necessario fere aliquando accidebat. Nam cum opus utriusque simile esset, similia utrique interdum evenisse etiam sine testimonio credendum erat. Paulinus autem ille mendax incredibile est quam in mentiendo modestum se praeberit. Angebatur ille, cum Petrum videret Dorcadem in vitam revocasse narrari, neque quicquam de Paulo simile traditum haberet; finxit igitur fabulam de Eutycho adulescente, sed ita finxit, ut ex ipsa narratione eius videri possit Eutychnus non vere mortuus fuisse. Quid enim est quod dicit Paulus: *μὴ δορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν* (20, 10), nisi hoc est: „non vere est mortuus“? Itaque omnis illa *δεινότης* eo usque valet, ut ei theologi sibi sectaeque suae placeant, cum res ipsae maneant tales quales ab initio fuerunt: *μόνον γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στεγίσκεται, ἀγένητα ποιεῖν ἅσ' ἂν ἡ πεπραγμένα*, ut ait Agathon tragicus. Hoc enim simplicibus atque credulis praecipuo solatio esse debet, quod res opinionibus hominum minime tanguntur, manentibusque rebus falsa opiniones aliquando dilabantur necesse est. Neque enim tot Epicurei cum per tot saecula negarent atque pernegarent, solem multo maiorem esse quam videretur, magnitudinem illius astri vel uno digito deminuere potuerunt.

§ 4. At multa narrat hic Lucas, quae fidem omnino excedunt neque possunt esse vera. Mortuos esse in vitam revocatos, Petrum per angelum ex carcere eductum, propter Paulum Silamque in carcerem coniectos motum terrae factum esse, alia id genus, quae credere homine sapienti, praesertim his temporibus, plane indignum est. Videtur hoc esse totius accusationis caput gravissimum et in Luca et in Iohane, quem pariter insectantur. Quid ego philologus nunc disputem vera illa esse posse? Ipse has res ad theologos relego, non quod eos aptos iudices putem, sed quod certe magis ad illos quam ad philologos pertinent. Sedeant ergo pro tribunali, vetent angelos esse: quod decretum quam coercendi vim habere possit ipsi viderint. Sed quid id ad Lucam? Etenim et hunc et Paulum omnesque illius aetatis et Christianos et Iudaeos, unis Sadducaeis exceptis, credidisse esse angelos certissimum est: quid igitur fuit cur non vel Lucas vel auctores eius res quasdam miras angelorum interventui attribuerent?

Omnino nulla est necessitas credere quae credere nolis, etiamsi Lucam Antiochenum huius libelli auctorem esse concesseris. Iohanis causa eo maxime urgetur, quod fere necesse est aut mendacii illum arguere, id quod recusant, aut de Christo credere quae poscit ille, quod multo magis recusant, aut negare Iohanem haec scripsisse, in Luca autem omnia plana atque expedita sunt. Quae enim maxime portentosa narravit, non viderat ipse; in reliquis vero si sint quidam vel errores vel (sit fas verbo) mendaciola, possint ea facile condonari. Quid enim Lucam culpamur, neque Paulum ipsum conviciis nostris petimus? Narrat ille de Paulo, gloriatur hic de se, et ad Romanos (15, 19) et ad Corinthios (II, 12, 12) scribens *σημεῖα καὶ τέρατα καὶ δυνάμεις* a se edita esse. Si tales res omnino fieri non possunt, mentitur Paulus; si contra huic credendum est, quidni etiam Lucae? Plerique autem etiam nunc Paulo parcendum esse ducunt, ne sublata ea columna quam unam fere reliquerunt omnia corruant; itaque non negant et illi fidem de miraculis a se editis habendam esse et Actorum scriptori de eis certe, quae per ultimum iter Pauli accidisse narrantur. Itaque apparuit Paulo per somnum angelus eumque de eventuris omnibus certior fecit, ut ea reliquis praedicere posset; tum ille Melitae multos aegrotos sanavit; concinere dicunt haec cum ipsius Pauli verbis neque quicquam opponunt, nisi quod doctis verbis concessionem ita involvunt, ut ne superstitiosi videri possint. Quam suspicionem, hoc ut in transcurso addam, equidem theologo non ita valde reformidandam esse puto, cum ne ipse quidem reformidem; non enim sunt vulgari modulo haec metienda, minimeque ei se discipulos Pauli praestant, qui eorum quae ille epistolae Corinthiacae prioris initio docuit penitus obliviscantur. Verum postquam semel quoquo modo miracula intromissa sunt, perdifficile posthac ei rei modus statui poterit. Qua fiducia Petro negemus, quod Paulo concessimus? curve iam offendamur motu terrae Philippis facto, praesertim cum is, si Deum auctorem recusant, casui facillime (etsi fortasse parum theologice) tribui possit? Omnino id pro comperta re habere debemus, nullum unquam de Christo discipulisque vel sermonem vel scriptum fuisse, quin quaedam miracula contineret. Non quaero, verane ea fuerint, sed sunt ea narrata et credita, ridiculumque sit putare eam credulitatem saeculo demum secundo in hominibus infuisse, cum antea nihil ferrent quod vulgarem fidem excederet. An iis quicquam mirum esse potuit, qui Christum a mortuis rediisse non modo aequo animo, sed cum laetitia summa audirent? Id autem inde a principio in omnibus apostolorum sermonibus ferri solitum esse constat. Desinant igitur somnare de aliquo tempore pristino a miraculis puro atque intemerato, neve ad tempus alicuius scripti definiendum miraculis quae ibi narrantur uti velint. Quae si sint quam maxime falsa atque ementita, tamen ad ea confingenda vel unum decennium vel etiam unus annus sufficebat, neque profecto toto saeculo opus fuit. Valet hoc de fatuis quoque illis miraculis, quibus apocrypha scripta referta sunt; possunt vel eae narrationes perantiquae esse. Verum ubi haec in Novo Testamento? Viget per omnes hos libros idem spiritus sanctus atque profundus: quem qui non sentiunt multo graviore incitia premuntur, quam qui

ab eis ut indocti credulique contemni solent. Minora hi non vident vel non recte vident; at illi neque minora omnia recte, et circa maximas res vereor ne interdum turpiter caecutiant.

§ 5. Postquam de tempore libri deque scriptore disseruimus, sequitur ut disseramus de ratione qua compositus sit. Quae quidem quaestio si eiusmodi esset, qualis est in euangeliiis tribus prioribus, esset paene desperandum quicquam proferri posse, quod diu multis placeret. At si scripsit haec Lucas Antiochenus Pauli comes, consentaneum est omnia quae de Paulo vel de Antiochia narrantur, e nullo alio libro petita esse, sed ab hoc scriptore primo esse litteris mandata. Itaque de maiore Actorum parte ne instituenda quidem est quaestio, ex quibus auctoribus haec petita sint, multoque minus sunt ea ex usu vel primae personae pluralis vel tertiae in particulas discerpenda. Potuit Lucas, ut Pauli comes, in enarrandis eius rebus gestis interdum persona prima uti, de eis scilicet, quae communiter acta erant neque Paulum actorem primum habebant; potuit dicere *ἐπλεύσαμεν, ἐπορευόμεθα, ἐμείναμεν*, non potuit *ἐκηρύξαμεν*. Neque exstat eius generis quidquam praeter hoc (16, 13): *καθίσαντες ἐλάλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖκιν*, sequiturque ibidem de Lydia (14): *ἧς ὁ κύριος διήνοξεν τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ Παύλου*. Sicut autem dicere potuit *ἐπορευόμεθα*, ita minime debuit, etiamsi adfuerat ipse; itaque ubi prima persona est, cognoscimus adfuisse Lucam; at ubi tertia, non cognoscimus eundem afuisse. Valebat in hac re magis occasio quam consilium, potuitque usus primae personae paullatim in consuetudinem vertere, id quod factum re vera videmus. Prima fuit occasio, cum narrandum esset de prophetis, qui Hierosolymis Antiochiam venerunt (11, 27 sq.): quae res cum summo gaudio Antiochenos ipsumque Lucam affecisset, scripsit memoriter *συνεστραμμένων ἡμῶν* (v. 28 β): quod tamen ipse postmodo recidere maluit. Tum cum narrat Paulum memorabile illud somnium vidisse, quo in Macedoniam invitatus est (16, 10). non dicit illum mane id cum comitibus communicasse cumque eis deliberasse quid sibi faciendum esset, sed occasione memoriae viva ductus prima persona plurali utitur: in qua persistit per aliquantum spatii, donec licuit, estque ibi undecies fere usurpata. Tertia fuit occasio divisio comitum, cum Corintho Hierosolyma proficiscendum esset (20, 4 sq.): enumeratis enim eis qui ante profecti Troade se cum Paulo reliquisque coniunxerunt, hos reliquos cum Paulo *ἡμᾶς* dicit, adhibetque eam personam per totum iter, id est tricies novies. Iam cum consuetudo facta esset, proclive erat in postremo itinere narrando in primam personam relabi, exstatque ea inde a c. 27, 1 usque ad 28, 16 tricies fere. Itaque cum simplicissima ratione is usus explicetur, maneat coniuncta omnia haec, quae a c. 12, 24 usque ad finem libri pertinent, adiunganturque eis quae in prioribus capitibus similis argumenti sunt: c. 11, 19—30; 9, 1—30. Verum etiam Philippi diaconi acta in c. 8 narrata librum aliquem, ex quo Lucas descripserit, minime desiderant: cum enim apud hunc Philippum Caesareae cum Paulo per dies complures commoratus sit (21, 8 sqq.), unde eius acta ei innotuerint nemo iam quaeret. Itaque sunt reliquae hae partes solae: c. 1—8, 2; 9, 31—11, 18; 12, 1—23, nisi eis addere vo-

lueris narrationem quae est de Petro et Simone mago, Philippi rebus gestis intermixta (8, 14—24). Pertinent haec omnia vel ad ecclesiam Hierosolymitanam vel ad Petri facta, neque vero difficile est auctorem invenire, ex quo Lucas haec resciscere potuerit, Marcum Iohannem dico, Mariae Hierosolymitanae filium, Barnabae patruelem, Petri comitem atque interpretem. Non enim semper cum Petro is fuit, sed et Barnabam Paulumque Cyprum comitatus est (c. 13, 5), et ex epistulis Pauli quae sunt ad Colossenses et ad Philemonem cognoscitur una cum Luca illi tum temporis adfuisse (Col. 4, 10. Philem. 24). et a Timotheo Paulus requirit ut Marcum sibi Romam adducat (II Tim. 4, 11), cum solus Lucas sit apud se. Ergo una fuerunt Marcus Lucasque, neque vero earum rerum quae primis Actorum capitibus narratur notitia deesse Marco poterat. Incertior sit coniectura. Marcum esse illum iuvenem, quem ipse in euangelio (14, 51) narrat ultima nocte cum Iesu fuisse nudumque aufugisse; sed constat Mariam eius matrem Hierosolymis domum habuisse, in quam conveniebant Christiani (Act. 12, 12), tum Barnabam Marci patruelem inter primos Christianos Hierosolymitanos fuisse (4, 36); denique cum Petro illum ut interpretem fuisse, id est sermones Petri aramaice habitos graece interpretari solitum esse, idoneus auctor Papias (Euseb. h. e. III, 19, 15) testatur. Atque in ea quidem narratione, quae est de Petro per angelum ex carcere educto, quasi digito Marcus auctor monstratur; in maternam enim eius domum Petrum se contulisse scriptor narrat (12. 12 sqq.). Tum dudum animadversum est, Petri paene solius acta exhiberi, taceri de reliquis apostolis: id quod commodissimam ex Marco auctore scriptoris explicationem habet. Sed sive Marco haec omnia debet, sive quaedam Barnabae (qui diu Antiochiae commoratus est), sive etiam Philippo (qui et ipse multis rebus interfuerat): gravior certe ea quaestio est, num ex ore narrantium omnia exceperit, an etiam commentarios quosdam adhibuerit ab hoc vel illo conscriptos. Ad eam autem quaestionem summi momenti sunt orationes, quae in his prioribus capitibus continentur, duae maiores Petri, una Stephani. Narrari eae Lucae vix potuerunt, sed aut scriptis mandatae erant ab aliquo qui audiverat. aut a Luca ipso satis licenter sunt compositae, more historicorum illo tempore sane pervulgato. Sed quid Lucae cum historicis Graecis Romanisque, quos eum lectitasse vel aemulatum esse ne minimum quidem exstat indicium? Et quo intentius has orationes inspexeris, eo plura in eis reperies, quae cum sint temporibus personisque egregie accommodata, ad rhetoricam licentiam scriptoris referri se vetent. Nolo immorari his rebus, quibus notandis in commentario aptior locus erit; sed miror de re tam manifesta a quibusdam adhuc dubitari. Itaque si has orationes e commentariis quibusdam desumpsit, profecto etiam narrationes quae cum eis coniunctae sunt, putandumque erit satis amplos eos commentarios fuisse, pertinentes fortasse a primis originibus ecclesiae Hierosolymitanae usque ad mortem Herodis Agrippae. Sed iam incipimus coniecturis ludere, a qua re diligenter cavendum est: terrent vestigia. Is certe auctor, cui debetur narratio capitis alterius, non videtur ex sua memoria haec tradidisse; adeo sunt ea tenebris quibusdam obducta et *προφητικῶς* magis quam

ἱστορικῶς narrata, scilicet ne nos curiosius introspicere possimus. Arcana sunt et initia rerum et exitus; itaque sicut nemo unquam erit qui vel ortum Christi vel ea quae mortem eius insecuta sunt historicorum more singillatim eruat — probe enim curatum est ne id fieri possit —, ita etiam ecclesiae origines latebunt neque poterunt profanari.

§ 6. Faciliora iam sunt reliqua et in clariore luce collocata¹⁾. Collectam undecumque materiem scriptor ita digessit et disposuit, ut narratio fieret paene continua, non solum inde a cap. 13, sed etiam in parte priore. Recta quidem via ea procedit usque ad mortem Stephani; inde fit cum dispersione discipulorum narrationis quoque divisio tripartita, cum et de Philippo narrandum sit et de Petro et de Paulo, nisi etiam quartam partem statuere volueris, de initiis ecclesiae Antiochenae (11, 19—30). Sunt tamen omnia ita inter se intertexta et ad commune initium, Stephani mortem dico, adnexa, ut totius narrationis unitas quaedam conservetur. Coniunguntur denique Pauli res et ecclesiae Antiochenae (11, 25), simul quodammodo utriusque et ecclesiae Hierosolymitanae (11, 22. 29 sq. 12); dein totus ad Paulum scriptor convertitur. Huius quidem artis, qua res diversae contexuntur, iam in euangelio Lucas peritum se monstravit: una quasi ibi est narratio de Iohannis Baptistae ortu deque Christi, et utriusque res ita artificiose coniunctae sunt, ut ab illo ad hunc, tum ab hoc ad illum, tum ad hunc rursus et sic deinceps continuo migretur. Alterum est, Actorum neque euangelii proprium, quod minime lector mole rerum obruitur, sed ad pauca capita omnia revocantur, in quibus enarrandis scriptor immoratur, cum reliqua quam brevissime perstringat. Sic per totam partem priorem (c. I—XII) sunt narrationes maiores fere quindecim, quorum interstitia describendo statu progressuque rerum explentur, ut facile sequatur lector neque quicquam desideret. Sed etiam in altera parte multa brevissime percensentur, dum ad maiora scriptor festinat; itaque Galatia nomine tenus commemoratur (16, 6. 18, 23), nobis aliunde notissima. Alia prorsus silentio praetermittuntur, quod non videbantur satis gravia, sive etiam quod consilio scriptoris minus accommodata erant. Quod autem est id consilium? Narrare quae Deus Christusve per apostolos suos egerit. Non erat igitur cur commemoraret, Petrum Antiochiam venisse ibique cum Paulo rixam habuisse; neque enim ex ea rixa quidquam amplius consecutum est. Ad denda est tertia laus scriptoris, quod per totum opus continuus est progressus, semperque ea quae excipiunt maiora vel ampliora sunt prioribus. Inest profecto is progressus in rebus ipsis quae narrantur, neque fieri poterat quin in narrando compareret; sed tamen est aliquod etiam scriptoris meritum. Dicit Christus apud eum in capite primo, discipulos testes suos fore Hierosolymis, dein per Iudaeam Samariamque, denique toto orbe terrarum. Itaque initium fit ab Hierosolymis, suntque de ea ecclesia quattuor magnae narrationes. Prima exponitur, quomodo constituta sit (c. II); altera est de eius magno incremento deque synhedrii oppositione vana (c. III—IV), quae oppositio in narratione tertia usque ad verbera apostolis inflicta extenditur

1) Verissime multa de his exposuit Zellerus (Apostelgesch. 376 sqq.).

(c. V), in quarta usque ad necem Stephani (c. VI—VII). Manifestum est, nullam ex his narrationibus demi posse, quin lacuna conspicua exsistat, neque addi potuisse ullam, quin aliquid superflueret. Sed post Stephani necem cum discipuli plerique Hierosolymis expulsi essent, ea ipsa re Christi religio per terras finitimas propagata est. Docet igitur Lucas de Samaria primum (VIII, 5—25); tum de eunucho Aethiope, qui ex proselyto Iudaeorum Christianus factus est; tertium de Saulo, qui Damasci ex persecutore apostolus; denique de eis quae Petrus Lyddae, Ioppe, Caesareae egit, in quibus hoc est maximum uberrimeque narratum, quod Cornelius centurio Romanus, quamvis neque Iudaeus esset neque proselytus circumcisis, in ecclesiam est receptus. In his quoque vix quicquam est superflui; illud de eunucho si dempseris, aegre iam perspicietur cur omnino Philippo diacono in narratione partes tributae sint. Exin fundamenta iaciuntur parti tertiae, narratis Antiochenae ecclesiae primordiis, quae fuit prima e Graecis composita, absolvunturque quae de Hierosolymitana deque Petro referre scriptor sibi proposuerat (11, 19—12 extr.) Qua porro ratione ab Antiochia nova religio per orbem terrarum simulque ad „gentes“ quas vocabant Iudaei propagata esse narretur, in oculis omnium positum est. Sed et post primum iter Pauli quasi colligantur novae ecclesiae cum Hierosolymitana et post tertium -- nisi malis unius itineris nomine complecti omnia ea quae referuntur a XVI. capite usque ad XX. --; nempe post utrumque Paulus Hierosolyma adit. Tum facile apparet, quam sint maiora ea quae in Macedonia Graeciaque egit quam quae per primum iter in remotis partibus Asiae, rursusque quantopere res Ephesi gestae periculaque quae ibi subiit antecellant prioribus; multo tamen maximum periculum quodque non unius diei spatii circumscriptum, sed per annos protractum sit, Hierosolymis ei adeundum fuit. Inest, sicuti dixi, haec gradatio in rebus ipsis; sed sequitur narratio dilataturque secundum rerum magnitudinem, neque iter ullum elaboratius narratum est quam duo postrema, quo Hierosolyma venit praescius periculi, quoque per tot discrimina denique in caput orbis. Est hoc quoque non omittendum, quod cum duae orationes Pauli uberius referantur, quibus novam salutem nuntiavit, apud Iudaeos altera habita, altera apud Athenienses, multo haec illi antecellit; item defensiones eiusdem cum exhibeantur duae maiores, apud Iudaeos et apud Festum regemque Agrippam, posterior multo magis splendet quam prior. Quae autem apud Felicem Paulus pro se locutus est, negligentius breviusque referuntur, sicut etiam quae Lystris ad populum; ea quoque ratione lectori parcitur. Quas res si omnes in unum collegeris, iudicandum erit hunc libellum non modo inter omnes Novi T. optima compositione uti, sed etiam eam artem monstrare, quae Graeco Romanove scriptore rerum non indigna sit.

§ 7. At sunt quaedam, dixerit aliquis, in tam brevi libello molestius repetita. Ter docemur, quomodo Paulus Christianus factus sit: semel per scriptorem narrantem, bis ex Pauli persona. Sit hoc vitiosum, sed tamen ratio facile perspicitur. Potuitne Paulum alia loquentem facere ac locutus est? an hae Pauli orationes praetermittendae fuerunt? At si hoc nolebat scriptor, rationibus ductus optimis, iam

a repetitione cavere nullo modo poterat, et excusabat eam ipsa gravitas rerum. Praeterea ne narravit quidem omnia eodem modo, sed sunt quaedam quae discrepent. Sed id ipsum, inquires, etiam gravius peccatum est: infirmatur fides narrationis. Infirmitur sane apud eos, qui mathematica ratione veritatem rerum expendendam putent. Est in mathematico ingens peccatum, si quamvis magnum numerum pauxillulo praeter veritatem vel auxerit vel minuerit; sed scriptor rerum alia lege ἀκριβείας utitur, neque potest facere quin continuo rebus aut adiciat aliquid aut detrahat aut aliud pro alio ponat. Verba quidem oratoris alicuius praestare qui potest? Sed etiam in eis quae geruntur, aut nude omnia proferenda sunt, ut numquam res quasi ante oculos legentium gerantur, aut mathematicus ille modulus veritatis abiiciendus, id quod omnes fecerunt faciuntque. Sed ut redeam unde digressus sum, sunt sane etiam aliis locis repetitiones, quas non eadem facilitate excuses. Bis deinceps Festus Agrippae de Paulo narrat (25, 14 sqq. 24 sqq.), et maxime in illa narratione quae est de Cornelio centurione (10, 1—11, 18), alioquin optime composita, abundant repetitiones. Itaque hac in re scriptor sibi indulisit, ibi dumtaxat, ubi magnae sibi res viderentur et ampliter enarrandae. Sunt etiam minores repetitiones permultae, et omnino, cum ad minora minimaque descenderis, evanescit ars, apparet saepe incuria; nam perpolitus scriptor neque est Lucas neque esse voluit. Laudi tribui potest, quod in orationibus est quaedam alacritas et vigor animi et interdum vis quoque non contemnenda; tum est ubi oratorio more sit quoddam exordium; verum quantum artis vel eloquentiae omnino exhiberi poterat in tantulo orationum omnium ambitu? Quarum longissima, ut est observatum a quibusdam, septimam fere unius horae partem explere potest. Praebet Paulus non pauca egregiae artis oratoriae specimina, non in omnibus epistulis, quarum quaedam non sunt bene scriptae, at certe in quibusdam, luminaque habet orationis sive figuras verborum sententiaeve splendidissimas; sed ab his Lucae quasi adumbratis orationibus talia ne postules. Narrandi autem facultas est in eo non contemnenda, vix tamen maior quam vel in Iohane. Sed antequam reliqua persequamur, de lingua atque dictione qua usus est Lucas paullo fusius disserendum est.

§ 8. Itaque fundamentum eius dictionis est communis quae tum per terras graecas vigeat lingua, dicta κοινή sive ἑλληνική, diversa ab atticismo vel antiquorum vel recentiorum. Neque ex ullis libris magis veram eius linguae naturam cognoscere licet quam ex his Novi Veterisque Testamenti, quibus accedunt opuscula patrum qui vocantur apostolicorum, euangelia et acta apocrypha, alia id genus; reliqui enim scriptores christiani sicut eiusdem aetatis profani atticismum sequuntur. Sed etiam in ipso Novo Testamento non pauca sunt, quae vel atticismum sapiant vel eam linguam, quae in libris adhiberi solebat, differuntque inter se singuli scriptores, cum vel pauciora eius generis recipiant vel plura. Nemo autem plura recepit quam Lucas atque auctor epistulae ad Hebraeos. Exemplis utendum est, quo magis res pateat. Οἶδα verbum in communi dialecto (sicut ante in ionica) sic flectebatur: οἶδας οἶδε(ν) οἶδαμεν οἶδατε οἶδασι(ν). Tamen est apud

Lucam in Pauli oratione coram Agrippa habita (Act. 26, 4) Ἰσασιν atticum; tum ἴστε in ep. ad Hebr. (12, 17); nam apud Iacobum (1, 19) et in ep. ad Ephesios (5, 5) vel imperativus est ἴστε vel lectio dubia. Nempe praesto semper erant, sicut hodie quoque, graece loquentibus vel formae vel verba quaedam lectiona, quibus elegantiorum sermonem redderent. „Volo“ est θέλω (numquam ἐθέλω) in sermone vulgari, eum apud atticos et ἐθέλω (θέλω) et βούλομαι in usu fuerint, ita sensu distincta, ut βούλομαι voluntatem sponte in animo natam designaret, propeque accederet ad προαιρούμαι, contra ἐθέλω voluntatem rebus vel alterius voluntati obsecundantem exprimeret neque longe distaret ab ἔτοιμός εἰμι. Sed exolevit βούλομαι, θέλω eius locum occupavit, nisi quod apud scriptores Novi Testamenti illud quoque interdum adhibetur, eo quidem frequentius, quo quis doctior est; itaque apud neminem frequentius est quam apud Lucam in his Actis. Sed nulla est distinctio: πᾶτερ εἰ βούλει παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὺν γινέσθω, ubi attice dicendum erat et εἰ (ἐ)θέλεις et τὸ βούλημα. Substantivum quidem τὸ βούλημα paene nusquam est (Act. 27, 43. Rom. 9, 19. 1. Petr. 4, 3 cum v. l. θέλημα), reliquis locis plurimis novicium vocabulum τὸ θέλημα (semelque ἡ θέλησις). Haec igitur si detraxeris, quae passim immixta sed tamen rara vel certe rariora sunt, habebis linguam qua tum utebantur, valde diversam a vetere attica. Nam etsi haec in tota communis linguae compositione principem locum tenet, sunt tamen etiam ionicae dialecti quaedam partes, et ex ipso atticismo ea dempta sunt, quae a reliquarum indole nimis abhorrent; tum, quod maximum est, tempus plurima novavit. Non receptum est atticum ττ pro σσ; itaque in N. T. θάλασσα, πράσσω obtinent, quamquam ex libris, in quibus mansit semper atticismus, doctum vocabulum ἡττημα etiam ad Paulum pervenit (Rom. 11, 12. 1 Cor. 6, 7; cf. LXX les. 31, 8); sed ἡττᾶσθαι pro ἡσσοῦσθαι, ἡττων, κρείττων epistulis Petrinis et ad Hebraeos relinquuntur. Docta vocabula etiam ἐλαττοῦν (Hebr. 2, 7. 9 e LXX; Io. 3, 30), ἐλαττονεῖν (2 Cor. 8, 15 e LXX); mirum ἐλαττον omnibus codicibus traditum 1 Tim. 5, 9. Item respuat communis lingua atticum ρρ pro ρσ, praeterquam fortasse in θαρρεῖν, quod certe hodierna quoque lingua habet (v. 2 Cor. 5, 6 et saepius in ea ep.; Hebr. 13, 6); sed iuxta id exstant θάρσος atque adeo θάρσει θαρσεῖτε, ut videatur illud quoque e libris primum irrepsisse. Dualis numerus ex ipsa attica dialecto Alexandri M. tempore paene iam evanuerat, sicut multo ante ex ionica; in communi lingua nullum eius est vestigium, et omnino sublata illa distinctio inter duos pluresque, quae per antiquam Graecam linguam latissime patet. Si duo sunt, dicitur πότερος, ἐκάτερος, οὐδέτερος, si plures, τίς, ἕκαστος, οὐδεῖς; at in N. T. non exstant πότερος (semel in interrogatione πότερον . . ἢ, Io. 7, 17), ἐκάτερος, οὐδέτερος, μηδέτερος: τίς αὐτῶν πλεῖον ἀγαπήσει αὐτόν (Lc. 7, 42), quamquam agitur de duobus. Contra si de pluribus agatur, attice in ea sententia dicendum sit non πλεῖον sed πλείστον; nam eadem plane est inter comparativum et superlativum distinctio. Qua in re video etiam doctos grammaticos mire titubare, dum omni studio soloecismos ab his scriptoribus arcere volunt; sed etiam recens lingua graeca non aliter atque gallica

recens propria forma superlativi caret: *μεγαλῆτερος maior*, ὁ *μεγ. maximus*, et in N. T. paucissima exempla superlativi manent, cum ceteroquin comparativus omnia occupaverit. Ne est quidem verus superlativus ὁ ὑψιστος de Deo, neque τὰ ὑψιστα de caelo, neque ἐλάχιστος, quod praeter ὑψιστος plurima exempla habet; est hoc *perexiguus* vel *ob exiguitatem contemptus*, praeterquam uno loco Pauli (1 Cor. 15, 9): ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων. Sed ecce eiusdem locum geminum (Ephes. 3, 8): ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων: cum comparare vult, ab ἐλάχιστος novam formam facit, sed quamvis comparatio sit cum pluribus, comparativam, non superlativam. Πλεῖστος ter exstat: αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ Matth. 11, 20 (cf. τὰ πολλὰ γράμματα Act. 26, 24), ὁ πλεῖστος ὄχλος ibd. 21, 8 (ὁ πολὺς ὄχλος Marc. 12, 37), τὸ πλεῖστον ad summum 1 Cor. 14, 27; semel μέγιστος 2 Petr. 1, 4: τὰ τίμια καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα. Ἡδίστα apud Paulum 2 Cor. 12, 9. 15, fere = ἡδέως (it. Act. 13, 8β). Verus est superlativus μάλιστα, cuius in Actis, epistulis Pauli, altera Petrina sunt duodecim exempla, profecto non multa. Denique κράτιστος est in allocutione κράτιστε apud Lucam. Nusquam autem forma exstat in -τατος desinens, ut iam res plane sit manifesta, exolevisse superlativum neque discrimen inter hunc et comparativum fieri, ne per articulum quidem; quippe et ὁ μείζων maior esse potest (Rom. 9, 12), et μείζων maximus (Luc. 22, 24). Contraria ratione πρότος etiam pro πρότερος dicitur, sicut in ipso Actorum initio, unicuique exemplum adiectivi πρότερος: τὴν προτέραν ἀναστροφὴν Eph. 4, 22, emendatione facili (πρότερον) tolli potest. Ὑστερος rarissime exstat, nusquam ὕστατος; ultimus est vel ὕστερος (1 Tim. 4, 1) vel ἔσχατος, idemque hoc etiam pro comparativo adhibetur: ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης (Matth. 27, 64). Item ὕστερον est etiam *postremo*, ut Matth. 22, 27. Luc. 20, 32. Itaque haec relicta sunt quae dualis similia sint: ἀμφότεροι de duobus, cum de pluribus sit πάντες, et ἕτερος alter, quamquam dici potest etiam τὴν ἄλλην σιαγόναν Matth. 5, 39. Luc. 6, 29. In nominum verborumque declinatione multa novata sunt, quae singula persequi longum est. Primae declinationis nomina in ᾱ, nisi praecedat iota, omnia genitivum faciunt in ης dativumque in η: σπείρα σπείρης, μάχαιρα μαχαιρῆς, etiam -νία i. e. secundum pronuntiationem -ῶα -ῶης (συνειδύης Act. 5, 2). In verbis id maximum est, quod modus optativus exstat ille quidem, sed ut cernas iam e lingua vulgari evanescere vel evanuisse; in enuntiatis subiunctis paene unus Lucas eo utitur, neque is saepe; in principalibus manet ut modus optandi, sed ne sic quidem frequentur adhibetur. Cum ἔν coniuncto item solus Lucas raro usus est. Tempora verbi manent, praeterquam quod unum est etiam in passivo futurum; confusio perfecti aoristisque apud meliores scriptores admodum raro reperitur, nusquam quidem apud Lucam. Ab omnibus autem probe discernuntur aoristus et imperfectum, quae distinctio ita penitus in lingua Graeca infixata est, ut hodie quoque maneat¹⁾. Infinitivus quoque in frequenti usu est, quamquam etiam periphrasis eius quae particulae ἵνα ope fit

1) Errat L. Cohn cum dicit (Philonis Alex. de officio mundi p. LV), Philonem Iudaeum haec tempora paene promiscue usurpasse.

quaeque in lingua recenti in locum infinitivi successit¹⁾, saepenumero ab his scriptoribus usurpatur, semel etiam in Actis, in quibus ceteroquin etiam legitimum *ἵνα* rarius est quam *ὥπως*²⁾. Inde in N. T. plerumque libera optio est inter hoc *ἵνα* et infinitivum, cuius usus etiam ad finem actionis indicandum satis late patet, praesertim adiuncto articulo *τοῦ*; verum ubi aliqua res ut exstans vel facta indicatur, non est locus *ἵνα* particulae: *ἐγένετο παιδίσκιον ὑπαντῆσαι ἡμῖν* (Act. 16, 16); *πέποιθας σεαυτὸν ὁδὴν εἶναι* (Rom. 2, 19). Quamquam post verba sentiendi declarandique adeoque putandi (ut *ἐλπίζειν*, *νομίζειν*) *ὅτι* magis ex ingenio huius linguae est quam infinitivus. Intercidit autem fere infinitivus futuri, cuius rara atque in solis Actis exempla sunt (v. ad 11, 28); etiam pro participio futuri plerumque praesentis est (cf. p. 20). Formae verborum non ita magnopere ab atticis distant: caret fere augmento plusquamperfectum (v. ad 17, 23); terminationes aoristi primi passim in secundum aoristum, interdum etiam in imperfectum invecatae. Sed in singulis verbis plus differentiae est, ex quo genere pauca enotare non inutile est. *Video* est *βλέπω* vel *θεωρῶ*, non *ὁρῶ*; *vidi* *εἶδον* (*εἶδα*) vel *ἐθεασάμην*, non *ἐθεώρησα* vel *ἐβλεψα*; in perfecto *ἑώρακα* vel *τεθέαμαι*; *videbo* *ὄψομαι* *θεάσομαι* (quod casu non exstat). *Ὅρῶ* praesens haesit in formula *ὄρα ὁρᾶτε, cave, cavete* (Matth. 8, 4 al.); praeterea est bis apud Lucam in euangelio (*ὁρᾷ* 16, 23. *ὁρῶμεν* 23, 49); tum in epist. ad Hebr. (*τὸν ἀόρατον ὡς ὁρῶν* 11, 27. *ὁρῶμεν* 2, 8) et in priore Petri (*ὁρῶντες* 1, 8), item in Iacobi (*ὁρᾶτε* 2, 24)³⁾; in Actis mihi non visum est tolerandum esse (8, 23); hodie, sublato etiam perfecto, tota stirps interiit. Sed *βλέπω* est etiam *intueor*, ut antiquitus, qua significatione habet aoristum *ἐβλεψα* (Act. 3, 4). In passivo dicitur *βλέπεσθαι* *conspici* (ut *βλεπόμενα* 2 Cor. 4, 18); *ᾤφθην* autem est verbum deponens magis quam passivum dativo coniunctum, sicut latinum *videri* et atticum *φαίνεσθαι* (quod et ipsum a N. T. minime alienum), sensu vel apparendi vel superveniendi, habetque praeter futurum *ὀφθῆσομαι* etiam praesens *ὀπτάνομαι* (Act. 1, 3). In eandem et significationem et constructionem *ἐθεάθην* abiit: *πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις* (Matth. 23, 5 cf. 6, 1), nisi quod in appendice Marci spuria reperitur *ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς*, *conspectus est* (Marc. 16, 11)⁴⁾. *Ire* est *πορεύεσθαι*; interiit et *βαδίζω* et *εἶμι* cum compositis, quibus quod Lucas interdum utitur auctorque epist. ad Hebraeos, cum aliis indicat esse hos minus quam reliquos a litteris graecis alienos. Neque tamen recte uti semper Lucas scivit: qui *ἐξήεσαν* dicat pro *ἐξῆλθον*, *ἐξιόντες* pro *ἐξεληθόντες*, alia id genus (v. ad 17, 10), sicut auctor euangelii apocryphi quod Iacobi dicitur frequenter *ἀπῆι* pro *ἀπῆλθεν*.

1) Infinitivi fata per historiam linguae graecae optime persecutus est D. Hesseling, *Essai historique sur l'infinitif Grec*, in: *Études de philologie néo-grecque publiées par Jean Psichari*, Paris 1892.

2) J. Viteau *Étude sur le grec du N. T.* (Par. 1893) p. 74. 176. V. Act. 19, 4.

3) Falsa lectio est *ὁρῶντες* Apocal. 18, 18 (pro *βλέποντες*), it. Io. 6, 2 *ἑώρακον* (pro *ἐθεώρουν*); interpolatum est *ὁρῶ* Mc. 8, 24. De compositis haec addo: *ἀφορῶντες* est Hebr. 12, 2 = *ἀποβλέποντες* (11, 26; exstat utrumque etiam ap. att.; *προβλέπεσθαι* med. Hebr. 11, 40 = *προορᾶσθαι* (att.) hellenist. (*προορώμενην* med. Att. 2, 25 in loco V. T.).

4) *Καθορᾶται* pass. Paulus habet Rom. 1, 20: *τὰ ἀόρατα . . καθορᾶται*; reliqui id verbum omnino non adhibent. *Παραθεωρεῖσθαι* Act. 6, 1 = *παρορᾶσθαι* att.

Mansit ἡ ἐπιούσα (ἡμέρα, νύξ), unde notissimum ἐπιούσιος. Itaque ἔρχομαι, quod apud Atticos est defectivum, ut nihil sit ab ea stirpe praeter praesentem indicativum: ἀπέρχομαι, sed ἀπὼ ἀπίοιμι ἀπῆειν et sic reliqua, in lingua communi omnes formas praesentis imperfectique habet. Est autem ἔρχομαι etiam *advenio vel revenio*, et πορεύομαι etiam *abeo*, eodemque sensu quo hoc accedit tertium verbum vulgaris linguae quam maxime proprium: ὑπάγω, quod in lingua hodierna commutata forma (πάγω πηγαίνω) omnem notionem eundi complectitur. Itaque dicitur (Marc. 6, 31) οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες, = οἱ προσιόντες καὶ οἱ ἀπίοντες. Lucas autem hoc verbum vulgare et in evangelio rarius adhibet neque umquam in Actis. Frequentissimum denique περιπατεῖν sensu valde dilatato, ut fere περιεῖναι sit vel βαδίζειν, v. ad 3, 6. Doceant haec specimina pauca ex multis, quam dissimilis sit haec lingua veteris atticae quamque similis saepe hodiernae; succurrit facile imago fluvii, qui postquam subterraneo itinere aliquantis per fluxit, in lucem subito emergit (sicut popularis lingua graeca in libris N. T.), tum rursus terra absconditur diuque post denuo effluit. Ceterum eadem lingua vulgaris etiam ex commercio Romanorum multa receperat, non modo vocabula latina ut σουδάριον et φραγελλοῦν, sed etiam locutiones quasdam e latino conversas, ut τὸ ἱκανὸν ποιεῖν *satisfacere* (cf. ad Act. 1, 5. 17, 9. 31. 18, 15 al.), qua ratione hodie quoque et in nostra lingua et multo magis in hodierna graeca plurima esse videmus, quae gallicam originem prae se ferant.

§ 9. Cum igitur omnes N. T. scriptores communi dialecto utantur, tamen non eodem prorsus modo omnes utuntur, primum quod est sua cuique dictio, sicut profanis quoque scriptoribus, tum quod sunt qui spernant nimis inculta et horrida, ut modo Lucam vidimus, lectionaque verba et elegantiora interdum affectent, alii contra ne a soloecismis quidem caveant, ut Apocalypsis auctor Iohanes. Ipse Lucas, quamquam etiam ex dictione facile cognoscitur eundem et euangelii et actorum esse auctorem¹⁾, tamen in hoc altero libro et ἑλληνικώτερος evasit et aliis quibusdam assuevit vocabulis vel particulis, velut τε particulae, quae iuxta καὶ et δέ in Actis demum sententias conectere solet. Quid quod ne in ipsis quidem Actis idem manet, sed si ultima capita primis comparemus, quasi mutasse stilum videtur? Quamquam id minime sine ratione fecit, sed congruit dictio cum rebus, res vero ipsae diversae sunt. Id autem maxime interest inter utramque dictionem, quod altera graeca est, altera, etsi specie et ipsa graeca, natura tamen potius hebraica. Tangimus rem notissimam omnibus, qui umquam libris N. T. doctam operam dederunt, neque opus est nunc de ea multis verbis disserere. Est hoc quasi elementum alterum totius huius linguae, colorem inferens peregrinum et ex parte aliqua artificiosum. Si enim sunt quae in N. T. ex hebraica lingua conversa sint, in haec color ille hebraicus non per artem aliquam sed magis inscitia interpretis infusus est, sicut in V. T. versionem Alexandrinam. Verum pleraque certe omnia Graece ab initio concepta sunt; et ma-

1) Probavit hoc post alios (ut Zellerum Apostelgesch. 414 sqq.) Augustus Klostermann in Vindiciis Lucanis (Gtg. 1866).

xime Lucam, quamvis fortasse Syrus magis ab origine quam Graecus fuerit, non dixerim natura sua ductum scripsisse ut scripsit, sed imitationem affectasse librorum Veteris Testamenti, quo magis dictio cum rebus congrueret. Nempe ille, sicut omnes Christiani paullo doctiores, libros V. T., hoc est eorum versionem Alexandrinam, ex multa lectione penitus noverat; tum plurimas audierat contiones et Pauli et aliorum magistrorum Christianorum, qui eodem dicendi genere utebantur; itaque minime mirum et ipsum tali dictioni assuevisse, qua magna cum facilitate eum uti videmus. In euangelio quidem statim post exordium, quo Graecum se monstravit — neque enim multum refert, utrum aliorum scriptorum exordia imitatus sit neque¹⁾ —, mutato vultu paene germanus Hebraeus fit, ut ne intellegere quidem facile Graeci possent: *ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου — ἐξ ἐφημερίδας Ἀβιά — γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαζών — δίκαιοι ἐναντίον τοῦ θεοῦ* et sic porro, quae nisi Theophilus ille, ad quem scripsit, iam et religione Christiana et libris sacris Iudaeorum initiatus fuisset, flagitabant profecto interpretem. Verum hae primae partes euangelii aliquantum differunt a reliquis genere scribendi, neque postea Lucas vel in eo libro vel in altero tam intemperatum habet hebraismum. Scribebat sine dubio in usum Christianorum, non Graecorum a Christianismo alienorum; plerumque tamen ita scripsit, ut hi quoque quodammodo intellegere possent, sicut etiam Marcus alii fecerunt. Opus erat legentibus ut ipsa Christiana verba cognita haberent, quaedam etiam quae ab initio Iudaica erant, velut *τὰ ἔθνη*; alioquin obscurum manebat in Actis cum aliis hoc (14, 27): *ἤρριξεν (ὁ θεὸς) τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως*, quod est etiam ornatae quodammodo dictionis exemplum. Nempe dictio *ἐβραϊζουσα* minime ornatu quodam caret, qui est splendidissimus apud prophetas hebraicos; at in narrando certe non multum eius a scriptoribus N. T. adhibetur. Alibi Lucas dicit de eadem re (11, 18): *καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν εἰς ζωὴν ἔδωκεν*, rursusque (11, 1): *καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ*, Christianis intellectu facilia, Graecis minime. Itaque haec sunt quasi elementa dictionis Lucanae: lingua communis graeca, color hebraicus, verba christiana, denique lectiora quaedam undecumque e libris graecis petita vel ex consuetudine doctiorum hominum excepta, ut *θυμομαχεῖν* (Act. 12, 20), *πάμπληθές* (Eu. 23, 18), *πανοικεί* (Act. 16, 34), *οὐρανόθεν* (14, 17. 26, 13). Iam quod non multum manet coloris hebraici in extremis Actorum capitibus, mirari non oportet: nempe de Pauli navigatione narrari Veteris Testamenti verbis valde absonum erat, neque coram Agrippa Paulus eo dicendi genere nisi temperato uti poterat. Suspiciari proclive est, in itineris maritimi illa descriptione etiam Homeri gnarum se scriptorem exhibere, cum dicit *ἐπέκειλαν τὴν ναῦν* (27, 41) pro *ἐπώκειλαν τὸ πλοῖον* (v. comm.). Omnino dum narrat de Paulo Graecorum apostolo, ipsa rei natura aliud dicendi genus subministrabat atque illud fuerat, quo de Petro Hierosolymisque antea narraverat. Manet

1) Notum est virum doctissimum P. de Lagarde Dioscoridis Anazarbensis prooemium cum Lucano comparasse et hoc ex illo quasi derivasse; sed puto alia fuisse aliorum librorum huius etiam similiora.

tamen per omnes partes hic illic amplitudo quaedam dictionis, velut in hoc (19, 9): *ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο καὶ ἠπεύθουν, κακολογούντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους*, pro quibus sufficebat dicere (ut est 18, 6): *ἀντιτασσομένων δέ τινων καὶ βλασφημούντων*, vel antea (14, 3): *ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν παρορשיαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ, τῷ μαρτυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν*. Hoc extremum, διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν pro δι' αὐτῶν, sicut alia similia multa ex hebraica lingua repetendum, quae est multo magis quam graeca ἐναργεῖα cuiusdam appetens; etiam ἀναστὰς ἐξῆλθεν pro simplici ἐξῆλθεν eodem refertur. Habet autem Lucas copiam verborum minime contemnendam, unde plurima sunt in Actis *ἑπαξείρημένα*. At in conformandis sententiis plerumque simplex est, secundum V. T. morem adnectens sententias per particulas *καί, δέ, τε, οὖν, γάρ*, sicut ceteri faciunt N. T. scriptores; satis frequens est etiam *τότε* vel *οὕτως*, tum continuatio orationis per pronomen relativum, ut non sint eae sententiae vere subiunctae, ut Act. 1, 11 *οἱ καὶ εἶπαν*. Sed multus est Lucas in adhibendis participiis, magis etiam in Actis quam in euangelio, plerumque coniunctis, paullo rarius absolutis, locumque ea tenent partim sententiae subiunctae, ut vulgo apud profanos, partim verbi finiti particula *καί* adnexi, ut horum verborum numerus nimius ea ratione paullum minuatur, ipsorum autem participiorum coacervatio interdum existat submolesta. *Καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν* (= καὶ ἐπειδὴ κατέλθεν εἰς K., ἀνέβη καὶ ἡσπάσατο τὴν ἐκκλ., ἔπειτα κατέβη εἰς Ἀ.), καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ ἐξῆλθεν, διερχόμενος καθ' ἑξῆς τὴν Γαλιτικὴν χώραν καὶ Φουγίαν, στήριζων πάντας τοὺς μαθητάς (= καὶ ἐπειδὴ χρ. τινὰ ἐποίησεν, ἐξῆλθεν καὶ διήρχετο .. καὶ ἐστήριξεν κτέ.) c. 18, 22 sq. Nempe non est necessarium, vel ut aoristi participium designet rem ante actionem verbi finiti perfectam, vel ut praesentis participium rem quae simul geratur: τὸ ἐξελεῖν prius est, sequitur τὸ διέρχεσθαι, et in προσευξάμενοι εἶπαν (1, 24) idem est τὸ προσεύχασθαι ac τὸ εἰπεῖν. Atque hoc quidem etiam apud genuinos Graecos est (velut in ἐποτρύνας ἐκέλευσεν Homericō), illud autem horum scriptorum proprium, cohaerens ex parte aliqua cum raro usu participii futuri. Hoc enim quamvis Lucas aliquando in Actis utatur ad finem actionis denotandum (ut ἐληλύθει προσκυνήσων 8, 27), et praeter eum semel auctor epist. ad Hebraeos (13, 17) ¹⁾, tamen praesentis participium praeferri solet, pro quo est ubi ne imperfectum quidem verbi finiti reponere possis, sed aoristo utendum sit, ut in hoc (21, 16): *συνῆλθον .. ἄγοντες*, = *συν. καὶ ἤγαγον*. In universum autem participiorum frequentia color magis graecus orationi inducitur, possetque sententiarum conformatio vere graeca videri, si particulis *μὲν* et *δέ* (οὐ .. ἀλλά), saepius meliusque uti scriptor scivisset. Poterat dicere, ut eodem exemplo utar: *κατελθὼν εἰς Καισ., ἀνέβη μὲν καὶ ἡσπάσατο τὴν ἐκκλ., κατέβη δ' εὐθὺς εἰς Ἀντ., καὶ οὐδ' ἐκεῖ πολὺν χρόνον διέτριψεν, ἀλλὰ πάλιν ἐξελθὼν διήρχετο κτέ*. Scimus omnes, quantopere hanc antitheticam orationem Graeci adamarint, et sunt

1) Loci Matth. 27, 49 non est lectio certa.

eius apud ipsum Paulum splendida exempla, quamquam μέν particulam etiam ille rarius adhibet; sed Lucas vel in Actis longe a Graeca arte abest. Per totam primam Petri orationem unum est ἀλλά (2, 16), nullum μέν; in secunda ἀλλά nusquam est, μέν autem ter (vel secundum recensionem β quater), ita tamen ut partim nulla sit oppositio, partim parum exacta (praeter unum exemplum recensionis β 3, 17); denique oratio Pauli apud Agrippam habita tria vel quattuor praebet ἀλλά, unum μέν, quod ne ipsum quidem debitum sibi δέ accepit. Verum non ideo haec dico, quod aegre feram rhetorica arte Lucae libros carere, comprehensionesque magnas non plus quam duas in eis inveniri (eu. 1, 1—4; act. 15, 24—26). Multum enim deperiisset simplicitatis nativae ea arte introducta, minusque se legentibus commendaret et narratio et oratio, neque ipsi rhetores ignorarunt, simplicibus hominibus esse etiam simplici dicendi genere utendum.

§ 10. Itaque postquam pro consilio huius praefationis satis et de origine libri et de forma disseruimus, relinquitur ut de temporibus rerum narratarum dicamus. Quippe idem Lucas, qui in euangelio bis vel ter non sine cura tempus enotarit (1, 5. 2, 2. 3, 1 sq.), in Actis nunquam eam curam adhibuit, nisi ad eam referre velis locum 11, 28: *ἦτις (αὐτὸς) ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου*. Quare quamquam propter commemoratos homines, de quibus aliunde aliquid constet, de integris decenniis ambigi non potest, ambigitur tamen de minoribus temporis spatiis, suntque eae quaestiones difficillimae quibusque ne fundamentum quidem certum subici possit. Non constat annus quo Christus crucifixus est, neque plane certum atque indubium est Lucae de Iohane Baptista testimonium, quem quinto decimo Tiberii Caesaris anno primum processisse scribit (eu. 3, 1), et si sit certum, tamen ambigitur de ratione qua Tiberii anni numerandi sint. Sed ne exploratis quidem his ad Actorum tempora multum lucratur; prima enim capita nullum continent indicium, quantum temporis spatium eis rebus expletum sit. Quare cum non possent a certo initio progredi, certo fine statuto inde regredi viri doctissimi conati sunt. Et posset facillime is finis certo constitui, si Iosephus scriptor rerum Iudaicarum fecisset, quod facere debebat, indicasset annos singulorum procuratorum Iudaeae. Ille vero neque Antonio Felici neque Porcio Festo certos annos assignat, et cum tradit Ventidio Cumano damnato Felicem successorem a Claudio missum esse (Ant. 20, 7, 1. B. Iud. 2, 12, 8), pugnat cum Tacito, qui in Annalibus (12, 54) narrat a. p. Chr. n. 52 et Felicem, qui Samariae rector fuerat, et Cumanum, qui Galilaeae, apud Quadratum Syriae praesidem accusatos esse, sed cum hic damnaretur, Felicem protectum et inter ipsos iudices receptum esse. Ibidem dicit Felicem iam pridem Iudaeae impositum fuisse. Negant Iosephum errare potuisse de tali re; Tacitum dicunt erroris convinci. Est autem error Taciti multo gravior, quam, si hic vera tradidit, error Iosephi: dummodo statuamus ipsis Hierosolymis usque ad id tempus praefuisse Cumanum, sed inde ab a. 52 Felicem¹). Itaque si compluribus annis

1) Theod. Mommsen (Hist. Rom. V, 525) Tacito potius quam Iosepho fidem habere non dubitat.

ante a. 52 Felix in has terras missus est, non iam est cur negemus Paulum ante a. 58 reum apud illum factum esse. Dicit enim ad Felicem Paulus (24, 10): *ἐκ πολλῶν ἔτων ὄντα σε κρατῆν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος*, quod trahebant ad annum 58, Felicem ex testimonio Iosephi rati a. demum 53 Iudaeae esse praefectum. Quamquam id ne apud Iosephum quidem exstat: qui de Agrippa rege statim post Felicem commemoratum narrans eum annum indicat, sicut est in rebus regum notandis paullo diligentior quam in procuratorum. Licebit igitur statuere iam a. 57 Paulum Hierosolyma venisse, comprehensum, accusatum esse; exacto dein biennio Romam missum esse a. 59, venisse Romam a. 60, ubi in custodia fuit usque ad annum 62, qui ex hac ratione erit Actorum finis. Sed chronographi veteres, Eusebius Hieronymusque, diversa computatione utuntur, quam video plerosque nostros nunc fere neglegere¹⁾. Secundum illos Felix in Iudaeam missus est anno decimo undecimove Claudii (50. 51), successor eius Festus altero Neronis (56), Festi Albinus eiusdem sexto vel septimo (60. 61), Actorum finis est eiusdem quartus (58; v. supra p. 3); absolutum a Nerone Paulum referunt per alios decem annos Christi religionem propagavisse, iterum comprehensum necatumque esse Neronis anno decimo tertio vel quarto (67. 68). Subtrahuntur igitur a ratione supra proposita anni tres, eritque Actorum finis ver anni 59, pro quo chronographi finem a. 58 substituunt, *διετίξα* illa Actorum (28, 30) non integra in rationem adhibita. Quaerendum igitur est. numquid huic rationi ita opponi possit, ut abicere eam cogamur. Eusebius quidem procul dubio auctore usus est Iulio Africano, quem ipsum nullos auctores habuisse praeter Iosephum aliosque qui nobis quoque praesto sunt ne potest quidem affirmari. Bellum enim Iudaicum regumque Iudaeorum tempora alter quoque scriptor illustraverat Iustus Iudaeus Tiberiade oriundus, quo scimus usum esse Africanum²⁾; itaque is Iustus si procuratorum quoque annos indicaverat, solidum erat Africano rationis suae fundamentum. Sed Aegyptius ille, quem ante Pauli adventum in Iudaea seditionem concitavisse Acta (21, 38) testantur, secundum Iosephum (Ant. 20, 8, 6) id fecit procuratore Felice, imperante Nerone, cum Paulus ex Eusebii ratione Claudio etiamtum imperante Hierosolyma venerit. Hoc igitur erit alterum indigentiae Iosephi specimen, priore quidem illo multo levius. Itaque iam reliqua videamus. Si Hierosolyma venit Paulus a. 54, sequitur ut Ephesum primum adierit autumnus a. 50 (v. ad 20, 18. 19, 21. 18, 21), Corinthum autem vere a. 49 (v. ad 18, 11). Corinthi cum per annum fere commoratus esset, proconsul eo venit Gallio Senecae frater, i. e. a. 50; erat autem iam a. 49 Seneca ab exilio revocatus, neque quicquam obstat quominus eodem anno Gallionem consulem suffectum fuisse statuamus³⁾. Cuius

1) Euseb. Chron. ed. A. Schoene II, 148 sqq.; Euthalius in epist. Paul. ap. Zacagnium Mon. vet. p. 529, qui diserte Eusebii *χρονικὸς κανὼνας* affert (= Cramer Caten. in Acta 422 sq.; Schol. Act. ed. Matthaei 346 sq.); Hieronymus de viris illustr. 7 (v. supra p. 3).

2) V. Schürer Gesch. d. jüd. V. I² 50. Librum de regibus Iudaeis legit vel Photius (Bibl. cod. 33), qui ex eo annum affert quo Agrippa alter mortuus sit.

3) Cf. Wieseler Chronologie des apost. Zeitalters p. 119 sq., qui cur statuatur non ante a. 50 Gallionem consulatu fungi potuisse parum intellego.

vel consulatūs vel proconsulatus si esset annus certo traditus, profecto omnia expedita haberemus. Sed commemorat ibidem Lucas (18, 2) Claudii decretum, quo Iudaeos Roma expulit eodem fere tempore, quo Paulus Corinthum venit: quod decretum Orosius (hist. 7, 6) diserte ad nonum Claudii annum refert, i. e. ad ipsum annum 49. Reiciunt Orosii testimonium vel propterea, quod falso ille Iosephum auctorem nominat, apud quem nihil tale legitur; sed certe videmus veterum chronologiam plane sibi constare. Iam si a. 49 Corinthum, autumno a. 48 Paulus in Macedoniam venit, exiit autem Antiochia vere fere eiusdem anni; triennium igitur eis rebus vacat, quae in Act. c. 13—15 narrantur, cum Herodis Agrippae mortem (c. 12, 23) incidere sciamus in a. 44. Iter a Paulo Barnabaque Hierosolyma factum (c. 15), quo apostolos convenerunt, ex hac ratione in a. 47 collocandum est; hinc reliqua facilius expediuntur. Ipse enim Paulus testis est (Gal. 2, 1. 1, 18) inter id iter atque Hierosolymitanum primum, de quo Lucas c. 9, 26 refert, quattuordecim annos interiectos fuisse, tum inter hoc et Damascenum notissimum alios tres. Est tamen non omittendum, esse qui illos XIV annos inde a Damasceno itinere numerent: qua ratione Eusebius¹⁾ quoque usus dicit Paulum usque ad captivitatem Caesarensensem viginti et unum annum ministerio suo functum esse. Ita Damascenum iter refertur ad annum 33, neque dubitat Eusebius in eo id anno collocare, qui eum quo Christus crucifixus sit proxime sit insecutus. Miramur profecto tot res, quae novem primis Actorum capitibus narrantur, in unius anni breve spatium includi, sed refelli certis argumentis ea opinio non potest. Sed adduntur alii tres anni, si Tertulliani affirmatione confisi Christum statuerimus a. 29 crucifixum esse; eidem rursus detrahantur, si illud *διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν* ad prius iter Hierosolymitanum referamus: quae interpretatio facile commodior rectiorque videri potest. Angustius autem utique his tot rebus spatium erit; contra amplissimum eis quae inde a c. 9, 31 usque ad c. 11 narrantur, vel integrum decennium vel etiam plus eo. Nequimus tamen facere quin hoc accipiamus, tam diserte Paulo testante; de reliquis sit penes unumquemque liberum iudicium. Verum ad terminum a quo profecti sumus paullisper redeamus. Biennium illud quod Paulus Romae degit finitur e ratione veterum vere a. 59; mortuus est secundum eosdem vel a. 67 vel 68; relinquitur spatium vacuum octo minimum annorum, quod qua ratione expleri possit iam videndum est. Primum igitur id necessario erit statuendum, absolutum esse a Caesare Paulum, id quod tradit Eusebius. Est autem hoc etiam per se quam maxime veri simile: homo Iudaeus, sed idem civis Romanus, laesae religionis Iudaicae reus, a procuratore Romano optimo elogio ornatus, his quidem imperii Neroniani temporibus non potuit ab imperatore condemnari, nisi putemus illum Poppaeae Sabinae tantum tribuisse, quae religioni Iudaicae dedita (Ios. Ant. 20, 8, 11) inde ab anno 58 Neronis amica fuit (Tac. Ann. XIII, 46). Absolutus Paulus terras orientis repetiit; tum fortasse etiam in Hispaniam profectus est — quam quaestionem a multis agitatam satis habeo verbo tetigisse —,

1) Euthal. l. c. p. 533.

manentque eius temporis monumenta epistolae ad Timotheum Titumque datae, quae si sunt genuinae, docent profecto Paulum Roma dimissum denuo Ephesum aliaque loca orientis adiisse, tum iterum in vincula coniectum Romae damnationem certam expectasse. Nihil est in his incredibile, et ni epistolae illae suspicione suppositiciae originis premerentur, quae suspicio a multis theologorum in eas concitata est, libenter earum testimonium acciperemus. Nunc, tamquam quadam nebula obiecta, nihil cernere posse nobis videmur, neque tamen suspicionibus quamvis acutis res mutata est. Traditas habemus has epistulas inter Paulinas, nulla nota adiecta; spurias eas esse probatum non est; itaque donec id factum sit, manet earum testimonium inconcussum. Accedunt autem alia, cur putandum esse videatur temporis aliquantum inter eam captivitatem Pauli, de qua referunt Acta, et damnationem mortemque intercessisse. Scimus Neronem illius incendii, quod mense Iulio a. 64 Romam devastavit, invidiam omnem et culpam in Christianos vertisse, ideo quod erant illi, ut scribit Tacitus (Ann. XV, 44), propter flagitia apud vulgus invisi. At in epistula, quam Roma Paulus ad Philippenses misit, fere anno post adventum suum, nihil plane de eo odio vulgi significatur, sed omnia tranquilla videntur, religionem Christianam scribit incrementa capere, magis magisque innotescere, ipseque quamquam ad omnia paratus (1, 20. 2. 17), tamen confidit brevi se dimissum iri (1, 25. 2. 24). Estne credibile, tam cito crudelissime in novam sectam animadversum esse, quam putant ei qui Paulum a. 61 vel 62 vel etiam 63 Romam venisse statuunt? Dandum profecto aliquid temporis, primum ut magnopere augerentur atque in vulgus noti fierent Christiani, deinde ut etiam odium vulgi in eos excitaretur. Verum haec hactenus. Annales ecclesiae Christianae nondum componi possunt: quamquam parvula res reperta, vel inscriptio paucorum versuum vel scriptoris alicuius tria verba, statum rerum adeo mutare potest, ut subito omnium consensu lis per tot annos protracta componatur.

---

§ 11. Altera pars est praefationis huius, qua de codicibus Actorum deque normis agendum est, secundum quas verba scriptoris recensenda atque constituenda esse arbitratus sum. Primum igitur est in hoc libro minor numerus codicum quam in plerisque aliis Novi Testamenti; non enim multum lectitatus est, id quod etiam Chrysostomus testatur, sed prae euangeliiis epistulisque magis neglectus. Qui autem exstant Actorum codices sive graeci sive aliis linguis concepti — constat enim versiones antiquas paene Graecorum codicum instar esse —, in duas statim partes discedunt, alteram multo maiorem, alteram perexiguam, nisi quod sunt qui inter utrumque genus medii collocentur, illi tamen propiores. Interest sane multum inter utrumque genus, ut necessarium sit duas Actorum recensione-
siones statuere, alteram paullo prolixiorem, alteram brevior, alteram plerisque non satis notam, alteram quae in omnium manibus sit. Quas recensione-
siones liceat appellare β et α ; praestat enim his notis uti quam appellationibus occidentalis et orientalis, cum illa prior, quamquam in occidente magis per-

vulgata, ne in orientis quidem partibus prorsus ignota fuerit. Recensionis α praecipui testes sunt clarissimi et antiquissimi codices Sinaiticus (Σ), Vaticanus (B), Alexandrinus (A), quorum priores duos putant IV. saeculo, tertium V. scriptum. His accedit codex rescriptus C, qui et ipse saeculo V tribuitur; sed in eo maior tantum pars Actorum superest. Ab ea forma, qua in his libris Acta exhibentur, non ita longe distat Hieronymi versio latina extremo saeculo IV. confecta, cuius exstant codices satis antiqui, ut Amiatinus Fuldensisque saec. VI medio conscripti. Qui testes ubi inter se consentiunt, habemus formam quae illis temporibus maxime pervulgata erat, consentaneumque est eis testibus coniunctis plus fidei habendum esse quam recentioribus libris, sive ei maiusculis quae vocantur litteris conscripti sunt sive minusculis. Exstant autem prioris speciei tres quae integra fere Acta exhibent, Mutinensis H, Romanus L, Porfirianus P, saeculi omnes fere noni; alterius speciei, quae a nono saeculo incipit, satis magnus est numerus, pretium autem, quoniam habemus antiquiores testes, in universum valde exiguum; unde nunc hi libri fere negleguntur. Itaque eius recensionis, quam α dicimus, et plurimi sunt testes et antiquissimi; contra alterius, quam β vocamus, unus Graecus codex Cantabrigiensis D, saeculo sexto scriptus, in quo iuxta Graeca verba (in dextris paginis) exstat etiam versio latina, plerumque, quamvis non semper, cum illis consentiens (d). Magnopere autem dolendum est, quod mutilus est is codex; desunt Actorum partes hae: c. 8, 29 (post *Φιλίππῳ*) — 10, 14 *πάν κοινόν* (haec prima exstant; in d servata etiam 10, 4—14), quo loco totus quaternio octo folia complectens intercudit: c. 21, 2 (post *Φοινίκην*) — 10 *προφήτης* (servata in d 21, 2—7; deest folium unum et pars inferior proximi, sed huius quidem verba pleraque ante interitum a viris doctis transcripta sunt); 22, 10 (post *πάντων*) — 20 *καὶ φυλάσσω*n (item unum folium amissum; supplet haec d); 22, 29 (post *ἀπ' αὐτοῦ*) usque ad finem libri. Tum idem codex mendosissimus est; emendationum autem, quae a compluribus correctoribus ope librorum recensionis α plurimae illatae sunt, apparet non magnam rationem esse habendam. Gravissimum vero est, quod ne primae quidem manus scriptura recensionem β puram atque intemeratam exhibet, sed passim mixtam cum recensione α : qua ex contaminatione sententia saepe magnopere laborat. Scilicet id exemplar, unde D transcriptus est, non alia erat condicione atque hunc videmus: auctum erat lectionibus ex α adscriptis, non omnibus quae differebant (sicuti ne in D quidem omnes eae infertae sunt), sed hic illic ex libidine vel casu; hinc librarius qui D scripsit multa recepit, vel quia potiora videbantur vel quia prior scriptura deleta erat, id quod in D ipso saepe factum est. Est cogitandum semper, recensionem α vulgatam omnibusque notam fuisse, magis reconditam β ; itaque omni tempore facillime haec illi assimilabatur atque in illam sensim abibat. Secundus quoque eiusdem β testis haud dissimilem contaminationem monstrat. Exstat versio N. T. syriaca, dicta Philoxeniana a Philoxeno episcopo Hierapolitano, qui per Polycarpum chorepiscopum eam faciendam curavit, finita a. 508; eadem uno fere saeculo post per Thomam Charklensem, Mabugi episcopum, Alexandriae degentem, denuo cum

codicibus graecis comparata atque ex eis aucta est, eaque Thomae additamenta cognationem versionis cum D effecerunt. Sunt autem probe a reliquis verbis distincta: ubi eis interiecta leguntur, nota asterisci (ad imitationem Hexaplae Origenis) addita est; ubi autem codices comparati alia verba pro aliis exhibebant, ea in margine adscripta sunt¹⁾. Codex igitur a Thoma collatus — nempe ad Acta unum tantum adhibuit — similis fuit codicis D, neque magis quam is recensitionem β sinceram praebebat, immo etiam minus, cum multa quae in D sint apud Syrum desiderentur, pauca contra Syrus habeat quae absint a D. Exemplis quibusdam rem totam illustrabo. Act. 18, 19 sic exstat in α : κατήντησαν δὲ εἰς Ἐφεσον, κἀκείνους (Aquilam et Priscillam) κατέλιπεν ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ (Paulus) εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν διελέγετο τοῖς Ἰουδαίοις. In D est: καταντήσας δὲ εἰς Ἐ. καὶ τῷ ἐπιόντι σαββάτῳ ἐκείνους κατέλιπεν ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ κτέ. Hoc τῷ ἐπιόντι σαββάτῳ quid sibi vult? Patet pertinere ad εἰσελθὼν κτέ.,

κατήντησαν καὶ ἐκείνους
et sic fere fuisse haec olim scripta: καταντήσας δὲ εἰς Ἐ., τῷ ἐπιόντι κατέλιπεν ἐκεῖ· αὐτὸς δὲ

σαββάτῳ εἰσελθὼν εἰς κτέ., notis fortasse additis, quae a describentibus vel non intellectae vel non curatae sunt; inde utrumque lectionem contaminationaverunt. Apud Syrum verba τῷ ἐπιόντι σ. cum asterisco post Ἐφ. inseruntur, iusto quidem loco, sed cum sequatur κἀκείνους κτέ., eadem fere est contaminatio. Quid igitur secundum β Aquila Priscillaque factum? Nulla eorum mentio fit in D; sed Syrus (in marg.) et codex gr. min. 137 (v. p. 29) in v. 21 habent: ἀπειτάξατο .. θεοῦ θέλοντος,) τὸν δὲ Ἀκύλαν εἰσεν ἐν Ἐφέσῳ, αὐτὸς δὲ ἀναχθεὶς ἦλθεν εἰς Καισάρειαν, tum καὶ ἀναβὰς κτέ. (at α κατελθὼν εἰς Κ., ἀναβὰς κτέ.). Ex his D nihil servavit praeter καὶ ante ἀναβὰς; reliqua recensitioni α olim cesserant, cum mansissent in libro unde Syrus pendet. Diligenter igitur talium lectionum, quale est hoc καὶ ἀναβὰς, quae scilicet et absint ab α et cum reliquis verbis minus convenient, erit ratio habenda; indicant enim reliquorum quoque olim formam fuisse diversam. Est ubi ne sensus quidem ullus exstet: 1, 9 ²⁾κατα D,

i. e. ταῦτα β admixto καὶ (2) ex α : ταυτα. Maioris rursus contaminationis exemplum est in 15, 5, ubi α : ἐξανέστησαν δὲ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες, λέγοντες ὅτι κτέ., D autem: οἱ δὲ παραγγέλλαντες αὐτοῖς ἀναβαίνειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἐξανέστησαν λέγοντες τινες ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες ὅτι κτέ.; item Syr. in mg.: illi — seniores (ut D), surrexerunt adversus apostolos existentes qui crediderunt de haeresi Phar. In D verba τινες .. Φαρ. πεπιστ. accesserunt ex α , quibus eiectis omnia rectissime procedunt; similiter autem apud Syrum peccatum vides, ut suspicari possis hanc quidem contaminationem fuisse perantiquam et ab archetypo communi per multa exempla propagatam. Sunt aliae quoque corruptelae, in quibus et D et Syrus conspirent. C. 20, 2 α : συνείπετο δὲ αὐτῷ Σώπατρος Πύρρον κτέ. (sequitur index

1) Obelo utitur Thomas ad designanda ea, quae aberant a codice collato.

comitum Pauli). D: μέλλοντος οὖν ἐξίέναι αὐτοῦ μέχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος κτέ., sine verbo finito. Syr. mg.: *quum futurus esset autem exire, comitati sunt eum*, reliqua autem, etiam μέχρι τῆς Ἀσίας, inter verba continua leguntur, sicut haec μέχρι τῆς Ἀσ., quamquam sint recensionis β tantum, etiam in ceteros codices plerosque pervenerunt. Nihil autem potuit esse perversius: hi enim non usque in Asiam sed inde ab Asia Paulum comitati sunt, in Asiam autem per se venerunt Paulum praegressi. Fuerint igitur haec sic scripta in archetypo quod fingi-

συνείπετο δὲ αὐτῷ

mus: μέλλοντος οὖν ἐξίέναι αὐτοῦ προήρχοντο μέχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος κτέ., inductis a correctore verbis μέλλοντος . . προήρχοντο, atque hoc προήρχοντο adeo obliterato, ut in nullum apographorum recipere-tur. Item c. 11, 2 deest in D verbum finitum necessarium (ἀνέβαινεν¹⁾); apud Syrum etiam magis lacunosa lectio tradita est, neque adiectum verbum „profectus est“ fidem habere videtur. Verum curiosi est velle scire, num fuerit aliquod et Syri et D codicis commune archetypum, neque magni id refert; at videmus nondum nos invenisse librum. qui solam recensionem β contineat eiusque testis sit satis fidelis. Ulterius autem circumspicientibus offert se codex latinus palimpsestus, regius dictus apud Tischendorfium, quia in bibliotheca Parisiensi olim regia asservatur, iam autem Floriacensis dicendus, postquam patefactum est monasterii Floriacensis (*Fleury*) olim eum fuisse¹). Sunt fragmenta male habita Actorum, apocalypsis, epistularum catholica-rum, septimo fortasse saeculo scripta; Actorum hae particulae super-sunt: c. 3, 2—4, 18; 5, 32—7, 2; 7, 42—8, 2; 9, 4—23; 14, 5—23; 17, 34—18, 19; 23, 8—24; 26, 20—27, 13. Quae reliquiae quamvis exiguae sint, tamen duae res certo ex eis colliguntur. Exhibetur in ea versione recensio β multo quam in D integrior, ut paucis tantum lo-cis lectio quae est in α exstet pro ea quam praebet D²). Habet ta-men F(loriacensis) corruptelas non leviores tantum, sed quasdam etiam graviores: traiectae sunt sententiarum partes c. 14, 9, 18, 8, scilicet quia olim in quodam archetypo verba male omissa erant, quae in mar-gine suppleta a describente librario loco alieno recepta sunt; hinc etiam ea quae in Floriacensi omittuntur (quae sunt non pauca, ma-xime in cap. XXVII), suspicari possumus partim casu et librarii ali-cuius peccato deesse. Altera res valde memorabilis a Petro Corssen³) demonstrata est: ita concinere F cum Cypriano Carthaginiensi episcopo, ubi is locos ex Actis affert, ut videamus habuisse Cyprianum eandem fere hanc Actorum versionem. Itaque ea versio multoque magis graeca recensio, unde facta est, demonstratur iam priore parte tertii saeculi exstitisse, simulque accedunt versionis fragmentula ab Cypriano allata ex eis libri partibus, in quibus deest F. Item accedit c. primum se-

1) V. Samuel Berger, le palimpseste de Fleury, Paris. 1889. Utendum hac Ber-geri editione, quamquam princeps editor fuit J. Belsheim (Appendix Epistolarum Pau-linarum etc., 1887). Tischendorfius tres tantum paginas cognitas habebat, quas olim ediderat Petrus Sabatier (1743).

2) V. ad 3, 11. 12. 13. 4, 6. 5, 36. Contami-

natio sine sensu esse vid. 3, 12 respondit (ἀπεκρίθη, α) dixit (εἶπεν, β).

3) Petrus Corssen, der cyprianische Text der Acta Apost., Jahresbericht des K. Gymn. zu Schöneberg-Berlin W., Berol. 1892.

cundique v. 1—13 ex Augustino, qui, ut docuit idem Corssen, et in libro priore contra Felicem Manichaeum c. 4 totum hunc locum usque ad 2, 11 et in libro contra epistolam fundamenti Manichaeorum (c. 9) 1, 1—8 et 2, 1—13 ex eiusdem versionis codicibus affert; sunt enim ex c. 1 etiam a Cypriano quaedam allata, tanto cum Augustino consensu, ut res minime dubia sit. Denique similia quaedam suppeditat libellus anonymus de promissionibus et praedicationibus Dei, qui post Prosperi opera editur, saeculo quinto scriptus ab homine Carthagine et ipso oriundo¹⁾. Locī in aliis Augustini scriptis allati ab hac versione plus minusve recedunt, quamquam recensionem vel β vel mixtam monstrant. Utinam plura eiusmodi auxilia haberemus! nam vides praeter cetera esse quasdam Actorum partes, quae et a D et a F pariter absint.

§ 12. Itaque ad tertium genus codicum confugiendum est, quod mixtum e duobus mediumque diximus. Est autem probe tenendum, ex aliqua parte paene omnes codices mixtos esse, id quod de codice D aliisque testibus recensionis β modo demonstratum est; sed etiam ei quos generi α attribuimus plerique hic illic lectiones recensionis β receperunt (velut illud μέχρι τῆς Ἀσίας 20, 2). Cum enim per tot saecula iuxta exstarent et α et β , fieri non potuit quin non modo in hanc ex illa, sed etiam in illam ex hac passim lectiones immigrarent. Verum in constituendis codicum classibus minimarum rerum rationem haberi non oportet, neque mixtos dici nisi insigniter mixtos. Ex quo genere primum superest codex E Laudianus Oxoniensis, saeculi sexti exeuntis, habens sicut D graecis verbis adiunctam latinam versionem, quae ut illa quae est in D cum vulgata minime congruit, graecis autem quemadmodum ibi leguntur fere respondet²⁾. Verum is codex multo saepius cum α facit quam cum β , et ubi ad hanc recensionem accedit, tamen in singulis a D ceterisque testibus multum differt. C. 14, 7 in D (F) haec adiciuntur: καὶ ἐκινήθη ὅλον τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ διδαχῇ· ὁ δὲ Παῦλος καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Αὐστροῖς, in E autem: καὶ ἐξεπλήσσετο πᾶσα ἡ πολυπλήθεια ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτῶν (hoc αὐτῶν etiam in F fuisse videtur). ὁ δὲ Παῦλος κτέ. Fidem habendam esse non Laudiano sed D ceterisque — nam etiam Beda Venerabilis verba affert — facile apparet; nusquam enim est in N.T. πολυπλήθεια minimeque huic narrationi simplici aptum. Sed unde sumptum dicemus? Videntur profecto additamenta, quae sunt β recensionis, archetypo cuidam codicis E et graece et latine olim adscripta esse, postea autem, cum e graecis quaedam deperiissent, ea ope latinorum rursus esse suppleta. Vide alterum locum 6, 10, ubi sec. D primum haec adiciuntur: διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ πάσης παρορησίας. In latina versione quacunque necessario erat coniunctione cum verbo finito utendum; itaque E διότι ἠλέγχοντο. Tum D: μὴ δυνάμενοι οὖν ἀντοφθαλμεῖν τῇ ἀληθείᾳ; cum non exstaret verbi posse participium (quamquam d. *potentes* non reformidavit), item latini fere utuntur coniunctione *cum*, et sic E: ἐπειδὴ οὐκ ἠδύναντο ἀντιλέγειν τῇ ἀληθείᾳ.

1) Corssen p. 5.
Monum. sacr. vol. IX.

2) Splendide edita sunt ex eo codice Acta in Tischendorfii

Verbum autem ἀντοφθαλμεῖν cum alio loco Actorum (27, 15: μὴ δυνάμενοι ἀντ.) recurrat, omni fide dignum est; facile vero in versione *contradicere* substituebatur, quamvis *resistere* praestaret¹⁾. Quae cum ita sint, hoc certe colligitur, Laudiani testimonium non magni esse faciendum; neque vero multa solus addit²⁾. Mixto generi praeterea attribui potest graecus quidam codex minusculis litteris scriptus, qui apud editores numero 137 signatur, Ambrosianae biblioth. nr. 97, saec. XI, utilis maxime in extremis capitulis, ubi deest D; tum versio antiqua coptica quae sahidica dicitur³⁾; denique testis plurimi aestimandus cod. lat. V. et N. T., Iosephi, aliorum, qui ob pondus maximum Gigas librorum appellatus est, Stockholmiae exstans, scriptus fortasse saec. XIII ineunte⁴⁾. Nam minime eum ut recentis originis despiciendum esse post alios Corssen, cuius modo mentionem feci, clarissime demonstravit, cum eius lectiones valde exacte congruant cum lectionibus Luciferi Caralitani episcopi, qui multos amplosque locos ex Actis descripsit⁵⁾; itaque haec versio iam saeculo quarto exstitit⁶⁾. Eiusdem est fragmentum in lectionario quodam, de S. Stephano (c. 6, 8—7, 2. 50—8, 4)⁷⁾. Est satis diversa a vulgata Hieronymiana, multaque quae reiecit Hieronymus, quia aberant a graecis libris recensionis α, in hac versione manent, ut possit esse G(igas) auxilio nobis ad recuperandam recensionem β in eis maxime Actorum partibus, in quibus deserimur a F sive etiam a D. Similis, sed non eiusdem versionis fragmenta exigua supersunt in codice palimpsesto bibliothecae Vindobonensis (s)⁸⁾. Quaedam lectiones, quae ad β pertinent, per codices latinos in versionem bohemicam transierunt; tum et Irenaeus et Tertullianus (quantum quidem de hoc ex locis non multis quos affert iudicari potest) mixti certe generis codices habuerunt. Itaque per occidentem maxime recensio β diffusa erat; contra α in manibus patrum ecclesiae orientis versabatur, Origenis, Chrysostomi, aliorum, paucissimaque a patribus graecis, si Irenaeum excipias, ad cognitionem alterius recensionis conferuntur.

1) V. etiam 1, 23 (λεχθέντων). 3, 13 (κρίτηριον). 4, 32 (χωρισμός). 5, 15 (καὶ ἐνοσθῶσιν). 39 (οὔτε οἱ ἄρχοντες ὕμῶν). 6, 7 (μανθανόντων discentium pro μαθητῶν). 13, 43 (κατὰ πᾶσαν πόλιν φημισθῆναι). 45 (ἐναντιούμενοι). 14, 2 (εἰρήνην ἐποίησεν). 22, 29 (πολίτης Ῥωμαῖος). — Non est omittendum, etiam D codicis lectiones interdum, etsi raro, latinam linguam redolere: praecipuum exemplum ex Actis est 16, 12 κεφαλὴ caput pro πρῶτη; v. etiam 18, 12 ἐπιθέντες τὰς χεῖρας imponentes manum pro ἐπιβαλόντες (quamquam etiam latine incientes praestabat), 19, 35 οὐ γινώσκει εἶναι ignorat esse pro οὖσαν. Cf. ad 5, 9. Longius hanc rem persecutus est vir doctus Britannus J. Rendel Harris in *Texts and Studies* edited by J. A. Robinson, vol. II, No. 1, Cambr. 1891.

2) Quae Beda Venerabilis in „retractatione“ quam in Acta conut hunc codice quodam graeco affert, ea ita congruunt cum lectionibus codicis E, scripsit expsum fuisse eum Bedae librum cum Ioh. Millio Tischendorfius statuatur. Sed etiam in „Expositione“ antea scripta pauca quaedam a Beda vel e graeco alio exemplari vel e latinis afferuntur, quae sunt recensionis β neque sunt neglegenda.

3) V. Appendix ad edit. N. T. ed. a Woide & Ford (Oxonii 1799). Ex Actis haec supersunt: c. 1—24, 20. 27, 27—38. 4) Edidit J. Belsheim: *die Apostelgesch. u. die Offenbarung Joh. in einer alten lat. Uebersetzung aus dem „Gigas librorum“, Christianiae 1879.*

5) Corssen l. c. p. 5. Luciferi scripta ed. Guil. Hartel Vindob. 1886.

6) Mortuus est Lucifer sec. Hieronymum a. 371. 7) Ceriani Monum. sacra I, 2, 127 sqq. (Corssen p. 7). 8) Tischendorf Annal. Vindobon. 1847, Anzeigblatt CXX.

§ 13. Quae cum ita sint, apparet hoc esse editoris vel primum officium, ut recensionem alteram ex testimoniis saepe discordantibus, saepe obscuris in integrum restituere nitatur, quantum eius rei fieri possit; nam ut cupimus perfici id opus non potest, nisi nova adiumenta eaque maxima accesserint. Notior et est et fuit recensio α , antiquiorem esse nullo modo demonstrari potest: testimonia testimoniis opponuntur aequae antiqua. Sed adhuc editores id officium omiserunt, neque vel illi vel alii viri docti in originem utriusque recensionis satis inquisiverunt. Facilius gratiusque plerisque visum est statim in ipsis libri Lucani originem inquirere, dissecare librum in particulas ex quibus conglutinatum esse sumunt: perinde ac nos philologi in Homero fecimus, cuius codices excutere longum et difficile et taedii plenum, carmina singula quae primitus fuisse videntur extrahere iucundum quodque ingenium demonstret sagax et fecundum. Tamen manifestum est et in Homero et in Luca, de singulis primum et versibus et verbis statui oportere, priusquam ad maiora adscendere tuto possis, neque opinor adeo nos officio nostro defuturos fuisse, si talis exstaret in Homero qualis in his Actis lectionum varietas. At theologis haec quaestio, quae est de origine recensionis β , omnino non magna neque difficilis videri potest, quippe qui maioribus quaestionibus sint assueti, habeantque ad eas solvendas instrumenta ea quae numquam deficiant. Fingunt ex aëre et fumo, ex tenuissima denique vilissimaque materia, formas qualescunque et quantascunque velint, interdum (velut eam quae Iohanem aequare possit) ingenti prorsus magnitudine; eas postquam in locum vacuum constituerunt, omnis difficultas, sive ea sponte oborta est sive ab ipsis creata, superata atque sublata esse videtur. Eam artem a nobis didicerunt illo tempore, quo nondum theologiam a philologia *χάσμα μέγα* separabat; at nos ipsi, postquam magis adulta est haec philologia nostra, iam multo minus ea arte utimur, quippe qui praeter cetera probe sciamus plerasque difficultates existere non rerum vitio, sed ob nostram ignorantiam. Optandum profecto ut illi nostrum exemplum nunc quoque sequantur; sed qui id sperari potest, cum nos nostraque neque noverint neque curent? Itaque erit fortasse tempus, quo nos, Schliemann et Doerpfeldi immortalibus meritis tandem meliora edocti, Troiam credemus a Graecorum exercitu captam deletamque esse, praefuisse ei exercitui Agamemnonem Mycenarum regem, si dis placet etiam Helenam fuisse causam belli, illi contra pergunt quae in euangelis et Actis scripta sunt pleraque pro falsis habere, suis inventis nebulosis confidere. Quid enim ex nebula atque fumo fieri potest nisi nebula et fumus? Sed id ut vanum est totum, ita est facile; itaque nullo plane negotio fingitur qui ex recensione α mutando addendoque effecerit recensionem β , saeculo fortasse secundo; quem hominem postquam semel nacti sunt, omni labore defuncti esse sibi videntur. Est autem, si quando fingendus est homo quem vixisse non traditum sit, ex materia fingendus quam solidissima, ut effigies sit hominis, non simulacrum levissimum; fingere debemus talem, quales illo aevo fuisse compertum habeamus, neque prorsus fatuum neque in nostrum modum *δεινόν* atque versutum, non nimis anxium rerum minimarum investigatorem, neque philologum

nostri similem; ita supponemus quod possit certe illo tempore existisse. Vide falsarium qui Petri euangelium conscripsit: mentitur aperte, simplex est quodammodo in ipso mendacio, ut qui simplicibus hominibus scribat; non multum operae negotio suo insumit, non curat nexum rerum neque conquirat laboriose materiam; denique ingenio utitur eo quod habet, id est mediocri, quali plerique homines omnibus temporibus fuerunt. Tale igitur ingenium si sufficit ad euangelium Iohanis vel epistulas ad Timotheum conscribendas, nihil oppono quominus haec scripta falsariis tribuantur; sed vereor ne adeo non sufficiat, ut ad nebulam sit confugiendum. Item non fuit homo verus qui hanc recensioem β ex α efficere posset, neque qui vellet. Nego potuisse quemquam, qui a rebus illis alienus esset, addere quae non paucis locis in β ex intima rerum cognitione addita sunt: velut Mnasonem, apud quem deverterunt Paulus comitesque (21, 16), in vico habitasse inter Caesaream et Hierosolyma sito, vel promisisse Dominum discipulis usque ad Pentecosten se spiritum sanctum eis missurum esse, non ipso eo die (1, 5 cf. 2, 1), vel Leonii post primos motus omnia quieta facta esse, donec iterum furor exarserit (14, 2); haec enim aliaque multa ut recte se habere intelleguntur ex ipsa recensione α diligenter examinata, ita erant inventu perquam difficilia. Sed fac potuerit aliquis quod profecto non potuit: nego voluisse Acta ita refingere ut esse in β videmus. Non perspicua magis narratio reddenda erat, nisi paucis locis, brevior fortasse reddi poterat, sed ille reddidit etiam prolixior, non elegantiam sectatus est, non mutavit sententias; cur igitur omnino quicquam mutavit? An quia mutando delectabatur, indulgens genio? Ergo cito futurum erat ut fessus desisteret, quia utique animi acri intentione opus erat, ne quid falsi inferret; ille autem usque ad extremum librum perseveravit. Verba quoque ipsa non temere erant ponenda, sed cavendum ne quid in eis cum ceteris discreparet; aut, si hoc opus esse non putasset, facile nunc ex colore dictionis aliena additamenta deprehenderemus. At non deprehendimus, immo eundem plane colorem videmus; itaque edidicerat ille fortasse totum libellum, ut exacte eius dictionem imitari posset. Sed cur id voluisse dicamus? Est profecto hac ratione desistendum, si quidem probabilitatem sectamur. At si nequit β ex α probabili ratione derivari, fortasse α ex β poterit. Erat igitur homini illi quem fingimus in recidendis superfluis maxima pars negotii, neque dici potest neminem ei operi parem fuisse, etsi potest dici non facile quemquam opus non prorsus sine molestia neque fructuosum vel utile suscipere voluisse. Sed alia oritur vix minor difficultas: qua enim ille ratione aut quibus artibus efficere potuit, ut mox mutilata libri forma in omnium paene manibus esset, integra in paucorum? Itaque Frid. Aug. Bornemann, qui unus fere adhuc codicis D patronus existit¹⁾, neque Tischendorfio neque aliis hoc persuadere potuit, genuinam formam libelli esse in D, male mutilatam in ceteris. Qui quod casu putavit in α excidisse quae propria habet D, maxime

1) In editione Actorum, quae prodit a. 1848 (Grossenhain et Londin.).

propter ὁμοιοτέλευτον vel ὁμοιοκάταρχτον, fortasse de paucis quibusdam locis verum viderit, at nunquam poterit id ad ceterorum tantam molem extendi. Iam igitur quid relinquitur, nisi ut ad auctorem ipsum utramque formam referamus? Ei nempe neque facultas deesse poterat neque voluntas, si quidem bis librum suum scripsit; nemo enim hoc cum facit ad verbum sua describere solet, sed passim mutare maximeque omittere quae supervacua videantur: quae ratio auctori ipsi non potest esse laboriosior neque molestior quam si ad verbum omnia iterum scribat¹⁾. Prius autem exemplum β putandum est fuisse, posterius α; etenim si contra statuas, non satis perspicitur ratio prolixitatis quae in β inest. Duobus autem exemplis cur librum scriperit multae causae fuisse possunt, sed haec maxime in promptu est. Dedicatum est opus Theophilo homini non humilis condicionis; ei igitur primo Lucas misit. Est autem Catulli lepidum carmen (XXII) de Suffeno quodam poeta, quem plurimos versus facere dicit; esse illi milia aut decem aut plura perscripta, nec sic ut fiat in palimpseston relata, sed chartam esse regiam, novos libros. Itaque ei qui versus pangebant eos in charta vili primum scribere solebant, ut etiam delere vel mutare possent quae sibi postea minus placerent²⁾; itidem Lucam fecisse crediderim, Theophilo autem librum non in palimpsesto scriptum misisse, sed in charta, etsi non regia, tamen paullo meliore. Possum commemorare etiam Aristotelis librum περὶ πολιτείας Ἀθηναίων nuper repertum; est exemplar ad usum privatum scriptum in aversa charta, cum adversa iam pridem esset aliis scripturis oppleta; fuerit huius simile prius exemplar Lucae, sed ad Theophilum tale non erat mittendum. Iam fac prius illud, quod manserat apud auctorem, ab aliis esse descriptum: habebis originem duarum recensionum minime certam, sed haud improbabilem. Verum etiam donec unum exemplar libri erat, id ipsum plures recensiones exhibere poterat, alteram ab initio scriptam, alteram secundis curis auctoris postea illatam, testanturque ipsi veteres incuria describentium saepe contaminationem duarum formarum factam esse, cum alterutram auctor esse voluisset³⁾. Sic Lucae autographon potest habuisse recensionem β in „textu“, in marginibus alteram. Verum haec omnia magis ideo dico, ut monstrem coniectura facile inveniri, per quae ea quae nunc videmus effecta esse possint, quam ut doceam quid re vera factum esse putem. Neque quicquam affirmo nisi hoc, recensionem β non minus esse genuinam quam α: perinde ut in Demosthenis oratione Philippica tertia ea quae in quibusdam codicibus omittuntur non sunt ideo pro spuriiis damnanda, sed ad aliam recensionem referenda⁴⁾.

1) Cic. Epist. ad fam. VII, 18, 2: *quis solet eodem exemplo plures* (scil. epistulas) *dare, qui sua manu scribit?* (hoc est qui non utitur librariis pluribus eodem tempore scribentibus). 2) Cf. Birt, *das antike Buchwesen* (1882) p. 57 sqq.

3) Galen. XVII, 1, p. 79 sq. Kühn: ἐνίοτε γὰρ ὑπὲρ ἐνὸς πρῶτου διττῶς ἡμῶν γραφάντων, εἴτα τῆς μὲν ἐτέρας γραφῆς κατὰ τὸ ὄψος („textum“) οὕσης, τῆς δ' ἐτέρας ἐπὶ θάτερα τῶν μετώπων (marginum), ὅπως κρινόμεν αὐτῶν τὴν ἐτέραν ἐπὶ σχολῆς δοκιμάσαντες, ὁ πρῶτος μεταγράφων τὸ βιβλίον ἀμφότερα ἔγραψεν.

4) Ut doceam id quod de Actis statui etiam in aliarum gentium litteris accidisse, ex Koertingii libro qui inscribitur *Grundriss der Gesch. der englischen Litteratur* (ed. II,

§ 14. Itaque, sicut dixi, hoc vel primum est officium Acta edituri, ut probe separet quae sunt separanda, neve postulet ut singulis locis una aliqua lectio maneant, ceteris reiectis, sed etiam alteri veniam tribuat. Hoc enim si faciet, haud difficile negotio suo defungi poterit, cum in utroque genere testium id soleat esse concordiae, quod iure expectari potest, inter utrumque autem tantum discordiae, quantum haud scio an rarissime praeterea inveniatur. An in euangelis etiam plus inveniri dicendum? Paucis enim verbis haec quoque quaestio attingenda videtur, quae profecto non huius est loci; at cum D codex praeter Acta etiam quattuor euangelia contineat, neque raro ibi a ceterorum codicum testimonio vel solus vel inter paucos recedat, potest sane quaeri a me, num in Marci quoque euangelio vel Lucae duas recensiones perinde genuinas distinguendas esse censeam. Nempe in Matthaeo atque Iohanne est omnino inter D ceterosque differentia multo minor, sed in Marco Lucae ea, quae statim indicare videatur, in D formam alteram aliquam horum librorum exstare, de cuius origine quaerendum sit. Veluti in Lucae c. 23, v. 12 haec est lectio vulgata: ἐγένοντο δὲ φίλοι ὃ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος (sive Πιλ. καὶ ὁ Ἡ.) ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων. προὔπηρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς. In D vero est: ὄντες δὲ ἐν ἀγδίᾳ ὁ Ἡρ. καὶ ὁ Π. ἐγένοντο φίλοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. Haec sane est differentia valde consimilis multarum quas in Actis inter duas recensiones offendimus; sed si idem caput legere perrexeris, invenies totum versum 17 abesse ab AB al., in D post v. 19 poni, tum versus 34 priorem partem desiderari in B et D, in quo addidit alia manus, cum in M eadem a prima manu scripta, ab antiquissimo autem correctore ut spuria notata sint; haec igitur tanta varietas inter testes primarios num poterit duabus recensitionibus includi? In Marco autem quod primum offendimus additamentum υἱοῦ (τοῦ) θεοῦ post χριστοῦ 1, 1, id exstat in ABD ceterisque, interpolatum esse ex M patrumque testimoniis convincitur; tum, ut mittam alia, habemus in v. 5 apud plerosque testes lectionem male ex Matthaeo interpolatam: ἦν ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ (quasi sint ἐνδύματα τρίχας et ζώνη), in D autem genuinam Marci hanc: — ἐνδεδ. δέρριν καμήλου. Nimirum haec euangelia cum semper multum lectitata sint, etiam multum labis traxerunt, a qua fere immunia manserunt Acta, et propter paucitatem lectionis et quia non erant de eisdem rebus alii libri, quibuscum hic contaminari posset. Itaque ut fuerit horum euangeliorum et maxime Lucani ab initio duplex recensio — etenim quae diximus de Actis Theophilo dedicatis, eadem de euangelio eidem dedicato erunt dicenda —, tamen aegre quid ad utramque pertineat inter tantam varietatem aliunde coortam discerni poterit, neque est qui affirmare possit, enumeratio maiorum Christi quod apud Lucam (3, 23 sqq.) in D solo secundum Matthaeum mutata est, id alteri recensitioni potius quam interpolationi alienae deberi.

Monast. 1893, p. 155) haec appono: „Die Dichtung „Piers the Plowman“ ist handschriftlich in fünf Recensionen überliefert, von denen drei auf den Vf. selbst zurückgehen, während die zwei übrigen nur durch von Schreibern vorgenommene Mischungen der ursprünglichen Texte entstanden sind“.

§ 15. Digesta igitur tota mole variae lectionis, quae ad Acta a Tischendorfio (ut unum nomen) apposita est, et inter duas recensiones quantum fieri potest distributa (non potest autem semper neque ad amussim), sequitur ut utriusque singula verba quam sincerissime constituentur. Id autem in β nonnisi summam fieri posse ex testimoniorum natura per se apparet. Contra alterius videntur extare testes gravissimi et fide dignissimi, maxime ubi congruat eorum omnium testimonium; neque ego is sum qui hanc normam nunc ab omnibus adhibitam spernendam et ad vulgatam antiquam vel ad Byzantinos codices redeundum esse putem. Verum non est nobis per tres vel quattuor codices $\alpha\text{AB(C)}$ libertas optandi erepta, quum nequaquam ex his descripti sint ceteri, neque demonstrari possit ea quae in his sunt nono demum saeculo esse orta, ante id in nullo libro exstitisse. Fuerint fortasse saeculo quarto mille Actorum exempla graeca per orbem terrarum dispersa: ex his duo ad nos usque pervenerunt. Estne putandum, nongenta nonaginta octo illa quae perierunt omnia omnibus locis, quibus est dissensus inter antiquos nostros codices et recentes, cum illis contra hos fecisse? Sed in dies nunc magis id re ipsa edocemur, inventis scilicet reliquiis Romanae aetatis librorum, summa fide Byzantinos descripsisse quae tradita inveniebant, neque quicquam novae labis nisi raro per imprudentiam intulisse. Erunt sic quoque antiqui nostri fide digniores quam recentes, suntque sequendi, nisi ratio cuiusque loci aliud iusserit. Eam autem rationem potiore omnium auctoritate codicum habeo. Iam sunt fere quattuor omnino variae lectionis genera: unum, quod sensum ipsum attingat, alterum quod formam tantum sententiae sive dictionem, tertium cuius ratio in grammatica sit, quartum quod scribendi ratione contineatur. Hoc quartum omnino non ad codices quoscunque dirigendum existimo. Etenim si quo casu invenerimus vel Pauli *ιδιόγραφον* vel Lucae vel cuiuscunque ex his, miremur profecto plerique quam foeda insint vitia contra scribendi rationem quae recta nobis videtur admissa. Incertum plane est, utrum *εἰμί* Paulus scripserit an *ἰμί*, *κρίνειν* an *κρίνιν* (*κρίνιν*, *κρίνειν*), *ἐγώ* an *ἐγώι*, *τούτωι τῶι* an *τούτω τῶ*; post illum enim, per Herodianum grammaticum maxime, sunt regulae recte scribendi constitutae, quibus nos quoque utimur. Est autem secundum Herodianum ita scribendum, ut Attica aetate scribebatur: quod qua ratione scire poterat Paulus Lucasve sive magistri qui eos litteris graecis instituerunt? Qui autem secundum pronuntiationem quae tum erat scribebat, non poterat scribere nisi *κρίνιν*, *τούτω*, multique id faciebant; at alii didicerant *ι* mutum dativis addendum esse, *ει* autem ab *ι* ea ratione distinguendum, ut longa vocalis per diphthongum semper scriberetur: itaque *κρίνειν*, *πολείτης*, *νικῶν*. Quae scribendi ratio illis temporibus satis pervulgata exstat etiam in quibusdam nominibus hebraeis: *Δαυείδ*, *Κεῖς*, ubi numquam diphthongus fuit, neque quicquam significat *ει* nisi *ι*. Editori autem Novi T. idem scilicet faciendum quod omnibus quorumcunque librorum graecorum editoribus, inducenda communis scribendi ratio vel invitis codicibus sive etiam auctoribus. Quod adhuc etiam in aliis nominibus propriis neglectum, inveniunturque vel in recentissimis editionibus *Πειλᾶτος* et *Σαμαρεῖται* et *Καισαρία* (hoc etiam falso accentu)

aliaque id genus, ex auctoritate optimorum codicum scilicet, quae nulla in his rebus esse debebat. Habet iustam fortasse rationem *Δαυίδ*, ut intellegatur scilicet *ι* producendum esse; sed cum id minime intellegi soleat, praestat *Δαυίδ* scribere. Item fortasse utile est *Χριστός* scribi, quia ignorant plerique ibi quoque *ι* longum esse, et *Χριστιανοί*, si modo esset ea nominis forma Nova T. concedendu, quod secus est. *Χρηστιανοί* enim primitus fuerunt, non per confusionem vocalium *η* et *ι*, quae nondum tum coeperat, sed quia pro nomine *Χριστός*, quod non intellegebant, Graeci Romanique simile et vulgatum *Χρηστός* substituerant, et scriptum est *Χρηστιανός* in Sinaitico codice omnibus locis (v. ad 11, 26). Est autem haec quaestio orthoepica magis quam orthographica, cum etiam sonus ipse differat: in quo genere quaestionum sicut in eis quae ad tertium nostrum genus atque ad grammaticam pertinent maxima esse debet auctoritas vetustissimorum testium. Paullatim enim per eos qui describebant, homines paullo magis grammatica doctrina imbutos quam ei fuerant qui primi haec scripserunt, etiam haec orthoëpica et grammatica ad regulas Atticismi magis conformata sunt. Ita *τεσσαράκοντα* 1, 3 est in *α*ABCD, *τεσσαράκοντα* in B³E aliis; *Σαπείρη* 5, 1 flexionem vulgarem retinuit in *α*AEP al., atticam accepit in BD al., *συνειδύλης* 5, 2 mansit in *α*ABE, cessit attico *-vίας* in DP ceterisque fere omnibus. Videtur autem Sinaiticus his in rebus etiam maiore fide dignus esse quam Vaticanus, quamquam si pluries eadem forma vel idem vocabulum recurrit, coniunctim omnium eorum locorum rationem habendam esse consentaneum est. Multa autem semper incerta erunt. Concedendus est N. T. usus indicativi futuri post *ἵνα*, indicativi post *ἐάν* *ὅταν*; alia autem quaestio est num etiam Lucae relinquendum sit *ἐάν μή τις ὁδηγήσει με* (Act. 8, 31, *α*BCE), vel *ἵνα* .. *καὶ ἡ σινὰ ἐπισκιάσει* (B 5, 15), vel *ἵνα* .. *δώσουσιν* (Luc. 20, 10 *α*AB al., at *δώσιν* CD al.); neque enim usquam apud illum omnes codices consentiunt ¹⁾, ut consentiunt apud Paulum 1 Cor. 9, 18 in *ἵνα θήσω*, vel apud Iohanem epist. 1, 5, 15 in *ἐάν οἶδαμεν*. In universum autem et in his rebus duces habemus optimos codices, quos cum iudicio sequamur, et in eis quae secundi generis sunt, et id tantum est cavendum, ne etiam primum genus, quod continet varias lectiones quae sententiam mutant, auctoritati illorum subiciamus. Est canon quidam inde a Bengelio viro clarissimo apud theologos propagatus: praeferendam esse lectionem difficiliorem faciliori, nam in hac esse suspicionem interpolationis, qua careat illa. Et recte quidem hoc dicitur, sicubi constat interpolationem factam esse; sed vereor ne interpolatio, hoc est mutatio cogitate facta, multo rarior sit in N. T. quam vulgo putatur. At si per imprudentiam peccatum est, canone illo inverso praeferenda est lectio facilior; quippe per imprudentiam locum esse emendatum facilioremque intellectu redditum valde absonum est. Est tamen etiam in hoc genere Bengeliani canonis aliquis usus. Act. 4, 10 in ceteris est *Ἰωάννης*, *Ἰωνάθας* in D. Hoc si scripserat Lucas, insolitum nomen facile per imprudentiam librarii abibat in solitum *Ἰωάννης*; non facile autem, si ab auctore *Ἰωάννης* scriptum erat, pro eo substituebatur nomen a toto

1) V. praeterea Lc. 14, 10 (*ἵνα* .. *ἐρεῖ*). Act. 21, 24 (*ἵνα ξυνησονται*). Lc. 6, 34 (*ἐάν δαυεῖτε*). 19, 40 (*ἐάν σιωπήσουσιν*). 13, 28 (*ὅταν ὁψοθε*, v. l. *ὀψοθε*, *α* *ἰδητε*).

N. T. alienum. Accedit autem quod Ionatham hominem illius temporis et condicionis aliunde novimus, Iohanem non novimus; quo magis praeferenda lectio D. At editores persaepe canonem ita perverterunt, ut facilius lectio haberetur quae sensum praeberet rectum atque bonum, difficilior quae contortum et perversum. Multum exercuit criticos locus Actorum hic (20, 28): *ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κυρίου* (vel τοῦ θεοῦ cum AB), *ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου*. Animadvertit iam imperator Iulianus, plerosque N. T. scriptores nusquam θεόν dicere Iesum, neque dicit Lucas; hoc autem quod hic exstat secundum AB, αἷμα τοῦ θεοῦ, nemo omnino illorum ausus est. Tamen sunt qui hanc lectionem praeoptaverint ob ipsam vel difficultatem vel perversitatem; alteram enim correctoris operam redolere dicunt. Immo hanc scribae dormitantis esse dicendum: quoties enim et in Actis et alibi sunt plane pro synonymis κύριος et θεός! quoties sunt inter se permutata! Ne dormitabat quidem plane qui θεοῦ scripsit; moris enim dudum illa aetate factum erat ut θεός Iesus diceretur. Prorsus contra sensum 7, 46 in A*BDH legitur: (Δαυὶδ) *ἤτησατο εὐρεῖν σκῆνωμα τῷ οἴκῳ Ἰακώβ*; recte se habet et cum V. T. (Ps. 131, 5 al.) consentit altera lectio (A*ACEP al.) τῷ θεῷ Ἰακώβ. Eo autem magis criticis suspecta est: ex ipso V. T. putant esse correctum quod non intellegerent homines. Nunc vero eo est provecta scientia nostra, ut aegre quicquam scribi potuerit quod non intellegamus. Voluit scilicet Davides non Deo domum aedificare, sed genti Israeliticae, quo convenirent ad Deum colendum; *Σαλομὼν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον* (47). Cuinam vero? an τῷ οἴκῳ Ἰακώβ? Nonne manifestum est, propter hoc οἶκον illud θεῷ in οἴκῳ esse corruptum? Itaque haec in universum dicenda. Maxima longe pars lectionum falsarum, sicut in omnibus scriptis profanis, ita in N. T. incuriae librario- rum tribuenda est, neque de emendatione consulto facta cogitandum nisi plane necessario id statuendum sit; neque enim curabant librarii quid melius esset quam id quod scriptum reperiebant, soli describendi vel depingendi operi intenti, neque erant ad nostram facultatem discernendi et diiudicandi per multam exercitationem proveci. Critici autem id officium est, singulis locis accurate perpendere quid maxime aptum sit quidque maxime ex usu scriptoris aliunde cognito, neque ad codicum auctoritatem confugere nisi ubi aut ad sententiam inter varias lectiones vel omnino nihil vel non multum intersit, aut de ipsa sententia ambigi possit. Erit sic quoque permagnus numerus locorum, immo longe maior pars, qui ex auctoritate diiudicandus sit, id est ex probabilitate; probabile enim est eos codices qui tam saepe veram lectionem praebeant his quoque locis praeberere. Sed praeter primum genus variarum lectionum etiam alterius aliquam partem codicum arbitrio subtrahendam censeo; neque enim quod Act. 15, 20 in enumeratione hac: *τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος*, in AB articulus ante πικτοῦ omittitur, ea auctoritate moveor ut turpitudine quantulacunque Lucae orationem aspergam. Verum est, ita si scripsisset Lucas, scribas sua sponte articulum addituros fuisse, sed cur? quia conformatio sententiae id exigebat, id quod scriptorem multo minus fallere potuit quam scribas.

Eadem denique ratione, qua in profanis scriptoribus nunc utimur, in N. T. quoque utendum. Num igitur etiam coniecturis? Aio profecto; sed in universum rariter opus est, cum plerumque apud aliquem testium vera lectio sit servata, atque hoc ipsum interest inter hos libros atque profanos, quod in his tanta multitudo testium exstat, quanta in nullo illorum. Veluti 1 Cor. 2, 4 est etiam in optimis codicibus illud *ἐν παιδοῖς σοφίας λόγοις*, quod corruptum esse nemini philologo dubium esse potest; verum emendandi quoque ratio ex testimoniis manifesta: *ἐν παιδοῖ σοφίας λόγων* (s. *λόγον*), ut quam exactissime opponatur *ἐν ἀποδείξει πνεύματος δυνάμεως*¹). Nemo tamen editorum adhuc quicquam mutare ausus est; serviunt enim optimorum codicum auctoritati maximeque Vaticani B, qui nisi accesserit, ne Sinaiticus quidem apud ipsum eum qui illum in lucem protulit satis ponderis habet. Sic *Ἰουδαῖοι* Act. 2, 5, quod abest ab *α*, nihilominus a Tischendorffo toleratur. Sunt tamen in his quidem Actis, quae non sunt tantum lectitata quantum alia N. T. scripta, aliquot loci manifesto corrupti, ubi ab omnibus testibus deserti nihil praeter coniecturam reliqui habeamus. C. 20, 5 mihi non dubium est cum Lachmanno *Λεοβαῖος δὲ Τιμόθεος* restituendum esse pro *Δ. καὶ Τιμόθεος*; itaque restitui; circumscripti etiam *κύριος* 10, 36, quo expulso et constructio facilis redditur et sensus optimus; accedit quod cur insertum sit primo obtutu patet. Aliis quoque locis quibusdam eadem ratione mederi possumus, aut, si non possumus, nulla est omnino medendi neque intellegendi ratio. Non est autem verendum, ne coniecturis semel in sacros libros admissis mox criticorum licentia in eis simili modo grassetur atque in multis scriptoribus profanis grassata est. Quippe valde diversa est eorum scriptorum condicio: multifariam corruptos esse eorum codices universos negari non potest; hinc ad coniecturas confugimus, quibus et ipsis iam didicimus diffidere. Sunt tamen multa vitia lectionis apud Graecos Romanosque scriptores coniecturae ope certa ratione sublata; idem in N. T. fieri ne vetetur, praesertim ab eis, qui omnem distinctionem inter sacros profanosque libros verbo fortasse retinent, re sustulerunt²).

§ 16. Pauca addenda sunt de reliqua ratione huius editionis. Lectiones quae videntur esse recensiois *β* infra contextum qui vocatur apposui, neglectis tamen transpositionibus verborum aliisque differentiis exiguis, quae scire non possumus utrum ex hac recensione an aliis de causis in D ceterisque exstent. Subieci apparatus criticum bipertitum, in cuius priore parte quod etiam D codicis ceterorumque recensiois *β* testium saepe mentio fit, mirari non oportet, cum quodammodo etiam de altera recensione ei testentur, primum quod sunt utriusque pleraque communia, deinde quod D codicem vidimus multa ex *α* admixta habere. Cavendum autem erat, ne in nimiam molem apparatus cresceret; itaque delectu inter testes vulgatae recensiois

1) V. imprimis Orig. in Matth. t. XIV, c. 14, ubi etiam *καὶ* inter *πνεύμ.* et *δυνάμεως* recte omissum est.

2) Kypke Observ. vol. I Praef.: *In contextu librorum sacr. vel unicum verbum corruptionis accusare, religio mihi fuit.* Ita antiqui nostri, quos facile excuses; quomodo vero hos, cum eidem tota scripta mendacii accusare flocci non faciant?

habito seclusi versiones orientales plerasque, quarum in Actis in universum non magnus usus esse videtur, tum codices graecos minusculis litteris scriptos, quorum codicum et versionum lectiones qui cognoscere voluerit, apud Tischendorffium inveniet. Etiam inter ipsas lectiones delectum institui, reiciens orthographica pleraque et lectiones aperte vitiosas vel optimorum codicum, sicut ne ex D quidem vel F omnia quae et vitiosa essent et emendatu facilia apponenda duxi, sed si opus esset tacite emendanda. Tum contra usum vulgarem non commemoravi quid quisque editor legendum esse statuisset. Codicis D lectiones desumpsi ex Scriveneri editione, item cetera de recensione β testimonia non putavi a Tischendorffio sumenda esse (apud quem esse pauca quaedam vel omissa vel falso relata neque ignoratur neque mirari oportet), sed quam exactissime potui proferenda. Ita et editoris fidem me praestitutum arbitratus sum neque egressurum fines qui huic editioni constituti sunt.

CONSPECTUS CODICUM ET SIGLORUM.

I. Codices testesque recensioneis α .

- $\aleph$ codex Sinaiticus Petropolitanus saec. ut put. IV.
- B Vaticanus Romanus saec. ut put. IV.
- A Alexandrinus Londinensis saec. ut put. V.
- C cod. Ephraemi rescriptus Paris. saec. V (parum integer).
- H Mutinensis saec. fere IX (non plane est integer).
- L Angelicus Roman. saec. IX (incipit 8, 10).
- P palimps. Porfirianus Chiovensis saec. fere IX ineuntis.
- (F^a) Coislinianus Paris. saec. fere VII ineuntis, partem librorum VT. continens cum scholiis, in quibus insunt Nⁱ Tⁱ loci.)
- (G) fragmentum Petropolitanum saec. VII, continens 2, 45—3, 8).
- (I) Petropolitanus palimpsestus, ex diversis partibus constans; insunt c. 28, 8—17 ex saec. V; 2, 6—17. 26, 7—19 ex saec. VII; 13, 39—46 item ex saec. VII.)

Versiones:

Vulg(ata) latina ab Hieronymo confecta (vulg^{cl^{em}} ex editione Clementis VIII papae a. 1592).

Eius codices:

Amiat(inus) Florentinus s. VII extr. (edid. Tischendorf Lips. 1850).

Fuld(ensis) saec. VI (edid. E. Ranke Marb. 1868).

Demid(ovianus) saec. XII s. XIII a Matthaeio editus.

Tolet(anus) saec. fere VII.

syr^{sch} syriaca versio antiquior dicta *Peschitto* s. *Peschitta* (edid. J. Leusden et C. Schaaf, 2. edit. Lugd. Batav. 1717).

syr^p syriaca posterior vid. II; hinc syr^{utr} syriaca utraque = syr^{sch} + syr^p.

copt(ica) versio edid. Wilkins (Oxon. 1716), it. (Act. et epist.)
P. Boetticher (de Lagarde, Hal. 1852).

Patres q. v. ecclesiae graecae:

Clem(ens) Alexandrinus († fere a. 220) ed. Dindorf Oxon. 1869.

Orig(enes) Alexandrinus (natus fere a. 186), ed. de la Rue Paris.
1733 sqq. voll. IV, Lommatzsch Berol. 1831—48 voll. XXV.

(Iohanes) Chrys(ostomus) Antiochenus († 407) ed. Montfaucon, voll.
XIII, Par. 1718; ed. altera Par. 1835—39. Volumen IX. ho-
milias in Acta habitas continet.

Didym(us) Alexandrinus saec. IV ed. Mingarelli Bonon. 1769.

II. Codices testesque recensionis β.

D d codex Bezae Cantabrigiensis saec. fere VI medii, ed. F. H. Scri-
vener Cantabr. 1864. Inest versio latina (d).

Versiones:

syr^p = syriaca posterior s. Philoxeniana, v. supra p. 25 sq.; ed.
J. White Oxon. 1778—1803.

Fl(oriacensis) cod. latin. palimpsestus, cuius fragmenta ed. Sam.
Berger Par. 1889.

Patres q. v. ecclesiae latinae:

(Thascius) Caecilius Cypr(ianus) saec. III († 258) ed. Guil. Hartel
III voll. Vindob. 1868—71.

(Aurelius) Aug(ustinus) (354—430) ed. Bened. voll. XII Par. 1769sqq.
Editionis Vindobonensis adhuc prodierunt hae partes: vol. III, 1
rec. F. Weihrich, 1887 (inest „Speculum“ et liber dictus Au-
gustini „de div. scripturis sive speculum“); VI, 1. 2 rec. Ios.
Zycha 1891. 92 (insunt praeter alia lib. contra epistulam fun-
damenti Manichaeorum et contra Felicem Manichaeum).

III. Codices testesque generis mixti.

E e cod. Laudianus Oxoniensis saec. VI exeuntis. Inest versio
latina (e).

137 Ambros. saec. XI, v. supra p. 29.

Versiones:

Gig(as) cod. latinus Stockholmiensis saec. XIII, v. supra p. 29. Ed.
J. Belsheim Christianiae 1879.

St lectionarium de S. Stephano Vindobonense, ed. Ceriani, v. supra
p. 29. Est eiusdem versionis.

s fragmenta latina Vindobonensia ed. Tischendorf, v. supra p. 29.
sah(idica) versio aegyptiaca antiquissima, ed. H. Ford Oxon. 1799,
v. supra p. 29.

---

1) Non est tantus harum homiliarum usus quantus expectari poterat. Affertur in eis per particulas totus libellus, multa bis vel pluries afferuntur; sed scribae verba allata in formam sibi consuetam fere commutaverunt.

Patres ecclesiae graecae sive latinae:

- Iren(aeus) episc. Lugdunensis (saec. II) ed. Stieren 1853 III voll.
 Exstat plerisque locis interpretatio tantum latina.
 Severianus Gabalensis (circ. a. 400), Migne Patrolog. gr. vol. LXV.
 (Q. Septimius Florens) Tert(ullianus) Carthaginiensis (fere 160—
 240) ed. Fr. Oehler III voll. Lips. 1851 sqq. Cf. Rönsch, das
 N. Test. Tertullians, Lips. 1871.
 Lucif(er) episcopus Caralitanus († 371) ed. Guil. Hartel Vindob. 1886.
 Ambrosiast(er) i. e. auctor commentarii in epistulas Paulinas falso
 Ambrosio adscripti.
 Vigil(ius) Thapsensis (circ. a. 484), Migne Patrolog. lat. vol. LXII.
 Beda Venerabilis († 735), ed. Giles Lond. 1843—44, XII voll. (eius
 Expositio et Retractatio in Act. Apost. sunt in t. XII).
-

In verbis Lucae uncis [—] includuntur quae videntur spuria esse.
 Item uncis aliis <—> ea quae videntur adicienda, quamvis tradita
 non sint.

In apparatu crit. A*, B* etc. signif. primam manum codicum A,
 B, rell.; A° etc. lectionem a correctore scriptam, B³ al. lectionem a
 manu tertia profectam, et sic porro.

In commentario asterisco * signantur vocabula non alibi in N. T.
 obvia. Lexicis usus sum Gr(immii) et Cr(meri); grammatica Butt-
 m(anni) plerumque, quia Winerianae tot sunt editiones; e commenta-
 toribus Wetst(enius) magno cum honore nominandus est (ed. N. T.
 Amstelod. 1751. 52). Saepius etiam Georgii Davidis Kypke Observa-
 tionibus sacris (voll. II, Wratislaviae 1755) non sine bono fructu usus
 sum; praeterea Henrici Anz dissertatione quae inser.: Subsidia ad
 cognoscendum Graecorum sermonem vulgarem e Pentateuchi vers. Ale-
 xandrina repetita (1894; Diss. philolog. Halens. vol. XII).

CAP. I.

Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιήσαμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὃν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, 2 ἄχρι ἧς ἡμέρας ἔντειλάμενος] τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς ἔξελεξάτο, ἀνελήμφθη], 3 οἷς

Cap. I. 2 ἀνελήμφθη ἐντειλάμενος? an nihil nisi ἐντείλατο? | ἐξελέξ. (καὶ ἐκέλευσεν?) κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον,? an nihil nisi κηρ. τὸ εὐαγγ.?

α) Cap. I. 1 δ om. BD

β) Cap. I. 2 D syr^{mg} mg. syr^{sch} sahid.: ἡμ. ἀνελήμφθη ἐντ. τ. ἀπ. δ. πν. ἁγ. οὓς ἐξελ. (οὓς ἐξ. δ. πν. ἁγ. syr^{mg} syr^{sch} [om. syr^{sch} reliqua]; οὓς ἐξ. om. hic sah.) καὶ ἐκέλευσε (καὶ ἐκ. om. sahid.) κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον (add hic sahid. οὓς ἐξελ.). Gg.: quo praecepit apostolis per sp. s. praedicare euang., quos elegerat. August. (c. epist. fund. Manich. [a]; Fel. Man. [b], v. Proleg. p. 28), id. unit. eccl. 27 [c], Vigil. c. Varim. 733: quo apostolos elegit p. sp. s. et praecepit (et pr. om Vig., mandans eis Aug.) praedicare euang. | 3 καὶ post οἷς om. Aug.^{ab}

Cap. I. 1 Non exstat prooemium ut in ev., sed προοιμιακὴ ἐννοιᾶ tantum. — τὸν μὲν] est anacoluthia, cum deberet sequi propositio eorum quae hoc libello tractanda essent. — πρῶτον = πρότερον; quippe ὁ πρότερος cum aliis quae dualem numerum denotant (ut πότερος, ἐκάτερος, οὐδέτερος) ex usu linguae popularis exoleverat, v. Proleg. p. 16. — ὁ Ἰησ.] articulus refertur ad prioris libri narrationes. — ἤρξατο ποιεῖν h. l. fere periphrasis est pro ἐποίησεν; est enim ἄρξασθαι cum inf. scriptoribus NT. perquam usitatum, neque in ἄρξασθαι magna vis inesse solet, quamvis plerumque sit quaedam. H. l. initium significatur propter finem mox indicandum (2); cf. v. 22. — ποιεῖν] ποίησιν ἐνταῦθα τὴν τῶν θαυμάτων ἐργασίαν δηλοῖ, schol. ap. Matthaeium. — 2 ἄχρι ἧς ἡμ. = ἄ. τῆς ἡ. ἡ, ut Lc. 1 20. Mt. 24 33. — sec. α sententia paullo impeditur, verbo ἀνελ. in fine demum collocato; διὰ πν. ἁγίου non potest non coniungi cum ἐντειλάμενος, quamvis aegre perspiciatur cur omnino adiectum sit. Schol.: οὐδὲν γὰρ ἦν ἐν τοῖς Ἰησοῦ δῆμασιν ἀνθρώπινον, ἀλλὰ πάντα πνευματικά. Ἀνελήμφθη v. 11? c. 10 16. [Mc.] 16 19; LXX 2 Reg. 2 11 de Elia: ἀνελήμφθη .. ὡς εἰς τὸν οὐρανόν; μ in his formis (etiam λήψομαι, λήψις) hellenisticae linguae est. In β sec. D etc. structura clarior eademque proluxior; κηρύσσειν τὸ εὐαγγ. aptissimum ad argumentum libri indicandum; omissis verbis καὶ ἐκέλ. et cum ἐντειλ. coniungi potest et cum ἐξελεξάτο (ut v. 24 sq.).

καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμη-
ρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσεράκοντα ὀπιτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ
τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, 4 καὶ Ἰσυναλιζόμενος¹ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ
Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς,

4 καὶ ὡς συναλιζ. μετ' αὐτῶν

α) 4 συναλισκομενος D*, -σγόμενος D²; cf. comm. | αὐτοῖς ante παρήγγ. ACE

β) 3 δι' ἡμ. κτέ.] τεσσεράκ. ἡμ. κτέ. D*, ἡμερῶν ὅπτ. αὐτοῖς δι' ἡμ. τεσσ. Aug.^{ab} |
4 συναλ. μετ' αὐτῶν D sah. Gig.; καὶ ὡς συν. (conversatus est . . el) μετ' α. Aug.^{ab} | ἀπὸ
Ἱερ. post χωρίζ. Aug.^{ab}

Sed sec. August. et Gig. assumptionis mentio nulla hic fuit, sicuti ne in euang. quidem est sec. eundem Aug. (unit. eccl. 10), cui accedit auctoritas s^aD (Lc. 24⁵¹ διέστη ἀπ' αὐτῶν, om. καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν; eid. om. προσκυνήσαντες αὐτὸν v. 52). Continent autem haec prima liberam recapitulationem eorum quae in extremo euang. narrata sunt; itaque si illic non recte assumptio commemoratur, ne hic quidem recte. Ceterum non vid. ferri posse Augustini lectio haec: ἄχρι ἧς ἡμ. ἐξελέξατο τοὺς ἀποστόλους . . ἐντενιλάμενος κτέ. (s. καὶ ἐντενίλατο); melius Gig.; nisi omnino ἐξελέξατο a β alienum. — 3 οἷς καὶ ut v. 11 οὐ καὶ (7⁴⁵. 10³⁹ al.). V. Lc. c. 24. — 9⁴¹ παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν „monstravit“; h. l. magis „demonstravit“. — de αὐτὸν addito (contra usum class.) cf. 8³⁹. Lc. 12⁵. Mt. 26³²; Buttmann p. 236. — ἐν instrum. ut saepissime; *τεκμήριον h. uno l. NT. — δι' ἡμ. per (ut Lc. 5⁵); at ex usu classico esset post (ut 24¹⁷. Gal. 2¹). Sed potest esse etiam intra, ut διὰ νυκτός 5¹⁹ al. (latine item per); ita iam schol. διὰ praepos. significari dicit, ὅτι οὐ διηνεκῶς αὐτοῖς, ὡς καὶ πρότερον, συνῆν, ἀλλ' ἐφίστατο καὶ ἀφίστατο πάλιν (ex Chrys.). — τεσσεράκοντα (ut τέσσερες -ρα, at τεσσάρων τέσσαρσιν) est forma hellenist. (primitus ionica). Numerus sequebatur e 2¹; parum ad rem est quod idem alias quoque occurrit. — *ὀπιτάνομαι praes. hellenist. = apparere (aor. est ὤφθην), 1 Reg. 8⁸. Tob. 12¹⁹; paullo frequentius est ὀπιτασία. — 4 lectio συναλιζόμενος satis firmata (D συναλισκ., corr. συναλισγ.; pauci συνανλιζ.); intellexerunt antiquitus „convalescens“ (vulg.; schol. κοινωνῶν ἁλῶν, κοινωνῶν τραπέζης; it. Chrysost. al.), derivantes ab ἅλεις (itaque συνῆλ.), quo sensu verbum haud dubie exstat ap. Clem. Rom. hom. 13⁴ (ibid. § 11 σὺν ἡμῖν ἁλῶν μεταλαβεῖν); et cf. Lc. 24⁴¹ sqq. (convalescens). 49 (παρήγγειλεν); Act. 10⁴¹. Indicatur autem ὡς particula (β), continuari recapitulationem eorum quae in euang. iam narraverat. Contra sensus „congregari“ (συνᾱλιζ., ab ἁλής) congruere quidem vid. cum συνελθόντες v. 6; sed praesens plane ferri nequit, evanescitque congruentiae species, si συνελθόντες separaverimus ab οἷς, ut hoc pronomen sit, non articulus (schol. Matth., Chrysost.). — Ἱεροσόλυμα et Ἱερουσαλήμ a Lc. et Paulo promiscue adhibentur; est haec forma aramaica (in qua spiritus asperi nulla ratio), illa graece refecta, quasi ab ἱερός et Σόλυμοι, quem populum Lyciae confinem etiam Iosephus (c. Apion. 1²²) cum suis maioribus confundit. — *περιμένειν (β 10²⁴). — ἐπαγγ. cf. Lc. 24⁴⁹; intellegenda vaticinia antiqua (c. 2¹⁷,

ἦν ἡκούσατέ μου· 5 ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ ἐν πνεύματι βαπτισθήσεσθε ἀγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. 6 οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες· „Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσραὴλ“; 7 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· „Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς, οὗς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ

4 ἡκούσατέ φησιν διὰ τοῦ στόματός μου | 5 ἀγίῳ μέλλετε βαπτίζειν (s. βαπτίζετε), δ καὶ μέλλετε λαμβάνειν οὐ | 5 ἡμ., ἕως τῆς πεντηκοστῆς | 7 Οὐδεὶς δύναται γινῶναι χρόνους (-νον) ἢ καιρούς

α) 4 a me audistis Gig. | 5 βαπτ. ἐν πν. ἀγ. ■ corr., AE al. (ἐν [om. Gig.] πν. ἀγ. β. D Gig.) | 6 ἐπηρώτων DE al | 7 εἶπεν sine coniunct. B pr. (ε. οὖν corr.); καὶ ε. D Gig.; ὁ δὲ s. C August.^{ab}; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ε. E

β) 4 D vulg. Aug.^{abc} al.: ἦν ἡκούσατέ (ηκουσα D*) φησιν (plane ut 25₅) διὰ τοῦ στόματός μου | 5 D Gig. Aug.^{abc}: ἀγίῳ βαπτ. (μέλλετε βαπτίζεσθαι Aug.^{ab}; id. epist. 265 lectiones μέλλετε βαπτίζειν et βαπτίζετε commemorat), δ καὶ (perperam καὶ δ D) μέλλετε λαμβάνειν οὐ μ. π. τ. ἡ; tum D sahid. Aug.^{ab} (et bis praet.) ἕως (ἀλλ' ἕως sah.) τῆς πεντηκοστῆς | 6 τοῦτ' ὅτ' ἡρ. Aug.^{ab} | ἀποκαταστήσεις D (cf. 17₁₅), εἰς add. D*; (re)praesentaberis et quando regnum I. Aug.^a et serm. 265₈ sq. | τοῦ Ἰσρ. D* | 7 οὐδεὶς δύναται γν. Aug.^{ab}, cf. epist. ad Hesych. 197. 199, it. Cypr.; tum (τὸν) χρόνον δν Aug.^{ab}, χρόνον ἢ χρόνους (καιρούς) οὗς Cypr.; χρόνους οὗς Aug. ep.

cf. 2₃₃) de spir. sancti effusione. — ἦν ἡμ. oratione recta ex obliqua ut Lc. 5₁₄ al. Referendum est ad prioris temporis conversationem (Ioh. 14₁₆ sqq.). — β διὰ τοῦ στόματός μου cum periphrasi hebraica (cf. 15₇). — 5 ὅτι „quippe, nempe“, ut v. 17 al. — Ἰωάννης et Ἰωάννης promiscue traditur (h. l. ἰωάννης BD, et B paene ubique sic), sed duplicis v nulla ratio esse videtur, cum ab Ἰησοῦ Ἰωάννης fiat sicut ab Ἰησοῦ Ἰωάννης. Eadem est in inscr. scriptura. Cf. Westcott-Hort II App. 159. V. Lc. 3₁₆ ipsius Iohannis dictum. — οὐ μετὰ = μετ' οὐ ut ap. prof. — ταύτας] latina magis (ante hos quinque dies) quam graeca comparari possunt. Cf. Proleg. p. 18. — integra forma recensiois β haud dubie est ap. August.; oppositio quoque in hac forma magis exacta (altera brevior recurrit 11₁₆). — β ἕως c. gen. hellenisticum est. Sec. hanc lectionem non dies indicatur, sed terminus ante quem hoc futurum sit, idque recte sec. 2₁ (v. infra). — 6—14 narratur assumptio Christi quaeque eam insecuta sunt, multo uberius quam in euang. (24_{50–53}). Neque enim sufficiebant illa ad praeparanda ea quae mox narranda erant (c. 2). — 6 οἱ μὲν] apostoli cuncti; nempe in συνελθόντες inest coetus pleni significatio; cf. 13. 1 Cor. 15₇. Aliunde supplendus locus ubi hoc factum, v. 12. Lc. 24₅₀. Ad οἱ μὲν οὖν (c. partic. ut hic 8₂₅) cf. 18. 5₄₁ al. — 6 ἡρώτων impf. ut ap. class., quia actio interrogandi imperfecta est usque ad responsum expectatur (ad 5₂₇). — εἰ in interr. recta frequens in NT., ap. Lc. maxime (Buttmann p. 214). — τοῦτ' ὅτ' hoc praesenti, cf. 5. — ἀποκαθιστ. cf. 3₂₁ (Mt. 17₁₁ = Mc. 9₁₂), Anz 330; de praes. (pro fut.) v. Buttm. p. 176 sq. Formae hellenist. sunt et ἱστώ et ἱσάνω (et σάνω, cf. D hic et 17₁₅; s* D Mc. 9₁₂). Cogitabant illi, fore ut cum hoc vaticinio etiam alia evenirent, quae ad idem tempus spectare videbantur. Cf. 3₂₁. — ὁ Ἰσρ. de po-

ιδία ἐξουσία, 8 ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. 9 καὶ ταῦτα εἰπὼν βλέπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. 10 καὶ ὥς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἑσθήσεσι λευκαῖς, 11 οἳ καὶ εἶπαν· „Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐσθίκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλημφθεὶς ἀφ' ὑμῶν [εἰς τὸν οὐρανόν], οὐ-

9 ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτόν, καὶ ἀπῆρθη ἀπ' αὐτῶν.

α) 8 μοι E vulg. Gig. minusc. et patr., cf. 22₁₅ | ἐν ante πάσῃ om. A C* D al. | καὶ ante ἕως om. Gig. | 9 ἐσθῆτι λευκῇ DE Gig. Aug. al.; eadem varietas est Lc. 24₄. Praeferenda forma hellenist. ἐσθήσεις (Diod. Strab. al.) | 11 ἐμβλέποντες s corr., ACD vulg. Gig., quod ferri possit coll. LXX Is. 5₃₀. 8₂₂ (Mc. 8₂₅? Act. 22₁₁?) | εἰς τ. οὐρ. post ὑμῶν om. D Gig. Vigil. c. Varim. p. 738 g, al., cum commodo sententiae (ante ἀφ' ὑμ. hab. Aug.^b)

β) 8 τοῦ πν. τοῦ ἁγ. ἐπελθ. Aug.^{ab}, ἐπ. ἐφ' ὑμ. τοῦ πν. τ. ἁγ. Gig. | 9 D Sahid. Aug.^b (deficit^a): τ. (καντα D, τ. δὲ sah.) εἰπόντος αὐτοῦ, νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτόν, καὶ ἀπῆρθη (D corr. αἰπ. = ἐπ., it. Sahid.; sublatus est Aug.) ἀπὸ ὀφθ. (τῶν ὀφθ. D², om. recte Aug.) αὐτῶν | εἰς τ. οὐρ. post αὐτοῦ Aug. | καὶ κτέ.] ἰδοὺ δύο ἄνδρ. vulg. Gig. Aug. | 11 οἳ ε. πρὸς αὐτούς Aug.

pulo 28₂₀. 4₈ β. Gal. 6₁₆ al. — 7 χρόνοι et καιροί synonyma. — ἔθετο ἐν cf. 5₄ ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ; nisi ἔθετο est „constituit“, cf. 1 Thess. 5₉ οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς ὀργήν, ἐν autem ut Mt. 21₂₃ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς (Kypke). — 8 μάρτυρες] v. 22 μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. 2₃₂ οὗ (resurrectionis) πάντες ἡμεῖς ἐσμὲν μάρτυρες. 3₁₅. 5₃₂. 10₃₉. 41. 22₁₈. Simplex officium discipulis primum iniungitur, terraeque ipsae quae nominantur quasi in conspectu sunt eorum. — Iudaea sensu latiore omnis terra quam incolebant Iudaei; ita semper in Actis (de 9₃₁ v. adn.); angustiore sensu Galilaea Peraeaeque excluditur (Lc. 2₄). — ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς = 13₄₇ ex LXX Ies. 49₆. Ἐς τὰ ἐσχατα γῆς iam Hdt. 3₂₅ (Wtst.). — 9 vix recte comparant νεφέλῃν φωτεινὴν Mt. 17₅, qua maiestas Dei occultatur. Rectius Mt. 26₆₄ comparabitur; cf. v. 11. — ὑπέλαβεν „suscepit et abduxit“. Ἀπῆρθη (β) sublatus, ablatu est, cf. Lc. 5₃₅ al. (Frequentis usus est hoc verbum in lingua neograeca, παίρων.) — Satis haec conveniunt cum breviori narratione Lc. 24₄₉ sqq.; etenim si quis scriptorem coram interrogare possit, neget atque perneget se unquam vel scripsisse vel cogitasse haec ipso resurrectionis die facta esse. Falsa specie ex brevitate narrandi orta ei qui hoc putant decipiuntur; at cum illic iam v. 29 nox eum diem insecuta indicetur, plane manifestum alio die opus esse. Quaeri tamen potest, num Lc., illa cum scriberet, omnia quae in Act. narrat nota iam habuerit. — 10 ἀτενίζοντες ἦσαν] nihil hac periphrasi, pro imperfecto maxime (pro fut. 6₄ D), in NT. frequentius; ap. Att. praeter perf. et plusqu. rara sunt exempla, unde merito aramaisimum agnoscunt. — ἀτενίζειν „intente intueri“ (ab ἀτενής intentus) inde a Polyb. — καί in principio apodosis ut Lc. 7₁₂ (καὶ ἰδοὺ ut hic). 2₂₁, cf. Act. 10₁₇. Buttmann p. 311; Hom. Il. A, 478 al. Ἰδοὺ est hebr. הִנֵּה, frequentissimum in NT. — ἄνδρες] ut Lc. 24₄ al. — 11 τί quid? = cur?

τως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν^α. 12 τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶν, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ, σαββάτου (ἀπ)έχον ὁδόν. 13 καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶον οὗ ἦσαν καταμένοντες, ὃ τε Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων ὁ ζηλωτὴς καὶ Ἰούδας Ἰακώβου. 14 ὅδοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες^β ὁμοθυμαδὸν τῇ προσ-

13 Ἰω., Ἰάκωβος | Ἀλφ., Σίμων | 14 καὶ ἦσαν προσκ. πάντες

α) 12 ἐλαιῶνος omnes, v. comm. | 13 ἀνέβησαν om. s pr.; post εἰς τ. ὃ. hab. ABC, qui est ordo minus clarus | ubi tunc manebant Gig. | καὶ Ἀνδρέας post Πέτρος E. V. comm. | Ἰάκ. καὶ Ἰω. E al. Chrys. (Mt. 10₂ al.) | 14 post προσ. add. καὶ τῇ δεήσει C³ al. Chrys. (Phil. 4₆)

β) 13 καὶ post Ἰωάν. om. D Aug., it. D καὶ ante Σίμων | D syr c.* Ἰάκ. ὁ τοῦ Ἀλφ., it syr. c.* Ἰουδ. ὁ τοῦ Ἰακ. Cf. v. 1. Lc. 6₁₄ (Mt. 10₃, Mc. 3₁₈) | 14 καὶ ἦσ. προσκ. πάντες Cyr. Aug.; πάντες om. Gig. | in orationibus Aug.

ut 14₁₅ al. (it. ap. class.). — βλέποντες intuentes, v. ad 3₄. — οὕτως .. ὃν τρόπον cf. 27₂₅. — 12 mons oliveti dicitur ὄρος (acc.) τὸ καλούμενον ἐλαιῶν Lc. 19₂₉. 21₃₇, τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν 19₃₇ al.; nihili est scriptura ἐλαιῶν illis locis, cum accusativus requiratur. Adiuncto autem genetivo ὄρους et nostro loco et ap. Ioseph. Ant. 7, 9, 2 ἐλαιῶνος traditur, perperam puto, cum ceteroquin Iosephus quoque κατὰ τὸ ἐλαιῶν ὄρος, εἰς ἐλ. καλούμενον ὄρος dicere soleat. — σαββάτου ὁδός duorum milium ulnarum erat (Origen. ap. schol. Matth.), quod praeceptum iudaici doctores effecerant ex loco Exod. 16₂₉ (Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 398); ea mensura sec. Epiphan. haer. 66₈₂ spatium sex stadiorum aequabat (quinque sec. schol. Matth.). Iosephus (Ant. 20, 8, 6; B. Iud. 5, 2, 3) montem oliveti vel sex vel quinque stadia distare dicit, scholiasta ap. Matth. septem; it. syr^{sch} circiter septem stadiis. Scilicet is mons non punctum aliquod est. Euang. 24₅₀: ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἕως (ἕως om. D) πρὸς Βηθανίαν, qui vicus pone montem situs cum sec. Iohan. 11₁₈ XV stadia distet, putant Lucam secum pugnare, quasi cogitare potuerit, Christum vel in vicum vel prope vicum discipulos ad eam rem duxisse, neque vero πρὸς est εἰς. — ἔχον (codd.) mire pro ἀπέχον (Lc. 24₁₃), quod vid. restituendum (distat syr^{sch}). Ap. [Arrian.] Peripl. Maris Erythr. §§ 4. 37. 51 ἔχουσα (ἔχοντα) a Car. Muellero eodem modo correctum est. — 13 εἰσῆλθον scil. εἰς Ἱερ. — ὑπερῶον] aedium quarundam privatarum pars superior, ubi deversorium habebant (*καταμένειν, cf. Euseb. H. eccl. 1, 13, 11 κατέμεινε πρὸς Τωβίαν). — ὃ τε II.] Petrus quamquam in Act. nondum nominatus tamen pro noto induci poterat. Cf. 13₁. Apte autem apostoli (v. Lc. 6₁₄ sqq.) iterum enumerantur; etenim et denuo erat de eis narrandum, et unus munere se privaverat (15 sqq.). Principes apostolorum (31; Mt. 26₃₇ al.) primis locis ponuntur. Ceterum paria componuntur (ἀσυνδέτως inter se posita), cf. 2₉ sqq., Mt. 10₂ sqq.; in D etiam καὶ post Ἰωάννης iterumque ante Σίμων deest. Nomina (etsi non ordo) cum Lc. 6₁₄ sqq. plane congruunt. — Ματθαῖος an Μαθθ. scribas perinde est, cum praesertim codd. fluctuent (θθ h. l. sB*D); verum nos in orthographicis gram-

ευχῇ, σὺν γυναιξὶν καὶ Μαριάμ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ. 15 Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν (ἦν δὲ ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὥσει ἑκατὸν εἴκοσι). 16 „Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν, ἣν προεῖπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηροῦ τοῖς συλλαβοῦσιν Ἰησοῦν. 17 ὅτι κατηριθιμμένος ἦν ἐν ἡμῖν καὶ ἔλαχεν τὸν κλήρον τῆς διακονίας ταύτης. 18 οὗτος μὲν οὖν ἐκτίσαστο χωρίον

15 ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸ αὐτό, ὄνομ.

α) 14 μαριαμ BE, μαρια KACD | τοῦ ante Ἰησ. om. B | σὺν ante τοῖς repet. BC³E al. Chrys. | 15 ἀδελφῶν pro μαθ. KABC* vulg., ortum vel ex 14 vel ex 16 | τε pro δὲ KAB al. Chrys. falso, v. comm. (γὰρ D*) | hominum pro nom. lat. syr^{sch}, ἀνδρῶν E | ἐπὶ τὸ αὐτό om. Gig. (syr^{sch}, qui ibi), hab. post ὄχλος Aug.^b Cypr. (hic ultra non affert) | ὥσει KAC, ὡς BDE Chrys. | 16 πληρωθ. post γε. Gig. | γε. ταύτην ἦν C³DE al. Chrysost. August.^b | τὸν Ἰησ. C³DE al. | ὅτι qui Gig. (i. e. quia)

β) 14 σὺν ταῖς (del. ταῖς Dc) γυναιξὶν καὶ τέκνοις pessime D | τῇ ante μητρὶ om. D*, quae fuerat (fuit) mater Aug. Gig. Cypr. | 15 ἐν δὲ DE syr^p mg. Sahid. Aug. un. eccl. (non b) | ὁ II. D | ὁ ὄχλος D | 16 δέi D* vulg. Gig. Aug. al., v. comm. ad 20 | sancti Dav. Aug.^b | 17 καὶ δς D* Aug.^b | ταύτης ante τῆς Aug.^b

máticos sequimur. — Ἀλφαῖον sec. Westcott-Hort II, 313 (אֶלְפַּיִן). — ζηλωτής] Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 407. — 14 προσκαρτερεῖν frequentius ap. hellenistas quam ap. Att. (in NT. ap. Paulum maxime; in Act. non ultra c. 10). — ὁμοθυμαδόν (Aristoph., Plat., al., LXX) Lucae (in Actis) in deliciis est (ap. Paul. Rom. 15^e). — σὺν γυναιξὶν sine artic. ut ap. Att. μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων. Sunt mulieres ex euangelio notae, Lc. 23⁵⁵ al. — Μαριάμ et Μαρία promiscue, ut Ἰερουσαλήμ et Ἱεροσόλυμα. — ἀδελφοῖς] Lc. 8¹⁹ al.; nomina v. Mt. 13⁵⁵. Mc. 6^s. — 15—26 sortitio apostoli in locum Iudae. Apparet hanc quoque narrationem aditum ad res ipsas parare et cum enumeratione v. 13 quam arctissime cohaerere. — 15 ἡμέρ. h. l. proprie accipi potest, ponitur autem frequentissime ex hebraismo pro tempore (1 Sam. 28¹ al.). — ἐν μέσῳ = ἐν, item ex hebr. (תְּוֹכָם), quamquam etiam popul. lingua μέσον = in, inter habet, Mt. 14²⁴. Phil. 2¹⁵. Lc. 8⁷ D (μέσα neogr.). — δέ in parenthesi ut 12^s al. — ὄχλος multitudo; etenim praeter XII apost. reliquosque modo nominatos alios quoque discipulos Christi fuisse e Lc. 24¹³ ss. apparet (cf. ibd. 33 τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς). Apte igitur hi nunc μαθηταί nominantur (cf. ὄχλος μαθητῶν Lc. 6¹⁷). ὀνομάτων = personarum cf. Apocal. 3⁴. 11^s, LXX Num. 1¹⁸. 20 al. — ἐπὶ τὸ αὐτό una ut saepe (LXX Ios. al.). Cet. magis placet lectio β. — ἑκατὸν εἴκοσι] hi non confundendi cum D fratribus ap. Paul. 1 Cor. 15^e, qui conventus neque Hierosolymis neque prope eam urbem fieri potuisse vid., sed in Galilaea tantum, longe ab inimicis et a vulgo profano. — 16 γραφή de singulo loco s. scr. ut Lc. 4²¹ al. — διὰ στόματος v. ad v. 4; artic. ex hebr. omittitur post praepos. ante genet., Buttm. p. 78. — Δαβὶδ cum scribitur, EI denotat i longam, v. Proleg. p. 34. — 17 ὅτι ut v. 5. — κλήρον ut 25. 8²¹. 26¹⁵ (cf. hebr. כְּלֵי). — διακονία cf. 25. — 18 μὲν οὖν cum

ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ προηὴς γενόμενος ἐλάκησεν μέσος, καὶ ἐξε-
χύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. 19 καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς
κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ διαλέκτῳ
αὐτῶν Ἀκελδαμάχ, τοντέστιν χωρίον αἵματος. 20 γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ
ψαλμῶν· „Γενηθήτω ἡ ἐπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν
ἐν αὐτῇ“, καὶ „Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἔτερος“. 21 δεῖ οὖν τῶν

18 ἀδικ. αὐτοῦ, καὶ ἔδῃσεν (?) τὸν τράχηλον αὐτοῦ,

α) 19 pro καὶ $\aleph^*$ D August.^b δ καὶ; itaque Gig. | τῇ ἰδίᾳ διαλ. α. AB³C, τῇ ἰδ.
αὐτῶν δ. E, *ipsorum lingua* Aug.^b, cf. 2 a. s | ἀκελδαμαχ $\aleph$ A, ἀκελδαμαχ B Euseb., ἀκελ-
δαμαχ i. e. -εμαχ D, it. d Gig. August. *ac(h)eldemach*, cf. Mt. 27 s d vulg. al.; at C al.
Chrys. ἀκελδαμα, $\aleph$ in fine Syr. uterque | 20 αὐτοῦ] αὐτῶν syr^{mg} Chrys. al., v.
comment.

β) 18 τῆς ἀδικ. αὐτοῦ D syr^c c.* sahid, August.^b al.; add. Aug. *et collum sibi alli-*
garit | 20 μὴ ἢ ὁ D*

anacolutia ut saepissime. — ἐκτῆσατο] aliter Matth. 27 s sqq. — μι-
σθοῦ τ. ἀδ. (cf. 2 Petr. 2¹⁵) pro τοῦ ἀδίκου μισθοῦ, cum duplici he-
braismo (οἰκονόμος τ. ἀδ. Lc. 16 s). — in β (August.) significatur Iudam
se suspendisse, ut est ap. Matthaeum, sed significatur per ambages
(ἀπὴρξάτο Mt. 27 s), sicut proxima quoque grandius expressa sunt;
quare ex Matth. hoc interpolatum esse minime credi potest. Recte
igitur iam Eusebius (ap. schol. Matthaeii) Matthaei relationem cum
hac Lucae concinnavit: rupto fune Iudam in terram procidisse. Insul-
sissima et foedissima de Iudae exitu narrat Papias frg. III (προηθελς
ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα κτέ., i. e. *inflatus*). — *προηὴς γεν. = καταπρο-
ηθελς (Ioseph. al., in *praeceps delatus*). — *ἐλάκησεν] διαλάκῃσασα =
διαρραγεῖσα Aristoph. Nub. 410. Simil. Act. Thomae § 33; praeterea
nusquam. — Totus versus cum insequenti seriem argumentationis in-
terrumpit, sed tamen necessarii sunt, non Petro fortasse (in quem
male quadrat ὥστε κτέ. 19), at scriptori, v. ad 20. — 19 γνωστὸς notus
magis hellenisticum quam atticum. — τῇ διαλέκτῳ] i. e. τῇ ἐβραϊδὶ διαλ.,
21⁴⁰ al., lingua (id enim διὰλ. etiam ap. prof. inde a Polybio saepis-
sime est) hebraica vel potius qua tum utabantur aramaica. Tamen
ipse P. aramaice loquebatur; itaque ex scriptoris magis quam ex Petri
persona haec dicta. — Ἀκελδαμάχ] aram. אַקֶּלְדַּמָּאִי; χ additum vid. in
transcript. graeca ut in Σιράχ אַרְיָא pro aramaico א, ut exprimeretur
sonus eius gutturalis, v. Kautzsch Gramm. de Bibl. Aram. p. 8. —
αἵματος] propter sanguinis effusionem ibi (cf. Papias) factam v. 18; at
Mt. 27 s ἀφ' οὗ αἵματος cum diversa explicatione. — 20 γέγραπται γὰρ
refertur ad ραφαὴν 16. — βίβλος ut 7⁴². Lc. 20⁴². Mt. 1¹ al. (βιβλίον
Lc. 4¹⁷. 20 al.) singulum volumen papyraceum, singulum scriptum (sive
collectionem ut psalmorum vel prophetarum minorum) continens. —
γενηθήτω κτέ.] Ps. 69²⁶ γ. ἡ ἐπ. αὐτῶν ἡρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώ-
μασιν αὐτῶν μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν (ita etiam hebr.). Ad Iudam non
sine vi quadam locus transfertur; χωρίον illud (minime munus apost.,
quod vacare non sinit Petrus) per ἐπαυλιν significari perhibetur; ita-
que necessaria fuit vel oratori vel certe scriptori praedii commemo-

συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς, 22 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἄχρι τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήμφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ σὺν ἡμῖν γενέσθαι ἓνα τούτων. 23 καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν, [ὃς ἐπεκλήθη Ἰουστος], καὶ Ματθίαν, 24 καὶ προσευξάμενοι εἶπαν. „Σὺ κύριε καρδιογνώστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἓνα, 25 λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς,

23 τὸν καὶ Ἰουστον?

α) 21 π. τῷ χρόνῳ D | ᾧ ἐν ᾧ ^{8c8E} al. | ἄχρι ἕως BCDE al. | γεν. σὺν ἡμῖν E Gig. | 23 ἔστησεν D* Gig. August.^b, v. comm. | βαρσαβαν C al., βαρναβαν D Gig. | 24 προσευξάμενος εἶπεν Aug.^b | 25 κλῆρον (ut 17) ^{8c8E}; τόπον ABC*D (hic λ. τόπον τὸν) Gig. vulg. Aug.^b (ex sequ.?)

β) 21 ἐφ' ἡμᾶς post εἰσῆλθε Aug.^b | Ἰησ. χριστός D Aug.^b | 22 τῆς ἡμ.] *illam diem* Aug.^b | ἓνα τούτων om. Aug.^b | [23 pro καὶ E τούτων λεχθέντων; at nusquam est in NT. ἐλέχθη, sed praes. et imperf. tantum] | ὃς ἐπεκλ. Ἰ.] *qui et Iustus* Aug.^b, cf. 13⁹ | 24 σὺ om. D | ἐκ τούτων τῶν δύο ἐξ. Aug.^b | ἓνα λαβεῖν ἀναλαβεῖν D* Aug.^b | 25 ταύτης ante τῆς Aug.^b

ratio. Dempto vero priore loco, dempta etiam narratione de Iuda, haec exsistit orationis forma: δεῖ (D al.) πληρωθῆναι κτέ. (16. 17). γέγραπται . . Τὴν ἐπισκ. κτέ. (20). δεῖ οὖν κτέ. (21). — τὴν ἐπισκοπὴν κτέ. Ps. 109⁸. — 21 συνελθόντων (Lc. 23⁵⁵ al.) = ἐλθόντων σὺν, qui una nobiscum in itineribus fuerunt (non ita att.). — παντὶ χρ[ο.] omni tempore (sed π. τῷ χρ. per totum tempus D). — ᾧ = ἐν ᾧ, ut Demosth. 9²⁵ al.; infra 13². — εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθε (9²⁸. Io. 10⁹) = *conversatus est*, cf. LXX 1 Sam. 29⁶ al. Construitur secundum εἰσῆλθε (ut 9²⁸). — 22 ἀρξάμενος κτέ.] cf. v. 1. Indicatur tempus quod apostolorum narratio (cf. Marc. Iohan.) postea quoque complecti solebat: quamquam ab hoc initio nemo fortasse eorum, e quibus unum designaturi erant, interfuisse potuit. De locutione ἀρξάμ. . . ἕως cf. Lc. 23⁵. Mt. 20⁸. [Io.] 8⁹, neque multum discrepat supra v. 1⁵⁹. Buttmann p. 320. — βαπτ. Ἰω.] quo scilicet ipse quoque I. initiatus est. — ἧς] magis usitatum ἄχρι ἧς ἡμέρας ut v. 2; sed tamen simili attractione pro ἧ Levit. 23¹⁵. Bar. 1¹⁵. — μάρτυρα v. ad 8. — τούτων] τῶν συνελθόντων. — 23 ἔστησαν] a concilio hi proponuntur (cf. 6³ sqq.); lectio ἔστησεν nimium Petro dat, nihil concilio relinquit. ἔστ. sc. ἐν (τῷ) μέσῳ (4⁷) ut 6¹³. — Ἰωσήφ] v. l. (ut syr. post.) Ἰωσήν, ut alias quoque breviata forma Ἰωσῆς (g. -ῆ et ἦτος) pro Ἰωσήφ adhibetur, cf. 4³⁶. In summa nominum penuria quae tum obtinebat — innumeri enim erant Iudae, Simones, Iacobi, Iosephi — cognominum usus necessario magnopere invaluerat: primum patronymicorum ut Βαρσαβ(β)ᾶς i. e. Sabbae filius, deinde etiam Romanorum Graecorumve nominum. Βαρσαββᾶς etiam Iudas (c. 15²²) vocabatur. De patronymicis dicitur ὁ καλούμενος (15²²), cum patris nomen velut proprii nominis pars sit; item ubi patria significatur, ut Μαρία ἡ καλουμένη Μαργαληνή Lc. 8². De hoc Iosepho nihil constat; nam quod Euseb. h. e. 1, 12, 3 et illum et Matthiam e numero LXX discipulorum fuisse dicit, coniectura nititur quamvis probabili. — ἐπεκλήθη] incertum, antea an postea. — Ματθίαν Μαθθίαν (hoc B*D) v. ad 13. — 24 προσεῖξ. εἶπαν =

ἀφ' ἧς παρέβη Ἰουδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἰδιον^α. 26 καὶ ἔδωκαν κλήρους [αὐτοῖς], καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκαταψηφίσθη μετὰ τῶν ἐνδεκα ἀποστόλων.

CAP. II.

1 Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς ἦσαν πάντες ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό. 2 καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθή-

Cap. II. 1 Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τοῦ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμ. τ. π., ὄντων αὐτῶν πάντων ἐπὶ τὸ αὐτό. (2) καὶ ἰδοὺ

α) 26 αὐτοῖς ^αABC vulg. contra sensum; αὐτῶν D^{*}E Gig. Aug.^b Chrysost.; om. syr^{sch} (iecerunt sortes) | ὁ κλῆρος om. syr^{sch} | κατεψηφ. ^α*, συ(νε)ψηφ. D (νε add. pr. m.)

Cap. II. 1 τὰς ἡμέρας sec. d e vulg. Aug.^c Gig. (hic dum complerentur pro cum compl. vulg.) | πάντες om. ^α*E | ὁμοῦ] ὁμοθυμαδόν C³E Aug.^a

β) 26 ὁ om. D | ἐνδεκα] ἰβ' D, ἐνδ. ἀπ. δωδέκατος Aug.^b

Cap. II. 1 D: καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τοῦ συμπλ. τὴν ἡμ. τ. π., ὄντων αὐτῶν πάντων (om. ὁμοῦ, quod om. et. sah. d. copt.) ἐπὶ τὸ αὐτό; syr^{sch} prim. ut α, tum ὄντων . . αὐτό; tum v. 2 ἐγέν. sine καὶ; sed Aug.^{abc} (v. ad 1^a) ut α | 2 καὶ] καὶ ἰδοὺ D Cyrill. (non Aug. Cypr.) | βιαίας πνοῆς D | ὅλον] πάντα D | τόπον ἐκεῖνον Cypr. syr^{sch}, ἐκ. τὸν οἶκ. Aug.^b, it. sed τόπον Aug.^a | καθέζόμενοι CD

προσεύξαντο καὶ εἶπαν; cf. ἀποκριθεὶς εἶπεν. Quis eas preces praeiverit non indicatur. — καρδιογνώστης (= ὁ γινώσκων τὰς καρδ. πάντων) 15^s; cf. Ierem. 17¹⁰ ἐτάξων καρδίας. Non exstat vocabulum alibi in NT. neque ante NT. Deus autem invocatur ut 4²⁴. — ἀνάδειξον elige, Lc. 10¹ (hellenist.). Schol. ap. Matth.: ἐπειδὴ οὐδέπω πνεῦμα ἦν, . . αἰτοῦνται διὰ τίνος σημείου μαθεῖν. — 25 τόπον τ. διακ. (B al.)] ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου 1 Cor. 14⁶; similia in NT. non sunt; itaque κλῆρον praetuli, praesertim cum sequatur ἀφ' ἧς, non ἀφ' οὗ. — ἀποστολή Rom. 1⁵ al. — παραβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐντολῶν LXX Deut. 17²⁰ (hebr.); alibi nusquam NT. — τόπον τὸν ἰδιον] gehennam scil.; ita ap. Clem. Rom. 1 Cor. 5⁴ Petrus dicitur ivisse εἰς τὸν ὀφειλόμενον τόπον τῆς δόξης. — 26 ἔδωκαν] comparant לָקַח לָקַח Levit. 16⁸ (constr. cum לָקַח); in LXX est ἐπιθήσει. — *συγκαταψηφίζεσθαι = συγκαταριθμεῖσθαι, cf. 17 (*συνεψήφισαν 19¹⁹).

Cap. II. 1—13 effusio spiritus sancti. — 1 συμπληροῦσθαι inf. praes.] cum in eo esset ut complerentur, i. e. brevi ante diem pent.; cf. Lc. 9⁵¹ καὶ ἐν τῷ σ. τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ; Act. 13²⁵ ὡς ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν δρόμον; 21²⁷ β συντελουμένης τῆς ἑβδόμης ἡμέρας = α ὡς ἔμελλον αἱ ἐπὶ ἡμ. συντελεῖσθαι. (Cf. 7²³. 9²³.) Scholium ap. Matthaeium: τουντέστι, πρὸ τῆς πεντηκοστῆς. περὶ αὐτὴν ὡς εἰπεῖν τὴν ἑορτήν. Itaque brevi ante diem pentec. haec facta sunt, non ipso die, cf. ad 1⁵, quamvis antiquitus locus prave acceptus sit, Tertull. Bapt. 19. (Ἐν τῷ c. inf. maxime ap. Lc. est pro gen. abs.; cf. hebr. ז c. inf., Ps. 50² al.; Viteau le grec du NT. 173.) — πεντηκοστή scil. ἡμέρα (ut parum proprie dicatur ἡ ἡμ. τῆς π., it. 20¹⁶), dies post pascha quinquagesimus; fuit id alterum ex tribus sollemnibus quae Iudaei agebant (Tob. 21 ἐν τῇ πεντ. ἑορτῇ, ἥ ἐστὶν ἀγία ἐπὶ

μενοι. 3 καὶ ὠφθῆσαν αὐτοῖς διαμεριζόμενα γλῶσσαι ὥσει πυρός, καὶ ἐκάθισαν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν. 4 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδον ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς. 5 ἦσαν δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν· 6 γενομένης δὲ τῆς

α) 3 καὶ ἐκάθ.] ἐκάθ. τε AC³D²E vulg. Gig. (καὶ ἐκ. τε D*), ἐκάθ. δὲ C*Aug.^c | ἐκάθισαν N⁸D syr^{utr} al.: ἐκάθισεν (Aug.) | 4 τὸ πν. τὸ ἅγιον E vulg. Gig. | 5 ἐν Ἱερ. N⁸BCDE; εἰς Ἱ. N⁸A | κατοικ. ante ἐν Ἱ. C syr^{sch} copt. | Ἰουδαῖοι ante κατ. E, ἄνδρες Ἰουδ. C*, Ἰουδαῖοι ἄνδρες AB Gig. Aug. etc., Ἰουδ. εὐλ. ἄνδρ. D; om. Ἰουδ. ■ neque legit Chrys., cf. comm.

β) 3 γλῶσσαι διαμ. Cyp. Aug.^{ab} | qui et insedit eid. | 4 ἑτέροις om. Aug.^a, variis l. Aug.^b | αὐτοῖς ἀποφθ. Aug.^{ab} | 5 ἐν Ἱερ. ἦσαν D (scr. ἐν <δὲ> Ἱ.), Hierosolymis autem fuerunt Aug.^{ab} | εὐλαβεῖς om. Aug.^{ab}

ἐβδομάδων). — ἦσαν] apostoli reliquique ut 1¹⁵. — in ὁμοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό alterum abundat. — β ἐν ταῖς ἡμ. ἐκ. 1¹⁵; ἐγένετο τοῦ ut 10²⁵. — 2 ἄφνω 16²⁶. 28⁶ (att., LXX; in NT. praeter Acta non est, sed ἐξαίφνης et ἐξαπνίνα). — ἥχος hell. pro ἡχῇ att. — πνοή (al. 17²⁵; non praeter Acta NT.) poet. (Plut. Sert. 17). Imago haec est τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου. — ἐπλήρωσεν] ὁ ἥχος. — οἶκος in NT. domus est sensu proprio = οἰκία att., cf. ad 16³¹. Cogitandum de aliqua domo maiore, non de ὑπερώῳ 1¹³. — et καθῆσθαι (att.) est NT. et καθέζεσθαι (praes.) hell. (vide v. l.), cf. 6¹⁵. 20⁹. — 3 ὠφθῆσαν supervenerunt, apparuerunt (cf. ad 1³). — γλῶσσαι] haec est imago τῶν γλωσσῶν quibus erant locuturi. Eae disperitae in singulos insidunt. — πῦρ numinis praesentium indicat et apud Iudaeos et ap. Graecos Romanosque, v. Wtst. — ἐκάθισεν sing. constructionem aptam non habet, sive γλῶσσα e γλῶσσαι suppleas sive τὸ πῦρ subiectum putes (qui et insedit = ὁ καὶ ἐκ. Cyp. August.). — 4 πάντες] cf. ἐφ' ἓνα ἐκ. 3. — λαλεῖν loqui ubique in NT.; λέγειν verbi praesens et impf. tantum exstant, et id (cum εἶπον, εἶπεν cet.) adhibetur ubi sententia argumentumque orationis respicitur (hinc ante allata alicuius verba, ubi perraro est λαλ.). — γλώσσαις] de γλωσσολαλίᾳ locus „classicus“ est 1 Cor. 14. Dicit Paulus semper λαλεῖν γλώσση vel γλώσσais, nunquam ἑτέροις γλώσσαις; sed idem (l. c. v. 21) ad γλωσσολαλίαν refert locum Iesaiæ 28¹¹ sq.: ἐν ἑτέρῳ γλώσσοις καὶ ἐν χεῖλεσιν ἑτέρων (s. ἐτέροις) λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, dicitque 12^{10.28} γένη γλωσσῶν ut 14¹⁰ γένη φωνῶν, i. e. variae linguae, et 13¹ ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, i. e. omnibus linguis quibus vel homines utuntur vel angeli ([Marc.] 16¹⁷ γλώσσαις καιναῖς). Nihil igitur discriminis inter Paulum Lucamque, et recte hic ἑτέροις addit ut scriptor rerum (v. tamen 9⁴⁶. 19⁶), omittit ille ut de re legentibus notissima. Ceterum γλῶττα etiam ap. att. per se est lingua peregrina vel potius vocabulum peregrinum, v. Aristot. rhet. III, 2 al. (poët. 21 λέγω κύριον [scil. ὄνομα] ᾧ χροῦνται ἕκαστοι, γλῶττιαν δὲ ᾧ ἑτεροί). Cf. autem ad v. 11. — καθὼς saepe in NT. pro ὡς, καθάπερ (hell., v. Phrynich. Lobeck 425). — ἀποφθέγγεσθαι effari, verbum gravius, 14. 26²⁵ (Plut. de Pyth. orac. 23 de Pythia; frequens ἀπόφθεγμα de acute dictis, inde a Xenoph. Hell. 2, 3, 56). — 5 quae sequuntur etiam magis quam priora

φωνῆς ταύτης, συνῆλθεν τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος
[τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν]. 7 ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύ-
μαζον λέγοντες· „Οὐχὶ ἰδοὺ ἅπαντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;
8 καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τὴν ἰδίαν διάλεκτον ἡμῶν], ἐν ᾗ ἔγεν-

6 λαλοῦντας ταῖς γλώσσαις αὐτῶν. | 7 Οὐχὶ πάντες οἱ λαλ. τῷ γένει εἰ-
σὶν Γαλ.; (8) καὶ πῶς ἐπιγινώσκομεν ἐν αὐτοῖς τὴν διαλ.,

α) 6 ἤκουσεν **SB**, ἤκουεν **C** (vulg. Gig. Aug.^{ab}) | εἰς om. **SE** | *lingua sua* Gig. |
illos loquentes Gig. vulg. | 7 πάντες om. **BD** Aug.^{ab}, cf. 12 | οὐχὶ **B**, οὐχ (itaque οὐχ
ἰδοὺ) **SE**, οὐκ **AC** | πάντες **B*E** | εἰσὶν post Γαλ. vulg. Gig. | 8 ἕκαστος ἀκούομεν
E Gig. | τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ (6) omnes gr. praeter **D**, v. β

β) 6 ὅτι] καὶ corrupte **D** | τῇ ἰδ. κτέ.] λαλοῦντας ταῖς γλώσσαις αὐτῶν **D**, ταῖς
γλ. αὐτῶν καλ. **syrr** mg.; *suo sermone et suis linguis loquentes eos* Aug.^{ab} | 7 λέγ. πρὸς
ἀλλήλους **C³DEI** al., πρὸς ἀλλ. λέγ. Gig. August.^{ab} | ἰδοὺ et οὗτοι om. Aug.^{ab} | *qui loq.*
natione sunt Gal. id. | 8 ἡμεῖς om. Aug.^{ab}, *tum agnoscimus in illis sermonem in quo;*
τὴν διάλεκτον ἡμῶν **D**, *propriam linguam nostram (τ. ἰδίαν δ. ἡ.)* Gig., *it. sed om.*
propr. vulg.^{cl} demid. Hieron. (*lingua nostra amiat. fu.*)

προφητικῶς narrata sunt, non ἱστορικῶς. Ut postea per homines omnis
nationis euangelium dissipatum est, ita iam initiis nascentis ecclesiae
omnium nationum viri adstittisse eiusque participes facti esse narran-
tur. — εὐλαβεῖς i. q. εὐσεβεῖς (hell., LXX Mich. 7 2 v. l.; proprie ὁ εὐ-
λαβούμενος τὸν θεόν, μὴ εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνῃ, cf. Plat. Leg. 9, 879 E;
εὐλαβεῖσθαι = φοβεῖσθαι hell., Anz 359); in Actis (etiam 8 2; prae-
terea v. 22 12) εὐλαβεῖς dicuntur imprimis peregrini religionis Iudaicae
studiosi, ut alias εὐσεβεῖς (10 7), σεβόμενοι προσήλυτοι (13 43, cf. 50.
17 4. 17), σεβόμενοι τὸν θεόν (16 14. 18 7), φοβούμενοι τ. θ. (13 16). Pes-
sime autem interpolatum in plerisque (praeter **α**) Ἰουδαῖοι, cum de
gentilibus manifesto agatur; ipsi Iudaei sunt ἔθνος (28 16 al.), neque
possunt esse Iudaei ἀπὸ παντός ἔθνος vel Ἰουδαῖοι Πάρθοι, Μῆδοι,
Αἰλαμίται. Ne Chrysostomus quidem, qui de gentilibus interpretatur
(IX, 36 B Montf.), Ἰουδαῖοι legisse potest. V. Neue kirchl. Ztschr.
1892, 826 sqq. Fort. e v. 14 nomen invecum (Spitta). — ὑπὸ τὸν οὐ-
ρανόν, ἥλιον LXX Eccl. 1 13. 2 3; sed etiam Demosth. 18, 270 τῶν ὑπὸ
τοῦτον τὸν ἥλιον ἀνθρώπων. Dicuntur hi in urbe sacra sedem collo-
cavisse, quod minime a veri specie abhorret. — 6 φωνῆς] ἦχος 2. Sed
quomodo audierunt? quove convenerunt? ubi erant apostoli? in do-
mone? qua ratione igitur eos hi peregrini audiebant loquentes? an in
publico? at id neque significatur neque veri simile est, cur enim pro-
dirent? — τὸ πλῆθος *populus*, ut 5 16. 14 4. Lc. 1 10 al.; peregrinorum
maxime sec. hunc l., quamquam id ipsum sane mirum, hos potissimum
convenisse, cf. ad 14. — συνεχύθη] *obstupefacti, conturbati sunt*, 9 22 al.
(nusquam NT. praeter Acta), cf. 1 Macc. 4 27, Hom. (Il. 9 603), Hdt. 8 99
al. — ἤκουον cf. 11 29 al., Buttmann 114. — τῇ ἰδίᾳ κτέ.] v. ad 11.
— διάλεκτος 1 19. — 7 ἐξίστασθαι NT. LXX (Exod. 19 18 al.) fere =
θαυμάζειν (8 13. 9 21 al.), cum ab origine (scil. τοῦ φρονεῖν) sit = μαί-
νεσθαι (Mc. 3 21. 2 Cor. 5 13). — πάντες (si genuinum) opp. εἰς ἕκαστος 5.
— οὐχ ἰδοὺ (**SE**) fort. ferri potest (ἐφίδε v. l. 4 29. ἐφείδεν v. l. Lc.
1 25. ἀφίδω Phil. 2 23 **AB*** al.); cf. hell. ἔτος, ἐνιαυτός, ἴσος, al. (Küh-
ner Gr. I, 1³, 112 sq.); Westcott-Hort II App. 143 sqq. Sed οὐχὶ quo-

νήθημεν; 9 Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Αἰλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, 10 Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοι τε καὶ προσήλυτοι,

α) 9 καὶ Αἰλαμ. om. 8* | Αἰλ. B; Ἐλ. rel. | Ἰουδαίαν] Συρίαν sec. Hieronymum (Esa. 11¹⁰), Ἀρμενίαν sec. Tertull. (adv. Iud. 7: Mesop. Arm., Phrygiam Capp., et incolentes Pontum et As. et Pamph.) et August.^a (Iud. Aug.^{bc}), v. comm. | de τε v. β

β) 9 καὶ ante οἱ om. D* | τε om. D*Gig. al. lat. Tertull. August.^{abc} (amiat. al. Hieron. et ante nomen) | 10 τε om. D vulg. Gig. al. | Αἴγ. τε D (Hier.) | Ἰουδ. κτέ.] et Iud. incolae et Cr. Aug.^a | Ἀραβῶι D* | ἤκονον . . ταῖς ἰδίαις Aug.^{ab} (audivimus vulg. Gig.)

que recte in interrog., Lc. 6³⁹ al. De ἰδοὺ cf. ad 5²⁸ (in sent. affirm. ἰδοὺ ἅπαντές εἰσιν Γαλ.). — Γαλιλαῖοι] certe XII apost., de quibus praecipue agitur (v. 14). Unde vero hi peregrini hoc sciunt? — 8 ἀκούειν τῇ διαλέκτῳ ferri non potest; corruptum est e 6. — 9 enumeratio gentium et ipsa quam maxime propheticum genus narrandi refert; profecto enim non ipsi illi homines tum patrias suas enumeraverunt. Quamquam sec. Aug. non per ipsos enumeratio fit, sed per scriptorem. Incipit ab oriente, ad occidentem versus procedit. Fit autem partim ἀσυνδότης (cf. 1¹³) ita, ut binae gentes coniungantur coniunctione, inter paria ea desit. — *Πάρθοι a Caspio mari ad orientem meridiemque; ab eis ad occid. *Μῆδοι; ad merid. ab his *Αἰλαμίται (LXX) = Ἐλμαῖοι Polyb. al. (Iudith. 1⁶) prope Susidem, quam ipsam nomen 𐤀𐤋𐤁𐤀 Ἀιλᾶμ complectitur, Dan. 8². De scriptura nominis v. Euseb. Onomast. p. 22 edd. Larsow-Parthey. — a Μεσοποτ. cum non exstet gentile, necessario περιφρασις adhibetur (οἱ κατ. = οἱ κατοικοῦμεν scil. ποτέ). — Ἰουδαία ferri nequit, praesertim hoc loco; artic. quoque expectandus erat, quo Ἰουδαία scil. γῆ (sicut Γαλιλαία al.) semper instruitur. Probabilius autem Συρίαν (Hieron.) quam Ἀρμενίαν (Tertull.): CΥΡΙΑΝ — ΙΟΥΔΑΙΑΝ, praesertim cum ex una hac terra Christianus nominatim commemoretur (Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχείᾳ 6⁵). — τε non adnectit ad superiora, sed ad καὶ insequens referendum, quod maxime apparet ex Ἰουδαῖοι τε καὶ προσ. 10 (v. etiam 1¹³). — Καππαδοκία (1 Petr. 1¹) inter Ciliciam et Pontum provinciam. — Ἀσία (quod nomen sicut Εὐρώπη et Λιβύη articulum [praeter 6⁹] habere solet) minoris quam vocamus Asiae partem occidentalem complectitur, cf. ad 16⁶. — 10 Φρυγία 16⁶ (vigeat postea quoque lingua Phrygia, quod testantur inscriptiones); Παμφυλία 13¹³; inde enumeratio mare transgreditur ad Aegyptum. — Ἀιβύης τῆς κατὰ Κυρ.] ἢ πρὸς Κυρήνη A. Ioseph. Ant. 16, 6, 1. Plurimi erant Iudaei in Cyrenaica, Ioseph. l. c. al., itaque προσήλυτοι quoque; cf. ad 6⁹. Μέρη regiones ut 19¹. 20² al. (μερίς 16¹²). — ἐπιδημεῖν de ξένοις in alia terra commorantibus 17²¹. 18²⁷ β (att.); minus significat quam κατοικεῖν (Athenae. 8³⁶¹ F οἱ τὴν Ῥώμην κατοικοῦντες καὶ οἱ ἐνεπιδημοῦντες τῇ πόλει, Wtst.). Non enim facile civis Romanus Roma relicta Hierosolymis domicilium constituebat. Distinguuntur autem inter cives Romanos Romae habitantes duo genera, unum eorum qui natione Iudaei erant, alterum proselytorum; erant enim in illa colluvie plebis Romanae Iudaei quoque multi, bello

11 Κρῆτες καὶ Ἀραβες, ἁκούουмен λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ“]. 12 ἐξίσταντο δὲ ἅπαντες καὶ διηποροῦντο ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· „Τί θέλει τοῦτο εἶναι“; 13 ἔτεροι δὲ διαχλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι „Γλεῦκους“ μεμεστωμένοι εἰσίν“. 14 ὁ σταθεὶς δὲ]

11 ἤκουον λαλ. α. ταῖς ἰδίαις γλ. τὰ μ. τ. Θεοῦ. ? | 12 πάντες om. | ἐπὶ τῷ γεροντί; | 13 διεχλεύαζον λέγοντες· „Οὗτοι γλεῦκους πάντες | 14 τότε στ.

α) 12 διηπόρουν CDEI | ἄλλος πρ. ἄ.] πρὸς ἀλλήλους vulg. Gig., cf. v. l. 7 | θέλοι 8, ἂν θέλοι E ut 17₁₈ | 13 χλευάζ. EI*

β) 12 πάντες om. Aug.^a (defic. b) | ἄλλος πρ. ἄλλον om. Aug.^a | ante λέγοντες D syr mg. August.^a ἐπὶ τῷ γεροντί, tum D corrupte καὶ λέγ. | τοῦτο θέλει Aug.^a | 13 διεχλεύαζον (διαχλ. D) λέγοντες D*Aug.^a | ὅτι om. Aug.^a | οὗτοι γλ. πάντες κτέ. Aug.^a; it. οὗτοι post γλ. D, it. post εἰσίν vulg. | 14 τότε στ. δὲ (delendum δὲ) D*

olim capti et in servitutum abducti, tum manumissi et manumissione civitatem adepti, sive posterius horum. V. Cic. pro Flacco c. 28. Apparet et Ἰουδαῖοι cum ἄνδρες εὐλαβεῖς κτέ. v. 5 pugnare et ἐπιδημοῦντες quodammodo cum κατοικοῦντες; sed parum id refert. Lingua et Iudaei hi et προσήλυτοι utebantur latina, sicut reliquorum fere alii alia. — προσήλυτος (65. 13₄₃) proprie est *advena*, qui ex alio populo in Iudaeam immigravit, 72 (LXX Ex. 20₁₀ ὁ πρ. ὁ παροικῶν ἐν σοί); tunc autem de eis quoque dicebatur qui ex alia religione ad sacra Iudaeorum transierant, maximeque de eis qui circumcisionis quoque ritum acceperant (v. tamen ad 13₄₃). — 11 ad Ῥωμαῖοι praeter ordinem adiunguntur Κρῆτες (cf. Tit. 1₁₀) et Ἀραβες. Ad totam enumerationem cf. Schürer Gesch. d. jüd. V. II, 494 sqq. (Philo leg. ad Gaium § 36); est satis exacta (scilicet ubi Iudaei erant, ibi et proselyti), nisi quod terrae graeca lingua utentes recte pleraque omisae sunt. Ultra Romam Iudaei tunc temporis nondum progressi erant. — ἀκούουмен κτέ.] pro praedicato repetuntur post longam enumerationem ante iam dicta (8). — ἡμετέραις] non solum sonos familiares audire sibi videbantur, sed verba quoque intellegere. Putavit igitur Lucas (qui τῷ λαλεῖν γλώσσαις saepissime interfuerat), ea quae ipse non intellegebat, alios tamen alia lingua utentes partim intellegere posse. Aliter fort. sentiebat Paulus, qui inter φωνάς et has γλώσσας distinguere vid., 1 Cor. 14₁₀. Nobis nullum exemplum γλωσσολαλίας servatum est; verum si quando aliqua oratio talis ab actuario excepta inventa erit, tum iudicare poterimus. — μεγαλεῖα (att.) Lc. 1₄₉ (v. l. μεγάλα). LXX Ps. 71₁₉ al., = hebr. מַגְלֵלָה. — 12 repetitur etiam 7, ut in ordinem redire possit narratio. — διαπορεῖσθαι (vel act. -εῖν) att., in NT. ap. Lc. tantum, 5₂₄. 10₁₇. Lc. 9₇; cf. ἀπορεῖσθαι. Est h. l. *quaerere* ut att. — τί θέλει κτέ. ut 5₂₄ τί ἂν γένοιτο τοῦτο, 10₁₇ τί ἂν εἴη. Θέλειν ut vulgo NT. = att. ἐθέλειν et βούλεσθαι, Proleg. p. 15; iam cf. Aristot. Top. ζ, 5 p. 142^b 27 τὸ γένος βούλεται τὸ τί ἐστι σημαίνειν, et sic saepissime ap. Ar., Bonitz Ind. Arist. βούλεσθαι. Act. 17_{18.20}. Distiugitur inter verba occultiohemque βούλησιν i. e. sententiam. — θέλοι (8) recte si est or. obliqua, i. e. si deleverimus λέγοντες, cf. Lc. 22₂₃ συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς, τὸ τίς ἄρα εἴη, al. — 13 *διαχλευάζ. (Demosth.

ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκα, ἐπῆρεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς. „Ἄνδρες, Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ πάντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου. 15 οὐ γὰρ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε οὗτοι μεθύνουσιν, ἔστιν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας. 16 ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου [Ἰωήλ]. 17 „Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ

14 πρῶτος τ. φ. α. καὶ εἶπεν. | 15 οὔσης ὥρας τῆς ἡμέρας τρίτης,

α) 14 λέγων post ἀπεφθ. C August.^c (hic om. αὐτοῖς, cf. β) | 17 ἐν ταῖς ἐσχ. ἡμ.] μετὰ ταῦτα B sahid. ut LXX, μ. ταῦτα ἐν τ. ἐ. ἡ. C

β) 14 ἑνδεκα] δέκα D*; add. ἀποστόλοις D syr^{sch} August. Gig. | ἐπῆρεν πρῶτος τ. φ. D* (E post αὐτοῦ add. πρότερον) | ἀπεφθ.] εἶπεν om. αὐτοῖς D Gig. August.^c (εἶπεν et. syr^{ut}) | πάντες ante οἱ κατ. D Gig. August.^c | καὶ ante ἐνωτ. om. D | 15 οὔσης ὥρας τ. ἡμ. γ' D* e vulg. (non Gig.) Iren. 193. Augustin. ep. 199. Gaudent. (Iren. et e h. tertia diei); nam ecce usque nunc tertia est hora syr^{sch} | 16 Ἰωήλ om. D Iren. August. (ep. 199) al. (Ἰωήλ τ. προφ. sahid. syr^{sch} Gig.) | 17 καὶ ante ἔσται om. D sahid. syr^{sch} Gig. Iren. August. al. | ὁ θεός] κύριος DE vulg. Gig. Iren.

al.) cf. *χλευάζειν 17³². — *γλεῦκος mustum (Iob 23¹⁹ ἀσὸς γλεύκος ζέων). Sed cur non οἶνον, nisi erat tempus musti? Id autem non erat; quare dicunt γλ. h. l. vinum dulce ex uvis passis expressum significare. Tamen cur γλεύκος potius quam οἶνον? Itaque cum Walchio (in Act. Ap. I, 27 sqq.) κάροιον ex musto factum intellegendum, quod facile ebrium reddebat (unde nomen, a κάρος). Ceterum cf. 1 Cor. 14²³: εἰάν . . πάντες λαλῶσιν γλώσσαις, εἰσελθῶσιν δὲ ἰδιῶται, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθαι; — *μεστοῦν att. (μεστός saepius etiam NT.). — 14—36 (40) oratio Petri. Incipit ea ab explicanda re quam videbant (—21); altera parte docetur Iesum esse Messiam, a quo et sp. s. nunc effusus sit; in fine est adhortatio (38—40). — 14 σταθεῖς (= στάς ut saepe hell.) 5²⁰. 25¹⁸, loco capto ad alloquendum populum idoneo (nostrum „hintretend, auftretend“). Sed ubi is locus esse potuit, unde multo plus quam III milia hominum (v. 41) audire possent? Nihil eam rem curavit scriptor; nos curiosi, qui in haec μυστήρια introspicere cupiamus. Proleg. p. 11 sq. — τοῖς ἑνδεκα i. e. τοῖς λοιποῖς ἐνδ. ἀποστόλοις, cf. 37 β. 5²⁹. — ἐπῆρεν τ. φωνήν α. ex hebraismo (יָרָם קוֹלָא, Iudic. 2⁴ al.), 14¹¹. 22²². Lc. 11²⁷ (at ap. Demosth. 18²⁹¹ ἐπάρας τὴν φωνήν sensu proprio de voce alta). Addit D πρῶτος; et est veri simile non solum Petrum esse locutum, sed primum. — Ἰουδαῖοι] si convenerat multitudo, necessario non solum ex illis peregrinis constabat, etsi id v. 5 sq. ob rationes satis perspicuas nondum dictum est. — οἱ κατοικ.] ad v. 5 referimur; supplendum οἱ ἄλλοι (οἱ κατ. κτέ.). — τοῦτο κτέ.] 15 sq.; attentionem animi ab initio vehementer flagitat. — γνωστὸν 1¹⁹. — *ἐνωτίσασθαι e LXX (non est ap. prof., Anz 378. — ῥήματα oralio ut saepe NT. LXX, = att. λόγους. — 15 ὥρα τρίτη] falso dicunt etiam precationibus eam horam (et sextam nonamque; v. ad 3¹) destinam fuisse, quod secus est, v. Schürer II² 237. Erant XII horae ab ortu solis ad occasum, quas solariorum metiebantur. — 16 διὰ] Deus per prophetam locutus est, Mt. 1²² ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, al. — Ἰωήλ interpolatum vid.; cf. 7⁴⁸. 15¹⁵. Est locus

πάσαν σάρκα, καὶ προφητεύουσιν οἱ υἱοὶ ἡμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ἡμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ἡμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἡμῶν ἐννυπνίους ἐννυπιασθήσονται. 18 καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύουσιν. 19 καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ. 20 ὁ ἥλιος μεταστραφῆσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἔλθειν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην [καὶ ἐπιφανῆ]. 21 καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. 22 Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς

17 αὐτῶν | αὐτῶν | om. bis ὑμῶν | 18 ἐν . . ἐκείναις om. | καὶ προφητ. om. | 19 αἷμα . . καπνοῦ om.

α) 17 ἐννύπνια EP Gig. vulg. (pars codd. LXX) | 18 τὰς δούλας μου κ. ἐπὶ τοὺς δούλους μου κ | 19 ἄνω om. A sahid. syrsch ut LXX; κάτω om. syrsch ut LXX | 20 πρὶν ἢ BP | τὴν ἡμ. κACEP (in LXX κB om. τὴν sec. hebr.) | καὶ ἐπιφανῆ om. B D Gig. | v. 21 om. κ* | ὃς ἐὰν BE | 22 Ἰσδρ. κ, Ἰστρ. B*D

β) 17 (πάσας σάρκας D*) | υἱοὶ αὐτῶν καὶ (αἱ om. et. C* ut vid.) θυγ. αὐτῶν D Tertull. (Marc. 5_s) Rebapt. Hilar. (Gig. filiae eorum et filii ipsorum) | ὑμῶν post νεαν. om. D [Cyprr.] de rebapt. (non Gig.) | ὁράσει D* | ὑμῶν post πρεσβ. om. DE (C* ut vid.) Rebapt. | ἐννυπνίους om. D* | 18 καὶ γε | ἐκχεῶ D*d | μου post δούλους et δούλας om. Rebapt. | καὶ τὰς sine ἐπὶ Gig. | ἐν ταῖς ἡμ. ἐκ. om. D Gig. Rebapt. | καὶ προφητ. om. D Rebapt. Tertull. | αἷμα . . καπνοῦ om. D Gig. | 20 μεταστρέφεται D* | 21 τοῦ κυρίου D*

Ioel 2₂₈₋₃₂ (3 1-5). — 17 καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα καὶ ἐκχεῶ LXX (καὶ om. hebr.); itaque liberius maxime initium loci affertur (cf. Ies. 2₂ ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἔσχ. ἡμ., al.). Lectio B (μετὰ ταῦτα) et fort. etiam καὶ e LXX illata. Cf. ad ἐσχ. ἡμ. v. 20. — ἐκχεῶ] est futurum hellenist. χεῶ χεῖς κτέ. (LXX), a praesente χύν(ν)ω longe separatum. — ἀπὸ sensu partit. ut hebr. יָא (5 2. Lc. 6₁₃ al.), quamvis sec. hebr. hic et 18 sit τὸ πνεῦμα. — οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγ. ὑμ. LXX ut hebr.; sed verior hic fort. lectio β αὐτῶν (et in proximis sine pron.). — καὶ οἱ νεαν. . . ὄψ. sec. hebr. LXX est post καὶ οἱ πρεσβ. . . ἐννυπν. — ἐννυπιάζεσθαι ἐννυπνίους ut θανάτω τελευτᾶν, παραγγελία παραγγέλλειν (5₂₈), ἐπιθυμία ἐπιθυμεῖν (Lc. 22₁₅), aliique hebraismi. De verbo cf. Anz 341. — 18 καὶ γε atque etiam (att. καὶ ἐπὶ γε τοὺς δ. vel ἐπὶ τ. δούλους γε). Hebr. וְגַם. — μου post δούλους tantum LXX, neutro loco hebr. recte plane, cum servi ancillaeque hominum significentur. Ἐν ταῖς ἡμ. ἐκ. (LXX hebr.) om. β, et in α quoque haec secludi possunt, ut e LXX illata. Sed καὶ προφητ. neque ap. LXX neque ap. hebr. exstant; om. β; suntne ex 17 interpolata? — 19 sec. hebr. LXX τέρατα ἐν τῷ οὐρ., καὶ ἐπὶ τῆς γῆς αἷμα καὶ κτέ. Satis probabile, haec αἷμα . . καπνοῦ ex LXX interpolata esse. — 20 ἡμέραν κυρίου] articulus adiectivo demum apponitur, ut 1₁₃ al., Buttmann p. 81. Cum haec quoque prophetae verba afferantur reliquaque inde a v. 19, quae ad effusionem sp. s. nihil iam pertinent, esse debebant in oratione admonitiones de futura παρουσίᾳ Christi et iudicio universali (cf. 3₂₀ sq.), quae latere possunt in ἐτέροις λόγοις πλείοσιν v. 40, v. ad eum locum. — 21 ἔσται sequ. verbo finito ut hebr. — et κύριος (20) et ὁ κύριος dicitur, ut ap. LXX; est enim velut nomen

λόγους τούτους. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδεδειγμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησεν δι' αὐτοῦ ὁ θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς αὐτοὶ οἶδατε, 23 τοῦτον τῇ ὀρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ θεοῦ ἔκδοτον διὰ χειρὸς ἀνύμων προσπήξαντες ἀνείλατε· 24 ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησεν λύσας τὰς ὀδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. 25 Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν· „Προσώρμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν

α) 22 τούτους τ. λόγ. Gig., τοὺς λ. μὸν Chrys. Iren. (3, 12, 2) | ἀποδεδ. post θεοῦ AD*EP al. (Gig., qui sanctum add. post vñrum) | δι' αὐτοῦ om. Gig. | 23 τοῦ θεοῦ om. Gig. | ἔκδ. λαβόντες s. C¹DEP | χειρῶν C³EP vulg. Gig. al. | 25 εἰς αὐτήν A | προσώρμην B³P al.: προσφ. SAB³CDE | μὸν post κύριον add. sD

β) 22 ἀποδεδ.] δεδοκίμασμένον D* | οἷς] ὅσα D* | 23 cruci ante προσπ. syr^p c.* | 24 θανάτου] ἄδου D vulg. Gig. syr^{sch} al.

propr. (ut *χριστός* al., Buttm. p. 78). — 22 haec altera pars orationis a priore soluta esse vid., attamen cohaeret, v. 33 (item tertia, v. 38 sq.); est testimonium de Iesu. Incipit a nova compellatione eaque sollemniore (3¹². 5³⁵. 13⁴⁶), quia in honore erat nomen Ἰσραήλ neque in sermone cotidiano (cf. οἶκος Ἰσρ. v. 36; λαὸς Ἰσραήλ 4¹⁰. 27; υἱοὶ Ἰσρ. 5²¹ al.); verum ea solos Iudaeos complectitur, ut iam peregrinorum sit ratio nulla: quae ne poterat quidem apte haberi (v. 23 etc.). — τούτους] att. esse debebat τούσδε; verum ὅδε neque erat in sermone vulgari et in NT. rarum est, cf. ad 15²³ (falso adhibet pro οὗτος Lc. 10³⁹). — ἀποδεδ.] cf. 1 Cor 4⁹. 2 Th. 2⁴, comprobatum (idem est δεδοκίμασμένον D, cf. 1 Thess. 2⁴; sed non apte cum δυνάμεσιν iungitur); εἰς ὑμᾶς cf. 2 Cor. 11⁶. Ἀπὸ pro ὑπὸ ut saepius NT. (Buttm. p. 280). — δυνάμεις per metonymiam sunt potenter facta, cf. 8¹³. Lc. 19³⁷; coni. cum τέρατα et σημ. 2 Cor. 12². 2 Thess. 2⁹. Hebr. 2⁴, neque potest inter haec synonyma distingui (σημεῖον ἢ τέρας Deut. 13¹). — δι' αὐτοῦ ὁ θεός] sic NT. deum auctorem miraculorum facit, instrumenta homines, cf. 43. 5¹² al. 3¹² sqq.; supra ad 16. — ἐν μέσῳ 1¹⁵. — οἶδατε hellen. pro ἴστε (cf. ad 26⁴). — 23 τῇ ὀρισμ. (Lc. 22²² κτέ.) cf. Lc. 24²⁶ οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν χριστόν; — πρόγνωσις (Plut. al.) 1 Petr. 1², praescientia vaticiniis scil. declarata. — ἔκδοτον sc. γενόμενον vel λαβόντες, v. v. l. Dicunt Attici quoque ἔκδ. διδόναι, ποιεῖν, γίνεσθαι; ἔδωκεν τὸν Βῆλ ἔκδοτον τῷ Δαυιδ Bel. et dr. 21. Videndum autem, ne sit aliquid corruptelae; syr^{sch} sic: hunc qui segregatus erat ad hoc per praescientiam et voluntatem Dei, tradidistis in manus improborum et crucifixistis etc. — διὰ χειρὸς 5¹². 7²⁵ al., ex periphr. hebr. ut διὰ στόματος 1¹⁶. — ἄνομοι sunt gentiles, 1 Cor. 9²¹. — *προσπηγνύναι Dio Cass. — ἀνείλατε] saepissime in lingua hellen. aor. II. ut I. flectitur. Kühner (Gr. I, 2³, 104. — 24 ἀνέστησεν] v. 32. 1²²; est hoc summum orationis. — λύσας κτέ.] LXX Ps. 18⁵ ὠδῖνες θανάτου, ibd. 6 ὠδ. ἄδου perperam ex hebr. הָבַל הָבַל הָבַל vinculum, הָבַל ὠδὴς). Ceterum aramaice sine dubio P. locutus est. Ἀνὲν ὠδῖνας sensu proprio est Iob 39²; locos e prof. (et. λύειν πυρετόν al.) afferunt Wtst. Kypke. V. l. ἄδου (β, cf. Ps. 18⁶) cum proximis (27. 31) magis conspirat. — καθότι propterea quod (al. v. 45), cf. Polyb. 18, 38 (21)⁶ (κατὰ secundum, respectu habito ales rei). Lc. 1⁷. 19⁹. — δυνατόν] propter vaticinia

μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. 26 διὰ τοῦτο ἠὲ φησὶν ἡ καρδία καὶ ἡ γλῶσσαι μου, ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασηκνῶσει ἐφ' ἐλπίδι. 27 ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν βασιόν σου εἰς διαφθοράν. 28 ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς, πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου. 29 ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρορησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησεν καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνήμα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. 30 προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὄραω ὡμοσεν αὐτῷ ὁ θεός, ἐκ καρποῦ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ καθίσαι ἐπὶ τὸν θρόνον αὐ-

30 κοιτίας ?

α) 26 μου ἡ καρδ. κ^cB: ἡ κ. μου κ^cACD rell. (LXX) | ἐφ' κ^cD: ἐπ' AB al. | 27 ἄδην EP (pars codd. LXX) | 28 in fine add. domine Gig. | 29 ὅτι καὶ] qui Gig. | usque in hodiernum diem Gig. vulg. | 30 τοῦ θρόνον EP, ex LXX

β) 29 μνημεῖον D | παρ' ἡμῖν D (vulg. Gig. apud nos) | 30 ὁσφύος] καρδίας D*, quod corruptum vid. ex κοιτίας, ut LXX (ventris Gig. al. lat. syrsc) | καθίσαι] τὸ (om. D*) κατὰ σάρκα ἀναστῆσαι (-ῆσιν P al.) τὸν χριστὸν καὶ καθίσαι D*P et min. quid. (al. min. καθίσαι τε); ἀναστ. τ. χρ. καὶ et. E

(26 sqq.), quibus Dei consilium declaratum erat. — κρατεῖν tenere, retinere (hell., non att., Anz 354), 3¹¹ al. — αὐτοῦ] τ. θανάτου (ἄδην). — 25 Δαβὶδ] Ps. 16⁸⁻¹¹, ad verbum e LXX. — προσορᾶσθαι vid. esse „memorem esse“ (hebr. יִרְיֶה, posui). Deest augm. syllab.; in plerisque codd. etiam temporale (confusis scil. ex more scribarum ω et ο). — ὅτι 1⁵ (כִּי hebr.). — 26 ἡ καρδία μου LXX sec. hebr. — ἡ γλῶσσαι μου etiam LXX, sed hebr. לִשְׁנֵי הַבְּרִיחַ הָאֵלֶּיךָ ἡ δόξα μου i. e. ψυχή. — ἐλπίς ne ab Att. quidem alienum, Meisterhans Gramm. d. att. Inschr. p. 66², Steph. Thes. ἐλπίς et ἐλπίζω. It. ἐφ' ἐλπ. Rom 8²⁰; ἀφελπίζοντες Lc. 6³⁵ DP (ἀπελπ. κ^cAB etc.). — 27 εἰς ἄδην] ita potius LXX NT., non εἰς (ἐν) ἄδην ut att., v. Lc. 16²³. Cf. v. 31, ubi plures codd. atticisum sequuntur. Εἰς pro ἐν ut saepissime in NT.; successit enim in lingua vulgari εἰς in locum praep. ἐν, quam hodie quoque extinctam videmus. — δίδωμι c. inf. = εἶω, permitto et. att.; c. accus. et infin. ut hic 10⁴⁰, ad qu. l. v. Utitur hoc loco etiam Paulus c. 13³⁵. — 28 dicere poterant audientes (Io. 7¹⁵): πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς; Verum ea fuerat instructio Christi per dies illos XL, Lc. 24^{27. 45}, neque quidquam P. profert praeter haec a divino magistro accepta simplexque testimonium de rebus quas viderat, θεολογίας autem plane nihil. — 29 post longum locum psalmi est tertia compellatio, sed iam familiarior, qua et alias et Iudaei ad Iudaeos utuntur (7². 22¹. 23¹, ex VT., Ex. 2¹¹ al.) et Christiani ad Christianos. — ἐξὸν = ἐξεστι, ut 2 Cor. 12⁴, scil. ἐστί. Est haec προθεραπεία, ut aiunt rhetores. — πατριάρχης (hellen.) proprie ἄρχων vel auctor πατριᾶς, πατριᾶς, sed latius adhibetur (1 Chron. 24³¹. 27²² al.; tum NT. de Abrahamo Hebr. 7⁴, de XII Iacobi filiis Act. 7³ sq.). Ἐξ οἴκον καὶ πατριᾶς Δ. Lc. 2⁴. — μνήμα] de sepulcro Davidis ad meridiem a templo sito v. Nehem. 3¹³ (ἕως κήπον τάφον Δ.), Ioseph. Ant. 13, 8, 4 § 249 (qui ab Hyrcano spoliatum esse narrat). Schürer Gesch. d. jüd. V. 1², 206. Propylaea

τοῦ, 31 προτὶδὼν ἐλάλησεν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ, ὅτι οὔτε ἐγκατελείφθη εἰς ἄδην, οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδεν διαφθοράν. 32 τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ θεός, οὐ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. 33 τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθείς τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐξέχεεν [τοῦτο ὃ ὑμεῖς] βλέπετε καὶ ἀκούετε. 34 οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανούς, λέγει δὲ αὐτός· „Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, 35 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου“. 36 ἀσφαλῶς οὖν γνωσκέτω πᾶς οἶκος

33 ὑμῖν τοῦτο, δ καὶ

α) 31 οὔτε prius] οὐ EP al., ex 27 [οὔτε sec.] οὐδὲ BEP al. | ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ἄδ. C³EP al., ex 27 | ἄδην ACDEP | 32 ἐσμεν ἡμεῖς K, om. P*; cf. β | 33 λαβὼν post ἐπαγγ. Gig. | τοῦτο τὸ δῶρον E lat. quid. syr^{sch} et P (sed om. mg.) al. | ὑμεῖς] νῦν ὑμ. C³EP; cf. β | καὶ βλέπετε BD, recte fort. | 34 ὁ κύρ. K^cAB³CEP | 36 ὁ θ. ἐπ. ACD EP lat. quid. (non Gig.)

β) 31 προτὶδ. ἐλ. περὶ τῆς casu om. D*d | 32 τοῦτον οὖν D*Gig. | τὸν om. D* ut 36 | nos omnes Gig. | ἐσμεν post μαρτ. D vulg. Gig. | 33 τὴν τε] καὶ τὴν D (om. con. Gig.) | τοῦ ἁγ. πν. DP | ἐξέχεεν ὑμῖν D* | τοῦτο et ὑμεῖς om. D*, ὑμ. et. Gig. | 34 λέγει δὲ] εἰρηκεν γὰρ D (γὰρ et. syr^{sch}), dixit autem vulg.^{clm} Gig. | εἶπεν] D amiat. v. 1. ap. Bed. λέγει dicit | 35 ἂν om. D* | 36 πᾶς ὁ οἶκος CD

ad introitum extruxerat Herodes, Ioseph. Ant. 16, 7, 1, v. Alten Ztschr. d. deutschen Palaestina-Vereins III, 171 sq. — 30 „Itaque non de se illa dixit, sed de subole sua Christo“. — ὄρωρ ὤμοσεν ut ἐννυπνίους ἐννυπνιάζεσθαι v. 17. Significatur locus Ps. 132¹¹: ὤμοσε κύριος τῷ Δ. ἀλήθειαν. . . Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. Pro κοιλία (quod e LXX invectum esse potest) est ὀσφύς in K al., = hebr. רִמְיָה LXX, cf. Hebr. 7⁵. 10. — quod additur in D al. ἀναστῆσαι τὸν χρ. καὶ, e v. 31 petita videntur, sed male, cum verba repetantur, sensus non sit idem (30 nasci facere, ut Mt. 22³⁴). (Τὸ) κατὰ σάρκα (D) Rom. 1³. 9⁵. Hoc dicit auctor: cum bene memor esset promissi divini, quod et ipsum ad Messiam pertinebat. — 31 ὅτι quippe, ut 1⁵. — 32 τοῦτον τ. Ἰ. κτέ.] repetitur quod et modo dictum erat (sed de Messia) et v. 24; itaque non bene in D οὖν infarcitur (v. 32). — οὐ] τοῦ ἀναστῆσαι. — 33 δεξιᾷ] LXX Exod. 15⁶. 12 al. — ὑψωθείς (hell.) saepe LXX NT. (Anz 342), ad ἀνέστησεν refertur (cf. Io. 12³². Lc. 24²⁶). — ἐπαγγελίαν cf. 1⁴; Gal. 3¹⁴ ἵνα τὴν ἐπ. τοῦ πν. λάβωμεν, = τὸ ἐπηγγελμένον πνεῦμα. — ἐξέχεεν v. 17; ὑμῖν (β) cf. 38. 39. — 34 additur vaticinium quod probet, maiestatem plus quam humanam Christo iam tributam esse (ὑψωθείς 33), Ps. 110¹, quo loco Chr. quoque ipse utitur Mt. 22⁴³. Mc. 12³⁶. Lc. 20⁴²; v. etiam Hebr. 1¹³ (10¹³). — οὐ γὰρ] manifestum igitur, non magis haec D. de se dicere quam illa (25 sqq.). — οὐρανούς] saepe est plur. in NT. ut in LXX, ex hebr. רִמְיָה; cf. ad 7⁵⁶. — εἰρηκεν β non minus bene quam λέγει α, sed γὰρ D pro δὲ utique falsum est; item λέγει pro εἶπεν ex adscripta lect. α ortum vid. — κυρίῳ] Messiae. — κάθου pro κάθησο ne ab Atticis quidem plane alienum, Kühner Gr. I, 2³, 228; cf. κάθη = κάθησαι 23³. — 35 ὑποπόδιον scabellum (7⁴⁹. Mt. 5³⁵). Imago inde petita, quod olim reges cervicibus hostium devictorum pedes imponere solebant. — 36 ἀσφα-

Ἰσραήλ, ὅτι καὶ κύριον αὐτὸν καὶ χριστὸν ἐπόλησεν ὁ θεός, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. 37 Ἐκτενέροντες δὲ κατενύγησαν τὴν καρδίαν, εἰπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους. „Τί ποιήσωμεν, ἄνδρες ἀδελφοί“; 38 Πέτρος δὲ πρὸς αὐτοὺς „Μετανοήσατε“ φησὶν, „καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, καὶ λήμψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος. 39 ὑμῖν γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ

37 τότε πάντες οἱ συνελθόντες καὶ ἀκούσαντες | καὶ τινες ἐξ αὐτῶν εἶπαν πρὸς τὸν Π. καὶ τ. ἀποστόλους. „Τί οὖν ποι. ἁ. ἀδ.; ὑποδείξατε ἡμῖν“. | 38 ἅφ. ἁμαρτιῶν,

α) 36 αὐτὸν post χρ. EP, om. D* | 37 τὴν καρδίαν KABC; τῇ καρδίᾳ DEP | εἰπόν τε] καὶ ε. E, εἰπόντες N | ποιήσωμεν D lat. (faciemus) | 38 φησὶν om. B, pro eo ἔφη post πρὸς αὐτ. EP, ait ad illos Gig. | ἐν τῷ ὀν. BCD | 39 est haec prom. Lucif. N Cypriani, it. sine est Gig.

β) 36 αὐτὸν om. D*d | τὸν post τοῦτον om. D* ut 32 | 37 D syr p mg. τότε πάν-τες οἱ συνελθόντες καὶ ἀκούσαντες, cf. Iren. 3, 12, 2 cum dixissent igitur turbae | εἰπόν τε] καὶ τινες ἐξ αὐτῶν εἶπαν D* | λοιποὺς om. D Gig. August. | τί] τί οὖν D Gig. Irenae. | post ποιήσ. DE syr p mg. tolet. Gig. August. ὑποδείξατε ἡμῖν | 38 Π. δὲ πρ. α. φησιν D, cf. α | τοῦ κυρίου Ἰ. χρ. DE Cyp. Lucif.*, τ. κ. ἡμῶν Ἰ. χρ. sec. Lucif.² al. (at Gig. ut α) | ἁμαρτιῶν sine τῶν et ὅμ. DEP Lucif. Gig. Iren. Cyp. al. | spir. sancti Gig. Lucif. Cyp.

λῶς γινώσκειν, εἰδέναι et. att. (cf. 21³⁴ al.). — πᾶς totus sine art. ut hebr. ante subst. c. gen. vel nom. proprium, πᾶς Ἰσραήλ Rom. 11²⁶; οἶκος Ἰσρ. LXX Ierem. 38 [31],³¹. Cf. ad 22. — κύριον dominum, ut in loco psalmi; cf. Lc. 1⁴³. 2¹¹ (χριστὸς κύριος). 20⁴⁴ al. — τοῦτον κτέ. non sine magna vi adiciuntur (debilitat orationem omissio αὐτόν pron., D), ut sunt omnia spiritu quodam vique elati et erecti animi insignia. — 37 *κατανύσσειν compungere, dolore percellere, LXX (non est ap. prof.), κατανευγμένον τῇ καρδίᾳ Ps. 109¹⁶; γ [in aor. sec. recentioris linguae est, ut in ἐψύγην, Kühner Gr. I, 2³, 96. — τὴν καρδίαν] ap. adiect. dat. esse solet, ut ταπεινὸς τ. καρδίᾳ; sed ap. verba accusat., Buttm. p. 164, quamquam ap. partic. in ipsa hac locutione in LXX dat. est. — in β sunt haec dilatata sine sensus discrimine; nam quosdam loqui, non omnes, etiam in α intellegendum est. — de λοιπούς in β omissio cf. ad 14. — β ὑποδείξατε cf. Lc. 3⁷ (Act. 9¹⁶. 20³⁵). — 38 est haec (38—40) adhortatio, quae non integra exhibetur (vid. 40). Verbum dicendi in tali responso omitti potest (13; cf. 5⁹. 9⁵. 11 al.); sed etiam φησὶν est ubi intericiatur, 25²². 26²⁵. — μετανοήσατε] inde a Iohane Bapt. ipsoque Christo hoc propagatum, Lc. 3³. Mt. 3². 4¹⁷ etc.; v. impr. Lc. 24⁴⁷ in or. Christi: κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ (τοῦ χρ.) μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. — βαπτισθήτω] mandatum tale Christi Lc. non tradit, sed tradit Mt. 28¹⁹. — dicitur βαπτίζ. εἰς τὸ ὄν. (8¹⁶. 19⁵) et ἐν ὄν. κτέ., 10⁴⁸; verum aliis in locutionibus ἐπὶ τ. ὄν. pro ἐν τ. ὄ. passim adhibetur, Lc. 9⁴⁸. 21⁸, ut appareat nihil interesse (hebr. מִבְּרִי). Interest hoc inter Iohannis baptismum Christianumque, interest id quoque, quod cum hoc sp. s. tribuitur, 19⁵ sq. — εἰς ἄφεσιν κτέ.] β 19⁵, Mt. 26²⁸; de bapt. Io. Lc. 3³. Mc. 1⁴. — λήμψε-σθε] v. ad 1². — 39 ὑμῖν] Iudaeis; dat. ut ἐπαγγέλλεσθαι τινι; nam

πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἂν προσκαλέσῃται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.
40 ἑτέροις τε λόγοις πλείοσιν διεμαρτύρατο, καὶ παρεκάλει αὐτοὺς λέγων·
„Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης“. 41 οἱ μὲν οὖν ἀποδε-
ξάμενοι τὸν λόγον ἑβαπτίσθησαν, καὶ προστετέθησαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ ψυχὰι ὥσει τρισχίλιαι. 42 ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ

41 αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντες

α) 39 ὅσους] οὗς AC | κύριος et ἡμῶν om. syrsch | 40 διεμαρτύρετο min. quid. Lucif. Gig. Aug. | αὐτοὺς om. EP syrr; cf. β | Petrus eos Gig., non Lucif. | ἀπὸ] ἐκ Gig. (non Lucif.) | 41 ἀσμένως ante ἀποδ. add. EP August. de fide et op. 171G | hoc verbo eius Gig. | ἐν om. EP | ὥσει] ὡς K* | 42 προσκ. ὁμοθυμαδὸν Chrys. diserte | ἐν τῇ διδ. A vulg. | καὶ κοινωνοῦντες ἐν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ κλ. τ. ᾧ. syrsch?

β) 39 τοῖς εἰς μ.] deinceps Cypr. | 40 ἐτ. δὲ male D | διευ. αὐτοῖς syrr c*, it. syrsch; Aug. unit. eccl. 357A, qui om. καὶ παρ. α.; id. fid. et op. 171G. 186C nihil nisi διευ. λέγων | ταύτης τ. σκολ. D vulg. Gig. Lucif. (Aug. de fid. et op.) | 41 ἀποδεξάμ.] πιστεύσαντες D, syrr mg. post receperunt sermonem eius add. et crediderunt et (baptiz. sunt); simil. August. ll. c. (sed sec. primum τ. λ. α. ἐπίστευσαν καὶ ἐβ.); vid. fuisse in β ἀποδ. τ. λ. α. καὶ πιστεύσαντες ἐβ. | ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμ. D Gig. al. lat. | 42 ἦσαν δὲ] καὶ ἦσαν D syrsch

absque eo ἡμῶν magis ex usu erat, ut Lc. 12²⁰ τίνος pro τίνι, nisi exstaret ἡτοίμασας. Confert tamen Kypke [Dem.] 43⁵² οἷς δεῖ τὴν κληρονομίαν εἶναι. — ἐπαγγελία] 33 (17 sqq.). — τέκνοις] 17 υἱοὶ et θυγατέρες. — οἱ εἰς μακράν (scil. κατοικοῦντες, εἰς pro ἐν) sunt gentes, cf. vaticinia Ies. 2² sqq. Sach. 6¹⁵ (Ephes. 2^{13.17}), quamvis de proselytis tantum (v. 5) P. cogitat. Non significari Iudaeos dispersos inter gentes declaratur verbis ὅσους ἂν κτέ. (cf. 13⁴⁸); Iudaei enim illi non minus quam ei qui in Iudaea habitabant per se omnes inter κλητούς erant; at ex gentibus delectum Deus facit, 13⁴⁸. Itaque etiam μακράν non proprie sed metaphorice (ut Eph. 1. c.) accipiendum. Cet. v. Ioel 2³²: εὐαγγελιζόμενοι οὗς κύριος προσέκκληται. — ἡμῶν] Israelitarum, qui idem gentes ad se vocat. — 40 ἑτέροις τε] τε inducit quae similia cognataque sunt, δὲ diversa. Est hoc τε frequentissimum in Actis (etiam v. 37), rarum in ceteris libris NT., etiam ab eu. Lc. alienum. — πλείονες plurimi, 13³¹ al., = att. πλείστοι, sicut alias superlativi vices gerit comparat. — διαμαρτύρεσθαι de gravi adhortatione vel affirmatione frequens in Actis (Lc. 16²⁸); etiam ap. Att. notio testes invocandi evanescit. (Anz 331). — καὶ παρεκάλει = παρακαλῶν καὶ λέγων. — σώθητε κτέ.] itaque de iudicio futuro egit et quo modo eam perniciem vitare possent (cf. ad 20), scil. si se a perituris segregassent. — γενεά = sacclum; γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη Phil. 2¹⁵ = Deut. 32⁵. Saepe in euang. est, ut Lc. 11²⁹ sqq. 50 sq. Mt. 12³⁹. 41 sq. 45 (τῇ γ. ταύτῃ τῇ πονηρᾷ). Ad σωθ. ἀπὸ cf. Rom. 5⁹. — 41 narratur eventus. — μὲν οὖν 1¹⁸. — ἀποδεξάμενοι ut att., qui cum assensu exceperunt, 24³. Nihil opus adiecto ἀσμένως (EP al., cf. 21¹⁷). — προστετέθησαν] scil. τῇ ἐκκλησίᾳ, v. l. vers. 47 (cf. 5¹⁴. 11²⁴). — ψυχὰι ut hebr. ψψ 7¹⁴. 27³⁷. 1. Petr. 3²⁰; est notio generalis omnes species complectens (viros mulieres, cf. Gen. 46¹⁵, Act. 5¹⁴). Quamquam in loco simili 4⁴ ἀνδρῶν est. — ὥσει ante numeralia circiter, 1¹⁵. 4⁴ al. (Xenoph. Hell. 1, 2, 9 al.). — 42 inter duas narrationes (c. 3¹ sqq.)

τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ «κοινωνίᾳ, τῇ κλάσει» τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς. 43 ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος, πολλὰ τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. 44 καὶ πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά, 45 «καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς» ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ «διεμέριζον αὐτὰ πᾶσιν, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». 46 «καθ'

42 κοιν. τῆς κλάσεως | 45 καὶ ὅσοι κτήματα εἶχον ἤ | διεμερίζετο (?) καθ' ἡμέραν πᾶσι τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν ?

α) 42 καὶ τῇ κλάσει **8^CD*** (D* om. καὶ) EP, *communicatione fractionis* d vulg. (non Gig.) sahid. copt. | *panis fractioni* Gig. | 43 init. ἐγένετο EP Gig. (hic καὶ ἐγ.), cf. 5₁₁ | πολλὰ δὲ **8B** (om. cop. D*) | ἐγίν. ante δ. τῶν ἀπ. AC | add. ἐν Ἱερουσαλὴμ post ἐγ. **8ACE** vulg. (non Gig.) syr^{sch}; tum **8AC** vulg. add. φόβος τε ἦν μέγας ἐπὶ πάντας. Om. utrumque addit. Chrys. | 44 καὶ πάντες] om. καὶ BEP Orig. (cf. β); vulg. Gig. *omnes etiam*, recte sec. καὶ π. δὲ | πιστεύσαντες ut 4₈₂ **8B** | ἦσαν et καὶ om. B, [Augustin.] ed. Vind. VII, 1, 413 (εἶχ. ἔ. τὸ α.), Gig. (corrupte *munerum pro in unum*)

β) 42 ἐν Ἱερ. D post ἀποστ., it. tolet. post προσευχ., cf. α 43 | (τε ante τέρατα om. D*) | 44 πάντες τε D (sine καὶ) | πάντα D | 45 καὶ ὅσοι κτήμ. εἶχον ἢ ὑπάρξεις D, cf. syr^{sch} | αὐτὰ καθ' ἡμέραν πᾶσιν D Gig. ([August.] ed. Vind. III, 1, 413, qui om. αὐτὰ) | καθότι τοῖς D*, fort. ex contamin. cum τοῖς χρ. ἔχουσιν β

ex more scriptoris interiecta est descriptio status rerum, 42—47. — ἦσαν] haec tria milia. — κοινωνία, τῇ κλάσει] suntne paria ἀσυνδέτως inter se composita? at id non nisi in longa enumeratione fit, ut v. 9 sqq. 1₁₃. Itaque si est corruptela, estne τῆς κλάσεως rescribendum cum vulg. al.? Cf. 1 Cor. 10₁₆ τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χρ. ἐστίν; Sic certe β. Est autem κλῶν τὸν ἄρτον sollemnis designatio cenae dominicae, v. 46. 20_{7.11}. 27₃₅. — ταῖς προσευχαῖς] in templo maxime, 46. — 43 πάσῃ ψυχῇ (cf. 41; 3₂₃. Rom. 13₁) hebr. כָּל־נֶפֶשׁ, cuius, omnibus, incolis urbis scil.; itaque nemo erat qui ecclesiae malefaceret. — πολλὰ τε melius quam πολλὰ δὲ, ne continetur δέ, et simile adnectitur, quia portenta illa et ipsa ad φόβον conferebant. — διὰ v. 22. — additur post ἐγένετο in multis ἐν Ἱερουσαλὴμ, quod in D in v. 42 est post ἀποστόλων (item post ἀποστ. hic in eis qui ἐγένετο ante διὰ ponunt). Videtur sane inutile; cf. 45. Quae autem deinde in multis adduntur: φόβος τε ἦν μέγας ἐπὶ πάντας, monstrant antiquitus duas huius v. lectiones fuisse: a) πολλὰ δὲ τέρατα .. ἐγένετο ἐν Ἱερ., φόβος τε .. πάντας, b) ἐγένετο .. φόβος, πολλὰ τε .. ἐγένετο. Ad a) cf. 5₁₁ ἐγένετο φόβος .. ἐπὶ .. πάντας; neque sine causa exstat ἐν Ἱερ., ne πάντες esse videantur apostoli. Ceterum 5₁₁ sq. valde similia sunt huic loco: φόβος — τέρατα — ἦσαν ὁμοθυμαδὸν πάντες, ut hic 43 (sec. a). 44. — 44 καὶ πάντες δὲ] opponuntur eis qui recens adiuncti erant (41 sq.) universi; quare πιστεύοντες hic aptius quam πιστεύσαντες. Καὶ πάντες δὲ 3₂₄. — ἐπὶ τὸ αὐτό (1₁₅) postulat ἦσαν, neque lectio B ἐ. τ. αὐτὸ εἶχον stare potest, sed necesse est ut simul ἐπὶ τὸ αὐτὸ deleatur; itaque hic quoque duae lect. sunt: a) πάντες δὲ οἱ πιστ. εἶχον ἅπαντα κοινά, b) καὶ π. δὲ οἱ π. ἦσαν κτέ. Apparet hoc non ad litteram intellegendum esse: negatur discidium fuisse vel discordiam; itaque quatenus fieri poterat etiam una erant. — ἔχειν κοινά ut κοινὰ τὰ ὄντα κεκτηῖσθαι Demosth. 20₄₄. De cenis

ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιᾷ καὶ ἀφελότητι καρδίας, 47 αἰνοῦντες τὸν θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σφῳζομένους καθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸ αὐτό.

46 πάντες τε προσκαρτέρουν ἐν τῷ ἱ. καὶ κατ' οἶκους (ἦσαν) ἐπὶ τὸ αὐτό, κλῶντές τε ἄρτον | 47 κόσμον?

α) 46 ἐμέριζον A | ὁμοθυμ. post ἱερῷ C (Gig. om. ἐν τ. ἱ.) | 47 ἐπὶ τὸ αὐτό post καθ' ἡμ. add. ἡ ABCG vulg. Gig. al., c. anteced. coniunctum; EP add. τῇ ἐκκλησίᾳ, tum (3,) ἔπ' ἐπὶ τὸ αὐτό δὲ Πέτρος κτέ.; Chrysost. p. 68: τῇ ἐκκλησίᾳ. πάντες δὲ οἱ πιστευόντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό (v. 44). Cf. β

β) 46 καθ' ἡμ.] πάντες D* | προσκαρτέρουν D syrP | ὁμοθυμαδόν om. D | κλῶντες κτέ.] D καὶ κατ' οἶκους αν (αν om. D²d; <ἦσαν>αν?) ἐπὶ τὸ αὐτό, κλῶντές τε ἄρτον | 47 λαόν] κόσμον D | καθ' ἡμ. ἐπὶ τὸ αὐτό ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ D, tum III, 1 Ἐν

communibus maxime hoc intellegendum, in quibus divitiores sua communicabant cum pauperibus (contra ac 1 Cor. 11²¹). — 45 ὑπαρξίς Hebr. 10³⁴, = τὰ ὑπάρχοντα ibd. (LXX, hell.). In β simil. ut 4³⁴. — ἐπίπρασκον] saepe hoc fiebat (impf.), minime ab omnibus, cf. 4³⁴ sqq. — διεμέριζον v. 2, αὐτὰ pecuniam. — καθότι (24) hic est prout; καθότι .. εἶχεν = 4³⁵ (al. ut vid. β). Ἄν ut Mc. 6⁵⁶ ὅπου ἂν εἰσπορεύετο (1 Cor. 12²), de re quae saepius accidebat. Sed Attici sic in enuntiatis principalibus; in his relativis att. optativus est: quem modum ex lingua NT. evanescere videmus. Cf. ad 25²². — In β additur καθ' ἡμέραν (cf. α 46), non satis bene, dum subi. manet. ὅσοι κτέ.; ceterum v. 61. Pauli illud: εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέντω, in hac prima eccl. nondum valuisse videtur, non propter desidiam sed propter ἐνθουσιασμόν (46); verum inde ad pauperiem redacta est (Gal. 2¹⁰ al.). — 46 ἱερῷ] Lc. 24⁵³. Act. 3¹. 5⁴² al. — melius fort. προσκαρτέρουν D; nam μετελάμβανον proprie ad κλῶντες tantum pertinet. — in β p¹⁰ καθ' ἡμ. repetitur πάντες (44), non inapte post 45. — κατ' οἶκον cf. 5⁴²; 20²⁰ δημοσίᾳ καὶ κατ' οἶκους, ut hic β, in domibus privatis. In β hic repeti vid. ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό (44). — μεταλαμβάνειν τροφῆς 27³³ sqq. — ἀγαλλιᾷς (Lc. 1¹⁴. 44, Act. β 11²⁷) ἀγαλλιᾶσθαι (26. 16³⁴) saepe NT. LXX, nusquam ap. prof.; *ἀφελότης (ab ἀφελής, quod proprie de planis neque saxosis campis dicitur; metaph. simplex hellen.; inde ἡ ἀφέλεια hell.) omnino nusquam. — 47 αἰνεῖν (poet. Hdt.) saepe LXX; Act. 3⁸ sq. Lc. 2¹³ al. — χάρις favor (LXX; non att.) ut 7¹⁰. Lc. 2⁵², ubi παρὰ τινι, pro quo hic ex usu saepius in NT. obvio (Lc. 9⁴¹ ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς) πρὸς τινα, cf. Rom. 4². — λαός saepissime LXX de pop. Israelit.; inde NT. (etiam de Christianis ut populo Dei, 15¹⁴. 18¹⁰). In D κόσμον est, cf. Io. 7⁴. 12¹⁹ al. (it. in ling. Gr. rec. κόσμος le monde = les hommes). — προσετίθει 41; nihil opus addi τῇ ἐκκλησίᾳ. — σφῳζομένους cf. 40. 1 Cor. 1¹⁸. 2 Cor. 2¹⁵.

CAP. III.

1 [Πέτρος δὲ καὶ] Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν [ἐπὶ] τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. 2 καὶ τις ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαστάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ τὴν λεγομένην ὠραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερὸν. 3 [ὁς] ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιεῖναι εἰς τὸ ἱερὸν, ἥρώτα ἐλεημοσύνην λαβεῖν. 4 [ἀτενίσας δὲ] Πέτρος εἰς αὐτὸν

Cap. III. 1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις Π. καὶ | τὸ δειλινὸν ἐπὶ | 3 οὗτος ἀτενίσας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καὶ | ἥρώτα αὐτοὺς ἐλεημ. | 4 ἐμβλέψας δὲ ὁ

α) Cap. III. 1 καὶ ἐγένετο ἀναβαίνοντων κτέ. syrsch | 2 θύραν] πόλην E, cf. 10.

β) δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις Π. καὶ | post ἱερὸν D τὸ δειλινὸν | τὴν ἐν. τῆς πρ. D* (pr. ἐνατῇ τῇ προσευχῇ) | 2 καὶ ἰδοὺ τις D* syrsch | ὑπάρχων om. D Gig. (sec. hunc χ., ὁς ἐκ . . αὐτ. ἐβ.) Lucif. | καθ' ἡμ. ἐτ. Gig. Lucif. | (παρ' αὐτῶν εἰσπ. αὐτῶν εἰς D*) | inc. ab εἰσπ. frg. cod. Floriacensis, usque ad 4₁₈ pertinens | 3 D Fl οὗτος (hic et. Gig. Lucif.) ἀτενίσας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ καὶ (καὶ om. Fl.) ἰδὼν | μέλλ. εἰσ.] introeuntēs Gig. Lucif. | ἥρώτα αὐτοὺς ἐλ. DFl. sahid. (dare sibi el.) al.; tum λαβεῖν om. DFl. (sahid. al.) P al. syr^p Gig. Lucif.; del. mal. Griesb.; cf. 5 extr. | 4 ἀτενίσας] ἐμβλέψας DFl. | ὁ Π. D | εἰς α. ante Π. GFl. Gig. Lucif.

Cap. III. Incipit longa narrationis series, quae ad 4₃₁ pertinet: Petrus claudum sanat 3₁₋₁₁; populum obstupefactum longiore oratione compellat (— 3 extr.); inde comprehensi apostoli coram synhedrio sistuntur (c. 4). — 1 β ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις ut 1₁₅. 6₁. Non dicitur primum hoc miraculum fuisse, sed fuit, quamquam unum e multis (2₄₃), ipso loco maxime conspicuum. — ἀνέβαινον ε. τ. i. cf. Lc. 18₁₀; impf. est quia non ante v. 8 ingrediuntur. — ἐπὶ cf. ἐ. τὴν αὔριον 4₅. Lc. 10₃₅, ἐπὶ τὸ πρῶν v. l. Mc. 15₁; ἐπ-αύριον; ita att. εἰς, cf. ad 4₅. — add. β τὸ *δειλινόν, cf. τὸ πρῶν β 5₂₁. D Mc. 11₂₀; accus. pro dat. ut 10₃₀. — προσευχῆς] tria erant precationum sollemnia tempora: sub ortum solis, tum hora nona, denique circa solis occasum. Schürer II², 237. — 2 ἐκ κοιλίας μητρὸς Lc. 1₁₅ al., hebr. (Ps. 22₁₁ al.); inde etiam ommissio articuli, v. ad 1₁₆. — βαστάζειν portare 21₃₅ (verbum antiquum, sed hellen. demum tempore usu dilatatum; hodie βαστῶ). Apportabatur is horis sollemnibus, quibus templum ad precandum ingrediebantur (Chrysost.). — ἐτίθουν 4₃₅ (Mc. 6₅₆ v. l.) hell., ad ἐτίθει formatum. — ὠραῖος in lingua vulg. successerat in locum τοῦ καλός, quod notionem aliam (= ἀγαθός) acceperat; sed in NT. non est nisi hic et Rom. 10₁₅ (e LXX; καλός pulcher Lc. 21₅). Vid. „porta pulchra“ ea esse quae etiam Nicanoris dicebatur, quamque describit Ioseph. B. Iud. 5, 5, 3, ad orientem sita, per quam intrabant in aream sacram (cf. ad 21₂₈). — τοῦ αἰτεῖν] de inf. finali vel cum τοῦ vel sine eo v. Buttm. Gr. 224. 232. — ἐλεημοσύνη misericordia LXX (Callimach. in Del. 152); sensu concr. de stipe pauperibus data 9₃₆ al., Diog. Laert. 5, 1, 17. — 3 εἰσιεῖν] immisceatur verb. linguae doctae, quod vulgo abest a NT., cf. ad 17₁₀; modo fuit vulgare εἰσπορεύεσθαι, Anz 286. 332. — ἥρώτα rogabat, orabat, ut saepe NT. (sicut ἡρώ et interrogare est et rogare); conl. c. inf. 10₄₈.

σὺν τῷ Ἰωάννῃ εἶπεν· „Βλέψον εἰς ἡμᾶς“¹. 5 ὁ δὲ ἐπέειχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν². 6 εἶπεν δὲ Πέτρος· „Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου περιπατεῖ“³. 7 καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν αὐτόν· [παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν] αἱ βάσεις αὐτοῦ καὶ τὰ σφυδρά, 8 [καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη], καὶ [περιπατεῖ, καὶ

4 fere Ἰω., ἐπιστάς εἶπεν (αὐτῷ)· „Ἀτένισον εἰς ἐμέ“⁴. | 5 ὁ δὲ ἠτένισεν εἰς αὐτόν, πρ. τι λαβεῖν παρ' αὐτοῦ. | 7 καὶ παραχρῆμα ἐστάθη, καὶ ἔστερ. | 8 om. καὶ ἐξ. ἔστη | περιεπ. χαίρων καὶ ἐξαλλόμενος. εἰσῆλθεν δὲ | om. περ. π. κ. ἀλλ. καὶ

α) 4 πρὸς αὐτόν M | 6 Π. δὲ εἶπεν ACG vulg. | ἔγειρε καὶ περ. ACEGP vulg. Gig. Lucif. Fl. Cypr. Iren. al. (om. ἔγ. καὶ NBD sah.) | 7) αὐτόν alterum om. DEP Chrysost. | αὐτοῦ αἱ β. DEGP | σφυδρά N*AB* (C* σφυδρά); σφυρά rell. | 8 ἐξαλλόμενος omnes

β) 4 σὺν Ἰωάννῃ καὶ εἶπεν D*; cum Io. Ad[stans dixit] ei Fl.; itaque β ἔστη καὶ εἶπεν vel σταθεῖς εἶπεν, cf. Lc 18⁴⁰, sive ἐπιστάς (ἐπέστη), Act. 22¹⁸ al. | βλέπον] ἀτένισον DFl. | ἡμᾶς] ἐμέ sec. Fl. | 5 ἐπέειχεν] ἀτενίσας D; ἠτένισεν εἰς αὐτόν ut vid. sec. Fl. (contemplatus [est eum]) | τι λαβ. παρ' α. DFl. vulg. Gig. Lucif. (sed sec. Fl. αὐτοῦ) | 6 Π. (ὁ Π. D) πρὸς αὐτόν sec. Fl. Cypr. syr mg., αὐτῷ Π. sec. Gig. Lucif. | οὐχ ὅτι μοι] non habeo Gig. Lucif. | ἀργ. μὲν sec. Fl. Cypr. | δίδωμι σοι Fl. (pars codd. Cypr.) Gig. (non Lucif.) | 7 ἀπρεχενσά manu eius dextr. Fl. Cypr. | καὶ παραχρ. DFl. (π. τε sec. Gig. Lucif.); tum DFl. ἐστάθη καὶ ἔστερ. (ἔστ. τε sec. Fl.) | 8 καὶ ἐξ. ἔστη om. Fl. (et. Iren. III, 12, 3, fort. brev. causa) | post περιεπ. add. D χαίρομενος, E χαίρων, Fl. [gaudens] et exultans

23¹⁸ al., sed ut infinitivi subiectum rogatus sit, non rogans ut hic; cf. tamen ad 7⁴⁶ ἠτήσατο εὔρεῖν. 28²⁰. In β conī. cum dupl. acc., ut αἰτεῖν Lc. 11¹¹, ἐρωτῶν interrogare Lc. 20⁵. Impf. ut att., quia actio rogandi per se imperfecta est, donec praebeat rogatum alter. — 4 ἀτενίσας 1¹⁰. — βλέπειν in NT. non solum pro ὁρᾶν est, sed etiam proprium sensum habet intuendi (βλέπειν εἰς Io. 13²²), = ἀτενίζειν (quare in β hic haec verba permutantur); aor. hoc sensu est ἐβλεψα, illo εἶδον. Proleg. p. 17. — in β Iohanes una assistit, sed in reliquis ratio eius non habetur: v. 4 εἰς ἐμέ, 5 αὐτῷ et αὐτοῦ, ut in α quoque inde a v. 6. — 5 ἐπέειχεν τινί (scil. τὸν νοῦν) attendere, 1 Tim. 4¹⁶ (cf. Lc. 14⁷). — λαβεῖν] rarus est in NT. ap. talia verba infin. fut., cf. ad 26⁷ (ἐλπίζει). Buttman p. 222. — 6 ἐν τῷ ὀνόματι Ἰ. omnia miracula fiunt: 16¹⁸. Lc. 10¹⁷ al. — additur τοῦ Ναζ. ad designandum hominem ut 2²²; χριστοῦ ad exhibendam dignitatem (2³⁶). — ἔγειρε καὶ, quod in plerisque adicitur (cf. Mt 9⁵. Mc. 2⁹ al.), est intrans., scil. σεαυτόν; cf. Mc. 5⁴¹ (= κοῦμ). Lc. 8⁵⁴ (v. l. ἐγείρου; Lc. 7¹⁴ ἐγέρθητι), etiam Eurip. I. A. 624; vid. praesentis et aor. notio confundi ut in ἔγρε, φέρε. Est autem ap. auct. hellen. etiam surge ut hic; it. 7 ἤγειρεν erexit. — περιπατεῖν ambulare = att. περιμένα, βαδίζειν; ita saepissime NT. Oppos. hic iacere. — 7 πιάζω verbum vulgaris consuetudinis, prehendere, comprehendere, capere (12⁴); ita saepius NT. (LXX Cantic. 2¹⁵); it. hodie πιάνω. Att. λαβόμενος (in NT. etiam κρατήσας, ut Mc. 5⁴¹. 9²⁷); poet. λαβών, eadem constr. quae hic est, λαβών Πολυξένην χειρὸς Eurip. Hec. 523. — στερεοῦν Xenoph., hell., LXX. — *βάσις pes, cf.

εἰσῆλθεν σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν «περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος καὶ» αἰνῶν τὸν θεόν. 9 καὶ εἶδεν πᾶς ὁ λαὸς αὐτὸν περιπατοῦντα καὶ «αἰνοῦντα τὸν θεόν». 10 ἐπεγίνωσκον δὲ αὐτόν, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ ὥραιᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐπλήσθησαν θαύματος καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ. 11 «κρατοῦντος δὲ αὐτοῦ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην, συνέδραμεν πᾶς ὁ λαὸς πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ Σολομώντος ἐκθαμβοί». 12 ἰδὼν δὲ ὁ Πέτρος ἀπεκρί-

9 τὸν θ. αἰνοῦντα ? | 11 ἐκπορευομένου δὲ τοῦ Π. καὶ Ἰωάννου, συνεξεπορεύετο κρατῶν αὐτούς, οἱ δὲ θαμβηθέντες ἔστησαν ἐν (ἐπὶ) τῇ στ. τ. κ. Σολ. [ἐκθαμβοί]. | 12 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Π. εἶπεν πρὸς αὐτούς·

α) 8 καὶ ante αἰνῶν om. A sahid. Lucif. (at Gig. *laudansque*); cf. β | 9 αὐτὸν πᾶς ὁ λ. EP Fl. Lucif. Gig. | 10 ἐπεγ. τε D (non Fl.) EP (Lucif. Gig. *et cognosc.*) | αὐτόν om. K* (add. K*) Lucif. Gig. | αὐτοὺς KAC vulg. Fl. Lucif. Gig.; οὗτος BDEP | ἐπὶ τὴν ὥραιαν πύλην K* | 11 κρ. τε A | τὸν ante Ἰω. om. CEP, cf. β | πρὸς αὐτ. post συνέδρ. EP | Σολομώντος DE, cf. 5₁₂ | 12 ὁ om. EP

β) 8 εἰσῆλθεν δὲ sec. Fl. | περιπατῶν καὶ ἀλλ. καὶ om. DFl. aethutr | 9 *deum laudantem* Fl. | 10 καθέζομενος D | ἐπλ. πάντες sec. Fl., qui pergit *ammiratione* (= ἐκστάς; it. Gig.) . . . . *et stupebant de eo quod illi accidit sanitas* | συμβ.] γεγεννημένῳ D (non d) | 11 D Fl. ἐκπορευομένου (-ων sec. Fl.) δὲ τοῦ Π. καὶ Ἰωάννου συνεξεπορεύετο κρατῶν αὐτούς, tum D solus οἱ δὲ θαμβηθέντες ἔστησαν ἐν τῇ στ., at Fl. ut α: *et concurrat* e. q. s. | 12 D ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Π. εἶπεν πρὸς αὐτούς (*dixit ad illos* et. Gig., qui ceteroquin cum α; Fl. ut α, sed *dixit post resp. ad pop.*)

Plat. Timae. 92 A, Apollod. 1, 3, 5. 6, 1; saepius ap. Philon., ut I p. 29, 1 Mang. *χεῖρες . . βάσεις*; Ios. Ant. 7, 12, 2 *ἐξ δακτύλων ἐν ἐκατέρῃ τῶν βάσεων* (Kypke). — *σφυδρά pro σφυρά ex auctoritate optimorum vid. recipiendum; Hesych. σφυδρά· ἡ περιφέρεια τῶν ποδῶν. — 8 sec. β omittendum καὶ . . ἔστη, cum ἐστάθῃ iam fuerit v. 7 (contaminatio in D est ut saepe). — *ἐξάλλομαι Xenoph. al.; sed non est locus praesenti, quare alterum λ delevi. — ad περιπ. add. β *χαίρων καὶ ἐξαλλόμενος*? Nihili enim est *χαίρομενος* D (*χαίρομαι* Aristoph. Pac. 291 in verbis barbari hominis). Nempe antea ἐξάλ. a β aberat, et rursus abest περιπ. καὶ ἀλλ. post ἱερόν. — καὶ αἰνῶν (241)] ob id ipsum templum intravit. Potestne omitti καὶ cum A: ἀλλόμενος, αἰνῶν τ. θ.? — 10 ἐπигινώσκειν v. ad 9₃₀; cet. cf. 4₁₃, et potest hic quoque ἐπεγίν. . . ἱεροῦ pro parenthesi accipi. — αὐτός is ipse, quamquam et hic et alibi propius ad signif. „hic“ accedit (ita ling. recent.). — ἦν fuerat, v. ad 15₃. — πρὸς τ. ἐλ. *stipis petendae causa*; πρὸς τί cuius rei causa Io. 13₂₈ (simil. att.). — καθέζομενος D, ut est καθέζομαι praes. = κάθημαι, 6₁₅ (at att. καθέζομην aor. *consedi*). — θαύμος 4₃₆. 5₉ (poët. Plut.; raro att.). — ἐκστάσις ut LXX *stupor*, cf. ἐξίστασθαι 27. (Paullo aliter in Fl.: . . καὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τῷ συμβ. αὐτῷ; *sanitas* vid. ex interpret. adscriptum). — 11 disertius β quam α: in ipsa area sacra non poterat tantus concursus fieri; sed postquam exierunt, et ei qui intus viderant et alii multi concurrerunt. Sed hoc idem in α inest; nam porticus illa extra aream sacram fuit. — κρατοῦντος *tenente, retinente* (224), ob gaudium gratumque animum. — στοᾷ Σολομώντος 5₁₂. Io. 10₂₃. Narrat Ioseph. Ant. 20, 9, 7, Agrippam regem (c. 25 sq.) hanc porticum ad orientem a templo sitam, a Salomone rege ex ingentibus lapidibus

νατο πρὸς τὸν λαόν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε, ὥς ἰδία δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; 13 ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ [θεὸς] Ἰσαὰκ καὶ [θεὸς] Ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδόξασεν τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς μὲν [παρεδώκατε] καὶ ἡρνήσασθε κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίνουτος

12 ὡς ἡμῶν τῇ ἰδ. δ. ἢ εὐσ. πεποιηκότων | 13 παρεδ. εἰς κρίσιν | τοῦ ἀπολείπειν αὐτὸν θέλοντος·

α) 12 Ἰσδραηλ. κ, Ἰσθρ. B*E, cf. 2²² | ἢ ἡμῖν] εἰ ἡμ. κ | ἢ εὐσεβ.] ἢ ἐξουσία Chrys. Fl. vulg. om. al.; καὶ εὐσ. Gig., om. Iren. (brev. causa vid.) | αὐτόν] τοῦτον E, hunc ambulare vulg. (= πεπ. τοῦτον περ.); hoc fecerimus ut hic amb. Gig. | 13 ὁ θεὸς ter κC vulg. Iren.; alterum et tertium om. BEP Fl. Gig. Severian., ὁ alt. et tert. om. AD; καὶ post Ἀβρ. om. Iren. (III, 12, 3) sicut hebr. | Ἰησοῦν om. Iren. | ἡρν. αὐτόν DEP | κρίνουτος C, -αντος rell.

β) τί ἡμῖν sec. Gig. | D Fl. Gig. Severianus ὡς ἡμῶν τῇ (τη, sed η i. e. ἢ D corr. a pr. m.) ἰδ. δυν. ἢ (καὶ Sev.) εὐσεβ. (ἐξουσία sec. Fl., v. α) τοῦτο (om. Sev.; om. vid. Fl.; hab. Gig.) πεποιηκότων τοῦ (τοῦτο D*) π. α. | 13 Ἰσακ D Fl. | ὁ θεὸς τ. πατ. ἡμ. om. Sever. | Ἰησοῦν χριστόν D (Fl. ut vid.) | μὲν om. D (non Fl.) | παρεδ. εἰς κρίσιν D Fl. syr. mg. Iren. (εἰς κριτήριον E) | ἀπηρηγόσ. αὐτόν (cf. α) D (abnegastis Gig., sed negastis Fl., sequente lacuna) | D τοῦ (om. D²) κρίναντος ἐκείνου ἀπολ. αὐτόν θέλοντος (D² om. θείλ.), cf. Iren. cum remittere vellet, Hieronym. Esai. 52 volentis eum dimittere (at Fl. ut vid. = α); v. comm.

in longitudinem CCCC ulnarum super profundam vallem exstructam, propter difficultatem operis reficere noluisse. — Σολομών -ωνος et Σολομών -ωντος iuxta in NT. exstant; cf. Buttm. p. 14 sq. — *ἐκθαμβος Polyb.; cf. ἐκφοβος Mc. 9⁶ al.; ἐκθαμβοι constr. ad sensum ut saepe, Buttm. p. 114. In D hoc delendum, cum antecedit in β θαμβηθέντες (cf. Mc. 1²⁷ al.; Plut. Brut. 20 τεθαμβημένος; act. intrans. Act. 9⁶ β, Mc. 1²⁷ D). — 12—26 oratio Petri ad populum. Ea sicuti prior (c. 2) ex re praesenti initium capit; ceterum non est ut illa tripartita, sed bipertita: I. testimonium de Iesu cum accusatione Iudaeorum, — v. 16; II. orationem excusatio (17 sq.), tum adhortatio (— 26). — 12 ἀπεκρίνατο att. ut Lc. 3¹⁶. 23⁹ (ceteroquin non sine v. l.: Mt. 27¹². Mc. 14⁶¹. Io. 5¹⁷. 19. 12²³); longe frequentius hellen. ἀπεκρίθη (β; 4¹⁹ al.). Est autem hic ut saepe ex hebr. (קרא) loqui incipere. — ἄνδρες Ἰσθρ. 2²². — τί quid = cur ut 1¹¹. — τούτῳ potest esse masc., cf. Mc. 12¹⁷, idque indicare vid. αὐτόν; contra res sit si legatur τοῦτο πεποιηκ. (β?) sine τοῦ περιπ. αὐτόν. — ἀτενίζειν cum dat. ut 10⁴. 14⁹ al.; cf. ἐμβλέπειν τινί 20¹⁷ (cf. ad v. 4). — β etiam fortius ὡς ἡμῶν κτέ. (part. absol. pro coni. ut 2 Cor. 4¹⁸, Buttm. p. 271). — εὐσεβείᾳ (hoc tantum l. ap. Lc.) facit ut P. Deum aliquis in honore sit. Al. l. est ἐξουσία potestate, 1⁷. Lc. 20^{2.8} al. — τοῦ περιπ. (cf. 2) = (ὥστε) περιπ. (non de consilio sed de eventu), cf. 10²⁵ ἐγένετο τοῦ εἰσελθεῖν. — 13 ὁ θεὸς Ἀβρ. κτέ. = 7³², ex Exod. 3⁶. Illo loco ὁ θεὸς ante Ἰσ. et Ἰακ. non repetitur in optimis (at repetitur in hebr.); utique ὁ non repetendum, quasi plures sint Dei. Utitur P. ea appellatione quae maxime movere poterat audientes, vetustissimas memorias evocans atque cum eis recentia consocians. — ὁ θεὸς τ. πατ. it. Exod. 1. c. — ἐδόξασεν auxit gloriā hoc quoque miraculo (ita δοξ. Polyb., Ies. 44²³ al., Anz 356). —

ἐκείνου ἀπολύειν¹. 14 ὑμεῖς δὲ τὸν ἄγιον καὶ δίκαιον ἡρνήσασθε, καὶ ἡτήσασθε ἄνδρα φονέα [χαρισθῆναι¹ ὑμῖν, 15 τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνετε, ὃν ὁ θεὸς ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. 16 καὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦτον, ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσεν· τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἡ πίστις ἣ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν

14 ζῆν καὶ χαρισθ.

α) 13 ἐκείνου om. Gig. (eum add.) Hieron. (it.) Iren., v. β | (αὐτὸν post ἀπολ. add. copt. syr^{utr}) | 16 καὶ ἐπὶ τῇ πίστει plerique; om. ἐπὶ s^B (in lat., sed Fl. super) | τὸ δν. αὐτοῦ om. syr^{sch}

β) 14 ἡρνήσ.] ἐβαρύνετε D, aggravastis Iren. (sed negastis Fl.), inhonorastis et neg. Aug. | ἡτήσατε D; μᾶλλον ἡτήσασθε syr^{mg}. (ἡτ. μ. text.) E | homicidam [hominem] Fl. | ζῆν καὶ χαρ. E August. (non Iren.); [vivere et donare] Fl. | 15 ἀπεκτείνετε] . . . [ligno]o [intere]mistis Fl. sec. Bergerum, interf. suspendentes in ligno Vigil. c. Varim. | sumus testes Fl., sumus ei testes sahid. | 16 τοῦτον θεωρ. καὶ οἶδ. ὅτι ἐστερ. D* (sed. Fl. ut α)

παῖδα 26. 4^{27. 30}. Mt. 12¹⁸ = Ies. 42¹, puerum = servum (עֶבֶד), it. 4²⁵. Lc. 1⁶⁹ de Davide. Non est adhuc θεολόγος Petrus; postea autem nusquam in Actis est haec appellatio. Ceterum quae in priore orat. exposuit, Messiam esse Iesum, in hac simpliciter affirmantur (χοριστὸν β 13; et. α 18. 20). — ὑμεῖς μὲν] opp. ὁ δὲ θεὸς ἡγείρεν, sed est ἀνακολουθία (15). — παρεδώκατε] Pilato, Mt. 27² al. (add. β εἰς κρίσιν, cf. Lc. 24²⁰ παρέδωκεν . . εἰς κρίμα θανάτου). Populus, quem alloquitur P., hoc passus erat fieri; sed gravissimum crimen populi sequitur: ἡρνήσασθε, abnegastis, repudiastis (sive ἀπηρ. D, quod idem sign.), cf. 7³⁵ al.; de re Lc. 23¹⁸ sqq. al. — κατὰ πρόσωπον ex hebr. coram, Lc. 2³¹. Deuter. 7²⁴ al. (alit. Act. 25¹⁶). — κρίνειν c. inf. ut. 20¹⁶ al. Praestat κρίνοντος C; non enim est id iudicium latum. — ἀπολύειν dimittere, 4²¹ al. — in D contaminatio est: τοῦ [κρίν. ἐκ] ἀπολ. αὐτὸν θέλοντος. — 14 ὑμεῖς δὲ] propter interiecta κρίν. κτέ. haec per oppositionem repetuntur, et simul existit ἀνακολουθία. — ὁ ἄγιος τοῦ θεοῦ de Christo Lc. 4³⁴ al., ὁ δίκαιος de eodem Ies. 53¹¹. Act. 7⁵². 22¹⁴. 1 Petr. 3¹⁸. 1 Io. 2¹. — pro ἡρνήσ. D (cf. lat.) plane mire ἐβαρύνετε. — φονέα] Barabbam, Lc. 23¹⁸ sq. — ζῆν καὶ non solum ad ἀπεκτείν. 15, sed etiam ad φονέα oppositionem facit, ut 15 ἀρχ. τῆς ζωῆς ad ἀπεκτείν. — χαρισθῆναι cf. 25^{11. 16}. 27²⁴. — 15 ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς cf. 5³¹. Hebr. 2¹⁰. 12², princeps, auctor primus. Est vox antiqua, sed LXX quoque usurpata, Ies. 3⁶ sq. al. Vitam aliis dat Chr., opp. φονεύς qui adimit. — οὗ . . μάρτυρες = 2³², nisi quod recte πάντες hic om., quoniam duo sunt. — 16 manet subi. ὁ θεός; recte enim, etsi contra codd., Lachm. post ἐστερ. interpunxit. — τοῦ ὀνόματος α. (v. 6) gen. obi., ut π. χριστοῦ Rom. 3²² al.; apostolorum fides dicitur. — θεωρεῖτε] sanum; οἴδατε (2²²) claudum antea fuisse. — τὸ ὄν. κτέ.] est asyndeton ut in or. fervidiore, cf. 7³⁵ sqq., et ob eandem causam idem bis dicitur. Revertitur autem oratio ad principium, eoque modo apte prior pars concluditur. — δι' αὐτοῦ] Iesu, cf. 1 Petr. 1²¹ τοὺς δι' αὐτοῦ (Chr.) πιστοὺς εἰς θεόν. — *ὁλοκληρία (LXX, Plut. al.) corporis integritas, ab ὁλόκληρος (1 Th. 5²³ al., Plut. al.). — ἀπέναντι coram (LXX;

δολοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. 17 καὶ νῦν, ἁδελφοί, οἶδα ὅτι] κατὰ ἄγνοιαν ἑπράξατε, ὥστε καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. 18 ὁ δὲ θεὸς ἃ προκατήγγειλεν διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν παθεῖν τὸν χριστὸν αὐτοῦ, ἐπλήρωσεν οὕτως. 19 μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε πρὸς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσιν καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, 20 καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον ὑμῖν χριστὸν Ἰησοῦν, 21 ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄκρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὃν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος τῶν

17 ἄνδρες ἀδ., ἐπιστάμεθα ὅτι ὑμεῖς μὲν | ἐπράξ. τὸ πονηρὸν

α) 16 ταύτην om. Iren. | 18 παθεῖν τὸν χρ. om. A | 19 πρὸς] εἰς praeter MB | 20 προκεχειρισμένον vulg. copt. cum min. paucis | Ἰησ. χρ. AC Gig. Fl. vulg. Iren. al. (Ἰησ. om. Tertull.) | 21 πάντων ante τῶν add. EP

β) 17 ἄνδρες ἀδ. DE Fl. | οἶδα] ἐπιστάμεθα D Fl. | ὅτι ὑμεῖς μὲν D Fl. (quo[n]iam vos q[u]idē) | per <in>scientiam etiam Fl. | ἐπράξ. πονηρὸν D* (τὸ πον. D*) Fl. Iren. (nequam) syr mg. (iniquitatem ut d), Gig. August. Ambrosiast. (hoc malum) | 18 εἰ] δ D Fl. (δς sec. Gig. al. lat.) | οὕτως ἐπλήρ. sec. Gig.; et impl. om. οὗτ. Fl., ad-impl. om. οὗτ. Iren. | 19 τ. ἀμ. ὑμῶν D Gig. Fl. al. lat. | ἐπλήρωσιν D Fl. Tertull. | ὑμῖν post ἀναψ. E tolet., post ἐλθ. syr c.* syr^{sch} Iren., ante ἐπλήρ. Tert.; sec. Fl. sic: ὅπως ἂν καιροὶ ὑμῖν ἂν. ἐπ. | 20 vobis praeeparatum Fl. | 21 οὐρανὸς sine μὲν sec. Fl. Tertull. | usque ad restitutionem temporum omnium Gig.

Polyb. 1, 86, 3; al. 17 γ). — 17 καὶ νῦν] i. e. quod attinet ad ea quae nunc facienda sunt, cf. 19; interiecta sunt ἀδελφοί .. οὕτως 18. Cf. 20²⁵⁻²⁸. 7³⁴. 10⁵. 20²². 22¹⁶). — ἀδελφοί] nova compellatio in nova parte or., ut 2²². — ἐπιστάμεθα β, cf. ἡμεῖς 15. — ὑμεῖς μὲν β, opp. ὁ δὲ θεός. — κατὰ ἄγν. (Polyb.) per, ut κατ' ἀνάγκην al. Ceterum cf. Lc. 23³⁴ v. l. — β ἐπρ. τὸ πονηρὸν cf. 5 α β. Rom. 13⁴ τὸ κακὸν ποιεῖν, Lc. 6⁴⁵. — 18 ὁ δὲ θ. κτέ.] similis est excusatio et 2²³. — προκαταγγέλλειν 7⁵² (Ioseph.). — διὰ στόματος 1¹⁶. — παθεῖν i. e. πείσεσθαι v. ad 5. — ὁ χρ. τοῦ θεοῦ (κυρίου) Lc. 9¹⁶. 2²⁶ al., LXX Ps. 2² (= Act. 4²⁶) al. — 19 μετανοήσ. ut 2³⁸. — ἐπιστρέφειν intr. ut saepissime NT. (Soph. Hdt. Polyb. al., Anz 289); sc. ἐπὶ τὸν θεόν cf. 9³⁵ al. (LXX 1 Reg. 8³³ al.). — πρὸς ut Mt. 6¹ al.; ad εἰς cf. Rom. 1¹¹ al. (v. l.). — ἐξαλειφειν obliterare, extinguere Ps. 51^{3.11} al. (de scriptis proprie, cf. Apoc. 3⁵, itaque etiam de debita pecunia). — ὅπως ἂν rarum NT.: 15¹⁷ (Amos). Rom. 3⁴ (Ps.). Lc. 2³⁵, ubique in or. prophetica. — *ἀναψύξις Exod. 8¹⁵. — ἀπὸ προσώπου hebr. יְהוָה (LXX Num. 20⁶). — 20 προχειρίζεσθαι 22¹⁴. 26¹⁶, LXX Ex. 4¹³ al., cum dat. Ios. 3¹², eligere, destinare (Polyb., Demosth. 25¹³, Wtst., Anz 324), cf. 25 sq. Loquitur de reditu Christi, verum non ut de tempore iudicii novissimi, sed regni Messianici summaeque populi Iudaici felicitatis, secundum tot prophetarum vaticinia. Non enim desperabat fore ut universus populus Christi religionem amplecteretur, quo facto omnia illa evenire posse videbantur. Cf. 1⁶. — 21 οὐρ. μὲν] nihil opponitur, quamquam patet oppositum ex mente scriptoris: in terram autem tunc redibit. Itaque esse debebat: ὃν νῦν μὲν ἔδει οὐρανὸν (acc. subi.) δέξασθαι, ὅταν δὲ ἔλθωσιν χρόνοι ἀποκ. —, δεῖ κτέ. Hoc autem δεῖ universae sententiae praeponitur, parum apte ad δέξασθαι. Ceterum

ἀγίων ἀπ' αἰῶνος αὐτοῦ προφητῶν. 22 Μωϋσῆς μὲν εἶπεν ὅτι „Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς. 23 ἔσται δέ, πᾶσα ψυχὴ ἥτις ἐὰν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ“. 24 καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθ' ἑξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας. 25 ὑμεῖς ἔστε οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης ἧς διετέτο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ· „Καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου

22 εἶπεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν

α) 21 τῶν post ἀγ. repet. **8C³B³E** | αὐτοῦ ἀπ' αἰ. προφ. vulg., α. πρ. ἀπ' αἰ. P syr^{tr}, it. sed τῶν ἀπ' αἰ. Chrys.; cf. β | 22 θ. ὑμῶν **8C³AD** Gig. vulg.; θ. ἡμῶν **8^{*}CE** P, θεὸς B (κ. ὁ θ. σου LXX) | 23 ἐὰν **8ACP**, ἂν BDE | ἐξολεθρ. AB^{*}CD | 24 ὅσοι] οἱ **8C²D³** vulg. Gig. (δ ἐλάλησεν D^{*}) | καὶ ante κατήγγ. om. Gig., qui προκατήγγ. (18) cum C³ | 25 οἱ om. DP Chrys. | ὁ θεὸς διεθ. BD Fl. Iren. | ἡμῶν **8^{*}CDP** Fl. Gig. vulg.

β) 21 τ. ἀγ. αὐτοῦ τῶν (τῶν del. D²) προφ. D^{*}, sanct. proph. suorum Fl. Gig., om. ἀπ. αἰῶνος, quod om. et. Tertull. (id. αὐτοῦ om.) Iren. (per sanct. proph. suos) | 22 εἶπ. πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν D Gig. Fl. Iren., it. E, sed ὑμῶν | ὅτι om. Fl. | ἀδ. ἡμῶν D | ὡς ἐμοῦ D^{*}, qui cum sequ. coni. vid.; de Gig. Fl. non constat | 23 πᾶσα δὲ ψ. om. ἔσται sec. Fl. | 24 δὲ om. D (vulg. Gig. Fl.; Iren. et. προφ. om.) | καὶ ante κατήγγ. om. Fl. (Gig., v. α) | ταύτας τὰς ἡμ. Fl. Gig. (D^{*} pro τὰς primo ταν scripsit, sed corr. ipse) | 25 ἧς] ἦν D^{*} | καὶ ante ἐν om. Gig.

δεῖ ut 4¹². Lc. 24²⁶ al. de necessitate divino decreto constituta et a prophetis praedicta. — χρόνων ἀποκ. sine articulis ante genit. ex hebr. ut al.; *ἀποκατάστασις (Polyb., v. Wtst.) cf. ἀποκαταστήσεις 1⁶, Ἠλίας .. ἀποκαταστήσει πάντα Mt. 17¹¹, LXX Malach. 4⁴ sq. Ἠλίαν .., ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, κτέ., restitutio. Quamquam sic non bene adiungitur ὧν ἐλάλησεν κτέ.; ea enim non restituentur, sed ad finem perducentur. Neque vero ὧν ad χρόνων referri potest; ita enim οὕς esse debebat. (Fl. dispositionis habet.) — ἀπ' αἰῶνος **בְּחַיָּוִת**, 5¹⁸. Lc. 1⁷⁰ (qui locus eisdem verbis conceptus etiam var. lect. similes praebet); sed etiam [Longin.] π. ὕψους c. 34⁴ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὀήτορας apte comparatur. — 22 M. μὲν] antiquissimum primum affert, Deuter. 18¹⁵ sqq., sed minime ad verbum (cf. 7³⁷). Opponitur τῷ μὲν 24 καὶ πάντες δὲ. — ἀναστήσει, nasci faciet, cf. Mt. 22²⁴ (hebr.), supra ad 2³⁰. — 23 cf. Deuter. v. 19; sed haec minime congruunt. Καὶ ἔσται ut 2²¹; πᾶσα ψυχὴ 2⁴³; *ἐξολεθρεύω s. cum assimilatione (ut ὀβολός pro ὀβελός) ἐξολεθρ. LXX saepissime (Lev. 17⁴ ἐξολ. ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς), Plut. Dion. 18, Anz 363. De ἐὰν pro ἂν v. ad 7⁷. Aperte nunc P. vaticinium illud ad tempus futurum messianicum refert, quo tollentur impii, soli pii valebunt. — 24 καὶ πάντες δὲ 2⁴⁴. Σαμουὴλ etiam Hebr. 11³² ut primus prophetarum qui proprie vocabantur nominatur. — καὶ τῶν καθ.] καθ' ἑξῆς 11⁴; esse debebat καὶ καθ. sine τῶν, ne οἱ καθ. simul cum Samuele initium significarent; sed est negligentia excusabilis; cf. ἀρξάμενος ἕως 1³². — τὰς ἡμέρας ταύτας] regni felicitis Messianici. Quamquam Samuel per ὑπερβολὴν nominatur, qui nihil tale vaticinatus est. — 25 sq. est asyndeton cum anaphora (ὑμεῖς .. ὑμῖν) aptum perorationi surgentique oratoris spiritui,

ἐνευλογηθῇσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς^α. 26 ὑμῖν πρῶτον ἀναστήσας ὁ θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς, ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν^α.

CAP. IV.

1 Λαλοῦντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς¹ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, 2 διαπονούμενοι διὰ τὸ

Cap. IV. 1 λαὸν τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέστ.

α) 25 εὐλογηθῇσονται B, εὐλογήσονται A* (ἐνευλογῆς. A²) | 26 ὁ θ. ἀναστ. ADEP, cf. β | Ἰησ. post παῖδα (13) AP | post πονηρ. add. ὑμῶν SAC²DEP, αὐτῶν C*, αὐτοῦ vulg. (nequitiā sua) Fl. Gig. Iren.; om. B Chrysost.

Cap. IV. 1 οἱ ἀρχιερεῖς (Lc. 20¹) BC, sacerdotes et pontifices et Sadd. Gig., sed Lucif. s. et pontifex templi et S.; cf. 5²⁴

β) 26 ὁ θ. ἀνέστησεν . . καὶ ἀπέστ. sec. Fl. (ὅμ. ὁ θ. πρ. ἀναστ. sec. Gig.) | ἐξαπέστ. D | αὐτὸν om. D Fl. Gig. Iren. | ἐν τῷ] ad avertendum Fl., ut convertat Gig., = εἰς τὸ | ἀπὸ] ἐκ D (a Fl. Gig.)

Cap. IV. 1 λαὸν τὰ ῥήματα ταῦτα D Fl. syr⁸ mg. syr^{sch} (ταῦτα τὰ δ. E Gig. Lucif.) | αὐτοῖς om. D Fl. Gig. Lucif. | καὶ ὁ στρ. τ. ἱ. om. D, non Fl.; cf. α | 2 καταπονοῦμ. D² (καίαιπ. pr.)

cf. 7³⁵ sqq. — νῖοι τῶν προφ. dici poterant sensu paene proprio; sed cum addatur τῆς διαθήκης, illud quoque translate accipiendum ex hebr., ei ad quos pertinent prophetarum et foederis promissa. Cf. νῖοι τῆς βασιλείας Mt. 8¹² (νῖος διαβόλου Act. 13¹⁰. νῖος παρακλήσεως 4³⁶, al.). — διαθήκης] ad antiquiora etiam tempora regreditur (cf. 13), ut omni modo demonstret, salutem inde ab origine gentis ei promissam nunc amplectendam esse. — διαθήκη בְּרִית foedus ut LXX. — Ἀβραάμ] Gen. 12³. 18¹⁸, cf. Sirach 44²¹, ubi est ἐν τῷ σπ. αὐτοῦ ut hic, cum in Gen. et Gal. 3⁸ sit ἐν σοί, ἐν αὐτῷ; refertur autem a Petro τὸ σπέρμα ad Messiam, cf. Gal. 3¹⁶ (Gen. 17⁷ sq. al.). — ἐνευλογηθ.] per semen tuum benedicentur (ἐν instrum. ut saepe); plurima sunt verba cum ἐν similiter composita, ἐνστρατοπεδεύεσθαι ἐνευδαιμονεῖν ἐνευδοκμεῖν al., Kühner Gr. II², 584. Εὐλογεῖν autem in LXX non ad verba tantum bona, ut att., sed ad benefacta quoque refertur; ita Mt. 25³⁴ al. — πατριαὶ] φυλαί Gen. 12, ἔθνη 18; cf. ad 2²⁹. Πατριά Lc. 2⁴ (saepe LXX; Hdt.). — 26 πρῶτον] dicere poterat melius πρῶτοις. Cf. 13⁴⁶. — ἀναστήσας ut 22, cf. ἀπέστειλεν, quod de praeterito adventu Christi dictum; παῖδα 13. — εὐλογ. ὑμᾶς] benedictio ad omnes gentes pertineas ad pop. Iudaicum primum pertinet; ceterae non nisi per illum participes fient. — ἐν τῷ 2¹; est hic eo quod, cf. 4³⁰. Hebr. 2⁸. 8¹³. Hoc enim antea fieri oportet, cf. v. 19. Ἀποστρέφειν intrans. ut ἐπιστρ. 19 (raro att.; Sir. 8⁶ al.)

Cap. IV. 1—4 Comprehenduntur apostoli; sed e populo multi novam doctrinam amplectuntur. — 1 αὐτῶν] fuerint Iohannis quoque in compellando populo quaedam partes; sed etiamsi non fuerunt, tamen propter proxima commemorandus erat. — β τὰ ῥήματα ταῦτα cf. 5²⁰ (2¹⁴). — ἐπέστησαν 6¹². 12⁷; non est ne-

διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν, 3 καὶ ἑπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας] καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὐριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη. 4 πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν χιλιάδες πέντε.

3 ἐπιβαλόντες τὰς χ. ἐκράτησαν αὐτοὺς

α) 3 ἔθ. αὐτοὺς ACE vulg. (non Gig. Lucif.) | 4 τὸν λόγον om. A, cf. β | ὁ ἀριθμ. omnes praeter **NBD** | ὡσεὶ χιλ. EP, ὡς χιλ. BD (ad quinque m. Fl., fere qu. m. Gig.)

β) 2 ἀναγγέλλειν τὸν Ἰησ. ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν D, ἀνάστασιν τ. νεκρ. et. Gig. Lucif. Fl. P al. | 3 ἐπιβαλόντες D, καὶ q. seq. del. D², sed. verius sec. Fl. ἐπιβ. τὰς χ. ἐκράτησαν (tenuerunt, 2²⁴. 2⁴) αὐτοὺς καὶ | tradiderunt custodiae Fl., cf. 8₂ | ἐπαύριον D | fuit autem iam vespere Fl., iam enim vespere erat Gig. (iam vespere et. vulg.) | 4 τὸν λ. om. Fl., cf. α | καὶ ἀριθμὸς τε (τε om. D²) ἐγ. ἀνδρ. D, i. e. ἀρ. δὲ (Fl.) sine καί, vel ἀρ. τε | [ἀνδρῶν] eorum Gig., om. hic, sed hab. ad quinq. mil. hominum (= ἀνδρῶν, 5₃₆) Fl.

cessarius dat. (v. β, Lc. 20¹). — *ἱερεῖς* et *στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ* non longe aberant; de *στρατηγῷ* (5^{24. 26}. Lc. 22^{2. 54} plur.) cf. Ioseph. Ant. 20, 6, 2. B. Iud. 6, 5, 3. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 211. Erat sacerdos et ipse, dignitate post pontificem summus (hebr. **יָצִי** s. **יָצִי**), praefectus levitarum in templo et circa templum excubias agentium. Alia est lectio *ἀρχιερεῖς*. (v. 23 al.). — *Σαδδουκαῖοι* quidam qui casu aderant vel audita re advenerant. Sunt autem per tota Acta hi violentissimi Christianorum inimici, multo magis quam Pharisei, ex quibus quidam etiam Christiani facti sunt, et Saulus et alii (15⁵), at ex illis nemo. Cf. 5¹⁷. 23⁶ sqq.; contra de Phar. 23⁶ sqq. 5³⁴. In Iesu interficiendo fuerant Phariseorum quoque partes, sed principem auctorem eius facinoris Iohanes dicit Caiapham summum sacerdotem (Io. 11⁴⁷ sqq.), quem ut plerique *ἀρχιερεῖς* principesque populi ei sectae addictum fuisse putandum est (v. ad 5¹⁷). Metuerant illi, ne universus populus ad Iesum a se descisceret, similique metu tum agitabantur (v. 2). — 2 *διαπονεῖσθαι dolere* (πόνος dolor) 16¹⁸. LXX Eccles. 10⁹. — *διδάσκειν* v. ad 1. — *ἐν τῷ Ἰησοῦ* in persona Iesu, quem resurrexisse dicebant. — *ἀνάστασιν* negasse eam Sadducaeos iam in euang. 20²⁷ Lucas dixerat; cf. Act. 23⁸. — quae D hic habet corrupta sunt: τὸν Ἰησ. καὶ τὴν ἀνάστ. ? *Ἀναγγέλλειν* 14²⁷. 20³⁰ al. — 3 *ἐπιβάλλειν τ. χεῖρας* 5¹⁸ al. (saep̄ NT.), ex hebr. (LXX Gen. 22¹²) ut multa, in quibus pars aliqua corporis per periphrasin nominatur (cf. 1^{4. 16} al., Winer § 3); v. tamen et. Polyb. 3, 5, 5. Luc. Timon. 4. — *ἔθεντο εἰς τήρ.* cf. 5^{18. 25}. 12⁴ al. Gen. 41¹⁰ al. (semper med.). — *τήρησις custodia*, metonym. *carcer* (5¹⁸). — *ἐπαύριον* D ut 10⁹. — 4 aor. *ἐγενήθη* (hell., LXX, v. Act. 1²⁰) ab ipso Luca hic tantum adhibetur (v. tamen 7¹³ D), fort. variandi causa (5). — *τῶν ἀνδρῶν* male Gig. eorum, i. e. τῶν τότε πιστευσάντων; immo comprehenduntur omnes qui usque ad hoc tempus ecclesiae adiuncti erant, etsi mulierum hic (cf. 2⁴¹) ratio haberi non videtur. — 5—22 defensio apostolorum ap. synhedrium et missio. — 5 *ἐγένετο* (**יָהָיָה**) tritissima periphrasis in euang. et Actis, varia autem constructione; quae in D est: *ἐγένετο συνήχθησαν*, exstat ap. Lc. 1^{8. 23} al. (cf. *ἔσται* Act. 2^{21. 3} 23). Ea autem

5 ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν Γαῦριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς εἰς Ἱερουσαλήμ, 6 καὶ Ἀννας ὁ ἀρχιερεὺς καὶ Καϊάφας καὶ Ἰωνάθας καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ, 7 καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ ἐπυνθάνοντο· „὘ν ποίᾳ δυνάμει ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς“; 8 τότε

5 αὐριον ἡμέραν, συνήχθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ γραμμ. (om. εἰς Ἱερ.)

α) 5 τοὺς ante πρ. et γρ. om. EP | ἐν Ἱερ. ABDE, εἰς Ἱ. KP; vid. del. cum FL. | 6 καὶ Ἀνναν τὸν ἀρχιερεῖα et sic deinceps per accus. usque ad Ἀλ. EP | ἱερατικοῦ vulg. Gig. | 7 ἐν μέσῳ DEP | τοῦτο ἐπ. ὕμ. KE

β) 5 αὐρ. ἡμέραν D* (FL. postero die, Gig. in altero die); tum D συνήχθησαν (οἱ ἀρχ. καὶ αἱ πρ. καὶ γρ.), it. FL. | οἱ ἀρχ. αὐτῶν sec. Gig., om. antea αὐτῶν ut D FL., qui magistratus et principes pro ἀρχ. | 6 Καϊφ. D FL. Gig. | Ἰωνάθας D, Iontanhan Gig., sed [Io]hannes FL. | 7 ἐπυνθ. λέγοντες sec. Gig. | id fecissent = τοῦτο ἐποίησαν FL.

anacoluthon tollitur, quod infertur v. 6 sec. K al., neque id anac. a Lc. vel in α vel β admissum esse puto. — ἐπὶ τὴν αὐρ. Lc. 10³⁵, i. e. postridie; sic Graeci εἰς αὐριον Od. 7³¹⁷, εἰς τὴν ὕστεραίαν προῆγε Polyb. 5, 13, 8, εἰς τὴν ἑσπέραν, al. — αὐτῶν] Iudaeorum, v. 1. 2, cf. 3¹⁷ of ἄρχοντες ὑμῶν. Melius autem cum β omittitur, ut ἐν Ἱερουσ. — ἀρχοντας] principes, fere = ἀρχιερεῖς (Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 153), quamquam est Lc. 23¹³. 24²⁰ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχ.; assessores synhedrii sunt πρεσβύτεροι, v. 8, cf. 6¹². 23¹⁴ al.; Schürer p. 154. Γραμματεῖς quoque (= νομικοί, νομοδιδάσκαλοι, τῶν πατριῶν ἐξηγηταὶ νόμων Ioseph. Ant. 17, 6, 2) in synhedrio sedebant; inde per hos iunctos cum πρεσβ. et ἀρχιερεῦσι synh. significari solet. — εἰς (ἐν) Ἱερ. quid sibi velit (coni. utique cum συνήχθ.), parum perspicitur (cf. 2⁴² sq. 6⁷); rure enim illos arcissitos esse in urbem non sane probabile. Cf. 2⁴³. — 6 Ἀννας nomen est hebr. אַנָּן, inde ap. Ioseph. Ἀναν-ος; sed ut in Ἰωάνης Ἰωνάθης (-ας) etiam alia ratione graeca flexio nomini poterat obtrudi (Ἰωσήs pro Ἰωσήφ est ex יוסף vulgari). Verum unde geminum ν? Id in fem. Ἀννα (Lc. 2³⁶, אַנָּה) rationem habet, in Ἀννας autem non magis quam in Ἰωάνης. Sed Ἀνας in NT. nusquam fere traditum. Dicit Lc. Ἀ. ὁ ἀρχιερεὺς, quamvis certissimum sit illo tempore Caiapham eam dignitatem habuisse (Iohan. 11⁴⁹. 18¹³. Mt. 26³. 57. Ioseph. Ant. 18, 2, 2), Hannam autem, qui Caiaphae socer fuit, multo ante (fere ab a. 6 ad a. 15 p. Chr.). Lucas autem ubi de Christi morte tradit nomen summi sacerdotis praetermittit, in definiendis vero initiis Iohannis Baptistae (eu. 3²) ἐπὶ ἀρχιερεὺς Ἀννα καὶ Καϊάφας dicit, pro ἐπὶ Καϊάφας; is enim aliquot annis ante a. 26 sacerdotium adeptus esse vid., quod gessit fere usque ad a. 36. Tamen nomen ἀρχιερεὺς etiam ei qui quondam fuerant retinebant (hinc οἱ ἀρχιερεῖς v. 23 al.), auctoritasque Hannae tum quoque summa erat (Io. 18¹³), utique ap. generum: itaque Lc. haud multum a vero aberravit. — Καϊάφας] Ἰωσήφ οὗτος ὁ καὶ Καϊάφας ἐπικαλούμενος Ios. 18, 2, 2. 4, 3. — Ἰωνάθης unus ex Hannae filiis, post Caiapham sacerdos summus, Ios. 18, 4, 3. Dubium non est, rectius D nomen conservasse quam ceteros codd., qui Ἰωάν-

Πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου εἶπεν πρὸς αὐτούς· „Ἀρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι, 9 εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσεται, 10 γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. 11 οὗτος ἐστὶν ὁ λίθος ὃς ἐξ-

8 πρ. τοῦ Ἰσραὴλ, (ἀκούσατε.) | 9 ἀνακρ. ἀφ' ὑμῶν | 10 ὑγ., ἐν ἄλλῳ δὲ οὐδενί.

α) 9 σέσεται KA, σέσσωται BDEP | 10 ὃν ὑμεῖς μὲν ἔστ., ὃ δὲ θ. (αὐτὸν) sec. sahid.

β) 8 ἁγίου om. Fl. ? (est lac.) | πρεσβ. τοῦ Ἰσραὴλ DEP Fl. Gig. Iren. Cypr. Chrysost. syr^{sch}; tum E Gig. (Fl. ?) Cypr. (v. l.) syr^{sch} al. add. ἀκούσατε | 9 εἰ] ecce Cypr. (lac. Fl.) | ἀνακρ. ἀφ' ὑμῶν DE Fl. Gig. Iren. Cypr. syr^{sch} al. | 10 sit vobis omnium notum Fl. Cypr. | (τοῦ κυρίου ante Ἰησ. E Fl., non Cypr.) | παρέστ. post ὅγ. Fl. Cypr. | σήμερον post ὑμῶν add. E, cf. 9 | post ὅγ. E Fl. syr^{mg} Cypr. ἐν ἄλλῳ δὲ (καὶ ἐν ἁ. E) οὐδενί, cf. 12

νην vulgatum nomen hominemque ignotum substituunt. De Alexandro nihil constat. — *ἀρχιερατικοῦ (Ios. Ant. 4, 4, 7 al.) ex paucis quibusdam familiis tum summi soc. constituebantur. V. de omnibus his Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 166 sqq. — 7 ἐπυνθάνοντο] impf. cf. ἡρώτων 1 s. — ἐν ποίᾳ (= τίνι, 23³⁴) δυνάμει] quis potestatem dedit; ὀνόματι] quo auctore? cf. Io. 5⁴³ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὄν. τοῦ πατρὸς μου — ἔλθῃ ἐν τῷ ὄν. τῷ ἰδίῳ, ex hebr. עָלַי = ἐν (ἐπὶ) τ. ὄν. τινος, Exod. 5²³ al. Cet. cf. quaestionem Lc. 20². — τοῦτο hoc miraculum. — ὑμεῖς] homines ignoti de plebe. Ceterum cf. ad v. 13. — 8 πλησθεὶς κτέ.] cf. Lc. 21¹⁴ sq. Mt. 10¹⁹ sq. — β τοῦ Ἰσραὴλ] cf. 10. 13¹⁷. 28²⁰. — β ἀκούσατε cf. (2²²). 7². 13¹⁶. 15¹⁶. 22¹. 24⁴. 26³. — 9 et ἡμεῖς et σήμερον (cf. ad 24²¹) cum vi quadam indignationis; εἰ quoque (pro ἐπεὶ) eandem exhibet. — ἀνακρίνειν de quaestione et iudicio ut 12¹⁹ al. (sim. att.). — D ἀφ' ὑμῶν cf. 2²². — ἀσθενής opp. ὑγιής 10. — ἐν τίνι] neutr. ut Mt. 5¹³; ἐν sensu instrum. per, ut saepissime NT. ex hebr. — οὗτος] vid. 14. — σέσεται ut ἐσώθῃ, quamquam alterum exemplum huius formae non est in NT.; cf. Kühner Gr. I, 2³, 544 sq. — 10 γνωστὸν (1⁹). 2¹⁴. — Ἰησ. τοῦ Ναζ. ut 2²²; sed additur χριστοῦ cf. 3⁶. — ὃν . . ἔστ. = 2³⁶. Iusta oppositio est sec. sahid. — ἐν τούτῳ ut att. cum repetitione post interiectas sententias intermedias, Kühner Gr. II², 568. — ἐνώπιον LXX saepissime, it. Lc. et apocal. (nusquam Matth. Marcusque), ignotum Atticis et hellenist. script., quamquam τὰ ἐνώπια iam ap. Hom. — add. β ἐν ἄλλῳ δὲ οὐδενί, quod in α v. 17 demum est, et cum amplificatione. In α autem οὗτος v. 11 (Iesus) proxime insequ. post οὗτος (homo sanatus); melius β. — 11 οὗτος ἀσυνδέτως ut 7 (19). 35 sqq., cum anaphora, cum praecedat τοῦτο ad ὄνομ. Ἰησ. relatum. — alludit ad locum psalmi, quo iam Iesus usus erat, Ps. 118²² (Mt. 21⁴². Mc. 12¹⁰. Lc. 20¹⁷; 1 Petr. 2⁷): λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγερήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. — ἐξουθενεῖν Lc. 18⁹ al. (LXX, nusqu. prof.), ab οὐθέν = οὐδέν (ad 15⁹). — γίνεσθαι εἰς 5³⁶. Lc. 13¹⁹ al., = ἡ γῆ; cf. ἐγείρειν εἰς 13²².

οὐθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδόμων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας. 12 «καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία, οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἔστιν ἕτερον» ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς⁴. 13 «θεωροῦντες δὲ» τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσιν καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον («ἐπεγίνωσκον δὲ αὐτούς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν»), 14 «τόν τε ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἐστῶτα τὸν τεθραπευμένον», οὐδὲν εἶχον «ἀντειπεῖν». 15 «καλεῦσαντες δὲ αὐτούς ἕξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθῆναι,

12 om. καὶ . . σωτηρία, tum οὐ γὰρ ἔστιν ἔτ. ὄν. | 13 ἀκούοντας δὲ πάντες? | om. ἐπεγίν. . . ἦσαν, cf. 14 | 14 fere θεωροῦντες δὲ καὶ τὸν ἀδύνατον σὺν αὐτοῖς ἔστ. τεθερ. | ποιῆσαι ἢ ἀντειπεῖν· τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπεγίνωσκον αὐτούς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. | 15 τότε συλλαλήσαντες ἐκέλευσαν ἕξω τ. σ. ἀπαχθῆναι τὸν Πέτρον καὶ Ἰω., καὶ συνέβ.

α) 11 οἰκοδομοῦντων (LXX) EP | 12 οὐδὲ] οὔτε EP, cf. β | ὄν. ἔτ. ἔστιν AE, ἔτ. ὄν. ἔ. & Gig., cf. β | ὅπ. τ. οὐρ. om. P al. | ὑμᾶς B, om. sahid. copt. al. | 13 δὲ D: τε, cf. β | 14 τὸν δὲ P, cf. β

β) 12 καὶ οὐκ . . σωτηρία om. Fl. Iren. Cypr. Aug.; ἢ σωτ. etiam D om. | et non est aliud n. Iren., οὐ γὰρ ἔ. ἔτ. ὄν. D August., non est enim nomen aliud Fl. Cypr. | ο δεδομένον D* | ἐν ante ἀνθρ. om. D (Fl.) Gig. vulg. Iren. Cypr. | ἡμᾶς σωθ. Gig. (om. ἡμ. sahid. al., v. α) | 13 ἀκούοντας δὲ πάντες sec. Fl. | καὶ ante καταλ. om. Fl. ? | καὶ ἰδ. om. D, sed hab. Fl. (imperiti sunt et sine litteris Gig.) | ἐθαύμασαν Fl. | ἐπιδινώσκοντες τε Lucif.; ἐπεγίνωσκον . . ἦσαν hic. om. Fl., sed. v. 14 | 14 τε om. D*; sec. Fl. θεωροῦντες (βλέποντες) δὲ καὶ τὸν ἀδύνατον (illum infirmum, 16₈) σὺν α. ἐστῶτα τεθερ. (σὺν αὐτῶν D*, ex μετ' αὐτῶν?) | εἶχον potuerunt Fl. | ποιῆσαι ἢ ἀντειπεῖν D Fl.; sequ. sec. Fl. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπεγίνωσκον αὐτούς, ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν (? conversabantur) | 15 καλεῦσαντες om. δὲ D; sec. Fl. τότε συλλαλήσαντες ([collo]cuti) ἐκέλευσαν ἕξ. τ. σ. ἀπαχθῆναι (D: adduci) τὸν Π. καὶ Ἰ. καὶ συνέβ. πρ. α. (quaerebant ab invicem)

τιθῆναι εἰς 47 al., Buttm. p. 131. — 12 σωτηρία σωθῆναι (9) nunc sensu generali adhibetur. Apte comparant Herod. 8¹¹⁸ ἐν ὑμῖν οἶκεν ἐμοὶ εἶναι ἢ σωτηρίῃ. Dem. 13¹⁶. — ὑπὸ τ. οὐρανόν 2⁵. — τὸ δεδομένον] articul. ut Col. 2⁸, Viteau le grec du NT. p. 183 sq. ὄνομα ad v. 10. 7 refertur; hinc (quia interiectum σωτηρία) οὐδὲ γὰρ neque enim, et ὄνομα prope principium collocatum (at β οὐ, et ὄν. post ἔτ.). — ἡμᾶς ad ἀνθρώποις refertur. — 13 καταλαβόμε. 10³⁴. 25²⁵, intellegere (att. καταλαβόντες, sed med. etiam Dionys. Ant. 2⁶⁶). Hoc ex toto habitu hominum et genere loquendi facile intellegebant; mirabantur igitur etiam quod libris sacris testibus P. usus erat, cf. Io. 7¹⁴. — *ἀγράμματος illiteratus (att.) = γράμματα μὴ μεμαθηκώς Io. 7¹⁵, i. e. rabbinorum doctrinis non institutus. Idem est ἰδιώτης (att.), cf. 2 Cor. 11⁶ al. — ἐπεγίνωσκον δὲ αὐτούς ὅτι cf. 3¹⁰. Parenthesis haec est (1¹⁵), itaque falsum τε pro δὲ (nisi scribamus ἐπιδινώσκοντες τε cum Lucif.). Ceterum aptius in β hoc de quibusdam tantum dicitur, postponiturque post τὸν τε . . ἀντειπεῖν. Putant autem quidam, ante Petri orationem ne id quidem cognitum fuisse concilio, Iesu cultores se apostolos exhibuisse, et in quaestione v. 7 veram, non simulatam ignorantiam inesse. Verum ei qui comprehenderunt illos (v. 1), haud dubie etiam loquentes audiverant (cf. v. 2); itaque summus sacerdos, cum quaestione proposuit, sperabat fore ut propter metum Iesu nomen non proferrent. — 14 τὸν

συνέβαλλον¹ πρὸς ἀλλήλους 16 λέγοντες· „Τί ποιήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονεν δι' αὐτῶν¹ πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, φανερόν¹, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνεῖσθαι· 17 ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν¹, ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων“. 18 καὶ καλέσαντες¹ αὐτούς, παρήγγειλαν καθόλου μὴ φθιγγεσθαι μηδὲ διδάσκειν

16 τὸ μὲν γὰρ γν. σ. γεγονέναι ὑπ. αὐτῶν | φανερώτερόν ἐστιν, | 17 λαὸν τὰ ῥήματα αὐτῶν (s. ταῦτα), | 18 συγκατατιθεμένων δὲ αὐτῶν τῇ γνώμῃ, φωνήσαντες

α) 15 συνέβαλον D al. | 16 ποιήσωμεν DP vulg. Fl. Gig. Lucif. | γν. γέγ. σημ. Gig. Lucif. | πᾶσιν om. hominibus Gig. (non it. Luc.) | ἀρνήσασθαι EP | 17 ἀπειλῇ ἀπειλησ. (cf. 5^{ss}) bene EP: om. ἀπειλῇ xABD vulg. Gig. Lucif. Fl. | ἀπειλησώμεθα P Fl., cf. β | μηκέτι μὴ A Fl. | 18 παρ. αὐτοῖς P Gig. Lucif. | τὸ καθόλου xAEp, cf. β

β) 16 τοῖς τ. ἀνθ. Fl. | ὅτι μὲν om. Fl., tum factum pro γέγονεν, at γεγονέναι D*; itaque β τὸ μὲν γὰρ γν. σ. γεγονέναι | ab eis Fl. | Hierosoly/mis Fl. | φανερώτερόν (sic) ἐστιν D, apparet Fl., manifestum est Gig. Lucif. vulg. | 17 ἀλλ' om. D, hab. Fl. | ἐπὶ πλεον τι D, plus [dentu]r (?) Fl. | post λαὸν E syr mg. (propter serm. hos) Gig. Lucif. τὰ ῥήματα ταῦτα (verba istorum Fl.) | οὐν post ἀπειλησ. D | 18 D syr mg. Fl. Gig. Lucif. συγκατατιθεμένων δὲ αὐτῶν (πάντων sec. Gig. Lucif., om. Fl.) τῇ γνώμῃ (om. Gig. Luc.), φωνήσαντες αὐτούς (om. φ. α. Fl., qui deficit in παρήγγειλαν) παρ. κτέ. | παρηγγειλαντο κατὰ το μὴ D, ex παρηγγειλαν τὸ καθόλου μὴ?

ἀνθρώπων] eratne is una in carcerem abductus, ut socius tumultus? — β ποιῆσαι ἢ ἀντ. cf. 16 ποιήσωμεν. — 15 β συλλαλήσαντες (cf. 25¹² al., Anz 361)] pauca atque secreto. — ἀπαχθῆναι (β) melius quam ἀπελθεῖν; de κελεύειν c. inf. pass. cf. 12¹⁹ al., Buttman p. 236. — συμβάλλειν scil. λόγους, v. Eurip. I. A. 830, consilia conferre; cf. 17¹⁸, Plut. Mor. 222 D. — 16 ποιεῖν c. dat. pers. vulgare in NT., cf. 9¹³ al.; acc. ut att. Mt. 27²². Mc. 15¹² τί ποιήσω Ἰησοῦν. Buttman 130. Ποιήσωμεν an -σωμεν scribas nihil refert, Buttman p. 180. — ὅτι μὲν] opp. ἀλλ' ἵνα κτέ. — γνωστὸν volunt esse h. l. insigne; sed melius hic quoque pro notus accipiatur, interpunctione quae erat ante πᾶσιν post Ἱεροσ. transposita, cf. 1¹⁹. — δι' αὐτῶν] a Deo per apostolos, ut 2⁴³? Melius igitur sec. Fl. ἀπ' (ὑπ') αὐτῶν; sed potest esse negligentia scriptoris. — sec. β (D) φανερώτερον = att. φανερώτατον, cf. ad 24²². — 17 ἐπὶ πλεον latius (cf. 2 Tim. 2¹⁶. 3⁹; diutius Act. 20⁹. 24⁴). Ad πλ. τι (D) cf. βραχύ τι v. l. 5³⁴. — *διανεμέσθαι dispergi, cf. νομῆν ἔξει 2 Tim. 2¹⁷. Subiectum apte additur in β τὰ ῥήματα ταῦτα vel (quod et. melius) τὰ ῥ. αὐτῶν; in α σημεῖον subi. esse videtur, quasi de miraculi notitia iam omnibus notissimi cura esse possit. — ἀπειλεῖσθαι (v. 21; Polyaen. 7, 35, 2) pro ἀπειλεῖν. att. (1 Petr. 2²³), Anz 367. Add. (v. v. l.) ἀπειλῇ, quod facillime excidebat egregieque convenit cum 5³⁸ παραγγελία παρηγγείλαμεν; cf. 23¹⁴ ἀναθεματι ἀνθεματίσαμεν. 2¹⁷. 30. Lc. 22¹⁵, ex hebr., Buttman p. 189, Lobeck Paralip. 523 sqq. Constr. c. inf. et. att., Xen. Hell. 5, 4, 7, sed ut maneat idem subiectum, hic autem ut παραγγέλλειν constr. — ἐπὶ τ. ὄν. = ἐν, v. ad 7; τούτῳ = τοῦ Ἰησοῦ, quem nominare nolunt; 5²⁸, v. tamen 18. — 18 β συγκατατιθεμένων (β 15¹²) Lc. 23⁵¹ (att., LXX). — β φωνεῖν vocare ut 9⁴¹ al. — *καθόλου] v. l. τὸ καθ., ut τὸ καθ' ἡμέραν 17¹¹. —

ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. 19 ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες εἶπον πρὸς αὐτούς· „Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ, κρίνατε· 20 οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἶδαμεν καὶ ἡκούσαμεν μὴ λαλεῖν“. 21 οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, [μὴδὲν εὐρίσκοντες] τὸ πῶς κολάσονται αὐτούς, διὰ τὸν λαόν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι· 22 ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων τεσσαράκοντα ὁ ἀνθρῶπος, ἐφ' ὃν γέγονει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰσσεως. 23 ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτούς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπαν. 24 οἱ δὲ [ἀκούσαντες] ὁμοθυμαδὸν ἤραν φωνὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ εἶπαν· „Δέσποτα, σὺ ὁ ποιήσας τὸν

21 μὴ εὖρ. αἰτίαν? | 24 ἀκ. καὶ ἐπιγνόντες τὴν τοῦ θεοῦ ἐνέργειαν,

α) 19 πρὸς α. εἴπ. P, om. πρὸς α. Gig. Lucif. | εἰ τοῦτο ὑμῖν δίκαιον φαίνεται E | μᾶλλον ἀκ. E vulg. | 20 δυνάμεθα B | 21 μὴδὲν] μὴ vulg. Gig. Lucif., cf. β | κολάσονται P, κολάσωσιν B* | διὰ] φοβούμενοι E | ἐδόξ. τὸ γεγονὸς ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι (cf. 3₁₀) sec. vulg. | 22 γέγονει BD; ἔγγ. tell. | 23 ἀνήγγ. ■ | 24 σὺ ὁ θεὸς ὁ DEP Gig. Lucif. al. (tu es deus Iren.); an hoc ad β pertinet?

β) 19 ἀποκριθεὶς (-θέντες Gig. Lucif.) δὲ Π. καὶ Ἰ. εἶπον D Luc. Gig., cf. α | 20 μὴ om. D*d* | 21 προσαπ.] sine πρὸς Gig. Lucif. | μὴ εὖρ. αἰτίαν τὸ πῶς D copt. syrsch | ὅτι π.] πάντες γὰρ Gig. Lucif. | 22 ἦν post τεσσ. repet. D*, quo loco erat est ap. Iren. | τοῦτο om. D Gig. Lucif. Iren. | 23 αὐτοῖς post ἀπήγγ. syr c.* | 24 post ἀκ. D: καὶ ἐπιγνόντες τὴν τοῦ θεοῦ ἐνέργειαν

φθέγγεσθαι sec. att. sit ne muttire quidem, multoque fortius quam λαλεῖν (λέγειν), cum φθ. ad sonum magis quam ad verba referatur. Sed ap. Lc. cf. ἀποφθ. 2₄ al. Sperabant primores metu se illos coërcere posse, cf. ad 13. — 19 δίκαιον ἐνώπιον (10) τ. θ. cf. Lc. 1₆. Rom. 3₂₀. Act. 8₂₁ al., ex hebr. — ὑμῶν κτέ.] cf. 5₂₉. Socratis illa (Plat. Apol. 29D): πείσομαι τῷ θεῷ μᾶλλον ἢ ὑμῖν, confert Wtst. — 20 ἡμεῖς nos quidem (antec. sententia generalior). — εἶδαμεν] cf. ad 2₂₃. — 21 προσαπειλησ.] minis (17) interdicto (18) additis (act. Demosth. 21₉₃ in testimonio spurio). — ἀπέλυσαν dimiserunt (3₁₃), non absolverunt. — τὸ πῶς] hic usus fere Lucae proprius est, ut artic. anteponatur enuntiatio interrog. obl.: 22₃₀. Lc. 1₆₂. 9₄₆. 19₄₈ οὐχ εὐρίσκον τὸ τί ποιήσωσιν. 22₂. 23 sq. (Rom. 8₂₄. 2 Th. 4₁). Buttm. p. 84. Πῶς ad praetextum causamque referendum (cf. β), minime ad modum puniendi (μὴδὲν εὖρ. κτέ. = μὴ δυνάμενοι κολ., ut Lc. 11₁₈ πῶς σταθῆσεται = οὐ δύναται στ.). — κολάζεσθαι med. et. att. (3 Macc. 7₃; pass. 2 Petr. 2₉). — ἐδόξαζον (3₁₃) τ. θ. ut 11₁₈. 21₂₀ al., ut auctorem miraculi per apostolos facti, cf. αἰνεῖν τ. θ. 3₉. — 22 πλειόνων τεσσ. sine ἥ cf. 23₁₃. 21. 24₁₁. 25₆. Mt. 26₅₃ v. l.; att. πλεῖν ἑξακοσίους Aristoph. Av. 1251; cf. Lobeck Phryn. p. 410 sq. — τεσσαράκοντα 1₃. — ἐφ' ὃν cf. 8₁. 5₅. 11. Lc. 3₂ al. — γεγόνει] caret plusq. augmento in lingua NT., Buttm. p. 29 (cf. ad 17₂₃). — 23—31 preces fidelium. — 23 ἀπολυθέντες refertur ad ἀπέλυσαν 21. — ἰδίους] 24₂₃. Io. 13₁. 1 Tim. 5₈, i. e. reliquos apostolos, cf. ad 29. 31 sq. — ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρ. synhedrium, cf. Lc. 19₄₇. 22₅₂. 66 al.; nempe ἀρχιερεῖς etiam ei vocantur, qui vel functi erant summo sacerdotio vel familiarum consortes ex quibus summi sacerdotes creabantur, cf. v. 6. Idem est ap. Ioseph. usus. Schürer Gesch. d. jüd. Volkes II², 174. — 24 ἀκούσαντες] minas prae-

οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, 25 ὁ [τοῦ πατρὸς ἡμῶν] διὰ [πνεύματος ἁγίου] στόματος Δαυὶδ παιδός σου εἰπών· „Ἰνα τί ἐφρούαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; 26 παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ“. 27 συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ τὸν ἅγιον πατέρα σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσιν καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, 28 ποι-

α) 25 τοῦ πατρὸς ἡμ. post ὁ ἌΒΕ, post στόμ. vulg. Lucif. sahid. Hilar. August., post Δαν. Iren. Gig. syr^p, post παιδός σου aeth. utr.; om. DP min. plerique syr^{sch} Didym. al. | δ. πνεύμ. ἁγ. στόματος ἌΒΕ, it. sed στ. δὲ Didym., δ. πν. ἁγ. διὰ τοῦ στ. D, spiritu sancto per os vulg., per sp. s. per os Gig., it. sed et os Lucif., p. sp. s. ore Iren., it. (in ore) sahid.; contra p. sp. s. post παιδός σου syr^p, om. διὰ πν. ἁγ. P minusc. plerique Hilar. Aug. | 27 πόλει σου ταύτῃ A, in hac civitate Gig. Lucif., om. ἐν τ. π. τ. P | λαός E Hilar. August., λαφ sec. e sahid. syr^p aeth. utr.

β) 25 ὃς διὰ πν. ἁγ. διὰ τ. στ. λαλήσας Δαν. π. σου (sine εἰπ.) D, qui locutus est p. sp. s. in ore patris n. D. servi tui dicens sah. (simil. aeth. utr.) | 27 σου πατέρα D Hilar. | Ἰησ. om. Gig. (non Lucif.)

sertim, 17 sq. 21. — β ἐνέργεια (Aristot.; 3 Macc. 4²¹) de deo (vel diabolo) saepius ap. Paulum, Phil. 3²¹ al. Et miraculum fecerat Deus et apostolos incolumes servaverat; hinc etiam de reliquis confidunt. — ἦραν φωνὴν Lc. 17¹³, clamaverunt, cf. ἐπαίρειν τ. φ. 2¹⁴. — δέσποτα Lc. 2²⁹, ubi respondet τὸν δοῦλόν σου, ut hic 29 τ. δούλοις σου (cf. 1 Tim. 6¹ al.). Eodem vocabulo Graeci utuntur de diis, Plat. Euthyd. 302D. Eurip. Hippol. 88. — σὺ ap. vocat. ut 1²⁴ al. — ὁ ποιήσας κτέ.] eadem verba 14¹⁵ (brevius 17²⁴). Preces ipsae (cf. 1²⁴) hic propter multa interiecta v. 29 demum sequuntur. — 25 inauditum est, Deum per spiritum sanctum loqui: loquitur per homines vel Deus (ut 3¹⁸) vel spiritus s. (ut 1¹⁶); itaque hic διὰ πνεύματος corruptum esse vid. ex διὰ στόματος (1¹⁶. 3¹⁴); inde adscriptum esse ἁγίου. Etiam τοῦ πατρὸς ἡμῶν, quod incertissima sede est et (sicut δ. πν. ἁγ.) in vulgaribus codd. (et edd.) omittitur, pro spurio habendum; quamquam enim David et. Mc. 11¹⁰ ὁ πατὴρ ἡμῶν dicitur (πατριάρχης Act. 2²⁹), tamen una designatio παιδός σου plane sufficit, et altera haec pro illa per incuriam scribae facile nasci potuit. — παιδός ut 3¹³ al., Lc. 1⁶⁹ (artic. om. per hebr. ante genit.). — Ἰνα τί κτέ.] Ps. 2^{1.2}, ad verbum. — ἰνατί s. Ἰνα τί (7²⁶ al.), att., sc. γένηται, inde quem ad finem, cur. — φρούασσα] ap. prof. -άσσομαι, fremere, ferocem esse; it. depon. in libr. Maccab. (2, 7, 34. 3, 2, 2). — μελετᾶν meditari. — 26 παρέστησαν adstiterunt, praesto sunt. — τοῦ χρ. αὐτοῦ cf. ad 3¹⁸. — 27 ἐπ' ἀληθείας vere, re vera, 10³⁴. Lc. 4²⁵. 20²¹ al. LXX Iob 9² (ἀληθῶς Act. 12¹¹). — ὃν ἔχρισας] in ps. τοῦ χριστοῦ. Cf. Lc. 4¹⁸ e Ies. 61¹. Act. 10³⁸ χρ. πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει; nempe iam in VT. prae-ter reges etiam sacerdotes prophetaeque (1 Reg. 19¹⁶) unguntur. — Ἡρώδης: in ps. βασιλεῖς; ἄρχοντες: in ps. Πιλάτος; tum ἔθνεσιν — ἔθνη, λαοῖς Ἰσρ. — λαοί, ut etiam pluralis λαοί Ἰσρ. pro λαός Ἰσρ. offensionem minorem habeat. V. de distinctione inter λαός et ἔθνη ad 2⁴⁷; sunt ἔθνη hic milites ceterique Pilati asseclae; λαοί ad tribus referri potest. Ἡρ. cf. Lc. 23⁷ sqq.; iota adscribendum quia ex Ἡρω-

ἦσαι ὅσα ἡ χεῖρ σου καὶ ἡ βουλὴ προώρισεν γενέσθαι. 29 καὶ τὰ νῦν, κύριε, ἐπίδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρορησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου, 30 ἐν τῷ τὴν χεῖρα ἐκτείνειν σε εἰς ἱασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου πατρὸς σου Ἰησοῦ“. 31 καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλευθῆναι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συννηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ [μετὰ παρορησίας]. 32 τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευόντων ἦν καρδιά καὶ ψυχὴ ἓν, καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ ἐλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ’ ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. 33 καὶ δυνάμει με-

31 μετὰ παρρ. παντὶ τῷ θέλοντι [πιστεύειν] | 32 fere μία, καὶ οὐκ ἦν διάκρισις ἐν αὐτοῖς οὐδεμία, καὶ οὐδὲν ἴδιον ἔκρινον τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς,

α) 28 σου post βουλὴ add. $\aleph$ A²DEP vulg. Iren.; om. A*B Gg. Lucif. Hilar. August. al. | 29 ἐπίδε (s. ἐφείδε) ADE, cf. ad 2, 7 | 30 σου post χεῖρα add. $\aleph$ DEP vulg.; om. A (qui hoc loco hab. σε) B Lucif. Gg. | σε om. $\aleph$ DE, post χεῖρα hab. A (*dum extendis manus* Gg. Lucif.) | τοῦ ὀνόμ. om. syr^p mg. | 31 πάντες $\aleph$ * | πν. ἁγίου EP vulg. Gg. Lucif. | πάσης παρρ. sec. Gg. Lucif., ex 29 | 32 ἡ καρδιά D²EP, it. ἡ ψυχὴ EP | πάντα BD | 33 μεγ. δυν. EP

β) 28 ὅσα] & sec. Gg. Lucif. | 29 πάσης παρρ. D vulg. Gg. Lucif. Hilar. | ἰάσεις sec. Gg. Lucif. | post παρρ. DE Iren. Aug. παντὶ τῷ θέλοντι πιστεύειν (sed πιστ. om. Aug.) | 32 *intra . . anima ac mente una agebant* Cypr. quater | post μία DE Cypr. Ambr. Zeno Veronensis (non Aug., qui interdum addit *in Deum*, ut Serm. 272) καὶ οὐκ ἦν διάκρισις (E χωρισμός) ἐν αὐτοῖς (ἐν α. διακρ. sec. Cypr. Iren.) οὐδεμία (tis E) | οὐδεὶς om. τι D; αὐτοῦ DP; Cypr. (bis) et Zeno sic: *nec quicquam suum indicabant ex bonis (ex b. putabant Z.) quae eis erant (erant illis Z.)* | ἴδ. εἶναι ἔλ. sec. Gg.

ἰδῆς nomen ortum est. — 28 ποιῆσαι κτέ.] cf. 2²³ 3¹⁸. — locutio ἡ χεῖρ τ. θ. (hebr., cf. ad 11²¹) hic ad fata hominum regenda pertinet. — προορίζω (Rom. 8²⁹ sq. al.) cf. ὠρισμένη 2²³ (sero utuntur prof.). — 29 τὰ νῦν 17³⁰. 20³². 27²³, cf. καὶ νῦν 3¹⁷; opponitur id quod nunc fit (τὰ νῦν et. att., v. Wtst.). — ἐπίδε cf. Lc. 1²⁵ (nusqu. praeterea NT.); simil. att. ἐφορᾶν. — τοῖς δούλοις σου = ἡμῖν, ut saepe VT. Apostoli loquuntur. — μετὰ παρρ. (31) 2²⁹. 28³¹, ubi add. πάσης ut hic. — ὁ λόγος τοῦ θεοῦ de euangelio saepissime in Act., cf. Lc. 5¹ al. — 30 ἐν τῷ cf. 3²⁶. — ἐκτείνειν τ. χεῖρα de Deo Ier. 51 (28)²⁵ al. — Spirant haec preces inde ab initio summam fiduciam Dei. — 31 σαλεύειν transit. concutere et pass. σαλεύεσθαι saepe NT. LXX (att. σαλεύειν intrans. sensu transl., sed et. -εσθαι *concuti* Aeschyl.). Veniens spiritus concutit domum, cf. 2². E profanis conferunt Verg. Aen. 3⁹⁰ sqq. al. — τοῦ ἁγίου πν.] recte artic. in repetitione, qui abest 2⁴. — ἐλάλουν] iam fit transitus ad descriptionem status rerum qui insecutus est, 32 sqq. Manifestum autem apostolos esse subiectum et hic et antea, et opponitur τὸ πλήθος v. 32. — τῷ θέλοντι πιστ. qui ad fidem inclinatus erat neque eam repudiabat (= att. ἐθέλοντι, Praef. p. 15); sed melius sine πιστ. (v. l.), scil. αὐτοὺς λαλεῖν αὐτῷ. — 32—37 descriptur iterum (cf. 2⁴² sqq.) condicio ecclesiae, referturque Barnabae factum. Cum narraturus esset auctor de Anania et Sapphira (c. 5¹ sqq.), necessario transitus hoc modo muniendus erat, neque reformidanda repetitio eorum quae iam 2⁴⁴ sq. apte dicta erant. Praeterea propter magnum incrementum quod recens accesserat (v. 4) talis repe-

γάλη ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ χοι-
στοῦ τοῦ κυρίου, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς. 34 οὐδὲ γὰρ
ἐνδεής τις ἦν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκῶν ὑπῆρχον,
πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων 35 καὶ ἐτίθουν¹ παρὰ
τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδετο δὲ ἕκαστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν

34 ὑπῆρχεν | κτήτ. ἦσαν οἰκ. ἢ χωρ., πωλ. καὶ φέροντες τὰς τ. τῶν πιπρ.
(35) ἐτίθουν

α) 33 οἱ ἀπ. τὸ μαρτ. AE vulg. (non Gig.) | τοῦ κ. Ἰ. τῆς ἀν. B, τ. ἀ. τ. κ. Ἰ.
χρ. DE et (om. χρ.) P Gig., τ. ἀ. Ἰ. χρ. τ. κ. SAB^{amiat.} al. lat. | 34 ἦν τις B, τις ὑπῆρ-
χεν DEP, τις ἐνδ. ἦν sec. Gig. | ὑπῆρχον om. S*, cf. β | 35 διεδίδετο SAB^{DE}: rel. -οτο

β) 34 τις ὑπῆρχεν (v. α) . . κτήτορες ἦσαν D, tum nihilominus οἰκ. ὑπῆρχον ex
α (del. ὑπ. D²) | πωλοῦντες καὶ φέροντες τιμὰς τῶν πιπρασκ[ν]των D*, tum καὶ ἐτ.
ex α | 35 ἐν ἑκάστῳ D, unicuique e, Gig. | τις om. Gig. (opus erat)

titio non inepta videbatur — 32 πλήθος de ecclesia ut 15^{12.30}; v. ad 31. — καρδιά κ. ψυχή μία] Phil. 1²⁷ ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ, 2²⁰ ἰσόψυχος. Comparant Cic. Lael. 92: *amicitiae vis est in eo, ut unus quasi animus fiat ex pluribus*, Aristotelisque dictum ap. Diog. Laert. 5, 1, 20 (φίλος ἐστὶ) μία ψυχή δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα. (Male in quibusd. ἡ καρδ., cum καρδιά . . μία pro una notione sit.) — οὐδὲ εἰς dist. ab οὐδεὶς, ne unus quidem (Rom. 3¹⁰ al.). — ὑπάρχοντα αὐτῷ et αὐτοῦ (D) perinde dicitur. Agitur autem de usu honorum, neque idem hic et 34 sq. refertur. — ἦν . . κοινά cf. 2⁴⁴. Summae hoc caritatis et concordiae documentum. — 33 ἀπεδίδουν cf. ἐτίθουν 35. 3² al.; παρεδίδοσαν ne 16⁴ quidem sine v. l. est. Est ἀποδ. reddere testimonium debitum, ut ἀποδ. λόγον, τὴν ὀφειλὴν (1 Cor. 7³) al. — μαρτύριον proprie (att., Lc. 5¹⁴ al.) res quae testimonio est; sed NT. interim et. pro μαρτυρία, test. dictum, 1 Cor. 1⁶. 2¹ al. — Ἰησοῦ χρ. τοῦ κυρίου insolens est pro τοῦ κ. Ἰ. (8¹⁶ al.), et lectio est minime certa. — χάρις quominus de favore populi intellegatur obstant proxima (34 οὐδὲ γὰρ); itaque est gratia Dei ut Lc. 2⁴⁰ χ. θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. Πάντας opp. οἱ ἀποστ., cf. 34 αὐτοῖς. Εἶναι ἐπὶ c. acc. (2⁴³ v. l.) ut ε. ἐπὶ τὸ αὐτό 1¹⁵ al.; permiscetur casus, sicut praepositiones ἐν c. dat. et εἰς c. acc. — 34 οὐδὲ γὰρ (v. 12)] inducitur hoc pro felicis status documento. Deut. 15⁴ ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής. — ὅσοι κτέ.] non dicitur: omnes hoc fecerunt (aor.), ut iam nemo vel fundum vel domum propriam haberet, sed: vulgo (saepe) hoc fiebat (impf.), ad supplendum fiscum communem pauperibus destinatum; itaque numquam deerat quod daretur. Domum propriam Maria Marci mater postea quoque habebat, 12¹². — *κτῆτω ap. prof. quoque insolitum (Diod. Exc. p. 599). — ὑπῆρχον = ἦσαν D, et antea ὑπῆρχεν D = ἦν; neque enim quicquam interesse monstrant loci qualis est 19³⁶. Habemus autem sec. D ἦν (33) ὑπῆρχεν ἦσαν, cum varietate grata. — πωλοῦντες et πιπρασκ. impf. — 35 παρὰ τ. πόδας τιθέναι i. e. humi ante alqm deponere, = curae alcs. committere, 5². 7⁵⁸. Mt. 15³⁰. Similia e prof. affert Wtst.; comparant et. Cic. pro Flacco § 68: *ante pedes praetoris in foro expensum est auri pondo e. q. s.* — διεδίδετο] δίδομαι esse videb. ut λέγομαι; hinc παρεδίδοτο 1 Cor. 11²³ (SAB^{*} al.), ἐξέδετο Mt. 23³³. Mc. 12¹. Lc. 20⁹; ἀπέδετο Hebr.

εἶχεν. 36 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον νῦς παρακλήσεως, Λευίτης, Κύπριος τῷ γένει, 37 ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἡνεγκεν τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκεν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

CAP. V.

1 Ἄνθρω δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι σὺν Σαπφείρῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἐπώλησεν κτῆμα, 2 καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυῖνς καὶ τῆς

α) 36 Ἰωσῆς P et Chrys. codex (9¹¹¹); cf. 1²³ | ἐρμηνευόμενον B | 37 παρὰ] πρὸς KE
Cap. V. 1 δὲ om. Gig. | ὀνόμ. Av. AD Gig. | Σαμφ. 8° (Παμφ. 8°), Σαμφ. DE;
in sec. syll. per ει ABP, per ι BD²E (v D^{*}); -ρη KAP, -ρα BD | 2 συνειδυῖνς DP
καὶ ante τῆς om. Gig.

β) 36 ἀπὸ] ὑπὸ D | Κύπρ. Λευ. τῷ γένει D | 37 χωρίον D (-ίον D^{*})
Cap. V. 1 [ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ ἄνθρω τις E] | 2 ἀπὸ] ἐκ D Gig.

12¹⁶ AC. Sic etiam in ling. rec. Est *distribuere*, Lc. 11²² al. — κα-
θότι . . εἶχεν = 2⁴⁵. — 36 Barnabas (c. 9²⁷ etc.) hic primum intro-
ducitur, ideo nimirum, quia tot res postea de eo erant narrandae
(Lekebusch). Cum esset Cyprius, cognomen eius aramaicum (cf. ad
1²³) merito ad apostolos refertur, ceterum id cognomen est porro pro
nomine (Proleg. p. 3), neque umquam Ἰωσήφ (vel magis graece Ἰω-
σῆς, v. ad v. 6) iterum vel ap. Lc. vel ap. Paulum comparet. Habet
autem difficultatem interpretatio addita (cf. 13 s. Mt. 1²³ al.): intel-
lunt vulgo בְּרִיָּה בֶרֶךְ νῦς προφητείας, quod neque ad sensum neque ad
litteras prorsus convenit, et mixtum est ex hebr. et aram. lingua;
inde Klostermann (Probl. im Aposteltexte 8 sqq.) aram. סְלִיָּה *solatium*
praefert: eo nomine Christianum novicium optimae spei ab apostolis
compellatum. Verum de hoc vocab. aram. non satis constare vid.;
tum ad litteras ne ipsum quidem convenit. — ἀπὸ pro ὑπὸ ut saepe.
— γένει origine, ut 18^{2.24}. Erant plurimi Iudaei Cypri, cf. v. 13 s.
(11²⁰). — 37 χρῆμα pecunia rarum in singul. neque att. (Hdt. 3³⁸.
Diod. 13¹⁰⁶. οὐκ ὀλίγον χρ. inscr. Att. I. a. Chr. s. Ἐφημ. ἀρχ. 1893, 49).

Cap. V. 1—11 narratio de Anania Sapphiraque, quae
exemplo a Barnaba edito apte opponitur. — 1 Ἀνανίας hebr. אַנְיָה
(alii 9¹⁰. 23²); inde spir. asper pro ה, Westc.-H. — Σάπφειρᾶ (non
-είρη) ut vid. a σάπφειρος (σάμφ.; sic hic Σαμφ. 8°), nisi est aram.
ספירא *pulchra*; decl. ut μάχαιρα μαχαίρης -ρη -αν, σπείρα σπείρης etc.
(10¹. 12² al.), = γλῶσσα (Proleg. p. 16); at ἡμέρᾱ al. ut att. — αὐτοῦ]
semel hoc monendum, saepissime αὐτοῦ μου etc. poni (ex hebr.), ubi
attice aut ἑαυτοῦ (ἑμυτοῦ etc.) esse debebat aut omitti pron. — κτῆμα]
χωρίον 3 s. — 2 νοσφίσθαι *intervertere* (Xenoph., hell.) LXX Ios. 7¹.
— ἀπὸ (ἐκ D) = (μέρος) τι, v. infr.; ex hebr., cf. ad 2¹⁷. — συνειδυῖνς]
etiam fem. in νία i. e. ὅα (nam ι post ν iam in att. dial. obmutuerat)
ut illa in -ρά per -ης -η declinantur. LXX Exod. 8^{21.24} κυνομνίης.
1 Sam. 25²⁰ ἐπιβεβηκυῖης. Buttm. p. 11. Sic etiam papyri: μετηλλα-
κυῖης, εἰδυῖης, Aegypt. Urk. Berlin (1892) nr. 55. 77. — παρὰ τ. π.] in
conventu ecclesiae hoc liberalitatis documentum editum; cf. sequ. —

γυναικός, καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. 3 εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος· „Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; 4 οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενεν, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου [τὸ πᾶγμα τοῦτο]; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ“. 5 ἀκούων δὲ ὁ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξεν. καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας“. 6 ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν. 7 ἐγένετο δὲ, ὥς ὥρων τριῶν διαστήμα, καὶ ἡ γυνή

4 ποιῆσαι τὸ πονηρὸν τοῦτο;

α) 2 γυν. αὐτοῦ ut 1 EP vulg. Gig. | ἔθηκεν ante παρὰ Gig. | παρὰ] ita Gig. (ante), sed ad πρὸς vulg. | 3 πρὸς αὐτὸν post δὲ Esyrsch syr c.*; cf. β | ὁ om. DP | ἵνα τί (ut quid) Gig. Lucif. | ἐπλήρωσεν] ἐπείρασεν vulg. al. (non Gig. Lucif.) | νοσφ. σε DP | 5 τούτους τ. λ. sec. Gig. Lucif. | ἀκούοντας ταῦτα EP | 6 ἀναστ.] venientes Gig. (non Lucif.), id. tulerunt (intul. Lucif.) pro συνέστ., euntes (Lucif.) pro ἐξενέγκ. | 7 ἐγ. τῆ sec. Gig. (non Lucif.) | διάστημα D

β) 2 ἔθετο D | 3 Ἀνανία] πρὸς Ἀνανίαν D | τὸ ἅγ. πν. D | 4 (μέσον pro μένον D*; om. σῇ D) | τὸ πρ. τ.] ποιῆσαι (τὸ add. D²) πονηρὸν τοῦτο D sah. | 5 ἀκούσας δὲ D, om. ὁ | παραχρῆμα πεσὼν D (E supra καὶ εὐθέως ἀκούων, tum 7 παραχρ. post ἀναστ. δὲ), cf. 10

3 rem cognoscit P. per spir. sanctum, v. 9. — ἐπλήρωσεν] Io. 16⁶ ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τ. κ., occupavit. Non bene vulg. ἐπείρασεν (Lc. 4² al.), quod cum διὰ τί non convenit. — ψεύσασθαί σε = ὥστε ψεύσ.; subiectum inf. (σε) praeter usum att. adicitur, cf. 36. 1³ al. (Buttm. p. 236). Ψεύδεσθαι τινα fallere (Xen. Hell. 3, 1, 25 al.) hic tantum NT.; aor. rem perfectam esse denotat, quod ad An. attinuerat. — 4 οὐχί 2 γ. — μένον = μὴ πραθὲν. — σοὶ ἔμενεν ut σοὶ ὑπῆρχεν. — πραθὲν] rectius πραθέντος τὸ ἀργύριον (ita syr^{sch}). — τί ὅτι = διὰ τί (it. 9. Lc. 2⁴⁹. LXX Gen. 18¹³ al.), elliptice pro τί γέγονεν ὅτι Io. 14²²; verum in ea locut. ὅτι est = δι' ὅτι, ut saepe τί = διὰ τί. Buttm. p. 307. — τίθεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ Lc. 1⁶⁶. LXX 1 Sam. 21¹²; cf. τ. ἐν τῷ πνεύματι Act. 19²¹ (ἐν φρεσὶ θέσθαι Hom.). — β πονηρὸν cf. 3¹⁷. — ἐψεύσω c. dat. ut λέγειν etc. τινί, Buttm. 149 (Ps. 77³⁶. Ios. 24²⁷ al.). — 5 ἀκούων ptc. praes. = μεταξὺ ἀκούων (ἀκούσας D). — ἐψύχεν exspirare in Act. tant. (v. 12. 12²³); est ap. Hippocr. Terrore divini iudicii An. oppressus animam efflavit; minime autem illi, ut putavit Porphyrius (ap. Hieronym. ep. 130) Petrus mortem imprecatus erat. — ἐγένετο φ. ἐπὶ ut Lc. 1⁶⁵. 4³⁶; cf. εἶναι ἐπὶ 4³³. — ἀκούοντας] qui aderant (al. 11). — 6 νεώτεροι] ex natura rei tale ministerium necessarium ad eos pertinebat. Maturatum est funus solito magis ob mortem diram, ne uxori quidem re indicata. — συνέστειλεν vestimentis obtegere, obvolvare; recte comparatur Eurip. Tro. 377 οὐ δάμαρτος ἐν χερσὶν πέπλοις συνεστάλησαν (at περιστέλλειν est corpus mortui exornare, quod non factum in hoc mortuo). — 7 διάστημα (cf. διαστάσης ὥρας μιᾶς Lc. 22⁵⁹) intervallum temporis, ut Polyb. (de διάστημα D cf. ad ἀνάθεμα 23¹⁴); ὥς ut ὥσεί fere 1¹⁵ al. Ad constr. cf. Lc. 9³⁸ ἐγ. δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσεί ἡμέραι ὀκτώ, καὶ κτέ.; est quasi absolute nom.

αὐτοῦ μὴ εἰδὺῖα τὸ γεγονός εἰσῆλθεν. 8 ἄπεκρίθη δὲ πρὸς αὐτὴν Πέτρος· „Εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε“; ἡ δὲ εἶπεν· „Ναί, τοσούτου“. 9 ὁ δὲ Πέτρος πρὸς αὐτήν· „Τί ὅτι συνεισηγήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσίν σε“. 10 ἔπεσεν δὲ παραχρῆμα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐξέψυξεν· εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἔξενεγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. 11 καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα. 12 διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα πολλὰ ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος·

8 εἶπεν δὲ πρὸς α. ὁ Π. „Ἐπερωτήσω σε, εἰ ἄρα τὸ χ. τοσ. ἀπ.“ | 10 συστείλαντες ἐξήνεγκαν καὶ

α) 8 δὲ post ἀπ. om. Gig. (sed Lucif. *dirixitque*), cf. β | πρ. αὐτήν] αὐτῇ P vulg. syr p c.* (om. πρ. α. id. text.) | ὁ Π. DEP | ναί, τοσ.] *itaque* Gig., *tantū* om. καὶ Lucif. (*utique hoc sabid.*) | 9 εἶπε post Π. A al., φησι post αὐτ. Orig. 3, 674 Gig. (om. ὁ. αὐτ. Luc.); εἶπεν δὲ Π. πρ. α. E | τί ὅτι] *quid* Gig. Lucif.; τί οὖν ὅτι *8**, ὅτι *syr sch (quoniam)* | ταῖς θύραις A | *ut efferant* Gig. (non Lucif.) | πρὸς τοὺς] παρὰ τ. EP (*ante* vulg. Gig. Lucif., cf. 2) | 11 ἐγέν. οὖν sec. Gig. | ἐπὶ om. A | ἀκούοντας] *qui videbant* Gig. | 12 διὰ τε B | πάντες ABE | Σολομῶντος BDEP

β) 8 ἀπεκρ.] εἶπεν D Gig. (πρὸς ἦν ὁ Π. ἔφη E) | εἰπέ μοι εἰ] D ἐπερωτήσω σε, εἰ ἄρα | τοσούτου post χωρίον D sah. | 9 (συνεισηγήσεν D) | τοῦ κυρίου D | 10 καὶ ἔπ. παρ. D, καὶ παρ. ἔπ. Gig. Lucif., παραχρ. ἔπ. vulg. | καὶ συστείλαντες ἐξήνεγκαν καὶ ἔθαψ. (cf. 6) D | 12 post ἀπ. D sah. ἐν τῷ ἱερῷ add. | στ. τῇ Σ. D

positus (cf. Mt. 15³²), et subi. verbi ἐγένετο est τὸ εἰσελθεῖν κτέ. (καὶ ἡ γυνή . . εἰσῆλθεν). Cf. in inser. Attic. (I, 179, 10 sq.): παρέδοσαν — τρεῖς καὶ δέκα ἡμέραι εἰσεληλυθῶς —. — μὴ ap. pte. paene constanter illa aetate pro οὐ. — 8 ἀπεκρίθη v. ad 3¹². — β ἐπερωτήσω cf. Lc. 20³: *volo ex te quaerere*; εἰ ἄρα v. ad 7¹. Potest interrogatio et sec. α et β pro recta accipi, 1 s. 7¹ al. — τοσούτου] monstrat pecuniam; = *non pluris* (Bornemann). — 9 de om. verbo v. ad 3³⁸. — συμφωνεῖν *τινι convenire c. algo* 15¹⁵; sed haec constr. *συμφωνεῖται τισι convenit inter alqos* latina magis quam graeca est, et facile in commercio Romanorum Graecorumque nasci potuit. Proleg. p. 18. — *πειράσαι* Mt. 4⁷ al., experiri velle, num omnia cognoscat. Πνεῦμα κυρίου (Christi) est in Petro reliquisque, qui Christo adhaerent (10¹⁹. 15²⁸ al.); inde etiam occultas cogitationes perspicunt ut Chr. ipse (Lc. 5¹⁷ al.). — οἱ πόδες *τινός* pro homine eunte, Lc. 1⁷⁹. Rom. 3¹⁵. 10¹⁵ al., ex hebr. — includit ἰδοὺ ut hebr. *הנה* praedicatum, 8^{27. 36}. Lc. 5^{12. 18} al. — ἐπὶ τ. θύρᾳ] h. e. illi homines statim revertent. — ἐξοίσ.] scit P. per eundem spiritum, hoc esse eventurum. — 10 πρὸς τ. πόδας (alit. Mc. 5²²), it. πρὸς τὸν ἄνδρα = παρὰ, v. ad 10⁴⁸ β. — 11 τοὺς ἀκούοντας ταῦτα] qui nondum erant ecclesiae adiuncti. Transitum hoc facit ad descriptionem condicionis et progressus ecclesiae (v. 12—16), quae hic tertium interiecta est inter narrationes binas (2⁴² sqq. 4³² sqq.); pendet ex ea narratio proxima 17 sqq. — 12 periphr. *χειρῶν* ut (2^{23. 7. 25.}) 14³ al.; cf. διὰ στόματος 1¹⁶ al. — σημεῖα καὶ τέρατα cf. 2⁴³, ubi similiter atque hic post ἐγένετο φόβος hoc in-

13 τῶν δὲ λοιπῶν οὐδείς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός, 14 (μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ, πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν), 15 ὥστε καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλιναρίων καὶ κραβάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὲς αὐτῶν. 16 συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν περὶ πόλεων Ἱερουσαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευ-

15 αὐτῶν· ἀπηλλάσσοντο γὰρ ἀπὸ πάσης ἀσθενείας, ἥς εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν.

α) 13 οὐδείς B | αὐτοῖς κολλ. sec. Gig. Lucif. | 14 μᾶλλον τε sec. Gig. Lucif. | multitudo vulg. Gig. Lucif. | καὶ εἰς τὰς] κατὰ τὰς P, κατὰ D* (καὶ εἰς τὰς D*), καὶ ἐν ταῖς πλατείαις E; lat. in plateis (ita et. Gig. Lucif.) vel in plateas (om. et.) | κλινῶν EP | κραβάτων KAB*D, κραββάτων B*EP | σκιὰ αὐτοῦ E vulg. | 16 εἰς Ἱερ. DEP | ὑπὸ πν. ἀκ. ὀχλ. sec. Gig. Lucif.

β) 13 καὶ οὐδείς τῶν λ. D | 15 ἀσθενεῖς αὐτῶν D | post τινὰ αὐτῶν D: ἀπηλλάσσοντο γὰρ ἀπὸ πάσης ἀσθενείας, ὡς (sic) εἶχεν ἕκαστος αὐτῶν (καὶ ὁσθῶσιν ἀπὸ π. ἀσθ. ἥς εἶχον E, et liberabantur [amiat. Lucif., liberantur Gig., quidam liberarentur] ab infirmitate [sua add. Lucif. Gig.] lat.) | 16 διὸ συνήρχ. καὶ E | καὶ post δὲ om. D* Gig. Lucif., D et. τὸ om. | φέροντες μεθ' ἐαυτῶν E | ὑπὸ] ἀπὸ D

fertur, et sequitur utrobique omnes una fuisse. — ἔπαντες] apostoli ceterique, cf. λοιπῶν 13. — στοὰ Σολομ. 3¹⁰. Add. D ἐν τῷ ἱερῷ, cf. ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱ. 2⁴³. Videtur interpolatio esse; nam sec. 3¹⁰ haec porticus extra τὸ ἱερόν erat. Cf. ad 21. — 13 λοιπῶν] qui nondum ecclesiae socii erant. — κολλᾶσθαι se adiungere saepius in Act., 8²⁹. 9²⁶. 10²⁸ al. (et. Paul. al.), e LXX, qui ita vert. קָרַב (cf. Plut. Mor. 94E, Wtst.). Sed hic: se eis immiscere in porticu congregatis, = interpellare, vexare. — μεγάλυνειν (att.) 10⁴⁶. 19¹⁷, sed hic magis magni aestimare quam laudare ut illic. Ideo ab interpellatione tuti erant. — 14 μᾶλλον sc. quam antea, 9²². 22¹. Lc. 5¹⁵ al. — προσετίθεντο 2⁴¹. Τῷ κυρίῳ cum πιστ. coniung., cf. 18⁸. — πλήθη] saepe fiebat ut magnus numerus accederet, inde plur. (hic tantum NT.) — 15 ὥστε κτέ. non satis apte adiungitur ad 14: non ideo hoc fiebat, quia crescebat ecclesia, et subiectum τοῦ ἐκφέρειν non sunt τὰ πλήθη. Itaque rectius quidam v. 14 pro parenthesi accipiunt: ita subi. fit ὁ λαός. Alii haec ὥστε κτέ. cum 12 .. ἐν τῷ λαῷ olim cohaesisse putant, coll. 19¹¹ sq.; verum illic est ἐπιφέρειν passivum, hic activum ἐκφέρειν, quod ad ὁ λαός 14 bene se applicat, minus bene ad τῷ λ. — πλατείας Lc. 10¹⁰. 13²⁶ al., vias latiores. — καὶ τιθέναι (aut ἐκφέρειν et καὶ) valde superflua, cf. Mc. 2³ sq. 6⁵⁵. — κλινάριον att. — κραβ. v. ad 9³³. — κἂν vel (germ. auch nur) Mc. 5²⁸ al. (att.) — ἐρχομένου = att. προσιόντος vel παριόντος, cf. Proleg. p. 18. — ἐπισκιάζειν antiquitus trans.; c. dat. Lc. 1³⁵. Mc. 9⁷. Anz 289. — τινὲς αὐτῶν] ita erat magna multitudo, ut bona fortuna in obumbrando valeret. Cf. c. 19¹² de Pauli sudariis ad aegrotos adhibitibus, Mc. 6⁵⁶ al. de pallio Iesu. — β ἀπηλλάσσοντο cf. 19¹². Lc. 9⁴⁰ D. 12⁵³ (Hebr. 2¹⁸). Non dicitur diserte, curationes per umbram Petri factas esse; sed non est cur negemus id in mente scriptoris fuisse, qui de sudariis Pauli idem referre non dubitavit. — 16 τὸ πλῆθος = incolae, populus, ut 2⁶. 14⁴.

μάτων ἀκαθάρτων, ὅτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες¹. 17 ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὐσα αἵρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου, 18 καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει Ἰημοσίᾳ². 19 Ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ νυκτός³ ἀνοίξας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς ἐξαγαγὼν τε αὐτοὺς εἶπεν· 20 „Πορεύ-

16 καὶ ἴωντο πάντες. | 18 δημ., καὶ ἐπορεύθη εἰς ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. | 19 τότε διὰ νυκτός ἄγγ. κυρ.

α) 17 ζήλους B* | 18 τ. χεῖρ. αὐτῶν EP | 19 δ. τῆς νυκτός ^{sc}EP (om. Lucif.) | ἀνοίξας ^{sc} A vulg.: ἤνοιξεν BEP (ἀνέωξεν D², -ξαν pr.) Gig. Lucif. | καὶ ἐξαγ. . . εἶπ. E, καὶ ἐξήγαγεν . . . εἰπὼν sec. Gig. Lucif., ἐξαγ. δὲ . . . εἶπεν B

β) 16 οἵτινες κτέ.] καὶ ἴωντο πάντες D, et omnes sanabantur Gig. Lucif. | 17 [καὶ ταῦτα βλέπων ἀναστὰς E] | 18 post δημ. (quod om. Lucif.) D: καὶ ἐπορεύθη εἰς ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια | 19 τότε διὰ ν. ἄγγ. κ. D^{syr}sch

— *περίξ cum Ἱερ. coniungendum (acc. sive gen., Herodot. Polyb. al.). — ὄχλουμ. κτέ. cf. Lc. 6¹⁸ καὶ οἱ ἐνοχλούμενοι (^{sc}AB: al. ὄχλ.) ἀπὸ πν. ἀκαθ. ἐθεραπ.; Tob. 6⁸ ἐάν τινα ὄχλῃ δαιμόνιον ἢ πνεῦμα πονηρόν. Est simplex ion. et poet. — ἴωντο D facile ferri potest, cf. ἵεται pass. Mc. 5²⁹. λογίζεται pass. Rom. 4⁴ sq. — 17—27 apostoli in carcerem coniciuntur, per angelum liberantur, iterum abducuntur coramque synhedrio sistuntur. Pertinet haec nova narratio fere usque ad finem cap. — 17 ἀναστὰς ex hebr. (קם) de eo qui contra alios aliquid moliturus est, cf. Mc. 3²⁶ al., pleonastice (9³⁹). Primores popularem motum, qui latius in dies crescebat, reprimere studuerunt. — οἱ σὺν αὐτῷ cf. 4⁶. — αἵρεσις (15⁵. 26⁵) eodem nomine utitur Ioseph. Ant. 20, 9, 1, ubi Hannae filium cognominem testatur sectae Sadd. addictum fuisse. — ἡ οὐσα per assimil. ad praed. = οἱ ὄντες, Kühner II², 67 sq. Sec. Ioseph. (Ant. 18, 1, 4) pauci eam sectam sequebantur, sed οἱ πρῶτοι τοῖς ἀξιωμασιν, quod non potest esse nisi οἱ ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ (4⁶). — ζήλου] invidia, ut 13⁴⁵; cf. Mt. 27¹⁸; supra ad 4¹. — 18 cf. 4³. — δημοσία h. l. adiect. (adv. 16³⁷ al.). Iure id facere posse sibi videbantur, cum illi synhedrio dicto audientes non essent (4¹⁸). — add. β domum quemque discessisse (τὰ ἴδια, cf. 21⁶. Io. 16³² al. Lc. 18²⁸. LXX Esth. 5¹⁰ εἰσελθὼν εἰς τὰ ἴδ., = ירד-לס, 6¹²); respondet παραγενόμε. 21 (et. α), quod non magis erat necessarium. Cf. β 14¹⁸. Significatur autem, eo die nihil amplius factum esse. — 19 ἄγγελος κυρίου ut 12^{7.23} al. (LXX). Similiter in c. 12 Petrus ex carcere educitur, sed maius tum periculum tutaque evasio fuit; hic autem liberati statim iterum comprehenduntur neque tamen minus incolumes evadunt. Quis ergo usus angeli? Sed est aliquis: augetur enim apostolorum audacia (21), tum ira adversariorum magis accenditur; nihilominus Deus suos perire non patitur. Cur in synhedrio (28—36) de hac re taceatur, v. ad 28. — διὰ νυκτός 16⁹. 17¹⁰. 23³¹ (ubique cum v. l. δ. τῆς ν.), = att. νυκτός, νύκτωρ (τῆς νυκτός Lc. 2⁸). It. διὰ (τῆς) νυκτός Palaephat. c. 1; cf. C. F. A. Fritzsche in Fritzscheiorum opusc. 164 sq.; per noctem lat.; sim. διὰ τῆς ἡμέρας D Lc. 9³⁷. — φυλακή carcer ut 8³. 12⁵ sq. al. (LXX, hell.) —

ἐσθιε καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης“. 21 ἤκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἔσυνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἀχθῆναι αὐτούς. 22 οἱ δὲ ὑπηρέται παραγενόμενοι οὐχ εὗρον αὐτούς ἐν τῇ φυλακῇ, ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν 23 λέγοντες ὅτι „τὸ δεσμοτήριον εὗρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας ἐσθῶτας ἐπὶ τῶν θυρῶν, ἀνοίξαντες δὲ ἔσω

21 ἐξεληθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς | ἐγεροθέντες τὸ πρωὶ καὶ συγκαλεσάμενοι | om. καὶ | 22 παραγ. καὶ ἀνοίξαντες τὴν φυλακὴν, οὐχ εὗρον αὐτ. ἔσω, (an φυλακὴν, μὴ εὐρόντες α. ἔσω ἀναστρ. ἀπ.?)

α) 20 ἐν τ. ἰ. λαλ. sec. Gig. Lucif. | 21 ταῦτα οὖν ἀκ. sec. Gig. Lucif. | ἐδίδ. αὐτοὺς sec. Gig. (non Lucif.) | παραγενόμενοι B* | τῶν υἱῶν om. Gig. (non Lucif.) | 22 παραγεν. ante ὅπρ. NAB, παρ. δὲ οἱ ὅπ. Chrys. vulg. Lucif. Gig.; οἱ δὲ ὅπ. παρ. DEP minusc. plerique, cf. β | μὴ εὐρόντες et om. δὲ post ἀναστρ. vulg. (cf. β); et regressi Gig. Lucif. | 23 ὅτι om. E vulg. | τὸ μὲν δεσμ. EP vulg. Gig. Lucif. | κεκλ. εὔρ. sec. Gig. Lucif. | ἐπὶ] πρὸ EP, ante vulg. (Fl. ?); οὐδ. ἔσω Gig. Lucif.

β) 21 E ἐξεληθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς εἰσῆλθ. (= 16 40), simil. (sed sine ἐκ τ. φ.) syrsc | post αὐτῷ add. D ἐγεροθέντες τὸ πρωὶ | καὶ συγκαλεσάμενοι D | 22 post ὅπ. παραγ. D vulg. syr c.* καὶ ἀνοίξαντες τὴν φυλακὴν | ἐν τῇ φυλ.] ἔσω D, om. vulg. | ἀναστρ. καὶ ἀπήγγ. D*, cf. vulg. α | incipit ab ἀπήγγ. aliud frg. Fl. | 23 (ἐν κλεισμέν. corrupte D) | ἔσω om. Fl.

20 πορεύεσθε] de imp. praes. v. ad 8²⁶. — σταθέντες 2¹⁴. — ἱερῷ] non in porticu Salomonis neque in area quae templum circumiacebat, sed in ipsa area interiore, v. ad 3². Ibi se populo immiscere atque homines ad salutem capessendam hortari iubenter. — ῥήματα τ. ζωῆς ut Io. 6⁶⁸ ῥ. ζωῆς αἰωνίου (ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς Act. 3¹⁵); cf. ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης (per Christum nunc oblatae) 13²⁶. — 21 ἀκούσαντες ut 2³⁷. 4²⁴. — ὑπὸ τὸν ὄρθρον (Dio Cass. 76¹⁷); ὑπὸ sub = circa ut att. I. e. quam primum poterant. — ἐδίδασκον] erat id primum tempus precationis (v. ad 2¹⁵). — παραγενόμενος] domo (cf. ad 18) in locum conventibus synhedrii destinatum (qui non longe a templo aberat, v. ad 6¹³). — β ἐγεροθῆναι surgere, 9⁸ al., cf. ad 3⁷. — β πρωὶ (att. πρωῒ) saepe NT.; artic. ut 17¹¹ τὸ καθ' ἡμέραν, ἐπὶ τὸ πρωὶ v. l. Mc. 15¹; cf. ad 3¹ β. Afuitne α β παραγενόμενος, ut hoc in locum τοῦ ἐγεροθ. τὸ πρ. successerit? an iuxta haec stare possunt? — συνεκάλεσαν] nuntii circummissi. — *γεροσύα] Exod. 3¹⁶ συνάγαγε τὴν γερ. τῶν υἱῶν Ἰσρ. Bis idem significatur, addita formula sollemnior post nomen vulgatum. — ἀποστέλλειν c. inf. (a. c. inf.) consilium missionis indicante ut Lc. 1¹⁹. 4¹⁸ al. — 22 sec. NAB οἱ παρ. ὅπ. = ministri ii qui venerant; sed sic dici debebant οἱ ἀποσταλέντες ὅπ.; sec. vulg. παραγεν. οἱ ὅπ. nimis simile est sententiae quae proxime praecessit (et v. 25); optimum igitur recentiores codd. sequi. — ἀναστρέψαντες intrans. (ut in re militari iam att.), cf. ἐπιστρέφειν 3¹³. ἀποστρ. 3²⁶. — 23 ὅτι sequente or. recta (25 al.) etiam Graeci saepe. — ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ = ἀσφαλέστατα, cf. ἐν ἐκτενείᾳ = ἐκτενῶς 26⁷. β 12⁵, ἐν δικαιοσύνῃ = δικαίως 17³¹. — ἔσω semper NT. (poet. ion.), non εἶσω,

οὐδένα εὐρομεν“. 24 ὥς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους ὁ τε στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο. 25 παραγενόμενος δέ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι „ἰδοὺ οἱ ἄνδρες, οὓς ἔθεσθε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν“. 26 τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις ἤρην αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας, ἔφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν, μὴ λιθασθῶσιν. 27 ἄραγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ. καὶ ἐπρωότησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς 28 λέγων. „Ὅν παραγγελία παρηγγείλαμεν ὑμῖν ἵνα μὴ διδάσκῃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; καὶ ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς διδασκῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου!“.

26 φοβούμενος μή ποτε λιθασθῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ | 27 fere καὶ ὥς ἤγαγον αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου, ἤρξατο πρὸς αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς (28) λέγειν. | 28 fere μηδέποτε ἐπὶ τούτῳ τ. ὅν. διδ. τὸν λαόν; ὑμεῖς δὲ ἰδοὺ | ἐκείνου.

α) 24 ὁ τε ἱερεὺς καὶ ὁ στρ. τ. ἰ. καὶ οἱ ἀρχ. P minusc. pler., it. E sed οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρ. κτέ. = 4, (ut audierunt autem [aut. aud. Lucif.] hos serm. pontifex et princeps sacerdotum Gig., — — principes et pontifex sac. Lucif.); sed Fl. ut s etc. | τί | τὸ τί s* | 25 ἐστῶτες καὶ om. s*, add. ἐστ. s*, καὶ s* | 26 ἤγαγεν AEP (ἤγαγον D*) vulg. Gig. Lucif. Fl. (abduxit) | ἵνα μὴ AP | 27 ἀρχ. ἱερεὺς D* Gig. Lucif., cf. 24 | 28 οὐ om. s* AB vulg. Gig. Lucif. | διδάσκῃς | λαλεῖν A (40; 417) | ἐπληρώσατε sA

β) 24 et quomodo Fl. | [ἐθαύμαζον καὶ διηπ. E] | γένηται D*, θέλοι εἶναι E, illud (hoc Fl.) esset Fl. Gig. Lucif. | 25 post αὐτοῖς add. λέγων Gig. Lucif. Fl. | ἐν τῷ ἰ. εἰσὶν Gig. Lucif. Fl. | 26 οὐ] om. D*, n[on . . . Fl. | ἐφ. γὰρ] φοβούμενοι γὰρ cum contamin. D, metuens ne forte lapidaretur a populo Fl. | 27 sec. Fl. καὶ ὥς ([et quo] modo) ἤγαγον (perduxerunt) αὐτοὺς ἐνώπιον (in conspectu) τοῦ συνεδρίου, ἤρξατο ([coepit]) πρὸς αὐτοὺς ὁ στρατηγὸς (praetor, cf. 41 praetor templi) λέγειν (ἤρξατο κτέ. et. syrsc) | 28 λέγων om. Fl., v. supr. | ne unquam in hoc nomine (h. nom. et. Gig. Lucif.) doceretis [populum?] Fl. | καὶ ἰδοὺ καὶ om. D*, ὑμεῖς δὲ ἰδοὺ sec. Fl. syrsc | ἐφ' ἡμ. ἐπαγ. sec. Fl. | τούτου] ἐκείνου D* sah. Fl. Lucif. Gig.

— 24 ὁ στρατηγός] v. ad 41. Pertinebat ad illum res maxime, quia carceri erat praefectus. — διηπόρουν 212. — αὐτῶν masc. — τί ἂν γένοιτο τοῦτο] praem. s* τὸ cf. ad 421; τί ἂν γ. ut τί ἂν εἴη 1017, quid (hoc) factum esse posset, = quomodo hoc f. esse posset. "An c. opt. ap. Lucam solum est in NT., et ap. eum quoque admodum rarum. (In E θέλοι εἶναι cf. 212. 1718. 20.) — 25 ἐν τῇ φυλακῇ per relationem ad 18 ἔθεντο ἐν τηρήσει. — 26 ἀπελθὼν profectus in templum, cf. ad 1710 (ita saepissime NT., = germ. hingehen; Lucian. Timon. 11; ἀπι-οῦσι Peregr. 39, al., sed non att.). — ἤρην impf. quia modus quo res gesta est describitur; perfecta res indicatur v. 27 ἀραγόντες. ἤρην .. βίας cf. Exod. 1425 (B. Weiss). — λιθάσειν 1419 al. (LXX 2 Sam. 166; hellenist.; rarissime att. pro καταλεύειν, Anaxandrid. com. fr. 16 Kock). — μήποτε (β) cf. 39 al. — 27—40 res actae in synhedrio; Gamalielis oratio; verberibus caesi apostoli dimittuntur. — 27 ἔστησαν ἐν τ. συν. cf. 47. — ἐπρωότησεν] cum sit rhetorica interrogatio (ut 27 al.), impf. (16 al.) locum non habet. — 28 videlicet pontifex (cui prave substituere vid. praetorem palimps. Fl.) non iam interrogat quomodo antea evaserint, quandoquidem nunc adsunt. — παραγγελία v. 417. — β ὑμεῖς δὲ ἰδοὺ] de ἰδοὺ interiecto cf. 27. 1311. Lc. 1316 al. — τὴν Ἱερ.] sic semper ἡ Ἱερ., Apoc. 312 al. ἡ καινὴ Ἱερ.

29 ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος «καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπαν· „Πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. 30 ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἡγείρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλον· 31 τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσεν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, τοῦ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. 32 καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ. 33 οἱ δὲ ἁκούσαντες διεπρίοντο καὶ ἐβούλοντο ἀνελεῖν αὐτούς.

29 fere εἶπεν πρὸς αὐτόν· „Τίτι δεῖ πειθ., θεῷ ἢ ἀνθρ.;“ ὁ δὲ εἶπεν „θεῷ“. ὁ δὲ Π. εἶπεν πρὸς αὐτούς (αὐτόν)· „Ὁ θεὸς | 31 ἀμ. ἐν αὐτῷ. | 32 πάντων τῶν | 33 ἀκ. τὰ ῥήματα ταῦτα,

α) 30 ὁ δὲ θεὸς KA | 31 τοῦ hab. s*B, cf. ad dandam p. vulg., ad poen. dandam Gig.; om. al.; cf. β (praec. αὐτοῦ, Tschd.) | 32 ἐσμεν post μάρτ. A amiat. Gig. Fl. Iren., om. B | ἐν αὐτῷ μάρτ. B Iren., αὐτοῦ μάρτ. D²EHP | καὶ τὸ πν. δὲ D²EHP | δ om. B | 33 ἐβουλεύοντο sDHP vulg. Gig. Lucif. Fl.; ἐβούλοντο ABE

β) 29 ἀποκρ. . . εἶπαν] D* ὁ δὲ Π. εἶπεν πρὸς αὐτούς, sed post ἀνθρώποις (transp. D²); καὶ οἱ ἀποστ. om. Fl., qui hab. dixit ad ill[um] . . . | πειθ. κτέ.] Fl. Gig. Lucif.: cui (utrum Gig. Lucif.) obaudire oportet (op. ob. Gig.), deo an hominibus? ille aut[em] ait deo] (at ille dix. deo Gig.). et dixit P. (et P. ait G. L.) ad cum (illos G. L.) Deus e. q. s. (etiam Beda ex gr. et e: obed. op. deo magis an hom.?) | 30 [τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰ. E., = 3 13] | 31 ἀρχ. ὁ θεὸς sec. Fl. | δεξιᾷ] corrupte δόξη D* Gig. Iren. sahid. (Fl. ?) | τοῦ om. D Fl. (dare) Iren. (it.), cf. α | ἀμ. ἐν αὐτῷ D sahid. Fl. (in se; sed Fl. om. ἁμαρτ.) | 32 καὶ ἡμεῖς μὲν sec. Fl., scil. ex κ. ἡ. ἐσμεν, quamquam hab. sumus post testes | πάντων ante τῶν add. DFl. | 33 haec cum audirent verba Fl.; it. 137. sysch syr^p c.* add. τὰ ῥήματα ταῦτα post ἀκ. (h. c. audissent vulg., audientes autem haec Gig.) | αὐτ. ἀνελεῖν sec. Gig. Fl.

Gal. 3²⁵ sq. ἡ νῦν Ἰερ. et ἡ ἄνω Ἰ. (propter πόλιν, Win.-Schm. 95). — ἐπάγειν] cf. Exod. 34⁷ ἐπάγων ἀνομίας πατέρων ἐπὶ τέκνα (ultionem ab eis repetens); αἶμα pro φόνον ut saepe, ex hebr. (18⁶. 22²⁰ al.). — τοῦ ἀνθρ. τούτου] quem nominare nolunt, v. ad 4¹⁷; τούτου ut τούτῳ antea (sed β ἐκείνου). Velle eos dicit populum ad ultionem caedis incitare. — 29 καὶ οἱ ἀπ. = καὶ οἱ λοιποὶ ἀπ., v. ad 2¹⁴. Loquitur P. pro omnibus. — πειθαρχεῖν (= πείθεσθαι) 32. 27²¹ (sensu proprio ut att. magistratibus parere Tit. 3¹). Ad sentent. cf. 4¹⁹; neque enim poterat Petrus quin et tum et antea eadem fere diceret. Sed male sunt haec in α conexa cum sequ. (30); at sec. β est interrogatio et responsum, tum oratio inde ab 31. (In D ex parte tantum haec recensio exstat, contaminata cum α.) — 30 ὁ θεὸς τ. πατ. ἡμ. = 3¹³. — ἡγείρεν de resurrectione, cf. ὕψωσεν 3. — διαχειρίζεσθαι 26²¹ interimere (Polyb.). — κρεμάσαι ἐπὶ ξύλον (10³⁹) LXX Gen. 40¹⁹ al. — 31 non sunt prorsus bene haec structa; revertitur ad Deum oratio. — ἀρχηγόν 3¹⁵. — ὕψωσεν τ. δεξιᾷ 2³³. — μετάν. καὶ ἄφ. ἀμ. 2³⁸. 9¹⁹. Add. β ἐν αὐτῷ = διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ 10⁴³, διὰ τούτου 13³⁸ (ἐν τούτῳ 13³⁹); quod etiam in α illatum esse vid., sed loco alieno (32). — 32 μάρτυρες ut 2³² al.; ῥημάτων rerum (ex hebr. רִבְרָן), v. ad 10³⁷. — 33 διεπρίοντο] 7⁵⁴ διεπρ. ταῖς καρδίαις αὐτῶν, indignatione quasi dissecabantur. Non est locutio extra Acta et scr. eccles. Aliud est (δια)πρίειν τοὺς ὀδόντας (cf. Wtst.). — ἐβουλεύοντο cf. ad 15³⁷. —

34 ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ¹ Φαρισαῖος ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομο-
διδάσκαλος τίμιος παντὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἕξω βραχὺ τοὺς ἀνθρώπους
ποιῆσαι, 35 εἶπέν τε πρὸς αὐτούς²· „Ἄνδρες Ἰσραηλίται, προσέχετε ἑαυ-
τοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν. 36 πρὸ γὰρ τού-
των τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεοῦδᾶς, λέγων εἶναι τινα ἑαυτόν, ᾧ προσεκλήθη
ἀνδρῶν ἀριθμὸς ὡς τετρακοσίων, ὃς ἠνυρέθη³, καὶ πάντες ὅσοι ἐπέιθοντο

34 ἐκ τοῦ συνεδρίου | 35 τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς συνέδρους | 36 κατελύ-
θη(?) αὐτὸς δι' αὐτοῦ,

α) 34 βραχὺ τι HP | τοὺς ἀνθρ.] τοὺς ἀποστόλους DEHP Gig. Lucif. Fl. | 35 ἐπὶ
τῶν ἀνθρώπων τούτων E tolet. Gig. | 36 προσεκλήθη(σαν) C*D*EHP, προσεκollήθη
min. quid. Chrys. (consensit vulg. Gig. Fl.) | ἀριθμ. ἀνδρ. DHP Fl. Gig. al. lat. | ὡς] ὥσει
x*HP | τετρακόσιοι x* | ὃς κατελύθη Euseb. h. e. 2₁₁; cf. β; qui postea occisus est Gig.

β) 34 τις post Φαρ. Fl. | ἐκ τοῦ συνεδρίου DEF. | νομ. καὶ τίμ. Fl. | τοὺς ἀπο-
στόλους (v. α) ἕξω βρ. π. D, βρ. τ. ἐπ. ἔ. ἀναχωρῆσαι? (secedere) Gig., ap. mi[nimum
d]uci (cf. 4₁₅) interim foras Fl. syr^{sch} | 35 πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς συνέδρους (sic)
D, ad totum concilium Fl. | τί ante ἐπὶ Fl., id. πρ. μέλλ. | 36 τινα μέγαν ἑαυτόν D,
Th. qui dā m dicens se esse magnum Fl., sed Theodas d. se esse quendam m. Gig.;
E τινα ἑαυτόν μέγαν; it. hab. et τινα et μέγαν Orig. Hieron. al.; at sahid. copt. nihil
nisi ego sum, cf. Lc. 21₈ al. | ᾧ καὶ D (cui <con>sensit Fl.) | ὡς] non minus Fl. | ὃς
διελύθη (ἄνηρ. D²) αὐτὸς δι' αὐτοῦ D*, cf. Euseb. h. e. 2, 11, 1 (ὃς κατελύθη); tum
om. D* (non Euseb.) διελύθησαν (διελ. καὶ om. d); sed Fl. ut α (ei consenserant . .
nihil sunt facti; et. Gig. nihil effecti sunt)

34 fit salus apostolis per Phariseos. Nempe Sadducaeorum animos
neque religio ulla intrabat (quorum Deus sicuti dei Epicureorum ne-
que dirigebat hominum res neque scelera erat puniturus, v. Ioseph.
Ant. 18, 1, 4. B. Iud. II, 8, 14), et erant περὶ τὰς κρίσεις ὡμοὶ παρὰ πάν-
τας τοὺς Ἰουδαίους (Ios. Ant. 20, 9, 1, cf. 13, 10, 6); contra Pharisei
et superstitione tenebantur sciebantque reos iuxta religiosissimos Iu-
daeorum Deum patrium eiusque templum coluisse. Mutatus est eorum
animus contra Stephanum, qui templum legesque Mosaicās attrectare
videretur (c. 6), sed apostoli tum quoque tuti fuerunt (8₁). — Gama-
liel, Pauli magister (22₂), insignem gloriam apud Iudaeos ut legis
mosaicae doctor adeptus est. Schürer Gesch. d. jüd. Volkes II², 299 sqq.
— νομοδιδάσκαλος Lc. 5₁₇ (= γραμματεὺς, νομικός 10₂₅). — τίμιος
20₂₄. — ἕξω ποιῆσαι (cf. 4₁₅) hic tantum NT. (Xenoph. Cyr. 4, 1, 3 ἕξω
βελῶν τὴν τάξιν ποιῆσαι, Appian. Parth. p. 267 ποροατάτω ποιεῖν ἑαυτόν,
Palaephat. c. 50 πάλιν αὐτὴν εἶσω ποιῆσαι, Kypke p. 34), = μεταστή-
σασθαι att. — βραχὺ (τι) paulisper, Hebr. 2_{7.9} (de loco Act. 27₂₈), =
att. ἐπ' ὀλίγον. — τοὺς ἀνθρ.] sic ille locutus est; τοὺς ἀποστ. (v. l.)
e rationibus scriptoris. — 35 αὐτούς] v. 33, quamvis ἀνθρώπους (ἀποστ.)
proxime praecedat. Melius fuit in β: τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς *συνέ-
δρους, quae est synhedrii apta designatio (cf. 4₅). — ἄνδρες Ἰσρ. ut
2₂₂ al. — προσέχω ἑμαυτῷ Lc. 17₃ al., LXX Gen. 24₆ al., = caveo mihi
(cf. προσέχειν τινί, scil. τὸν νοῦν, ut att., 8₆ al.). Construi potest cum
ἀπό, cavere a, Lc. 12₁, atque sic h. l. E al., sed vix apte (cf. 38).
Ἐαυτοῖς cf. ad 6₃. — 36 πρὸ τούτων τ. ἡμερῶν (21₃₈) i. e. ante hoc
tempus (cf. ad 1₁₅); dicit non nunc primum experientiam talis rei fieri.
— ἀνέστη ut hebr. עָמַד de regibus prophetis al., 7₁₈. — Θεοῦδᾶς] nar-

αὐτῷ ἡ διελεύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. 37 μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰουδας ὁ Γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστεισεν λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διε-

36 διελεύθησαν καὶ om.?

α) 37 ὅπ. α. ante λαὸν Gig. | λαὸν ἱκανὸν A²HP, ἱκ. λ. E, λ. πολλὸν CD Gig. ([*multa*]m *plebem* Fl.) | κἀκεῖνος] et Gig.

β) 36 οὐδέν D | 37 post hunc deinde Fl. | πάντες om. D Gig. Fl. (hic et. καὶ) | persecutiones habuerunt Fl.

rat Ioseph. Antiq. 20, 5, 1, tempore Cuspri Fadi procuratoris, i. e. circa a. 45, falsum prophetam eius nominis exstitisse: γόης τις ἀνὴρ Θεοῦδᾶς ὄνομα πείθει τὸν πλείστον ὄχλον ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις ἐπεσθαι πρὸς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν αὐτῷ· προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας διόδον ἔφη παρέξειν αὐτοῖς ῥαδίαν. καὶ ταῦτα λέγων πολλοὺς ἠπάτησεν. Misit Fadus turmam equitum, quae πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀνείλε, πολλοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβεν, αὐτόν τε τὸν Θ. ζωρήσαντες ἀποτέμνουσιν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ κομίζουσιν εἰς Ἱερὸς. Sed minime convenit tempus: Gam. de antiquo quodam narrat, cf. 37 (recte πρὸ τῆς γενέσεως Ἰησοῦ Orig. c. Cels. I, 57, cf. in Io. tom. VI, c. 1), at Iosephi Theudas multo post has res fuit. Ne cetera quidem plane sunt eadem: διελεύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν apte de secta quae paullatim dilabatur, minus apte de multitudine per vim disiecta. Tum pro ἀνῆρεθῇ Eusebius (h. e. 2¹¹), qui satis ad verbum locum reddit, κατελύθη habet (cf. 38 sq.), D διελύθη (corrige. κατελύθη?) αὐτὸς δι' αὐτοῦ, quae vid. esse lectio β. v. infr. (sed Orig. c. Cels. VI, 11 ἀνῆρεθῇσαν, I, 57 ἀποθανόντος). Cum autem Eusebius nihil dubitet locum hunc Actorum ex Iosepho illustrare, suspicio subit posse in hunc ex Actis nomen Theudae, quod certe rarius est (exempla v. ap. Wtst.) perperam illatum esse, cum vel simile ibi fuisset vel (sicut Ant. 20, 8, 6. 10) omnino nullum; constat enim iam ante Eusebii tempora Iosephum a Christianis interpolatum esse (Ant. 18, 3, 3. Euseb. 1, 11, 7; v. etiam ad c. 12²¹. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 486 sq.), et ipsa vicinitate mentionis filiorum Iudae Galilaei (Ios. 20, 5, 2) facile aliquis adducebatur, ut de eodem homine antea quoque ab utroque scriptore a. g. putaret. — Θεοῦδᾶς ex Θεόδωρος Θεόδοτος (Θεῦδ.), v. Proleg. p. 3. — εἶναι τινα ἑαυτὸν = 8⁹, cf. 25⁴. pro εἶναι τις, Butt. p. 236 (latinism. ? Viteau le Grec du NT. 148 sq.); μέγαν cum τινά coniunctum (v. v. l.) 8⁹ omnes habent. Sed v. εἶναι τι aliquid esse = insigne quid esse 1 Cor. 2⁷. Gal. 2⁶. 6³; ἡὔχης τις εἶναι Eur. El. 939 al. — προσεκλίθη 2 Macc. 14²⁴. Clem. ad Cor. I, 47, 41 προσεκλίθητε ἀποστόλοις (προσκλίνειν intrans. Polyb. 4, 51, 5); apparet de secta magis agi quam de seditione (at ἀπέστεισεν 37). — D αὐτὸς δι' αὐτοῦ ipse per se; cf. Rom. 14¹⁴ δι' ἑαυτοῦ, Io. 9²¹ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ (D ut hic αὐτον). Κατελύθη β (v. supra) de homine ut 39, v. infr. — *διε-λύθησαν dissoluti sunt (att.). — εἰς οὐδέν cf. ad 4¹¹. — 37 Ἰουδας ὁ Γαλ. Ioseph. Ant. 18, 1, 6; 20, 5, 2. B. Ind. 2, 8, 1 eadem appellatione, quamquam sec. 18, 1, 1 Gaulanīta erat ex urbe Gamala (quae regio

σκορπίσθησαν. 38 καὶ τὰ νῦν, λέγω ὑμῖν, ἀπόσπῃτε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἄφετε αὐτούς· ὅτι ἔὰν ἡ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· 39 εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστίν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτούς, μήποτε καὶ θεομάχοι εὐρεθῇτε. 40 ἐπέσθη-

38 νῦν, ἀδελφοί | αὐτούς, μὴ μιάναντες (μολύναντες?) τὰς χεῖρας | ἐὰν αὕτη ἢ ἐξουσία ἀνθρωπίνου θελήματος ἡ, κατ. ἡ. δύναμις αὐτῆς? | 39 εἰ δὲ αὕτη ἢ ἐξουσία ἐκ θεοῦ θελήματος ἐστίν? | αὐτούς, οὔτε ὑμεῖς οὔτε βασιλεῖς οὔτε (καί) τύραννοι· ἀπέχεσθε οὖν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, μήποτε

α) 38 τὰ om. B*E | ἄφετε] ἑάσατε DEHP Gig. (cf. v. l. Apoc. 2 5) | αὕτη om. HP (ἐξ ἀνθρ. ἢ αὕτη ἢ β. sec. Gig.) | 39 δύνασθε AHP lat. quid. | αὐτό C*HP al.

β) 38 νῦν δὲ (pro τε?) ἀδελφοί sec. Fl., καὶ τὰ νῦν εἶσιν (del. εἶς. corr.) ἀδελφοί D | ἀπὸ τούτων τ. ἀ. ἀποστ. sec. Fl. | [eos dim]ittatis Fl. | post αὐτοῦ DE Fl. μὴ μιάναντες (μολύνοντες E, et non maculetis Fl.) τὰς χεῖρας (ὑμῶν add. E Fl.) | [se] haec potestas humanae (-ni cod.) voluntatis est dissolvetur virtus eius Fl. | 39 si autem haec potestas ex dei volun[tate est] Fl. | post αὐτούς D syr c.* Fl.: οὔτε ὑμεῖς οὔτε βασιλεῖς οὔτε (ac Fl.) τύραννοι (οὔτε ὑμ. οὔτε οἱ ἄρχοντες ὑμῶν E Gig.)· ἀπέχεσθε οὖν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων (τ. τῶν ἀ. sec. Fl.) | (καὶ ante θεομ. om. D*)

est ad orientem a Galilaea, trans lacum Galilaeum. Movit seditionem contra Romanos propter censum a Quirinio institutum (ἀπογραφὴ, Lc. 2 2), novaeque sectae auctor fuit, quam Ios. quartam iuxta Pharisaeorum Sadducaeorum Essenorum ponit. Schol. ap. Matthaeium: οὗτος ἐδογματίζε, μὴ δεῖν τινα λέγειν κύριον, μηδὲ μέχρι στόματος, μηδὲ κατὰ τινα τιμὴν καὶ φιλοφροσύνην, ἀλλὰ μηδὲ αὐτὸν τὸν κρατοῦντα. ὥστε πολλοὺς τῶν αὐτῷ πειθαρχούντων, μὴ ἀνεχομένους Καίσαρα κύριον εἶπειν, πολλὰς τιμωρίας ὑπομείναι. τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τὸ αἷμα μετὰ τῶν θυνσιῶν ἀνέμιξε Πιλάτος (Lc. 13 1). Schürer Gesch. d. jüd. Volkes I², 406 sq. — ἡμέραις cf. 36. Temporum bene memorem se scriptor monstrat: quo minus est probabile eum de Theuda tam graviter errasse quam plerique putant. — ἀπέσπῃσεν, ἀπὸ Ῥωμαίων, Ios. ll. c. — λαὸν multitudinem quandam, = λ. ἱκανόν v. l. (cf. 19 26). — ὀπίσω αὐτοῦ = ἀκολουθοῦντα αὐτῷ, ex hebr., cf. 20 30. Lc. 9 23. 21 8 al. (ὀπίσω instar praepos. c. genit. a prof. alienum, hab. LXX). — ἀπώλετο] i. e. per vim occidit (Lc. 13 3. 5 al.). Tacet de eius exitu Ios. — διασκορπίζειν (LXX, Polyb. al.) per vim dispersgere, Lc. 1 51 al. Tamen secta a Romanis repressa (ζηλωταί) postea revixit, Felicis maxime temporibus, Schürer p. 480. — 38 καὶ τὰ νῦν 4 29, coni. cum ἀπόσπῃτε κτέ.; λέγω ὑμῖν extra construct. ut Lc. 7 9. 28. 9 27 al. — ἀπόσπῃτε] i. e. desinite vexare, 22 29. Lc. 4 13; it. ἄφετε cf. Lc. 13 8 al. — β μὴ μιάναντες (Hebr. 12 15 al.) τὰς χεῖρας (Aesch. Agam. 202 μιαινῶν πατοῶν χεῖρας, caede filiae, Ies. 59 3 χεῖρες μεμολυσμέναι αἵματι, et hic E μολύνοντες). — ὅτι 1 5. — ἐξ ἀνθρώπων.. ἐκ θεοῦ cf. Lc. 20 4 ἐξ οὐρανοῦ.. ἐξ ἀνθρώπων. — βουλῇ] Lc. 23 51 τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν; quae hi homines cogitant et faciunt. — καταλύειν evertere, vi sua privare (att.), Rom. 14 20. Mt. 5 17 al. — β ἐξουσία cf. Lc. 20 4, licentia quam hi prae se ferunt; gen. ἀνθρωπίνου θελήματος ut Hebr. 10 39. 12 11; δύναμις cf. 3 12 ἰδίᾳ δυνάμει ἢ ἐξουσίᾳ sec. Fl. Chrys. — 39 εἰ δὲ post ἐὰν 38 videtur quibusdam hoc magis asserere; rectius alii (B. Weiss) hoc dicunt

σαν δὲ αὐτῷ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, «δείραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν» ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν. 41 οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀτιμασθῆναι. 42 πᾶσαν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

40 fere δειρ. ἀπέλυσαν, παραγγείλαντες μηδέποτε λαλεῖν τινι | καὶ ἀπ. om.

α) 40 ἀπέλ. αὐτοὺς plerique, om. αὐτ. NABC Gig. (non Lucif.) | 41 κατηξ. ante ἀτιμ. DEHP Gig. Lucif.; cf. β | ὁν. τοῦ κυρίου Ἰησοῦ E, ὁν. Ἰησ. Gig. (at Lucif. ὁν. tantum) Fl. | 42 τε] δὲ D vulg. Lucif. Gig. | Ἰησ. τὸν χρ. HP, τὸν κύριον Ἰ. C, τ. κ. Ἰ. χρ. D Fl., τ. κ. χρ. Ἰ. Gig., τ. κ. ἡμῶν Ἰ. χρ. Lucif.

β) 40 ἐπ. οὖν sec. d Fl. Gig.; D* επειστ... ες δὲ, del. una litt. ante επ | δειρ. ἀπέλυσαν (αὐτοὺς add. Fl.), παραγγείλαντες μὴ (ne unquam Fl., cf. 28) λαλεῖν τινι ἐπὶ τ. ὁν. τ. Ἰ. (ἐπὶ τ. ὁ. τ. Ἰ. μηδενὶ ἀνθρώπων Gig. Lucif.) sec. Fl. Gig. Lucif. | 41 οἱ μὲν οὖν ἀπόστολοι D, [apost. autem] Fl. | ἐπορ.] dimissi abierunt Fl. | pro nomine Iesu post ἀτιμ. Fl.

id esse quod (ab apost.) asseratur (= εἰ τῇ ἀληθείᾳ). — καταλύσαι hic c. acc. personae ut att. quoque (Plat. leg. 4, 714 C). — add. β οὔτε ὑμεῖς οὔτε βασιλεῖς οὔτε (ac Fl.) *τύραννοι (LXX Sap. 12¹⁴ βασιλεὺς ἢ τύραννος. Sir. 11⁵); tum inserit quod repetitionem continet priorum (cf. 30 sq. 31⁴ sq. al.), sed transitum parat at sequentia, quae in α valde abrupte adiecta sunt: ἀπέχεσθε οὖν ἀπὸ (15²⁰) τ. ἀνθρ. τούτων, μήποτε κτέ. (Quae E hab.: οὔτε οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, male se habet [nisi ad Romanos referatur, ne id quidem apte]; cf. Proleg. p. 28). — μήποτε (β 26) Lc. 21³⁴ al. — *θεομάχος Symm. Iob 26⁵ al. (θεομαχεῖν inde ab Euripide). Videtur religio quaedam Gamalielis animum incessisse, ut erant Pharisei talibus obnoxii (v. ad 34): quae tamen nunquam adeo valuit, ut Christianus ille fieret. — 40 δείραντες] verberibus saltem mulcare reos et cupiebant Sadducaeī neque impediabant Pharisei (quorum erat in synhedrio maior numerus); cf. Ioseph. Ant. 13, 10, 6; fiebat id saepe in synagogis quoque ab varia delicta, cf. Mc. 13⁹; ad 22¹⁹. — παρήγγειλαν] non poterant non repetere interdictum prius, quamvis irritum futurum esse scirent. — 41 μὲν οὖν sine opposit. ut saepe. — ἐπορεύοντο] impf. quia describitur modus. — ἀπὸ προσώπου 3¹⁹. — καταξιῶν c. inf. Lc. 20³⁵ (21³⁶ v. l.), Anz 294. Est locutio vere Christiana, cf. Phil. 1²⁹. 2 Cor. 11²³ sqq. al. — ὀνόματος emphatice ut 3. Iohan. 7 (scil. domini I. Chr., cf. 9¹⁶. 15²⁶ al.). — ἀτιμασθῆναι Lc. 20¹¹ al. Sequuntur praeceptum Christi, Mt. 5¹¹ sq. (χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε). — 42 brevissima descriptione status rerum transitus munitur. — πᾶσαν ἡμέραν = κατὰ πᾶσαν ἡμ. 17¹⁷ (Hdt. 7²⁰³). — ἱερῷ] ne id quidem omittunt (21). — εὐαγγελ. τ. χρ. cf. 8³⁵. 11²⁰ al.

CAP. VI.

1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθύνοντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. 2 προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν εἶπαν· „Οὐκ ἄρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις. 3 Ἐπισκέψασθε δὴ ἀδελφοί ἀνδρας ἐξ ὑμῶν] μαρτυρουμένους ἐπὶ πλήρεις πνεύματος καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. 4 Ἡμεῖς δὲ τῇ προσ-

Cap. VI. 1 αὐτῶν ὑπὸ τῶν διακόνων τῶν Ἑβραίων. | 3 τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί; ἐπισκ. ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀνδρας | 4 ἡμ. δὲ ἐσόμεθα τῇ — — προσκαρτεροῦντες

α) Cap. VI. 1 ταύταις] ἐκείναις C³ vulg. Fl. | Ἑβρ. sec. Westc.-H. (II, App. 313) | 2 δώδεκα] apostoli Gig., duod. ap. syrsch | ἡμῖν CD Gig., nos est aecum vobis Fl. | 3 ἐπισκεψόμεθα B | δὴ A: δὲ KB, οὖν CEHP | ἀδελφοί om. A | πν. ἐγίου AC*EHPFl.

β) Cap. VI. 1 ἐν δὲ ταύταις τ. ἡμ. D, in his ergo diebus Gig. | πληθύνοντος τοῦ ὄχλου τῶν μαθ. sec. Fl. | τῇ om. D* | αὐτῶν] add. D ἐν τῇ διακονίᾳ τῶν Ἑβραίων corrupte; sec. Fl.: ὅτι ἐν τ. καθ. διακ. αἱ χ. τῶν Ἑλλ. ὑπὸ τῶν διακόνων τῶν Ἑβρ. παρεθεωρ. (Gig. αἱ χ. α. post ὅτι, παρεθ. in fine) | 2 καὶ προσκ. οἱ Fl. Cyp., δὲ om. et. D* | πᾶν τὸ πλ. Fl. syrsch | εἰπ. πρὸς αὐτούς D, it. eis add. Fl. Cyp. al. | 3 DFl.: τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί; ἐπισκ. ἐξ ὑμῶν αὐτῶν (αὐτ. et. Gig. add.) ἀνδρ. | sp. sancto et sapientia domini Fl. | αὐτῆς D*, ταύτ. τ. χρ. Fl. Gig. | 4 ἡμ. δὲ ἐσόμεθα . . προσκαρτεροῦντες D, nos . . erimus adservientes Gig., nos adse[r]vientes erimus Fl., nos . . instantes erimus vulg.

Cap. VI. 1 Electio VII diaconorum. — 1 ἡμέραις ad 1¹⁵. — πληθύνειν h. l. augeri (at πληθύνεσθαι v. 7 al.). Intrans. etiam LXX Exod. 1²⁰, Herodian. 3, 8, 8, quod rectius πληθύνειν est. Anz 296 sq. — γογγυσμός murmuratio, indignatio clandestina (non ante LXX); v. de ionico γογγύζειν Phryn. 358 Lob., Anz. p. 368. — Ἑλληνισταί sunt Iudaei graece loquentes (ab ἐλληνίζειν), i. e. Graecis regionibus oriundi; Ἑβραῖοι aramaice loquentes in Palaestina nati, qui numero illos in ecclesia Hierosolymitana fortasse multis partibus superabant. — *παρεθεωρεῖν hellen. (Wtst., Kypke p. 36) = παροῶν att., Proleg. p. 17, 4. — διακονία] quae apostolorum erat (4³⁵), sed propter multitudinem ecclesiae aliasque occupationes necessario per ministros quosdam (cf. β) fiebat. — *καθημερινός hell. — 2 προσκαλεσάσθαι (5⁴⁰) h. l. idem fere quod συγκαλεσάσθαι. — πλῆθος τ. μαθ. = ὄλη ἡ ἐκκλησία; cf. 15^{12.30}. — ἄρεστόν 12³; „non placet neque placere potest“. — ἐλειψα forma ab Atticistis recte proscripta, Lobeck Phryn. 713 sqq. — διακονεῖν de ministerio mensae Lc. 22²⁷. 10⁴⁰, h. l. δ. τραπ. improprie de cura vitus suppeditandi, quae ab apostolico ministerio nimis aliena erat. — 3 sec. β τί οὖν ἐστίν „quid ergo faciendum putamus“, plane ut 21²². — sec. α δὴ imperativo vel hortativo adiunctum ut 13². 15³⁶. Lc. 2¹⁵. 1 Cor. 6²⁰. — ἐπισκέψασθε singulariter de circumspiciendo electionis causa. — ὑμῶν] att. ὑμῶν αὐτῶν, cf. ad 5¹ (ut D; sed id αὐτῶν apostolis opponitur; reflex. enim ἐαυτῶν in NT. est, ut 5³⁵; cf. ad 15²⁹, Buttmann p. 98 sq.). — μαρτυρουμένους emphatice de bono testimonio ut Hebr. 11² al. (Ioseph. Ant. 15, 10, 5). — ἐπὶ est numerus sacer, et

ευχή καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν¹⁴. 5 καὶ ἤρρεσεν ὁ λόγος ἑνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους, καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα καὶ Παρμενῆν καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχείᾳ, 6 οὓς ἕστησαν ἑνώπιον τῶν ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. 7 καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἤξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ὄμιλος τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει. 8 Στέφανος δὲ πλήρης χάριτος καὶ

5 ὁ λ. οὗτος | 6 οἷτινες

α) 5 πλήρης SAC*DEHP | πνεύματος καὶ πίστεως ἁγίου S*; itaque fort. ἁγίου hic quoque insititium (sancto sp. Fl.) | 7 ὁ δὲ λ. Gig. | ἱερέων Ἰουδαίων S* syr^{sch} (in templo Fl.) | ὑπήκουον AE vulg. syr^{ut} | 8 χάριτος] πίστεως (ut 5) HP, χάρ. καὶ πίστ. E

β) 5 ὁ λόγος οὗτος D FL., οὗτος ὁ λ. Gig. syr. utr. sahid. | πλ. τῶν μαθητῶν D, ἐν. πάντων τῶν μαθ. sec. FL. | 6 οὗτοι ἐστάθησαν D sahid. syr^{sch}; τούτους ἕστησαν sec. FL. | D (lac. in Fl.) οἷτινες pro καὶ | 7 DE syr^v vulg. FL. τοῦ κυρίου pro τ. θεοῦ | ἐν Ἱερ. om. vid. FL. | τς] δὲ FL. | α[v]τη πιστι D* | πίστει euangelii add. syr^v mg. (FL.?)

minus numero quoque hoc collegium quam apostolorum. — σοφία h. l. prudentia, ut σοφός 1 Cor. 6 s (aliter 10). — χρείας (v. Wtst., Kypke p. 36) ταύτης] viduarum pauperumque ministerio, unde διάκονοι dicti postea in aliis ecclesiis (Phil. 1 i. 1 Tim. 3 s. 12); at hi septemviri neque ita appellantur (v. c. 21 s οἱ ἐπτά) neque huic soli rei inserviebant, ut statim apparet in Stephano. Et est διακονία λόγου quoque (4). — 4 προσκαρτερεῖν 2 42. D periphrasin usitatum habet (1 10). — 5 ἑνώπιον 4 19. — ἐκλέγεσθαι (med.) NT. = att. αἰρεῖσθαι. — Στέφανον κτέ.] nomina omnia sunt graeca; itaque hoc collegium minus, quoniam maius erat totum Hebraeorum, item totum ex Hellenistis delectum esse videtur, addito etiam uno proselyto (quem circumcисum fuisse utique putandum, cf. ad c. 10). Ignoti omnes praeter Stephanum, cuius exitus mox narratur, et Philippum (c. 8. 21 s); nam quod in Actis quae dicuntur Iohannis Prochorus ut minister apostoli idemque rerum scriptor inducitur, non magis fidem habet quam vetus opinio (Irenae. 1, 26, 3 al.), quae Nicolaum cum secta Nicolaitarum (Apoc. 2 c. 14 sq.) coniungit. Ceterum non vid. hoc collegium ultra Stephanum necem fugamque reliquorum (8 i) substitisse; Philippus certe Hierosolyma non rediit, et cf. c. 15. 21. — 6 προσευξάμενοι κτέ.] apostoli scil., quod per se intellegitur; disertius D. Manuum impositio (13 s. 1 Tim. 4 14. 5 22. 2 Tim. 1 s) ex VT. propagata, v. Num. 27 18. Deut. 34 s (καὶ Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ ἐνεπλήσθη πνεύματος συνέσεως· ἐπέθηκεν γὰρ Μωϋσῆς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν). — 7 ἤξανε hell.; att. ἤξανετο. — ὄχλος ut 1 15, c. plur. ut Mt. 21 s. Io. 7 49 al. (Buttmann 113 sq.). — ὑπήκουον] imperf. est repetitionis: saepe accidebat ut sacerdotes fidem amplecterentur. Cf. ὑπακοὴ τῆς πίστεως Rom. 1 5. 16 28; ὑπακούειν τῷ εὐαγγελίῳ Rom. 10 16. (Syr^p π. τοῦ εὐαγγ., cf. Phil. 1 27.) Hac descriptione status rerum transitus munitur ad narrationem proximam, ut 2 42—47. 4 32—36. 5 12—16 al. — 8 usque ad 7 extr. narratio de Stephano. — πλήρης scil. ὦν (cf. 19 37), quod in lingua elegantiore omitti non potest. — χάριτος]

δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ [λαῷ]. 9 ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ, 10 [καὶ] οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ [σοφίᾳ] καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει. 11 τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας ὅτι „ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλασφημίας εἰς Μωϋσῆν καὶ τὸν θεόν“. 12 συνεκίνησάν τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον, 13 ἔστησάν τε μάρτυρας

8 λαῷ διὰ τοῦ ὀνόματος κυρίου [Ἰησοῦ χριστοῦ]. | 10 οἵτινες | σοφία τῇ οὔσῃ ἐν αὐτῷ | ἐλ., διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ πάσης παρρησίας. (11) μὴ δυνάμενοι οὖν ἀντοφθαλμεῖν τῇ ἀληθείᾳ, τότε

α) 9 τῶν om. K, cf. 24 18, sed et. 27 44 | τῶν λεγομένων KA al. sahid. Gig. Vind. | καὶ Ἀσίας om. AD* | 11 λαλοῦντος] male λέγοντος K* | βλασφημίας K* (sed ipsa m. pr. corr.) D Fl. vulg. Gig.: βλάσφημα | 12 ἐπιστάντες om. K* | ἡγ. αὐτὸν A Gig. (non St.) syr p. c. ob.

β) 8 μεγάλα om. Fl. | ἐν] coram Fl. | fin. D al. syr p. c.* August. s. 316 add. διὰ τοῦ ὀνόματος κυρίου (quidam τ. κ.) ἢ ᾧ (haec syr. om recte, si quidem recte articulus abest); it. E Fl. Gig. St. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κ. (om. τ. κ. Fl.) ἢ ᾧ | 9 et alii Cyrenaei et ab Alexan[dria et] Cilicia Fl., et de Cyrenensium et Alexandrinorum St. Gig. | οἵτινες οὐκ D Fl. | τ. σοφ. τῇ οὔσῃ ἐν αὐτῷ DE Fl. | τ. πν. τῷ ἁγίῳ id. Gig. St. | post ἐλάλει DE Fl. syr mg. διὰ (et quod Fl.) τὸ ἐλέγχεσθαι αὐτοὺς (διότι ἠλέγχοντο E) ὑπ' αὐτοῦ μετὰ πάσης παρρησίας | 11 D syr mg. Fl. (simil. E) μὴ δυνάμενοι οὖν (sec. Fl. τότε οὖν μὴ δ., om. οὖν E) ἀντοφθαλμεῖν (ἀντιλέγειν E) τῇ ἀληθείᾳ τότε (om. hic Fl.) κτέ. | ὅτι om. Fl. | 12 καὶ ante ἐπιστ. om. Fl. | 13 καὶ ἔστ. μ. ψευδεῖς κατ' αὐτοῦ D, κατ' α. μ. ψ. Fl.

donis quae divina gratia tribuuntur, 18²⁷. Eph. 4⁷. — δύναμις est vis miracula (δυνάμεις, 8¹³ al.) edendi. — β διὰ τοῦ ὀνόμ. κτέ. cf. 2²². 10⁴³. — 9 cf. 12¹. 15⁵; ἀνέστ. cf. 5¹⁷. — multas synagogas consentaneum est tum Hierosolymis fuisse, inter quas etiam eorum qui in certis quibusdam terris erant nati. Sed satis est hoc ἐκ τῆς συναγ. referri ad Λιβερτίνων, ut ad τῶν ἐκ τ. σ. adiungantur reliqua καὶ Κυρ. κτέ. (cf. β); nihil enim refert, utrum horum quoque singulae synagogae fuerint necne; at Λιβερτῖνοι quinam essent sine mentione synagogae non intellegebatur. Λιβερτῖνοι Iudaei Roma oriundi putantur (cf. 2¹⁰), quorum patres ex captivitate in servitutem olim redacti, post manumissi erant. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 359. — Et Cyrenis et Alexandriae maximum Iudaeorum numerum fuisse constat (11²⁰. 18²⁴); item in Cilicia Asiaque provinciis. — συζητεῖν disceptare ut 9²⁹ al. Disputabant Hellenistae cum Hellenista. — 10 ἰσχύειν c. inf. = δύνασθαι saepe NT. (Plut. Pomp. 58). — β μετὰ πάσης παρρ. cf. 4²⁹. 31 al. — 11 β ἀντοφθαλμεῖν (Sapient. 12¹⁴; Polyb.) verbum elegantius = resistere (it. 27¹⁵). — *ὑπέβαλον subornaverunt (hell.), scil. qui et inter populum haec disseminarent et ad synh. deferrent; erant enim ipsi ap. Hierosolymitanos minus noti. — ὀνόματα βλασφημίας Apoc. 13¹. 17¹, = βλάσφημα ex hebraismo (Buttmann 140 sq.). — 12 cf. narrationem c. 17 s. — *συνκινεῖν hell. — πρεσβ. καὶ γρ. 4⁵. — ἐπιστάντες cf. 4¹. 17⁵. 23²⁷. Male pro subi. quidam accipiunt of πρ. καὶ γρ., qui certe non ei sunt qui testes producant (13); manet itaque

「ψευδεῖς」 λέγοντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ πᾶνεται λαλῶν ῥήματα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ νόμου· 14 ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρεδωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς· 15 καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν πάντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὥσει πρόσωπον ἁγγέλου·

CAP. VII.

1 Εἶπεν δὲ ὁ ἁρχιερεὺς· Ἐλ ταῦτα οὕτως ἔχει; 2 ὁ δὲ ἔφη· Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε. ὁ θεὸς τῆς δόξης ὠφθη τῷ

13 φ. κατ' αὐτοῦ | 15 ἀγγ. (θεοῦ) ἐστῶτος ἐν μέσῳ αὐτῶν

Cap. VII. 1 ἀρχ. τῷ Στεφάνῳ

α) 13 ψευδ. μάρτ. Gig. | λαλῶν ante καθ. ADEHP | ῥήμ. βλάσφημα EHP | ἁγίου τούτου καὶ BC | 14 τὰ ἔθνη &] instar quod Gig. St.

Cap. VII. 1 εἰ ἄρα DEHP

β) 13 non deficit homo iste verba iacere adversus legem et adv. hunc locum sanctum Fl. | 14 γὰρ] δὲ Fl. | οὗτος om. Fl. | templum is[tum et] consuetudinem istam mutavit (i. e. -bit) Fl. | 15 D* καὶ (delendum ut ex α) ἡτένισον δὲ αὐτῷ . . καὶ εἶδον (Fl. ut α) | καθήμενοι D | ἀγγ. (dei add. Fl.) ἐστῶτος ἐν μέσῳ αὐτῶν DFl.

Cap. VII. 1 ἀρχ. τῷ Στεφάνῳ DEFl. (qui antea et interrogavit sac.) Gig. St. | τοῦτο D | haberent Fl. | 2 respondit Fl. | in deus clari[tatis] deficit Fl.

subi. idem v. 9—13. — *συνήρπασαν* (19²⁹) *vi comprehenderunt*. — 13 *ἔστησαν* cf. 1²³. — *ψευδεῖς*] sicut antea contra Iesum ipsum, Mt. 26⁵⁹. Mc. 14⁵⁷, cuius verba quaedam male detorta attulerunt (quae res ap. Lc. ipsum non commemoratur); item Stephanum putandum est similia horum re vera locutum esse (cf. 6⁴⁸), sed non haec ipsa. Nihil autem magis appositum ad excitandum furorem Iudaicum, Pharisaeorum imprimis, proferri poterat. — *τόπου*] i. e. templi. In ipso monte templi aedes sitae fuisse vid., in quas synhedrium conveniebat (Schürer hist. pop. Iud. II², 162 sq.); itaque etiam *τούτου* (B, cf. 14) recte se habet. — 14 *οὗτος* si ex mente Stephani ponitur, eum ipsum quem Iudaei interfecerunt significat (cf. 4¹⁰ sq.); si ex mente accusatorum, eum contemptu dictum est, ut 7⁴⁰. 19²⁶. — *καταλύσει*] ut Mt. 26⁶¹ *καταλύσαι τὸν ναόν* (5³⁸ sq.); etiam similis Mc. 14⁵⁸ (sunt ut ap. Mt. verba falsorum testium): *ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναόν τοῦτον κατέ.* — *ἔθνη* de institutis legibusque Mosaicis etiam 15¹. 16²¹ al. — 15 *ἀτενίσαντες*] defensionem expectantes.

Cap. VII. 1 εἰ v. ad 1⁶. — 2 usque ad 53 oratio Stephani, qua non est alia in hoc libello longior. Percurrit St. placide primum atque sedate origines populi Iudaici, demonstrans quemadmodum Deus patriarchas inde ab Abrahamo, dein gentem ipsam rexit, haec autem quam pertinaciter ipsi Moysi legum latori sit obnixa; itaque sensim oratio incenditur et ex narratione in accusationem convertitur, crimenque legis laesae (6¹¹. 13 sq.) in Iudaeos retorquetur. Tum breviter de tabernaculo temploque Salomonis narrare pergit atque (quod erat alterum accusationis caput tecte iam antea obversatum) de templorum usu aperte disserere instituit: quo loco (v. 51) illi audacem

πατοὶ ἡμῶν Ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν [Χαρράν], 3 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν· „Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι δείξω“. 4 τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων κατέκησεν ἐν Χαρράν. κακέϊθεν [μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ] μετόπισεν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην, εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν [κατοικεῖτε], 5 καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ οὐδὲ βῆμα ποδός, καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτῇ εἰς κατὰσχεσιν αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου. 6 ἐλάλησεν

2 X., πρὶν ἢ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ? cf. 4 | 4 μετὰ . . αὐτοῦ om. | κατοικεῖτε, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν [οἱ] πρὸ ὑμῶν.

α) 3 καὶ τῆς sine ἐκ BD | τὴν ante γῆν om. C³ (?) HP | 4 νῦν ὑμεῖς Gig. | 5 αὐτῷ εἰς κ. αὐτὴν BCDHP, αὐτῷ αὐτὴν εἰς κ. Gig.

β) 2 Χαρράν] add. Gig. priusquam mortuus est pater eius, cf. 4 | 3 ἐκ] ἀπὸ D* Gig. | 4 τότε Ἀβρ. D (cf. syr^{scu}) | καὶ κατόν. D* | κακέϊ ἦν μετὰ D* | μετὰ . . αὐτοῦ om. Gig. | καὶ μετόν. D* | post κατοικεῖτε D syr^c c.* καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν (ἡμῶν D; hucusque et. E August.) οἱ πρὸ ὑμῶν (ἡμ. D). Cf. 5 αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν; del. igitur of | 5 ἀλλ' ἐπηγγ. D vulg. Gig. sahid. Iren.

reum non amplius ferunt et ordinem orationis subito relinquere cogunt, quae finitur vehementissima peroratione. Cf. Wtst. p. 503. Tam singularis est tota, ut non possit non accurate ex ea quam habuit St. expressa esse. — 2 ἀδελφοὶ ut 2²⁹; ob seniores modeste additur πατέρες (quod Paulus quoque facit apud populum 22¹, non facit coram synhedrio 23¹). — Θεὸς τῆς δόξης] δόξα est יְהוָה בְּדָבָר vel כְּכֶפֶז, nimbus dei (Exod. 24¹⁷ al.); cf. Χερουβὶμ δόξης Hebr. 9⁵; genet. fere est pro adiectivo (6¹¹). — ὥφθη] nihil igitur templo opus ut Deus suis appareat (Chrysost.). — Μεσοποταμία 2⁹ (adiectivum est sicut ἡ Ἰουδαία, quare articulo carere non potest). Parum recte et Chaldaea pars Mesopotamiae dicitur (v. 4) et Charran e Mesop. excluditur. — πρὶν ἢ] contra Gen. 12¹. 11³¹; sed secundum traditionem Iudaicam, quae loco Gen. 15⁷ nitebatur; cf. Philo de Abr. II, 11, 16 Mang., Ioseph. Ant. 1, 7, 1. Add. Gig. esse hoc ante mortem patris factum, recte sec. G. 11, 31, atque aptissime: nam opponitur populi Iudaici pertinaciae obedientia patriarchae, qui ipsum patrem relinquere non dubitaverit. Quamquam sec. Gen. pater cum tota familia Carras migravit (Χαρρ. Carrae, ubi Crassus occidit). — 3 ἐξέλθε κτέ.] brevius ex Gen. 12¹. — ἄν δείξω monstravero. — 4 μετὰ τὸ κτέ. (om. Gig.)] sec. Gen. 11³², quamvis ea interpretatio computatione numerorum (ex G. 11²⁶. 32. 12⁴) refellatur; etenim secundum hos A. diu ante patris mortem profectus est. Simil. tamen Philo de migr. Abr. I, p. 463 sq. M. — εἰς ἣν pro ἐν ἣ ut saepe NT., v. ad 2³⁹. — 5 οὐδὲ βῆμα ποδός sec. Deut. 2⁵ LXX (βῆμα est passus, sed hebr. ibi planta, vestigium significatur). — αὐτῷ καὶ τῷ κτέ.] sec. G. 17⁸ (quamquam videtur hoc αὐτῷ pugnare posse cum καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κτέ.); scilicet quod posteris datur, quodammodo etiam ad progenitorem pertinet. Fides Abrahami (G. 15⁶; Hebr. 11⁹ sqq.) tecte significatur, primum oppositione οὐκ ἔδωκεν — ἐπηγγείλατο, tum addito οὐκ . . τέκνον. Rarius autem est οὐ (οὐδείς) atticum in NT. ap. pte. (cf. 26²². 28¹⁷), cum μὴ (μηδείς) in ling. hell.

δὲ οὕτως ὁ θεός, ὅτι „ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἄλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη τετρακόσια· 7 καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἂν δουλεύσωσιν κρινῶ ἐγώ, ὁ θεὸς εἶπεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται καὶ λατρεύσουσίν μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ“. 8 καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς, καὶ οὕτως ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, καὶ περιέτεμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, καὶ Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ, καὶ Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας. 9 καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες τὸν Ἰωσήφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ, 10 καὶ ἐξέιλατο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντι Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ἐφ' ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ. 11 ἦλθεν δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν Αἰγύπτου

α) 6 οὕτως αὐτῷ **SH**, αὐτῷ οὕτως **sahid. al.**, *ei deus sic* **Gig.** Cf. β | ἔσται post παρ. **Gig.** | τὸ σπέρμα σου **S** al. ut **Gen.** 15 13 | αὐτὸς αὐτοῦς **D** vulg. **Gig.** **sahid.** ut **Gen.** 1. c. | κακ. αὐτὸ **C**, κ. αὐτοῦς **Gig.** al. (**Gen.** 1. c.) | 7 τὸ δὲ ἔθν. **C** al. ut **Gen.** v. 14 | ἂν **BD** | δουλεύουσιν **ACD** **Iren.**, -σωσιν **rell.** | εἶπεν ὁ θεός (κύριος **Gig.**) **codd.** praeter **SABC** | 8 ὀγδόῃ | ἐβδόμῃ **S*** | καὶ ὁ Ἰσ. **DHP**; item καὶ ὁ Ἰακ. (**sed D*** om. ὁ) | 10 χάριν αὐτῷ **D**, om. αὐτῷ **A** | ἐναντίον **ABCDEHP** (ἐναντι etiam **Chrys.**); cf. 8 21 | Φαραὼ cum * **syrr** | ἐφ' om. **BDHP** **Gig.** | 11 τὴν Αἴγυπτον **SABC** vulg.; ὅλης τῆς Αἰγύπτου **D** (**sed ὁ. τ. γῆν A.** etiam **Gig. Chrys.**), cf. 36; similia **THN** et **ΓHN**, ut facile alterum omitteretur

β) 6 ὁ θ. πρὸς αὐτόν **D** **Iren.**

praeferatur, **Buttm.** 301 sq. — 6 ἐλάλησεν 2³¹. Disertius de eis quae iam memorata sunt (5) exponentem monstrat particula δέ. — ὅτι κτέ.] nondum oratione recta affert Geneseos verba (ita etiam ἐλάλησε magis locum habet, v. ad 2 4); sed fit hoc a 7 (quare ὁ θεὸς εἶπεν ab oratore adiectum). V. **Gen.** 15 13, quae in brevius contracta sunt. — 7 ἂν (3 23) ut saepius (etiam ap. **LXX**) pro ἔν ex usu linguae popularis; **LXX** et v. 1. δουλεύουσιν cuius servi facti erunt; sed expectatur profecto δουλεύωσιν aut δουλεύουσιν, v. de ἔν ap. fut. **Proleg.** p. 35. Ne hic quidem ipsa verba (**G.** v. 14) exacte afferuntur; pro καὶ λατρ. . . τούτῳ (cf. **Exod.** 3 12) est illic ὅδε μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς, quae Stephano minus apta erant. Itaque post tantum temporis demum Deus sibi locum sanctum (6 13 sq.) constituit. — 8 διαθήκη **רִית**, foedus. **Gen.** 17 10 sqq. — καὶ οὕτως rebus ita confectis (tum), 28 14 al. — Ἰσαάκ] **Gen.** 21 2 sqq. — καὶ Ἰσαάκ] si esset lingua vere graeca, καὶ ὁ Ἰσ. (**D** al.) praestaret itemque καὶ ὁ Ἰακώβ (et is, scil. **Is.**; cf. e. gr. **Demosth.** 57 38 τούτων γίννεται Ὀλύμπιος, τοῦ δ' Ὀλυμπ. Ἀπολλόδωρος); contra articulus τὸν ante Ἰσ. itemque ante Ἰακ. externa necessitate, non usu syntactico requirebatur. Cf. **Mt.** 1 2 sq. — πατριάρχαι v. ad 2 29. — 9 ζηλώσαντες de invidia recentiorum est (**G.** 37 11, qui locus nostri origo), cf. **ζῆλος** 5 17. — ἀπέδοντο εἰς **A.** **G.** 27 23. — καὶ ἦν κτέ. **G.** 29 2. — 10 ἐξείλατο v. ad 2 23. — θλίψις vox **eccl.** ex **LXX**, ubi pro **רָצָה** al. adhibetur. — χάριν (2 47)] ut **G.** 39 4 εἶδεν Ἰωσ. χάριν ἐναντίον τοῦ κυρίου αὐτοῦ (**Potiphar**). Ἐναντι forma ab elegantiore lingua aliena, sed ap. **LXX** frequentissima; redduntur ea (et vocabulis ἐναντίον et ἐνώπιον) hebraica **בְּפָנָיו** et **בְּעֵינָיו**. — βασιλ. **A.** sine artic. ex hebr. — καὶ κατέστ. scil. **Φαραὼ** (cf. 6 6 al.). **G.** 41 41 (non est ibi καὶ ἐφ' ὅλον κτέ.). — 11 **G.** 41 54 sqq. — γῆν **A.** καὶ **X.** (genit.) ex hebraismo; cf. v. 36. 40. —

καὶ Χαναὰν καὶ θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ εὗρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. 12 ἀκούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα σῖτα εἰς Αἴγυπτον, ἐξαπέστειλεν τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον, 13 καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ φανερόν ἐγένετο τῷ Φαραὼ τὸ γένος αὐτοῦ. 14 ἀποστείλας δὲ Ἰωσήφ μετεκαλέσατο Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν. ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς 15 κατέβη Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, 16 καὶ μετήχθησαν εἰς Συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ᾧ ὤνῃσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἑμῶρ ἐν Συχέμ. 17 καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας, ἧς ὁμολόγησεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, ἠύξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ, 18 ἄχρως οὐ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος [ἐπ' Αἴγυπτον], ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ. 19 οὗτος κατασοφισάμενος τὸ

α) 12 δὲ] οὖν D Gig. | σῖτα HP al. Chrys., v. comm. | ἐν Αἰγύπτῳ DHP | 13 ἐν] ἐπὶ D | ἐγνωρίσθη AB | ἐγενήθη D | τῷ (post ἐγένετο) om. ■ durius | αὐτοῦ] Ἰωσήφ BC, τοῦ Ἰωσ. DHP Gig., quae est explicatio (Tischd.), et sequitur statim idem nomen | 14 Ἰακώβ om. quid. minusc.; post πατ. α. hab. HP; del. ci. Griesb. | αὐτοῦ post συγγ. repet. DE al. | ψυχαῖς post πέντε DH al. Gig., ut est Deut. 10 22: ante ἐβδ. cet. — ἐβδ. καὶ π. D Gig. | 15 κατέβη δὲ BH al., καὶ κατ. NACEP vulg. al.; κατέβη D al. Chrysost. p. 150 syr. Gig. Cf. Deut. 1. c. (Gen. 46 27) | εἰς Αἴγ. om. B | αὐτὸς τε καὶ D, αὐτὸς ante ἐτ. B | 16 μετετέθησαν omn. praeter D (translati sunt vulg. Gig.); sequitur ἐτέθησαν | καὶ ἐτέθ. . . Συχέμ om. Gig., fortuito ut. vid. | τοῦ ἐν Σ. N. AE al.; τοῦ Σ. DH vulg. Chrys.; om. syr. sch | 17 καθ. δὲ] ὡς δὲ A, et cum Gig. | ἧς] δν Gig. | ὁμοσεν HP al. Gig. Chrys. (Gen. 24 7. 26 3 al.), quod verbum ap. prof. quoque cum ὁμολ. confundi solet (cf. Mt. 14 7); ἐπηγγέλαιτο DE syr. mg. | 18 ἕτερος βασ. Gig. | ἐπ' Αἴγ. om. DEHP syr. (hab. mg.) Gig. Chrys.; v. Exod. 1 8 | ἐμνήσθη τοῦ Ἰωσ. DE Gig. (ᾔδει Ex. 1. c.); β? | 19 οὗτος] καὶ D

*χορτάσματα alimenta i. e. frumentum; cum enim χορτάζειν (a χόρτος, pabulum) sensu satiandi ad homines in NT. et ap. LXX traductum inveniatur (ut Mc. 8 4), non est cur χορτάσματα de pecoris alimentis intellegamus. — πατέρες = πατριάρχαι 8; it. 12. 15. — 12 *σιτία cibos ex frumento factos; σῖτα (LXX, non magis NT.) frumenta; cf. χρυσός χρυσίον 17 29 (σῖτος est G. 42 2). — εἰς A. ut 4. — ἐξαποστέλλειν (hell.) LXX. Anz 356. — πρῶτον] opp. ἐν τῷ δευτέρῳ, = τὸ πρότερον att. — 13 G. c. 43—45. — ἀνεγν. κτέ. sec. G. 45 1; ad dativ. cf. γνωρίζειν τι τινί 2 28 al. — 14 G. 45—46. — μετακαλεῖσθαι 10 32. 20 17. 24 25, = att. μεταπέμπεσθαι. — ἐν ἐβδ. . . Αἴγ. ex Deut. 10 22; cf. Lc. 14 31 ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντᾶν. — ἐβδ. π. G. 46 27. Exod. 1 5 LXX (it. Deut. 10 22 cod. A), cum sec. hebr. septuaginta tantum fuerint. — ψυχαῖς 2 41. — 15 ἐτελ. G. 49 33. — 16 erravit vel orator vel scriptor, cum confunderet locum a Iacobo Sicimis παρὰ Ἑμῶρ πατρὸς Συχέμ emptum (G. 33 19) cum specu apud Hebron sita, quem Abrahamus olim locum sepulturae sibi suisque emerat (G. 23); in hanc enim Iacobus quoque illatus, G. 49 29 sq. 50 13. De filiis Iacobi eodem illatis nihil traditum est; verum Iosephi ossa sec. Ios. 24 32 a Iosua in agro illo a Iacobo empto condita, quae origo fuit erroris. — ὤνῃσα μνην hellen. pro ἐπιρικ- ἀμην att. — τιμῆς ἀργ.] v. G. 23 16. — υἱῶν Ἑμῶρ] ne hoc quidem recte, v. supra; v. l. autem τοῦ Σ. non potest esse patris S., neque ferri potest a filiis Emmori patris Sichemi. — 17 καθὼς (hell.) prout (ὡς est in A). — ἐγγιζειν hellen. LXX, Anz 344. — ὁμολογεῖν (Mt. 14 7) promittere. — ἠύξησεν κτέ.] Exod. 1 7 (ubi ἠρέθησαν; de act. v.

γένος ἡμῶν ἐκάκωσεν τοὺς πατέρας, τοῦ ποιεῖν τὰ βρέφη ἔκθετα αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι. 20 ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν ἀστείος τῷ θεῷ· ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς· 21 ἐκτεθέντος δὲ [αὐτοῦ], ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραώ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. 22 καὶ ἐπαιδευθὴ Μωϋσῆς ἐν πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων, ἦν τε δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτοῦ. 23 ὥς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρεκονταετῆς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. 24 καὶ ἰδὼν τινα ἁδικοῦμενον ἡμῖνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ πατάξας τὸν

21 αὐτοῦ παρὰ τὸν ποταμόν, | 24 ἀδικ. ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ,

α) 19 ἡμῶν post πατέρας add. ACEHP Gig. | ἔκθετα τὰ βρ. DEHP vulg. Gig. | ζωγ.] add. τὰ ἄρρενα Gig. | 20 αὐτοῦ post πατρός add. DE al. | 21 ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν E HP al. Gig. Chrys. (ap. quem deest αὐτὸν post ἀνείλ.), a populo suo add. syr^{sch} | καὶ om. D* | αὐτὸν post ἀνεθρ. om. D* syr^p (ubi est cum ob.) | εἰς om. B | 22 ἐν om. B D²HP; at D* πᾶσαν τὴν σοφίαν, Clem. π. σοφ. | τε DE (καὶ ἦν Gig. vulg.): δὲ | καὶ ἐν ἔργ. EP al. vulg. | αὐτοῦ om. HP al. syr^p | 23 ἐπληρώθη sec. Gig.

β) 21 post αὐτοῦ DE syr^p c.* παρὰ (εἰς E syr.) τὸν ποταμόν | 23 τεσσ. αὐτῷ χρ. D | 24 ἡμῖνετο D*; eum add. Gig. | post ἀδικ. DE syr^{sch} et p.c.* (hic ante ἀδ.) Gig. ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ (α. om. D)

6 γ). — 18 = Exod. 18. — 19 *κατασοφισ. Ex. 1¹⁰, ubi rex: δεῦτε οὖν κατασοφισώμεθα αὐτούς, de eis rebus quibus callide nimiam multitudinem Israelitarum coercere studuit. Anz 366. — τοῦ ποιεῖν (ex usu in LXX frequentissimo) est inf. epexeget., = ὥστε ποιεῖν, vel ποιῶν, vel καὶ ἐποίει. Buttm. p. 230 sq. — ἐκθετα] Ex. 1²². — εἰς τὸ μὴ ζ. = ἵνα μὴ ζωογονοῖτο (τὰ βρ.). Quod add. Gig. τὰ ἄρρενα, recte se habet sec. Ex. 1. c.; ζωογονεῖν et ibi et aliis locis est vivum conservare, LXX Iud. 8¹⁹. Lc. 17³³ (nusquam ita ap. prof.), Anz 345. — 20 ἐγεννήθη natus est ut saepe = att. ἐγένετο. — ἀστείος = att. καλός, formosus, ex Ex. 2² (it. indidem Hebr. 11²³). Τῷ θεῷ adiectivo fere superlativum sensum addit, ex hebr. מִן־לְפָנָיו Ion. 3³ (πόλις μεγάλη τῷ θεῷ LXX); cf. Gen. 10⁹ γίγας κυνηγὸς ἐναντίον κυρίου (coram deo, deo ipse iudicante). — ὃς ἀνετρ. Ex. 2². — 21 att. ἐκτεθέντα δὲ ἀν. (v. v. l.); cf. 4¹ al. Videas Ex. 2⁸⁻¹⁰ (παρὰ τ. ποτ. β = Ex. v. 3). — εἰς υἱόν ut Ex. 2¹⁰; cf. c. 13^{22, 47} (hebr.). — 22 ἐπαιδευθὴ κτέ.] sec. traditionem; nihil enim eiusmodi est in Exodo; sed v. Philon. Vit. Moys. II, 83 sq. M.; Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 281 sq. (valde modeste Stephanus; vix enim est quod Iud. Moysi non affinxerint). — δυνατὸς κτέ. (18²⁴) ut Lc. 24¹⁹; αὐτοῦ si genuinum, ex consuetudine hebr. adiectum. Sed facundia Moysi deerat sec. Ex. 4¹⁰ (ισχύφωτος καὶ βραδύγλωσσος). — 23 ἐπληροῦτο (2¹) cum in eo esset ut complerentur XL anni (cf. ad 13²⁵); cf. ὥς τεσσαρ. χρ. 13¹⁸. Sec. traditionem hoc quoque, quae tres partes aequales vitae Moysis constituit (cf. v. 30); summa CXX annorum Deut. 34⁷ indicatur; item XL anni peregrinationis per desertum in VT. sunt. — ἀνέβη κτέ. ex hebr., v. Ier. 3¹⁶ al. — τοὺς ἀδ. κτέ.] Ex. 2¹¹. — 24 Ex. ibd. — *ἡμῖνατο] debebat scribere ἡμυνε, opem tulit (vindica vit eum Gig.); an est ut LXX Ios. 10¹³. Ios. Ant. 9, 1, 2 vindictam sumpsit, scil. τὸν ἀδικοῦντα? Sed id proximis verbis inest.

Αἰγύπτιον. 25 ἐνόμιζεν δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν σωτηρίαν αὐτοῖς· οἱ δὲ οὐ συνήκαν. 26 τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὥφθη αὐτοῖς μαχομένοις¹, ἵνα συνήλλασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην εἰπών· Ὑἱοὶ, ἀδελφοί ἐστε· ἵνα τί ἀδικεῖτε ἀλλήλους²; 27 ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπώσατο αὐτὸν εἰπών· Ὑἱὸς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν; 28 μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνείλες ἐχθρὸς τὸν Αἰγύπτιον³; 29 ἔφυγεν δὲ Μωϋσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροιχος ἐν γῇ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο. 30 καὶ πληρωθέντων⁴ ἐτῶν τεσσαεράκοντα, ὥφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὕρου Σινᾶ ἄγγελος ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. 31 ὁ δὲ Μωϋσῆς ἰδὼν ἐθαύμαζεν τὸ ὄραμα· προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ κυρίου·

26 εἶδεν αὐτοὺς ἀδικοῦντας (ἀλλήλους), | Τί ποιεῖτε, ἄνδρες ἀδελφοί; | 29 καὶ οὕτως ἐφυγάδευσεν Μωϋσῆς | 30 καὶ μετὰ ταῦτα πλησθέντων αὐτῷ

α) 25 αὐτοῦ om. sBC vulg. Gig. | αὐτοῖς σωτ. EHP al. syr^{tr} Gig. | 26 τῇ δὲ EP al. vulg. (quoque Gig.) | μαχ. inter se add. Gig. | ὑμεῖς post ἐστε add. HP al. syr^p | 27 πληρ. αὐτοῦ sec. Gig. | ἀρχ. ἢ δικ. E Gig. | ἐφ' ἡμᾶς DE (ut Ex. 2 14 pars codd.) | 28 σὺ om. Gig. | hesternā die interf. Gig. | 29 hoc verbo (om. ἐν) Gig. | 30 ἐν δρεῖ Gig. | ἄγγ. κυρίου DEHP syr^{tr} Chrys. (Ex. 3 2) | ἐν πυρὶ φλογὸς ACE vulg. (non Gig.), cum parte codd. LXX Ex. 3 2 | βάτου in rubo Gig. | 31 ἐθαύμασεν ABC vulg. (non Gig.) | τὸ ὄραμα om. A, videns visum mirabatur Gig. | post κυρίου add. πρὸς αὐτόν CHP Gig. (Gig. insuper add. λέγονσα; ἐν τοῦ οὐρανοῦ λ. πρὸς α. E)

β) 24 post Αἴγ. D et versio aeth. καὶ ἐκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμῳ, v. comm. | 25 post ἀδ. α. syr^p mg. syr^{sch} τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, cf. Ex. 2 11, ubi eadem est repetitio | 26 post μαχ. D* καὶ εἶδεν αὐτοὺς ἀδικοῦντας, i. e. εἰδ. . . ἀδ. <ἀλλήλους> in β fuit pro ὥφθη . . μαχ. | pro ἄνδρ. . . ἐστε D τί ποιεῖτε ἄ. ἀδ. | εἰς ἀλλ. D* | 29 οὕτως καὶ (scr. καὶ οὕτως sec. d) ἐφυγάδευσεν Μωϋσῆς D*, ἐφυγάδ. δὲ Μωϋσῆς E, fugatus est autem M. Gig. | 30 D* καὶ μετὰ ταῦτα πλησθέντων (πληρωθ. D²) αὐτῷ ἔτη (D² ἐτῶν pro α. ἔτη) | 31 καὶ προσερχ. α. D Gig. | καὶ καταν. D* | ὁ κύριος εἶπεν αὐτῷ λέγων D (cf. 33)

Certe vocab. ex elegantiore lingua assumptum. — ἐκδίκησις (Polyb.) LXX. Anz 364. — καταπονεῖν hell. — πατάξαι (LXX) ferire = interficere, Ex. v. 14, ubi adduntur eadem quae in D. Sed male addi hic videntur; nam sec. 25 nolebat M. hoc suum factum plane celari. — 25 hoc ex se orator interponit, tecte significans iam olim Moysi populum adversatum esse, ut nuper Iesu. — διὰ χειρὸς 2²³. — 26 Ex. 13, sed verbis aliis. — ὥφθη h. l. supervenit potius quam apparuit (cf. 2³; LXX 1 Reg. 3 16). — συνήλλασεν de conatu. — β τί ποιεῖτε cf. 14 15. 21 13. β 10 26. — ἵνα τί 4 25. — 27 τίς . . 28 = Ex. v. 14; sed ἀπώσατο Steph. addit eadem mente qua v. 25. — ἀπώσατο pro att. ἀπεώσατο ut v. 39 al. (ἐξέωσε 45 quidam codd. minus recte). — 29 β καὶ οὕτως v. 8. 28 14; *φυγαδεύειν inde a [Demosth.] 40 32. — ἐν cum φυγαδεύειν instrumentum significat; cum ἐφυγεν ob, rariore usu (cf. Mt. 6 7). Non significatur regis metu Moysen fugisse (ut in Ex.); cf. ad 24 β. — πάροιχος Ex. 2 15. 22. Μαδιάμ מדין (item per μ LXX). — υἱοὺς δύο] Ex. 1 22. 18 3 sq. — 30 τεσσαεράκ. v. ad 23. — Σινᾶ] Choreb mons nominatur Ex. 3 1, quod est nominis discrimen (semper in NT. Σινᾶ). — πυρὸς βάτου] at Ex. 3 9 π. ἐν τοῦ βάτου (sec. Hebr.); πῦρ βάτου est rubus incensus. — 31 κυρίου] it. in Ex. pro angelo Domini mox (v. 4) substi-

32 Ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ“. ἐντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι. 33 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ κύριος· „Λύσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐφ’ ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν. 34 ἰδὼν εἶδον τὴν κάωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο ἀποστείλω σε εἰς Αἴγυπτον“. 35 τοῦτον τὸν Μωϋσῆν, ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες· „Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν;“ τοῦτον ὁ θεὸς καὶ ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάρῃ. 36 οὗτος ἐξήγαγεν αὐτοὺς ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ Αἰγύπτου καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτῆ τεσσεράκοντα. 37 οὗτός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς ὁ εἶπας τοῖς

α) 32 καὶ ὁ θεὸς Ἰσ. καὶ ὁ θ. Ἰακ. D (qui bis om. ὁ) EHP vulg. Gig. (qui om. καὶ prius, ut est in hebr.); cf. 3 13 | ἐτόλμασεν **Σ** male | 33 καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν (31) D, et dixit illi dominus Gig. | λύσαι (LXX Ex. 3 5) D² 142, v. comm. | ὑπόδ. σου τ. π. B, δ. σου ἐκ τ. π. σου C* (souv prius del. C²) E (om. prius σου) al. syr^{tr}; LXX ὑπ. ἐκ τ. π. σου | ἐν ᾧ EHP LXX (οὐ sine ἐφ’ D*) | 34 καὶ ἰδὼν γὰρ εἶδον D* | μου om. D* | αὐτῶν] αὐτοῦ BD | ἀκήκοα D (LXX v. 7) | 35 ἐφ’ ἡμῶν post δικ. add. (ut 27) **Σ**CD syr^p c.* Gig. (ἐφ’ ἡμῶς E) | καὶ δικ. ἢ δικ. Gig. ut 27 | καὶ ante ἀρχ. om. **Σ***AC HP Gig. vulg. (**Σ*** etiam δικαστήν pro λυτρ.; iudicem et redemptorem Gig.) | ἀπέσταλκεν **Σ**ABDE | σὺν χειρὶ ABCDE vulg. Gig. | 36 γῇ Αἰγύπτῳ **Σ**A EHP, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ (cf. 11) BC al. (γῇ Αἰγύπτου etiam syr^{tr} vulg. Gig.). Cf. 13 17 | 37 ὁ ante M. om. DH

tuitur יְהוָה et אֱלֹהִים, quippe Deus per angelum loquitur. — 32 Ex. v. 6. — ἐγὼ] εἰμὶ omittitur sicut in hebr. — τῶν πατέρων] τοῦ πατρός LXX (et Hebr.). — ἐντρομος γεν. ut 16²⁹; cf. ἐμφοβος γεν. 10⁴ al. (ἐντρο. hell.). — κατανοῆσαι (ut 31) acriter contemplari, cf. Ex. 3⁶: ἀπέστρεψε δὲ M. τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· εὐλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. — 33 in Ex. haec Moysi iam ante illa (v. 32) dicta erant. — λύσον] att. λύσαι, et sine σου. Τὸ ὑπόδ. τ. π. 13²⁵; pro singulari esse debebat pluralis; cf. Lc. 3¹⁶ τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων. De ritu nudis pedibus loca sacra intrandi, qui ne a Graecis quidem alienus erat, v. Wtst. — γῇ ἁγία] recte videtur adnotari (iam a Chrysostomo), esse haec propter templum allata, quem unicum locum sanctum putabant Iudaei. — 34 Ex. v. 7; sed paullo brevius hic. — ἰδὼν εἶδον (ut LXX) ex hebr. (רָאָה רָאָה). — καὶ κατέβην Ex. v. 8. — καὶ νῦν κτέ. Ex. v. 10. — δεῦρο ἀποστείλω (ita LXX) cf. Kühner Gr. II², § 394, 4 (Eur. Bacch. 341 δεῦρό σου στέψω κάρα). — 35 surgentem spiritum oratoris vel anaphora pronominis οὗτος vv. 35. 36. 37. 38 indicat. — ἠρνήσαντο 3¹⁴. Sicut Iesum. — τοῦτον post δικ. ex usu vulgari ad ὃν refertur, quamquam non sine vi quadam. — καὶ ἀρχ.] intendit vim καὶ: omnia quae negaverant Iudaei Deus attribuit Moysi. — *λυτρωτής LXX Ps. 19¹⁵. 78³⁵ (non est ap. prof.); est plus quam δικαστής 27. — ἐν χειρὶ ex hebr. (כַּף) etiam Gal. 3¹⁹; item artic. ex hebr. om. — βάρος ex eis nominibus est, quorum genus variat (hellen. ἡ β. sec. Moeridem). Cf. Mc. 12²⁶. — 36 ἐρυθρὰ θαλ. ut in LXX כִּי סִיחַ (ad Hebr. 11²⁹ cum artic.; hic sine art. ex hebr.). — 37 non satis apte haec interponuntur inter 36 et 38, sed vix poterant alio loco collocari. Non solum comparatur M. cum Christo λυτρωτῇ, sed etiam de eo vaticinatus esse dicitur (Deut. 18¹⁵, cf. supra 3²²). ὁ Μωϋσῆς praedicati

νοῖς Ἰσραὴλ· „Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ“. 38 οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τοῦ [ἀγγέλου τοῦ] λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν, 39 ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπώσαντο καὶ ἐστράφησαν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, 40 ἐπόντες τῷ Ἀαρών· „Ποίησον ἡμῖν θεούς, οἱ προπορεύονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, οὐκ οἶδαμεν τί ἐγένετο αὐτῷ“. 41 καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. 42 ἐστρεψεν δὲ ὁ θεός, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν· „Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαερά-

α) 37 κύριος ὁ θεός CEHP Gig. ut 3 22; etiam ὑμῶν (ἡμῶν) add. EHP | 38 μετὰ τοῦ λαλ. Gig., μετὰ τοῦ ἀγγ. λαλ. D* | ὑμῶν ■ | ὑμῖν KB | 39 ᾧ] ὅτι D | ἀπώσ. αὐτὸν Gig. | ἀπεστράφ. D, aversi sunt vulg. ἐν τ. κ.] τῇ καρδίᾳ HP, ἐν etiam DE om. (αὐτῶν om. D, nostris Gig.) | 40 ἡμ. προπ. Gig. | ὁ ἀνθρώπος ante ὃς add. K (= Ex. 32 1) | γέγονεν DEHP (Ex. l. c.) | 41 in illis diebus Gig. | ἀπήγαγον D*, γὰ superscr. ead. | 42 ἐν τῇ ἐρ. om. B* (add. B²) | σφ. ἢ θυσ. Gig. | τεσσαερ. ἔτη Gig.

β) 37 post ὡς (ὡσεὶ D*) ἐμέ add. CDE Gig. al. syr^{scr} αὐτοῦ ἀκούσεσθε, cf. 3 22. LXX | 42 Fl. (cuius novum frg. ab hoc v. incipit) tunc itaque (τότε οὖν) pervertit illos (αὐτοὺς add. C sahid.) deus | τῶν om. D, cf. 1 20. Lc. 20 42

pars est: *hic est ille M. qui dixit*; nempe intererat ut monstraretur Moysen ipsum, quem a Stephano laesum arguebant, a Christi partibus stare. — 38 *γενόμενος qui fuit*. — *ἐκκλησία* de Israelitarum contione ut Hebr. 2 12, LXX Deut. 31 30 al. — *ἀγγέλου*] at in VT. non dicitur M. cum angelo collocutus esse, sed cum Deo ipso; est igitur haec interpretatio, cf. Gal. 3 19, supra v. 30 sqq.; infr. 53. Sed cum absit ἀγγ. τοῦ α ἡ Gig. (cf. D), secludere satius videtur (cf. 38), sensu non mutato. — ὃς] iam pro demonstr. variandi causa relativo utitur; it. 39. — *λόγια* ut LXX de effatis Dei; it. Rom. 3 2 al.; *ζῶντα* cf. Hebr. 4 12. 1 Petr. 1 23, i. e. vim vitalem habentia (Deut. 32 47). Itaque multum abest ut legem Moysis parvi faciat Stephanus; sed ea ad irritum redacta culpa populi, 39 sqq. — *δοῦναι* ut *παρέλαβον κρατεῖν* Mc. 7 4, Buttm. p. 234. — 39 *ἀπώσ.* scil. αὐτόν. — *ἐστράφησαν* conversi sunt, non ut illuc redire vellent, sed ut reminiscerentur illorum institutorum (v. 40). — 40 Ex. 32 1. — *προπορεύεσθαι* hellen. LXX, Anz 348. — ὁ γὰρ . . τί ἐρ. αὐτῷ] eadem anacoluthia LXX ex hebr. — 41 *μοσχοποιεῖν neque ap. LXX neque ap. prof. obvium; sed numquam cessavit in lingua graeca facultas nova vocabula fingendi. — *ἀνήγαγον*] ut 1 Reg. 3 15; in Ex. 32 6 est *ἀνεβίβασεν* et *προσήνεγκεν*. — *εἰδώλῳ*] vitulo. — *εὐφραίνονται*] Ex. l. c. καὶ ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν κτέ. — ἐν pro dat. simpl., ut *χαίρειν ἐν* Lc. 10 20. Cum ironia hoc dicitur (B. Weiss). — 42 *ἐστρεψεν*] explicant plerumque *avertit se* (syr^{scr}) = *aversus est eos*; sed desunt exempla (*ἐπιστρ.*, *ἀποστρ.*, *ἀναστρ.* intransitive in NT. exstant; ipsum *στρέφειν reverti* 1 Macc. 2 63). Sec. Fl. erit *pervertit illos*; itaque delendum comma post *θεός*; sed ne sic quidem adsunt exempla (an *διέστρ.* in gr. olim fuit? cf. Lc. 23 2 al.). — *παρέδωκεν κτέ.*] Rom. 1 24. — *στρατιᾷ τ. ο.*] sideribus more Assyrio (*στρ. τ. ο.* Ierem. 8 2 al.), sec.

κοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος Ἰσραὴλ; 43 καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν Ῥομφάν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπὶ τὰ μέρη Βαβυλῶνος“. 44 ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσῇ ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐωράκει· 45 ἦν καὶ εἰσῆγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὃν ἐξῴσεν ὁ θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν Δαυίδ, 46 ὃς εὗρεν χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ

α) 42 in fine add. C λέγει κύριος, cf. ad 44; Amos 5 27 | 43 ὑμῶν (LXX v. 26) **ACEHP** vulg. Fl. syr; om. BD al. male, v. comm. | Ῥομφάν **8***, cod. Chrys., Ῥομφά B, cod. Orig.; al. Ῥεμφάμ (D vulg. Iren.; *remfam* Gig., [*rem*]pham Fl.), Ῥεμφάν, Ῥεμφά, Ῥαιφάν (**8**^{corr} A) vel Ῥεφάν (CE); it. in LXX plerique *ρεφάν* vel *ραιοφ.*; sed *ρομφά* ed. Complut.) | αὐτοῖς om. Gig. | ἐπὶ τὰ μέρη D*Gig. (etiam e *in parte*): ἐπέκεινα e LXX rell., v. comm. | add. syr *dicit dominus deus omnipotens et c.* nomen ei ex LXX* | 44 ἦν ἐν τοῖς DE syr (vulg. *cum*; sed om. et. Fl. Gig.) | ὁ om. D Gig.; *deus loquens vulgclom* | Μωϋσεὶ D (-σι D*) | 45 ἐξῴσεν **8***E | τῷ θεῷ τῷ οἴκῳ corrupte (ex 47) **8***BDH

β) 43 *et effigies* Fl. | 44 *et domus* Fl. | τὸν τύπον τὸ παράτυπον ut vid. D* | ἐώρακεν (ἐόρ.) DEH Fl. | 45 (ἐξ ὃν ἐώσεν) ex quibus salvabit (= -vit) corrupte Fl.

Amos (cuius testimonium [v. 43] ad illa tempora non recte rettulit Stephanus); itaque ex alia in aliam superstitionem ruisse dicuntur. — βίβλω τ. προφ.] minorum, cf. ad 1 20. V. Amos 5 25 sqq. — μὴ *num*; affirmatur contrarium, quod fieri poterat, quamvis quaedam sacrificia illis quoque annis facta essent (Ex. 24 5 al.). — οἶκος] nom. pro voc. ut saepe, et est hoc quasi appositio ad ὑμεῖς quod in προσήν. inest. — 43 ἀνελάβετε suscepistis, apte ad σκηνήν. — Μολόχ sec. LXX (מלך hebr.), qui est notus Canaanitarum deus; idem solare quoque numen. Ad σκηνήν cf. 44, sed non videtur recte translatum (מנכס, quod est nomen babyl. stellae Saturni; itaque nunc vertunt: *et portabitis vobiscum S. regem vestrum*). Ceterum de suo tempore haec dicit Amos. — θεοῦ ὑμῶν] non potest omitti ὑμῶν, ut θεός dicatur a propheta R. — Ῥομφάν] at in hebr. ריפ, item nomen Saturni stellae (Luciferi sec. schol. Matth.) — τύποι h. l. simulacra (Ios. Ant. 1, 19, 11. 15, 9, 5). — ἐποιήσατε *ἐαυτοῖς* LXX (de infin. v. ad 38). — ἐπὶ τὰ μέρη (2 10. 19 1) Βαβυλῶνος] at ἐπέκεινα Δαμασκοῦ LXX (et hebr.); interpretatur vaticinium Stephanus ex eventu. (Nihili est lectio e LXX adulterata ἐπέκ. Βαβ.) — 44 opponitur ἡ σκηνὴ τ. μ. (LXX pro מִדְּבַר לְהַשִּׁיב) τῇ σκηνῇ τοῦ Μολόχ, ἀσυνδέτως ut in oratione concitatore, ex qua tamen rursus ad narrandum aliquantisper redit. — διετάξατο 20 13. 24 23, *constituere, disponere* (Aristot. Probl. 29 4, Plut.). — ὁ λαλῶν] v. ad 38; per reverentiam appellatio siletur. Ex. c. 25 sqq. — κατὰ τ. τύπον] Ex. 25 9. 40. In β παράδειγμα fuerit, Ex. v. 9. — 45 *διαδεξάμενοι *successione acceptam* a Moyse eiusque aequalibus. Melius dixisset οἱ π. ἢ οἱ μετὰ Ἰησοῦ. — κατὰσχέσις v. 5; occupatio gentium pro occup. terrae gentium. — ἐξῴσεν v. ad 27; verbum in Actis tantum (27 39). — ἀπὸ προσώπου ריפ. — ἕως 1 22; brevius pro: *et mansit tabernaculum usque ad tempora Davidis*. Minime igitur templo opus. — 46 εὗρίσκειν χ. (Lc. 1 32) ex hebraismo. — ἡτήσατο κτέ.] sec. Ps. 132 (131) 5 (εὗρω .. σκην. τῷ θ.

ἤτήσατο εὐρεῖν σκῆνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ. 47 Σολομὼν δὲ ὠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον. 48 ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· 49 „Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; [ἦ] τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; 50 οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησεν ταῦτα πάντα“; 51 σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι [τῇ] καρδίᾳ καὶ τοῖς ὤσιν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὥς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. 52 τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίδαξαν [οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγέλλοντας] περὶ τῆς ἐλεούσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδότες καὶ φονεῖς ἐγένεσθε· 53 οἷτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ

49 λέγει κύριος, ἦ | 52 ἐκεῖνοι καὶ ἀπέκτ. αὐτούς, τοὺς προκαταγγέλλοντας

α) 47 *σαλομων* *κ*, *σαλομων* AC, *σολομ. rell.*; cf. 3. 11. 5. 12 | *οἰκοδόμ. recte fort.* B* D | 48 *ναοὺς* post *χειρ.* add. HP, cf. 17. 24 (*in aedificiis manu factis hominum* Fl., quae est paraphrasis) | *καθὼς* ὡς D | 49 *μοι* *μον* D* (*sed non* Fl.) | καὶ ἡ γῆ B *syr^{sch}* *sahid.* Fl. | 50 *πάντα ταῦτα* ACDEP | 51 *ταῖς καρδίαις* *κ* Chrys. (*propter τοῖς ὤσιν?*), *καρδίαις* ACD al. (-ας B); etiam vulg. *syr^p* *cordibus*; *sed corde* Fl. Gig. St. Lucif. | *ὡμῶν* post *καρδ.* *κ* al., post *ὥσιν* Fl. ut vid. | *ἀντιπίπτ.* | *contradixistis ἀντίπατε* Fl., *restitistis* Gig. St. Lucif. | *καθὼς* D | 52 *γεγέννησθε* HP

β) 46 *σκῆν. εἶρ.* D Fl. | *in deo* Fl. | 48 ὁ δὲ ὕψ. οὐ (*sed altissimus non* Gig.) *κατοικεῖ ἐν χ.* D Fl. | *dicit proph.* Fl., *per prophetam d.* Gig. | 49 *ἐστὶν θρόνος* D, *θρόνος ἐστὶν* vulg. Fl. (*non* LXX) | post *μοι* D *λέγει κύριος* | *ποῖος τόπος* D Fl. LXX | *ἐστὶν* in fine add. D (Fl.) | 50 *totum v. om.* Fl. | 51 *ο* in princ. add. *syr^p* c.* | *duricordes* Fl. | *sancto sp.* Fl. | καὶ ὑμεῖς om. Fl. Gig. (*non* St. Lucif.) D² (D* *πατ.* καὶ ὡμῶν, D² *πατ.* ὡμῶν); tum 52 D Fl. *ἐκεῖνοι* (Fl. post *προφ.*) *pro οἱ πατ. ὑμ.* | *ἀπέκτ. αὐτούς*, *τοὺς προκαταγγέλλοντας* D (*non* Fl.; at *qui praenuntiabant* vulg., cf. Gig. St. Lucif.) | *τῆς* om. D* | *vos nunc* Fl.

Ἰακ.); cf. 2 Sam. 7. Ἠτήσ. εὐρεῖν ut αἰτῶν λαβεῖν Aristoph. Plut. 240, v. Wtst. ad 3. — 48 ὕψιστος (16. 17) יְיָ Gen. 14. 18 al. — ἐν χειρ. κτῆ. cf. 17. 24; itaque similiter hic Iudaei atque illic Graeci castigantur. Est haec fere confessio criminis. Cf. Io. 4. 21. — ὁ προφήτης] Iesai. 66. 1 sq., quo loco etiam auctor epistulae Barnabae (c. 16. 2) post dirutum templum contra Iudaeos utitur. — 49 οἰκοδομήσετε ex mente Esaiiae est aedificare potestis vel possitis. — 50 LXX πάντα γὰρ τ. ἐπ. ἡ χεὶρ μου. — 51 hic transitus fit tam subitus et inexpectatus, ut necessario putandum sit propter obstrepentes Iudaeos Stephanum orationem non pertexuisse, sed abruptis: cuius cursus ad Iesum tendebat. — *σκληροτράχηλος Ex. 33. 5. 34. 9 al. — ἀπερίτμ.] περιτέμνεσθαι simili translatione iam in VT. adhibetur: Deut. 10. 16 περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ σκληρυνεῖτε, cf. Ier. 4. 4; ipsum ἀπερίτμ. καρδίας αὐτῶν (opp. τῇ σαρκί) est Ierem. 9. 26. Ez. 44. 7 (ἀπ. καρδίᾳ); ἀπερίτμητα τὰ ὦτα Ier. 6. 10. Corde sec. antiquos (Romanos quoque) percipitur et intellegitur. — *ἀντιπίπτειν adversari hell. (Polyb.). Anz. 343. — 52 ἀσυνδέτως hic quoque, ut in oratione vehementi. — ἐδίδαξαν] ut Ieremiam, Amos (Am. 7. 10 sqq.); Iesaias etiam necatus esse traditur. Cf. Lc. 11. 47 al. — in β (D) paullo levior est structura (αὐτόν post relativa 3. 13 al.); προκαταγγέλλ. (β) fortius est, nam causam occidendi hanc ipsam esse indicat. — δικαίου 3. 14. — προδότες] Pilato tradiderunt vel prodiderunt (2. 23 ἔκδοτον). — 53 οἷτινες hic recte sec. attic.; qualitas enim describitur; aliis autem locis (ut 11. 28. 17. 10, ubi

οὐκ ἐφυλάξατε“. 54 Ἀκούοντες δὲ ταῦτα διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ ἔβρουχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. 55 Ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου¹, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδεν δόξαν θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ¹, 56 καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς διηροισμένους καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ θεοῦ⁴. 57 κραῖζαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ συνέσχον τὰ ὅτα αὐτῶν καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν, 58 καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβολοῦν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου

55 fere ó δὲ ὑπ. ἐν πνεύματι ἁγίῳ, | Ἰησ. τὸν κύριον ἐκ δ. τ. θ. ἐστ.,

α) 54 ταῦτα om. ^N* fort. recte, cf. Tischd. | 55 πίστεως καὶ ante πν. (ex 65) ^N syrsc al. | 56 ἀνεωγμένους D²EHP (ἡνεωγμ. D*) | ἐστ. ἐκ δεξ. ut v. 55 ^N*ACE al. St. Gig. | 58 ἐκ β. αὐτόν A vulg. Fl. | falsi testes Gig. St. | αὐτῶν post ἱμάτια om. HP Gig. (non St.)

β) 53 καὶ οὐκ ἐφ.] nec om[nino? s]ervastis Fl. | 54 ἀκούσαντες (male) δὲ αὐτοῦ διεπρ. D. et quum haec illi audissent Fl., cum autem haec audirent (-ssent Luc.) Gig. St. Lucif. | ἐν ταῖς eid. Fl. | καὶ ἔβρ. τε D* | 55 ó δὲ ὑπάρχων ἐν πνεύματι ἁγίῳ Fl. ([ipse aut]em cum —; ille autem cum — Gig. St.) | Ἰησ. τὸν κύριον ἐκ δ. τ. θ. ἐστῶτα D Fl. | 57 tunc populus exclamavit Fl. | 58 αὐτόν post ἐλιθ. D syr c.* Fl. sahid. al. | νεανίον τινὸς D Gig. (non Fl. St.)

v.) οὔτινες αἰτινες ἦτις etiam pro οἱ αἱ ἡ adhibentur (non exstant casus obliqui praeter ὅ,τι accusat.). Legis ruptae (39 sqq.) iterum mentionem facit. — εἰς διαταγὰς non potest differre ab ἐν διαταγαῖς (= διατασσόντων ἀγγέλων, praecipientibus et ordinantibus angelis, vel ὑπ' ἀγγέλων διαπραχθέντα, ut expl. quid. ap. Chrysost.), quod ipsum fort. olim legebatur (in praeceptis Fl.); neque enim ἐλάβετε est = ἐδέξασθε, quod putat Grimmus, qui expl. auctoritate angelorum moti. De angelis cf. Deut. 33₂; Gal. 3₁₂ (νόμος.. διαταγαῖς δι' ἀγγέλων), Hebr. 2₂ (ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος); Ioseph. 15, 5, 3 (Kypke); supra v. 38. — 54 διεπρίοντο 5₃₃. — ἔβρουχον ex hebr. (Ps. 35₁₆. 37₁₂ al.). — 55 β ὑπάρχων ἐν πνεύματι ut ἐν φόβῳ β₁₄₉; ἐγενόμην ἐν πν. Apoc. 1₁₀. — δόξαν θεοῦ v. ad 2. — 56 θεωρῶ pro praesenti est quod ad aor. εἶδον pertinet (55); cf. Proleg. p. 17. — οὐρανοὺς plur. sec. hebr. ut 2₃₄. Lc. 10₂₀. 12₃₃. 21₂₆, al. NT., sed Lucas certe et plerique alii semper sensu minus vulgari, sicut hic quoque; caelum enim oculis patens ne poterat quidem e conclavi conspici. At singul. est 1₁₀ sq. 9_s. 22₆ al. — (δι)α-νοίγω ap. hell. augmentum reduplicationemque ex vulgata ratione habet, quamquam variant saepe libri inter ἡνοιγμαι ἀνέρωμαι (att.) ἡνέρωμαι. De verbo v. Anz 326. — Confessio martyris simillima illius propter quam Iesus capitis damnatus est, Lc. 22₆₉; inde ó υἱὸς τοῦ ἁ. ut illic. Quare exitus quoque similis statim insecutus est. Differt tantummodo ἐστῶτα (καθήμενον illic), quod explicant „quasi paratus ad recipiendum spiritum Stephani“. — 57 Non fit iudicium, sed tumultus, per quem St. interimitur, quamvis ius necandi penes synhedrium propter Romanos non iam esset. Neque tamen legis Iudaicae formae prorsus neglectae, v. 58, quod sunt qui inepte mirentur. Cf. narrationem de morte Iacobi fratris Christi ap. Ios. Ant. 20, 9, 1. — συνέχειν τὰ ὅτα ut τὸ στόμα Ies. 52₁₅; scilicet ne verba nefanda audirent, cf. Mt. 26₆₅. — 58 ἔξω τ. πόλ. sec. legem, Lev. 24₁₄ al. —

καλουμένον Σάβλον, 59 καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα „Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου“. 60 θεὸς δὲ τὰ γόνατα ἐκράξεν φωνῇ μεγάλῃ „Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην“. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη. Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

CAP. VIII.

1 Ἐρένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διαγωμὸς [μέγας] ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις, πάντες τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς

Cap. VIII. 1 μέγ. καὶ θλίψις

α) 59 Ἰησοῦ om. sahid. | 60 φωνῇ μεγάλῃ om. $\aleph^*$ | ταύτην τὴν ἁμ. ABCD vulg. Fl. Cyp. Gig. St.

Cap. VIII. 1 πάντες δὲ BCDEHP al. Fl. Chrys., πάντες $\aleph^*$, καὶ πάντες $\aleph^{\text{corr}}$ Chrys. (et omnes vulg., et dispersi sunt omnes Gig. St.)

β) 58 cuius [nome]n vocatur Fl. | 60 θεὸς om. δὲ D^* , [et genibu]s positus Fl., positusque gen. (= θεὸς τε) Gig. St. | post μεγ. D vulg. Gig. St. (non Fl.) add. λέγων | Κύρ. Ἰησοῦ syr^p mg. | αὐτοῦ] Stefani Fl.

Cap. VIII. 1 δὲ] οὖν Gig.; [in illis] diebus facta est Fl. | καὶ θλίψις post μέγας D, θλ. καὶ δ. μέγας Fl. et simil. sahid. | τῇ ἐκκλησίᾳ (ecclesiae) ut vid. Fl. | τῆς om. D^*

ἐλιθοβόλουν] imperf. quia res morte demum (60) perficitur. De verbo (LXX, NT.) v. Anz 365. — μάστιγες] quorum erat primos lapides conicere, Deut. 17⁷; quod ut comode facerent, vestimentum superioris deponebant. Cf. 22²⁰ de Paulo φυλάσσω τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν (St.). Ceterum haec καὶ οἱ . . Σάβλον satis apparet ab auctore ipso, Pauli comite, narrationi inserta esse; post quae ex more scriptoris repetitio fit priorum: 59 καὶ ἐλιθ. τ. Στ. (cf. ad 2¹². 9²²). — 59 ἐπικαλούμενον] scil. Iesum, v. proxima. Hic quoque similitudo cum Christi morte (Lc. 23⁴⁶) apparet. — 60 τιθέναι τὰ γόνατα (9⁴⁰ al. Lc. 22⁴¹, etiam Mc. 15¹⁹) non est ap. prof.; latine autem dicitur genua ponere, ut Ov. fast. 2⁴³⁸. — φωνῇ μεγ. ut Iesus Lc. 23⁴⁶. — κύριε] Deum invocat eisdem precibus quibus Christus Lc. 23³⁴ sec. partem codicum (nam al. om.); de Iacobo fratre Christi similia narrat Hege-sippus ap. Eus. h. e. 2, 20, 16. — στήσης i. e. stabiliveris, ratum feceris, ut alias quoque ἰστάναι opp. ἀναιρεῖν, Hebr. 10⁹. Mc. 7⁹ al. (στήσω τὸν ὄρκον μου G. 26³). Nobilibus versibus imaginem morientis Stephani expressit Dantes Purgat. 15¹⁰⁶ sqq. — κοιμᾶσθαι mori usitatum quidem est in NT. (13³⁶. 1 Cor. 7³⁹ al.), ut iam in VT. Ies. 14⁸ al., sed nullo loco aequè mirandum. Homeri illud κοιμήσατο χάλκεον ὕπνον, de occiso in pugna (Il. XI, 241), et simile et dissimile. — Σαῦλος δὲ] cf. 22²⁰ de eodem ἐφεστῶς καὶ συνευδοκῶν. Verbum συνευδοκεῖν (Diod. 4²⁴. 11⁵⁷. Polluc. 6¹¹⁷) rari ap. prof. usus. In Paulo autem extremae preces Stephani vel maxime exauditae sunt.

Cap. VIII. 1—3 dispersio ecclesiae; Stephani funus; Sauli crudelitas. — 1 Semel concitato furore Iudaico, confestim ad alios quoque Nazarenorum exturbandos abrepti sunt. — β θλίψις c. 7¹¹. — πάντες] ridiculum est hoc mathematica ratione accipere, magis etiam ridiculum mirari quod postea quoque Christiani Hierosoly-

Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἁποστόλων. 2 συννεμόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποίησαν κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. 3 Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνεται τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακὴν. 4 Οἱ μὲν οὖν διασπαρῆντες διηλθόν· εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον. 5 Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς τὴν πόλιν τῆς Σαμαρείας ἐκήρυσεν αὐτοῖς τὸν χριστὸν. 6 προσ-

1 ἀποστ., οἱ ἔμειναν ἐν Ἱερουσαλήμ. | 4 διεπορεύοντο κατὰ πόλεις καὶ κώμας?

α) 2 δὲ ergo St. (non Gig.) | ἐποίησαντο EHP | 3 τοὺς ἄνδρας (propter τοὺς οἴκ. ut vid.) N* | 4 ἦλθον N* salid. | 5 εἰς τὴν πόλιν KAB; om. τὴν CDEHP

β) 1 post ἀποστ. D sahid. Fl. (qui rursus deficit post ἐποίησαν 2) Gig. St August. οἱ ἔμειναν ἐν Ἱερουσαλήμ | 2 συννεμόσαντες τὸν D* (συνεκ. τε D*) | 3 ὁ δὲ Σ. D | 4 διηλθόν] ibant per civitates et castella St. (ibant tantum Gig.) | λ. τοῦ θεοῦ E vulg. (non Gig. St.) al.

mis reperiuntur (c. 11. 12 al.), tamquam haec ἀειφνρία fuerit. Videntur autem maxime ἑλληνισταί fugisse neque revertisse (ut Philippus v. 5); cf. infr. — χώρας fere = κώμας, Lc. 21₂₁; infr. 11₁ β. Est proprie χώρα ut ἀγρός rus, ager (Lc. 12₁₆), χώραι ut ἀγροί agri qui arantur (Io. 4₃₅. Iacob. 5₄); deinde etiam ad habitationes rusticas notio extenditur, cf. ἀγροὶ καὶ κώμαι Mc. (5₁₄). 6₃₆. Lc. 9₁₂. Sed cur non πόλεις? Videlicet quia ruri tutiores futuri erant; fuerunt autem etiam qui urbes adirent (4 sq.). — Σαμαρείας] quidam etiam multo longius, v. 11₁₉; sed hoc loco sufficebat harum terrarum mentio, de quibus in proximis scriptor acturus erat. — apostolis plurimum reverentiae apud populum erat (5₁₃); neque vero illos ut Stephanum aliosque ἑλληνιστάς laesae legis maiestatis quisquam reos agere poterat. — 2 funus Stephani a proselytis gentilibus (2₅; ita recte Wtst.) procuratum, in quos nulla erat Iudaeorum synhedrio iurisdictio; itaque ne clam quidem administratum. Loco autem aptiore haec poni non poterant, quod fuerunt qui putarent, interpretatione falsa verborum ἄ. εὐλαβεῖς seducti. Συννεμόμειν eodem sensu Soph. Ai. 1048 Plut. Sull. 38. — ἐποίησαν] expectari potest ἐποιήσαντο (v. v. l.); sed cf. ποιεῖν ἔριστον, δείπνον Lc. 14_{12. 16} al., tum πάντα ἐποίησαν τοῖς ἀποθανοῦσι Xen. Anab. 4, 2, 23. — κοπετός planctus, hell. (Eupolis com. frg. 347 Kock). — 3 praeparant haec ea quae in c. 9 narrabuntur; simul describendo statu rerum transitus fit, cf. ad 6₇. — *λυμαίνεσθαι lectius verbum pro κακοῦν vulgari. — κατὰ τ. οἴκους εἰσπ.] durissimum hoc, cf. quae Demosthenes exprobrat Androtioni or. 22₅₂. — 4 reditu facto ad v. 1 Philippi res gestas narrare instituit, qui inter diaconos c. 6₅ altero loco nominatus erat: v. 5—40. Ex Philippo ipso haec audisse Lucas videtur, cf. 21₈. — διηλθόν non addito obiecto vel regione vel termino diversa loca obire, it. 40. Lc. 9₆. Cf. tamen β, = Lc. 13₂₂. — 5—13 narrantur quae Samariae Phil. gessit. Cf. Proleg. p. 13, Overbeck p. 118, qui monstrat et hac narratione et proxima quasi transitum muniri, a Iudaeis ad gentes. — 5 κατελθεῖν devenire ut saepe in NT., Lc. 4₃₁ al. (cf. ad 21₁₀). — Σαμαρεία in NT. ubique terra est, non oppidum, quamquam et ab origine oppidi nomen fuit

εἶχον δὲ οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου δομοθυμαδόν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοῦ καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει· 7 πολλοὶ γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, <ᾗ> βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ ἐξήρχοντο, πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν· 8 ἔγένετο δὲ πολλὴ χαρὰ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. 9 ἀνὴρ δὲ τις ὀνόματι Σίμων προὔπρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καὶ ἐξιστάνων τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναι τινα ἑαυτὸν [μέγαν]· 10 ὃ προσεῖχον [πάντες] ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου λέγοντες·

8 χαρά τε μεγάλη ἐγέν. | 9 προὔπρχων ἐν τ. π. μ. ἐξίστανεν

α) 6 δὲ] τε EHP, fort. recte | τοῦ om. D* | αὐτοῦ s* ut vid.: αὐτοῖς | signa et prodigia Gig. | 7 πολλοὶ (ex proximis?) sABCE, etiam D², it. vulg. Gig. syr^{utr} al.; πολλῶν HP, quod non sufficit; πᾶσι πολλοῖς ut vid. D*, ἀπὸ πολλοῖ D² | ἐξήρχετο HP | πολλοὶ τε Gig. | ἐθεραπεύοντο D | 8 καὶ ἐγέν. EHP; fort. ἐγένετό τε cf. D | χαρὰ μεγάλη DEHP, cf. β | ἐκείνῃ τῇ π. Gig. | 9 ἐξιστάνων D²EHP | dicens se quendam magnum Gig. | 10 πάντες om. HP Iren., neque opus

β) 6 ὥς δὲ ἤκονον πᾶν οἱ ὄχλοι προσεῖχον τοῖς λεγ. D* corrupte; syr^{sch} et cum audirent sermonem eius homines qui illuc erant, attendebant ei et acquiescebant omnibus quae dicebat quia videbant e. q. s. | ὁμοθ.] ... ον τ. D* | 7 ἐξήρχ. ἐξ αὐτῶν syr^p c.* syr^{sch} sahid. | καὶ om. D* | 8 χαρὰ τε μεγάλη ἐγ. D syr^{sch} Gig. (et gaudium eqs.) | 9 προὔπρχων ... μαγ. (om. καὶ) ἐξε[ίστανε] D*; it. vulg. sed ἐξιστάνων; Gig. ut α, sed ἐξίστανε

et id oppidum tum quoque exstabat, Σεβαστή ab Herode nominatum. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 108 sqq. Lucam autem hic oppidi nomen non indicasse ex v. 8 ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ satis apparet. Cf. Io. 18¹⁵. Mt. 10¹⁴ sq. al. Itaque falsa est explicatio e genitivi usu epexegetico (2 Petr. 2⁶). Sed potest nihilominus urbs Sam. (Sebaste) intellegi, quamvis auctor ipse nihil de ea sciverit; de capite gentis agi videtur sec. v. 9. 14. 25; itaque ἡ πόλις τ. Σ. est caput Samariae (opp. κῶμαι 25). — αὐτοῖς] τοῖς ἐν τῇ πόλει; ita saepe. Buttm. p. 92. — 6 προσέχειν (scil. τὸν νοῦν, quod in NT. ut in LXX non additur) ut 10 sqq. 16¹⁴, = fidei habere (it. att., v. Kypke). — ἐν τῷ ἀκούειν 2¹. 3²⁶, = cum audirent. Ἀκούειν ad λεγομένοις refertur; praestat igitur αὐτοῦ (s*). Quamquam minime opus erat addere ἐν τῷ ἄκ. α., et videtur fuisse alia lectio fort. melior, v. β. — 7 lectio πολλοὶ (s al.) anacoluthiam habet vel in mediocri scriptore intolerabilem; sed ne πολλῶν quidem probum, cum ἐξήρχεσθαι τινος in NT. non dicatur. Itaque ἃ inserui, ut ἐθεραπεύθησαν ad prius πολλοὶ simul referatur (cf. c. 5¹⁶; Lc. 9⁴² ἰᾶσθαι in simili re), simul ut imperf. iuxta aoristos explicationem habeat. — ἐξήρχοντο] de plur. v. Buttm. p. 110. βοῶντα φ. μ. ita ut magis conspicua res fieret; cf. autem Lc. 4³³ al. — παραλελυμένοι membris capli, 9³³. Lc. 5¹⁸ al. (al. παραλυτικοί). — 9 hic est Simon magus tantopere fabulis et satis antiquis (Clem. homil.) et recentibus nobilitatus. Testatur de eo Iustinus Martyr et ipse Samaritanus (Apol. I, 26. 56. Dial. c. Tr. 120), qui Gittis (Γίττα, Polyb. ap. Steph. Byz.) e vico Samariae oriundum dicit; tum Irenaeus I, 23, 1 sqq. — ὀνόματι 5¹. — προὔπ. Lc. 23¹². — *μαγεύειν de praestigiis variis goëtum, qui maxime per orientem et tunc et postea plurimi fuerunt (cf. c. 13⁶ sqq.). — ἐξιστάνων cf. ἀποκαθιστάνεις 1⁶ (ἐξίστασθαι 2⁷). — λέγων εἶναι κτέ. = 5³⁵; μέγαν pro interpolamento habeo. — 10 ἀπὸ μικροῦ κτέ. LXX

„Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡ καλουμένη μεγάλη“· 11 προσείχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἱκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστακέναι αὐτούς. 12 ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ εὐαγγελιζομένῳ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. 13 ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσεν, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ, θεωρῶν τε σημεῖα καὶ δυνάμεις [μεγάλας] γινόμενας ἐξίστατο. 14 ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ Σαμαρεία τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς Πέτρον καὶ Ἰωάννην· 15 οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσιν πνεῦμα ἅγιον. 16 οὐδέπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπετικὸς, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. 17 τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. 18 ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδεται τὸ πνεῦμα, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, 19 «λέγων»· „Δότε καὶ μοι τὴν ἐξουσίαν

19 παρακαλῶν καὶ λέγων·

α) 10 καλουμένη om. HLP al. sahid syrsch Chrys. | 11 αὐτοὺς ἐξ Gig. | 12 τοῦ Φιλίππου εὐαγγελιζομένου S* Gig. | τὰ περὶ HLP; regnum dei et de nomine Gig. | τοῦ θεοῦ τοῦ κυρίου S* | 13 τε om. Gig. | δυνάμεις καὶ σημεῖα γινόμενα HLP syrp al., it. add. μεγάλας post θν. Chr., μέγала post ση. E syrp c.* | ἐξίστατο ἐξίσταντο S*C*D*, i. e. -νετο; stupens ammirabatur eis Gig. | 14 καὶ ἡ Σ. δέδ. Gig. | τοῦ θ. om. Gig. | τὸν Π. HLP | 15 προσεύξ. B solus | 16 οὕτω HLP | ἐπὶ οὐδένα D* | ὅν. τοῦ χν ἢ H LP al., ὅν. τ. κ. Γ. χρ. D | 17 ἐπετίθεισαν SA al., ἐπετίθοσαν B, -θεισαν C | 18 ἰδὼν θεασάμενος HLP | τὸ ἅγιον post τὸ πν. add. omnes praeter SB sahid. Const. apost. 67 | 19 κάμοι] mihi Gig.; id. hanc potest.

β) 13 ἦν καὶ προσκ. D* | 19 παρακαλῶν καὶ λέγων D Gig.

G. 19¹¹. Ier. 42¹¹. al. — δύναμις κτέ.] mirum maxime ἡ καλουμένη, quasi δύναμις θ. μικρά quoque esse possit. Itaque Klostermann (Probl. im Aposteltexte 15 sqq.) μεγάλη pro nomine samaritano accepit, נגלה sive נגלה, i. e. qui revelat. — 11 ἱκανῶ χρ. pro ἱκανὸν χρόνον, cf. Rom. 16²⁵ χρόνοις αἰωνίοις, Lc. 8²⁹; infra 13²⁰. — ἔσταικα est perfectum transitivum inde ab Alexandri M. aetate usurpatum (cf. β v. 9). — 12 ἐπίστευσαν τῷ Φ. εὐαγγ. cf. β 14¹⁹. Lc. 20⁶. — περὶ] non est aliis locis εὐαγγελ. περὶ, cf. v. l. — βασιλείας τ. θ.] etiam Samaritanos Messiam expectavisse patet ex Io. 4²⁵. — ἐβαπτίζοντο] haec cum fierent, Simon e. q. s. (13). — 13 ἦν προσκαρτερῶν et ἐξίστατο] descriptione praeparatur mox (18) narranda, cf. ad v. 3. — δυνάμεις 2²². — 14 — 25 narratur quae Petrus Samariae egerit, maxime quomodo Simonem magum castigaverit. — 14 apostolorum erat inspicere coetus Christianos recens natos; postea, propagata in Syriam quoque nova fide, eodem consilio legatum illuc miserunt, 11²². — 15 οἵτινες pro οἱ ante particip., v. ad 17¹⁰. — καταβάντες] ut 24¹ al. de eis qui Hierosolymis veniunt; it. ἀναβαίνειν ascendere Hierosolyma 11². 21^{12.15} al.; scilicet editus est illius urbis locus. — 16 οὐδέπω (sed v. l. οὕτω) οὐδέεις Lc. 23⁵³. Spiritus s. se ostendebat γλωσσολαλία aliis: quae illis donis, v. 2⁴. 10⁴⁴ sqq. 19⁶; haec igitur in Christianis Samaritanis nondum comparuerant. — βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα ut 19⁵, quod nihil differre potest a β. ἐν (ἐπὶ) τῷ ὀνόματι, 2³⁸. 10⁴⁸; item promi-

ταύτην, ἵνα ὧ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνῃ πνεῦμα ἄγιον. 20 Πέτρος δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· „Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεάν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. 21 οὐκ ἔστιν σοι μερίς οὐδὲ κληρὸς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ἡ γὰρ καρδιά σου οὐκ ἔστιν εὐθεία ἐναντι τοῦ θεοῦ. 22 μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ κυρίου, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοὶ ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· 23 εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας θεωρῶ σε ὄντα“. 24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν· „Δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε“¹. 25 Οἱ μὲν

24 παρακαλῶ, δεήθ. | ἐπέλθῃ μοι τούτων τῶν κακῶν ὧν εἰρήκατέ μοι², [ὅς] πολλά <τε> κλαίων οὐ διελίμπανε.

α) 21 ἐναντι] ἐναντίον C, ἐνώπιον EHLP Const. | 22 hac malitia tua Gig. | τοῦ κυρίου] τοῦ θεοῦ HLP Constit. al. | 23 haec cogitatio Gig. | θεωρῶ DE Chrys., codd. recent. Constit.: ὁρῶ (cf. 97). V. comm.

β) 19 κἀγὼ post ἐπιθῶ D, it. post ἵνα Const. apost. | 20 τὸ et σου om. D* | ἐνόμισας ante τὴν Cyp. | 21 μερίς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ οὐδὲ κλ. ἐν τῇ πίστει ταύτῃ Const. apost. (in hac fide pro ἐν τ. λ. τ. syr^{sch} August. al.) | γὰρ om. D* | 23 ἐν (corrupte ην) γὰρ πικρίας χολὴ καὶ σύνδεσμος D* | 24 εἶπεν πρὸς αὐτοὺς D | παρακαλῶ ante δεήθ. D syr^c c.* Gig. | ὑπὲρ] περὶ D* | κύριον etiam syr^c mg., sed θεόν D syr^c text. syr^{sch} al. | ἐπέλθῃ μοι τούτων τῶν κακῶν ὧν (ὧν D*) εἰρήκατέ μοι D (κακῶν etiam E post εἰρήκ.); tum D syr^c mg. ὅς (non habet syr.; praestet καὶ vel πολλά τε) πολλά κλαίων οὐ διελίμπανεν

scue β εἰς τὸν Ἰορδάνην Mc. 1⁹ et ἐν τῷ Ἰ. ibd. 5. — 17 ἐπει. τ. χ. ut 6⁶; imperfecti ratio eadem quae v. 12. De ἐπετίθουν cf. ad 3². — 19 ἵνα . . λαμβάνῃ = λαμβάνειν (Io. 10¹⁸ al.); cf. ad 19⁴. — hinc „simoniae“ appellatio. — 20 εἰς ἀπώλειαν (haec vox hell., LXX) = ἐν ἀπωλείᾳ, cf. ἐν εἰρήνῃ εἶναι al. — δωρεάν] cf. adv. δωρεάν gratis. — κτᾶσθαι „te acquirere“. — 21 μερίς κτέ.] Deut. 12¹² οὐκ ἔστιν αὐτῷ μερίς οὐδὲ κληρὸς μεθ' ὑμῶν. Ies. 57⁶. — λόγῳ i. e. euangelio (λ. τοῦ θεοῦ). — εὐθεία] εὐθεὶς τῇ καρδίᾳ LXX Ps. 7¹¹ al. — ἐναντι 7¹⁰. — 22 μετανεῖν ἀπὸ ut μετ. ἐκ Apocal. 2²¹ sq. al. — εἰ ἄρα] Rom. 1¹⁰ δεόμενος εἰ πως —; εἰ ἄρα cf. 7¹. — *ἐπίνοια Ierem. 20¹⁰ al.; locos ex prof. v. ap. Wtst., Kypke p. 42 sq. — 23 εἰς pro ἐν (cf. β); χολὴ πικρίας = χ. πικρά; Heb. 12¹⁵ ῥίξα πικρίας; ex Deut. 29¹⁸ μή τίς ἐστιν ἐν ὑμῖν ῥίξα ἄνω φρόνσα ἐν χολῇ καὶ πικρίᾳ. — σύνδ. ex Ies. 58⁶ λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. Hoc est, nequitiae tanquam fellis amari plenus et improbitate quasi vinctus es. — ὁρῶ, quod plerique praebent, usu paene constante NT. convinci videtur: praesens est θεωρῶ vel βλέπω (ita semper Act.), aoristus εἶδον (7⁵⁵ sq.), perfectum ἐώρακα. V. Proleg. p. 17. — 24 β παρακαλῶ cf. 34 praemisum δέομαι σου. Apostolorum preces magis efficaces putat. — πρὸς τ. κ.] constructio est ut ap. verba dicendi; cf. εὐχομαι πρὸς 2 Cor. 13⁷. — β πολλά κλαίων ut Mc. 9²⁶ πολλά σπαράξας, ibd. 1⁴⁵ κηρύσσειν πολλά al. (cf. 28¹⁸ β). — β *διελίμπανεν = διέλειπεν, forma ex lingua elegantiore arrepta (ὑπολιμπάνειν 1 Petr. 1²¹; cf. Anz 307). Cf. Lc. 7⁴⁵ οὐ διέλιπε καταφιλοῦσα. Tamen Simon postea quoque fraudibus suis deditus fuisse fertur, Iren. 1, 20, 23 al., durasseque apud Samar. eius secta, quae ut deum illum colebat, Iustin. c. Tryph. 120, Ap. I, 26. Ceterum de imperfecti usu

οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ κυρίου ὑπέστρεφον εἰς Ἱερουσόλυμα, πολλὰς τε κώμας τῶν Σαμαριτῶν εὐηγγελίζοντο· 26 ἄγγελος δὲ κυρίου ἐλάλησεν πρὸς Φίλιππον λέγων· „Ἀναστῆθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος“. 27 καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος δυνάστης Κανδάκης βασιλίσσης Αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γᾶς αὐτῆς, ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλὴμ, 28 ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ ἀνεγίνωσκεν τὸν προφήτην Ἡσαΐαν. 29 εἶπεν δὲ τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ· „Πρόσελθε καὶ

α) 25 διαμαρτυρόμενοι **KL**P | ὑπέστρεψαν **CEHLP** | τε] δὲ **D** | post **Σαμ.** **Gig.** διερχόμενοι | εὐηγγελίζοντο **HLP** | 26 πορεύθῃ **CD** (cf. β) **Lachm.** | πρὸς μεσ. **E** | τὴν καλομένην καταβαίν. **K***, cf. 10; **syr^{sch}** *viam desertam quae descendit*, om. αὐτῇ .. ἔρημος | 27 τῆς βασιλ. **HLP**, βασ. τινὸς **D*** | ὃς ἐληλ. **K^cBC^dD^eEHLP**, *hic venerat* **Gig. copt. V. comm.** | εἰς om. **D***, ἐν **D^eL** | 28 ἦν δὲ **BC syr^e**, cf. *infr. sahid.* | καὶ ante καθήμ. om. **D*** al. vulg.; καὶ ante ἀνεγ. add. **K^cBCEHLP** al.; ἀνεγίνωσκεν τε **A**, *legensque vulg.*, ἀναγινώσκων **D**, et cum rediret et sederet — legebat **Gig.**, cum vero reverteretur, *sedebat — et leg. sahid. et sim. syr^{sch}* | αὐτοῦ om. **D²** | Ἡσ. τὸν προφ. (cf. 30) **C** | 29 *currum eius Gig.*

β) 26 ἀναστὰς πορεύθῃ **D** (sec. 27), cf. *comm.*

v. ad v. 3; valet idem de v. 25. — 25 pergit auctor in actis Philippi narrandis: v. 25—40 de eunucho reginae Aethiopum. Proleg. p. 13. — διαμαρτυρ. 2⁴⁰. — κώμας opp. ἡ πόλις, v. 4. — Σαμά-
ρεια Σαμαριτῆς ut Μαρώνεια Μαρωνίτης; ceterum nihil refert hac aetate, -εἰτης an -ίτης scribas. — 26 ἄγγελος] at v. 29 τὸ πνεῦμα est sicut 15⁶ sq. al.; rursus 10³. 27²³ al. angelus, neque re ipsa multam interest. Videntur haec non multo post discessum apostolorum facta esse. — ἀνάστηθι κ. πορεύου] ex hebr. (נִצְוָה ante verbum eundi, ut 1 Reg. 21¹⁸) locutione praeter necessitatem plena. It. 9¹¹. 10¹³. 20. 22¹⁰. Praesens πορεύου aliis quoque locis adhibetur, = *perge ire*, nisi terminus propinquus adiunctus est ut 9¹¹. — καταβαίνουσαν cf. ad 15. — Γάζα Philistaeorum quondam, non longe a confinibus Palaestinae et Aegypti sita. — αὕτῃ] ἡ ὁδὸς scil. (ὁδὸν ἔρημον 2 Sam. 2²⁴), per deserta ducens: quod quamvis sit, tamen Ph. ea ire iubetur. Iam apparet, cur angelo opus fuerit. De sententiarum conformatione cf. 9³⁶. — 27 de potentia eunuchorum ap. reges orientis nota omnia (Gen. 39¹ al.). Ἀννάστης *aulicus*, cf. Gen. 15⁴ δυνάσται Φαραώ. — Κανδάκη nomen commune reginarum Aethiopiae quae supra Aegyptum est, ut Pharaos olim regum Aegypti, Ptolemaeus postea. V. Strab. 17, p. 820. Dion. Cass. 54⁵. Plin. N. h. 6, 35, 7. Reginae autem ei genti imperabant. — *γάζα (hell. ex Persico sermone) *aerarium regium*, cf. γαζοφυλάκιον Lc. 21¹. Plut. Demetr. c. 25: εἰώθεσαν εὐνοῦχους ἔχειν γαζοφυλάκας (Wtst.). — fort. fuerit οὔτος ἐλ., ut constructio esset sicut Lc. 23⁵⁰ sqq. (ἰδοὺ sine verbo finito, v. ad 5⁹); facile autem excidebat οὔτος post αὐτῆς. Natione certe Aethiops is homo erat neque Iudaeus (ἀνὴρ Αἰθίοψ, itaque non Ἰουδαῖος), verum idem proselytus. Cf. autem Ies. 56³ sqq., ubi eunuchis item ut peregrinis consortium sanctorum promittitur, a quo olim exclusi erant (Deut. 23¹). — 28 κολλᾶσθαι 5¹³. — ἅρμα proprie et ap. prof. currus bellicus, quo sensu hic accipi non potest, sed est pro

κολλήθητι τῷ ἄρματι τούτῳ“. 30 προσδραμὼν δὲ ὁ Φίλιππος ἤκονσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος Ἑσαΐαν τὸν προφήτην, καὶ εἶπεν· „Ἄρα γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις“; 31 ὁ δὲ εἶπεν· „Πῶς γὰρ ἂν θναίμην, ἐὰν μὴ τις ὀδηγήσῃ με“; παρεκάλεσέν τε τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ. 32 ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς ἣν ἀνεγίνωσκεν ἦν αὕτη· „Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὥς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. 33 ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ“. 34 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπεν· „Δέομαι σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ ἐαυτοῦ ἢ περὶ ἐτέρου τινός“; 35 ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἀρξάμενος

α) 30 *et accurrit* Gig. | τὸν προφ. Ἑσ. EHLP Gig. | ἄρα γε| *si* Gig. | 31 *et ille* Gig. | γὰρ om. Gig. E | *possum* Gig. | με ante ὁδ. C Gig. | ὀδηγήσει *MB* (B* *oday.*, -ση B*) CE | 32 *erat autem* Gig. | κείραντος *NACEHL*; it. ap. LXX *lectio fluctuat* | *aperuit* Gig., id. om. αὐτοῦ | 33 αὐτοῦ post *ταπεινώσει* add. CEHL, contra LXX; cf. statim δὲ | τὴν δὲ γενεὰν contra LXX EHLP al. Gig. *Possunt talia interpolata esse, possunt esse deleta propter LXX* | 34 *et resp.* Gig. | τοῦτο om. B* et minusc. tres | *τινος* om. Gig. (ante *ἐτ.* E)

β) 30 deficit D post Φιλίππῳ, usque ad 10 14 πᾶν κοινὸν

ἀρμάμαξα (Herodot. 7 41). — ἀνεγίνωσκεν] vel ipse clara voce, vel servo utens anagnotē, cf. 30. — 29 de πνεῦμα v. ad 26. — κολλήθητι applica te, cf. ad 5 13. — 30 ἄρα γε pro ἄρα ut Xen. Mem. 1, 5, 4 al. (ἄρα sine γε Lc. 18 s neque praeterea NT. [Gal. 2 17?]; est att., non linguae vulgaris, Viteau le grec du NT. 27); cf. ἄρα γε 17 27 al. — γινώσκεις . . ἀναγιν.] paronomasiae ne a NT. quidem alienae. 2 Thess. 3 11 ἐργάζεσθαι . . περιεργάζεσθαι; Hebr. 5 s ἔμαθεν . . ἔπαθεν al., Winer (ed. 7) § 68 2. — 31 γὰρ ut ap. prof. rationem indicat responsi (negativi) quod subintellegitur. — παρεκάλεσεν rogavit (saepe NT.; Epictet. al.) — 32 *περιοχὴ (cf. περιέχειν [23 25] 1 Petr. 2 6) de argumento vel ipsis verbis, cf. ἡ περ. τῶν γραμμάτων schol. Thuc. 1 131; it. περ. argumentum alicuius fabulae (Suid. s. v. Ὀμηρος Σέλλιος scripsisse eum dicit *περιοχὰς τῶν Μενάνδρου δραμάτων*; *periocha* = argumentum ap. Latinos). (Alia est significatio *particula alcs libri* [Abschnitt], Dionys. Hal. de Thucyd. c. 25; Cic. ad Att. 13, 25, 3 [Wtst.]; sic in cod. A ante euangelium Marci exhibentur *περιοχαί* eius, i. e. sectiones.) Γραφή locus s. scr. ut 35. 1 16; itaque argumentum s. verba eius loci περ. dicuntur, etsi sic pro ἣν expectabatur ἥς (sed v. Hebr. 8 2). (Altera significatione accipit περ. Chrysost. p. 161: αὐτὴν τὴν περ., ἔνθα ἦν τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις; ita γραφή erit = αἱ γραφαί, totum corpus scripturae sacrae, ut Io. 2 22 al., v. Cr.) — ὥς πρόβατον κτέ. Ies. 53 7 sq. sec. LXX, de „servo Domini“. — 33 ἐν τῇ ταπ. . . ἤρθη sensu fere cassa; aliter Hebr. Non facile perspicitur, qua ratione Lucas intellexerit. Proxima item obscura (aliter Hebr.); facillime de infinita propagine Messiae accipi poterant (cf. γενεά = suboles Plut. Timol. 34); quamquam is sensus cum reliquis pessime congruebat. — ὅτι ut 1 s. — αἶρειν hic est tollere sensu auferendi, ut 22 22 al., cf. ad 21 11 (ita αἶρεσθαι med. Plut. al., Dionys. Ant. R. 4 4). — 34 ἀποκριθεὶς cf. ad 3 12. — 35 ἀνοίξας κτέ. ex hebr. (Iob 3 1), ut alia similia a corporis partibus vel actibus sumpta

ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν. 36 ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδὸν, ἦλθον ἐπὶ τι ὕδωρ, καὶ φησιν ὁ εὐνοῦχος· „Ἴδὸν ὕδωρ· τί καλῶνί με βαπτισθῆναι“; [38] καὶ ἐκέλευσεν στήναι τὸ ἄρμα, καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὃ τε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. 39 ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἤρπασεν τὸν Φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτόν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων. 40 Φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς Ἀζωτον, καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτόν εἰς Καισάρειαν.

37 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Φίλιππος· „Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου“; ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε· „Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι τὸν Ἰησοῦν“. 38

α) 35 ταύτης τ. γρ. Gig. | 36 et dum Gig. | τίς Gig. | 39 cumque Gig. | et amplius non vidit Gig. | αὐτοῦ τὴν ὁδὸν B

β) 36 quid est quod me impedit Cypr. | 37 E syr p c. ast. Gig. vulg. Cypr. al.: εἶπε δὲ (αὐτῷ add. E syr al., tunc dixit Phil. Cypr.) ὁ Φίλιππος (om. syr)· „Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας (son add. E syr Cypr. al., non Gig.), ἔξεστι (σωθήσει E, hoc i. e. particula affirmantis Gig.). ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε· (et respondit Gig.) „Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι τὸν Ἰησοῦν χριστόν“ (χρ. om. vulgatae quidam codd. et Iren. sane bene; π. εἰς τ. χρ. τὸν υἱὸν τ. θεοῦ E) | 39 [A corr. (a pr. m.) syr p c. ast. al.: πνεῦμα ἄγιον (ita etiam syr. mg., text. κυρίον) ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν εὐνοῦχον· ἄγγελος δὲ κυρίου κτέ. V. comm.] | post Φίλ. add. ab eo syr mg.

(v. 32). — ἀρξάμενος cf. 1²². Lc. 24²⁷. — 36 ὕδωρ] ad vicum Bethsoron sec. Hieronymum (de locis Hebr. III, 175 Vallars.); sed quomodo id sciri potuit? — βαπτισθῆναι] necessario Phil. eadem fere quae Petrus 2³⁸ exposuerat. — 37 β facile intellegitur et a plena narratione haec abesse non potuisse et potuisse a contractiore. — ἐξ ὅλης τ. καρδ. σου Lc. 10²⁷ al. (Deut. 26¹⁶). — πιστεύω κτέ.] en antiquissimam eandemque brevissimam formulam confessionis in baptizando adhibitae. Credi potest ab origine fuisse quandam confessionem eius qui baptizabatur, etsi non certis verbis conceptam. — 39 πνεῦμα κυρίου ventus domini, ut 1 Reg. 18¹². 2 Reg. 2¹⁶. Ez. 3¹⁴. 11²⁴; nam de spiritu s. hic cogitare subabsurdum sit. Prophetarum ratione haec narratio concepta, et erant προφητίδες Philippi filiae, e quibus Lucas haec audire potuit. Significatur autem Philippum subito e conspectu eunuchi discessisse, divino scilicet impulsu, quo etiam in haec loca deserta venerat. Ei qui vim πνεύματος vocis parum recte accipiebant, locum interpolasse videntur, ut et spiritus sanctus in eunuchum deveniret (quod non factum in Samaritanis, v. 16) et ut angelus Dei Philippum raperet, cuius rei non exstat simile exemplum, nisi quod est in narratione de Bele et dracone v. 36 ἐπελάβετο ὁ ἄγγελος κυρίου τῆς κορυφῆς αὐτοῦ (Ambacum prophetae), καὶ ἔθηκεν αὐτόν εἰς Βαβυλῶνα, quam fabellam iam Chrysost. comparavit. — ἐπορεύετο γὰρ] etenim, germ. nämlich; quasi parenthetice explicatur, quid eunuchus factum sit. — 40 εὐρέθη] vento quasi ibi deiectus. — εἰς ut 7⁴ = ἐν. Ἀζωτος est Philistaeorum notum oppidum ܐܕܬܐܝܬ, in cuius nomine Graeco antiquitus tradito (exstat iam ap. Herodotum; sed Ἀσδῶδ LXX) ζ vim σδ habet, ut in Ὠρομάζης Ahuramazda (Plat.). — διερχόμενος v. ad 4.

CAP. IX.

1 Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόβου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ 2 ἡτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Λαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τις εὕρῃ ὄντας τῆς ὁδοῦ, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλὴμ. 3 ἐν δὲ τῷ πορευέσθαι ἐρένετο αὐτὸν ἐγγίξαι τῇ Λαμασκῷ, ἐξαίφνης τε αὐτὸν πε-

α) Cap. IX. 1 ἔτι om. $\aleph^*$ al. | 2 ἐπιστολὰς παρ' αὐτοῦ $\aleph$ | ἂν τις $\aleph E$, v. comm. τῆς ὁδοῦ ὄντας BCEHLP al.; om. ὄντας 13. 69*, non expr. vulg. Gig. sahid. copt. τῆς ὁδ. ταύτης 25. 40 syr^{tr} al. (*huius viae* vulg. Gig.) | 3 et dum Gig. | καὶ ἐξαίφν. EHLPP; et om. ἐξαίφνης Gig. | αὐτὸν φῶς περι. A, περι. αὐτὸν φῶς EHLPP Gig. vulg.

— πόλεις] nimirum regionis maritimae, usque ad Caesaream. — ἔως τοῦ c. inf. (pro att. μέχρι τοῦ) hic tantum legitur; de αὐτὸν cf. ad 13. — Καισάρεια (plenius *K. Σεβαστή*) in loco ad mare qui antea ὁ Στράτωνος πύργος nominabatur (hinc *K. ἡ Στράτωνος* Constit. apost. 6¹² al., Schürer II, 75), inter Ptolemaidem et Ioppen, extra Iudaeam propriam, ab Herode Magno in honorem Caesaris Augusti condita; postea sedes procuratorum Romanorum (*caput Iudaeae* Tac. Hist. 2⁷⁸, Wstt.). Saepe in Actis commemoratur. Hic autem propterea eius urbis mentio fieri videtur (cf. Lekebusch p. 100), quod domicilium Philippus ibi constituit, 21 s.

Cap. IX. 1 Redit narratio ad Saulum, c. 8 s., cuius subita mutatio iam exponitur, v. 1—30. — *ἐμπνέων κτέ.] poëtica paene locutio, ut Graeci poëtae dicunt πνεῖν φόβον (Theocr. 22⁸²), πῦρ, κότον, θυμόν, tum Ἄρῃ βλέπειν, alia. Verum non hos Lucas imitatus est, ut ipsa constructio monstrat. Cf. LXX Ios. 10⁴⁰ πᾶν ἐμπνέον ζωῆς (Ps. 18¹⁶ ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὁργῆς σου); ap. prof. quoque πνεῖν et ἐμπνέειν subinde sicut ὕειν construitur, ἀραβίης ὁδμῆς ἐμπνέοντα Stob. flor. 85¹⁹. — φόβον] tamen non videtur quisquam praeter Stephanum necatus esse, sed vincti verberibusque affecti multi, quarum rerum erat apud Iudaeos arbitrium. V. 22^{4. 19} sq.; 26¹⁰. — cum eis quae sequuntur comparandae narrationes quae orationibus Pauli inclusae sunt, c. 22^{5—16}. 26^{12—13}. — ἀρχιερεῖ] Caiaphae, v. ad 4 s. — 2 ἡτήσατο] inest in aoristo quod etiam accepit, cf. ad 3 s. — Λαμασκόν] erat Iudaeorum synhedrio etiam extra Iudaeam quaedam in suos vel potestas vel auctoritas, quae ad crimina laesae legis patriae pertinebat. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 158. Damasci autem habitabant plurimi Iudaei (v. Ioseph. B. I. 1, 2, 25. 2, 20, 2); quare haud absolum etiam Christianos quosdam sive ex fuga Hierosolymis eo pervenisse sive iam ante id tempus ibi fuisse, sicut Ananiam videmus (v. ad 10), idque compertum fuisse Saulo. — τὰς συναγωγὰς] plures (it. v. 20) fuisse consentaneum, sicut Hierosolymis (6 s.). — ἐάν τις] atticum ἂν τις (v. var. l.) ap. Iohannem aliquoties traditum, sed ap. Lucam nullo loco praeter hunc. — ὁδός (ex hebr.) de ratione Dei colendi, inde de religione Christiana; sic 18^{25. 26} (τ. ὁδ. κυρίου, τοῦ θεοῦ). 19^{9. 23}; 22^{4. 24. 14. 22}; nostro loco al. ἡ ὁδός emphatice, cf. ὁ λόγος = ὁ λ. τοῦ θεοῦ. — 3 ἐν τῷ ut 2¹ al., = πορευόμενος δὲ ἐπειδὴ ἤγγιζεν (7¹⁷). — τῇ Λαμασκῷ] loco commemorato quo ibat (2). — περιεστρ. 22⁶,

οὐκ ἔστραψεν φῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, 4 καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσεν φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ· „Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις“; 5 εἶπεν δὲ· „Τίς εἶ, κύριε“; ὁ δὲ· „Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. 6 ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἰσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεται σοι, τί σε δεῖ ποιεῖν“. 7 οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδευόντες αὐτῷ εἰσθήκεισαν ἐνέοι, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες¹. 8 ἡγέρθη δὲ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς,

5 καὶ εἶπεν ὁ κύριος· | διώκεις. σκληρόν δέ σοι πρὸς κέντρα λακτίζεις“ (?). ὁ δὲ τρέμων τε καὶ θαμβῶν ἐπὶ τῇ γεγονότι αὐτῷ εἶπεν· „Κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι“; καὶ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν· „Ἀναστ. | 7 θεωρ. μεθ' οὗ ἐλάλει. | 8 fere ἔφη δὲ πρὸς αὐτούς· „Ἐγείρατέ με ἀπὸ τῆς γῆς“. ἐγειράντων δὲ αὐτόν, οὐδὲν ἔβλ. ἀνεψιγμ. τ. ὁφθ., καὶ χειρ.

α) 3 ἐκ] ἀπὸ EHP | 4 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ post φων. Gig. | post διώκεις E syr^c* syr^{sch} al. σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν, ex 26 14; cf. β 5 | 5 ὁ δὲ κύριος εἶπεν (cf. 26 15) HLP, ὁ δὲ κ. πρὸς αὐτόν E al.; cf. β | Ἰησ. ὁ Ναζωραῖος (cf. 23 8) ACE syr^c c. ast. Fl. | 6 ἀναστὰς εἶσθ. sec. Gig. | εἰσελθε] εἰσθι (propter ἀνάστηθι?) B | τί] ὅτι ABC al., contra usum NT. | 7 ἐνέοι om. Gig. | θεωροῦντες] ὁρῶντες N*, cf. 8 23 | 8 ὁ Σ. HLP

β) inde a 4 . . vere(?) et *audivit* incipit novum frg. Fl., usque ad 23 | 5 εἶπεν δὲ] *qui respondit dicens* Fl., cf. 22 8 | ὁ δὲ] *et dixit dñs* Fl., *at ille dixit* Gig., cf. α | Ἰησ.] *dominus Ies.* Gig. (non Lucif.) | post διώκεις vulg. Fl. (edd. antiquae, sine cod. Graeco quod sciat Tischd.) σκληρόν σοι (*vanum autem est tibi* Fl.) πρὸς κέντρα λακτίζειν (haec etiam Gig., sed *stimulum*, it. Lucif., sec. quem λακτ. πρ. κέντρον; cf. α 4). τρέμων τε (hinc etiam syr^c*: *ille autem tremens*) καὶ θαμβῶν (*qui tremens timore plenus in isto sibi facto*) Fl.; simil. syr: *trem. et pavens super eo quod factum fuerat ei*) εἶπεν· „Κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι“; καὶ ὁ κύριος (*dixit add. syr^c mg.*) πρὸς αὐτόν· „Ἀνάστηθι κτέ. | 6 καὶ ἐκεῖ σοι λαληθ. sec. Fl., ut 22 10 | 7 *qui ei comitabantur* Fl. | *vid. cum <quo> loqueretur* Fl. (Gig.), = μεθ' οὗ ἐλάλει (scil. ὁ Σ.), cf. 25 12. Mc. 6 50 al. | 8 Fl. al.: *sed ait ad [eos Leva]te me de terra. Et cum levassent illum nihil [videbat] apertis oculis, et (Gig., v. α) tenentes e. q. s.*

περιλάμψαι 26 14, quod c. acc. etiam Plut. Cic. 35 habet. — ἐκ τοῦ οὐρ. cum περι. coniungendum, v. 22 6. 26 13. — 4 φωνῆς λεγούσης rectius ex atticismo, ut v. 7. 11 7. 22 7; sed rursus φωνῇ 26 14. — Σαούλ] nempe lingua hebraica vox loquebatur, 26 14. — με] v. Lc. 10 16. — 5 κύριον vocat propter reverentiam, ut 16 30 (hebr. ^{יהוה}). Erat apud Romanos quoque ea appellatio (*domine*) imperatorum temporibus minime inusitata. Friedländer Sittengesch. Roms I⁶, 442 sqq. Cf. 10 4. 16 30. 25 26. — ὁ δὲ cum ellipsi verbi dicendi, cf. 6 β. 2 33 al. — β (?) σκληρόν κτέ. v. ad 26 14, unde fort. interpolatum est. — θαμβεῖν sic intransitive non est alibi in NT., quamvis sit ap. Hom. al. (*θαμβεῖσθαι* β 3 10. Mc. 1 27, ubi activ. D, al.); sed de lectione parum constat. Similiter (sed non iisdem verbis) narratur 22 10. — 6 ἀλλὰ ante imper. ut 10 20 (transitur ad rem, in qua cardo vertitur, Wilk.-Gr.). — λαληθήσεται κτέ.] simil. 22 10; at in orat. ad Agrippam habita 26 16 sqq. haec quoque, quae Paulo facienda sint, per Iesum ipsum exponuntur, nulla Ananiae mentione facta. Nimirum minus apta erat ea mentio in illa oratione, v. ad 26 16; veritas autem rerum aliis duobus locis servatur, cum obstupefacto et perculso magis quam converso et mutato quam brevissima admonitio maxime conveniret, reliquis in aliud tempus et ad aliam personam delatis. — 7 *συν-οδεύειν hell. — εἰσθήκεισαν] sec. 26 14 omnes in terram prociderant,

ἡνοιγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐδὲν ἔβλεπεν, χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. 9 καὶ ἦν ἡμέραις τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἐπιεν. 10 ἦν δὲ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ἐν ὁράματι ὁ κύριος· „Ανανία“. ὁ δὲ εἶπεν· „Ἰδοὺ ἐγὼ κύριε“. 11 ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν· „Ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαύλον ὀνόματι Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται. 12 [καὶ εἶδεν ἄνδρα ἐν ὁράματι Ἀνανίαν ὀνόματι εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας,

12 καὶ εἶδεν . . ἀναβλ. om.

α) 8 ἀνεφωμ. BHLP, ἡνεφωμ. ^{sc}CE, cf. ad 7 56 | τε τῶν HLP vulg., om. copulam Gig. | αὐτοῦ om. Gig. | οὐδένα pessime A²CEHLP | χεῖρ. δὲ] et ad manum etc. Gig. | εἰσῆλθον sec. Gig. | 10 ὁ κ. ἐν ὁράμ. HLP | ὁ δὲ] et ille Gig. | 11 ἀνάστα B, cf. 10 13. 20. 11 7. | quaeres Gig | 12 ἐν ὁράματι ἄνδρα EHLP, om. ἐν ὁρ. ^{sc}NA vulg. Gig. sahid. copt. | ὀνόματι Ἀν. HLP al. Gig.; om. ὀνόμ. sahid. Chrys. | τὰς om. ^{sc}*AC; χεῖρα HLP

β) 9 Fl.: et sic mansit per triduum | 10 [ei in] visione d^s ait Fl. | qui respon[dit quis] e]s] dñe Fl. sec. Bergerum | 11 et dom. Fl. | εὐθ. καλ. sec. Fl. | nomine S. [na]tione T. Fl. | adorati ipse Fl., ipse orat Gig., syr^{sch} cum ipse oraret vidit etc. | 12 totum v. om. Fl.; v. comm.

lucis splendore percussi, quam etiam 22, vidisse dicuntur. Conf. autem Daniel. 10 7. — ἐνεοί muti metu. — τῆς φωνῆς] artic. refertur ad φωνή 4. At 22, de iisdem: τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι, cf. 26 14 β. Et profecto ne oportebat quidem eos audire: nisi quod sonitum quendam itidem ut splendorem percepisse credibile est. Cf. Iohan. 12 28 sq. — μηδένα ap. partic. pro οὐδένα ut alias. — 8 recte β: non enim poterat fieri ut per se Paulus humo surgeret. — ἐγείρεσθαι et ἐγείρειν v. ad 3 7. — οὐδὲν ἔβλεπεν] lucis splendor oculorum aciem praestrinxerat, 22 11. — χειραγωγεῖν hell. (22 11; non alibi NT.). — 9 μὴ ap. partic. pro οὐ ut 7. — 10 ὀνόματι Ἀ. 51. Non ex profugis Christianis Ananiam fuisse e v. 13 satis elucet, cf. ad v. 2. — ὁ κύριος, Iesus. Apparet distingui inter visiones sive per somnum sive per ecstasin oblatas et id quod Paulo in itinere accidit. Cf. 10 3. 10. 17, et de visionibus ipsi Paulo oblatis 16 9. 18 9. 22 17; his enim corpus omnino non afficiebatur, neque gloriari potuit Ananias, quod facit Paulus, se Dominum vidisse. — Vocatur Ananias et ad nomen respondet, ut Samuel 1 Sam. 3 1: καὶ ἐκάλεσε κύριος Σαμουὴλ Σαμουὴλ. καὶ εἶπεν Ἰδοὺ ἐγώ. — 11 ἀναστὰς πορ. v. ad 8 26. — εὐθεῖαν] dicitur hodie quoque vicus eo nomine esse Damasci. — 12 sec. syr^{sch} ἰδοὺ γὰρ προσερχομένου αὐτοῦ, εἶδεν? Cf. 22 17 sq. (10 9 sqq.). Sed multa habet hic versus absona. In visionem altera visio includitur; vidisse dicitur is qui per Ananiam visum est recuperaturus; hoc cum indicetur, de amisso visu nihil antea Ananiae dictum; etiam nomen eius qui intrat Saulus vidisse videtur; quid Ananiae faciendum sit, praecipitur per ambages visionis Saulo oblatae. Delendusne igitur versus cum Flor.? Confectus esse potest e v. 17, in quo plurima sunt eadem, et v. 10. Cf. P. Corssen (Proleg. p. 27) p. 21 sq., quem nollem eo abreptum, ut versum ex alio „fonte“ eoque sincerissimo repeteret: quippe per visionem Paulum, id quod

ὅπως ἀναβλέψῃ⁷. 13 ἀπεκρίθη δὲ Ἀνανίας· „Κύριε, ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ τοῖς ἀγίοις σου ἐποίησεν ἐν Ἱερουσαλὴμ· 14 καὶ ὥδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δηῖσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου“. 15 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος· „Πορεύου· ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς ἐστὶν μοι οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν τε καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραὴλ· 16 ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν“. 17 ἀπήλθεν δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἑπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπεν¹. „Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ κύριος ἀπέσταλκέν με, Ἰησοῦς ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ἧ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς πνεύματος ἀγίου“.

17 τότε ἐγερθεὶς Ἀν. ἀπ. [καὶ εἰσῆλθεν] | ἐπέθηκεν αὐτῷ τὴν χεῖρα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ, λέγων

α) 12 ὅπως ἀναβλ. ἀνέβλεψεν sah. | 13 respondens sine verb. fin. Gig. | ἀκήκοα HLP | de hoc viro Gig., cf. β | ἐποίησεν τ. ἀγίοις σ. HLP Fl.; τ. ἀγ. σ. ἐν Ἱ. ἐποίησεν A | 15 et ait Gig. | μοί ἐστιν EHLP | οὗτός μοι sec. Gig. | τῶν ἐθνῶν BC* | τε ante καὶ om. HLP | regis filiis Isr. Gig. | 16 αὐτὸν δεῖ sec. Gig. | 17 ἀπήλθεν τε A vulg. | τὰς χ. ἐπ' αὐτὸν C Gig. | Ἰησοῦς om. HLP sah. | ἧ ἤρχου om. ■* | ὅπως ἀναβλ. om. Gig. per error.

β) 13 ἦκ. ἐγὼ sec. Fl. | de isto homine a multis Fl. | quantas persecutiones fecerit sanctis e. q. s. Fl. | 14 et ecce accepit a sacerdotibus potestatem in nos Fl. | 15 cui dixit Fl. | homo iste Fl. | 16 παθεῖν ante ὑπὲρ Fl. Gig. (hic propter pro ὑπὲρ, i. e. διὰ?) | 17 τότε ἐγερθεὶς Ἀ. ἀπ. καὶ εἰς. 137. 180; [et surrexit A. et abiit ad domum Fl. | et imposuit [ei man]um in nomine ihu xp̄i dicens Fl. | [me] misit Fl. | tibi visus Fl.

fit in narrationibus mendacissimis Epidauri in Aesculapii fano repertis, visum recuperavisse. Quis deinde baptizavit? — ἀναβλέπειν visum recipere iam ap. Att. — 13 att. ἤκουσα παρὰ, ut 10²²; ἀπὸ 1 Io. 1⁵. — att. accus. τοὺς ἀγίους; sed cf. Lc. 6²⁷ al., Buttmann p. 130. — ἄγιοι dicuntur Christiani (it. v. 32. 41 al.) ut in VT. populus Dei, Dan. 7^{18. 22} (τὸ σπέρμα τὸ ἄγιον 1 Esdr. 8⁷¹). — 14 ὥδε (hell. maxime) hic et huc (v. 21); ita saepe NT. — ἀρχιερέων] de plur. ad 4²³. — ἐπικαλούμενοι τὸ ὄν. σ. adorantes, venerantes te, cf. 2²¹ ἐπικαλέσασθαι κτέ. (e Ioel), it. 22¹⁶, de eo qui ad Deum (Iesum) se applicat. — 15 πορεύου] praesenti (cf. 8²⁶) nunc utitur, quia actio ipsa spectatur, finis autem ne indicatur quidem. — σκευὸς ἐκλογῆς = ἐκλεκτόν, cf. χολή πικρίας 8²³, al.; σκευὸς instrumentum de homine iam Polyb. 13, 5, 7 al. — τοῦ βαστ. inf. finalis ut saepe. — βαστάζειν 3². — ἐθνῶν] in hoc summum momentum, quapropter primo loco ponitur. Cf. 22¹⁵ (πάντας ἀνθρώπους). 21 (ἐθνη); 26¹⁷ (λαοὺ .. ἐθνῶν); diversis rationibus idem ubique indicatur, maximum hoc ministerium Paulo praecipue esse iniunctum: id quod praedicat ipse plurimis locis. — βασιλέων] Agrippae c. 26. — 16 ἐγὼ i. e. ipse. — ὑποδείξω docebo, monstrabo, ut Lc. 6⁴⁷. 12⁵, scil. quo oportet ire ut de me testetur persecutiones sustineat; cf. 13². 16^{6. 9} al. — 17 ἀπελθεῖν „hingehen“, 5²⁶. — ἐπιθεὶς κτέ.] ea ratione sanatio fit, cf. [Mc.] 16¹⁸. Omisso versu 12 (β) statuendum est, per visionem illam et praeceptum fuisse Ananiae et edoctum eum de caecitate reliquisque, de quibus ne manente quidem illo v. quicquam dicitur. — ἀδελφέ] ut Christianum alloquitur, et aramaice (Σαοὺλ) ut

18 καὶ εὐθέως ἀπέπεσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡς λεπίδες, ἀνέβλεψέν τε, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη, 19 καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. Ἔγενετο δὲ μετὰ τῶν ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς¹, 20 καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσεν τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. 21 ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον· „Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας εἰς Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐληλύθει, ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς; 22 Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἔνεδυναμοῦτο¹, καὶ συνέχυνεν Ἰουδαίους

19 fere ἡμέρας δὲ πλείονας καὶ μετὰ τῶν ἐν τῇ [πόλει] Δαμασκῷ μαθητῶν ἐγένετο, | 20 fere καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων ἐκήρυσεν μετὰ πάσης παρηρησίας | 22 ἐνεδ. τῷ λόγῳ,

α) 18 αὐτοῦ ante ἀπὸ τ. ὁ. AB | ὥσει ⁸CEHLP | παραχοῆμα post ἀν. τε add. C²EL, cf. β | 19 ἐνισχύθη BC* | ὁ Σαῦλος post ἐγ. δὲ HLP, cf. 26 | μετὰ τῶν ὄντων ἐν HLP | 20 τὸν χριστόν male HLP | 21 πάντες om. Gig. | ἐν Ἱερ. omnes praeter ⁸Α | ἐλήλυθεν EHL²P vulg. FL. (non Gig.) | ἀναγάγῃ (cf. 12 4) P Chrys., v. β | 22 συνέχυνεν(v) ⁸B²C, cf. 21 31. 22 20 al.; constanter in ⁸B²* per duo N scribitur | τοὺς Ἰουδ. τοὺς ⁸ACEHLP

β) 18 et continuo [vidit] FL., cf. α | 19 dies autem plurimos et in civitate Dam[as]c[o] cum] discentibus transegit FL. | 20 et introivit in synagoga[m] Iudae]orum et FL. | ἐκήρυσεν (-ξεν FL. Gig.) μετὰ πάσης παρηρησίας Iren. FL. | dominum Iesum FL. sahid. (non Iren.) | ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς 68. FL. Iren. in interpr. lat. (Iren. gr. ὁ χρ. post τ. θεοῦ, sahid. Ies. Chr. filius dei) | 21 intra se dic. FL. | πορθῶν sec. FL. | πάντας τοὺς 40. 68 sahid.; omnes Hieros. qui FL. | et nunc quoque propterea FL. | eos adducat sacerdotibus FL., cf. α, et ἀναγαγεῖν τῷ λαῷ 12 4 | 22 ἐνεδ. (ἐν male add. E, in FL.) τῷ λόγῳ CE FL.

Dominus ipse. Praeter haec prima valde differunt verba Ananiae quae 22¹³ sqq. leguntur, ut appareat sententiae generalis tantum vel Lucam vel Paulum eius auctorem rationem habuisse; ceterum profecto re vera multo plura dicta sunt quam vel hic vel illic leguntur. — 18 ὡς *λεπίδες] cf. Tob. 11¹². Verum hic de causa caecitatis nihil ea comparatione (quae etiam verbum ἀπέπ. includit) indicatur, sed tantum curationis celeritas. — 19 ἐνισχύειν intrans. Aristot. Diodor. al. (LXX); transit. Lc. 22⁴³ (LXX), cf. ad 18⁵. Anz 340. — ἡμέρας τινάς „per tempus aliquod“ esse potest; it. β ἡμ. πλείονας cf. 23 (id. 13³¹. 21¹⁰. 27²⁰, sed de diebus pluribus vel plurimis). Narrat autem Paulus Gal. 1¹⁵ sqq.: se statim (post conversionem) non ad apostolos Hierosolyma, sed in Arabiam profectum esse, inde reversum Damascus; tum post tres annos Hierosolyma venisse. Cur in Arabiam? in solitudinem scilicet, non ut ibi quemquam Christianum faceret. Hoc igitur iter Arabicum Lucas omisit, dicit autem sec. α, post aliquot dies, quos cum Christianis conversatus sit, statim P. Iudaeos convincere conatum esse; sec. β, per longum tempus (i. e. sec. Paulum tres annos) eum et hoc et illud fecisse. — β πόλει ferri non potest: dicitur ἐν πόλει Ἰόππῃ 11⁵, i. e. καλουμένη Ἰ. (cf. 16¹⁴), sed cum artic. de urbe iam nota ἡ Ἐφεσίων πόλις 19³⁵ cf. 2 Cor. 11³². — 20 β μετὰ πάσης παρρ. ut 4²⁹ al. — ὁ υἱὸς τ. θ. hoc solo loco in Act. legitur (ὁ, de quo agitur in libris sacris, Ps. 2¹⁷). — 21 ἐξίσταντο 2⁷. — πορθεῖν nusquam praeterea Lc., sed de eadem re Gal. 1¹³. 23, ut a Paulo

τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ [χριστός]. 23 ὥς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλευσάντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν· 24 ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. παρετηροῦντο δὲ καὶ τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσιν· 25 λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτός διὰ τοῦ τείχους καθήκαν χαλάσαντες ἐν σπυρίδι. 26 παραγενόμενος δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐπείραξεν κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς, καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶν μαθη-

22 χρ., εἰς ὃν (s. ἐν ᾧ) εὐδόκησεν ὁ θεός.

α) 24 παρετήρουν HLP | δὲ καὶ] τε HP; *autem ad portas* Gig. | ὅπως πιάσωσιν (2 Cor. 11³²) αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός A | 25 αὐτὸν οἱ μαθ. EHLP (Gig.); οἱ μαθ. αὐτοῦ falso $\kappa\alpha\beta\kappa\alpha\beta\kappa\alpha$ al. | διὰ νυκτός Gig. | καθήκαν διὰ τ. τ. HLP Gig. | αὐτὸν post καθήκαν add. $\kappa\alpha\beta\kappa\alpha$ vulg. | σπυρίδι $\kappa\kappa$ C | 26 et cum Gig. | ὁ Σαῦλος add. post παρ. δὲ HLP al., it. ὁ Παῦλος E, cf. 19 | ἐν Ἱερ. EHLP | ἐπειράτο EHLP | *illum discipulum esse* Gig.

β) 22 post χρ. in quem [bene sens]it d's Fl., in quo deus bene sensit Gig. | 23 et cum iam multi dies impleverentur Fl. | ut cum interf. Fl. Gig. | 24 in cogitationes eorum quod deficit Fl.

hoc ipsum verbum scriptorem accepisse dicas. Kypke p. 44. — εἰς pro ἐν ut al. — ἐπικαλοῦμ. v. 14. — ἐληλύθει] plusquamperfecto (pro perf.) inest indicatio voluntatis mutatae. — 22 μᾶλλον 5¹⁴. — fit post interiecta (21) reditus ad priora (v. 20) cum quadam repetitione, cf. 7⁵⁹. 10¹⁹ al. — ἐνδυναμοῦσθαι nusquam ap. prof.; β τῷ λόγῳ ut τῇ πίστει Rom. 4²⁰. — χύνω vulg. (Lobeck Phryn. 726) = χέω, quod in NT. non ferendum (v. ad 21²⁷); συγχ. conturbo, obstupefacio (2⁶); hic fere = confuto; aliter al. l. (21²⁷). — συμβιβάζειν hic „docere“, ut LXX (1 Cor. 2¹⁶ ex Ies. 40¹³); al. 16¹⁰. Anz 366. — β εἰς ὃν εὐδόκ. ὁ θ. cf. Lc. 3²². — 23 ὥς δὲ ἐπλ. cf. 7²³. — ἡμέραι ἱκαναί (satis longum tempus) v. 43. 18¹⁸. 27⁷; quorum locorum nullo annuum vel amplius eo tempus significatur; videtur Lucas tempora harum rerum parum curasse. — συνεβουλευσάντο *commune consilium ceperunt*, Mt. 26⁴. Io. 11⁵³ (non ita ap. prof.). — 24 ἐγνώσθη c. dat. innotuit, cf. Lc. 24³⁵. Phil. 4⁵; it. ὁφθῆναι τιμὶ, εὐρεθῆναι τιμὶ (Rom. 10²⁰), cum aliis locis γινώσκεισθαι verum passivum sit (1 Cor. 8³). Cf. 7¹³. — debebat esse παρετήρουν active, sed medium saepius in NT. cum activo miscetur. It. Lc. 14¹ al. — de re cf. Paul. 2 Cor. 11³², ubi ἐθνάρχεις regis Aretae hoc fecisse dicitur: ei enim regi Arabiae Nabataeae urbs D. inde a Sullae temporibus se subiecerat, Mommsen R. G. V, 476 sq. Quae autem ethnarcha fecit, auctoribus profecto, fort. etiam ministris Iudaeis fecit; itaque nihil Lucas ab rerum veritate discedit. — 25 Paulus l. c. 33: καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαοράνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους. In ipso igitur muro (διὰ τοῦ τ.) ea fenestra erat, scil. ad tormenta mittenda. — de σπυρίς σφυρίς (v. v. l.) v. Lobeck Phryn. 113 (cf. σπυράς σφυράς, σπογγία σφογγία al.). — 26 de his cf. Pauli testimonium Gal. 1¹⁸: ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσ. ἰστοροῦσαι Κηρᾶν κτέ. — πειράξαι = πειράμαι ut 16⁷. 24⁶, usu a prof. (cf. tamen Suid. v. πειρ., Anz 274) et a reliquo NT. alieno. — κολλᾶσθαι 5¹³. — ἐφοβοῦντο] hoc parum verisimile dicunt, postquam per integros annos S. se Damasci Christianum professus est.

της. 27 Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς, πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδεν τὸν κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Λαμασκῇ ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ. 28 καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. 29 ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν. 30 ἐπιγινόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν καὶ ἐξαπέστειλαν εἰς Ταρσόν.

30 αὐτόν (διὰ) νυκτός?

α) 27 ἐν τῇ ὁδῷ om. Gig. | τοῦ Ἰησ. xEHLp al., κυρίου A; cf. 28 | 28 καὶ παρρησ. EHLp vulg. Gig. | τ. κυρίου Ἰησοῦ xEHLp al., τοῦ Ἰησοῦ C; cf. 27 | 29 Ἑλληνιστάς A falso, cf. contrar. errorem 11 20 | αὐτὸν ἀνελεῖν HLP Gig. | 30 init. quod cum Gig. | καὶ] et inde Gig. | αὐτόν post ἐξαπέστ. om. cum AE (Lachm.)

β) 30 E 180 syr p c.* syrsch sahid. Gig. al. διὰ (om. 180 Gig.) νυκτός post εἰς Καισ. (Gig. ante s. K.)

Credo, si contrarium exstaret, hoc rursus mirarentur, neque sine causa. Videmus autem unum certe Hierosolymis fuisse, cui ea res satis comperta esset, Barnabam; ceteros vero tam singulari nuntio haud cito fidem habuisse minime mirum est, cum praesertim inter ecclesiam Hierosolymitanam paucosque Christianos Damasenos vix essent crebri comatus. — μή v. ad 9. — 27 Βαρνάβας 4₃₆. — ἐπιλαβάνεσθαι τινος manu apprehendere; sequente post pte. ἐπιλαβ. verbo finito transitivo accusativus obiecti exstat ut 16₁₉. 18₁₇. — ἀποστόλους] Petrum sec. Gal. 1₁₉, ubi P. se neminem praeterea ex apostolis vidisse affirmat, nisi Iacobum fratrem Domini, quem Lucas inter apostolos numerare non solet. Itaque ceteri tum aberant. — πῶς ἐν τῇ κτῆ.] sive hoc iam antea ex aliis sive tum ex Saulo compererat. — ἐπαρρησ. ἐν τῷ ὀνόματι (it. 28) cf. 4₁₇ sq. — 28 αὐτῶν] τῶν ἀποστόλων. — εἰσπόρ. καὶ ἐκπόρ. ut 1₂₁ εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς de cotidiana conversazione (LXX 1 Sam. 29₆ ἡ εἰσδοὸς σου καὶ ἡ ἐξοδοὸς σου μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ παρεμβολῇ). εἰς = ἐν ut alias; neque enim extra urbem egressum se esse ipse P. testatur Gal. 1₂₂. Quo loco quidam abusi sunt ut demonstrare conarentur, Saulum consulto cum Petro Iacoboque solis conversatum esse, reliquos autem Christianos vitasse: quasi verba ἡμῶν δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας de ecclesia ea intellegi possent, quam Saulus persecutus erat. — 29 συνεζήτει 6₉; Ἑλληνιστάς 6₁, e quorum numero ipse S. erat. Sed bis fortasse hoc facere potuit; nam XV tantum dies Hierosolymis commoratus est, Gal. 1₁₈, et sabbatis dumtaxat hae disputationes fiebant. Verum in hunc transfugam momento temporis furor Iudaicus accendi potuit. Narrat autem ille c. 22₁₇ sqq., Christi quoque monitu se Hierosolymis mature excessisse. — 30 ἐπιγινῶναι attice agnoscere (3₁₀. 4₁₃ al.), sed in NT. LXX passim etiam = γινῶναι. — κατήγαγον hic ad mare deduxerunt. Nocte id factum esse (sicut postea 23₃₁) recte credi potest, v. β. — Ταρσόν] ipse P. Gal. 1₂₁ ἐπεῖτα (Hierosolymis) ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας (Antiochiam, 11₂₅) καὶ τῆς Κιλικίας (Tarsum), inverso per incuriam ordine. Navi eum Caesarea profectum esse utique credendum. Tarsi autem Lucas Saulum nunc relinquit, reversurus ad

31 Ἡ μὲν οὖν ἐκκλησία καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας [καὶ Γαλιλαίας] καὶ Σαμαρείας εἶχεν εἰρήνην, οἰκοδομουμένη καὶ πορευομένη τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνετο· 32 ἐγένετο δὲ Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδδα. 33 εὗρεν δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα ὀνόματι Αἰνέαν, ἐξ ἑτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κρεβάτου, ὃς ἦν παραλελυμένος. 34 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· „Αἰνέα, ἴαται σε Ἰησοῦς χριστός· ἀνάστηθι καὶ στρώσον σεαυτῷ“. καὶ εὐθὺς ἀνέστη, 35 καὶ εἶδαν αὐτὸν πάντες οἱ

α) 31 ἡ . . ἐκκλησία . . εἶχεν . . οἰκοδομουμένη καὶ πορευομένη . . ἐπληθύνετο **ABC** al. vulg. (testis etiam Chrys. p. 184, quamvis per interpolationem pluralis illatus sit; at relictum αὐτήν [leg. αὐτή] πρὸς ἑαυτήν, non αὐταί . . ἑαυτίας); plur. est in EHLP Gig. al. V. comm. | καὶ Γαλιλαίας non vid. novisse Chrysost. | *sp. sancti* Gig. | *replebantur* Gig. | 32 διερχ. Π. om. διὰ π. Gig. | καὶ πρὸς] *per* Gig. | Λύδδα **CEHLP** al., cf. 35. 38 | 33 δὲ] *τε* Gig. | Αἰνέαν ὀνόμ. HLP, cf. 12 | κρεβάτου **8*** (it. **8** Mc. 24. 9 al.), κρεβάττον **8ABC**, κρεβάττω **EHLP** | 34 ὁ κύριος Ἰησ. A vulg. Gig. | ὁ χριστ. **AB⁸EHLP** | 35 εἶδον *praeter ABC*

eum postea (11²⁵). — 31 Transitum efficit ut alias descriptio status rerum. Pax erat postquam acerrimus insectator in Christianum est conversus. — ἡ ἐκκλησία] erat adhuc una ecclesia, quamquam discreta locis, neque ulli *προεσβύτεροι* sive *praepositi* praeter eos qui Hierosolymis erant memorantur; quod mutatum postea, inde *αὶ ἐκκλ.* 15⁴¹. 1 Cor. 16¹. Gal. 1²² al. — καθ' ὅλης *per totam* ut 10³⁷ al. Includi videtur ecclesia Hierosolymitana, quae excludebatur Gal. 1²² propter ea quae ibi praecesserant. — *secl. καὶ Γαλιλαίας* (cf. v. l.); nempe in Actis nomen Iudaea etiam Galilaeam complectitur, v. ad 1⁸ (exst. Gal. 10³⁷. 13³¹), it. in evangelio Lucae, v. 7¹⁷. 23⁵, praeter unum locum 2⁴. — οἰκοδομουμένη (20³²) de incremento christianae pietatis ut saepe ap. Paulum. Metaphora est e VT. petita (Ps. 28⁵. Ier. 24⁶. 40 [33]⁷, v. Cr.). — πορεύεσθαι ex hebr. vitam instituere, vivere saepe NT.; it. περιπατεῖν 21²¹. — τῷ φόβῳ sine ἐν ut 14¹⁶ πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς, 21²¹ τοῖς ἑτέροις περιπατεῖν, Rom. 13¹³ περιπατήσωμεν μὴ κώμοις καὶ μέθαις. — ἐπληθύνετο cf. locos similes 6⁷. (7¹⁷). 12²⁴ *crescebat* (non numero ut alias, quod non fit παρακλήσει τ. ἁγ. πν., sed ipsa παρακλ., sicut est ἀνξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τ. θεοῦ Col. 1¹¹). — 32 sequuntur alia acta Petri, qui sicuti Samariam 8¹⁴, ita ceteras quoque regiones circa Hierosolyma ad confirmandos novos coetus peragravit. Primum sanatio Aeneae Lyddae facta narratur, 32—35. — κατελθεῖν 8⁵. — ἁγίους 13. — Λύδδα hebr. לוד 1 Chr. 1⁵ al., tribus Beniaminitarum, inter Hierosol. et Ioppen sita, sed multo propius ab hac, sec. Ioseph. Ant. 20, 6, 2 *κώμη πόλεως τοῦ μεγέθους οὐκ ἀποδέουσα*. Est hodie quoque vicus (Ludd) nomen conservans. Flexio variare videtur sicut nominis Λύστρα (c. 14⁶ sq. al.); v. tamen ad 38. — 33 Αἰνέας forma historicis q. v. temporibus usitata, = Αἰνείας ep. (-έας etiam de Troiano Aenea trag.). Iudaeum hellenistam fuisse non dubium, etiam christianum (cf. 32) utique probabile. — κρεβάτ(τ)ον *grābatum* (falsum igitur duplex β; ap. lat. ne τ quidem geminatur) vox maced., *lectus humilis* (v. Polluc. 10³⁵), saepius in NT. De scriptura vocabuli v. Winer-Schmiedel p. 56. — παραλελυμένος 8⁷. — 34 ἴαται] Iesus per apostolos omnia facit, quae hi facere videntur, 3¹² sqq. — στρώσον

κατοικοῦντας Λύδδα καὶ τὸν Σάρων, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον.
 36 ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθά, ἡ διερμηνευομένη λέ-
 γεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει.
 37 ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν·
 λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῷῳ. 38 ἔγγυς δὲ οὕσης Λύδδας τῇ
 Ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο
 ἄνδρας πρὸς αὐτόν, παρακαλοῦντες· „Μὴ ὀκνήσῃς διελθεῖν ἕως ἡμῶν“.
 39 ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνῆγαγον εἰς
 τὸ ὑπερῷον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι, κλαίονσαι καὶ ἐπιδει-
 κνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὕσα ἡ Δορκάς.

α) 35 Λύδδαν ut 32 | τὸν ante Σ. om. **Σ*** | Ἀσσαρωνα HLP | 36 ἐν Ἰ. ἦν τις
 Gig. | ἔργων ἀγ. BCE vulg. Gig. | 37 ἔθ. αὐτὴν **Σ***A, αὐτὴν ἔθ. **Σ**^cCEHLP; B om. αὐ-
 τὴν. Vulg. [August.] Spec. 82 *quam cum lavissent posuerunt eam*, it. Gig. sed *sine eam* |
 ἐν τῷ ὑπ. ACE al. | 38 *et quia* Gig. | Λύδδα **Σ**^cA, Λύδδης B³EHL P; v. comm. | οἱ
 μαθ. ἀκούσ. Gig. | δύο ἄνδρας om. HLP; sed cf. αὐτοῖς 39 | μὴ ὀκνήσαι . . αὐτῶν H
 LP | ἕως] ad Gig. | 39 *cumque advenissent* Gig. | περιέστησαν αὐτόν Chrys. vulg. Gig.
 [Aug.] | ἐπιδιγνύμ. A | μετ' αὐτ. οὕσα] αὐτοῖς Gig.

β) 36 *erat quaedam vidua nom.* [August.] Spec. 82 | ἐλ. πολλῶν ὧν [Aug.] | [syrrp
 c.* post ἀποθανεῖν: *quum esset autem Petrus Lyddae, quae (sine autem) ad ἐν ταῖς*
 ἡμ. ἐκείναις pertinere possunt, sed ne ibi quidem utilia sunt] | 38 *παρὰν. καὶ λέγοντες*
 [August.] | 39 *πᾶσαι* om. Aug. | *et cetera vestim. narrabant ei* [August.]

scil. τὴν κλίνην. — 35 *Σάρων (de accentu nihil constat) יִסְרָאֵל Ies. 33₉
 al., regio campestris fertilissima, a Caesarea usque ad Ioppen Lyddam-
 que se extendens. — οἵτινες pro οἱ, v. ad 7₅₃; = *et hi* ut al. — ἐπέ-
 στρεψαν *se converterunt*, ἐπ. ἐπὶ τ. κ. (θεόν) usitatum ap. Luc. et Pau-
 lum de amplexanda religione Christiana, 11₂₁ al. (v. etiam 1 Petr. 2₂₅).
 Πάντες autem apparet hic quoque non mathematico sensu accipiendum
 esse. — 36—43 Ioppe Petrus Dorcadem mortuam in vitam
 revocat. — 36 Ἰόππῃ hebr. יִסְרָאֵל, hodie Jāfa, opp. maritimum olim
 Phoenicum, inde a Maccab. temporibus Iudaeorum. — Ταβιθά aram.
 טַבִּי־תָה, hebr. טַבִּי. — ἡ διερμ. cf. 14₈ (Lc. 24₂₇; est διερμ. ap. Polyb.).
 Improperie διερμην. ad personam transfertur, pro διερμηνευομένου τοῦ
 ὀνόματος. — Δορκάς etiam ap. Graecos nomen mulierum, Anthol. Pal.
 V, 182. 187, Luc. Dial. meretr. 9, al. (Wtst.) — cf. πλήρης πίστεως 6₅,
 al. — ἐλεημοσυνῶν 3₂; plur. ut 10₂; καὶ ἐλ. species post genus ut 41
 al. — 37 ἡμέραις] tempore quo P. Lyddae commorabatur. — λούσαν-
 τες] more noto Graecorum (Plat. Phaed. 115A al., v. Wtst.; in VT. nihil
 eiusmodi legitur). — ὑπερῷον 1₁₃. 20₈, eius scil. domus ubi habitave-
 rat; sed cum ea domus nota non sit, ne articulo quidem opus (v. v. l.).
 — 38 ἔγγυς] circ. quindecim milia metrorum nostr. distat. — Λύδδας]
 expectanda erat flexio Λύδδᾶ Λύδδης (v. l.); sed fieri poterat ut Λυδδᾶ
 pro indeclinabili adhiberetur, ut Κανᾶ, Βηθσαιδα, cf. v. l., vel a Λυδδᾶ
 gen. Λυδδᾶς fieret. — παρακαλεῖν orare (8₃₁); hoc solo loco or. recta
 sequitur. — *ὀκνεῖν cf. Num. 22₁₆ μὴ ὀκνήσῃς ἐλθεῖν πρὸς με. — διελ-
 θεῖν ut Lc. 2₁₅ de peragrandā aliqua viā. — 39 ἀναστὰς v. ad 8₂₆.
 — συνῆλθεν = ἦλθεν σὺν, ad 1₂₁. — ἐπιδεικνύσθαι med. h. l. solo
 in NT.; potest esse *vestimenta sua*, quibus indutae erant. — ὅσα cf. 16.
 15₁₂ al.; nam hic quoque multitudo significatur. — μετ' αὐτῶν οὕσα

40 ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέτρος καὶ θείς τὰ γόνατα προσηύχато, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπεν· Ἦ „Ταβιθά ἀνάστηθι“. ἡ δὲ ἤνοιξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισεν, 41 δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησεν αὐτήν. φωνήσας δὲ τοὺς ἀγίους καὶ τὰς χήρας παρέστησεν αὐτήν ξῶσαν. 42 γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐπὶ τὸν κύριον. 43 ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μείναι αὐτὸν ἐν Ἰόππῃ παρὰ τινι Σίμωνι βυρσεῖ.

CAP. X.

1 Ἀνὴρ δέ τις ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ

40 „Ταβ., ἀνάστ. ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ“. ἡ δὲ παραχρῆμα

α) 40 ἐκβ. τε Gig. | πάντας ἔξω C vulg. [Aug.] (non Gig.) | καὶ ante θείς om. LP vulg. Gig. [Aug.] | ἡ δὲ] quae Gig. | 41 δοὺς τε A Gig. [August.] | καὶ φων. vulg. Gig. [Aug.] | 42 τοῦτο post ἐγ. [Aug.] | τῆς om. BC* | πολλοὶ ἐπίστ. LP | 43 ἱκανὰς τινὰς C | αὐτὸν om. S*B, hab. post δὲ S*AE al.

Cap. X. 1 ἦν post τις add. P vulg. Gig. | ἐκ om. Gig.

β) 40 post ἀνάστηθι syr c.* sahid. Gig. Cyprian. [Aug.] (hic om. Ταβ.): in nomine domini nostri (d. n. om. Cypr.) Iesu Christi | παραχρῆμα ante ἦν. E Gig. [Aug.], post oculos suos sahid.

cf. Lc. 24⁴⁴ al. — 40 ἐκβαλὼν cf. Mt. 9²⁵. Mc. 5⁴⁰, quibus locis simile factum Christi narratur, Petro ipsi notissimum (Lc. 8⁴¹ sqq.). — ἐκβάλλειν ἔξω ut Lc. 13²⁸ al. — θείς τὰ γόν. 7⁶⁰. Hoc Dominus ipse non fecerat. — ἐπιστρέψας intr. ut 35. — σῶμα de corpore mortuo ut Lc. 17³⁷. Mt. 27⁵⁸ al. — Ταβ. ἀνάστηθι cf. Ταλιθά κοῦμ (= ἀνάστ.) Mc. l. c. 41, estque et propter hoc et propter ἐκβ. ἔξω πάντας cum Marco maxime consensio (nam ap. Lc. ipsum haec ἐκβ. κτέ. nonnisi ex interpol. exstant in parte codicum). — β add. ἐν τῷ ὀνόματι Ἰ. χρ., quae P. certo pronuntiavit, cf. 3⁶. β 14¹⁰. — ἡνοιξεν cf. ad 7⁵⁶. Horum nihil est in euangeliorum narratione. — ἀνεκάθισεν Lc. 7¹⁵. — 41 δοὺς χεῖρα cf. δεξιὰς ἔδωκαν Gal. 2⁹. — φωνεῖν pro καλεῖν (β 4¹⁸) saepe in NT. — καὶ τὰς χήρας v. ad 36. — παρέστησεν κτέ. cf. 1³. — 42 γνωστός 1¹⁹; κατὰ ut v. 31. — πιστεύειν ἐπὶ = εἰς ut 11¹⁷ al. — 43 ἡμ. ἱκανὰς v. 23. — μείναι] aor. quia terminus ad quem mansit subintellegitur ab auctore, v. c. 10. — βυρσεὺς (hic et 10^{6.32}) hell. = βυρσοδέψης att. Erant despiciatui apud Graecos Iudaeosque coriarii propter immunditatem artis (locos affert Wtst.); verum id Petrus parum curabat, maiora mox non curaturus.

Cap. X. Sequitur longe gravissima narratio, cuius causa priores quoque exhibitae esse recte putantur, de Cornelio centurione, qui cum familia in communionem Christianam per Petrum receptus est, quamvis gentilis esset neque circumcissione affectus. Antea anim nemo nisi circumcisis ecclesiae particeps fuisse putandus est, cf. ad 6⁵. Tam insignis autem fuit haec innovatio, qua mirum incrementum religionis Christianae factum est, ut propterea Lucas narrationi huic immoretur neque vereatur bis terque eadem repetere, epica plane ubertate et prolixitate narrandi usus. C. 10¹—11¹⁸. — 1 Καيسάρεια 8⁴⁰. — ἑκατοντάρχης] recentioris consuetudinis est in his compositis -άρχης

σπείρης τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς, 2 εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ καὶ δεόμενος τοῦ θεοῦ διαπαντός, 3 εἶδεν ἐν ὁράματι φανερώς, ὥσεί [περὶ] ὥραν ἐνάτην τῆς ἡμέρας, ἄγγελον τοῦ θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντα αὐτῷ „Κορνῆλιε“. 4 ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπεν· „Τί ἐστὶν κύριε“; εἶπεν δὲ αὐτῷ· „Αἰ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ. 5 καὶ νῦν πέμψον ἄνδρα εἰς Ἰσππην, καὶ μεταπέμψαι Σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος. 6 οὗτος ξενίζεται παρὰ τινι Σίμωνι βυρσεί, ᾧ ἐστὶν οἰκία] παρὰ θάλασσαν“. 7 ὥς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν αὐτῷ, φω-

6 καὶ αὐτός ἐστι ξενιζόμενος πρὸς Σίμωνά τινα βυρσέα, οὗ ἐστὶν ἡ οἰκ. ?

α) 1 σπείρας BP, contra usum NT. | 2 τε om. XABCE al. vulg. Gig. Chrys.; hab. LP al. Iren. Non videtur deesse posse, et καὶ potius interpolator additurus fuit | ἐν τῷ λ. Gig. | 3 ὥς N*, cf. 9 18, om. sahid. al. | περὶ om. LP al. vulg. Gig., cf. 30, LXX Dan. 9 20 (ὥσει ὥρα ἐνάτη Chrys.; id. p. 193 liberius περὶ ἐν. ὦ. sine ὥσει) | τ. θεοῦ om. Gig., cf. 7 | 4 καὶ ante ἔμφ. om. Gig. | δέ] τε Gig. | alterum σου om. d | εἰς μνημόσυνον om. N* | ἐνόπιον CELP | 5 εἰς Ἰ. ἄνδρας LP | τινα om. XELPd al. Gig. (hab. in mg. syr.) | fort. ex proximis irrepsit | τὸν ἐπικαλούμενον ELP | 6 οὗτος] qui Gig.; καὶ αὐτός ἐστι (hic est sine καὶ d) ξενιζόμενος πρὸς Σίμωνά τινα (d om. τινα; τὸν 68) βυρσέα d 68. 137 Chrys., quae videri potest lectio β | ᾧ] οὗ d Gig. | post θάλ. add. min. pauci οὗτος λαλήσει σοι τί σε δεῖ ποιεῖν (lectio β? an ex 9 6?); it. alii pauci δς λαλήσει ῥήματα πρὸς σε, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου, interpolata ex 11 14 | 7 angelus domini (ex 3) Gig.

(pro -αρχος), quamvis et χιλιάρχος semper sit in NT. et ἐκατόνταρχος in codd. passim legatur. Est Graeca translatio Romani nominis *centurio*. — σπείρα cohors (Polyb. 11, 23, 1). Non erat legio in Iudaea, sed cohortes tantum auxiliares, Caesareae quidem V ut vid., et Caesarensibus et Sebastenis scriptae; de „cohortibus Italicis civium R. voluntariorum“, ex civibus Rom. in Italia natis compositis, quae multae erant per provincias, v. Marquardt-Mommsen Röm. Alt. V, 452. Quod autem negat Schürer (Gesch. d. jüd. V. I², 386) fuisse videri illo tempore Caesareae cohortem Italicam, quaesierim equidem ex viro doctissimo, quidni in illis quinque cohortibus una fuerit ex civibus R. qui Caesareae Sebastaeve domicilium constituerant. Suum quidem nomen proprium unicuique cohorti fuisse certum est, cf. σπ. Σεβαστή 27 1. De flexione voc. σπείρα cf. ad 5 2. — 2 εὐσεβῆς κτέ. v. ad 2 5. — ἐλεημοσύνας 9 36 (3 2). — λαῷ sc. Ἰσραήλ; disting. λαός et ἔθνη ut in VT. (4 27. 26 17. 23). — 3 ἐν ὁράματι v. ad 9 10, et cf. infra 30. — φανερώς] quippe non nocte sed interdiu. — περὶ v. 9. 22 6 (Mt. 20 3 al.); sed idem plane iam ὥσει significat. De accus. v. ad 30. — Κορνῆλιε] cf. 9 10. — 4 ἀτενίσας 1 10, c. dat. ut 3 12. — ἔμφοβος γεν. ut ἐντρομος γ. 7 32. — κύριε ut 9 5. — ἀνέβησαν in caelum adscenderunt tamquam sacrificia, Ps. 141 2; εἰς μνημόσυνον Mt. 26 13. Mc. 14 9, ita ut memoria tui sit ap. Deum; nam τὸ μνημ., proprie id quod conservat memoriam, ipsam memoriam (μνημόσυνον) iam ap. LXX significat (Deut. 32 26 al.). Cf. etiam προσαγαγεῖν θνίψιμα καὶ εὐωδίαν εἰς μν. Sir. 45 20 (de Aaronē). — 5 τινα] quippe ignotum Cornelio (v. autem adn. crit.). — 6 παρὰ θάλασσαν] propter aquae usum videlicet; erat autem proxime mare Caesarea sita. — 7 φωνήσας 9 41. — προσκαρτερούντων] comparant

νήσας δύο τῶν οἰκετῶν καὶ στρατιώτην εὐσεβῇ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ, 8 καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰόπην. 9 τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὧραν ἔκτην. 10 ἐγένετο δὲ πρόσπεινος καὶ ἠθέλεν γεύσασθαι· παρασκευαζόντων δὲ [αὐτῶν] ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, 11 καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς ὁθύνῃ «μεγάλῃν», τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς, 12 ἐν ᾗ ὑπῆρχεν πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἐρπετὰ τῆς γῆς καὶ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. 13 καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν· «Ἀναστὰς Πέτρε θύσον καὶ φάγε». 14 ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν· «Μηδαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον». 15 καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ

11 λαμπράν,

α) 7 οἰκετῶν αὐτοῦ LPd al. vulg. (non Gig.) | αὐτῷ post προσκ. om. d | 8 ἅπαντα αὐτοῖς NABE | 9 ἐκείνων] αὐτῶν NAEL, ex 8 ut vid.; cf. ad 10 | ὁ Πέτρος ἀνέβη sec. Gig. | 10 cumque esuriret et vellet Gig.; tum om. δὲ | αὐτῶν] ἐκείνων LP, ex 9; om. Constit. apost. 6 12, recte ut vid. | ἐγένετο NABC al. (ex proxim.?): ἐπέπεσεν dELP al. vulg. Gig. | 11 ἐπ' αὐτὸν post καταβ. LP | ἀρχ. δεδεμένον καὶ καθ. C* (ut vid.) LP, cf. β | 12 τετρ. τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἐρπ. LP syr^p, = 11 6 | τῆς γῆς om. d sahid. | τὰ πετ. C*ELP | 13 surge (cf. 20) P. occ. d vulg., it. om. Petre Gig. | 14 ἡ ἀκάθ. CDELP al., it. om. πᾶν Chrys. 191 sq., = 11 8 (numquam commune manducavi et immundum Gig.) | 15 ἐκ δευτ. om. Gig. Const.

β) 8 enarravit illis visum d, et enarrans i. v. Gig. | ἐγγ. τῇ π. d Gig. | 9 προσ εὐξ.] et oravit d Gig. | ἔκτην τῆς ἡμέρας A tolet. (diei sextam Gig.) | 11 καὶ τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον σκευὸς τι ὡς ὁθ. λαμπράν Const. apost. (6 12) d Gig. et sim. syr^p (text. μεγάλην, mg. λαμπρ.); tum d Gig. καθ. (ἐκ τ. οὐρανοῦ add. d) ἔ. τ. γ. ut α, καὶ καθ. κτέ. Const., καταβ. καὶ καθ. κτέ. syr^p | ἐν ᾗ] et d | 14 ὁ δὲ II.] at ille d (ait autem P. Gig.) | 15 φωνῆς δὲ D (sed d ut α)

[Demosth.] Neaer. 120; sed ibi προσκ. vim habet propriam adhuc manere ap. alqm. neque decessisse; at hic et alibi NT. nihil est nisi circa alqm. esse. — 8 τὴν Ἰόπην] refertur articulus ad v. 5. — 9 ἐπαύριον] sunt XXX milia p. a loppe Caesaream, i. e. circ. XLV milia metrorum nostrorum, et post IX. horam illi erant profecti. Cf. 23 sq. Bene conveniunt haec, ut novem horis fere spatium confecerint. Τῇ ἐπαύριον (ἐπ' αὐρ.) frequens in NT. et ap. LXX (Gen. 1 19. 34 al.). — *ὁδοιπορεῖν. — δῶμα tectum planum, ut Lc. 5 19 al., solitudine ipsa huic rei aptissimum. — 10 *πρόσπεινος esuriens nusquam praeter hunc l. exstat. — γεύσασθαι cibum capere, 20 11, cf. Kypke p. 47. — αὐτῶν facile subintellegitur, Buttman p. 271. — ἔκστασις 11 5. 22 17 (alio plane sensu 3 10); describitur talis alienatio mentis 2 Cor. 12 2. ἐγένετο ut 5 5. 11 (ἐπέπεσεν 19 17, v. v. l.). — 11 ipsa fames velut incitamentum fuit, ut vigilans talia somniaret. — ἀνεῳγμ. cf. 7 56. Mt. 3 16 al. Erat sub divo Petrus, quo facilius id visum exstitit. — γῆς] opp. οὐρανόσ. — 12 disting. τετράποδα ἐρπετὰ πετεινὰ ut Gen. 6 20 κτήνη ἐρπ. πετ. Cf. 11 6. πάντα omne genus, pura impura; et maxime haec, quorum multo maior numerus. Recte adnotant, pisces abesse, quia aqua abest, bestiae autem vivunt omnes (13). — 13 ἀναστὰς] v. 20. 8 26. 9 11. — θύσον] macta ut Lc. 15 23. Io. 10 10, sine ulla sacrificandi notione; at ab origine et ap. Hom. est = θυμῶν. — 14 κύριε 4. 9 5. Quis locutus sit ignorat.

δευτέρου πρὸς αὐτόν· „*Α* ὁ θεὸς ἐκαθάρισεν σὺ μὴ κοῖνον“. 16 τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς, καὶ [εὐθύς] ἀνελήμφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν. 17 ὥς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος, τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα ὃ εἶδεν, ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου διερωτήσαντες τὴν οἰκίαν τοῦ Σίμωνος ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα, 18 καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο, εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος ἐνθάδε ξενίζεται. 19 τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμονύμενου περὶ τοῦ ὁράματος, εἶπεν τὸ πνεῦμα· „*Ἰ*δοὺ ἄνδρες ζητοῦντές σε· 20 ἀλλὰ ἀναστὰς κατάβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακοινομένους, ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς“. 21 καταβὰς δὲ Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας εἶπεν· „*Ἰ*δοὺ ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε· *τίς* ἢ αἰτία δι’

21 τί θέλετε; ἢ τίς

α) 15 ἐκαθήρισεν ACLP, cf. Tischd., Winer-Schmiedel 50 | 16 δὲ om. Gig. | ἐσθ[ῆς] πάλιν LP syr^p text. (εὐθ. mg.), it. post ἀνελ. D = 11 10; post σκεῦος Gig.; om. d sahid. Const. al. (Griesb.), recte puto | 17 et dum Gig. | τὸ τί Const. | καὶ ἰδοὺ CD (cf. β) ELP, cf. Tischd. | ὑπὸ sBE al., ἐπὶ ACLP, cf. 2 22 al. | τοῦ ante Σίμ. om. ELP | 18 ἐπύθοντο male BC | 19 αὐτῷ post πν. add. sAC vulg. al., it. post εἶπεν DELP al. Gig. (ad illum); om. B | ἄνδρ. τρεῖς (11 11) sACE al. vulg. Gig. syr^p mg., ἄ. δύο B; neutrum add. DHLP | ζητοῦσιν ACDEHLP al. vulg. Gig. | 20 ἀνάστα D* vulg. (non Gig.), cf. 13. 9 11 | ὅτι διότι LP, cf. (17 31). 22 18 | 21 ὁ Π. DEL | post τ. ἄνδρας (eos Gig.) add. τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τοῦ (om. τοῦ H) Κορνηλίου πρὸς αὐτόν H al., v. 17 | τίς αἰτία B

β) 17 ἑαυτῷ ἐγένετο, διηπόρει (mox καὶ ἰδοὺ) D, fort. ex interpol., cf. 17 11 | ἐπερωτήσ. D; quum appropinquassent et interr. syr^p mg. | 21 τότε κατ. ὁ Π. DE syr^{sch} (et desc. Gig.) | τί θέλετε, ἢ τίς D; quid vultis? quae est syr^p

— μηδαμῶς scil. τοῦτο γένοιτο, absit (LXX pro מְהַרְהֵר). — πᾶν ex hebr., ut Mt. 24 22; att. οὐδὲν. — κοινός profanum ut saepe NT. (βέβηλος dicebant Graeci). — 15 ἐκ δευτέρου, ἐκ τρίτου etiam alibi NT. (1 Macc. 9 1), = (τὸ) δευτέρον att.; ἐκ δ. πάλιν Heraclid. alleg. Hom. c. 32 (Kypke). — πρὸς αὐτόν scil. ἐγένετο (cf. Mt. 17 5, Kypke), quod non minus facile quam εἶπεν 9 5 al. suppletur. — καθάρῳ LXX NT. hellen. (Anz 371) = καθαίρω att. (quod ne Io. 15 2 quidem verum videtur). — κοῖνον h. l. profanum putes; comparat Gr. δικαιοῦν iustum putare, ἀξιοῦν dignum putare. It. ἐκαθάρισεν pura esse declaravit, et Levit. 13 s. s. 11 μιανεῖ impurum pronuntiabit, 13 καθαρῳ purum pron. — 16 ἐπὶ τρεῖς] εἰς τρεῖς Hdt. Xenoph. — 17 τί ἂν εἴη quid esse possit, cf. ad 5 24 (2 12); Joseph. Ant. 2, 3, 5 τί ποτε εἴη τὸ φάντασμα σκοπῶν (K.). — τοῦ Κορν.] articulus refertur ad v. 8. — *διερωτᾶν ap. att. non multum differt ab ἐρωτᾶν; hic perrogando invenire (aorist.). — τοῦ Σίμ. ut τοῦ Κορν., si genuinus artic. neque ex praeced. ortus (v. l.). — πυλῶνα cf. 12 18 sq. Mt. 26 71, introitus aedium (germ. „Thorbau“, hebr. בֵּית הַשֹּׁעַר v. Kypke p. 59). Πύλαι non sunt nisi oppidorum, palatiorum, similium; at πυλῶνες cuiusvis domus, estque θύρα πυλῶνος (12 18). — 18 φωνήσαντες 7, scil. evocaverunt aliquem ex servis vel domesticis; neque tamen quidquam supplendum. — 19 *διενθυμῆσθαι (nusquam ap. prof.) idem fere atque διαπορεῖν 17; nempe ex more scriptoris, cum post interposita alia ad priora reditus fit, similia verba recurrunt (9 27). — πνεῦμα] Iesu sc. spiritus; hinc 20 ἐγὼ = Iesus. V. ad 13 2. 16 7. Vel sonitum vel ipsa verba loquentium P. exaudire potuerat, quorum interpres ei fit Spiritus. — 20 ἀλλὰ 9 6. — πορεύου 8 26. — διακρίνεσθαι (disce-

ἦν πάρεστε“; 22 οἱ δὲ εἶπαν· „Κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχορηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἀγίου μεταπέμψασθαι σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ“. 23 εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξήνισεν· τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναστὰς ἐξῆλθεν σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ. 24 τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσῆλθαν εἰς τὴν Καισάρειαν· ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, [συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους]. 25 ὥς δὲ ἐγένετο τοῦ εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. 26 ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτόν,

24 καὶ συγκ. . . φίλους περιέμενεν. | 25 προσεγγίζοντας δὲ τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Καισάρειαν, προδραμὼν εἰς τῶν δούλων διεσάφησεν παραγεγονέναι αὐτόν. ὁ δὲ Κ. ἐκπηδήσας καὶ συναντήσας αὐτῷ,

α) 22 τε om. Gig. | 23 ἀναστ. ὁ Πέτρος CE al. Gig. Chrys., cf. 9 19 al. | 24 τῇ τε ἐπ. sec. d; καὶ τῇ ἐπ. HLP Chr. | εἰσῆλθεν BD vulg. (non Gig.) syr^p text. male, cf. αὐτοὺς q. seq. | τὴν ante Καισ. om. BHLP al. | 25 πόδας αὐτοῦ min. quidam, vulg. Gig.

β) 22 εἶπ. πρὸς αὐτόν D sahid. syr^{sch} | Κορν. τις D, vir quidam cuius nomen est etc. syr^{sch} | 23 εἰς. οὖν] τότε εἰσαγαγὼν ὁ Π. D (ὁ Π. etiam sahid.), τότε προσκαλεσ. E | ἐξέν. αὐτούς D | τῶν post ἀδ. om. D | 24 προσδεχόμενος D | καὶ συγκ. . . φίλους περιέμενεν (l. -έμενεν) D (περ. etiam syr^p mg.) | 25 D syr^p mg. Gig.: προσεγγίζοντας δὲ τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Καισ. (ε. τ. K. om. Gig.), προδραμὼν εἰς τῶν δούλων (unus ex servis percurrens [l. praec.] Gig.) διεσάφησεν παραγεγονέναι αὐτόν (eum venisse Gig.). ὁ δὲ Κ. ἐκπηδήσας καὶ συναντήσας αὐτῷ (tunc obviavit ei C. et Gig.), πεσὼν πρὸς τοὺς πόδας (αὐτοῦ add. Gig.) προσεκύνησεν αὐτόν (-ῶ D², om. Gig.).

pture, 11₂) ut saepius in NT. (nusquam ap. prof.) = *secum discept.* = *dubitare* (μηδ. δ. ut hic Iac. 1 6). — 22 poterat dicere οἱ δὲ εἶπαν τὰ ὑπὸ τοῦ Κορν. ἐπεσταλμένα; sed (v. ad princip. cap.) epica est hic ratio narrandi. — δίκαιος sensu Iudaico, observans praecepta Dei; cf. Lc. 2₂₅ δίκ. καὶ εὐλαβής, 23 50. — μαρτυρούμενος 6 3. — ὅλου τοῦ ἔθνους] qui quidem eum noverant scil. — ἐχορηματίσθη (Mt. 2 12 al.) *divinitus monitus est*; ita *χορηματίζειν* τινί de deo qui oraculo responsum dat Diodor. 3 6. 15 10 al. — ἀγίου hic tantum ad ἀγγ. apponitur, ex ore gentilitium. — 23 *εἰσκαλεῖσθαι Polyb. 22, 5, 2. — τινὲς τῶν ἀδ.] sex sec. 11 12. — ἀπὸ Ἰόππης cum attractione q. v. pro ἐν Ἰόππῃ, sicut ap. prof. — 24 τὴν Καισ.] articulus refertur ad ante narrata, cf. v. 16 al. — et προσδέχεσθαι (β) et προσδοκῶν in NT. sunt. Sec. β προσδεχ. est *sperans eos venturos*; περιέμενεν (1 4) *opperiebatur*. — ἀναγκαίους *necessarios* (at ap. Atticos οἱ ἀναγκ. cognati vel adfines sunt); frequens est οἱ ἀν. φ. ap. Ioseph., v. Wtst., Kypke p. 49 sq. — 25 ἐγένετο τοῦ (= ἐγέν. ὥστε) hoc solo loco est (in β et. 2 1); sed cf. 3 12. 7 19. al. „Cum in eo esset ut introiret P.“, non „cum P. introisset“, cf. 27. — συναντῶν Anz 277. — πεσὼν ἐπὶ τ. πόδας cf. Io. 11 32 (πρὸς v. l. εἰς). Mc. 5 22 (πρὸς), = att. προσπεσὼν αὐτῷ. — β *προσεγγίζειν (Mc. 2 4 v. l.) LXX hell., = ἐγγίζειν 7 17. — προδραμὼν Lc. 19 4. — δούλων v. 8. — διασαφεῖν Mt. 18 31 (att. hell.). — ἐκπηδᾶν 14 14. — προσκυνεῖν et accusativi (att.) et dativi (hell.) constructionem in NT. habet. — 26 ἤγειρεν (aor.) 9 8. — β τί ποιεῖς cf. 14 15. 21 13. β 7 26. Minimè est mirum, quod Romanus

λέγων· Ἦ ἀνάστηθι· καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι⁴⁷. 27 καὶ συνομιλῶν αὐτῷ εἰσῆλθεν, καὶ εὗρίσκει συνεληλυθότας πολλούς, 28 ἔφη τε πρὸς αὐτούς· Ἦμεῖς ἐπίστασθε, ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ ἔδειξεν ὁ θεὸς μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον· 29 διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθεῖς. πυνθάνομαι οὖν, τί νῦν λόγῳ μετεπέμψασθέ με⁴⁸. 30 καὶ ὁ Κορνήλιος ἔφη· Ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην τὴν ἐνάντην προσεσυχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἔσθι ἐνώπιόν μου ἐν

26 Ἦ τί ποιεῖς; [ἀνάστηθι]· καὶ γὰρ ἄνθρ. εἰμι ὡς καὶ σύ⁴⁹. | 28 βέλτιον ἐπίστ.

α) 26 καὶ αὐτὸς ἐγὼ C, καὶ γὰρ ἐγὼ sine αὐτὸς E Chrys.; cf. β | 28 ὁ θ. ἔδειξεν BCHLP Gig., cf. β | 29 διὸ sine καὶ Gig. | quae est causa propter quam Gig. | 30 καὶ ante ὁ om. Gig. | ἤμην νηστεύων καὶ τὴν ἐν. A⁴HP al. sahid. syr^{tr} (ἤμην νηστ. om. reliquis usque ad μὲν L); it. D* ἤμ. ν. τὴν ἐν. τε; E ἤμ. ν. καὶ προσερχ. ἀπὸ ἑκτῆς ὥρας ἕως ἐνάτης ἐν τῷ οἴκ. μ.; it. Gig.: a nudius quartana die eram ieiunans usque in hunc diem et <orans> hora nona in domo mea. V. comm. | ὥραν add. post ἐνάτην HP al. (vulg. Gig. hora nona)

β) 26 τί ποιεῖς; ἀνάστ. syr^{mg}, τί π. sine ἀν. D | καὶ γὰρ D, ego Gig., sine αὐτὸς et γὰρ, cf. α | εἰμι ὡς καὶ σύ D⁴E Gig. copt. (hic om. καὶ); cf. 47 | 27 καὶ συν. . . εὗρ. | καὶ εἰσελθὼν τε καὶ ἔδραν corrupte D*, et introiit et invenit d | 28 ἡμεῖς βέλτιον ἐπίστ. D August. (sed id. serm. 149 et vos scitis quam) | ἀθέμιστον D* | ἀνδρὶ ἄλλ. male D sahid. syr^{sch} (non Aug.) | ὁ θεὸς ἐπέδειξεν D, dominus mihi dixit neminem hominum communem dicendum et immundum Cyp. | 29 ὅπ' ἡμῶν post μεταπ. DE | 30 (τῆς τρίτης pro τετάρτης corrupte D*) | ταύτης τῆς] τῆς ἄρτι (1 Cor. 4.11) D

homo Petrum tanquam κρεῖττονα aliquem adoravit; illi autem is honor recusandus erat, cf. Apoc. 19.10. 22.8 sq., quem numquam recusavit Iesus, Lc. 4.8. 8.41 al. — 27 *συνομιλεῖν conversari, sermonem conserere, ut ὁμιλεῖν τινι 20.11. — 28 β βέλτιον ἐπίστασθε cf. 24.22 ἀκριβέστερον εἰδώς, 25.10 κάλλιον ἐπινυώσκεις, 2 Tim. 1.13 βέλτιον σὺ γινώσκεις, Io. 13.27 ποιήσον τάχιον, al.; comp. pro superlat. eo qui elativus dicitur; itaque hic = ἄριστα ἐπίστασθε. Uno loco est ὡς τάχιστα, Act. 17.15. — ἀθέμιτος 1 Petr. 4.3. De re cf. Io. 18.28: οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλὰ φάγωσιν τὸ πᾶσχα. Gal. 2.12. Tac. hist. 5.5 de Iud.: separati epulis, discreti cubilibus. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 48. Ad communionem mensae maxime hoc pertinebat; sed eam ipsam Petrus iam non poterat vitare. — κολλᾶσθαι 5.13. 9.26 al. — *ἀλλοφύλος gentilis LXX, Philo, Ioseph. — μηδένα κτέ.] bestias impuras viderat, homines gentiles venerant; perfacile erat cognoscere quid Deus significasset (v. et. v. 19 sq.). — 29 *ἀναντιρρήτως hell. — τί νῦν λόγῳ] comparant Plat. Gorg. 512C τί νῦν δικαίῳ λ. καταφρονεῖς; Eur. I. T. 1358 τί νῦν λ. πορθμύετε, Kypke p. 51. — 30 ἀπὸ τετάρτης ἡμ. κτέ. esse debet „nudius quartus“ (sicut res erat), sed plane ea locutio exemplis caret, immo hoc ἀπὸ . . . μέχρι (ἕως) spatium temporis indicare solet (28.23). Et ita h. l. intellexerunt qui inseruerunt νηστεύων καὶ. Videndum autem, numquid amplius sit corruptum, fueritque olim: πρὸ τετάρτης ἡμέρας ταύτης, sine μέχρι sineque τῆς ὥρας; cf. πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πᾶσχα = die sexto ante π. Io. 12.1; οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας 1.5; infra v. 40 D; lat. ante tertium diem Senec. ad Helvium 15.2. In μέχρι ταύτης τῆς ὥρας, quod vel maxime offensioni est, testes minime

μενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, οὗτός ἐστι πάντων [κύριος]. 37 ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, [ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας,] μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης, 38 Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ, ὃς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. 39 (καὶ ἡμεῖς μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἐν τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ). ὃν καὶ ἀνέβλαν κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. 40 τοῦτον ὁ θεὸς ἡγειρεν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, 41 οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσιν τοῖς προκχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῖν, οἵτινες συνεφά-

α) 36 de κύριος v. comm. | 37 ὑμεῖς om. B | ἀρξάμενος (= Lc. 235) KABCDEH al. (-ον LP); γὰρ add. AD vulg. (non Gig.) | βάπτισμα] κήρυγμα B | 38 ὃς διῆλθεν K*; ὃς δ. K^aABC etc., cf. β | 39 ἔσμεν post ἡμεῖς HLP al. (vulg. Gig. al. post μάρτ.). | ἐν ante Ἱερ. om. BD Gg. | 40 ἐν τῇ τρ. K^aC | 41 ἡμῖν ὑπὸ τ. θ. C Gig.

β) 37 (ῥῆμα om. D; τῆς om. D*, male, nempe Ἰουδαία sc. χώρα necessario est cum artic.) | 38 ὃν ἔχρ. ὁ θ. D*Gig. Basil. 3 23. 33. | ἁγίῳ πν. D | οὗτος διῆλθεν D sahid. Gig. Iren. | καταδυναστευθέντας D | 39 πάντων] αὐτοῦ D (cf. 13 30), τούτων sec. Gig. | ante καὶ ἀνέβλ. reiecerunt Iudaei syrp c.* | 40 μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν D* | αὐτόν] αὐτῷ D*

sus, quae sunt gravissimae, tolluntur deleta voce κύριος, quae facile adscribi potuit ab eo, qui οὗτος ad Iesum referret. Possis etiam κοινός pro κύριος scribere, nisi quod κοινός τινος in NT. nusquam legitur (cf. 4 32). Constructio (id quod iam Kypke perspexit) plane eadem, cum assimulatione substantivi ad insequens relativum, ac Mt. 21 42. Lc. 20 17. 1 Cor. 10 16: τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ ἐστίν; Ad πάντων ἐστὶ cf. οὐ εἰμι 27 23. ἐστὶ σοῦ Lc. 4 7 al. Spurium videtur γὰρ ante λόγον (β). — εὐαγγελ. εἰρήνην cf. τὸ εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης Eph. 6 15; infra 33. — 37 ὑμεῖς i. e. ipsi, ut 28. — οἴδατε] poterat esse quaedam notitia evangelii etiam apud hos Caesarenses. — ῥῆμα ut Lc. 2 15 τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, = rem (hebr. דבר), c. 5 32. — κατὰ 9 32. — Ἰουδαία ut alias in Actis Galilaeam complectitur, v. ad 1 s. 9 31. — ἀρξάμενος ἁ. τ. Γ. e Lc. 23 5 interpolatum vid.; hinc nominativus masc. cum soloecismo haesit. — μετὰ τὸ βάπτ. κτέ.] adumbratur quam brevissime tota narratio evangelica, qualem ex Petri sermonibus litteris mandavit Marcus. V. etiam 1 22. — 38 Ἰησοῦν liberius ad ῥῆμα appositum. — ἔχρισεν (χριστός) 4 27; ut reges prophetaeque oleo olim, ita hic spiritu s. unctus est. — διῆλθεν 8 4. — καταδυναστευομ. Iac. 2 6 LXX (Xen. Diod. al.; Anz 333). — διαβόλου] de πνεύμασιν πονηροῖς maxime cogitat, sed v. etiam Lc. 13 11. 16. — 39 haec καὶ ἡμεῖς . . Ἱερ. pro parenthesi accipienda. — μάρτυρες 1 s. — χώρα τ. Ἰουδ. ut Ἰουδαία 37. — ὃν καὶ 1 3. — κρεμάσαντες κτέ. 5 30. — 40 μετὰ τὴν τρίτην ἡμ. (D) cf. ad v. 30. — ἔδωκεν c. acc. et inf. ut 14 3 (2 27 ex Ps. 16 10); nempe ἔσθ' est etiam facere, sinere. — 41 *προχειροτονεῖν antea designare; simplex est 14 23 (χειροτονεῖσθαι ὑπὸ θεοῦ βασιλέα Philo Ioseph.) — οἵτινες ut 7 53. — συνεφάγομεν Lc. 24 30. 42 sq. — β *συναναστρέφμεν] ἀναστρέφεσθαι versari (2 Cor. 1 12 al.), συναναστρ.

γομεν καὶ συνεπίομεν [αὐτῷ] μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· 42 καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ καὶ διαμαρτύρασθαι, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. 43 τούτῳ πάντες οἱ προφηταὶ μαρτυροῦσιν, ἅφεςιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν· 44 ἔτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. 45 καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοί, ὅσοι συνήλθαν τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχνηται· 46 ἥκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπεκρίθη Πέτρος· 47 „Μήτι τὸ ὕδωρ δύνεται κολῦσαι τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὥς

41 αὐτῷ καὶ συνανεστράφημεν μετ' αὐτοῦ (ἐφ') ἡμέρας τεσσαράκοντα

α) 42 αὐτός NAHP vulg. Gig.; οὗτος BCDE | 44 haec verba Gig. | ἔπεσεν AD | 45 ὅσοι] οἱ B | cum P. erant Gig. | τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου BD² (τ. πν. ἁγ. D*), donum dei spiritus sanctus effudit Gig. | 46 ὁ Πέτρος. DEHL P | 47 κολ. δύν. τις D² H LP (Gig.), δύν. τις κολ. E, κολ. τις δύν. D*; Iren. [Cyp.] Rebapt.: μὴ τις τὸ ὕδ. κολ. δύν.; μὴ τὸ ὕδ. τις κολ. δύν. sec. vulg. | τούτους] αὐτούς D | ὥς] ὥσπερ D, καθῶς EHL P

β) 41 post αὐτῷ D syr^p καὶ συνανεστράφημεν (συνεστρ. D*), syr^p c.* insuper add. cum eo dies XL (it. Const. apost. 6 30 ἐπὶ [cf. 13 31 al.] ἡμ. τεσσ. ante μετὰ τὸ); D autem sahid. haec habent post ἐκ νεκρῶν: ἡμέρας μ', it. E Gig. δι' ἡμερῶν τεσσ. | αὐτόν om D F^{corr} | 42 παρήγγειλεν] ἐνετείλατο D | 46 praevaricatis linguis d (καιναῖς γλ. D*?), aliis l. sah., linguis suis [Cyp.] Rebapt. | μεγαλυν. δοξαζόντων sec. syr^p mg. | εἶπεν δὲ ὁ Π. D

conversari, Plut. Lyc. 17. — β ἡμέρ. τεσσ. 13. — 42 παρήγγειλεν] 12.8. — τῷ λαῷ] sunt qui quaerant cur non additum sit καὶ τοῖς ἔθνεσιν. Est autem in κηρύξαι καὶ διαμαρτύρασθαι omne momentum, neque erat modestiae Petri gentium se apostolum dicere; id dicit quod principale summumque sibi certe erat. — διαμαρτύρασθαι 240. 825; v. etiam ad 18. — οὗτος] anaphora quaedam esse videtur: τοῦτον 40. οὗτος 42. τούτῳ 43; cf. 7 35 sqq. — ὠρισμ. 223. — 43 τούτῳ κτέ.] cf. 3 21—25. — ἅφεςιν κτέ.] 238. — πάντα τὸν πιστ.] sive Iudaeus sive gentilis est, quamvis id non nimis diserte significetur, cf. ad 42. — 44 ἔτι λαλοῦντος] cf. Lc. 8 47. 22 47. Mt. 12 46. 17 5, ubique sine coniunctione (Mt. 26 47 καὶ ἔτι, sed l. d.; Mc. 14 43 καὶ εὐθὺς ἔτι). Interruptam esse orationem neque ad finem perductam neque hic neque reliquis locis significatur, quae est quamvis in breve redacta suis tamen numeris absoluta. Paullo aliter 11 15. — ἐπέπεσεν 816. Manifesto signo declarat Deus, sublatum esse inter Iudaeos gentilesque omne discrimen. — 45 ἐξέστησαν 27. — ἐκ περιτομῆς = ἐκ τῶν Ἰουδαίων. Rom. 4 12. — ὅσοι = πάντες οἱ. — ἐκκέχνηται] perf. ex mente eorum qui audiebant, sec. consuetudinem NT., Viteau le grec du NT. 57. — 46 γλώσσαις] plane ut 24. — μεγαλυνόντων] 211. — ἀπεκρίθη ut 312. — 47 μήτι numquid, num fortasse ut Lc. 6 39 al. — κολῦσαι] Lc. 6 29 ἀπὸ τοῦ αἵρουτός σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κολῦσης. Gen. 23 6 οὐδεὶς οὐ μὴ κολῦσει τὸ μνημεῖον αὐτοῦ ἀπὸ σοῦ (= negare). Ceterum cf. 8 36. — τοῦ μὴ = ὥστε μὴ (τὸ μὴ οὐ att.). — οἵτινες (41) hic quoque recte sec. atticisum (quippe qui).

καὶ ἡμεῖς“; 48 προσέταξέν τε αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ βαπτισθῆναι. τότε ἠρώτησαν αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

CAP. XI.

1 Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. 2 Ὅτε δὲ ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱερουσαλὴμ, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, 3 λέ-

Cap. XI. 1 ἀκουστὸν δὲ ἐγένετο τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, | 2 ὁ μὲν οὖν Πέτρος διὰ ἱκανοῦ χρόνου ἠθέλησεν πορευθῆναι εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ προσφωνήσας τοὺς ἀδελφούς καὶ ἐπιστηρίξας αὐτοὺς πολὺν λόγον ποιοῦμενος, <ἀνέβαινεν?> διὰ τῶν χωρῶν διδάσκων αὐτούς, ἕως κατήντησεν εἰς Ἱερουσόλυμα (2) καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἐκ περιτ. ἀδελφοὶ διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν,

α) 48 προσ. δὲ KBE (τότε προσ. D) | αὐτοῖς falso KA | Ἰησ. χρ.] τοῦ κυρίου H LP, τοῦ κ. Ἰ. χρ. D | βαπτισθ. ante ἐν τῷ DEHLP (Gig. Rebapt.)

Cap. XI. 2 καὶ ὅτε HLP | Ἱεροσόλυμα (D)EHLF

β) 48 τότε παρεκάλεσαν α. πρὸς αὐτοὺς διαμεῖναι (male; at D corr. ἐπιμ.) ἡμ. τ. D; παρ. δὲ αὐτ. ἐπιμ. πρὸς αὐτ. τινας ἡμ. sec. Gig.

Cap. XI. 1 ἀκουστὸν δὲ ἐγένετο τοῖς ἀποστ. καὶ τοῖς ἀδ. τοῖς (οἱ D*) ἐν τῇ Ἰουδ. D' et simil. syr^{sch} | (ἐδέξατο D*) | [post θεοῦ add. syr^p c.* Gig. demidov. et benedicebant (glorificabant) deo (deum), v. comm.] | 2 D syr^p c.*: ὁ μὲν οὖν Πέτρος διὰ ἱκανοῦ χρόνου (per tempus non modicum) ἠθέλησε πορευθῆναι εἰς Ἱερουσόλυμα καὶ προσφωνήσας τοὺς ἀδελφούς καὶ ἐπιστηρίξας αὐτοὺς πολὺν λόγον ποιοῦμενος, <ἀνέβαινεν?> διὰ τῶν χωρῶν διδάσκων αὐτούς (syr: — et loqui (προσφωνῆσαι) fratribus, et cum confirmasset, profectus est; tum cum ob. (qui ad et tantum pertinet) et docuit eos). Pergit solus D: δς καὶ κατήντησεν αὐτοῖς (corrupte pro ἕως κατήντησεν εἰς Ἱερ., v. Mt. 29, vel similibus) καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ ἐκ περιτ. ἀδελφοὶ διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν κτέ.

— 48 προσέταξεν] scil. ministrorum hoc munus erat, non apostolorum, cf. 1 Cor. 1¹⁴ sqq. (17 οὐ γὰρ ἀπέστειλén με ὁ θεὸς βαπτίζειν, ἀλλὰ εὐαγγελίζεσθαι). — ἠρώτησαν 3 s. — ἐπιμεῖναι diutius commorari, ut 15³⁴ β. 21⁴ al. (aor. quia oppositum est μὴ ἀπελθεῖν εὐθὺς). — β πρὸς αὐτούς ut 18³ β. Lc. 9⁴¹. 1 Cor. 16⁶ sq. al., = att. παρ' αὐτοῖς. — ἡμέρας τινάς aliquod tempus, quod satis longum fuisse ex β 11² apparet. Neque enim erat exiguae operae hos novos Christianos, quos perpauca adhuc de Iesu factis dictisque nota habuisset consentaneum, instruere atque erudire. Contra non videtur Petrus ad ceteros Caesarenses, nisi fortasse Iudaeos quosdam (qui plurimi erant Caesareae neque cum Graecis conspirantes), religionem Christi propagavisse: cuius rei ne minimum quidem indicium est; neque vero aptus huic rei Petrus erat, vel propter exiguam Graecae linguae scientiam.

Cap. XI. 1—18 defensio Petri ob factum Caesareae. — 1 καὶ τοὺς (scil. λοιποὺς) ἀποστ. v. ad 2³⁷. — ἐδέξαντο] post ea neutra, quibus personae significantur, pluralis in NT. fere legitimus est. — β ἀκουστὸν ἐγέν. ut γνωστὸν ἐγ. 9⁴². — additam. in syr^p (= ἐδόξασαν τὸν θεόν) male e v. 18 huc relatum. — 2 ἀνέβη v. ad 8¹⁵. — β μὲν οὖν v. ad 2⁴¹. — β διὰ ἱκανοῦ χρό. post, ut att. (24¹⁷); al. 1 s. — β

γοντες ὅτι „εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας καὶ συνέφαγες αὐτοῖς“. 4 ἄρξάμενος δὲ Πέτρος ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς, λέγων· 5 „Εγὼ ἤμην ἐν πόλει Ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὄραμα, καταβαίνον σκευὸς τι ὡς ὀθόνην [μεγάλην], τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρι ἐμοῦ· 6 εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν, καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἐρπετὰ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. 7 ἤκουσα δὲ καὶ φωνῆς λεγούσης μοι· „Ἀναστὰς Πέτρε θύσον καὶ φάγε“. 8 εἶπον δέ· „Μηδαμῶς κύριε, ὅτι κοινὸν ἡ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου“. 9 Ἄπεκρίθη δὲ ἐκ δεντέρου φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· „Ἄ ὁ θεὸς ἐκαθάρισεν σὺ μὴ κοίνου“. 10 τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς, καὶ ἀνεσπάσθη πάλιν ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν. 11 καὶ ἰδοὺ ἑξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἤμην, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Καισαρείας πρὸς με. 12 εἶπεν δὲ τὸ πνεῦμά μοι συν-

5 λαμπράν | 9 ἐγένετο δὲ φ. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς με

α) 3 εἰσῆλθεν . . συνέφαγεν BL al. (syrr text.; -es mg.) | εἰσῆλθ. post ἔχοντας EHLHP | 4 ὁ Π. HLP | 5 προσευχόμενος om. S* | 6 τῆς γῆς om. P al. | 7 ἤκουσα δὲ sine καὶ HLP, καὶ ἡ. D | ἀνάστα D* vulg. Gig. (9 11. 10 13. 20) | 8 πᾶν κοινὸν HLP, ex 10 14 | καὶ ἀκάθ. Gig. | 9 ἀπ. δέ μοι EHLHP | φωνὴ ἐκ δεντ. ἐκ SAHLP al. vulg. Gig. (hic antea καὶ ἀπέκρ.) | ἐκαθάρισεν (10 15) AH | 10 πάλιν ἀνεσπ. EHLHP | 11 ἤμην] ἡμεν facili errore SABD | πρὸς ἐμέ S* | 12 μοι τὸ πν. EHLHP

β) 3 ὅτι] τί Gig. | συνέφ. σὺν αὐτοῖς D* | 4 ἄρξ. οὖν sec. Gig. | *exposuit omnia per ordinem* Gig., ἔξετ. αὐτοῖς τὰ (πάντα?) καθεξῆς D | 5 ἐν Ἰόππῃ πόλει D | ἐν ante ἐκστ. om. D* | μεγάλην] λαμπράν syrr mg. ut 10 11 | ἄχρι] ἕως D | 6 τὰ ante τετρ. et ἐρπ. om. D* | ante πετ. om. D | 7 φωνὴν λέγουσαν D | 9 ἀπέκρ. . . οὐρ.] ἐγένετο δὲ (δὲ add. D²d) φωνὴ ἐκ τ. ο. πρὸς με D

προσφωνήσας] *cum advocasset (convocavit d)*; cf. Lc. 6¹³ (προσκαλέσασθαι Act. 6²); al. 21⁴⁰; ἄδ. sunt Christiani Caesarenses. — ἐπιστηρίξας cf. 14²² al. (non est nisi in Actis; at στηρίζειν Lc. 22³² al.). — β πολὺν λ. ποι. (1¹. β 13⁴⁵) = διὰ πολλοῦ λόγου. — β χωρῶν ut 8¹; αὐτοὺς = τοὺς ἐν ταῖς κώμαις ut saepe. — β καταντᾶν *pervenire* 16¹ al. (Polyb.); ἀπήγγ. breviter primo; χάριν τ. θ. cf. 1. — διακρίνεσθαι *litigare*, cf. ad 10²⁰ (at Hdt. Polyb. *pugna decernere*); cf. ep. Iud. 9. De Iacobo maxime cogitandum, cf. c. 15. — 3 εἰσῆλθες cf. 14²² ὅτι δεῖ ἡμᾶς κτε., al. — 4 ἄρξάμενος *pleonastice positum*, cf. 1¹ ἤρξατο; *relatio ei est ad καθεξῆς*. — ἐκτίθεσθαι (Diodor.) *exponere, narrare*; legitur in Actis solis (18²⁶. 28²³). — καθεξῆς (hell.) 18²³. Lc. 1³, = att. ἐξῆς, ἐφεξῆς. — 5 quae sequitur narratio Petri saepe ad verbum cum narratione scriptoris congruit, v. ad princ. cap. X. — 6 κατενόουν (7³¹) *contemplabar* singula; effectus comprehenditur aoristo εἶδον. — θηρίον c. 28⁴ de serpente dicitur; verum utut interpretatus eris, non habebis iustam animalium partitionem qualis est 10¹². Τῆς γῆς etiam ad τὰ θ. κ. τὰ ἐρπ. supplendum. — 7 β φωνὴν λέγουσαν ut 9⁴. — 8 εἰσῆλθεν εἰς τὸ στ. μου cf. Mt. 15¹¹; est locutio hebraismum redolens, v. ad 8³⁵. — 10 ἀνασπᾶν Lc. 14⁵. — 11 ἑξαυτῆς 10³³. — ἀπεσταλμένοι κτε.] *ignotum* audientibus hominem Romanum nominare nihil opus erat. — 12 διακρίναντα, nullo discrimine facto, cf. 15⁹ (ὁ θεὸς) οὐθὲν διακρινόμενον ex 10²⁰ fluxisse videtur (a β etiam altera forma abest). — ξξ] 10²³ numero

ελθεῖν αὐτοῖς [μῆδὲν διακρίναντα]. ἤλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἕξ ἀδελφοὶ οὗτοι, καὶ εἰσῆλθόμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός. 13 ἀπήγγειλεν δὲ ἡμῖν πῶς εἶδεν [τὸν] ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα· „Ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην καὶ μετὰπεμψαι Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, 14 ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σε, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου“. 15 ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαι με λαλεῖν, ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐπ' αὐτούς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. 16 ἐμνήσθην δὲ τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου, ὡς ἔλεγεν· „Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ“. 17 εἰ οὖν τὴν ἴσιν δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν, πιστεῦσασιν ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστόν, ἐγὼ τίς ἤμην; δυνατὸς καλῦσαι τὸν [θεόν]“; 18 ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἡσύχασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες· „Ἄρα καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν με-

12 μῆδὲν διακρ. om. | 17 θεόν, τοῦ μὴ δοῦναι αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον [πιστεῦσασιν ἐπ' αὐτῷ];

α) 12 διακρίνοντα ^{κ*}E, διακρινόμενον HLP syr^{sch}; cf. β | καὶ ante οἱ om. Gig. | 13 ἀπήγγ. τε EHLP | τὸν om. D | αὐτῷ post εἰπόντα DEHLP vulg. Gig. | ἀπόστειλον] πέμψον B (105) | εἰς Ἰ. ἄνδρας EHLP (105; cf. 1032) | 14 ῥήμ. πρὸς σε] σοι ῥήμ. Gig. vulg. | 16 τοῦ ante κυρ. om. HLP | 17 δέδωκεν ^κ | ἐγὼ δὲ τίς EHLP | 18 ἐδόξα-σαν ^κBD² Gig (εδοξαν D*). V. comm. | ἄραγε EHLP

β) 12 μῆδὲν διακρ. om. D syr; v. comm. | δὲ post ἤλθ. om. D | 15 λαλεῖν αὐ-τοῖς, tum ἔπεσεν et ὡς D (αὐτοῖς pro -οὺς D*) | 17 ὁ θεὸς om. D August., v. infr. | post θεόν D syr c.* vers. bohem. ap. Tschd.: τοῦ μὴ δοῦναι αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον πιστεῦσασιν ἐπ' αὐτῷ (pro ἐπ' αὐτῷ syr in dominum Iesum Chr., boh. in nomen Iesu Chr.); it. usque ad ἅγιον omissis reliquis 8. August. trin. 1592 | 18 τὴν om. D, v. comm.

non addito. Verbis οἱ ἕξ ἀδ. οὗτοι indicatur, hos cum Petro et Caesareae una fuisse et tum Hierosolyma venisse. — 13 articulus ante ἄγγελον neque ex Cornelii neque e Petri mente recte positus est. — σταθέντα (hell.) = σtάντα att., 2₁₄ al. — 14 haec nunc plenius adduntur quam vel in β 10₃₂ factum. Necessaria erant hic propter 15 ἐν τῷ . . λαλεῖν. — ἐν instrum. ut saepe. — 15 ἐν τῷ = ἀρξαμένου δὲ κτέ., cf. Lc. 9₃₆ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνήν, 19₁₅ ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν, supra ad 2₁. Parum autem hoc congruit cum 10₄₄; est hyperbolice dictum. — 16 ἐμνήσθην ὡς ut Lc. 24₆. — Ἰωάννης κτέ.] v. 15. — 17 πιστεῦσασιν sec. α longe melius refertur ad αὐτοῖς quam ad ἡμῖν (ita syr^{sch}, qui ὡς καὶ ἡμῖν post Ἰησ. χρ.); nam condicio doni divini adipiscendi in gentilibus potius indicanda fuit; at sec. β (D syr) sine dubio ad ἡμῖν referendum, nisi vero haec πιστεῦσασιν ἐπ' αὐτῷ (Rom. 9₃₃ al.) interpolata sunt. — πιστεῦειν ἐπὶ τινα 9₄₂. — τίς ἤμην] 2 Reg. 8₁₃ τίς ἐστὶν ὁ δοῦλός σου —, ὅτι ποιήσῃ τὸ ῥήμα τοῦτο; — καλῦσαι τὸ ὕδωρ expectari poterat ut 10₄₇. — β τοῦ μὴ δοῦναι ut 10₄₇. — 18 ἡσύχασαν tacuerunt, cf. ad 21₁₄ (Lc. 14₃, LXX Nehem. 5₈). — ἐδόξαζον τ. θ. v. ad 4₂₁. Imperf. autem adhibetur, quod ad alias res auctor transitorius statum rerum quem relinquit depingit, ut 8₃ al. — ἄρα (itaque) etiam Lc. 10₄₈ al. contra Atticorum usum in principio sententiae positum (it. ἄραγε, Mt. 17₂₆ al.). — τὴν μετ.] eandem quam Iudaeis, si quidem genuinus articulus (vid. β v. 1.); μετ. διδοῦναι 5₃₁. 2 Tim. 2₂₈. — εἰς ζωὴν cum ἔδωκεν construendum, ad adipiscendam vitam aeternam, cf. Io. 4₁₄. Rom. 5₂₁ al. Itaque etiam Iacobus ceteri-

τάνοιαν εἰς ζωὴν ἔδωκεν“. 19 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διῆλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. 20 ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες ἐλθόντες εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον Ἰησοῦν. 21 καὶ ἦν χεῖρ κυρίου μετ' αὐτῶν, πολὺς τε ἄριθμὸς ὁ πιστεῦσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον. 22 ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὅτα τῆς ἐκκλησίας τῆς οὔσης ἐν Ἱερουσαλὴμ περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν ἕως Ἀντιοχείας, 23 ὃς παραγερόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τὴν τοῦ θεοῦ ἐχάρι, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσ-

α) 18 ἔδωκεν εἰς ζωὴν EHLF | 19 ἐπὶ (ἀπὸ τοῦ D*, ἀπὸ D²) Στεφάνου ADE, it. sub Stephano vulg. Gig. | 20 εἰελθόντες HP | καὶ ante πρὸς om. 8° DEHLP Gig. | Ἕλλημιστὰς falso BD² EHLF (de Chrys. v. Tischd.), ex 9²⁹, it. 8° corrupte εὐαγγελιστὰς | 21 post αὐτῶν min. multi add. τοῦ ἰασθαι αὐτοῦς, ex Lc. 5 17 | ὁ ante πιστ. om. DEHLP | 22 ἦν. ὁ λ. κυρίου περὶ αὐτῶν εἰς . . Ἱερ., καὶ Gig. | οὔσης om. ADHLP | Ἱεροσολύμοις EHLF Gig. vulg. | διελθεῖν om. 8AB vulg., ut vñet Antioch. Gig. | 23 προσμ. τῇ πρ. τ. καρδ. τῷ κυρ. αὐτῶν Gig. | τὴν post χάριν om. DEHLP

β) τὸν λόγον λαλοῦντες, tum μόνοις D (solis vulg. Gig.) | 20 Ἱησ. χριστόν D al. | 21 ἦν δὲ D | πιστ. ἐπ.] μετανοήσας ἐπίστευσεν sec. Gig. | ἕως τῆς Ἀ. D* | 23 ὃς καὶ π. D, et sine qui Gig.

que, qui legis Mosaicae tenaces erant (v. ad c. 15), gentiles iam non ab ecclesia arcebant, quamvis communionem mensae cum eis (3) nefas Iudaeo putare fortasse non desinerent, Gal. 2 12. — vv. 19—30 primordia ecclesiae Antiochenae, quae aptissime narrationem de Corn. adnectuntur; quippe illa quoque ecclesia maiorem partem e gentilibus constabat. — 19 οἱ μὲν οὖν κτέ. v. c. 8⁴ (de μὲν οὖν ad 1 18; nam ne hic quidem ad μὲν altera particula refertur). — ἀπὸ de causa ut saepe. — θλίψις 7⁹. — διῆλθον ἕως (9 39) cf. 8 40. — μηδενὶ ap. partic. pro οὐδενὶ ut saepe. — τὸν λόγον scil. τοῦ θεοῦ, 4 29 al. — 20 ἦσαν δὲ] haec contraria prioribus; dicendum fuit v. 19: καὶ οἱ μὲν πολλοὶ αὐτῶν οὐδενὶ ἐλάλουν —, ἦσαν δὲ. Comparari potest 15 33 coll. 34 (Lekebusch). — et Cypri et Cyrenis plurimos Iudaeos fuisse constat. Cf. 13 1. — Ἕλληνας] quibus ipsi magis quam alii Iudaei similes reddituri erant, sicut et Iudaei Aegypti. — οἵτινες v. ad 7 58. 17 10. — εὐαγγ. τ. κ. Ἱ. = τὸν λόγον 19. — 21 χεῖρ κυρίου] Lc. 1 66. Act. 4 28; at γ. κ. ἐπὶ σέ 13 11, qui est usus huius locutionis (היה יד) in VT. — πολὺς ἄριθμὸς ut π. ὄχλος 6 7. — ἐπέστρεψεν 9 35. — 22 cf. Lc. 1 44 ἐγένετο ἡ φωνὴ εἰς τὰ ὅτα μου; Gen. 20 8 ἐλάλησεν τὰ ὄνματα εἰς τὰ ὅτα αὐτῶν (al. ἀκούειν εἰς τὸ οὖς clam Mt. 10 27). — οὔσης ut ὄντες v. 1, τοῖς κατοικοῦσιν 29. — Βαρνάβαν] et ipsum Cyprium, 4 36. — διελθεῖν ἕως 19; non videtur omitti posse διελθεῖν (v. l.), cum absque eo ἐξαπέστειλαν εἰς Ἀντ. (ita syr^{sch}) necessario expectetur. Mandatum est Barnabae, ut omnes coetus adiret usque Antiochiam. — Non venerunt ipsi apostoli, sicut Samariam 8 14, quia nondum fines Iudaeae longe egredi suum ducebant; at ducebant suum omnium ubicumque Christianorum curam genere, atque iam eorum quoque qui ex gentilibus erant. — 23 τὴν χάριν] magnum numerum et ardorem credentium. — παρεκάλει impf. (cf. παρεκάλεισαν 15 31), quod et mansit B. Antiochiae, et

μένειν τῷ κυρίῳ, 24 ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. καὶ προσετέθη ὄχλος ἱκανός [τῷ κυρίῳ]. 25 Ἐξῆλθεν δὲ εἰς Ταρσὸν ἀναζητῆσαι Σαῦλον, καὶ εὗρόν ἤγαγεν εἰς Ἀντιόχειαν. 26 ἐγένετο δὲ αὐτοὺς [καὶ] ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν, χρηματίζειν τε πρῶτως ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητάς

25 ἀκούσας δὲ ὅτι Σαῦλός ἐστιν εἰς Ταρσόν, ἐξῆλθεν ἀναζητῶν (-τεῖν) αὐτόν, καὶ συντυχὼν παρεκάλεσεν ἔλθεῖν εἰς Ἀ.· οἵτινες παραγενόμενοι ἐνιαυτὸν ὅλον συνήχθησαν ἐν τῇ ἐκκλ. καὶ ἐδίδαξαν ὄχλον ἱκ., καὶ τότε πρῶτον ἐχρημάτισαν ἐν Ἀ. οἱ μαθηταὶ Χριστιανοί.

α) 24 ἀνὴρ ἦν **κ** | τῷ κυρίῳ (23) om. B* | 25 ὁ Βαρν. post Ταρσὸν add. EHL P, cf. 9 19 al. | αὐτόν post εὗρόν add. HLP Gigs; it. post ἤγαγεν EHL P | 26 αὐτοῖς **κ**ABE Gigs | καὶ ante ἐν. om. EHL P Gigs. (totum annum) Chrys.; at sec. vulg. sic: καὶ (omissis ἐγέν. δὲ α.; hinc igitur καὶ ortum in **κ**AB vid.) ἐνιαυτ. ὅλ. συνήχθησαν ἐν τῇ ἐκκλ. καὶ ἐδίδαξαν ὁ. ἱ., οὕτως ὥστε (14 1) χρημ. κτέ. | ἐν ante τῇ ἐκκλ. om. HLP Gigs. | πρῶτον A(D*)EHL P | εἰς Ἀντιόχειαν A

β) 25 D syr mg. Gigs.: ἀκούσας δὲ ὅτι Σ. ἐστιν εἰς Ταρσόν, ἐξῆλθεν ἀναζητῶν (-εῖν, requirere d Gigs., ad quaerendum eum syr) αὐτόν, καὶ ὥς (ὥς del. cum D²) συντυχὼν (qui cum collocutus esset cum eo syr) παρεκάλεσεν (αὐτόν add. D² syr) ἔλθεῖν εἰς Ἀ. (Gigs. cum α εὗρόν . . Ἀντ.), tum 25 D* οἵτινες παραγενόμενοι ἐν. ὁ. συνεχύθησαν (i. e. συνήχθ.) <exciderunt ἐν τ. ἐ. καὶ ἐδίδαξαν> ὁχλ. ἱκανόν (syr mg. nihil nisi quum venissent autem, annum integrum congregati sunt), καὶ (hinc etiam Gigs.) τότε πρῶτον ἐχρημάτισαν (-σεν per err.) ἐν Ἀ. οἱ μαθηταὶ χριστιανοί

effectus v. 24 demum indicatur (καὶ προσετέθη). Cf. (?) υἱὸς παρακλησεως = Βαρν. 4 36. — προθέσει 27 13, consilium, voluntas (Polyb.); καρδιά animus significat ut saepe. — προσμένειν 13 43. — 24 ὅτι 15. — ἀνὴρ ἀγαθός Lc. 23 50. — πλήρης κτέ. 6 5. Hinc et exhortari poterat, et multi insuper ecclesiae adiuncti sunt. — προσετέθη] 5 14 προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ, ubi τῷ κ. α πιστ. pendet; 2 41 sine dat., qui hic quoque cum B* del. vid. — 25 Σαῦλος . . Ταρσόν] cf. 9 27. 30. — ἀναζητεῖν Lc. 2 44 sq. — β συντυγχάνειν Lc. 8 19. — 26 ἐγένετο αὐτοὺς ut 19 1; non aptum est ἐγ. αὐτοῖς accidit eis (20 16). Est periphrasis consueta. — καὶ ἐν vel annum non est ex usu NT., et vid. καὶ ex alia lect. ortum esse, v. v. l. — συναχθῆναι ut 13 44. 15 6 al., congregari; ad τῇ ἐκκλ. cf. Mt. 28 12 συναχθέντες μετὰ τῶν προεσβυτέρων, ad ἐν τ. ἐκκλ. 1 Cor. 11 18 συνερχομένων ὑμῶν ἐν ἐκκλησίᾳ. Aoristus tempus definitum uno conspectu comprehensum denotat. — χρηματίζειν vocari hellen. (Rom. 7 3 μοιχαλὶς χρηματίζει). — *πρῶτως ap. prof. quoque rarum (primaria ratione Aristot.) hic vix quicquam a πρῶτον differt. — Χριστιανοί ex **κ*** utique recipiendum. Nempe a Graecis id nomen inditum, cum Ναζωραῖους vocarent Iudaei, 24 5; Graeci autem nomen Χριστός, quod ignotum sibi et sine intellectu esset, in Χρηστός nomen haud inusitatum (exstat terdecies in C. I. Att. vol. III) facillima ratione mutaverunt, qui est mos vulgi omnibus aetatibus. Inde Χρηστιανοί ut Ἡρωδιανοί (Mt. 22 16 al.), Καποκρατιανοί, Σιμωνιανοί al. (Hegesipp. ap. Eus. h. e. 4 22), Ἀττικιανὰ (ἀντίγραφα) ab Ἀττικὸς, formatione et Romanis et Graecis illo aevo usitata. Cf. Tertull. Apol. 3: sed et tum cum perperam Chrestianus pronuntiatur a vobis (nam nec nominis certa est notitia apud vos), de suavitate vel benignitate compositum est.

Χρηστιανούς¹. 27 Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατήλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφήται εἰς Ἀντιόχειαν· 28 ἀναστὰς δὲ εἰς ἐξ αὐτῶν ὀνόματι Ἀραβος ἐσήμανεν¹ διὰ τοῦ πνεύματος λιμὸν μεγάλην μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἥτις ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου. 29 τῶν δὲ μαθητῶν

27 Ἀ., ἦν δὲ πολλὴ ἀγαλλίασις. (28) συνεστραμμένων δὲ ἡμῶν, ἔφη εἰς ἐξ αὐτῶν ὄν. Ἀ. σημαίνων

α) 26 Χρηστιανούς $\aleph^*$; sic semper $\aleph^*$ (26 28. 1 Petr. 4 16) | 27 αὐταῖς B, in diebus illis om. δὲ Gig. | 28 et surgens vulg. Gig. | ἐσήμανεν falso B vulg. August. (non Gig.) | μέγαν D*EHLF | ὅστις HLP | καὶ ante ἐγ. add. EHLF | Καίσαρος post Κλ. EHLF

β) 27 D post Ἀντιόχ.: ἦν δὲ πολλὴ ἀγαλλίασις. tum 28 συνεστραμμένων δὲ ἡμῶν ἔφη εἰς ἐξ αὐτ. ὄν. Ἀ. σημαίνων. August. Serm. dom. 2 eratque (ἦν τε) magna exultatio. Congregatis autem nobis surgens etc. (reliqua sec. α) | 29 D οἱ δὲ μαθηταὶ καθὼς εὐποροῦντο (καὶ οἱ ἐν Ἀ. μαθ. καθ. τις εὐπ. [? habebat] Gig.)

Lactant. I. div. I, 4: *exponenda huius nominis (Christus) ratio est propter ignorantiam eorum, qui eum immutata littera Chrestum solent dicere.* Add. locum Suetonii Claud. 25 (*Iudaeos impulsore Chresto* etc.), de Christianis a multis (etsi perperam) intellectum. Itaque etiam Tacito (Annal. 15 44) forma *Christianos* restituenda erit. Ipsi autem Christiani numquam in NT. eo nomine utuntur, quod per ludibrium inditum esse videtur, neque agnoverunt ante saec. secundum, quo veriore formā *Χρηστιανοί* ab eis receptum est. Vanissima ipsaque specie argumenti destituta sunt, quae contra fidem huius testimonii Lucani a quibusdam sunt prolata; etenim ne poterat quidem Antiochiae secta novicia ex Graecis maximam partem composita communem notitiam effugere, neque, cum esset in vulgus nota, nomine apud vulgus carere. Cf. etiam Suid. v. *Χρηστιανοί*. — 27 ἐν ταύταις ταῖς ἡμ. hoc tempore (v. ad 1 15), scil. cum Barnabas Saulusque Antiochia essent. — κατήλθον 8 5. — προφήται] 13 1. 15 32. 1 Cor. 14 29. 37 al. Sunt homines divino spiritu repleti (προφ. ἢ πνευματικός 1 Cor. 14 37), qui ex ἀποκαλύψει (ibid. 30) monent hortantur, interdum etiam futura praedicunt. Cf. Διδαχὴ τ. ἀποστ. c. 11. 13. 15. — 28 β ἀγαλλίασις 2 46. — β συνεστραμμένων = συνηγμένων (16 39 β, συστροφὴ 19 40. 23 12). — β ἡμῶν] en testimonium luculentissimum, quo auctor sese Antiochenum fuisse monstrat. V. Proleg. p. 2. — Ἀραβος ap. syr. ܐܪܒܐ; an Ἀρ. = ܐܪܒܐ locusta, v. Esr. 2 45 sq.? V. Westc.-H. II, App. 313. Iterum commemoratur 21 10. — ἐσήμανεν] in lingua hellen. verba in -αῖνω aor. habent in -ᾶνα (ἐφᾶνα v. ad 21 3). Est indicare (25 27 al.); cum acc. et inf. hoc solo loco construitur. — μεγάλην] ἡ λιμός it. Lc. 15 14, LXX, antiquitus in dialectis. Lobeck Phryn. 188. — μέλλειν c. inf. fut. (ut saepe att.) 23 30. 24 15. 27 10; at nusquam NT. extra Acta. Buttman 223; Proleg. p. 17. — οἰκουμένη 24 5. Lc. 4 5 al. — ἥτις (12 10) pro ἡ cf. 20. — ἐπὶ Κλαυδίου] itaque praedicta est sub Caligula, a. 41 vel antea, omniaque quae adhuc narrata sunt ante eum annum referenda. — 29 haec facta sunt tum quum erat fames, non annis ante. Tradit autem et Iosephus (Ant. 20, (2, 6.) 5, 2) procuratore Tib. Alexandro (i. e. circ. a. 45) in Iudaea magnam famem fuisse, et scriptores Romani Romae imperante Claudio famem compluries obti-

καθὼς εὐπορεῖτό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· 30 ὁ καὶ ἐποίησαν ἀποστέλλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ Σαύλου.

CAP. XII.

1 Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαι τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἑκκλησίας. 2 ἀνείλεν δὲ Ἰάκωβον τὸν

Cap. XII. 1 ἐκκλ. <τῆς> ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ

Cap. XII. 1 δὲ om. Gig. Lucif. | ὁ βασιλ. Ἡρ. & | Ἡρ.] Agrippa sah.; sic et. infr.; is qui cognominatus est Agr. add. syr^{sch}

β) 29 εἰς om. Gig. | τοῖς ἀδελφ. τ. κατοικ. Gig.

Cap. XII. 1 τὰς χ. post ἐπέβ. D | post ἐκκλ. D syr^c. * ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ (debebat esse τῆς ἐν vel τῆς οὔσης ἐν τ. Ἰ.) | 2 καὶ ἀνείλεν D

nuisse; itaque vaticinium eventu comprobatum, quamvis fort. non uno aliquo anno omnes orbis partes aequè laboraverint, fueritque calamitas diutius protracta saepiusque redintegrata. Cf. Dio Cass. 60¹¹ cum adnot. Reimari et Sturzii, Aurel. Vict. c. 4 (de initiis imperii Claudiani), Tac. Ann. 12⁴³ (a. 51), Sueton. Claud. 18 (*assiduae sterilitates*; non indicatur tempus); infr. ad 12¹. — καθὼς 2⁴. — *εὐπορεῖσθαι hell. = εὐπορεῖν, cf. *εὐπορία 19²⁵. A τις suspensum τῶν μαθ., pro οἱ δὲ μαθηταὶ καθ. εὐπ. τις (vel ἕκαστος, quod ab auct. insuper additur) αὐτῶν. — ὥρισαν 2²³. — διακονίαν cf. 6¹. 2 Cor. 8⁴. 9¹ al., *sublevatio pauperum*. — κατοικοῦσιν pleonastice ut οὔσης v. 22. — 30 προσβύτεροι] at alibi οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρ. 15^{2.4.6.22} sq. 16⁴, ut appareat consulto hic apostolos praetermitti. Cuius rei causa et hic et c. 23¹⁸ nulla esse potest nisi haec, quod nemo apostolorum tunc Hierosolymis erat, hic quidem propter insectationem de qua narrabitur c. 12, cf. ad 12¹⁷. Ceterum v. ad 15². — διὰ χειρὸς 2²³. — Σαύλου] it. 12²⁴. Tacet de eo itinere Paulus, quo silentio (Gal. 2¹, ubi διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν ambigue dictum, cf. Proleg. p. 23) vulgo Lucam erroris convinci putant; quasi illic Paulo propositum fuerit itinera sua Hierosolymitana enumerare, qui nihil nisi congressus suos cum veteribus apostolis et maxime Petro enumerat, partim Hierosolymis partim Antiochiae factos. Sed cum v. 26 dictum sit Saulum per integrum annum Antiochiae mansisse, nunc autem idem aliquot annis post non minus ibidem fuisse significetur, apparet post v. 28 et profectionem Sauli et reditum ab auctore omissa esse.

Cap. XII. Herodis Agrippae saevitia in Christianos et exitus. — 1 Herodes sive rectius Agrippa (cf. v. 1.), nepos Herodis Magni, dono Caligulae praeter alia Galilaeam Peraeamque cum regis appellatione obtinuerat; eidem Claudius a. 41 etiam Iudaeam Samariamque attribuit. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 459 sqq. Multus est in eius laudibus Iosephus (XIX, 7, 3): quippe legis Mosaicae fuisse observantem, munificum, clementem; idem ut cultor legis Christianis fuit inimicus. Non tamen ab initio in eos saeviit; et credi potest, ipsam famem illum in Dei inimicos incitasse, ut saepe postea quoque

ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρῃ· 3 ἰδὼν δὲ ὅτι ἀρεστόν ἐστιν τοῖς Ἰουδαίοις], προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον (ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι τῶν ἀξύμων)· 4 ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσιν τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτόν τῷ λαῷ. 5 ὃ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ, προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενωῶς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν περὶ αὐτοῦ. 6 ὅτε δὲ

3 Ἰουδ. ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς πιστοὺς | 5 φυλ. ὑπὸ τῆς βασιλικῆς σπερήσας· πολλὴ δὲ προσευχὴ ἦν ἐν ἐκτενείᾳ περὶ αὐτοῦ γινομένη ἀπὸ τ. ἐκкл. πρὸς τ. θεόν.

α) 2 μαχαίρῃ recte **AB***D² | 3 καὶ ἰδὼν DHLP Gig. Lucif. | ἐστιν om. **8*** | *placere hoc* Lucif. | καὶ om. Lucif. | αἱ ἡμέραι ADE, om. αἱ **BHLP**. Cf. 20 6, 2 1. 20 16 al. | 4 ἀγαγεῖν A al. | 5 ἐκτενῆς A²EHL P | πρὸς τὸν θεὸν om. B (*ad dominum* Gig. Lucif.) | ὅπὸ τ. ἐκкл. in fine demum sec. Gig. Lucif. | ὅπερ α. EHL P

β) 3 post Ἰουδ. D syrp mg. add. ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς πιστοὺς | 4 ὃν καὶ τοῦτον D Gig. Lucif. | αὐτόν post φυλάσσειν om. D Gig. Lucif. al. lat. | 5 P. vero Gig. Lucif. | δὲ] *ergo* Lucif. | post φυλ. syrp c.* add. a cohorte regis | D πολλὴ δὲ προσευχὴ ἦν ἐν ἐκτενείᾳ περὶ αὐτοῦ (D² om. π. α.) ἀπὸ τῆς κτέ., ut bis sit περὶ αὐτοῦ, desit γινομένη

publicae calamitates insectationum in Christianos causa fuerunt. Testari videtur Lucas narratione sua (11³⁰. 12¹. 25), ultimo Herodis anno, i. e. 43—44, et famem invaluisse et in Christianos odium exarsisse; it. Orosius VII, 6, 11 Claudii anno quarto, i. e. a. 44, tradit magnam famem a propheta praedictam per Syriam obtinuisse. — ἐπέβαλεν τ. χ. c. inf. = ἐπεχείρησεν att., ita hic tantum, sed τινί saepe (LXX Gen. 22¹²; sed etiam Polyb.) — κακῶσαι 7⁶ al. — τῶν ἀπὸ τῆς εἰ. ut τῶν ἀπὸ τ. αἰρέσεως τ. Φαρισαίων 15⁵ (cf. 6⁹) et ap. prof. οἱ ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας alia, neque multum distat οἱ ἐκ περιτομῆς (11²) sim. — β ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ] opp. Antiochiae; de singul. v. ad 9³¹. — 2 vaticinii Christi de Iacobo (Mc. 10³⁸ sq.) iam Chrysost. admonet. — μαχαίρῃ] de forma v. ad 10¹. Romano more per militem occisus est capite ablato sicut Iohanes baptista. Plura de Iacobi martyrio narrat Clemens Alex. ap. Eus. h. e. II, 9: ipsum eum qui detulerat nomen Iacobi constantia eius convictum se Christianum professum esse unaque cum eo capitis damnatum; tum cum ad mortem ducerentur rogasse ut sibi ignosceret, ὃ δ' ὀλίγον σκεψάμενος, Εἰρήνη σοι, εἶπεν, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. — 3 ἀρεστόν 6²; sec. β praedicatum est ad ἡ ἐπιχείρησις (ἐπιχειρεῖν 9²⁹. 19¹³), ut ἀρετόν. . ἡ κακία Mt. 6³⁴. ἰκανὸν . . ἡ ἐπιτίμησις 2 Cor. 2⁶. Apostoli, qui antea (8¹) reverentia populi tuti fuerant, iam nullum praesidium apud populum habent. — β πιστοὺς 16¹ al. — προσέθετο c. inf. ex hebr. (פֶּרְרַעַת וְקִיפָה) *perrexit et comprehendit* (LXX Gen. 4² προσέθηκε τεκεῖν, 8¹² οὐ προσέθετο τοῦ ἐπιστρέψαι). — ἡμ. τῶν ἀξύμων (20⁶ al.) a XV. ad XXI. Nisan mensis. — 4 πιάζω doricе = πιέζω comprimere (πεπιεσμένος Lc. 6³⁸); tum vox vulgaris consuetudinis = συλλαμβάνειν (paullo al. 3⁷). — ἔθετο εἰς φυλ. (carcerem) 5²⁵. 18. — *τετραδίου quaternio (Philo). Vegetius p. 83 sq. Lang: de singulis centuriis quaterni . . excubitu noctibus faciunt. Et quia impossibile videbatur in speculis vigilantes singulos permanere, ideo in quattuor partes . . sunt di-

ἤμελλεν προάγειν αὐτὸν ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν δεδεμένος ἀλύσειν δυσίν, φύλακες τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουσαν τὴν φυλακὴν. 7 καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἑπέστη, καὶ φῶς ἐλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν λέγων· „Ἀνάστα ἐν τάχει“. [καὶ ἐξέπεσαν αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν]. 8 εἶπέν τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν· „Ζῶσαι καὶ ὑποδῆσαι τὰ σανδάλια σου“. ἐποίησεν δὲ οὕτως, καὶ λέγει αὐτῷ· „Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀκολούθει μοι“. 9 καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει,

7 ἐπέστη τῷ Πέτρῳ, καὶ φῶς (ἀπ' αὐτοῦ ?) ἐπέλαμψεν τῷ οἴκῳ· νύξας | καὶ ἀνέστη, καὶ ἐξέπ. αἱ ἄλ. ἐκ τ. χ. αὐτοῦ.

α) 6 *et cum* Gig. Lucif. | προαγαγεῖν AB al. | αὐτὸν ante προ. HLP, *ut eum H. produceret* Gig. Lucif. | ὁ om. D | *illa nocte* Gig. Lucif., *in ipsa n. vulg.* | πρὸς τῇ θύρῃ A | 8 *εἶπεν* δὲ BDEH vulg. (non Gig.) | *περιζώσαι* EHL | *ἐποίησέν τε οὕτ.* E, *et fecit sic vulg.*, Gig. *et ita f.* | 9 *αὐτῷ* post ἦν. *scEHL* vulg. Gig.

β) 6 φύλακες δὲ D | 7 D syr^p c.* sahid. add. τῷ Πέτρῳ post ἐπέστη | *lumen (lux* Lucif.) *ab eo refulsit in illo loco* Gig. Lucif.; φῶς ἐπέλαμψεν τῷ D, *ab eo* syr^p mg. post ἔλ. | νύξας pro πατάξ. D, it. *pungens* Gig., *compungens* Lucif. | *et surrexit et ceciderunt* Gig. Lucif. | αὐτοῦ post χειρῶν demum D vulg. Gig. Lucif.

visae vigiliae, ut non amplius quam tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. Cf. 6. — *πάσχα* sunt VII dies τῶν ἀζύμων (3), quibus necessario iustitium erat. — *ἀναγαγεῖν* 7⁴¹, cf. v. l. 9²¹, *producere in locum editum ad iudicium pronuntiandum coram populo, cui id spectaculum offerret* (11). — 5 β ὑπὸ τῆς βασιλικῆς σπείρης, militibus regiis Romano more instructis. — *ἐκτενὲς intentus* (hellen.) Lc. 22⁴⁴; 1 Petr. 4⁸; ἐν ἐκτενεῖα (β) 26⁷, cf. ad 5²³. — *περὶ* = ὑπὲρ Lc. 4³⁸ al. (cf. v. l.). — 6 μέλλειν in NT. ut ap. Att. admodum raro cum aor. est (ut Rom. 6¹⁸), quare tutius videtur hic προάγειν scribi. — *κοιμώμενος*] cf. ἤγειρεν 7. Schol. ap. Matthaei.: τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν θεὸν ὀψας. — δύο in NT. etiam genetivus est, at dativus δυσίν. — ἀλύσεις in δυσίν] ut Paulus 21³³. Romano more „eadem catena et custodiam (*vinctum*) et militem copulabat“ (Sen. Epist. 5⁷); P. autem ab utraque parte vinctus coniunctusque erat. — φύλακες] scil. reliqui duo ex quaternione. — φυλακὴν hic quoque *carcerem* (al. Lc. 2⁸). — 7 β ἐπέλαμψεν τῷ οἴκῳ. recte dicitur (Plut. Fab. Max. 6 al.), quamvis alias non sit in NT. ἐπιλάμπειν. — *οἰκήμα ex Atticorum euphemismo *carcerem* denotat (Dem. 56⁴ al.); sed utrum eo hic sensu an latiore „*conclavis*“ accipiendum sit, incertum est. — πατάξας] ad praes. τῷ τῷ pertinet aor. ἐπάταξα sicut ap. att. In β est νύξας, Io. 19³⁴. — ἀνάστα] et hoc et ἀνάστηθι est in NT.; it. ἀνάβα κατάβα κατὰβηθι. — χειρῶν] i. e. brachiis ut vid.; nempe etiam ap. Homerum, Herodotum, alios, it. nonnumquam in lingua hebraica vocabulo *χεῖρ* (7⁷) brachium quoque comprehenditur. Cf. 26¹. Hebr. 12¹² τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παρελελυμένα γόνατα; Mc. 3¹. Lc. 6⁶; neque exstat βραχίων in NT. nisi de Deo (ut Act. 13¹⁷). — 8 ζῶσαι] *adstringe cingulo tunicam*, Lc. 12³⁵. Wtst.: colligit sarcinulas, nec festinat. Horat. Sat. 1, 2, 132 *discincta tunica fugiendum est et pede nudo*. — *σανδάλια* Mc. 6⁹ (alias ὑποδήματα, at noluerunt dicere ὑποδεῖσθαι τὰ ὑποδ.). — ἀκολούθει] praesens propter finem non indicatum,

καὶ οὐκ ἤδει ὅτι ἀληθές ἐστιν τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν. 10 διελθόντες δὲ πρῶτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθαν ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις αὐτομάτῃ ἡνοίγη αὐτοῖς. καὶ ἐξελθόντες [προῆλθον] δύμην μίαν, καὶ εὐθὺς ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ. 11 καὶ ὁ Πέτρος ἐν ἑαυτῷ γενόμενος εἶπεν· „Νῦν οἶδα ἀληθῶς, ὅτι ἐξαπέστειλεν κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλατό με ἐκ χειρὸς Ὑρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων“. 12 συνιδὼν τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν Μαρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι καὶ προσευχόμενοι. 13 κρούσαντος δὲ αὐτοῦ τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προῆλθεν παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι Ῥόδη, 14 καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φω-

10 κατέβησαν τοὺς ἐπτά βαθμοὺς, καὶ προ.

α) 9 ὅπὸ τοῦ ἀγγ. AH (syrr mg.) | ἐδόκει γὰρ D Gig. (cf. 20), ἐδόκει sine coniunct. K* | 10 καὶ διελθ. Gig. Lucif. (hic διελθὼν . . ἦλθεν) | τὴν φέρ. εἰς τ. π. om. syrrsch | ἀπέστη] ἀπῆλθεν A | ab eo ang. Gig. Lucif. | 11 γενόμε. ἐν ἑαυτῷ EHLF | ὁ κύριος B | καὶ ἐκ πάσης E vulg. Gig. Lucif. | 12 συν. δὲ A al. Gig., καὶ σ. D | τῆς Μαρ. τῆς KABD falso | καὶ προσευχ. om. Gig. | 13 αὐτοῦ] τοῦ Πέτρου EH | προῆλθεν recte K^Bcorr vulg.: προσῆλθεν | 14 init. καὶ] ἢ Gig.

β) 10 πρῶτην καὶ δευτ. φυλακὴν D vulg. Gig. Lucif. | post ἐξελθ. D κατέβησαν τοὺς ἐπτά βαθμοὺς καὶ | 11 καὶ ὁ Π.] tunc P. syrr mg. | ὅτι ἀληθῶς DE Lucif. | 12 ἀδελφοὶ ante ix. syrr c.* | 13 πυλῶνος] plura fuerunt in D*; foris d | ὑπακούσαι post Ῥόδη D

cf. 8²⁶. — 9 ἐξελθὼν e conclavi. — διὰ] per angelum agit Deus, Hebr. 2². — δοκεῖν putare ut 27¹³. — δὲ ad οὐ refertur ut v. 14 al. — ὄραμα] ut 10¹⁰. 11⁵. — 10 πρῶτην φυλακὴν custodiam (aliter v. 5) ante portas (6); δευτέραν in alia parte arcis Antoniae; haec enim aperte gradibus VII (β) indicatur, cf. 21³⁵. 40, quamquam alius aditus (ab urbe) hic, alius illic (a templo) intellegendus est. Omittitur artic. ut 16¹². 20¹⁸. 23²³ al. ap. numeralia ordinalia, cf. Winer⁷ § 19, 2, b, Kühner II², 551. — φέρειν etiam de tectis (Jos. Ant. 19, 1, 11) et fenestris, = spectare (Kypke). — ἣτις = ἣ ut 11²⁸. — αὐτομάτῃ] comparant inter alia Hom. Il. V, 749; femin. -τη est ap. Hom. Xenoph. al. — et ἡνοίγην est et ἡνοίχθην (v. l. etiam hic) in NT. pro ἀνεῴχθην. — δύμη 9¹¹ (hell.). — 11 ἐν ἑαυτῷ γεν.] cf. (Wtst., Kypke) Xen. Anab. 1, 5, 17, Polyb. 1, 49, 7; tum ἐντὸς αὐτοῦ εἶναι [Dem.] 34²⁰, et contrarium ἔξω αὐτοῦ εἶναι Dem. 19¹⁹⁸. — οἶδα ἀληθῶς ut ἔγνωσαν ἀλ. Io. 7²⁶. 17⁸; at Io. 4⁴² οἶδαμεν ὅτι . . ἀληθῶς, ut hic in D; contrarium est 9 οὐκ ἤδει ὅτι ἀληθές ἐστι. — ἐξείλατο 7¹⁰. — καὶ πάσης τῆς κτέ. libere adnectitur, cum dici non potuerit ἐξείλατο ἐκ τῆς προσδοκίας. — 12 συνιδὼν (exempla e prof. v. Wtst.) cf. 14⁶, postquam cognovit id quod erat. — ἦλθεν] nempe ut ante protectionem (17) ceteros Christianos conveniret. — Μάρκον] quasi digito monstratur auctor narrationis, Proleg. p. 11. — 13 πυλῶν 10¹⁷. — προῆλθεν] ad ianuam ex interna parte aedium, cf. εἰσδραμοῦσα 14. — παιδίσκη] ἢ π. ἢ θυρωρός Io. 18¹⁷; Lys. ap. Polluc. 3⁷⁶ (Wtst.). — ὑπακοῦσαι plane ut ap. att.: Plat. Phaed. 59E ὁ θυρωρός, ὅσπερ εἰώθει ὑπακούειν (= aperire). Ῥόδη nomen Graecum et in mythis et in comoediis (Menandr. frg. 245 Kock al.) obvium. Divitem domum neque alienam a cultu Graeco fuisse etiam

νὴν τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξεν τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἐστάναι [τὸν] Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος. 15 οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπαν· „Μαῖνῃ“. ἡ δὲ δυσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. «οἱ δὲ ἔλεγον· „Ὁ ἄγγελός ἐστιν αὐτοῦ“. 16 ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενε κρούων· „ἀνοίξαντες δὲ εἶδαν αὐτὸν καὶ ἐξέστησαν“. 17 κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ «σιγᾶν, διηγήσασθαι» πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰπὲν τε· „ἀπαγγέilate Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα“. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον. 18 γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. 19 Ἡρώδης δὲ ἐπι-

15 τινὲς (?) δὲ ἔλ.· „Τυχὸν ὁ | 16 ἐξανοίξαντες δὲ καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξέστ. | 17 ἵνα σιγήσωσιν (?), εἰσῆλθεν καὶ διηγ.

α) 14 *Petrum stare* Gig. | καὶ εἰσδρ. δὲ D* | τὸν ante II. om. D*, neque videtur recte explicari posse | 15 εἶπ. πρ. α. vulg. Gig. | ἔχει sec. Gig. | ἔλεγον] εἶπαν B, dicerunt Gig. d | ὁ ante ἀγγ. om. K* | αὐτοῦ ἐστιν DEHLP vulg. Gig. | 16 καὶ ἀνοίξ. Gig. | 17 δὲ] οὐδν Gig. | αὐτοῖς post διηγ. iterant BDEHLP al. Gig. | αὐτὸν ὁ κ. A Gig.; αὐτὸν post ἐξήγ. vulg. al. | εἰπεν δὲ DHLP | ταῦτα ante Ἰαν. Gig. | 18 τάρ. ἦν Gig. Lucif. | ὀχὺ ὀλίγος KA, cf. Tschd. (ita etiam hic illic in papyris)

β) 14 ἦν. αὐτῷ E syr p. c.* syrsch | 15 init. D* οἱ δὲ ἔλεγον αὐτῇ, D² οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν sine verbo | post ἔχειν (ἔχει sec. Gig.) D οἱ δὲ (τινὲς δὲ sec. Gig.) ἔλεγον πρὸς αὐτὴν· Τυχὸν (fortasse et. syrsch) ὁ κτέ. | 16 Πέτρος om. D (prob. Grsb.) | ἐξανοίξ. δὲ καὶ ἰδόντες αὐτὸν καὶ (recte del. καὶ D²) ἐξ. D* | 17 σιγᾶν] ἵνα σιγ. . sin D*, ut tacerent vulg. Gig., tum D syr p. c.* syrsch add. εἰσῆλθεν καὶ | 18 οὐκ ὀλίγος om. D Gig. Lucif.

ex multitudine eorum qui eo convenerant, tum ex Romano cognomine filii intellegitur. — 14 ἐπιγνοῦσα 3₁₀ (ad 9₃₀). — ἀπὸ· *prae gaudio*, Lc. 24₄₁ ut hic; Act. 20₉ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, = att. ὑπὸ. — 15 δυσχυρίζομαι probum verbum atticum, 15₂ β. Lc. 22₅₉; alibi non est NT. — ἄγγελος] Mt. 18₁₀ οἱ ἄγγελοι αὐτῶν (τῶν παιδίων). Angeli tutelares singulorum hominum comparandi cum geniis Romanorum, δαίμοσιν Graecorum (Plut. Mor. 109C); est autem is angelus quasi alter homo, ideoque summam eius similitudinem habet. Cf. Wtst. — β τυχόν fortasse (att. hell.) 1 Cor. 16₆. — 16 ἐπιμένειν c. pte. Io. 8₇, = att. διετέλει. — β *ἐξανοίξαντες Diod. 1, 33, 11. Plures iam ut par erat prodierunt. — 17 κατασείειν τὴν χεῖρα vel τῇ χειρὶ vel simpliciter κατασ. saepius in Actis (21₄₀ al.); silentium eo gestu iniungitur. It. ap. Polybium al., cf. Wtst. — Ἰακώβῳ fratri Domini, qui h. l. primum nominatim comparet in Actis (v. tamen 1₁₄). Scilicet apostoli, occiso altero Iacobo, comprehenso Petro, omnes iam profugerant. Cf. ad 11₃₀. — καὶ τοῖς ἀδ. v. ad 11₁. — ἕτερον τόπον] extra dicionem Herodis, ut credi potest; ceterum mox reversus est (c. 15). — Excellit tota haec narratio mira ἐναργεῖα, neque recte dubitari posse videtur, quin per Marcum ab ipso Petro venerit; ita sunt omnia maiora minoraque accurate perscripta. — 18 τάραχος (Xen. Plut. al.; LXX) = ταραχή, in Actis tantum (19₂₃). Instituto Romano custodes, si vinctus effugisset, pro eo pares poenas luebant (Cod. Iust. IX, 4, 4, Wtst.). — τί ἄρα] quid Petro (ablat.) factum sit. Lc. 1₆₆ τί ἄρα τὸ παιδίον ἐστὶ; τί γένωμαι att., οἱ εἰκοσι χρονοὶ τί γερόνασι Ios. de vita s. § 296 (Kypke). — 19 ἐπιζητεῖν proprie (att.) = εἶτι (πρὸς τούτῳ) ζητ.; at LXX NT. fere = ζητεῖν, ut ἐπερωτᾶν

ζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὗράν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι, καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς Καισάρειαν διέτριβεν. 20 ἦν δὲ θνυμομαχῶν Τυρίοι καὶ Σιδωνίοις. ὁμοθυμαδὸν δὲ παρήσαν πρὸς αὐτόν, καὶ πείσαντες Βλάστος τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἤτουντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς. 21 τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρῳδῆς ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικήν, καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς. 22 ὁ δὲ δῆμος ἔπε-

20 οἱ δὲ ὁμοθ. ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων παρήσαν πρὸς τὸν βασιλέα, | αὐτοῦ | τὰς χώρας αὐτῶν ἐκ | 22 καταλλαγέντος δὲ αὐτοῦ τοῖς Τυρίοις, ὁ δῆμος

α) 19 εἰς τὴν Καισ. HLP | διέτριβεν A et praemisso *ibi* vulg. Gig. Lucif. | 20 ὁ Ἡρ. post θνυ. add. EHLHP al., cf. 9 19 al. | ἤτήσαντο A sah. | 21 ὁ om. B | καὶ καθίσας ADEHLP

β) 19 (ἀποικανθῆναι pro ἀπαχθ. D*, ex interpret. ut vid.) | 20 ἦν γὰρ D ut 9 | D syr mg. οἱ δὲ (vulg.; qui Gig., et Lucif.) ὁμοθυμαδὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόλεων παρήσαν (syrp advenerunt, tum syr c.* ἐξ ἀ. τ. π.) πρὸς τὸν βασιλέα (syr ut α); tum pro τοῦ βασ. D αὐτοῦ | τὰς χώρας αὐτῶν D vulg. (Lucif. Gig., qui τρέφ. ultima ponunt) ἐκ pro ἀπὸ D, it. de regia Gig. Lucif. (at vulg. ab illo)

= ἐρωτῶν, ἐπιγινώσκειν = γινώσκειν. — μὴ pro οὐ ap. ptc. ut saepe. — ἀπαχθῆναι (Lc. 23²⁶) ut att. scil. τὴν ἐπὶ θανάτῳ. Sed minus att. est ἀπαχθῆναι pro ἀπαγαγεῖν; cf. de eo usu NT. Buttman 236 sq. — κατελθὼν 11²⁷. — Caesarea extra Iudaeam propriam sita erat (v. ad 8⁴⁰), sed intra Herodis dicionem, et antiqui et huius. Hierosolymis Agrippa maxime commorari solebat (Ios. Ant. 19, 7, 3); tum autem vel propter Tyrios vel ira ob Petri effugium permotus (ἔτε ἡπορηκὼς καὶ αἰσχυρόμενος Schol. Matth.) Caesaream secessit. — 20 *θνυμομαχεῖν proprie μετὰ θνυμοῦ μάχεσθαι, ita Polyb. al.; tum ut Polyb. 27, 8, 4 θνυμομαχοῦντες ἐπὶ τοῖς γενομένοις, propter iram cedere nolentes; hic autem fere nihil aliud nisi ὀργίζεσθαι, ut est Lucas interdum rariorum vocabulorum amator, quibus undecumque arreptis non nimis proprie utitur. — Phoenice pars erat Syriae provinciae; itaque de bello inferendo non poterat H. cogitare; at poterat commercio prohibere. Itaque εἰρήνην (פִּינָה) latiore sensu accipiendum, = amicitia, bona pax (7²⁶). — ὁμοθυμαδὸν 1¹⁴. — κοιτῶν hell. = δωμάτιον att.; ὁ ἐπὶ τ. κ. cubicularius, minister cubiculi (Liv.). Βλάστος nomen etiam in inscr. occurrit (C. I. Att. 3052 sq.). Eum muneribus sibi conciliarunt, ut aditum sibi ad regem faceret. — τρέφεσθαι] de frumento maxime cogitandum, cuius inopes erant ipsi Phoenices. Comparant 1 Reg. 5^{9.11}. Recte autem schol. Matth.: λιμὸς γὰρ ἴσως ἦν. — 21 conferenda narratio Iosephi (XIX, 8, 2), qui de Tyriis Sidoniisque nihil dicit, sed multus est in depingenda vestis pulchritudine, tum de omine nos docet eo die mane Herodi oblato; bubonem nempe (quem angelum fecit Eusebius ex interpolatione christiana, h. e. 2, 10, 6) in fune supra caput regis condesisse. A talibus superstitionibus videlicet longissime absunt NTi scriptores. — *τακτὸς Polyb. (v. Wtst.), status. Iosephus in theatro haec accidisse dicit ludis, qui in honorem Claudii Caesaris ederentur, et potest uterque vera tradere; βῆμα (tribunal) quoque accipi potest de „suggestu throni speciem referente, unde H. et spectabat ludos et

φώνει· „Θεοῦ [φωνή] καὶ οὐκ ἀνθρώπου“. 23 παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκεν [τὴν] δόξαν τῷ θεῷ, [καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος] ἐξέψυξεν. 24 ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ἠϋΐκανε καὶ ἐπληθύνετο. 25 Βαρνάβας δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν ἐξ Ἱερουσαλήμ, πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες Ἰωάνην τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

CAP. XIII.

1 Ἦσαν δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὔσαν ἐκκλησίαν προσφῆται καὶ

22 φωναί | 23 καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ βήματος, ἐγένετο σκωληκόβρωτος ἔτι ζῶν καὶ οὕτως

α) 22 φωνή Θεοῦ HLP | ἀνθρώπου K* | 23 τὴν om. DEHLP | 24 τοῦ Θεοῦ | τοῦ κυρίου B vulg. (non Gig.) | ἠϋΐκανετο A | 25 εἰς Ἱερουσ. KBHLP al., ἀπὸ Ἱ. DE al. (Gig.) | καὶ Ἰω. D²EHLP | ἐπικαλούμενον (ut 12) KA

Cap. XIII. 1 τινες post δέ add. EHLF

β) 22 καταλλαγέντος δὲ αὐτοῦ τοῖς Τυρίοις D, tum cum contamin. ὁ δὲ (delendum δὲ) δ.; syrp c.* reconciliatus est iis autem | φωναί D* vulg. Gig. Lucif. syrsc | 23 αὐτὸν ἐπάτ. D al. Gig. (non Lucif.) | D καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ βήματος, γενόμενος σκωλ. ἔτι ζῶν καὶ (delendum; aut ἐγένετο) οὕτως ἐξ. | 25 post Σ. male syrp c.* qui vocabatur Paulus | τὸν Ἰωάννην D*

contionabatur“ (Wilke-Gr.). — *ἐδημηγόρει πρὸς α., Phoenicum legatos, qua oratione se iis reconciliatum esse declaravit (καταλλαγέντος β 22). Adhibetur impf., quia finis rei v. 22 demum indicatur. — 22 δῆμος] Caesarensium gentilium. Apud Ios. sunt assentatores regis, qui propter vestis fulgorem vocibus θεός et εὐμενής εἰς acclamant (ἐπιφωνεῖν, hell.). Similia aliunde confert Wtst. — φωναί β cf. 13 27. — 23 ἐπάταξεν κτέ.] 2 Reg. 19 35 ἐξῆλθεν ἄγγελος κυρίου καὶ ἐπάταξεν κτέ., de subitis mortibus. Ios.: διακάρδιον ἔσχεν ὁδύνην, et multis verbis describit morbum exitialem intestinorum. — ἀνθ' ὧν Lc. 1 20 al. (att.). — ἔδωκεν τὴν δόξαν τ. θ. hebr. לִיהְיֶה לְךָ כְּדָבָר (vel כְּתָב eqs.), Lc. 17 13 al.; articulus ut in hebr. deesse solet (praeter Apoc. 19 7), quamquam habet explicationem (debitum honorem). — *σκωληκόβρωτος] hoc non dicit Ios. Cf. 2 Macc. 9 9 de Antiocho: ὥστε καὶ ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζειν. Herodot. 4 205 ζῶονσα εὐλέων ἐξέξεσε. Alia v. ap. Wtst. De composito nomine v. ad 7 41. — ἐξέψυξεν 5 5, post quinque dies sec. Ioseph., qui addit mortuum regem Iudaeorum amicum Caesarenses Graecōs omni genere ludibrii prosecutos esse, convivia in publico agentes et Charoni libantes. — 24 Mortuo insectatore novum incrementum capit ecclesia. Transitus formae similes sunt 6 7. 9 31. — αὐξάνω 7 17. — ἐπληθύνετο cf. ad 6 1. — 25 πληροῦν perficere 14 26 al. NT., qui usus a prof. alienus est. — Marcus Barnabae erat patruelis vel consobrinus (ἀνεψιός Col. 4 10); simul excesserat Petrus, cui antea M. se adiunxerat. Μάρκος falso scribunt, cum productio vocalis plurimis testimoniis firmata sit. — ἐπικληθέντα 1 23.

Cap. XIII. Reliqua pars libri tota circa Paulum versatur. Inde a c. XIII—XIV primum magnum iter eius narratur, quo in Cyprum, Pamphyliam, Pisidiam, Lycaoniam praeco novae religionis venit. — 1—12 res gestae Cypri. — 1 οὔσαν sc. ἐκεῖ; nisi ante-

διδάσκαλοι, ὃ τε Βαρνάβας, καὶ Συμεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος [ὁ] Κυρηναῖος, Μαναὴν τε Ἡρώδου τοῦ τετραάρχου σύντροφος, καὶ Σαῦλος. 2 λειτουργοῦντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστεύοντων, εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον· „Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς“. 3 τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἀπέλυσαν. 4 αὐτοὶ μὲν οὖν ἐκ-

α) 1 τετραάρχου Σ^* sahid. (v. l.) copt., cf. Tschd.: τετράρχου | τῷ κυρίῳ om. Gig. Lucif., sed hic add. post νηστ. | 2 καὶ τὸν Σ . Σ^* HLP | 3 αὐτοῖς τ. χ. E vulg. Gig. Lucif. | 4 οὗτοι EHLF, cf. β

β) Cap. XIII. 1 ὃ τε] ἐν οἷς D vulg. (non Gig.); ἦν καὶ add. D² | ἐπικαλούμενος D | ὁ ante Κυρ. om D, cf. 17²⁴ | τοῦ] καὶ D* | 3 πάντες post προσευξ. D | (ἀπέλυσαν om. D; αὐτούς add. E vulg. Gig. Lucif. | 4 οἱ μὲν οὖν D

ponere voluisset Ἀντ. nomen, scripsisset κατὰ τὴν οὔσαν ἐν Ἀ. ἐ. ut 11²² (28¹⁷). Cum ab Antiochia nunc omnia processura sint, ut antea ab Hierosolymis, ea nunc ecclesia distinctius ante oculos ponitur. — προφῆται 11²⁸. Non nimis hic distinguitur inter προφ. et διδασκάλους, quamvis hoc munus aliquanto minus sit quam illud, 1 Cor. 12²⁸ sq. Eph. 4¹¹; quippe ὁ προφήτης etiam διδάσκει. — ὃ τε] ad sententiae conformationem cf. 1¹³. Barnabas (c. artic. ut modo commemoratus) primo loco nominatur, extremo paene aequae conspicuo Saulus. Ignoti reliqui. — Συμεὼν forma hebraica pre Σίμων, cf. 15¹⁴. — καλούμενος 1²³; sed hic melius D ἐπικαλ. (cf. 15³⁷). — Κυρηναῖος cf. 11²⁰. Artic. cum D seclusi, cum nulla sit ab altero eiusdem nominis distinctio. Cf. 19²⁹. 20⁴. 27². — Μαναὴν מנחם. — Herodes tetrarcha is qui Iohannem Baptistam interfecit. Τετραάρχης τετραρχεῖν ubique Σ , recteque recepit Tschd.; cf. att. πεντ-έτης, ion. hell. πεντα-ετής, att. τετρο-όργγιος, hell. τετρα-όργγιος; fiebat magis perspicuum nomen distractione. Nomen tetrarchae, partis principem (sive principem minorem) designans, ex Thessalia venit, cuius quattuor erant antiquitus regiones. V. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 350 sqq. — *σύντροφος] una nutritus vel una educatus, 1 Macc. 1⁶ al. — 2 λειτουργεῖν (Anz 346 sq.) iam inde ab Aristotele ad quodvis ministerium transfertur, hinc ap. LXX Graecosque Alexandrinos de cultu Dei vel deorum qui in templo fiebat; in NT. cf. Lc. 1²³. Hebr. 8⁶. 10¹¹ al. Hic de precibus intellegendum Deo oblatis. — αὐτῶν] prophetarum doctorumque, qui quasi arctius sunt concilium. — νηστεύοντων] cf. v. 3, c. 14²³ al., ubi cum precibus coniungitur νηστεία (quo magis λειτουργ. de precibus accipiendum). Sed cum haec nisi certam ob causam non fierent, credi potest Barn. Saulumque consilium suum itineris longinquioris ceteris aperuisse, hos autem ea ratione Deum consuluisse, qui per ἀποκάλυψιν responsum dedit. — ἀφορίζειν cf. Gal. 1¹⁵ al. — δῆ ap. imperat. (vel coniunct. hort.) 6³. — μοι] loquitur Iesus, cf. 10¹⁹. — τὸν B.] articuli vis (hunc B.) etiam ad Σ . extenditur (1¹³). — ὃ pro εἰς ὃ cum attractione, cf. 1²¹. — προσκαλεῖσθαι 5⁴⁰. — 3 ἐπιθέντες τ. χ. 6⁶. — ἀπολύειν dimittere 4²¹ al. (Xenoph. Hell. 6, 5, 21). — 4 αὐτοὶ „hi“ (germ. sie) ut saepius. Μὲν οὖν hic quoque sine oppositione (2⁴¹ al.). — ἐκπεμφθέντες] sec. v. 2. — κατήλθον 8⁵. — Σελεύκεια (ἡ ἐν Πιερίᾳ) ad mare

πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἤκαθ' ἑνὸς εἰς Σελεύκειαν, ἐκεῖθεν
 τε ἀπέπλευσαν¹ εἰς Κύπρον, ὃ καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι, κατήγγελλον
 τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων· εἶχον δὲ καὶ
 Ἰωάννην ὑπηρέτην. 6 [διελθόντες δὲ] ὅλην τὴν νῆσον ἄχροι Πάφου,
 εὗρον ἄνδρα τινα μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα Βαριησούα,²
 7 ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθύπατῳ Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. οὗτος προσ-
 καλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον ἐπέζητησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ
 θεοῦ. 8 ἀντίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐτοιμᾶς ὁ μάγος (οὕτως γὰρ μεθερμη-
 νεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ³), ζητῶν διαστρέφαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς

4 καταβάντες τε εἰς Σ., ἐκ. ἀπέπλ. | 6 ἐκπεριελθόντων (?) δὲ αὐτῶν |
 ὀνόματι καλούμενον B., tum δ μεθερμηνεύεται Ἐτοιμᾶς? | 8 om. οὕτως . .
 αὐτοῦ?

α) 4 τοῦ πν. τοῦ ἁγ. EHLP al., τοῦ πν. ἁγ. D*, sp. s. vulg. Gig. (non Lucif.) |
 εἰς τὴν Σελ. EHLP, cf. 12 19 τὴν Καισάρειαν | ἐκεῖθεν δὲ HLP syr^{mg} | εἰς τὴν K. EHLP
 5 Σαλαμῖνι ὁ AEL, venissent Salamina(m) lat. | 6 init. et cum vulg. Gig. Lucif. | ὅλην,
 it. ἄνδρα om. HLP; τινα ἄνδρ. ψ. (om. μάγον) Gig. Lucif. | Βαριησοῦ x vulg. Gig.;
 Βαριησοῦς BCE al., Βαριησοῦν AD²HLP; at Βαριησούαν (vel -αμ) (antec. ὀνόματι κα-
 λούμενον) D*, Bariesubam (ita cod.) Lucif., Barieu Hieronym., Barschumo syr^{sch} (i. e.
 filius nominis); substituerunt [J. D. Michaelis] id vocabulum pro ipso nomine sancto
 religionis causa) | add. E demidov. Gig. Lucifer δ μεθερμηνεύεται Ἐλῦμας (Ἐτοιμος
 sec. demid. Gig. Luc., qui habent paratus) | 7 οὗτος ὃς Chrys. | ἐπέζητει sec. vulg.
 Gig. Lucif. | 8 Ἐτ[ο]μᾶς D*, etoemus Lucif. (at elimas Gig.) | μεθερμ. interpretatum
 dicitur Gig. Lucif.

β) 4 κατήλθον καταβάντες δὲ D, tum om. τε (malim καταβ. τε) | 5 γενόμενοι
 δὲ ἐν τῇ Σ. D | θεοῦ ἁγίου D Lucif. Gig. syr^{sch} (hic dñi nostri) | καὶ ante Ἰω.
 om. Lucif. Gig. Dionys. Alex. ap. Euseb. | ὑπηρετοῦντα αὐτοῖς D syr^{mg}; at E
 ἔχοντες μετ' ἐαυτῶν καὶ Ἰ. εἰς διακονίαν, et in ministerium [-o] etiam vulg. (non Gig.
 Lucif.) | 6 D* καὶ πε[ρ]ιελθόντων δὲ αὐτῶν, D² διελθόντων δὲ αὐτῶν | ὀνόματι κα-
 λούμενον D | 7 συναλῆς. male D | καὶ ἐξήτ. male D* | 8 add. in fine D* syr^c.
 ἐπειδὴ ἡδιστα (iucunde syr.) ἤκουεν αὐτῶν, E ὅτι ἡδέως α. ἤκ.

sita quasi portus erat Antiochiae, a qua CXX stadia distabat. V.
 Polyb. 5 59. Strab. p. 751 (Wtst.). — ἀποπλεῖν germ. *hinfahren*, ut ἀπέ-
 χεσθαι εἰς *hingehen*, v. ad 5 26. — Κύπρον] Barnabae patriam; cf. ad
 11 20. — 5 Σαλαμῖς (s. hellenist. formā Σαλαμῖν; num etiam Σαλαμῖνα
 gen. -ης? vid. v. l.) urbs magna et clara in parte Cypri orientali. —
 συναγωγαῖς] 9 20. — ὑπηρέτην] velut ad baptizandum, cf. ad 10 48. —
 6 in corruptela cod. D fort. latet ἐκπεριελθ. (Polyb. 10, 31, 3 al.); de
 gen. abs. v. ad 4 1. — Paphos (nova) in occidentali parte insulae sita
 caput erat Cypri, paullum distans a vetere P., Veneris templo clarā
 (Παλαίπαφος, Strab. p. 683). — μάγον] 8 9. — ψευδοπροφήτης ut ψευ-
 δόμαντις ap. prof. — Βαριησούα (-αν) sec. D al., v. ad 8. Βαριησοῦ vel
 cum flexione (ut Βαράββας) -οῦς per se ferri potest. — 7 ἀνθύπατος
proconsul; per proconsules enim a senatu missos tum Cyprus admini-
 strabatur. Marquardt Röm. Staatsverw. I, 233. Sergius P. fortasse
 comparet in inscr. Cypri inventa (de Cesnola, Cyprus p. 425): τῶν ἐπὶ
 Παύλῳ [ἀνθ]υπάτου; num idem sit atque S. P. auctor Plinii (v. indi-
 ces auct. ad N. h. II. XVIII, Lightfoot Contempor. Review XXXII, 290),
 ignoratur. — συνετός] σοφῶν καὶ συνετῶν Lc. 10 21. — ἐπέζητησεν 12 19.
 Aoristo significatur, factum esse quod concupierat. — 8 necessarium

[πίστεως]. 9 Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς αὐτὸν 10 εἶπεν· „Ὁ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης φαρδιονορίας, νῦν διαβόλου, ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας; 11 καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σέ, καὶ ἔσῃ τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ“. παραχρημὰ τε ἔπεσεν ἐπ’

8 πίστ., ἐπειδὴ ἤδιστα ἤκουεν αὐτῶν

α) 9 καὶ ante Π. om. Lucif. | καὶ ἀτενίσας DEHP Gig. (non Lucif.), ut 12²¹ al. | 10 τοῦ κυρίου x²B | 11 τυφλὸς καὶ μὴ Gig. (non Lucif.) | παρ. δὲ ABEHLP | ἐπέπεσεν CEHLP (ut 10 44) | ἐπ’ αὐτὸν om. B.

* β) 10 πάσης om. D* Gig. Lucif. | τὰς οὕσας εὐθείας male D* | 11 ἡ χεὶρ. D, sed est punctum sup. η (a m. pr. vid.) | ἕως pro ἄχρι D, tum καὶ εὐθείας pro παραχρ. δὲ

est (v. Klostermann l. infra afferendo) Graecam interpretationem nominis aramaici hic indicari, ut 4³⁶. 9³⁶, neque ferri potest ratio ea, qua homini duo nomina tribuunt, Βαρ. et Ἐλύμας, huiusque, quod ex arabica lingua explicant, interpretationem dicunt ὁ μάργος. Si autem nomen v. 8 interpretatio est, Ἐτοιμᾶς (sive Ἐτοιμος) unice verum habendum; quaerendum vero, num ea significatio (*filius paratus*) in nomine aram. inesse possit. Quod putari potuisse dicit Klostermann (Probleme im Aposteltexte p. 21—33), cum 𐤍𐤕𐤍𐤁 non nimis longe absit ab hebr. 𐤍𐤕𐤍𐤁 *exstat*; sed apparet hoc nondum sufficere. Si quis autem dicit interpretationem graecam statim v. 6 addendam fuisse (quod non prorsus necessarium), id ipsum fit sec. lectionem cod. E al., quam putare possumus in β fuisse, scilicet absque repetitione quam eidem testes cum ceteris offerunt v. 8. — μεθερμην. Polyb. — διαστρέφαι] Exod. 5⁴ ἵνα τί διαστρέφετε τὸν λαὸν ἀπὸ τῶν ἔργων; Polyb. 5, 41, 1. Anz 356. — β ἐπειδὴ ἤδιστα κτέ. cf. Mc. 6²⁰ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν, de Herode et Iohane baptista; ἤδιστα 2 Cor. 12^{9, 15}, fere = ἡδέως, cf. Prol. p. 16. — 9 inde ab hoc loco semper Παῦλος vocatur, similiter atque in euang. inde a c. 6¹⁴ (Σίμων ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον) Πέτρος idem qui antea Σίμων (ad ὁ καὶ cf. exempla ap. Wtst.; β 1²³). Nomen Romanum nativo Iudaico simile iam Hieronymus (de vir. illustr. 5) propter Sergium Paulum ab apostolo assumptum putavit, incertum num recte. Cum civitate Romana a patre accepta (22²⁸) necessario etiam nomen gentilicium Romanum (velut Iulius, Cornelius) Paulo erat, quamvis id nomen plane ignoretur; at pro cognomine esse poterat nomen hebraicum, ut alias Graeca Gallicave videmus (Κλαύδιος Ἀυσίας 23²⁶). Sed gentiliū apostolo multo magis Romanum nomen Paulus opportunum erat. — πλησθεὶς κτέ. 4⁸. — 10 adiect. in -ης etiam ap. att. subinde nominativi formam in vocat. habent (ὦ δυστηγής Menand. 137. 216 Kock). — *φαρδιονορία = πονηρία (hell.) cf. *φαρδιονοργημα 16¹⁴. — νῦν διαβόλου] Mt. 13³³ οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ. Cf. ad 3²⁵. — διαστρέφων 8; Proverb. 10⁹ ὁ δὲ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. — εὐθείας] LXX Cantic. trium puer. 3 εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ σου. Dicitur consilium salutare Dei, qui proconsulem salvum vult. — 11 χεὶρ κ. ad 11²¹ (1 Sam. 12¹⁵). De omisso ἐστὶ cf. ad 5⁹. — ἄχρι καιροῦ Lc. 4¹³, ad certum usque tem-

αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐξήτει χειραγωγούς. 12 τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γερονός, ἐπίστευσεν ἐκπλησόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου. 13 Ἀναγκθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας· Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα. 14 αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐκάθισαν. 15 μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς λέγοντες· Ἴσθες

α) 12 ἐκπλ. ἐπίστ. A syrsc̃h | τοῦ κ.] τοῦ θεοῦ C | 13 περὶ τὸν Π. HLP | 14 ἀπὸ τ. Πέργ.] Perge Gig., cf. contrarium 14²⁴ | τὴν Πισιδίαν KABC | εἰσελθόντες K^cDEHLP al.: ἐλθ. K^{*}BC. Cf. 14. 1. 17. 2. 18. 19 | πρὸς α. οἱ ἀρχ. Gig.

β) 12 ἰδὼν δὲ D Gig. Lucif. | post τὸ γερονός DE ἐθαύμασεν καὶ; Gig. Lucif. *credidit cum admiratione stupens in doctrinam domini*; praeterea D ἐπίστ. τῷ θεῷ. V. comm.

pus. — *ἀχλὺς in or. pedestri inde a Polybio. — περιάγειν *circumire* Mt. 4²³ al. (ap. Cebet. tab. c. 6 leg. περιάγονται; itaque non est ap. prof.). — *χειραγωγός hell. (-γεῖν 9⁸). — 12 obstupefactus est proconsul miraculo, non oratione; itaque ἐπὶ τῇ διδ. κτέ. ad ἐπίστευσεν pertinere videtur, cf. Lc. 24²⁵ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί, veraque esse collocatio verborum in A: ἐκπλ. ἐπίστ. ἐπὶ. Quamquam hoc ipsum ἐκπλ. ἐπὶ τῇ διδαχῇ est Lc. 4³². Mt. 7²⁸ al.; v. et. c. 14⁷ β. — Num baptizatus est proconsul? — 13—52 narratur, quomodo P. et B. Antiochiae Pisidiae versati sint. — 13 οἱ περὶ Π. = Π. καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ut att. (hic tantum in NT., nisi quod est v. l. Io. 11¹⁹). Apparet iam Paulum ducem factum esse, cum initio Barn. dux fuerit (v. 2. 7); iam apud proconsulem ille eminuerat (9), manetque deinceps haec ratio (v. 16. 43 etc.), praeter 14¹⁴. 15¹². 25, ubi v. — Perge urbs vetus Pamphyliae, Strab. p. 667, LXX stadia a mari distans. Videntur Attaliae (14²⁵) navem appulisse, sed neque ibi neque Pergae diutius commorati esse, quia quam celerrime Antiochiam venire properabant; nempe compertum habere poterant, ibi et Iudaeos plurimos et proselytos esse. Quem itinerum laborem non ferens Marcus ab iis abscessit. — 14 διελθόντες h. l. *itinere confecto*, cf. 9³⁸. — Α. τῆς Πισιδίας ut Ναζαρέθ τῆς Γαλιλαίας Mc. 1⁹ (cum adi. Πισίδιος non exstet, lectio τὴν Πισιδίαν reiicienda est). Ἀντιόχεια ἡ πρὸς τῇ Πισιδίᾳ est Straboni (p. 577), quia id oppidum, a Seleuco Nicator conditum, ab Augusto colonia militari auctum (unde etiam Caesarea vocata est), in Phrygia prope confinia Pisidiae situm erat. Romani autem Pisidiae attribuerant, v. Plin. Nat. hist. 5²⁴ al. (Wtst.). — τὰ σάββατα cum dat. τοῖς σάββασιν saepe pro τὸ σάββατον dicitur, sive propter aramaicam formam שַׁבָּת sive propter cetera festorum nomina (ἄξυμα, ἐγκαίμια, γενέσια, Διονύσια, al.). Hodie tricesima sabbata Hor. sat. 1, 9, 69. Est hic constans mos Pauli, ut ad Iudaeos proselytosque primos se applicet, 14². 17¹ al., neque poterat aliter agere qui non insaniret. Tamen e nostris quidam Paulum insanisse voluerunt, mentiri Lucam. — 15 νόμου] certa particula thorae unicuique sabbato destinata erat, post quam legebatur quod libuerat e proph-

ἀδελφοί, εἴ τις ἐστὶν ἐν ὑμῖν λόγος παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε“. 16 ἀναστὰς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ εἶπεν· „Ἄνδρες Ἰσραηλίται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεόν, ἀκούσατε. 17 ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ Αἰγύπτου, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς, 18 καὶ ὡς τεσσαρακονταετὴ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, 19 καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν κατεκληρονόμησεν αὐτοῖς τὴν γῆν [αὐτῶν], 20 καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα

19 τῶν ἄλλοφύλων

α) 15 τις om. D²EHL¹P al. | λόγος ἐν ὑμῖν (D)ELP | 17 λαοῦ τούτου Ἰσραὴλ ¹ACD; λαοῦ τούτου om. sahid., τούτου om. 40, vulg. (non Gig.), τοῦ pro τούτου B; contra Ἰσρ. om. EHL¹P syr^{sch} al., cf. 24. Antecedit Ἰσραηλίται | καὶ τὸν λαὸν cum prioribus coniungit Chrysost., it. Gig. (*perpetuum populum, et*); D²d διὰ τὸν λαὸν (*pergit d exaltatum*). V. comm. | Αἰγύπτῳ CD (D² ἐν τῇ γῇ) EHL¹P al., cf. 7³⁶ | 18 ὡς om. DE vulg. Gig. sahid. | ἐτροποφόρησεν AC²E al. Tschdf., v. comm. | 19 καὶ om. B | ἑπτὰ ἔθνη Gig. | αὐτοῖς om. ¹BD²* | 20 ὡς ἔτεσιν τετρ. κ. π. ante καὶ μετὰ τ. ¹ABC al. vulg. (*quasi post . . annos, et post haec*), cf. β | αὐτοῖς post ἔδωκεν E Gig.

β) 15 λόγον (λόγος D²) σοφίας ἐν ὑμῖν corrupte D; i. e. λόγος σοφίας (1 Cor. 12 s) ἐν ὑμ. ἧ? | 16 ὁ Π. D | ut taceret post χειρὶ Gig. (12 17) | 18 καὶ ἔτη μ' D | 19 αὐτῶν] τῶν ἄλλοφύλων D² syr^{sch} c.* | 20 καὶ (sine μετὰ τ., quod om. et. syr^{sch}) ὡς (D); D²* ἔως; om. ὡς syr^{sch} Gig. [*hic per*] D²* syr^{sch} Gig.

tis. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 378 sq. — ἀρχισυνάγωγοι (14₂ β) recitationibus ceterisque quae in synagoga fierent moderabantur. Lc. 13₁₄ (ubi unus est) al., Schürer 364 sqq. — ἀδελφοί] ad 2₃₇. — de re cf. narrationem Lc. 4₁₆ sqq. — 16 κατασείσας 12₁₇. — 16—41 oratio Pauli in synagoga habita, cf. Proleg. p. 13. Non poterat multum differre vel a Petri orationibus (c. 2. 3) vel a defensione Stephani (c. 7); nam et conveniens erat cum antiquis Dei in populum beneficiis coniungere novissimum, et necessarium de Iesu docere, neque minus prophetarum legisque locos adhibere quibus de illo praedictum erat. Haec igitur non magis in Paulum cadunt quam in quemvis novae salutis praeconem; sed in fine (38 sq.) quaedam adduntur quae Paulinae theologiae sunt. — Ἰσραὴλ. 2₂₂; φοβούμενοι τ. θ. ad 2₅ (est et. ap. Ioseph. Ant. 14, 7, 2 σεβ. τ. θ., Kpk. p. 68). — 17 quamvis profecto Graece P. locutus sit, omnia tamen hebraicam linguam redolent. Sic 17—22 octies deinceps per καὶ sententiae iunguntur. — πατέρας, patriarchas, Abrahamum Isaacum Iacobum filiosque huius. Non vid. καὶ τὸν λαὸν cum τοὺς πατ. apte coniungi posse (v. v. l. α). — ὕψωσεν] Gen. 48₁₉ (Kpk.); cf. 7₁₇ ἠΐξεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν γῇ Αἰγύπτου. Breviter tempora quae post patriarchas fuerunt describit. — παροικία LXX, cf. 7_{6.29}. — βραχίονος κτέ.] ex Deut. 5₁₅ (cf. 4_{34.26} s): ἐξήγαγέ σε κύριος ὁ θεός σου ἐκείθεν ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ. — 18 ὡς ὥσεί circiter, 1₁₅ al.; vix hic opus adverbio (v. v. l.) — τεσσαρακονταετῆς χρ. ut 7₂₃. — *τροποφορεῖν] ex Deut. 1₃₁: ἐτροποφόρησεν (v. l. ἐτροφ. ut hic) σε κύριος ὁ θεός σου, ὡς εἰ τις τροποφορήσαι (τροφ.) ἀνθρώπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, de eodem tempore peregrinationis. Non video quomodo formari potuerit τροφοφ., at est formatum τροποφ. (Cic. ad Att. 13, 29, 2) = φέρειν τὸν τρόπον τινός, patienter ferre aliquem. Etiam 2 Macc. 7₂₇ minime de τροφῇ agitur. — 19 καθελὼν

ἔδωκεν κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. 21 καὶ ἐκείθεν ἦτήσαντο βασι-
λέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν Σαούλ υἱὸν Κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς
Βενιαμὴν, ἐν τῷ τεσσαράκοντα· 22 καὶ μεταστῆσας αὐτὸν ἡγείρεν τὸν Δαυὶδ
αὐτοῖς εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ εἶπεν μαρτυρήσας· „Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ
Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά
μου“. 23 τούτου ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγεν
τῷ Ἰσραὴλ σωτῆρα Ἰησοῦν, 24 προκηρύξαντος Ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς
εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παντὶ τῷ λαῷ [Ἰσραὴλ]. 25 ὥς δὲ

α) 20 τοῦ ante προφ. om. $\aleph$, A (ut vid.), B | 21 ὁ θεὸς omitt. et latini quidam
(inter quos Gig.) et graeci min. | ἐκ φυλῆς om. Gig. | 22 αὐτοῖς τὸν Δ. ACEHLP vulg.,
α. ὁ θεὸς τ. Δ. Gig. | ἄνδρα om. B | 23 ὁ θεὸς post σπέρμ. Gig. | ἡγείρεν (22) CD Gig. |
τῷ Ἰσρ.] plebi Isr. Gig. | σωτήριαν sine Ἰησ. HL al., σωτῆρα sine Ἰ. Chrys., σωτήριον
Ἰησ. sec. Gig.; cf. Tschdf. | 24 βάπτ.] per bapt. Gig. | παντὶ om. HLP, λαῷ om. AHL
($\aleph^*$?), cf. v. 17; contra Ἰσρ. om. sahid. V. comm. | 25 init. et dum Gig.

β) 22 τὸν ante Δ. om. D | τὸν υἱὸν Ἰεσσ. D | 23 ὁ θεὸς οὖν ἀπὸ τοῦ σπέρμ.
αὐτοῦ D | τὸν Ἰησ. D

cf. 19²⁷. Lc. 1⁵². — ἔθνη ἐπτά sec. Deut. 7¹. — *κατεκληρον. cf. Deut.
3²⁸. β ἄλλοφύλων 10²⁸. — 20 ἔτισιν] dat. pro accus. temporis ut 8¹¹;
contrarium est 10³⁰. Propter numerum v. 18 iam alii quoque numeri
usque ad Davidem indicantur, sicut etiam in oratione Stephani sunt
quae nullum ob certum consilium ex doctrina Iudaica adiecta sint.
Numerus CCCCL annorum non convenit cum 1 Reg. 6¹, sed cum Iudae-
orum traditione conveniebat, ex qua (Ioseph. Ant. 8, 3, 1. 10, 8, 5) ab exodo
usque ad exstructum templum fuerunt anni DXCII, de quibus subtra-
hendi ter quadragenarii (peregrinationis, Sauli, Davidis) decemque Salo-
monis, ut relinquantur CCCCLXII. V. Meyerum. — προφήτου sine
artic. ($\aleph$ B) ut Φαραὼ βασιλέως Αἰγύπτου 7¹⁰, cf. Lc. 1⁵? Sed ibi
genetivus additur, ut ex hebraismo artic. omitti possit. — 21 ἐκείθεν
hic tantum de tempore (Dio Cass. 54²⁵ al.). — τεσσαράκοντα] nusquam
ne hoc quidem est in VT., sed v. Ioseph. 6, 14, 9. Viri docti Iudaei
Sauli annos cum Davidis exaequaverant. — 22 μεδισθάναι a munere
removere (Eurip. Iph. T. 775; Ioseph., v. Kpk.), ut Lc. 16⁴. — ἡγείρεν
ruscitavit, 10²⁸, ut hic LXX Iudic. 2¹⁸ ἡγείρεν αὐτοῖς κριτὰς, al. —
εἰς cf. 4¹¹. 7²¹. — ᾧ cum μαρτυρήσας cohaeret. — εὗρον κτέ.] Ps. 89²¹
εὗρον Δ. τὸν δοῦλόν μου, admixto loco 1 Sam. 13¹⁴: ζητήσῃ κύριος
ἐαντὶ ἄνθρωπον κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ; reliqua ὃς ποιήσει ex se ad-
iecit, cf. Ies. 44²⁸. — Ἰεσσαί Ἰσρ. (Ἰεσσαῖος ap. Ioseph.), itaque latine
Iessae (non -e). — θελήματα, iussa, Ies. l. c. Ps. 103⁷ τὰ θ. αὐτοῦ. —
23 a Davide apte transitus fit ad εὐαγγέλιον de Iesu filio David
(Mt. 1¹). — κατ' ἐπαγγελίαν, cf. 32. — ἤγαγεν (v. l.) facile intellegitur,
sed exemplis consimilibus fere caret. — 24 Ἰωάννου] v. ad 10³⁷. —
πρὸ προσώπου Ἰησ., Mc. 1². Lc. 2⁷⁶ al. — videtur ex proximis (23)
τῷ Ἰσραὴλ irrepsisse, quo expulsa sunt in parte testium παντὶ et λαῷ;
cf. 17. — 25 ἐπλήρου] cum in eo esset (imperf.) ut conficeret, cf. ad
2¹. 7²³, i. e. non multo ante finem vitae. — δρόμος Paulum sapit:
20²⁴. 2 Tim. 4⁷. — ἔλεγεν] compluriens et ad multos. — τίνα] i. e.
τὸν χριστόν, v. Lc. 3¹⁵ sq., Iohan. 1¹⁹ sqq. Non videtur ferri posse

ἐπλήρου Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγεν· „Τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ· ἀλλ' ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι“. 26 Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεόν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη. 27 οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῆς, [τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς] φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας [μὴ ἀνακρίναντες ἐπλήρωσαν, 28 καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες, ᾗτήσαντο Πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. 29 ὥς δὲ ἐτέλεσαν] πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, [καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου

27 μὴ συνιέντες τὰς | 28 εὐρ. ἐν αὐτῷ, κρίναντες αὐτὸν παρέδωκαν Πιλάτῳ εἰς ἀναίρεσιν, 29 καὶ ἐτέλεον | 29 καὶ ᾗτοῦντο τὸν Πιλάτον τοῦτον μὲν σταυρῶσαι, . . .
... , καὶ ἐπιτυγχόντες πάλιν [ᾗτήσαντο ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελεῖν αὐτόν], καὶ καθ. ἔθηκ.

α) 25 *cursum suum* vulg. Gig. | τίνα με CDEHLP: τί ἐμὲ SAB | ἐγὼ, ὁ χριστός E Gig. (an β?) | τῶν ποδῶν] syr p c. ob.; *de pedibus* Gig. | 26 καὶ ante οἱ om. Gig. | post θεόν E ἀκούσατε, cf. 16 | ἡμῖν SABD syr mg. (D etiam antea ἐν ἡμῖν) | ἀπεστάλη EHLP al. | 27 ἐν om. CE vulg. Gig. | αὐτῆς D* vulg. Gig.: αὐτῶν | 29 τὰ γεγρ. περὶ αὐτοῦ B

β) 27 τοῦτον . . τὰς φ.] D* ut. vid. μὴ συνιέντες τὰς φ. (non intellegentes d) | φωνὰς] γραφὰς DE syr sch | ἀναγ. καὶ κρίν. ἐπλ. D | 28 ἐν αὐτῷ post εὐρ. D syr c.* vulg. Gig. | pro ᾗτήσ. κτέ. D*: κρίναντες αὐτόν παρέδωκαν Πιλάτῳ ἵνα (delendum) εἰς ἀναίρεσιν | 29 ἐτέλεον D* | εἰσὶν post γεγρ. D* (quasi ante fuerit & pro τὰ), tum D* ᾗτοῦντο τὸν Πιλάτον τοῦτον μὲν σταυρῶσαι, καὶ ἐπιτυγχόντες πάλιν καὶ καθελ. κτέ.; syr mg. post γεγρ.: *postquam crucifixus esset, petierunt a P. ut de ligno detraherent eum. Impetraverunt, et detrahentes eum posuerunt eum in sepulcro.* Denique D* καὶ ante ἔθηκαν habet. Gig. ut α, nisi quod pro ὥς δὲ hab. καὶ, et καὶ καθελ. ut D

neutrum τί (SAB), cf. Iohan. 1 19. 22. Mt. 16 13. Mc. 8 27. Lc. 9 18. Est autem τίνα pro ὄν, Buttman p. 216 sq., ex usu rariore illo quidem, sed exemplis (hellenisticis maxime) satis firmato, cf. O. Immisch Leipz. Stud. vol. X, 309 sqq. E NT. cf. (Mt. 26 62?) Mc. 14 36. Lc. 17 8 (Iac. 3 13?), quamquam nullus ex eis locis nostri prorsus similis, nisi forte Iac. 3 13, ubi de interpunctione ambigi potest. — ὑπονοεῖν in Actis tantum, 25 18. 27 27. — ὑπόδημα 7 33. — 26 iterata compellatio non transitum ad aliud argumentum significat, sed admonentur auditores ad se ipsos vel maxime haec pertinere. — υἱοὶ Ἀβραάμ Gal. 3 7; σπέρμα Ἀ. Io. 8 33. 37; τέκνα Ἀ. ibd. 39; hic paullo plenior est locutio. — ἐν ὑμῖν] omnibus qui adsunt. — ὑμῖν] scilicet Iudaeis eis qui ἐν τῇ διασπορᾷ τῶν Ἑλλήνων vivebant, nulla pars fuerat in occidendo Christo (27 sq.); quare sperari poterat illos quidem libenter novam salutem amplexuros. — λόγος τ. σωτ. ταύτης cf. ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης 5 20. — 27 αὐτῆς] ἡ Ἱερουσαλὴμ 5 28. — τοῦτον] Iesum, cf. quod praecessit σωτηρ. ταύτης. — ἀγνοήσαντες cf. ἄγνοϊαν 3 17, etsi hic illi non excusantur, sed potius accusantur. — φωνὰς] exclamationes, dicta, cf. 12 22 β. 24 21. Suppleri potest ἀγνοήσαντες; sed et ἐπλήρωσαν (cf. 29) cum φωνὰς coniungendum, κρίναντες autem medium interiectum non potest cum eodem coniungi. Itaque scripsi μὴ ἀνακρίναντες, cf. 17 11; facile enim post — MENAC MHANA excidebat. — κατὰ πᾶν σάββ. κτέ.] v. ad 15. — 28 μηδεμίαν pro οὐδ. ap. partic. — αἰτίαν θανάτου 28 18, crimen mortis poena dignum. — β κρίναντες ut Rom. 2 1 al. non multum abest a κατακρίναντες. — αἰτεῖσθαι c. acc. et inf. 3 14. — 29 β

ἐθῆκαν] εἰς μνημεῖον. 30 ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν]. 31 ὃς] ὥφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβάσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵτινές εἰσιν μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν. 32 καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα, τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι ταύτην ὁ θεὸς ἐκπεπλήρωκεν τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἀναστήσας Ἰησοῦν], 33 ὥς καὶ ἐν] τῷ πρώτῳ ψαλμῷ γέγραπται. Ἦλός μου εἰ σύ· ἐγὼ σή-

30 ὃν ὁ θ. ἤγειρεν | 31 οὗτος | 32 τὸν κύριον Ἰησ. χριστόν | 33 οὕτως γὰρ ἐν

α) 31 νῦν post οἵτινες AC Gig., post εἰσιν S; om. BEHLP, ἄχρι νῦν post οἷτ. D vulg. syr^p | 32 ὁ θεὸς ταύτην Gig. | πατ. ἡμῶν DE al. vulg. Gig., tum τέκν. αὐτῶν ἡμῖν C³EHLP (sine ἡμῖν Gig.), ἡμῶν sine αὐτῶν SABC²D vulg. | ἀναστ. Ἰ.] ἀναστ. αὐτὸν ἐκ νεκρῶν A Gig. | 33 καὶ om. Gig. | ἐν τῷ πρώτῳ ψ. D (it. sine τῷ Origen.) Gig.; in ps. primo Hilar., at ἐν τῷ ψ. τῷ δευτ. γεγε. ELP vulg.; ἐν τ. ψ. γέγε. τῷ δευτέρῳ SABC

β) 30 ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν om. reliquis D Gig. | 31 ὃς] οὗτος D sahid. (non Gig.) | τοῖς συναναβαίνουσιν (-βάσιν recte D²) α. ἀπὸ τ. Γ. εἰς Ἰ. ἐφ' ἡμ. πλείους (D²; πλείους D²) D (non Gig., qui om. αὐτῷ) | 32 πατ. ἡμῶν γενομένην ἐπαγγ. D | Ἰησοῦν] D sahid. τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστόν, 137. syr^p mg. τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν | 33 οὕτως γὰρ ἐν D | post σε D syr^p mg: αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς

ferri nequit ὥς δὲ ἐτέλουν (D), potest καὶ ἐτέλουν . . καὶ (cf. Gig.). — γεγραμμένα] ut Ies. 53⁷ sq. (8³²). — lectio β in D syr vehementer corrupta aegre restituitur. Cf. ad 28 Lc. 23¹, ad 29 ibd. 18 sqq. — β ἐπιτυγχάνειν Iac. 4². Hebr. 6¹⁵ al., postquam id a Pilato obtinuerunt. — καθελόντες] etiam Iosephus, qui id fecit, unus ex illis erat, et cf. Io. 19³¹. — ξύλον 5³⁰. — μνημεῖον μνήμα pro τάφος ut saepe, cum proprie (att.) monumentum sepulcrum sit. — 31 πλείους plurimos, v. ad 2⁴⁰. — ἡ Γαλιλαία necessario cum articulo ut ἡ Ἰουδαία, quia adiectivum est ab origine (scil. χώρα). — οἵτινες pro οἱ ut saepe (17¹⁰ al.). — μάρτυρες] v. 1 s. 2³². 3¹⁵. 5³². 10³⁹. 41. — λαόν] in Iudaea scil. — 32 καὶ ἡμεῖς] ut illi illis, sic nos vobis. Fit transitus ad probationem, quae ex locis VT. ut alias conficitur. — εὐαγγ. τινα 8²⁵. — τὴν ἐπαγγελίαν ante ὅτι collocatum, ut postea per ταύτην anaphoricum cum vi repeti posset, cf. 15³⁸, Kühner II², 1083 adn. 3. — τέκνοις (αὐτῶν) ἡμῖν (v. v. l.) vix aptum propter ἡμεῖς quod antecessit; sufficit etiam nudum τοῖς τέκνοις ut ante τοὺς πατέρας. (Bornemann τοῖς τ. ἡμῖν, coll. 10⁴¹.) — ἀναστήσας] non ἐκ νεκρῶν ut 34, sed ἐπαγγ. significatur eadem quae 3²². 7³⁷ (προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κτέ.). Pro Ἰησοῦν haud deterius β τὸν κύριον Ἰ. χρ., quod melius etiam cum loco psalmi convenit. — 33 primum et alterum psalmum olim in quibusdam exemplaribus hebraicis (non graecis) coniunctos fuisse testatur Origenes, acceduntque testimonia Iustini, Tertulliani, aliorum, qui vel idem perhibent vel uno tenore utrumque psalmum nulla distinctione afferunt (Iustin. Ap. I, 40). Potuit igitur Paulus ex sua doctrina dicere πρώτῳ. Affertur Ps. 2⁷. — in β etiam plura verba psalmi exhibentur, neque inepte. Ceterum si quis iustam argumentationem hic desiderat, meminerit adumbrari tantum orationem, quam multo pluri-

μερον γενέννηκά [σε]¹⁴. 34 ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἰρηκεν ὅτι „Δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά“. 35 διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει· „Οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν“. 36 Δαυὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ καὶ εἶδεν διαφθοράν· 37 ὃν δὲ ὁ θεὸς ἡγειρεν, οὐκ εἶδεν διαφθοράν. 38 γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται· 39 ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἡδυνήθητε ἐν νόμῳ Μωϋσέως δικαιοθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων [δικαιοῦται]. 40 βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις· 41 „Ἴδετε

33 σε. αἰτηται παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχυσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς“ (?) | 39 δικ. παρὰ θεῶ.

α) 34 ὅτι] cum (ὅτε) Gig. | 35 διότι **AB**, ut 20 26 | 36 ἐκοιμήθη] dormitionem accepit Gig. | 38 ὑμῖν ἔστω **AB**, cf. 28 28 | διὰ τούτου] per Iesum Gig.; δια τουτο B* | 39 καὶ ante ἀπὸ add. plerique, om. **AC*** et lat. quidam (non Gig.) | ἐν τῷ νόμῳ ELP | 40 ἐφ' ὑμᾶς om. **BBD** et lat. quidam

β) 35 καὶ (sine διὸ) ἐτέρως (propter οὕτως) λέγει D (alias vulg. Gig.) | 36 μὲν om. D | 38 post ἁμαρτιῶν syr^p c.* et paenitentia, D v. 39 καὶ μετάνοια ἀπὸ, v. comm. | 39 ἐν τούτῳ οὖν D syr^p mg. | δικαιοῦται παρὰ θεῶ D 137 (hic π. τῷ θ.). syr^p mg (a deo)

bus verbis Paulus dilatavit. — 34 μηκέτι κτέ.] Rom. 6 9 *χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει*. — εἰρ. ὅτι 2 13. — δώσω κτέ.] Ies. 55 3 *διαθήσομαι* (pro quo Lc. δώσω propter δώσεις 35) ὑμῖν *διαθήκην αἰώνιον, τὰ ὅσια* (cf. τὸν ὅσιον 35) *Δ. τὰ πιστά*. *Ὅσια* explicant *sancta promissa Davidi data*. Sed quid huic loco cum resurrectione Christi? Ad quam aperte proximum demum dictum refertur, v. 35, et apte sic omnia cohaereant: ὅτι δὲ . . διαφθοράν, ἐν ἐτέρῳ (scil. ψαλμῷ) λέγει· Οὐ δώσεις κτέ.; tum διὸ καὶ οὕτως εἰρηκεν Δώσω ὑμῖν . . πιστά (quae rata fiunt in Christo illius progenie). Δαυὶδ μὲν κτέ. — 35 οὐ δώσεις] v. 2 27 (Ps. 16 10). — 36 docetur haec non de Davide ipso dicta esse, sed de Davidis filio. Cf. 2 29 sqq. — ἰδίᾳ γενεᾷ dat. temporis (cf. ἐτέραις γενεαῖς Eph. 3 5), γενεᾷ saeculum ut 14 16. — ὑπηρετεῖν in Actis tantum (β 5. 20 34. 24 23). — ἐκοιμήθη 7 60. — προσετέθη κτέ. hebr., LXX Iudic. 2 10. — 38 γνωστὸν 2 14. Incipit adhortatio, quae orationem claudit. — διὰ τούτου ad ἄφεσις ἁμ. pertinet, cf. Rom. 5 1 sq. al. — D syr. μετάνοια interpolatum vid. — 39 ἀπὸ πάντων ὧν δικαιοῦται coniung., cf. Rom. 6 7; est autem δικαιοῦν *absolvere* ut LXX (Exod. 23 7 al.). De asyndeto cf. 7 35 sqq. 10 43; est enim hic quoque quiddam anaphorae simile: διὰ τούτου . . ἐν τούτῳ. — ὧν pro ἀφ' ὧν, v. ad v. 2. — ἐν νόμῳ = per legem ut saepe. Est haec summa doctrinae Paulinae (Rom. 8 3 al.), neque quicquam in Petri orationibus exstat simile, v. 2 33. 3 26. 10 43. — 40 ἐπέλθῃ 8 24. — προφήταις = ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν (7 42), cf. 24 14. Locus est Habac. 1 5: ἰδ. οἱ κ., καὶ ἐπιβλένατε, καὶ θαυμάσατε θαυμάσια, καὶ ἀφ., διότι ἔργον ἐγὼ ἐργ. ἐν τ. ἡ. ὅ, ὃ οὐ μὴ πιστ., ἐάν τις ἐκδ. ὑμῖν. Sequitur vaticinium de Chaldaeorum invasione, et P. quoque de magna atque insigni poena cogitare manifestum, sed potest ea esse electio gentilium in locum Iudaeorum, Rom. c. 9 sqq. — 41 ἀφανίσθητε] prae terrore. — ἔργον repetitur contra

οἱ καταφρονηταί, καὶ θανατάσατε καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐργάζομαι ἐγὼ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον ὃ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ἡμῖν⁷. 42 Ἐξιόντων δὲ αὐτῶν, παρεκάλουν εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα. 43 λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Ἐβραῖᾳ, οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς ἐπειθον αὐτοὺς προσμένειν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. 44 τῷ τε ἐχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν

41 ὑμῖν^α. καὶ ἐσίγησεν | 43 Βαρν., ἀξιοῦντες βαπτισθῆναι, | θεοῦ. ἐγένετο δὲ καθ' ὅλης τῆς πόλεως διελθεῖν τὸν λόγον [τοῦ θεοῦ].

α) 41 ἔργον ἐγὼ ἐργ. (LXX) CEILP Gig. | ἔργον alterum om. DELP al. Gig. (LXX) | 42 παρεκάλουν | ἡξιούν B post σάββατον | post παρ. LP al. τὰ ἔθνη | 43 αὐτοῖς post λυθ. δὲ s*⁷; it. αὐτοῖς pro τῷ II. καὶ τῷ (τῷ om. D) B syrsch⁷; αὐτοῖς post προσλ. om. ELP; αὐτοὺς post ἐπειθον om. Gig. | 44 τῷ δὲ sACD vulg. Gig. | ἐρχομένῳ male sBC*DE*ILP (sequente lat.)

β) 41 ἐκδιηγῆσεται D*, (e)narraverit vulg. Gig. | post ὑμῖν D καὶ ἐτίγησαν, syr^p c.* et tacuit | 42 μεταξὺ | ἐξῆς D | 43 post Βαρν. 137. syr^p c.* ἀξιοῦντες βαπτισθῆναι | ἐπειθοντο s. -τε D* | post θεοῦ D syr^p mg: ἐγένετο δὲ καθ' ὅλης τῆς πόλεως διελθεῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ (τ. θ. bene om. syr); E ἐγ. δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν φημισθῆναι τ. λ.

LXX, casu fortasse (v. v. l.), quamvis ea repetitio vim orationis augere possit. — οὐ μὴ c. conl. aor. (vel indic. fut.) asseverantis est, LXX, NT., sicut att. — β καὶ ἐσίγησεν (D -σαν propter 42 ut vid.)] cf. 15¹³ μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτούς. — 42 ἐξίέναι atticum in Actis tantum est: 17¹⁵. 20⁷. 27⁴³, = vulg. ἐξέρχεσθαι. Cf. autem ad 17¹⁰. — finita oratione exeunt; non multo post contio dimittitur (43); auditorum alii ab exeuntibus petunt ut iterum se de his rebus doceant, alii etiam domum eos prosequuntur. Inter illos ipsi ἀρχισυνάγωγοι fuisse videntur; nam proximo demum sabbato exoritur contentio (45). — ἡξιούν (B) 43 sec. β; 28²², iustum habere, petere (ut att.; ea significatione in Actis tantum). — μεταξὺ = ἐξῆς (D), ex usu rariore (Ioseph., Plut. Mor. 240 B; in NT. praeterea Act. 23²⁴ β; tum ep. Barn. 13; 1 Clem. Rom. 44). De εἰς cf. Lc. 13⁹, Odyss. 14³³⁴ al. — ῥήματα hic quoque, ut 5³² al., de rebus intell. potest. — 43 λύνειν ἀγορῇ (contionem) iam Homerus II. I, 302; συναγωγὴ de contione Iac. 2². — προσηλύτων alias (2¹⁰. 6⁵) de circumcisis tantum dici videtur, ut intersit inter σεβομένους (φοβουμένους) τὸν θεόν et προσηλύτους; hic autem aperte non distinguuntur. — β ἀξιοῦντες (B 42) βαπτισθῆναι] recte plane, nam qui huic iusso Dei nondum obsecutus est, non potest προσμένειν τῇ χάριτι, quam nondum accepit. (Non commemoratur eos baptizatos esse, et in orationis Paulinae breviario parum vel nihil de hoc ritu dictum.) — προσλαλεῖν (hell.) in Actis tantum (28²⁰). — προσμένειν 11²³. Non hoc uno die id factum, sed proximis quoque cunctis; ita res in dies magis innotuit. — β ἐγένετο κτέ.] his praeparantur proxima (44). καθ' ὅλης 9³¹. λόγος de fama ut 11²². [φημισθῆναι E non est ap. Lc.]. — 44 ἐχομένῳ = τῷ ἐξῆς, 20¹⁵. 21²⁶. Lc. 13³³ (at ἐρχόμενος est futurus, 18²¹). — σχεδὸν πᾶς 19²⁶. Hebr. 9²²; non est praeterea σχ. NT. — in β displicet ὅλη ἢ πόλις D post ὅλης τῆς πόλεως; sed recte ἀκοῦσαι Παύλου, cum praecedat χάριτι τοῦ θεοῦ et τὸν λό-

πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἰακοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου. 45 ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ Παύλου λαλουμένοις βλασφημοῦντες. 46 παρορησιασάμενοι δὲ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπαν· „Ἡμεῖς ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον ἡ λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπαθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξιους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 47 οὕτως γὰρ ἐντέταται ἡμεῖς ὁ κύριος· „Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχατοῦ τῆς γῆς“. 48 ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαιρον καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. 49 διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ κυρίου καθ' ὅλης τῆς

44 ἀκοῦσαι Παύλου. 45 πολὺν τε λόγον ποιησαμένου περὶ τοῦ κυρίου, ἰδόντες οἱ | 46 πρῶτον ἔδει | 47 εἴργην διὰ τῆς γραφῆς?

α) 44 κυρίον **NA**B³ al.: θεοῦ (ex 43) B*CELP Gig. | 45 τοῦ Παύλου CDEILP | λεγομένοις CDILP al. | ἀντιλέγοντες καὶ ante βλ. add. DIP, it. ἐναντιούμενοι (sic) καὶ E, *resistentes et* Gig. *Recepit ant.* καὶ Tschd. cum egregia laude cod. D | 46 παρορησιασάμενος D*, παρορησιασ. corr. (a pr. m.?) | παρο. τε **NA**BCD al. male (*tunc constanter P.* vulg. Gig.) | ἐπειδὴ sine δὲ **N***BD*, ἐπειδὴ δὲ **NC**AD²ELP, ἐπεὶ δὲ C Orig. | κρεῖναι i. e. ἐκριν. D*, ἐκρ. Tertull. Cypr. Hieron. August. Gig. (eid. et *reppulistis vel expul.*) | ἑαυτοὺς (ἐκρ. E vulg. Gig. | τῆς αἰων. ζωῆς et Origenes et Chrysost. omitt. plurimis locis (αἰωνίον om. sahid.), plerumque tamen ita ut et ἀπαθ. αὐτὸν καὶ om. sit. Cf. 48. (Hab. Chr. τ. αἰ. ζ. XI p. 12) | 47 οὕτω B | *nobis mandavit* Gigs | 48 τοῦ θεοῦ τοῦ κυρίου (ut 49; cf. 47) **NA**CLP Gig. | αἰωνίαν B (2 Thess. 2 16. Hebr. 9 12) | 49 δι' ὅλης BCDEL

β) 44 ὅλη pro πᾶσα D | ἀκοῦσαι Παύλου. πολὺν τε λόγον ποιησαμένου περὶ τοῦ κυρίου (45) καὶ ἰδόντες οἱ D (delendum καὶ) | τὸ πλήθος pro τ. ὄχλ. D sahid. | τοῖς τοῖς λόγοις D*, λ. τοῖς D², τοῖς λόγοις τοῖς E (syrsc. Gig.) | 46 ὁ ante B, om. D, cf. 43 | ε. πρὸς αὐτοὺς D | πρῶτον ἦν sine ἀναγκ. D, *primum oportuerat* (πρ. ἔδει?) Cypr. | *nec vos dignos vitae aet. iudicastis* Cypr. | 47 ἐντέταλκεν sine ἡμεῖς D*, *dixit per scripturam* Cypr. | ἰδοὺ ante τέθ. DE Cypr. (LXX), φῶς τέθ. σε D* Cypr. (εἰς et. Gig. om.), tum τοῖς ἔθνεσιν D Gig. al. lat., *inter gentes* Cypr. (post σωτηρ. *gentibus* add. syr^p c.*) | 48 καὶ ἀκού. D Gig. | ἐδόξαζον ἐδέξαντο D Gig. August. | 49 καὶ διεφέρ. D

γον, sequatur τοῦ κυρίου. — 45 β πολὺν λ. ποιησ. cf. (1 1.) β 11 2, sed πλήθος D non bene inter πολὺν et ἐπλήσθησαν. — ἐπλήσθ. ζήλου 5 17. Scilicet quia videbant promiscue novam salutem omnibus gentilibus annuntiari, eis quoque qui numquam antea in synagogam intraverant. — βλασφημοῦντες] nomen Christi; it. 18 6. 26 11. — 46 παρορησιασάμενοι εἶπαν = ἐπαρορησιασάντο καὶ εἶπαν. I. e., sine timore offensionis, aperte, — πρῶτον cf. 3 26. — τῆς αἰων. ζ. cf. 48. 5 20. — στρεφόμεθα] cf. 7 39, *avertimus nos a vobis et ad gent. convertimus*. Ad Antiochenos Iudaeos hoc dictum est, non ad Iudaeos universos. — 47 Ies. 49 6 ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ κτέ. (principium immutatum ut v. 34 al.). εἰς v. ad 22. — ἐσχ. τῆς γῆς 1 8. — 48 ἔχαιρον] de plur. cf. 11 1. — δοξάζειν τὸν θεόν saepe exstat (ut 11 18), δ. τὸν λόγον τοῦ θ. nusquam praeterea. Lectio ἐδέξαντο (β) ferri potest, ut coniungantur καὶ ἐδέξ. τ. λ. τ. θ. καὶ ἐπίστευσαν, cf. 8 14. 11 1 al., quamvis hoc καὶ ἐπίστ. praeter necessitatem adiectum sit. — τεταγμένοι κτέ.] de electione quae dicitur gratiae v. ad 2 39 (17 4). Ad τεταγμ. εἰς cf. τάττειν ἑαυτὸν εἰς διακονίαν 1 Cor. 16 15. — 49 διεφέρετο *divulgabatur* (Plut. al.). Scilicet per praedicatores, qui ex novis Christianis exsistebant. — χώρα opp. urbs, ut χῶραι 8 1. —

χώρας. 50 οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας τὰς εὐσχήμονας] καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν [διωγμὸν] ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν δριῶν αὐτῶν. 51 οἱ δὲ ἐκτιναζάμενοι τὸν κοινορτὸν τῶν ποδῶν ἐπ' αὐτούς, [ἤλθον] εἰς Ἰκόνιον. 52 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

CAP. XIV.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συν-

50 τινες τῶν σεβομένων τὸν θεὸν γυναῖκας εὐσχ. ? | θλίψιν μεγάλην καὶ δι. | 51 κατήντησαν

α) 50 καὶ ante τὰς εὐσχ. male x*ELP vulg. | τὸν ante II. om. D, contra et. καὶ τὸν Βαρν. hab. P al. | αὐτῶν om. B | 51 ποδῶν αὐτῶν DELP Gig. | 52 οἱ τε AB Cap. XIV. 1 αὐτούς] αὐτὸν D

β) 50 παρώτρυνον D | aliquas de colentibus deum mulieres honestas Gig. | θλίψιν μεγάλην (μεγ. om. E) καὶ διωγμὸν DE | 51 ἤλθον] κατήντησαν D (16 1 al.) Cap. XIV. 1 οὕτως πρὸς αὐτούς D, πρὸς α. οὐτ. E; cf. syr^{sch}

50 *παροτρύνω vetus verbum poëticum etiam ap. Iosephum est, tum ap. Lucianum al., v. Kpk. — εὐσχήμων nobilis ut 17₁₂. Mc. 15₄₃ (hell.). Mulieres ubique ad Iudaismum omnesque externas religiones valde propensas fuisse multi loci docent, Friedländer Sittengesch. I⁶, 499. — τοὺς πρώτους] quos vel coram adierunt vel per uxores eorum. — ἐπήγειραν (cf. ad 14₂) non est in NT. praeter Acta. Est ap. Att. quoque ἐπερ. πόλεμον similia, verum ut sentiatur metaphora. — β θλίψις 11₁₉. — 51 ἐκτιναζάμ. κτέ.] cf. 18₆ ἐκτ. τὰ ἱμάτια; ut hic Mt. 10₁₄. Lc. 10₁₁ (Mc. 6₁₁) in praecepto Christi: ὃς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς . . , ἐξερχόμενοι . . ἐκτιναζάτε τὸν κοινορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. Significatur ea actione, iam communionem omnem cum illis esse sublatam, i. e. cum Iudaeis incredulis Graecisque eorum asseclis, penes quos regimen urbis erat. Neque eo minus postea Antiochiam redeunt (14₂₁). — τῶν ποδῶν coniung. c. κοινορτόν (τ. κον. τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἐπὶ τοὺς πόδας Lc. 10₁₁). — Ἰκόνιον (ἱ, v. Etym. M. s. v., Wst.) caput Lycaoniae sec. Strab. p. 568. Cic. ad fam. XV, 4₂. Plin. N. H. 5₂₅. Steph. Byz. Ἰκ. ; sed dissentit et ipse Lucas c. 14₆ et Xenophon Anab. 1, 2, 19, qui τῆς Φρυγίας πόλιν ἐσχάτην dicit, conterminam Lycaoniae; cf. etiam ap. Steph. Byz. fabulam Phrygiam de urbis appellatione. Hoc igitur Lucas vel auctor eius ex ipsis incolis audisse putandus est, qui negarent se esse Lycaonas. Ceterum dicit Strabo esse Ic. πολίχνην εὖ συνωκισμένην, incolis satis frequentem, regionemque ipsam paullo fertiliorē esse quam reliquam Lycaoniam. — 52 status rerum quem auctor relinquit describitur ut 6₁ al.

Cap. XIV. 1—5 narrantur res Iconii gestae. — 1 κατὰ τὸ αὐτὸ recte Gigas similiter (K. Schmidt), pessime vulg. simul. Cf. κατὰ τὰ αὐτὰ Lc. 17₃₀. κατὰ τὸ εἰωθὸς τῷ II. Act. 18₂. Eadem omnia Iconii atque Antiochiae evenerunt (v. 1. 2), quare breviter nunc

αγωγὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ λαλῆσαι οὕτως, ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. 2 Ὅι δὲ ἀπειθήσαντες Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. 3 ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν παρορησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ τῷ μαρτυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. 4 Ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως, καὶ οἱ μὲν ἦσαν

2 οἱ δὲ ἀρχισυνάγωγοι τῶν Ἰουδ. καὶ οἱ ἄρχοντες [τῆς συναγωγῆς] ἐπήγαγον (s. ἐπήγειραν) αὐτοῖς διωγμὸν (s. δι. κατὰ τῶν δικαίων) | ἄδ., ὁ δὲ κύριος ἔδωκεν ταχὺ εἰρήνην | 4 ἦν δὲ ἐσχισμένον

α) 1 τῶν Ἰουδαίων om. s* | 2 ἀπειθοῦντες ELP Gig. | διωγμὸν post ἐπήγειραν (cf. β) etiam E syr^p txt Gig.; v. comm. | 3 διέτριβον A | μαρτ. ἐπὶ τῷ λ. s*A (ex anteced. ut vid., quamquam μαρτ. ἐπὶ est Hebr. 11 4) | διδόντος s (propt. αὐτοῦ), καὶ διδόντι CL al.

β) 1 (πιστεῦν male D) | 2 οἱ. . ἐπήγ.] D syr^p mg οἱ δὲ ἀρχισυνάγωγοι τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς (τ. συν. om. syr^p) ἐπήγαγον (sed incitaverunt d, exc. syr^p, concit. Gig., i. e. ἐπήγειραν) αὐτοῖς (d syr^p om.) διωγμὸν κατὰ τῶν δικαίων (κ. τ. δικ. om. syr^p) | D syr^p mg. demidov. Gig. post ἄδ.: ὁ δὲ κύριος ἔδωκεν ταχὺ (cito dedit Gig.) εἰρήνην (ὁ δὲ κ. εἰρ. ἐποίησεν E) | 3 διατρίβαντες παρορησιαζόμενοι (-σιασάμενοι D², cf. 13 46) D, et cum multo tempore ibi (ἐκεῖ etiam E salid. syr^{sch} syr^p c. ob. post διάτρ.) demorati fuissent et confidenter egissent in dñō Gig., qui v. 4 om. δὲ | 4 ἦν δὲ ἐσχισμένον D syr^{sch} | multitudo tota civitatis Gig. | ἄλλοι δὲ D

haec perstringuntur. — 2 ἐπήγειραν τὰς ψυχὰς exacerbarunt sine exemplo NT. (ἐπήγ. τὸ πνεῦμα 1 Paral. 5 26); at ἐπήγ. διωγμὸν magis ex usu (13 50). Κακοῦν exacerbare Ps. 106 32; τὰς ψυχὰς τ. ἐ. est periphrasis hebraica, cf. 22. — ἀδελφῶν] omnes Christianos, et praedicatores maxime, cf. ad 13 49, infra 6 sq. Verum si perfecerunt quod voluerunt (id quod in aor. inest), quomodo illi manere potuerunt? Rem explicat β: ὁ δὲ κύριος ἔδωκεν ταχὺ εἰρήνην. Reliqua huius v. sec. β male conservata sunt. Ἀρχοντες (scil. τ. Ἰουδαίων) sunt magistratus eorum quotannis creati, de quibus multa sunt inscriptionum testimonia, diversi ab ἀρχισυναγώγαις (Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 366. 518); itaque deletis τ. συναγωγῆς (cum syr) recte coniunguntur ἀρχισυνάγ. (13 15) et ἄρχοντες. Ἐπήγαγον αὐτοῖς διωγμ. (cf. 2 Petr. 2 1. 5) ferri potest, sed sine κατὰ τ. δικ.; item ἐπήγειραν διωγμ. (syr) κατὰ τ. δικαίων (i. e. innocentium, cf. 3 14. β 16 39. Lc. 23 47). — 3 μὲν οὖν] opponi vid. 5 ὥς δὲ, sed hic quoque oppositio parum expressa. — διέτριψαν] subintellegitur terminus (v. 5), inde aor. — παρορησιαζ. ἐπὶ ut παρρ. ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ 9 27; cf. λαλεῖν (φθέργγεσθαι, διδάσκειν) ἐπὶ τ. ὀνόματι 4 17 (18). Κύριος vel Iesus vel Deus est; hoc praefer. vid. (Meyer), coll. 4 29 sq. 20 32. — β in D omnia turbata, neque Gig. bene. — μαρτυροῦντι cf. 15 8, ubi ἐμαρτύρησεν δούς ut hic μαρτυροῦντι διδόντι; sunt autem testimonia divina τὰ σημεῖα (cf. Io. 5 36 al.), quae Deus perficit per apostolos (δὲ), 2 43. 5 12 (δ. τ. χειρῶν ut huc). 15 12. Διδ. cum acc. et inf. saepius NT., 10 40. — λόγῳ τῆς χάρ. nuntius de gratia, cf. 20 32, εὐαγγέλιον τ. χαρ. τ. θεοῦ ibd. 24. — 4 contracta in α narratione (v. 2) sequebatur ut divisionem factam esse hic indicaretur (ἐσχίσθη); et in β est ἦν ἐσχισμένον, manebat divisio. Σχίζεσθαι similiter iam Xenoph. Conv. 4 59: ἐσχίσθησαν, καὶ οἱ μὲν . . οἱ δὲ (Wtst).

σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις]. 5 ὥς δὲ ἐγένετο ὁρμή τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ὕβρισαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτούς, 6 συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας, Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περιχώρον], 7 ἡκεῖ εὐαγγελιζόμενοι ἦσαν].

4 ἄλλοι δὲ σὺν τ. ἀπ., κολλώμενοι διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ | 5 καὶ πάλιν ἐπήγειραν διωγμὸν ἐκ δευτέρου οἱ Ἰουδαῖοι σὺν τοῖς ἐθνέσιν, καὶ λιθοβολήσαντες ἐξέβαλον αὐτοὺς ἐκ τῆς πόλεως, | 6 καὶ φυγόντες ἦλθον εἰς τὴν Λυκαονίαν, εἰς πόλιν τινὰ καλουμένην Λ., καὶ Δ., καὶ τὴν περ. ἑλθόν | 7 ἦσαν, καὶ ἐκινήθη ὅλον τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ διδασχῇ. ὁ δὲ Π. καὶ Β. διέτριβον ἐν Λύστροις

α) 5 ὥς τε Gig. | ἐθν. καὶ τῶν Ἰουδ. D | εἰς Λύστρ. C*D* | 7 ἦσαν εὐαγγ. CEHLF

β) 4 post ἀπ. D syr p mg κολλώμενοι διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ | 5 sq. syr p mg: et iterum excitaverunt persecutionem secundo Iudaei cum gentibus, et lapidantes eos eduxerunt eos ex civitate, et fugientes pervenerunt (runt eos [ex civ. et fug. perv.] Fl., cuius hic incipit novum frg.) in Lycaoniam, in civitatem quandam quae vocatur (in Lycaoniae civitas[tem(?) qu. qu. v.] Fl.) Lystra et Derben (et omn[em circuitum] Fl., ut vulg. universam in circuitu regionem, τ. περιχ. ὅλην DE). D ab α praeterea non discedit (nisi συνιδ. καὶ κατ. D*d) | 7 add. D Fl. καὶ ἐκινήθη ὅλον τὸ πλῆθος (genus Fl.) ἐπὶ τῇ διδασχῇ ([in doctrina eorum] Fl.), it. E τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξεπλήσσετο πᾶσα ἡ πολυπλήθεια ἐπὶ τ. δ. αὐτῶν. Tum DE Fl. ὁ δὲ Π. καὶ Β. διέτριβον ἐν Λύστροις

Τὸ πλῆθος incolae ut 5¹⁶. — apostolorum appellatio hoc uno loco Actorum (praeter v. 14, ubi vid.) ad alios atque XII Christi discipulos adhibetur; cf. Paul. 1 Thess. 2⁷. Rom. 16⁷, locosque ubi se ipsum Paulus apostolum perhibet. — β οἱ μὲν . . ἄλλοι δὲ cf. Mt. 16¹⁴ v. l.; κολλώμενοι scil. αὐτοῖς, 9²⁶. — 5 tandem seditio violentissime (iterum) erupit, ut fugere apostoli cogerentur. — ὁρμή non est NT. praeter h. 1. et Iac. 3⁴; cf. ὁρμᾶν 7⁵⁷. — ἄρχουσιν αὐτῶν, Iudaeorum, cf. β 2 (in β hic iam non commemorantur). — ὕβριζεν de contumeliosis verbis factisque, Lc. 11⁴⁵ (de verbis). 18³²; 1 Thess. 2² (de factis). — λιθοβ. 7⁵⁸. Ὁρμησαν λιθοβολῆσαι, conicere coeperunt lapides, sed non est tum lapidatus P., v. 2 Cor. 11²⁵ ἀπαξ ἐλιθάσθην (v. 19). — β πάλιν ἐκ δευτέρου 11⁹; λιθοβολήσαντες lapidibus coniectis. — 6 συνιδόντες 12¹². — Λυκαονία] cf. ad 13⁵¹. Strabo 568: τὰ Λυκαόνων ὄροπέδια ψυχρὰ καὶ ψιλὰ καὶ ὀναγρόβوتا (ὄναγρος = ὄνος ἄγριος), ὑδάτων δὲ σπάνις πολλή. Non commemorat ille Lystra (τὰ Α. vel ἡ Α., ut ἡ Λύδδα et τὰ Α., 9³²), de quibus v. Plin. 5⁴² (qui Lystrenos Galatiae attribuit, sed cf. 5²⁵) et Ptolem. 5⁴ (qui Isauriae, quae sec. Strab. fuit Lycaoniae pars); at commemorat Derben, ut in confiniis Isauriae sitam (cf. ad 20). Profecto neutrum oppidum magnum fuit. De situ Lystrae nunc plane constat ex inscr. ibi inventa (v. I. R. Sitlington Sterrett, the Wolfe expedition to Asia minor, Boston 1888, no. 242, C. I. Lat. III Suppl. fasc. 1 no. 6786): Divum Augustum | colonia Iul(ia) Felix Gemina | Lustra | conse|cravit | d(ecreto) d(ecurionum), qua (ut etiam nummis quibusdam) coloniam militarem (sicut Antiochiam) eo deductam fuisse docemur. Erat situm oppidum ab Iconio meridiem versus, prope vicum qui Khatin-Seraï vocatur, distans ab Iconio XX milia metrorum nostrorum. De Derbe v. ad 20. — ἡ περιχώρος (Plut. al.) sc. γῆ, saepe NT.; cf. χώρα χῶραι (13⁴⁹). Apparet etiam ex α,

8 καὶ τις ἀνὴρ ἐν Αὐστροῖς ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο [χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ], ὃς οὐδέποτε περιεπατήσεν. 9 οὗτος ἤκουεν τοῦ Παύλου λαλοῦντος, ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι, 10 εἶπεν μεγάλη τῇ φωνῇ· „Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου

8 fere καχεῖ ἦν τις ἀσθενὴς κατῆμενος ἀδύν. τ. ποσίν, ὃς ἐκ κοιλ. μητρ. (ἐκ κ. μ. fort. et. in β del.) οὐδέπ. περιπεπατῆται | 9 οὗτος ἡδέως ἤκου(σ)εν τοῦ Π. λαλ., ὑπάρχων ἐν φόβῳ τοῦ θεοῦ. ἀτενίσας δὲ αὐτῷ ὁ Π. | 10 „Σοὶ λέγω. ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ, ἀνάστ.

α) 8 ἐν Α. ἀδύν. N*B, ἀδ. ἐν Α. rell. (de D v. β) | ὑπάρχων post αὐτοῦ HLP al., ex 3 2; sed indidem etiam χωλ. (quod om. D Griesb.) ἐκ κ. μ. αὐτοῦ petita vid., v. comm. | περιπεπατῆται DEHLP | 9 ἤκουσεν NAD EHL; ἤκουεν BCP (προσείχεν explic. Chrysost. p. 258) | λαλοῦντος λέγοντος N* | πίστιν ἔχει EHLP | 10 τῇ ante φωνῇ (cf. 26 24) om. NBCD*; voce magna dixit Gig.

β) 8 D Gig. καὶ τις ἀν. (Lystris add. Gig.) ἐκάθ. ἀδύν. τοῖς ποσὶν (ped. suis Gig.) ἐκ κοιλ. τῆς (del τῆς D*) μ. α., ὃς κτέ.; Fl. [cf?] illic fuit quidam infirmus sedens in- [validus pedibus], qui a centre matris nunquam ambulaver[at, habens(?) ti]more[m dei] (cf. D 9, et comm.) | 9 Fl. hic libenter audivit [Paulum incipientem] loqui? intui- tus est eum et cognovit [Pau] [his quoniam?] haberet e. q. s.; D post λαλοῦντος add. ὑπάρχων ἐν φόβῳ (cf. Fl. v. 8), tum ἀτενίσας δὲ αὐτῷ ὁ Π. καὶ ἰδὼν κτλ.; Gig.: hic cum audisset Paulum loquentem credidit, quem cum intendisset P. et vidisset | 10 CDE al. sahid. syr^p mg. syr^{sch} Fl. post φωνῇ: σοὶ λέγω, ἐν τῷ (τῷ om. E) ὀνόματι τοῦ κυρίου (ἡμῶν add. E sah.) Ἰησοῦ χριστοῦ (ih̄u [xp̄i dñi nostri] Fl.), cf. Iren. 3, 12, 9

non de solis Paulo Barnabaque agi, sed de aliis simul evangelistis, qui per totam regionem dispersi sunt; cf. ad 2. — 7—21 de rebus gestis Lystrae (et Derbae). — 7 β ἐκινήθη 21³⁰, ἐπὶ κτέ. 13 12 (quae in E. sunt, ex latino sermone conversa in Graecum videntur, cf. Proleg. p. 28; neque enim est πολυπλήθεια vox NT.). — 8 turbatus est locus admixta simili de Petro Iohanneque narratione, c. 3 2. Nam ἀδύνατος τοῖς ποσὶν idem est atque χωλός, et ἐκ κοιλίας μ. α. idem valet atque ὃς οὐδ. περιπ., nisi quod sec. Fl. (ὃς ἐκ κοιλ. μ. α. οὐδέποτε περιπεπατῆται) haec quidem offensione fere carebunt. Quod autem addit Fl. (item alio loco D, et mancum): ὑπάρχων ἐν φόβῳ τοῦ θεοῦ, minime a veritatis specie abhorret; dicitur enim ille iam antea a Iudaismo non alienus fuisse (φοβούμενος τὸν θεόν, cf. ὑπ. ἐν βασιάνοις Lc. 16 23, ἐν ἱματισμῷ . . καὶ τρυφῇ 7 25); neque videtur tam insigniter sanari potuisse homo paganus, nulla Dei cognitione imbutus. Ceterum melius haec v. 9 inserentur sec. D, ubi rationem continebunt eorum quae praecedunt. (Alia ratione eidem difficultati occurrere vid. Gigantis lectio v. 9 ἐπίστευσεν, sed vix bene, cum sequatur ὅτι ἔχει πίστιν τοῦ σωθῆναι). — 9 β ἡδέως ἤκ., cf. 13 8 β. Utrum ἤκουσεν an ἤκουεν, incertum est. Ubi autem P. locutus? Certe synagoga Lystrae non erat; erat fort. locus precibus destinatus (16 13), cum his quoque regionibus non plane deessent Iudaei (cf. 16 1 de Timotheo); verum v. 11 monstrat in foro potius haec acta esse (cf. 17 17). — πῶς τοῦ σωθῆναι ut ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν 20 3 al. H. e. sanari, 4 9. — 10 dicitur φωνῇ μεγάλῃ (8 7. 16 28. Lc. 8 28 al.) aut μεγάλῃ τῇ φ., 26 24. — β σοὶ λέγω cf. Lc. 5 24. 7 14; reliqua quoque a Paulo omitti non poterant, neque omittuntur in narratione 3 6 (ἐν τῷ ὀν. Ἰ.

Ἰδοῦς^α. καὶ ἤλατο^β, καὶ περιεπάτει. 11 οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν Παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν Λυκαονιστὶ λέγοντες· „Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς“, 12 ἐκάλουν τε τὸν Βαρνάβαν Δία, τὸν δὲ Παῦλον Ἑρμῆν, ἵπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. 13 ὃ τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως, ταύρους καὶ στέμματα

10 ἰδοῦς, καὶ περιεπάτει^α. καὶ εὐθέως παραχρῆμα ἀνήλατο | 12 ἐπειδὴ . . λόγου om.?

α) 10 ἤλετο H, ἤλλετο LP | 11 οἱ τε SAB, ὃ δὲ ὄχλος ἰδὼν sec. Gig. | ὃ Π. HLP al. | αὐτῶν om. S* Gig. et ut vid. Fl. | τοῖς ἀνθρ. D propter οἱ θεοί | 12 ἐκάλ. δὲ D al. Gig. | τὸν ante B. om. D, τὸν μὲν B. C³EHLF (Fl.) | Δίαν DEHLP² | ὃ ante ἡγ. om. C²D | 13 ὃ δὲ EHLF (δὲ etiam D Gig.) | αὐτῶν post πόλεως add. C²EHLF

β) 10 post ἰδοῦς D syr² mg. Fl. καὶ περιεπάτει | καὶ καὶ εὐθέως παραχρῆμα D syr² mg., καὶ παραχρ. E tolet., et confestim Fl. | ἀνήλατο D* (-λλατο D²) vulg. Gig. (Fl.), ἐξήλλατο E | 11 (φωνὴν sine τὴν D) | [adsimilaverunt se [hominibus] et Fl. | 12 vocant[erunt] Fl. | ἐπειδὴ . . λόγου om. Fl. | 13 οἱ δὲ ἱερεῖς . . ἐνέγκαντες . . ἤθελον D Gig.; D τοῦ ὄντος Διὸς πρὸ (τῆς add. corr.) πόλεως; Gig. qui erant Iovis ante civitatem ad portam tauros e. g. s.; at singularem testatur Fl. ([sacerdos autem Iovis qui] in [p]or[ticu] ci[vitatis] erat — — tau[ros] et diademata — add[uxit] — — cum) p[l]e[be] vo[lens imm[olare]) | αὐτοῖς post ταύρ. D, post στέμμ. E, post ἐνέγκ. Gig.

χο. τοῦ Ναζωραίου περιεπάτει). — ἐπὶ τ. πόδας σου hebraica est amplitudo sermonis. — εὐθέως παραχρῆμα (D syr) ap. Att. quoque copulantur. — rectius videtur *ἀνήλατο (ἐξήλ., 3 s) quam ἤλατο; impf. ἤλετο (LP) ex περιεπάτει ortum neque aptum est. — 11 ὄχλοι v. ad 9. — ἐπῆραν τ. φ. = hebr. הָרָא עָלֵינוּ. — Λυκαονιστὶ quod id genus linguae fuerit penitus ignoratur; sed non mirum in his abditis regionibus linguas natives etiam tum viguisse. — οἱ θεοί non male fabulae de Philemone et Baucide (Ovid. Met. 8⁶²⁰ sqq.) admonent interpretes, praesertim cum ad Phrygiam et ipsa pertineat; possunt in illis terris homines semibarbari tunc quoque temporis talia et narrasse et credidisse. Qui autem Ovidii loco ad criminandam Lucae fidem utuntur, eos ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πῶς ἐπαινέσω. Cf. et. Eurip. Iph. T. 264 sqq. — 12 Barnabas et maior natu erat et fort. corpore procerior; Paulus autem in Actis Pauli et Theclae 3 ita describitur: μικρὸς τῷ μεγέθει, ψιλὸς τῇ κεφαλῇ, ἀγκύλος ταῖς κνήμας κτέ. itaque non sane Mercurii similis. Sed nimirum si alter erat Iuppiter, alter necessario Mercurius, aliamque rationem luculentissimam ipse scriptor indicat (quae a β [Fl.] afuisse vid., cf. 17¹⁸. 18³). Ἐγείσθαι τοῦ λόγου ut ἡγούμενοι ᾤδεσ ap. Platonem (Alcib. I, 125 C), Merc. ὁ τοῦ λόγου ἡγεμὼν [Iamb.] de myst. Aegypt. init., Ἑρμῆς λόγιος Lucian. al., v. Wtst. — 13 recte se habere videtur lectio α, corrupti esse testes β. Unius templi unus erat ex more sacerdos, et multa ante oppida fana fuerunt (v. Wtst.), et apparet ratio cur ad portas hostiae adductae sint, si quidem fanum erat extra oppidum, in oppido apostoli. — *στέμματα vittae, quibus hostiae ex more redimirentur. Eurip. Heracl. 529 στεμματοῦτε. Aristoph. Pac. 913. Av. 893. — πυλῶν 12¹⁸; plur. structuram maiorem denotat. Minus apte a quibusdam portae templi intelleguntur, cf. πρὸ τῆς πόλεως. — (ἐπιθύειν (D) de ture dicitur,

ἐπὶ τοὺς πύλωνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελεν θύειν. 14 ἀκούσαντες δὲ [οἱ ἀπόστολοι] Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐξεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, 15 κράζοντες καὶ λέγοντες· ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, ἔυαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ θεὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, 16 ὃς ἐν ταῖς παροψήγμαῖς γενεαῖς ἐλάσεν πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν· 17 καίτοι οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ἀγαθοῦργων, οὐρανόθεν ὑμῖν ἕτερος διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τρο-

15 εὐαγγ. ὑμῖν τὸν θεόν, ὅπως ἀπὸ τούτ. τ. ματ. ἐπιστρέψῃτε ἐπὶ τὸν ποιήσαντα

α) 14 male εἰς τῶν pro αὐτ. ⁸AB | εἰς ἐπὶ δ. C⁸HLP al., tum ἐπὶ τ. ὁ. C* | τὸν ὄχλον] turbas Gig. | 15 ὑμῖν ἐσμεν C Gig. Iren. | θεὸν τὸν ζ. ⁸*, τὸν θ. ζ. D*, τὸν θ. τὸν ζ. HLP | 17 καίτοιγε ⁸C⁸HLP, καίγε DE | αὐτὸν male ⁸ABE | ἀγαθοποιῶν DELP al. | ὑμῖν om. ⁸A vulg., post ἀγαθ. Gig. | διδοὺς ἕτερος ⁸A vulg. Gig.

β) 13 ἐπιθύειν D, male | 14 ἀκούσας δὲ B. κτέ. (om. οἱ ἀπόστ. ut syr^{sch}) D, καὶ ἀκούσαντες II. καὶ B. ταῦτα sec. Fl., quo audito B. et P. Gig. | con[*festim ex*]sist[*ierunt discissis vestibulis ad plebem Fl., considerunt vestimenta sua et exilierunt d* Gig. (καὶ ἐξ. etiam D, quamquam διαρρήξαντες) | 15 φωνοῦντες pro λέγ. D*, nihil nisi clamantes pro κρ. κ. λ. Gig., [et clamante]s dice[bant Fl. | ἡμεῖς sine καὶ D Fl. Gig. | ἄνθρ. ἐσμ. sec. Fl., tum vestr[is] similes] | D Iren. εἰ. ὑμῖν τὸν θεόν, tum eidem et E Fl. Gig. ὅπως (ἵνα E) ἁ. τ. τ. ματ. (simulacris add. Iren.) ἐπιστρέφῃτε (-φῃτε E) | ἐπὶ τὸν ποιήσαντα (om. θεὸν ζῶντα) sec. Fl., et τὸν π. pro ὃς ἐποίησεν. etiam D | 16 ὃς] ο D | πάντα] κατὰ D* | omni (i. e. -es) gentis (i. e. -es) hominum Fl. | in viam suam Fl. | 17 Fl. [et non (?) in]visibilem dimisit se (ἀφ. ἑαυτὸν D), sed magis benefecit dans [vobis plur]iam de caelo et

Diod. Sic. 12¹¹ al.). — 14 ἀκούσαντες] haec necessario non statim post miraculum illud facta, sed tempore aliquo interiecto, et redierant iam apostoli in hospitium suum. — οἱ ἀπόστ. (4) iuxta B. καὶ II. ferri nequit: alterutrum delendum, et omittit illud β. Collocatio Βαρν. καὶ Π. ex v. 12 repeti potest. — διαρρήξ. κτέ. ex more notissimo, Gen. 37²⁹. Mt. 26⁶⁵. — *ἐκπηδᾶν cf. *εἰσπηδᾶν 16²⁹. — κράζειν = att. κερκαγῆναι. — 15 τί ταῦτα π. plane ut Demosth. 55⁵ Τεισία, τί ταῦτα ποιεῖς; Lc. 16² τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; = τί ἐστὶν τοῦτο ὃ ἀκ.; nisi est τί = διὰ τί, ut 1¹¹. 26³ al. — ἄνθρωπος ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν (= ὁμοίως θνήσκος) Iac. 5¹⁷; cf. Wtst. — ματαίων scil. θεῶν. Bene β εὐαγγ. ὑμῖν τὸν θεόν (opp. ἄνθρωποι), ὅπως . . ἐπιστρ. ἐπὶ τὸν ποιήσαντα κτέ. Εὐαγγελ. c. acc. et inf. (= ὅπως β) non est praeter h. l. Cet. cf. 17²⁴; quippe in Pauli Areopagitica, quae et ipsa ad Graecos Iudaismo nondum imbutos habita est, eadem fere atque hic docentur. — 16 cf. 17³⁰. — παροψῆμαι pf. hell. (*παροίχομαι). — ταῖς ὁδοῖς cf. 9³¹. — 17 καίτοι(γε) quamquam, c. verb. fin. ut Io. 4²; aliud est καίγε 17²⁷ (β hic). — *ἀμάρτυρον (att.) ἀόρατον ut vid. Fl., cf. Rom. 1²⁰. — ἀφῆκεν h. l. non reliquit sed sivit, ut saepe ἀφίεναι c. inf. NT. — *ἀγαθοῦργεῖν cf. *ἀγαθοεργεῖν 1 Tim. 6¹⁸; saepius ἀγαθοποιεῖν NT.; neutrum antiquum, at sunt antiqua κακοῦργεῖν κακοποιεῖν (κακούργος Lc., 2 Tim.; frequentiora NT. κακοποιός -εῖν). Dictio est in hoc v. solito splendidior, lectis vocabulis repleta. — οὐρανόθεν 26¹³ (Hom.; ra-

φῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ὑμῶν“. 18 καὶ ταῦτα λέγοντες μολίς
 «κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς». 19 «ἐπῆλθαν δὲ ἀπὸ
 Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους καὶ λιθά-
 σάναι. 20 «κυκλωσάντων δὲ τῶν μαθητῶν αὐτόν, ἀναστὰς» εἰσῆλθεν εἰς

18 ἔπεισαν τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀποστῆναι αὐτοὺς
 ἀπ' αὐτῶν? an (pro καὶ ἀποστ. κτέ.) ἀλλὰ πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια? |
 19 διατριβόντων δὲ αὐτῶν καὶ διδασκόντων, ἐπῆλθαν τινες Ἰουδ. ἀπὸ Ἰκ. καὶ
 Ἀντ., καὶ διαλεγόμενων αὐτῶν παρρησίᾳ, ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἀποστῆναι ἀπ'
 αὐτῶν (s. ἔπειθον τοὺς ἀνθρώπους μὴ πιστεύειν αὐτοῖς διδάσκουσιν), λέγοντες
 ὅτι οὐδὲν ἀληθὲς λέγουσιν, ἀλλὰ πάντα ψεύδονται. καὶ ἐπέσεισαν τοὺς ὄχλους
 λιθάσαι τὸν Π., ὃν σύραντες ἔξω τῆς πόλ. ἐνόμισαν | 20 τότε ἐκύκλωσαν αὐτὸν
 οἱ μαθηταί, καὶ ἀπελθόντος τοῦ ὄχλου ἐσπέρας, ἀναστὰς

α) 17 ἡμῶν ⁸ AHP Gig. (non Fl.) | λέγοντες εἰπόντες syr mg. | 19 καὶ πείσ. |
 qui concitatis Gig. | ἔσθον falso ⁸ ABCHP | νομίζοντες ⁸ ABD, cf. 21 | τεθνάναι DEH
 LP al. | 20 et circumdatus a Gig. | αὐτόν τ. μαθ. EHLF

β) 17 τὰς ante καρδ. om. D* | 18 post αὐτοῖς C minusc. multi syr mg. add.
 ἀλλὰ πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια (Fl. persu)aserunt ne immolare<n>t sibi illi
 homines, et di. . . . . eos ab se) 19 CDE syr mg. Fl. al.: διατριβόντων δὲ (om. δὲ D*,
 et cum ibi commorarentur Fl., cumque i. c. Cassiod.) αὐτῶν καὶ (om. καὶ C) διδασκόντων,
 ἐπῆλθ., tum D syr mg Fl. τινες (αὐτοῖς pro τ. syr) Ἰουδαῖοι ἀπὸ Ἰκ. καὶ Ἀντ. (E vulg.
 τινες ἀπὸ Ἀ. κ. Ἰκ. Ἰουδ.) | καὶ ἐπισείσαντες (επεισεῖς.) τ. ὁ. D* (καὶ del. D²), sed C
 minusc. multi syr mg. Fl. καὶ διαλεγόμενων αὐτῶν (διαλεγόμενοι sec. syr) παρρησίᾳ
 (. . . palam disputant verbum dei Fl.), ἔπεισαν (persuadebant Fl.) τοὺς ὄχλους ([illos
 ho]mines Fl.) ἀποστῆναι ἀπ' αὐτῶν (ne crederent eis docentibus Fl.), λέγοντες ὅτι οὐδὲν
 ἀληθὲς λέγουσιν, ἀλλὰ πάντα ψεύδονται; pergunt C al. καὶ λιθ., at Fl. et concita]verunt
 turbam ut lapidarent Paulum, quem [trahente]s foras extra civitatem putaverunt eum esse
 [mortuum] (τεθν. αὐτόν D) | 20 sahid. cum vero discipuli circumdedissent eum et vespere
 facta esset; Fl. tunc circumdederunt eum di<s>centes et [cum disce]ssisset populus
 vespere; tum ἀναστὰς κτέ.; D ut α, sed κυκλώσαντες et αὐτοῦ D*

rissime pros., 4 Macc. 4 13). — ὑετός 28 2. Hebr. 6 7 (Apoc. 11 6 cum vulg.
 del. vid.); vulgare erat βροχή, ut βρέχειν pro ὕειν, Phryn. 232 Lob.,
 Anz 305. — *καρποφόρος Pind. Xenoph. al. (LXX). — ἐμπιπλῶν (ut
 συνιστῶν v. l. 2 Cor. 10 18. 6 4) cf. Ps. 107 9 ἐνέπλησεν πεινῶντας ἀγα-
 θῶν, c. 2 23 e Ps. 16 11 πληρώσεις με εὐφροσύνης. — καρδία quae vim
 vitalem continet. Lc. 21 34 βαρεῖν τὰς καρδ. ἐν κραιπλῇ καὶ μέθῃ.
 Iac. 5 5. Ps. 103 5 ἐξηράνθη ἡ κ. μου. — 18 deest in hoc summario
 orationis altera oppositionis pars: nunc autem omnes iubet eqs.,
 v. 17 30 sq. — κατέπαυσαν τοῦ μὴ] cf. 1 Petr. 3 10. Lc. 24 16. Act. 20 27
 (τοῦ = ὥστε). — β ἀλλὰ πορεύεσθαι κτέ. v. β 5 18. Aliter ut vid. Fl.,
 cf. ad 19. — 19 mira in α haec tam subita conversio; sec. β magis
 omnia plana. — β διαλεγόμενων in publico, quo Iudaeis quoque accessus
 erat. Aliter autem ut vid. Fl. — β ἀποστῆναι 5 38. 12 10. 19 9. Lc. 8 13
 (aliter Fl., qui v. 18 sec. Berg. di[scedere] eos ab se, = ἀποστῆναι κτέ.,
 hic μὴ πιστεύειν κτέ. cf. 8 12). — β ἐπέσεισαν cf. ἀνασεῖν Lc. 23 5;
 ἐπισ. τὸν δῆμον Dion. Hal. — In α falsum impf. ἔσθον 8 etc., nam est
 re vera P. extra urbem protractus pro mortuo, postquam ictu lapidum
 mente alienatus est. De Barnaba tacetur; in P. ira magis conversa.
 — 20 quod putabant cadaver tandem reliquerunt; supervenerunt Chri-

τὴν πόλιν, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθεν σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Λέροβην. 21 Ἐὐ-
αγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς¹, ὑπέ-
στρεψαν εἰς τὴν Λύστραν καὶ εἰς Ἰκόνιον καὶ εἰς Ἀντιόχειαν, 22 ἐπιστη-
ρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντές τε ἐμμένειν τῇ πίστει,
καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ. 23 χειροτονήσαντες δὲ αὐτοὺς κατ' ἐκκλησίαν πρεσβυτέρους, προσ-
ευξάμενοι μετὰ νηστειῶν παραθέμενο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ, εἰς ὃν πεπιστεύ-

21 εὐαγγ. δὲ τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ μαθ. πολλοὺς

α) 20 καὶ τῇ καὶ τὴν D*, altera autem die Gig. | 21 εὐαγγελιζόμενοι falso AD
EHP | *cumque in illa civ. praedicassent* Gig. | καὶ Ἰκ. καὶ Ἀντ. DHLP al. | 22 τε post
παρὰ. hab. **se**l vulg., om. **s***AB al. (Gig.), καὶ παρὰ. C (Fl.) | 23 πρεσβ. κατ' ἐκκλ.
EHLF (Fl.)

β) 20 τὴν Λύστραν πόλιν D, *civita[tem]* L. Fl. | σὺν D²; D*? | 21 D εὐ. δὲ (etiam
E sahid.) τοὺς ἐν τῇ πόλει (ita etiam Fl.) καὶ μαθ. πολλοὺς ὑπέστρεψον (male: *re-
versi sunt* Fl.) εἰς Α. (om. τὴν); Fl. *et bene nuntia vit — et docuerunt — tunc rev. s.* |
22 παρὰ. τε αὐτοὺς sec. Fl. | *oportebit vos* = δεήσει ὑμᾶς Fl., qui ante *quia* (ὅτι)
cum syr mg. habuisse vid. *dicentes* | (ἐλθεῖν D*) | 23 et (ut vulg. Gig.) *co[nsti]tue[runt]*
Fl., cuius desinit frg. in *maiores n[atu]* | (προσευξ. δὲ D, cf. supra Fl.) | *πεπιστεύκα-
σιν* D (vulg. Gig.)

stiani; dilapsa multitudine vespere (cf. β) P. in urbem rediit, verum
ut statim mane exiret. — τῇ ἐπαύριον 10⁹. — Λέροβην] cf. ad 6. Steph.
Byz. φρούριον Ἰσανθίας dicit Derben; nominis alteram formam esse
Ἀέλβειαν, quod in Lycaonica lingua sit *imiperus* (ἄρκενθος). De situ
oppidi nondum plane constat; putat Sterrett fuisse loco qui hodie voca-
tatur *Losta* (*Zosta*), distans a Lystra fere mil. metr. XXVII, inter or.
et merid. ab illa. — 21—fin. narratur reditus Antiochiam
Syriae. — 21 μαθητεύειν = μαθητὴν εἶναι [Plutarch.] Moral. 837 C;
Mt. 27⁵⁷ (v. l. ἐμαθητεύθη); trans. = μαθ. ποιεῖν Mt. 28¹⁹, inde μαθη-
τεύεσθαι τι Mt. 13⁵² = μαθ. εἶναι. — ὑπέστρ.] ultra progredientes in
Ciliciam venturi erant, ubi iam exstabant ecclesiae; praeterea necessa-
rium erat iterum Lystram etc. adire. — 22 ἐπιστηρίζειν cf. ad 11² β;
ψυχὰς cf. 2. — καὶ ὅτι] suppletur λέγοντες ex παρακαλοῦντες; tum est
or. recta post ὅτι ut 11⁸. 15¹ al. — θλίψεων] cf. 1 Th. 3⁴. 1 Petr. 1⁶
al. Significantur insectationes, quales iam fuerant; ad δεῖ cf. 9¹⁶. —
23 χειροτονεῖν cf. 10⁴¹, *eligere, designare* (2 Cor. 8¹⁹) = καθιστάναι
Tit. 1⁵, v. infr. De modo autem electionis nihil significatur; fuerint
etiam ecclesiae in ea quaedam partes. — κατ' ἐκκλ. singulis conven-
tibus. — πρεσβύτεροι sunt Hierosolymis, 11³⁰ al., sicut ap. Iudaeos
(Lc. 7³); necessarium autem erat, ut hi Christiani, qui tam longe ab-
essent a primis sedibus novae religionis, rectores quosdam magistros-
que haberent. Idem Paulus fecit Ephesi, v. 20¹⁷, Titoque mandat ut
faciat in Creta (Tit. 1⁵ ἵνα καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους). Ob-
servatum autem est (cf. schol. Matth. ad 20¹⁷), a Paulo ipso non dici
πρεσβ. (nisi in epistolis ad Timotheum Titumque), sed ἐπισκόπους (σὺν
ἐπισκόποις καὶ διακόνις Phil. 1¹), ideoque etiam Lucam in Pauli ora-
tione eosdem dici facere ἐπισκόπους (20²⁸), quos ipse modo πρεσβ.
nuncupaverat (cf. Tit. 1⁵. 7). Est dignitatis alterum nomen, alterum

κεισαν. 24 καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν ἤλθον εἰς τὴν Παμφυλίαν, 25 καὶ λαλήσαντες εἰς Πέργην τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν, 26 κακεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν. 27 παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαρόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως. 28 διέτριβον δὲ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

CAP. XV.

1 Καὶ τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἑδίδασκον τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτμηθῇτε τῷ ἔθει τῷ Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι.

25 Ἄτ., εὐαγγελιζόμενοι αὐτοὺς

Cap. XV. 1 Ἰουδ., τῶν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων | καὶ τῷ ἔθει M. περιπατῇτε

α) 24 διελθ. ἀπὸ τῆς Πισιδίας sec. Gig., cf. 13 14 | εἰς τὴν Παμφ. NBCE, om. τὴν ADHLP | 25 εἰς Π. A, εἰς τὴν Π. N*, in Pergen amiat. al., Pergen Gig.; ἐν Πέργῃ BCD etc. (N*, de quo v. Tschd.) | τὸν λόγον τοῦ κυρίου NAC syr^p c.* syr^{sch} vulg. (it. τοῦ θεοῦ E Gig.) | 26 ἦσαν venerant Gig. | 27 et cum vulg. Gig. | ἀνήγγελλον male NABC, ἀνήγγειλον D; aor. etiam sec. vulg. Gig. | ὁ θεὸς ἐποίη. ND, cf. 15 4 et 7 | 28 et morati sunt (m. s. et. vulg.) Gig. | ἐκεῖ post δὲ EHLP (Gig.) | οὐκ ὀλ. χρ. Gig.

Cap. XV. 1 περιτέμνησθε EHLP | τῷ post ἔθει om. C³ (D)EHLP | δυνήσασθαι i. e. -εσθε C

β) 24 διελθ. δὲ D | 25 post Ἄττ. D syr^p c.* εὐαγγελιζόμενοι αὐτοὺς | 27 συνάξαντες D | ὁ θ. ἐπ. αὐτοῖς (recte om. αὐτ. D² Gig.) μετὰ τῶν ψυχῶν αὐτῶν D Gig.

Cap. XV. 1 post Ἰουδ. 8. 137. syr^p mg. τῶν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων | D sah. syr^p mg. περιτμ. καὶ τῷ ἔθει M. περιπατῇτε (περιπ. τ. ἔ. M. sahid.)

officii. Dicuntur etiam of προῖστάμενοι, Rom. 12 8. 1 Thess. 5 12. — μετὰ νηστειῶν v. 13 3. — παρέθεντο] plane ut 20 32 committunt fidei Christi, cum ipsi relicturi sint. Atticum magis est παρακατατίθεμαι. — cum πεπιστεύασιν D cf. Lc. 9 36 ἐώρακαν (-ασιν), ex mente eorum de quibus narratur. — 24 τὴν Πισιδίαν] ab Antiochia Pisidiae, 13 14. Articuli referri vid. ad c. 13 13 sq. — 25 εἰς pro ἐν ut saepe. Cf. autem 13 13; redeuntes demum videntur Pergae praedicasse. — κατέβησαν, ad portum scil., cf. 13 4 β. 15 8. Addit β εὐαγγελιζόμενοι αὐτοὺς, cf. 21 ὑπέστρεψαν εἰς . . ἐπιστηρίζοντες, = καὶ ἐπεστήριζον, quamquam dubium num hic quoque imperfecto vb. finiti locus sit; at certe εὐαγγελισάμενοι non poterat dici. V. etiam 21 16; Proleg. p. 20. — Ἀττάλεια condita ab Attalo Philadelpho Pergami rege, Strab. 667. — 26 cf. 13 4 plane consimilem narrandi rationem. — παραδεδομ. κτέ.] it. 15 40. — ἐπλήρωσαν 12 25. — 27 ad συνάξαντες D cf. 2 Petr. 2 5 ἐπάξας. — ἀναγγέλλειν (18 18. 20 20) attice ἀναφέρειν ἀπὸ ἐλάττονος εἰς μείζον πρόσωπον, sed hell. = ἀπαγγέλλειν, LXX. NT. (Anz 283). — β μετὰ τ. ψυχῶν αὐτῶν cf. 22, scil. corroborando dirigendoque. Μετὰ ut 15 4, = μετ' αὐτῶν ὧν, ἣν χεῖρ κυρίου μετ' αὐτῶν 11 21. — θύρα πίστεως hic tantum est; cf. autem 1 Cor. 16 9. 2 Cor. 2 12. Col. 4 3. (Lc. 13 24). — 28 fit transitus describendo statu rerum ut alias. — χρόνον οὐκ ὀλίγον 12 18.

Cap. XV. 1—33. Sequitur narratio de Pauli Barnabaeque

2 ἡγενομένης δὲ στάσεως καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. 3 οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες

2 ἐγένετο δὲ (vel οὖν) στάσις καὶ ζήτησις οὐκ ὀλίγη? | ἔλεγεν γὰρ ὁ Π. μένειν οὕτως καθὼς ἐπίστευσαν δισχυριζόμενος. οἱ δὲ ἐληλυθότες ἀπὸ Ἱερ. παρήγγειλαν αὐτοῖς ἀναβαίνειν | ὅπως κριθῶσιν ἐπ' αὐτῶν περὶ

α) 2 γεν. οὖν AEHP vulg. (non Gig.) | καὶ ζητ. om. E. 68. vulg. (non Gig.) | τῷ alterum om. DE | ἔταξαν] *factum est* syrsch | ἐξ αὐτῶν ἄλλους s | *hac quaest.* Gig.

β) 2 πρὸς α.) οὖν αὐτοῖς D, qui pergit c. syr^p mg. Gig.: ἔλεγεν γὰρ ὁ Π. μένειν (cos add. Gig.) οὕτως καθὼς ἐπίστευσαν (τις ἐπίστευσεν syr) δισχυριζόμενος (di. om. Gig., qui pergit *statuerunt autem* eqs. c. α) οἱ δὲ ἐληλυθότες ἀπὸ Ἱερουσ. παρήγγειλαν αὐτοῖς (om. α., add. *tunc* syr) τῷ Π. καὶ Β. καὶ τισιν ἄλλοις (et aliqui ex illis Gig.; illis = αὐτῶν, cf. v. 8 al.) ἀναβαίνειν κτέ. | ὅπως κριθῶσιν ἐπ' αὐτῶν (-οῖς D*) ante περὶ D. 137, eadem syr^p mg. post τούτου

itinere altero Hierosolymitano, cuius itineris haec est summa, quod non a Petro tantum, sed etiam ab Iacobo impetrarunt, ut Graeci Christiani ab observanda lege Mosaica et a circumcidendi necessitate liberarentur (cf. c. 10 sq.). Quam rem plane confirmat ipse Paulus Gal. 2¹⁻¹⁰, ubi de eodem itinere quae ad consilium suum pertinebant exponit. — 1 κατελθόντες] Antiochiam. Sec. β statim hi designantur (cf. α 5) ut Pharisaeorum sectae olim addicti (id quod res fert); παρείσαντο ψευδάδελφοι dicuntur a Paulo l. c. v. 4. — ὅτι cum orat. recta ut 14²² al. — ἔθει] v. ad 6¹⁴. In β ut in v. 5. 10 aliae quoque leges adiciuntur (fuerit in β τοῖς ἔθουσιν ut 21²¹; de dat. v. ad 9³¹). Ei Iudaistae, quos impugnat Paulus in ep. ad Gal., primo loco circumcisionem imponebant, sed inde sequi dicit P., ut etiam reliquae leges observandae sint, Gal. 5³. — Μωϋσέως] flexio est NT. -ῆς -έως (quasi a Μωϋσέυς) -εῖ (it.; -ῆ 7⁴⁴ sB etc. ut LXX) -ῆν (-έα Lc. 16²⁹). — 2 στάσις ut 23^{7. 10} *controversia*; idem est ζήτησις (σνζήτ.), Io. 3²⁵. — in β fuerit ἐγένετο δὲ (οὖν) στάσις κτέ., atque ita syr^p *facta est igitur*, syr^{sch} *et facta est*. — β ἔλεγε μένειν *manere iubebat*, ut 21²¹ al. — β οὕτως καθὼς ἐπ.] v. 1 Cor. 7¹⁷. — β δισχυρ. 12¹⁵. — ἔταξαν] οἱ ἀδελφοί, ecclesia; ad eosdem referendum ἐξ αὐτῶν. Verum sec. β Iudaistae provocaverunt ad apostolos; id quod non sane pugnat cum α. Paulus se id iter κατὰ ἀποκάλυψιν fecisse dicit (G. 2²), neque profecto erat cur illis dicto audiens esset, nisi propriae rationes accessissent. Cf. ad v. 4. — καὶ τινὰς ἄλλους] Titum commemorat P. Gal. 2^{1. 3}, qui si haec componas, Antiochenus fuisse videtur. In D syr^p contaminatio est: παρήγγειλαν αὐτοῖς [τῷ Π. καὶ Β. καὶ τισιν ἄλλοις]; sec. Gig. (et aliqui ex illis) simul ex Iudaistis quidam Hierosolyma profecti sunt, quod factum est sine dubio, cf. β 5. — ἀπόστ. καὶ πρεσβ. cf. πρεσβ. 11³⁰; iam enim quidam ex apostolis, maxime Petrus et Iohanes (Gal. 2⁹), Hierosolyma redierant. Tempus rei indicat Paulus G. 2¹: quamquam ambigua est eius loci interpretatio, v. Proleg. p. 23. — β κριθῶσιν ἐπ' αὐτῶν cf. 25⁹. — ζήτημα (cf. ζήτησις) in Actis tantum, 18¹⁵. 23²⁹ al. — 3 οἱ μὲν οὖν sine oppositione ut saepe. — προ-

ὕπὸ τῆς ἐκκλησίας διήρχοντο τὴν τε Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς. 4 παραγινόμενοι δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἄπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνῆγγειλάν τε ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησεν μετ' αὐτῶν. 5 ἔξανέστησαν δὲ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες, λέγοντες ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτοὺς παραγγέλλειν τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωϋσέως. 6 συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. 7 πολλῆς δὲ ζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπεν πρὸς αὐτούς· ἄνδρες

4 ἀπεδ. μεγάλως | 5 οἱ δὲ παραγγέλλαντες αὐτοῖς ἀναβαίνειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἐξανέστησαν λέγοντες | 6 πρεσβ. σὺν τῷ πλήθει | 7 Π. ἐν πνεύματι ἁγίῳ

α) 3 τε om. AEHL | καὶ τὴν Σ. DH | διηγούμενοι K* | πᾶσιν om. Gig. | 4 et cum Gig. | Ἱεροσόλυμα SCDEHL Gig. | male παρεδέχθ. SABD² (D* παρεδόθ.) | ἀπὸ τῆς BC | in fine C³HL καὶ ὅτι ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως, = 14²⁷, v. comm. | 5 ἀπὸ] de = ἐκ vulg. Gig. | 6 συνήχθ. τε BC vulg. (non Gig.) | hac quaest. Gig. | 7 συ(ν)-ζητήσεως CDEHL | ab antiquis diebus vulg. Gig.

β) 4 μεγάλως post ἀπεδ. CD² (pr. μεγως) 137. syr^p c.* sahid. (ardenter) Cassiod. | ἀπῆγγ. D | ὁ θεὸς post ἐποίησεν D 137 Gig., v. 12. 14²⁷ | 5 D syr^p mg.: οἱ δὲ παραγγέλλαντες αὐτοῖς ἀναβαίνειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἐξανέστησαν (adversus apostolos male add. syr) λέγοντες (om. syr.), tum cum contamin. τινες ἀπὸ τ. αἰρ. τ. Φ. πεπ. D, existentes qui crediderunt de haer. Ph. syr. Cf. Prol. p. 26 | 6 οἱ ante πρ. om. D | post πρ. 137. syr^p σὺν τῷ πλήθει | 7 et cum diu haesitarent (i.e. ἀπορεῖν s. διαπ., v. 5²⁴ al.) surgens Gig. | ἀναστ. Π. ἐν πνεύματι ἁγίῳ 137. syr^p mg., ἀνέστησεν ἐν πν. Π. καὶ εἶπεν corrupte D*

πεμφθέντες] cf. 20³⁸. 21⁵; etiam 17¹⁴ sq. 21¹⁶. 1 Cor. 16^{6, 11} al.; et ad honorem id et ad commodum pertinebat. — διήρχοντο] impf. opponitur aor. παραγινόμε. 4 (peragrabant, donec pervenerunt). — ἐκδιηγείσθαι 13⁴¹ in loco VT. (Ioseph.). — *ἐπιστροφὴν conversionem, cf. ἐπιστρέφειν; 1 Thess. 1⁹. — 4 ἀπεδέχθ. cf. 18²⁷. 21¹⁷. 28³⁰, = att. ὑπεδ. (εἰσδεχθέντες [Demosth.] 40¹⁴); alienum est a sententia παρεδ. & etc. admissi sunt, 16²¹ (propter παραγινόμε.?). — μεγάλως (β) Phil. 4¹⁰, magnifice, cf. μεγαλύνειν celebrare 5¹³ al. — ἀνῆγγειλάν . . αὐτῶν = 14²⁷, et quae illic addita καὶ ὅτι . . πίστεως hic quoque sunt in C³HL. Mirum autem est, ea hic non modo apta esse, sed paene etiam necessaria (ut αὐτοὺς v. 5 habeat quo referatur), illic vero superflua, cum hoc ipsum iam pridem Antiochiae factum esset, 11²⁰ sqq. — 5 *ἐξανέστησαν similiter Xen. Anab. 6, 1³⁰. Factum hoc in coetibus quibusdam minoribus (sicut ea de quibus agitur v. 4). Sublati erant in α Pharisei ex v. 1 sq.; iam erant hic commemorandi, sed cum incommodo narrationis; qui enim legati de certa re missi essent (α v. 2), cur non statim apostolos de ea adeunt? Contra sec. β nihil erat cur id facerent; ad Phariseeos ipsos pertinebat. Ceterum cf. 6⁹. — αἴρεσις 5¹⁷. — ὅτι δεῖ] or. recta ut 1. — 6 συνήχθ. 4⁵. Minime autem soli hi, v. 12 πᾶν τὸ πλήθος; itaque recte in β (137 syr^p) post πρεσβ. add. σὺν τῷ πλήθει (6²). — λόγος de causa quae in disceptationem venit, ut 19³⁸. — ἰδεῖν cognoscere. — 7 β ἐν πνεύματι ut Mt. 22⁴³ al. (13⁹ al.), a s. spir. actus. — ἀφ' ἡμερῶν ἀρχ. = ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου, cf. ἐκ γε-

ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀπ' ἡμερῶν ἀρχαίων ἐν ἡμῖν ἐξελέξατο ὁ θεὸς διὰ τοῦ στόματός μου ἀκούσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου καὶ πιστεῦσαι. 8 καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, δοὺς τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον καθὼς καὶ ἡμῖν, 9 καὶ οὐδὲν διέκρινεν μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν. 10 νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεόν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; 11 ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον καὶ κεῖνοι. 12 Ἐσίγησεν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβαν καὶ Παύλου ἐξηγουμένων, ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνε-

12 συγκατατιθεμένων δὲ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς ὑπὸ τοῦ Πέτρου εἰρημένους, εἰγ.

α) 7 ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξελ. EHL^p, cf. β; 14 27. 15 4; ἐν ἡμῖν $\aleph$ ABC | 8 *qui novit corda omnium* Gig. | αὐτοῖς post δοὺς add. CEHL^p vulg. (non Gig.) sahid. syr^{tr} Iren. al. (ἐπ' αὐτοὺς D); idem post ἐμαρτ. om. E vulg. sahid. | 9 οὐδὲν BHL^p | τε om. D | 10 τὸν θεόν om. latini quidam et codex et patres, v. Sabat. Tschd., et comm. | 11 Ἰησ. χριστοῦ CD Gig. (qui etiam domini nostri) | 12 ἤκουσαν Gig.

β) 7 ἡμῖν (ἐν ἡμῖν D², d, Gig.) ὁ θ. ἐξελ. D Gig. Iren. (hic in vobis ut etc.); om. ἐν 137 al., ἐν ἡμῖν om. sahid. syr^{sch} al. | διὰ στόματός μου D^{*}E | 8 ὁ δὲ καρδ. ὁ θ. D | 10 ὑμεῖς post οὖν syr^p c.* | 12 D syr^p c.* συγκατατιθεμένων (συγκατατεθ. D^{*}, assensissent syr) δὲ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς ὑπὸ τοῦ Π. εἰρημένοις ἐσίγησεν πᾶν D | Βαρνάβαν καὶ Παύλον ἐξηγούμενοι D^{*}

νεῶν ἀρχαίων 21. Dicuntur res c. 10 narratae, a quibus transierant anni fortasse XII. — ἐξελέξατο] = habito inter nos delectu voluit (Beza). Petrum inter omnes elegit, per quem salus gentilibus nuntiaretur. — δ. τοῦ στόματος cf. 1 5. 16 (etiam de artic. in β omisso). — εὐαγγέλιον 20 24; nusquam praeterea ap. Lc.; ne ap. Io. quidem (at ap. Paul. saepissime; etiam 1 Petr. 4 17). — 8 καρδιογνώστης 1 24. — ἐμαρτύρησεν] re ipsa testatus est eos sanctos iustosque esse. Cf. 10 47. 11 15 sqq. — 9 οὐδὲν (B al.) etiam alibi reperitur, ut 19 27 $\aleph$ ABHP, it. μηθέν 27 33 $\aleph$ AB; οὐθενός Lc. 22 35 AB al. Inde a quarto a. Chr. saec. hae formae passim reperiuntur; coalescebat in οὐδ(ε)ῖς δ, extrito ε, cum spir. asp. in θ (hinc nusquam οὐθεμία). — διέκρινεν 11 12. — καθαρίζειν 10 15; καθαρίζειν καρδίαν (כִּלְיָ) ἀπὸ ἁμαρτίας Sir. 38 10. — 10 πειράζειν τὸν θ. cf. (5 9 al.) Lc. 4 12, de re difficili quam sine necessitate aggrediari. Schol. ap. Matthaeium: ὡς δῆθεν οὐκ ἰσχύοντα σῶσαι τῇ πίστει. Sed laborat paullulum constructio (simile est Ps. 77 18 ἐξεπείρασαν τὸν θ. . . τοῦ αἰτήσαι), et cum πειράζειν etiam = πειρᾶσθαι sit (9 26 al.), omittaturque τὸν θ. ab Hieronym. in Gal. 5 1 aliisque patribus latinis multis, denique ὁ θεός proxime praecedat, fort. rectius sit τὸν θεόν pro interpolatis habere. — ζυγόν cf. Gal. 5 1; ἐπὶ τ. τράχηλον est periphrasis hebr. (ap. prof. ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἀνέμν, Hes. Op. 815; at in LXX τράχηλος etiam pro שֵׁרָף). — βαστάσαι 3 2. Numquam populus legem ut debebat observavit, 7 53 al. — 11 χάριτος] cf. Paul. Rom. 5 15. 1 7 al. — πιστεύομεν σωθῆναι ut ἐπηγγέλατο δοῦναι 3 18, ὥμοσεν καδίσαι 2 30, pro inf. fut. — 12 β συγκατατίθ. v. ad 4 18 β. — β πρεσβυτέρων] ex apostolis praeter Petrum Iohanemque fort. nemo

σιν δι' αὐτῶν. 13 μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων· „Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου. 14 Συμεὼν ἐξηγήσατο, καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἔθνων λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. 15 καὶ τούτῳ συμφανοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς γέγραπται· 16 „Μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυὶδ τὴν πεπτωκύναν, καὶ τὰ κατεστραμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν, 17 ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει κύριος

α) 12 δι' αὐτῶν ἐν τ. ἔθν. Gig. | 14 ἐπεσκ.] *suscitavit* Gig. | λαὸν ἐξ ἔθν. Gig. | ἐπὶ τῷ ὄν. HLP | 16 κατεστρεμμ. B, κατεσκαμμένα ACDELP; item cod. LXX fluctuant inter κατεστραμμ. et κατεσκ. | 17 ποιῶν s^aB, ὁ π. s^acorr AC D² (pr. ποιήσει) rell. (LXX) | πάντα ταῦτα (LXX) ELP, τ. πάντα H (om. πάντα in LXX AB etc.)

β) 13 (D syr^{sch} [non syr^p] ἀναστὰς Ἰάκ. εἶπεν, ex 7 ut vid.) | 15 καὶ οὕτως D* Gig. Iren. p. 199 (at *huic* p. 367) | συμφωνήσουσιν D* solus (praes. etiam d) | 16 μετὰ δὲ τ. D | ἐπιστρέψω D | 17 τὸν θεὸν D

Hierosolymis aderat. — ἐσίγησεν] itaque antea non tacuerant. Neque putari oportet, tranquille et moderate ad nostrarum „synodorum“ morem de his actum esse, neque Paulum lenius cum adversariis coram egisse quam solet facere in epistulis. Haec est πολλή ζήτησις (*rixa, contentio*) v. 7. Πλήθος v. 6 β. — ἤκουον] impf. ut 3. — ὅσα κτέ.] cf. 4. 14²⁷, verum nunc demum σημεῖα καὶ τέρατα (14³. s. sqq.) commemorantur, ut luculentissima Dei testimonia. — Βαρν. καὶ Π.] Hierosolymis principatus rursus Barnabae datur (it. 25), cuius fuerat ab initio, 13¹ etc. Tamen 22 auctor suum morem sequitur. — 13 σιγῆσαι] cf. β 13⁴¹. — Iacobus (12¹⁷) frater Domini, ob legis summam observantiam ὁ δίκαιος dictus, occisus postea (a. 62? v. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 486 sq.) ab Anano summo sacerdote, Ioseph. Ant. 20, 9, 1. Euseb. (Hegesipp.) h. e. II, 23, qui de rigidis eius moribus mira multa narrat. — ἀπεκρίθη v. ad 3¹². — 14 Συμεὼν (13¹) hic tantum P. nominatur. — ἐξηγήσατο] consentaneum multo longiorem re vera fuisse Petri orationem. — ἐπεσκέψατο c. inf. hic tantum, cum verbum frequens sit in NT. LXX (קָרַע), = *prospexit, curavit*. — 15 τούτῳ (οὕτως D corruptela vid.) ref. ad πρῶτον ἐπεσκ. κτέ. — 16 LXX Amos 9¹¹ sq.: ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὴν σκ. Δ. τ. πεπτ., καὶ ἀνοικοδομήσω τὰ πεπτωκότα αὐτῆς, καὶ τὰ κατεστρ. (κατεσκ., v. adn. crit.) αὐτῆς ἀναστήσω, καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτήν καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ὅπως ἐκ. οἱ κατ. τῶν ἀνθρ., καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' οὓς κτέ. Itaque prima sicut alias (13⁴⁷ e. gr.) liberius afferuntur, ad verbum extrema, in quibus summum momentum est. — ἀναστρέψω (ἐπιστρ.) non est LXX hebr.; = *iterum*, ut hebr. שׁוּבָא an revertar ad populum meum, ex quo secessi? — σκηνή metaph. pro regno. — καταστρέφειν *evertere*, Herodian. 8, 4, 22. Anz 371. — 17 τὸν κύριον (θεόν) non est LXX. hebr.; num interpolatum? Neque enim ad sententiam eo opus est (erit obi. σκηνή). Maxime vero in primis verbis inter se discedunt LXX et hebr.: מְבָרְכֵי יְיָ וְיִשְׂרָאֵל וְכָל הָעָם, = ὅπως κληρονομήσωσιν τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἑδῶμ. Pro וְכָל הָעָם legit וְכָל הָעָם auctor versionis, pro וְכָל הָעָם, neque וְכָל habuisse videtur. At sec. hanc lectionem paene totus loci usus intercudit. Num igitur

ποιῶν ταῦτα“. 18 γνωστὸν ἀπ' αἰῶνος τῷ κυρίῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ. 19 διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν, 20 ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας [καὶ τοῦ πνικτοῦ] καὶ τοῦ [αἵματος].

20 om. καὶ τ. πν. | αἷμ., καὶ ὅσα μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἐτέροις μὴ ποιεῖν

α) 18 αἰῶνός ἐστι τῷ EHLP, eidem γνωστὰ . . πάντα τὰ ἔργα α., et τῷ θεῷ pro τῷ κυρίῳ (Gig. nota sunt deo a saec. opera eius). Γνωστὰ etiam NBC, qui vetere vitio om. omnia post αἰῶνος, quae servarunt etiam AD (hic add. ἐστι post αἰ. ut E) vulg. (ibid. add. est) syr^p mg. Horum lectionem secutus sum: γνωστὸν . . τὸ ἔργον α.; γνωστά enim ex ταῦτα 17 ortum vid. | 20 ἀπὸ τῶν ἀλ. ACEHLP | καὶ πνικτοῦ AB

β) 20 καὶ τοῦ πνικτοῦ om. D Iren. Gig.; cf. 29. 21²⁶. — post αἷμ. add. D minusc. quid. sahid. Iren.: καὶ ὅσα μὴ θέλουσιν (D, ὅσα ἂν μὴ θέλωσιν rell.) ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἐτέροις μὴ ποιεῖν (ποιεῖτε D; non fieri illud alteri [falso Woide-Ford adhuc] sahid.). Cf. 29

Iacobus, quamvis Hebraeus, qui in hac quoque oratione patria lingua usus esse putandus est, prophetarum versionem tantum graecam legebat? an in eius exemplo hebraico eadem inerant corruptelae? an Lucas parum fideliter orationem rettulit? — ἐφ' οὗς κτέ.] supra 14 λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, in his igitur summum momentum. — ἐπ' αὐτούς ex hebr. post relat. — 18 itaque haec quoque multo ante per prophetam praedixit. Τοῦ αἰῶνος est ap. proph. 11 (cf. et. 3²¹). — 19 κρίνω constituo, 20¹⁶ al. (Polyb. 3, 6, 7). — *παρενοχλεῖν] vis praepositionis παρὰ (in aliqua re, germ. „dabei, daneben“) ad ἐπιστρέφειν pertinere vid. — Pauli sententiae Iac. et ipse accedit (cuius rei P. quoque testis, Gal. 2⁹ Ἰάκ. καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στυλοὶ εἶναι, κτέ.); quae autem excipit v. 20, plane minoris sunt momenti, cf. 31. — 20 ἐπιστεῖλαι 21²⁵. Hebr. 12²², v. infra ἐπιστολή 23 β. 30. — τοῦ ἀπέχ. = ἵνα ἀπέχωνται. — *ἀλισγημα pollutio h. l. solo, ἀλίσγειν nonnisi ap. LXX (Malach. 1. 7. 12 al.); origo obscura. (Hesych. ἀλίσγηθῃ συνεστιαθῇ, ἡλίσγημένους ἡρσνυμένους sunt falsae explicationes ad Dan. 1⁸. Mal. 1. 7 adscriptae.) Dicuntur εἰδωλόθντα, v. 29, quibus ἐν εἰδωλείῳ vesci ne Paulus quidem concedit, v. 1 Cor. 8. 10¹⁴ sqq. (Apocal. 2¹⁴. 20). — πορνεία] plurimus est P. in hac procul a Christianis arcenda; coniungitur cum εἰδωλολατρείᾳ 1 Cor. 10⁶ sq. Gal. 5¹⁹ sq. (Apoc. 11. c.). Cf. autem infr. — πνικτὸν D et hic et 29 et 21²⁵ om., neque aliam ob causam in VT. prohibitum est, quam quod suffocatum animal sanguinem retinebat, v. Levit. 17¹³; quare cum prohibetur αἷμα, suffocata quoque, nisi sanguine ante emissio (Lev. 1. c.). De sanguine vero omnia nota. Recte viderunt interpr., in Levit. c. 17. 18 easdem quattuor res peregrinis quoque (ῥῆ, προσήλυτοι) imponi, v. 17⁷ sqq. (εἰδωλόθντα), 10 sqq. (αἷμα), 13 sq. (πνικτὸν), 18⁶⁻²⁶ (πορνείας variae species), atque has ipsas leges Iacobum quoque gentilibus ratas facere, ut fort. ante eum alios doctores Iudaicos. Erat autem necessarium fere, ut Christiani Graeci, si cum Iudaeis Christianis convesci vellent, et εἰδωλόθντοις et sanguine abstinerent, neque id, quod ad sanguinem attinet, Graecis molestum esse poterat; quare non mirum quod huius nusquam

21 Μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος“. 22 τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν τῷ Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, Ἰουδαν τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν καὶ Σιλᾶν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, 23 ᾠγράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν. „Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοῖς τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν

23 γρ. ἐπιστολὴν διὰ χ. α. περιέχουσαν τάδε

α) 21 ἔχει et post πόλιν (ibi Gig.) et post αὐτὸν D* (hoc l. del. D²), post πόλιν syrutr; C τοὺς κηρ. αὐτ. κ. πόλ. ἔχει | 22 ἐξ αὐτῶν om. A Gig. Cassiod. | Παύλῳ sine τῷ DHLP | ἐπικαλούμενον HP Gig. | Βαρσαββαν D | 23 τάδε post αὐτῶν 8^cEHL^p; cf. β | πρ. ἀδελφοί 8^aABCD vulg. Gig., πρ. καὶ οἱ ἀδ. 8^cEHL^p; sed πρ. ἀδελφοῖς sec. sahid. Orig. int. VII, 329 L. (cf. XX, 147), om. ἀδ. post Κιλικ. (vel post ἐθν. sec. D)

β) 23 CD Gig. sahid. syr^p mg. γρ. διὰ χ. (per manus Gig. sah.) α. ἐπιστολὴν (ἐπ. δ. χ. α. D) περιέχουσαν τάδε (et mittentes, in qua erant haec syr^{mg}; epist. hoc modo sah.) | (ἀδελφοῖς post ἐθνῶν D)

Paulus mentionem facit. Adiungitur autem in β praeceptum Christi (Lc. 6³¹. Mt. 7¹², ubi adicitur οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί), ut iam summa omnis doctrinae moralis his praeceptis contineatur. — 21 Μωϋσῆς pro lege Mosaica ut Lc. 16²⁹ al. — γενεῶν aetatum (14¹⁶), cf. ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων 7. — κατὰ πόλιν ut 14²³. — ἔχει] iam habet, ut nihil opus sit Iudaeis praecipere. Scholion ap. Matthaeium: ὥστε περιττὸν τοῖς Ἰουδαίοις ταῦτα ἐπιστέλλειν, ἀπὸ τοῦ νόμου ταῦτα μανθάνουσιν (simil. Chrys. p. 283). Simul significari videtur, Iudaeis reliqua quoque praecepta omnia observanda esse (v. 21²⁰ sqq.), id quod ipse faciebat Iacobus. (Cf. infr. ad 39). — ἐν ταῖς συναγ. κτέ.] cf. 13¹⁵. — 22 ἐκλεξαμένους] acc. post dativ., ut ap. Atticos quoque saepe, Kühner II², 590 sq., multo magis autem NT. — Iosephus ὁ καλ. Βαρσαββᾶς est 1²³; coniciunt hunc Iudam illius fratrem fuisse, quia idem est patronymicum. — Σιλᾶς] ita semper in Actis (idem nomen ap. Ioseph.), at plena nominis forma Σιλουανός (cf. Ἀπολλῶς Ἀπολλώνιος, al.) ap. Paulum 1 Th. 1¹. 2 Th. 1¹. 2 Cor. 1¹⁹; it. 1 Petr. 5¹². Videlicet Silvanus quoque, quamquam fort. sicut Paulus civitatem Romanam habebat (v. ad 16³⁷), genuinus erat Iudaeus; quod ni fuisset, numquam inter ἡγουμένους (principes viros, Lc. 22²⁶) ecclesiae Hieros. esse potuisset. Itaque perversa, ne quid durius dicam, est quorundam coniectura, qui ex hoc Silvano et Tito Pauli comite (Gal. 2¹³), qui et Graecus erat et tunc ipsum cum Paulo Hierosolyma venerat, unum hominem faciunt T. Silvanum. — 23 ᾠγράψαντες cum anacolutia. — διὰ χειρὸς cf. 11³⁰ al., διὰ Σιλουανοῦ. ἔγραψα 1 Petr. 5¹². Ferebant illi epistulam. — β περιέχουσαν cf. 23²⁵ v. l., περιοχὴ 8³². — τάδε (β, v. l. α) rarum in NT., vide tamen 21¹¹. — cur non etiam καὶ Πισιδίαν καὶ Λυκαονίαν etc.? Puto ne ignotas paene regiones putida cura enumerarent, quae facillime subintellegebantur. — χαίρειν] graeca haec salutandi formula est in epist. Iacobi (1¹) et in Lysiae epist. Act.

καὶ Κιλικίαν [ἀδελφοῖς] τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν. 24 ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξεληθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, οἷς οὐ διεστείλαμεθα, 25 ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγραπτοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ, 26 ἀνθρώποις παραδεδοκόσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἰπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ [χριστοῦ]. 27 ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σιλᾶν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. 28 ἔδοξεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρους πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκες, 29 ἀπέχεσθαι εἰδωλοθυτῶν καὶ αἵματος [καὶ πνικτῶν] καὶ [πορνείας], ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς

26 χρ. εἰς πάντα πειρασμόν. | 29 om. καὶ πνικτῶν | πορν., καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἐτέροις (s. -ρφ) μὴ ποιεῖν,

α) 24 ἐξεληθόντες om. $\aleph^*B$ | post ὑμῶν CEHLP al. add.: λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, it. sec. Gig. Iren. 199 περιτέμνεσθε καὶ τηρεῖτε τ. ν. (an β?) | 25 ὁμοθ. γεν. Gig. | ἐκλεξαμένοις ABL | 26 κυρίου] *domini dei* Gig. | 27 vobis ante διὰ λ. vulg. Gig. | τὰ αὐτ. ἀπ. Gig. | 28 γὰρ om. Gig. | τῷ ἁγ. πνεύματι CDEHLP Gig. Cyr. | τῶν om. $\aleph^*D^*$ | 29 πνικτοῦ $\aleph^*A^*E$ HLP vulg. Gig., cf. 20

β) 24 post ἐξ. syr^p mg. *profecti sunt ad vos et* | (ἐξετάραξαν D^*) | 26 τὴν ψυχὴν D Iren. l. c. | post χρ. DE 137. syr^p mg. add. εἰς πάντα πειρασμόν | 27 ἀπαγγελοῦντας D, ταῦτα D^* (ταῦτα etiam sah. syr^p) | πλέον om. Cyr. | vobis *imponere* Cyr. | 29 καὶ πνικτῶν om. D Iren. Tert. Cyr. al., cf. 20 | post πορν. D minusc. quid. sahid. syr^p c.* Iren. Cyr.: καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι (*fieri vobis* Iren., vobis *fieri non vultis* Cyr.), ἐτέροις (D Cyr. sahid. ἐτέρῳ, sed *aliis* v. l. ap. Cyr.) μὴ ποιεῖν (ται adscr. D^2 , i. e. *ποιεῖτε, ne feceritis* Cyr., *ne faciatis* Iren. sahid., *qui ne f. ea alteri*), cf. 20 | ἀφ' ὧν D, a quibus Latini; ab his autem sah.

23₂₆; cf. 2 Io. 10. Lc. 1₂₈. — 24 recte adnotaverunt, simillimam esse periodum eius a qua incipit euangelium. — ἐξεληθόντες] cf. 1 Io. 2₁₉ ἐξ ἡμῶν ἐξηλθαν, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. Sine ἐξελθ. communio affirmatur, addito neque affirmatur neque negatur. — ἐτάραξαν] plane ut Gal. 1₇. 5₁₀. — *ἀνασκευάζειν *evertere* (*perturbare*), opp. *κατασκευάζειν* (*οἰκοδομεῖν*, 9₃₁); proprie iam att., ἀν. συνθήκας Polyb. 9, 31, 6 (cf. Kpk.). — λέγοντες (v. l. C etc.) cf. β 2. In ipsa epistula haec vel similia certe non defuerunt; Lucas autem non ipsam refert, sed sicut orationum summarium quoddam. — διαστέλλεσθαι *praecipere* Mc. 8₁₅ al., hell., Anz 326 (ap. Plat. Polyb. *accurate definire*). — 25 ὁμοθυμαδόν 1₁₄. — ἐκλεξαμένους ut 22. — ἀγραπτός c. gen. frequentissimum att. NT. de Christianis (cf. LXX Ps. 60₅ al.), cf. ὁ ἐρώμενός τιςος att. — 26 τὴν ψυχὴν (D) ferri potest, cf. 18₆ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, Buttmann 67. — β πειρασμόν de insectationibus ut 20₁₉ al., εἰς π. ut παροδ. εἰς φυλακάς 22₄. — 27 διὰ λόγου] fieri solebat, ut ei qui epistulas portarent de eis quae inerant et ipsi edocerentur, Eurip. I. T. 760. — ἀπαγγέλλοντας v. ad 14₂₅; non necessarium ἀπαγγελοῦντας (D). — 28 ἐπιτίθεσθαι pass. — βάρους] propter metaph. cf. Lc. 11₄₆. Mt. 11₃₀. — *ἐπάναγκες adv. att. Non exstat ap. att. τὰ ἐπάν., sed Lucas docto vocabulo parum recte utitur. — 29 διατηρεῖν ἀπὸ (D) Ps. 12₈, τηρεῖν ἐκ Io. 17₁₅. — ἑαυτούς] pron. refl. III. pers. plur. in NT. constanter (ut iam ap. Polyb.) pro refl. I. et II. pers. plur. adhibetur, cf. ad 6₃. — εὖ πράξετε] εὖ πράττειν graeca formula in epist. (cf. Ephes. 6₂₁ τί

εὖ [πράξετε]. ἔρρωσθε“. 30 οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες [κατήλθον] εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν· 31 ἀναγνόντες δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει. 32 Ἰουδᾶς τε καὶ Σιλᾶς καὶ αὐτοί, προφῆται ὄντες, διὰ λόγον πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπεστήριξαν. 33 ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης

29 πρ., φερόμενοι ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι | 30 ἐν ἡμέραις ὀλίγαις κατ. | 32 ὄντες πλήρεις πνεύματος ἁγίου,

α) 29 πράξατε male CDHL | 30 ἦλθον EHLF | 32 τε] δὲ DP vulg. | multis sermonibus Gig. | καὶ ἐπεστήρ. om. N*, καὶ ἐπ. αὐτούς sec. Gig.

β) 29 post πράξ. D Iren. Tertull. (cf. Cassiod.) φερόμενοι ἐν τῷ ἁγ. πνεύματι | 30 post ἀπολ. D* ἐν ἡμέραις ὀλίγαις | συναγόντες D* | post ἐπιστ. syrP c.* Iudas et Silas | 32 post ὄντες D πλήρεις πνεύματος ἁγίου | πολλοῦ om. D

πράσσω); alibi nusquam in NT. hoc πράττειν intrans. Nisi quidem confudit Lucas ποιεῖν et πράττειν ut 16²⁸, tum εὖ (quod rarum in NT.) et καλῶς; cf. 10³³. 1 Cor. 7³⁷ sq. Nempe modo (sec. β) ποιεῖν antecesserat. — β φερόμενοι κτέ.] sustentante (vectante Tertull.) vos sp. s., cf. Hebr. 1³. — ἔρρωσθε alia graeca formula, cf. 21³⁰ v. l. Vix credi potest haec verba ipsa in epistula infuisse; verum omnino scriptor non verba epistulae praestat, v. ad 24. Sed multi fidem universam huius decreti impugnarunt, innisi maxime Pauli verbis Gal. 2⁶ sqq.: ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες (apostoli cum Iacobo) οὐδὲν προσανέθεντο — — μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν (v. 10), quasi vel haec inter se recte coniungantur, quod secus est, vel προσανέθ. esse possit „iniunxerunt“, cum sit ut 1¹⁶. 2³ „me de nulla re consuluerunt“, nihil ex me quaesiverunt (sed me meam rem meo consilio gerere passi sunt sicut ipsi suam suo); cf. ad 25¹⁴. At nusquam commemorat P. illud decretum. Cur vero commemoraret? num auctoritate egebat apostolorum ad praecepta sua iniungenda, cum semper praedicet se illis non minorem esse? Itaque nihil est cur de Lucae fide dubitemus. — 30 ἀπολυθέντες 13³. Μὲν hic quoque sine oppositione. — ἐν ἡμέραις ὀλίγαις optime β: nunc enim festinant laetum nuntium afferre; antea tardum iter fecerant, 3. — πλῆθος ut 12. 6², = ἐκκλησίαν 14²⁷, ut ap. Att. quoque τὸ πλ. = ὁ δῆμος = ἡ ἐκκλ. — ἐπιτιδόναι NT. tradere, porrigere (de litteris ut hic Diod. 14⁴⁷. Herodian. 7, 6, 8, Wtst.); at dono dare att. — 31 manifesto declaratur summam epistulae hanc esse, non observandam esse gentilibus legem Mosaicam. — 32 καὶ αὐτοὶ ut 27, coniung. cum διὰ λόγον παρεκ. (Wendt). Num recte D om. πολλοῦ, ut hic quoque ut 27 opponantur λόγος et ἐπιστολή? Sed manente quoque πολλοῦ id fieri potest. — προφῆται 11²⁸. 13¹. — παρεκάλεσαν ut παρακλήσει 31. Vid. consolatio magis intellegenda esse quam adhortatio. — ἐπεστήριξαν 14²². — 33 ποιεῖν χρόνον (aliquod tempus) iam Demosth. 19¹²³ οὐδ' ἐποίησαν χρόνον οὐδένα (commorati sunt), Plat. Phil. 50D μέσας ποιήσεις νύκτας, cf. Stallbaum. Cf. 18²³. 20³. 2 Cor. 11²⁵. Iac. 4³. It. hebr. נִצַּחַן, Cohel. 6¹²; lat. facio, Cic. ad Att. 5²⁰ Iconii decem dies fecimus. — μετ' εἰρήνης 16³⁶, cf. πορεύου εἰς εἰρ. Lc. 7⁵⁰, quae est formula hebr. qua discedentes valere iubentur. —

ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτούς. 34 ἔδοξεν δὲ τῷ Σιλᾷ ἐπιμεῖναι [αὐτοῦ]. 35 Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου. 36 μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας εἶπεν πρὸς Βαρνάβαν Παῦλος· „Ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφούς κατὰ πόλιν πᾶσαν, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, πῶς ἔχουσιν“. 37 Βαρνάβας δὲ ἐβούλετο συμπαραλαβεῖν καὶ Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον. 38 Παῦλος δὲ [ῥήξιον] τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ [ἔργον, μὴ συμπαραλαμβάνειν τοῦτον]. 39 ἐ-

34 αὐτοῦ (an πρὸς αὐτούς?), μόνος δὲ Ἰούδας ἐπορεύθη | 38 οὐκ ἐβούλετο, λέγων | ἔργον (εἰς) δ' ἐπέμφθησαν, τοῦτον μὴ εἶναι σὺν αὐτοῖς

α) 33 ἀποστ. αὐτ.] ἀποστόλους EHLP | 34 om. **ABEHL**P amiat. al. (syrr c.* *Silae autem visum est manere ibi*), vetere vitio puto, cum oculus ab αὐτούς 33 statim ad αὐτοῦ 34 aberrasset. V. comm. Pro αὐτοῦ CD* αὐτούς, D² (a corr. antiquissimo) πρὸς αὐτούς, cf. 21 4 | 36 Π. (δ Π. D) πρὸς B. DEHLP Gig. | ἀδελφ. ἡμῶν HLP | πᾶσαν πόλιν DEHLP Gig., *universas civitates* vulg. | 37 ἐβουλεύσατο HLP, cf. β (v. l. 5 33. 27 39) | καὶ τὸν Ἰω. **AB**; om. καὶ HLP, τὸν ACE, καὶ τὸν D | ἐπικαλούμ. **BC** (sed rursus del. *epi*) CD Gig. | 38 ἀποστατήσαντα A, ἀποστήσαντα D | συμπαραλαβεῖν EH LP ex 37 | 39 ἐγ. οὖν CEHLP, *et facta est inter eos* Gig.

β) 34 (Σιλᾷ) σεῖλεα D; it. in dat. 17 4 *σίλαια*; *sileae* tolet. (it. 22); *syleas* -ae constanter Gig. Lucif. Cypr. Cassiod.) | post αὐτοῦ D Gig. vulgēlem tolet. Cassiod.: μόνος δὲ Ἰούδας ἐπορεύθη (vulgēlem add. *Ierusalem*) | 35 ὁ δὲ Π. D | καὶ μετὰ ἐτ. D*, sine καὶ Gig. | κυρίον (non τοῦ) om. vid. D* | 36 ἐν οἷς D | τοὺς ἀδ. τοὺς D syrr c.* | post κυρίον syrr c.* *et videamus*; id. post ἔχουσιν *placuit autem cogitatio Barnabae* | 37 ἐβουλεύετο D Gig. | τὸν καὶ M. sec. Cass., cf. 1 23 | 38 ῥήξιον D οὐκ ἐβούλετο, λέγων | αὐτοῖς om. D, *simul cum illis comitatus est* Gig. | ἔργον εἰς δ' ἐπέμφθησαν D, it. sine εἰς tolet. alique lat. | τοῦτον μὴ εἶναι σὺν αὐτοῖς D

ἀπὸ pro ὑπὸ ut 2 23. — 34 necessaria haec propter 40; cet. cf. ad 11 19 sq. Vid. in illo coetu, qui propter discessum eorum convenerat, S. mutatum animum declarasse. — ἐπιμεῖναι 10 48. — 35 iam alterum iter magnum Pauli incipit, quod narratur usque ad c. 18 22. Fit discidium inter Paulum Barnabamque; P. cum Sila primum Syriam Ciliciam Lycaoniam peragrat, — 16 5. Transitus fit descriptione ut mos est Lucae, qua in re verbis (ad explendam lacunam) non parcere solet. — ἑτέρων πολλῶν] cf. 13 1 consimilia plane. — 36 τινὰς ἡμέρας] tempora non magis quam alibi definiuntur. — ἐπιστρέψαντες reversi. — δὴ 13 2. — quod in fine syrr add., cum forma tradita v. 37 non congruunt. — 37 ferri potest etiam ἐβουλεύετο, praesertim in β, ubi sequitur ἐβούλετο 38; verum nusquam (5 33. 27 39) id est sine variis lect. Confunduntur ea verba etiam in codd. profanorum (e gr. Dem. 8 12. 13 36. 14 39. 15 1. 21. 31). — καλούμενον] rectius fort. ἐπικαλ., cf. ad 1 23. 13 1. Patruelis is erat Barnabae, et fort. cum eo Hierosolymis venerat (aut cum Petro, v. ad 39). — 38 ῥήξιον] v. ad 13 42. — ἀποστάντα] v. 13 13. Idem significat ἀποστατήσαντα A (nusquam NT.). — συνελθόντα 1 21. — β (εἰς) δ' cf. 13 2. — recte συμπαραλαμβάνειν praes., cum qualitas actionis spectetur, minime eventus. — β μὴ εἶναι] itaque λέγων est *postulans* ut 2 β. Iusta autem sine dubio P. postulabat. — 39 *παροξυσμός (att.) etiam LXX.

γένητο δὲ παροξυσμός, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τὸν τε Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μᾶρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον¹. 40 Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σιλᾶν ἐξῆλθεν, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ κυρίου ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. 41 διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν, ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας².

CAP. XVI.

1 Ἐκλήρησεν δὲ³ εἰς Λέβηθ καὶ εἰς Λύστραν. καὶ ἰδοὺ μαθητῆς

39 καὶ (s. τότε) Βαρνάβας (μὲν) παραλαβὼν τὸν M. ἔπλευσεν εἰς K., | 41 ἐκκλ., παραδιδοὺς <τε> τὰς ἐντολάς τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων?

Cap. XVI. 1 Διελθὼν δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα, κατήγησεν

α) 40 τοῦ θεοῦ CEHLP vulgclcm Gig. (14 26), κυρίου D* | 41 et peramb. Gig. | καὶ τὴν K. BD

Cap. XVI. 1 καὶ ante εἰς Δ. add. AB, om. KCD Gig. vulg. etc. | εἰς ante Δ. om. CDEHLP

β) 39 τότε (ex τὸν τε α?) Βαρνάβας (καὶ B. μὲν sec. Gig.) παραλαβὼν τὸν M. ἔπλευσεν D Gig. | 40 ὑπὸ ἀπὸ D | 41 ἐκκλ.] add. D (cf. Cassiod.) παραδιδοὺς (autem add. d) τὰς ἐντολάς τῶν πρεσβυτέρων, vulg. (sed non amiat. tol.) Gig. praecipiens custodiare praecepta apostolorum et seniorum, it. syr mg. et tradebant iis custodiare e. q. s.

Cap. XVI. 1 D syr mg. διελθὼν δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα κατήγη. εἰς (pluralem hab. syr. ut 15 41), Gig. Cassiod. et cum cumque C. circuisset civitates (has nationis C.) (4) devenit

Alia quoque dissensio intercesserat: quum enim (ut narrat P. Gal. 2¹¹ sqq.) Petrus Antiochiam venisset, hoc ipso ut vid. tempore, is primo communionem mensae Graecis concedere non dubitavit; sed postquam venerunt quidam a Iacobo missi (cf. ad 11¹⁸), in veterem morem relapsus est, itemque Barnabas reliquique Iudaei, quare P. Petrum vehementer obiurgavit. Quam rem sunt qui mirentur a Luca non commemorari, quamvis, quantum nos sciamus, nihil gravius ex ea consecutum sit. — ἀποχωρισθ. Apoc. 6¹⁴. — τότε pro τὸν τε D ex corruptela? qua admissa reliqua quoque refingenda erant. Sed cf. etiam Gig. — Μᾶρκον] cognomen Romanum nunc pro patrio nomine, sicut conveniebat ei qui terras Graecas frequenter adiret (B. Weiss). Item semper ap. Paulum Petrumque. — Κύπρον] ut 13⁴, ad visendos scil. qui illic erant coetus Christianos. Non commemoratur posthac B. in Actis. — 40 ἐπιλέγειν (-εσθαι) eligere (att., LXX). Elegit ut socium, non ut ministrum (13⁵); de ministris tacet Lc., quamquam verisimile est aliquem vel aliquos fuisse. — παραδοθ. cf. 14²⁶. — 41 διήρχετο] sequitur aor. XVI, 1, usque dum devenit. — recte in β addi videtur mandata apostolorum eum tradidisse (16⁴); idcirco enim per has regiones (ubi pridem fuerat, 11²⁵. Gal. 1²¹; cf. etiam v. 31) proficiscitur. Sed de forma additamenti testes non consentiunt, neque sufficere videtur πρεσβυτ. (D) ad eccl. Hierosolymitanae principes designandos. Atque iterum idem pluribus verbis commemoratur 16⁴; itaque etiam de interpolatione facta cogitare possis.

Cap. XVI. 1 init. plenius in β. — καταντῶν devenire inde ab h. l. frequens in Actis (Polyb. al.). — Λέβηθ καὶ Λύστρ.] recte nunc ordine inverso (v. 14⁶), a Cilicia enim veniens Derben priorem adit. — ἐκεῖ]

τις ἦν ἐκεῖ ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἑλλήνος, 2 ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν. 3 τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἤδεισαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ ὅτι Ἑλλήν ὑπῆρχεν. 4 ὥς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδοσαν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλὺμοις. 5 αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστρεοῦντο τῇ πίστει καὶ ἐπερίσσεον τῇ ἀ-

4 διερχόμενοι δὲ τὰς πόλεις, ἐκήρυσσον αὐτοῖς μετὰ πάσης παρρησίας τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστόν, ἅμα παραδιδόντες καὶ τὰς ἐντολάς

α) 1 γυναικὸς τινος HLP | Ἰωνίου NE | 3 πάντες CD | ὅτι Ἑλλήν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν. NABC vulg. (vix Gig., qui patrem eius Graecum esse) | 4 παρεδίδουν HLP | καὶ τῶν πρ. EHLF | Ἱερουσαλὴμ EHLF | κεκριμένα in fine Gig. | 5 περιέσσεον E |

β) 1 ἐκεῖ ἦν D, ibi disc. erat quidam Gig. | (viduae mulieris sine Iud. Gig. fu., Ἰουδ. γήρας 25, cf. v. 1. 936) | 4 D διερχόμενοι δὲ τὰς πόλεις ἐκήρυσσον [καὶ παρεδίδοσαν, quae delenda] αὐτοῖς μετὰ πάσης παρρησίας τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστόν, ἅμα παραδιδόντες καὶ τὰς ἐντολάς τῶν (τῶν add. D²) ἀπ. κ. πρ. τῶν ἐν Ἰ.; syr^p mg. post πόλεις: praedicantes cum omni libertate dominum I. Chr.; etiam Gig. circumcuntes ergo (διερχ. οὖν) civitates (deinde ut α) | 5 τῇ πίστει om. D

Derbae, v. 20 4, ubi Δερβαῖος dicitur Timotheus. Num igitur delenda καὶ εἰς Α. ? Nempe aut satis erat Derben nominari, aut etiam Iconium adiciendum, quod et ipsum P. tunc adiit (v. 2). — γυν. Ἰουδαίας] Eunice sec. 2 Tim. 1 5, ubi etiam avia Lois nominatur. Sunt nomina genuina Graeca, quod non mirum est, permixtis iam dudum in illis regionibus Iudaeis Graecisque. — 2 ἐμαρτυρεῖτο 63. — Λύστροις κ. Ἰκ.] itaque in illas quoque civitates praedicator venerat. — 3 ἐξελεῖν] iam tertius socius operis assumitur, cf. 17 14 sq. 19 22. 1 Thess. 1 1. 2 Thess. 1 1. Simul apparet (ἐξελεῖν) non iam de inspiciendis veteribus coetibus cogitari, sed de novis condendis. — λαβὼν] itaque sua manu circumcidit. Gen. 17 23 καὶ ἔλαβεν Ἀβραάμ Ἰσμαὴλ τὸν υἱὸν — καὶ περιέτεμεν. Circumcisio ἀδιάφορον erat ex Pauli sententia, v. 1 Cor. 7 18 sq., neque salutis aeternae causa T. circumciditur, sed utilitatis. 1 Cor. 9 20. — διὰ τοὺς Ἰουδ.] qui toleraturi non erant ἀπειρίμκτον praedicatorum. — τόποις, oppidis locisque, ut 27 1. 8, Lc. 4 37. 10 1. — τὸν πατέρα α. ὅτι dictum ex consuetudine graeca, Kühner Gr. II², 1082, 4; ὑπῆρχεν fuerat, cf. 3 10. Mc. 11 32. Io. 9 8; si vivus pater fuisset, ὑπάρχει exstaret, v. ad 22 2. — 4 τὰς πόλεις] Lystram, Iconium, Antiochiam. — παρεδιδόναι φυλ. 12 4. — δόγματα de decretis principum eccl. hic tantum (cf. 17 7 al.), κεκριμένα 15 19. In β etiam τὸ κηρύσσειν commemoratur (cuius causa Tim. circumcisis erat, et v. v. 6); μετὰ πάσης παρρ. cf. 4 29 al.; ἅμα c. ptc. 24 26. 27 40; ἐντολάς praecepta ut saepe. — 5 fit transitus describendo statu ut alias. — στερεοῦν proprie 3 7. 16; στερεὸς τῇ πίστει 1 Petr. 5 9. Vix vid. omitti posse τῇ πίστει (D). — περισσεύειν augeri, ut alibi NT. abundare, abunde suppetere, ex usu vulgaris linguae, quae etiam περισσός adiectivo frequenter utitur. Ἐπερίσσεον est forma ab Atticistis merito proscripta, Lobeck Phryn. 28. — 6—8 iter per terras nondum per-

ριθμῷ καθ' ἡμέραν. 6 Διήλθον δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ· 7 ἔλθόντες δὲ κατὰ τὴν Μυσίαν, ἑπείραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορευθῆναι, καὶ οὐκ εἰσεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ· 8 διελθόντες δὲ τὴν

7 γενόμενοι | ᾗθειαν εἰς Βιθ. πορεύεσθαι

α) 6 διήλθον κ ABCDE Gig; διελθόντες HLP, etiam vulg., quae *vetati sunt* = ἐκωλύθησαν | καὶ τὴν Γ. EHLP | λαλῆσαι in fine Gig. | 7 δὲ post ἐλθ. om. HLP, cf. 6 | κατὰ τὴν Β. HLP, εἰς Β. D | πορεύεσθαι CDHLP | Ἰησοῦ om. HLP, τοῦ κυρίου C* Gig., al. τὸ ἅγιον vel χριστοῦ | 8 et cum Gig. | παρελθόντες male codd. praeter D (δι. etiam vulg. Gig.)

β) 6 μηδενὶ λαλῆσαι D Gig. (*omnino*), cf. 417 | τ. λ. τοῦ θεοῦ D Gig. vulg. clem | 7 ἐλθόντες] γενόμενοι D² (-νην pr.) | ἐπειρ.] ᾗθειαν D

agratas, Phrygiam Galatiam Mysiam, ad Aegaeum mare factum. Summa brevitate haec pars itineris perstringitur magis quam narratur, non quo sine fructu fuerit, sed quod nihil memorabile acciderat, et quod ad maiora scriptor festinabat. Proleg. p. 12. Sic autem haec gesta esse videntur. Ab Antiochia Pisidiae vel Phrygiae (ad 13¹⁴) in Phrygiam egressi sunt, eo consilio ut occidentem versus in Asiam (Asiam propriam, i. e. Mysiam Ioniam Lydiam Cariam, Phrygia tamen exclusa, cf. 2⁹, Plin. N. h. 5²³) iter flecterent; qua re prohibiti in septentrionem versus ire perrexerunt. Peragrata autem Galatia in Phrygiam redierunt, unde vel occidentem versus per Mysiam vel septentrionem in Bithyniam iter faciendum erat. — 6 Γαλ. χ.] ita Lc. etiam 18²³; alii Γαλατία ut Paulus Gal. 1². Urbes maiores habebat non sane multas: Pessinuunta, Ancyram, Tavium, v. Plin. N. H. 5⁴², incolebant autem Galatae i. e. Galli, qui post longas peregrinationes ibi sedem invenerant. Χώρα ad Γ. tantum pertinet, v. 18²³. Tum igitur Galatae ei, ad quos scripsit Paulus nobilem epistulam, novae religioni accesserunt. Mirus autem error est eorum, qui verbo διήλθον eam vim inesse putant, ut praedicatio evangelii excludatur, neque vero ex loco Gal. 4¹³ (δι' ἀσθενείαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρῶτον) colligendum est noluisse P. Galatis nuntium salutis afferre, sed morbo detentum id facere coactum esse; nam locus ille procul dubio corruptus, facili autem medicina sanandus est (δι' ἀσθενείας, ut vulg. syr. uterq., qui *per infirmitatem*, non *propter*). Gravius autem errarunt, qui Galatas Pauli intellegi voluerunt Lycaonas, quippe qui a Romanis Galatae provinciae essent attributi; neque enim, ut mittam alia, ea re ex Lycaonibus Galli facti erant (ὧ ἀνόητοι Γαλάται Gal. 3¹). — ὑπὸ τ. ἁγ. πν.] quod si arcere vellet, facile efficiebat id ut sentiretur; si impellere, somniis usum est, v. 9. 18⁹ (v. tamen et. 19¹ β. 20³ β). — male D μηδενὶ λαλῆσαι, quasi iam in Asia fuerint. — 7 κατὰ] cf. γενόμενοι (ita hic β) κατὰ τὴν Κνίδον 27⁷, i. e. ad confinia Mysiae. — ἐπείραζον 15¹⁰. In Bithynia magnae erant urbes, ut Nicomedia, Nicaea, Prusa. — Ἰησοῦ v. 10²⁰. 13². — 8 παρελθόντες (κ etc.) sensui adversatur: non praetereunda, sed transeunda erat Mysia, ut ad Aegaeum mare venirent. — κατέβησαν 14²⁵. — Ἀλεξάνδρεια ἢ Τρωάς, vulgo Τρωάς dicta, ab Alexandri

Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα. 9 καὶ ὄραμα διὰ νυκτὸς τῷ Παύλῳ ὤφθη, ἀνὴρ Μακεδὼν τις ἦν ἐστὼς, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων· „Διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν“. 10 ὥς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐξηγήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ θεὸς εὐαγγελίσασθαι αὐτούς. 11 ἀναχθέντες οὖν ἀπὸ Τρωάδος εὐθυδρομήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Νέαν πόλιν, 12 κακείθεν εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶν πρώτης μερίδος τῆς Μακεδονίας πόλις,

9 καὶ ἐν ὁράματι διὰ ν. ὤφθη τῷ Π. ὥσει ἀνὴρ Μακ. τις ἐστὼς κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, παρακαλῶν καὶ | 10 διεγερθεὶς οὖν διηγήσατο τὸ ὄραμα ἡμῖν, καὶ ἐνοήσαμεν ὅτι | τοὺς ἐν τῇ Μακεδονίᾳ? | 11 τῇ δὲ ἐπαύριον ἀναχθέντες

α) 9 διὰ (om. C.) τῆς ν. ^{SC}EHL^P, cf. 5 19. 17 10. Lc. 5 5 | ὤφθη τῷ Π. ACD*HLP | ἀνὴρ τις ἦν Μακ. HLP al. | καὶ παρακ. ^{SA}BCE vulg. Gig. | 10 et ut Gig. | vidit visum Gig. | εἰς τὴν M. recte fort. ADH | ἡμᾶς om. ^S* | ὁ κύριος DHL^P Gig. (qui dominus nos advoc.) | 11 ἀναχθ. δὲ ^{SA}(D)E vulg. Cassiod. (non Gig.) | τῇ τε H vulg. Gig., καὶ τῇ D | Νεάπολιν CD*EHL^P | 12 κακείθεν τε HP, inde Gig. | πρώτης μερίδος τῆς M. B, πρ. τῆς μ. M. ^{SA}C, πρ. τ. μ. τῆς M. HLP; cf. β; scripsi sec. B sed πρώτης (ita olim quoque I. Pearce)

β) 8 κατήντησαν D, nos venimus diserte testatur Iren. III, 14 1 | 9 ὄρ. ἐν ὁράματι D | ὥσει ante ἀνὴρ D ^{syrsch} sah. | ἦν om. D*E ^{syrsch} | ἐστὼς κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ D ^{syrs} c.* sahid. | αὐτὸν om. D | 10 D διεγερθεὶς οὖν διηγήσατο τὸ ὄραμα ἡμῖν, καὶ ἐνοήσαμεν ὅτι κτέ.; sahid. cum autem surrexisset narravit nobis visionem. Statim etc. (ut α) | αὐτούς | τοὺς ἐν τῇ Μακ. D | 11 τῇ δὲ ἐπαύριον ἀν. ἀπὸ D 137. ^{syrs} mg. | ἡμέρα post ἐπ. D (et. vulg. Gig. die, sed necessario) | 12 πρώτῃ κεφαλῇ D ^{syrsch}, μερίδος om. D 137. ^{syrs} utr. al. | demorati autem sumus . . diebus multis Gig.

successoribus (Antigono Lysimachoque) condita, ab Augusto colonia aucta, ad mare sita erat contra Tenedum. — 9—12 Philippos Macedoniae proficiscuntur. — 9 διὰ νυκτός 5 19. — Μακεδὼν] poterat vidisse P. die proximo Troade Macedones quosdam, chlamyde causiisque insignes; inde facile agnoscebat. In β sensus idem, constructio mutata (ἐν ὁράματι 10 3 al.; ὥσει 6 15; κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ 3 13; παρακ. sine αὐτὸν, quia praecedit αὐτοῦ). — 10 ἐξηγήσαμεν] res maxime memorabilis, cui auctor interfuerat, ex prima persona narratur, inde ea manet dum potuit manere (ad v. 17). V. Proleg. p. 10. Minus apte sec. Iren. iam v. 8 prima pers. est. Etiam clarius ex β ratio eius pers. apparet. — συμβιβάζειν (9 23) hic ut att. colligere. — προσκέκληται 13 2. — αὐτούς] i. e. τοὺς ἐν τῇ M. (D, ex interpretatione?), ut saepe. — 11 Troas erat Asiae (20 4 β), in qua vetiti erant de Christo loqui; itaque ne illic quidem fecisse putandi sunt. De coetu Christiano Troadensi (v. 20 7) cf. 2 Cor. 2 12. — β ἐπαύριον 10 3 al. — εὐθυδρομεῖν (ap. Philon.) de cursu secundo praeterea 21 1. — β ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ut 7 26 (sine ἡμ. 20 15. 21 13). — Νέαν πόλιν] sic divisim antiquiores (ut Μεγάλη πόλις al.). Sita erat contra Thasum. — 12—40 de rebus Philippis gestis. — 12 κακείθεν] suppl. ἤλθομεν, pedibus scilicet. — Φιλίπποι a Philippo Amyntae f. condita, ab Octaviano Augusto post pugnam Philippensem iterumque post Actiacam colonia aucta (v. infr.). — ἥτις pro ἥ (7 57); femin. est propter praed. πόλις (et cf. ad 5 23). — πρώτη codd.; sed id situne, an dignitate? at situ Neapolis certe prima quam attigerunt; aut si haec Thraciae est, non minus Philippi, v. Plin. H. N.

κολωνία. ἤμεν δὲ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. 13 τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμόν, οὗ ἐνόμιζον ἐν προσευχῇ εἶναι, καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναῖξιν. 14 καὶ τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορφυρόπωλις πόλεως Θυατείρων, σεβομένη τὸν θεόν, ἤκουεν, ἥς ὁ κύριος διήνοιξεν τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ Παύλου. 15 ὥς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ

α) 12 αὐτῇ τῇ D²HLP Gig. | 13 τῇ δὲ D al. | τῆς πόλεως] τῆς πόλεως EHLP | ἐνόμιζεν προσευχὴν x, ἐνομίζομεν προσευχὴ B, it. A (sed resc.), -αμεν προσευχὴν C; ἐνομίζετο προσευχὴ EHLP; cf. β | ἡμῶν post συν. male x*CE, ibi add. syr c.* | 14 ἡκουσεν D*L vulg. (audiebat verbum Gig.) | ἥς] huic Gig. | τοῦ Π. omnes praeter BD | 15 haec cum Gig.

β) 13 τὸν ποτ. D | ἐδόκει προσευχὴ εἶναι D vulg., oratio esse videbatur d Gig. (in locum in quo precabamur sahid.) | συνεληλυθυίας D | 14 τῆς πόλεως D | 15 καὶ πᾶς ὁ οἶκος D, cum omnibus suis Gig.

418, qui utrumque oppidum Thraciae attribuit, quamquam provincia Maced. usque ad Nestum flumen pertinebat, utrumque includens. Dignitate autem et Thessalonice superabat (πρώτῃ Μακεδόνων vocata in inscr. C. I. Gr. 1967) et Amphipolis. In D est κεφαλὴ, sensu neque in NT. neque alibi obvio; vid. interpretatio esse, e latino caput conversa. Scribendum utique πρώτης, cf. de quattuor regionibus, in quas Romani Macedoniam diviserunt, Liv. 45²⁹; quarum regionum prima erat orientalis Mac. pars, caput autem eius Amphipolis. De artic. ad πρώτος non addito cf. ad 12¹⁰. — *κολωνία] v. supra; iuris scil. Italici. Cf. 21. — ἡμέρας τινάς proprio sensu, usque ad diem sabbati v. 13, ubi aor. est. Sed sec. Gig. διετρίψαμεν et ἱκανὰς ἡμ., de universo tempore per quod Philippis commorati sunt; cf. 14³. — 13 σαββάτων 13¹⁴. — non erat synagoga Philippis, neque Iudaei multi, quippe quos ne tolerarent quidem facile incolae Romani; sed erat locus ubi ad precandum conveniebant, aquam praebens ad ablutiones necessarias. Tales locos appellatione προσευχῇ distinctos fuisse ab synagogis probari non potest, v. Schürer Gesch. d. jüd. Volkes II², 373, ipseque hic locus, ex quo id colligi posse videbatur, sine dubio corruptus est: quem facillime sanaveris ex lectione B ENOMIZOMENIΠΡΟCΕΤΥΧΗΝΑΙ una littera mutata (M in N). Νομίζειν solere saepe ap. prof., cf. νομιζόμενα 2 Macc. 14⁴; de tertia pers. plur. cf. Lc. 12⁴⁸. Buttm. p. 118 sq.; εἶναι ἐν ut 1 Tim. 4¹⁵ ἐν τούτοις ἴσθι. Lc. 11²¹. 8⁴³ al. Cf. ad v. 16. — ἔξω τῆς πόλεως Hebr. 13¹². — ποταμόν, Angiten, qui in Strymonem influit. — συνελθούσαις] propter orationes; sunt mulieres ἰονδαΐζουσαι. — 14 Λυδία] ex ipsa Lydia oriunda, ubi purpuraria ars florebat (Plin. N. H. 7⁵⁷ al., v. Wtst.); de Thyatiris (Strab. p. 625, in confiniis Mysiae) etiam inscriptiones βαφέων (C. I. Gr. 3496 sqq.) testantur. Nomen Lydia ex Horatio notum est. — *πορφυρόπωλις. — πόλεως Θυ.] male cum artic. D; est appositio, ut πόλει Ἰόππῃ 11⁵. — ἤκουεν] ut ἐλαλοῦμεν 13 impf.; quod evenit aor. διήνοιξεν (7⁵⁶) declaratur. — διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφὰς Lc. 24⁴⁵. Καρδία ut כַּל mentis sedes, 28²⁷ ex Ies. συνιέναι τῇ καρδίᾳ ut ἀκούειν τοῖς ὤσιν; ipsum διανοίγειν τ. κ. 2 Macc. 1⁴. Plut. Mor. 36 D προανοίγειν τὴν ψυχὴν τοῖς λόγοις (Kypke). — προσέχειν 8⁶. — 15 καὶ ὁ οἶκος] de constr.

ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσεν λέγουσα· „Εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ κυρίῳ εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου μένετε“, καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς. 16 ἐγένετο δὲ πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχήν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντήσας ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρείχεν τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. 17 αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύλῳ καὶ ἡμῖν ἔκραξεν λέγουσα· „Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν σωτηρίας“. 18 τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. διαπονηθεὶς δὲ Παῦλος καὶ ἐπιστρέψας

α) 15 αὐτὴ ante καὶ ὁ **scE**, cf. 31. 33; sed etiam 182 | εἶναι τῷ κυρ. Gig. | μένετε **CHLP** | 16 τὴν om. **DHLP** | πύθωνος **C³D²EHLP** Gig. Lucif. | ὑπαντήσας **ADHLP** | 17 κατακολουθούσα **SB**D | clamavit Lucif. (non Gig.) | τῷ om. **B** | ὑμῖν **AC²** (**C^{*}** latet) **HLP** | 18 τοῦτο sine δὲ Gig. (non Lucif.) | Παῦλος sine ὁ **xAB**: add. ὁ cett. | καὶ ante ἐπιστρ. om. Gig. Lucif.

β) 15 παρεκάλει sec. Gig., non male | κυρίῳ **θεῷ D** | 16 τοῖς κυρίοις (om. αὐτῆς) διὰ τούτου μαντ. **D^{*}** | 17 καὶ ἔκραξεν **D^{*}** | ἄνθρωποι om. **D^{*}** Gig. Lucif.; Gig. etiam εἰσὶν om. | καταγγ.] εὐαγγελίζονται (-τε, *-τες) **D** | 18 ἐπιστρέψας δὲ ὁ **Π.** τῷ πν. καὶ διαπονηθεὶς εἶπεν corrupte **D**

cf. 182. οἶκος de familia ut att.; at εἰς τὸν οἶκον pro att. εἰς τὴν οἰκίαν. Semper familia tota simul in coetum Christianum recipitur, ut Corneli c. 10, custodis carceris infr. 33, Crispi 188. — κεκρίκατε] quia, ἐβεβήπιστο, qua re id iudicium erat latum. — μένετε an μέναιτε? neque terminus subintellegitur ut 9⁴³, neque oppositum est τῷ ἀπελθεῖν, ut 10⁴³; at potest esse *domicilium constituite*, ut 183 β. Ceterum etiam ex Phil. 4¹⁵ apparet, summa liberalitate novos Christianos Philipenses adversus Paulum usos esse. — παραβιάζεσθαι (Polyb., LXX, Anz 359) **Lc. 24²⁹**. — 16 quando id acciderit, non dicitur; sed diutius certe sunt Philippis commorati (cf. ad 12) multosque viros et feminas ad novam religionem traduxerunt. — iam recte τὴν προσευχήν locum precationibus destinatum. Fiebat ibi cotidie, ut vid. (v. 18), conventus eorum, qui vel addicti iam essent Paulo vel audire eum velent. — παιδίσκη 12¹³. — πνεῦμα πύθωνα (apposit. ut πόλεως Θνατ. al.)] **Plut. defect. orac. 9**: εὐήθες τὸ οἰεσθαι τὸν θεὸν αὐτόν, ὥσπερ <εἰς> τοὺς ἐργαστριμύθους, **Εὐρυκλέας** πάλαι νῦν δὲ **Πύθωνας** προσαγορευομένους, ἐνδυνάμενον εἰς τὰ σώματα τῶν προφητῶν ὑποφθέργεσθαι κτέ. **Suidas**: ἐργαστριμύθος· ἐργαστριμύτις, ὅν τινες νῦν **Πύθωνα**. Credebatur daemon e ventre illorum loqui et vaticinari (τὴν **Εὐρυκλέους** μαντείαν **Aristoph. Vesp. 1019**). — ὑπαντᾶν et ἀπαντᾶν (v. var. l.) sunt **NT.**, sed magis illud codd. firmatum; ap. att. idem fere poeticum. — ἐργασία de quaestu iam **Xenoph. Mem. 3, 10, 1**. — τοῖς κυρίοις] it. 19; poterant esse unius servi domini plures, e. gr. fratres duo. — 17 κατακολουθεῖν (Polyb. al.) ap. **Lc.** tantum (euang. 23⁵⁵). Cum vidisset, revertit et prosecuta est. Aoristo (v. var. l.) opus, ut τὴν ὑπαντήσασαν revertisse significetur. — οὗτοι] male **D** sine ἄνθρ.; quamvis οὗτοι δοῦλοι κτέ. (sine artic.) rectum sit. — ὑψίστου v. ad 7⁴⁸, ubi sine θεός ut **Lc. 1³²** al.; ut hic **Lc. 8²⁸**. **Mc. 5⁷**. **Hebr. 7¹**. — frequenter in **NT.** a spiritibus malignis Christo eiusque nuntiis testimonium redditur (cf. 19¹⁵), sed semper Christus id prohibet, ut hic **Paulus. Mc. 1²⁴** sq. al. — 18 διαπονηθεὶς 42. — ἐπιστρέψας intrans. ut

τῷ πνεύματι εἶπεν· „Παραγγέλλω σοι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς“, καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. 19 Ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς, ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν¹, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σιλᾶν εἰλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας², 20 καὶ προσ-αγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπαν³. „Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, 21 καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδὲ ποιεῖν Ῥωμαίοις οὐσιν“. 22 καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, καὶ⁴ οἱ στρατηγοὶ περιρρηξάντες

19 ὡς δὲ εἶδαν οἱ κύριοι τῆς παιδείας, ὅτι ἀπεστέρηται (?) τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἧς εἶχαν δι' αὐτῆς, | στρατηγούς, | 20 προσήνεγκαν αὐτοὺς λέγοντες | 22 καὶ πολὺς ὄχλος συνεπέστησαν κατ' αὐτῶν κράζοντες. τότε

α) 18 ἐν τῷ ὄν. DHLP | 19 καὶ ἰδόντες οἱ B, sine cop. A* ut vid. | καὶ Σιλ. CD | 20 cum sint Iud. vulg. Gig. Lucif. | οἱ ἄνθρ. οὗτοι Gig. Lucif. | τὴν πόλιν ἡμῶν vulg. Gig. Lucif. | 21 cum simus Rom. eid.

β) 18 ἔνα ἐξέλθης D (ut exeat Gig. Lucif.) | καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν sine α. τ. ὧ. D | 19 ὡς δὲ εἶδαν οἱ κύριοι τῆς παιδείας ὅτι ἀπεστέρησθαι (sic) τῆς ἐργ. αὐτῶν ἧς εἶχαν δι' αὐτῆς D | magistratus Lucif., magistratum Gig. (uterque 22. 35. 38 magistratūs pro στρατηγοί; it. vulg., quae et. 20 mag., 19 autem principes) | 20 et obtulerunt (8 18) eos dicentes (om. τοῖς στρ.) Gig. Lucif. | 21 ἔθνη τὰ ἔθνη D*, sectam tolet. Gig. Lucif., morem vulg. | ἡμᾶς παραδέχεσθαι οὕτε ποιεῖν Ῥ. ὑπάρχουσιν D | 22 D καὶ πολὺς ὄχλος συνεπέστησαν κατ' αὐτῶν κράζοντες. τότε (καὶ D²) οἱ (universa turba pro ὄχλ. Lucif. Gig., ὁ. πολὺς syr^{utr})

saepe; τῷ πν. cum εἶπεν coniungendum. — αὐτῇ τῇ ὥρᾳ eo ipso tempore, ut 22¹³ al., cf. αὐθημερόν antiquum. — 19 insectatio Philippen-sis minime a Iudaeis oritur, sed magis ideo apostoli vexantur, quia ex illo Romanis odioso genere erant; causa autem alia atque praetextus causae. Causa est imminutus quaestus privatus quorundam hominum, plane ut in magno tumultu Ephesio (c. 19²⁴ sqq.), praetexuntur autem res ad rempublicam pertinentes, eisque populus concitatur. — ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς] cum daemone simul exierat. — in β cum alterum αὐτῆς sequatur, pro priore substant. positum; ceterum lectio D corrupta (ἀποστέρειν Mc. 10¹⁹. 1 Cor. 6⁸ al.). — ἐπιλαβόμε. 9²⁷. — ἄρχοντας magistratus; sequitur nomen speciale v. 20. Aliter tamen β (Gig. Lucif.); προσφέρειν ut Lc. 23¹⁴. 12¹¹. Non licet distinguere inter ἄρχ. et στρατηγούς. — 20 στρατηγοί praetores, quod nomen antiquitus a Graecis ita conversum est. Erant in municipiis coloniisque summi magistratus duoviri iuri dicundo; sed eidem etiam imperatorum aetate passim praetorum (praet. duumvir.) nomine appellabantur (quod utique in civitatibus Graecis factum esse credi potest, etsi desint testimonia). V. Marquardt Röm. Staatsverw. I, 475 sqq. — *ἐκταράσσειν] cf. Demosth. 9⁶⁰ ἀπάγουσι τὸν Εὐφραῖον εἰς τὸ δεσμοτήριον ὡς συνταράττοντα τὴν πόλιν, item per tumultum magis quam lege iudicioque. — 21 ἔθνη instituta Iudaica (15¹). Profecto illi homines Iudaea Christianaque eadem esse ducebant. — ἡμῖν] ἡμᾶς D, cf. Lc. 6⁴ v. l. 20²². — παραδέχεσθαι hic recte *admittere* (v. 15⁴). Saepe externas religiones Roma prohibita esse constat (Marquardt Röm. Staatsrecht III, 70 sqq.). — 22 *συνεπέστη κατὰ] cf. κατεπέστησαν τῷ Π. 18¹²; in β plur. ut Lc. 6¹⁹

αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐκέλευον ῥαβδίξειν, 23 πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς· 24 ὃς παραγγελίαν τοιαύτην λαβὼν, ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ τοὺς πόδας ἡσφαλίσατο αὐτῶν εἰς τὸ ξύλον. 25 κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σιλᾶς προσευχόμενοι ὕμνον τὸν θεόν, ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμοι. 26 ἄφνω δὲ σεισμός ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοπηγίου· ἠνεώχθησαν δὲ

α) 22 τὰ ἱμ. αὐτῶν eid. | αὐτοὺς post ἐκέλ. add. eid. (non amiat.) | 23 πολλὰς δὲ B | πλ. α. ἐπιθ. vulg., α. πλ. ἐπ. Gig., α. ἐπ. πλ. Lucif. | αὐτοὺς post ἔβ. add. vulg. Gig. Lucif. | 24 τοιαύτ. παρ. eid. | εἰληφώς HLP | αὐτῶν post ἡσφ. SABC*, post πόδ. rell. | 25 καὶ οἱ δέσμοι. C (Origen.) | ἦν. τε CHLP vulg., cf. β | παραχεῖμα ante αἱ in cett. additum om. B Lucif. Gig. | ἀνελύθη K⁸D*

β) 23 τηρεῖσθαι D | 24 δς | ὁ δὲ D | in imam carceris Lucif., (in) intima carceris Gig. | ἐν τῷ ξύλῳ D (in nervo conclusit Lucif. Gig.) | 25 κατὰ δὲ μέσον (τὸ om. etiam K⁸) τῆς νυκτὸς D* (circa mediam autem noctem Cypr.) | ὁ Π. D | et audiebant vulg. Gig., Paulo et Silea orantibus et hymnum canentibus deo audiebant eos ceteri (cet. Gig. quoque) vincti Lucif. (at Cypr. ut α, praeter Sileas)

πᾶς ὁ ὄ. ἐξήτουν (AB). Odio scil. Iudaeorum permotus, quod apud Romanos magnopere valuisse scimus. — *περιορήξαντες* ut att. (*περιορήξας* τὸν *χιτανίσκον* Demosth. 19 197). τὰ ἱμάτια, quod etiam de unius vestimentis dicitur (Mt. 17 2), tunicam comprehendit (at distinguitur inter ἱμάτιον et χιτῶνα ut att. 9 39 al.). — ἐκέλευον impf.] effectus sequitur 23 ἐπιθέντες. Putabant in homines peregrinos id sibi facile licere, neque P. statim se civem Romanum esse clamitavit, quod facere poterat (cf. 37. 22 25). Cur id et tum et alias (τοῖς ἐραβδίσθην 1 Cor. 11 25) facere omiserit, ignoramus. — 23 ἐπιθεῖναι πλ. Lc. 10 30 (ἐμβάλλειν πλ. att.). — φυλακὴν 12 4 al. — δεσμοφύλαξ non est NT. nisi in hoc cap. (Lucian. al.). — 24 ἐσωτέραν] in intimam partem (comp. pro superl. ut vulgo NT.). — ἀσφαλίξασθαι v. 30 β, Mt. 27 64 sqq., „munire“ ap. Polyb.; hic iam paene in claudendi sensum transire vid., quem hab. in recenti lingua graeca (σφαλίζω). — ξύλον (att.) nervus, truncus foramina habens, quibus vel manus vel pedes includebantur. — 25 μεσονύκτιον (hell., Lobeck Phryn. 53) 20 7 (Mc. Lc.); β μέσον τῆς v. ut 27 27 (μέσαι νύκτες att.). — ὕμνον] nihil animo demissi, sed gaudentes potius, cf. 5 41 (ὕμνοι Eph. 5 19. Col. 3 16). — *ἐπηκροῶντο] mira re attenti facti auscultabant. Hoc depingendae rei inservit, nihil amplius. — 26 ἄφνω] cf. 2 2. Duobus hominibus in carcerem coniectis quare ibi terra mota sit, multis nunc parum liquet, neque cantus eorum precesque eum effectum habere potuisse videntur. Puerorum autem esse putatur Deum auctorem adlegare; at casum certe licebit, praesertim cum tam frequentes sint in illis regionibus motus terrae. — τὸ θεμέλιον, τὰ θεμέλια LXX, rarum ap. prof. (Hom. Il. 12 28 al.; neutrum atticum esse dicunt Moeris et Thom. Mag.); plerumque masc. ὁ θεμ., 1 Cor. 3 11 sq. — ἀνέθη cf. 27 40; ἀν. τοὺς δεσμούς Plut. Alex. 73. Vid. hic aor. augmento in lingua vulgari caruisse; ita etiam ἀφέθησαν Rom. 4 7; Winer-Schmiedel p. 101. V. l. est ἀνελύθη, sensu eodem: δέσμι ἀναλύσαι Aristoph. Pac. 1038. — 27 *ἔξυπνος 1 Esdr. 3 3; *ἔξυπνίζω Io. 11 11 (frequentia in lingua quae tum erat; ἀφνυπνίζειν att.). — τὴν μάχ.] gladium quo semper erat cinctus. — ἤμελλεν κτέ.] v. ad 12 18. Vitu-

αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. 27 ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ καὶ ἰδὼν ἀνεωγμένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἤμελλεν ἐαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγῆναι τοὺς δεσμίους. 28 ἐφώνησεν δὲ φωνῇ μεγάλῃ Παῦλος λέγων· „Μηδὲν πράξεις σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γὰρ ἔσμεν ἐνθάδε“. 29 αἰτήσας δὲ φῶτα εἰσπήδησεν, καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσεν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σιλᾷ, 30 «καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω ἔφη»· „Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ“; 31 οἱ δὲ εἶπαν· „Πίστευσον ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου“. 32 καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, σὺν πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. 33 καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτός, ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτοὺς καὶ οἱ αὐτοῦ

30 καὶ προήγαγεν αὐτοὺς ἔξω, τοὺς λοιποὺς ἀσφαλίσάμενος, καὶ εἶπεν αὐτοῖς]

α) 27 ἀνεωγμ. post θύρας C Gig., post φυλ. Lucif. | τὴν om. KA etc. (hab. BCD). Cf. Mc. 14 47 (τὴν om. D) | 28 μεγ. φωνῇ AB; post Παῦλος B Gig. Lucif. vulg. | ὁ Παῦλ. AC²DEHLP | σεαυτῷ κακ. πρ. Gig. Lucif., κακ. σ. πρ. amiat. | hic sumus (sunt Lucif.) eid. | 29 γενόμε.] ὑπάρχων C*D (tremens Gig. Lucif.) | καὶ Σ. BC*D | 31 Ἰησ. χριστόν CDEHLP syr^{tr} sahid. | 32 τοῦ θ.] τοῦ κυρίου (31) vel κυρίου (D) omnes praeter K*B. Cf. 13 48 | καὶ πᾶσιν EHLP | 33 ἐν ἐκείνῃ] ipsa Gig. Lucif. (18)

β) 26 et ostia aperta sunt (sine πᾶσαι) Gig. Lucif. (at Gig. supra omnia fundam.) | 27 καὶ ἔξ. γεν. D | καὶ σπασ. male D* | exemit gl. ut se interf. Lucif. Gig. | 28 ei post clam. syr^p c.* | (τι κακόν D, cf. 26 31) | 29 φῶτα δὲ αἰτ. D (Gig. Lucif. quo audito custos carceris petiit lumen et) | προσ. πρὸς τοὺς πόδας D* vulg. Gig. Lucif. (Gig. Luc. Pauli) sahid. syr^p c. obel. | 30 προήγαγεν D | post ἔξω D syr^p c.* καὶ (om. D) τοὺς λοιποὺς ἀσφαλίσάμενος | καὶ (om. D² syr^p c.*, qui appropinquavit et addit) | εἶπεν αὐτοῖς D | αὐτοὺς ἔβ. D

perandus fort. carceris custos, quod parum circumspecte acturus erat; mirum autem est eam vituperationem a quibusdam ad Lucam transferri, quasi parum circumspecte narret. Quaerentibus autem, cur non re vera captivi fugerint, facile respondetur, sine dubio id eos facturos fuisse, si esset datum tempus et rem cognoscendi et ex terrore animos colligendi. — 28 quomodo cognovit Paulus, velle illum se ipsum interficere? nimirum ex vocibus quas dabat; neque enim tacuisse putandus est. — φωνεῖν φ. μ. ut Lc. 23 46; cf. Act. 7 57. 60 al. Est φωνεῖν in NT. = καλεῖν (9 41 al.) et βοᾶν; ap. att. omnino non est serm. pedestris. — μηδὲν κτέ.] = att. μ. ποιήσης (cf. ad 15 29) σεαυτὸν κ., et omnino non bene distinguuntur haec verba in NT. — 29 αἰτήσας] a servis suis. — φῶτα plur. non ante Strabonem occurrit, = λαμπάδας. — *εἰσπηδᾶν cf. *ἐκπηδᾶν 14 14. — ἔντρομος γεν. 7 32. — πρὸς τοὺς πόδας (β) cf. 10 25 β; est fort. interpolatum. Scilicet ille non ignorabat, quinam essent P. et S., prophetae dei ignoti alicuius et peregrini; quem antea contempserat, iam autem magnam eius potentiam ex terrae motu senserat pluraque metuebat. Praeterea ipse P. ad se eius animum adverterat. Ceterum putandum P. quoque (ut Petrus facit 10 25 sq.) surgere eum statim iussisse. — 30 ἔξω e carcere, in partem aedium anticam. — κύριοι v. ad 9 5. — β ἀσφαλίσάμενος cf. 24. — σωθῶ] non de salute aeterna illum cogitasse haud dubium est. — 31 οἶκος 32 οἰκία hic recte ex usu att., cf. 15; rursus confunduntur 34. — 33 παραλαβὼν cf. λαβὼν 3 (21 24. 26), i. e. abduxit secum in lo-

ἅπαντες παραχοῇμα, 34 ἀναγαγόν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον παρέθηκεν τράπεζαν, καὶ ἡγαλλιάτο πανοικεῖ πεπιστευκῶς τῷ θεῷ. 35 ἡμέρας δὲ γενομένης, ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδοῦχοις λέγοντες· „Ἀπολυσον τοὺς ἀνθρώπους [ἐκείνους]. 36 ἀπήγγειλεν δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν Παῦλον, ὅτι ἀπέσταλκαν οἱ στρατηγοὶ ἵνα ἀπολυθῇτε· νῦν οὖν ἐξεληθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ“. 37 ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· „[Λείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους], ἀνθρώ-

35 συνήλθον οἱ στρατ. ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἀναμνησθέντες τὸν σεισμόν τὸν γεγυῖντα ἐφοβήθησαν, καὶ ἀπέστ. | ἐκεῖν., οὗς ἐχθὲς παρέλαβες“. | 36 καὶ εἰσελθὼν ὁ δεσμ. ἀπήγγ. | ἐν εἰρήνῃ om. | 37 „Ἀναίτους δεῖρ. ἡμ. δημοσ. [ἀκατακρίτους]

α) 33 πάντες ACDHLP, et omnis domus eius vulg., cum omnibus suis ut 15 Gig. Luc. | παραχο. om. Gig. Lucif. | 34 αὐτοῦ post οἶκον add. MADEHL vulg. (om. BCP Gig. Lucif.) | παρ. αὐτοῖς E vulg. (non Gig. Luc.) | ἡγαλλιάτο C* (ut vid.) DP syr^{sch} Gig. Lucif.: ἡγαλλιάτο (propter παρέθηκεν) | 35 [λέγοντας male D] | 36 δὲ] οὖν Gig. | τούτους om. BCD, sed cf. 38 | ἀπεστάλκασιν DEHL | εἰς εἰρήνην s | 37 πρὸς α. ἔφη Gig., πρὸς αὐτούς om. E

β) 34 (καὶ ἀναγ. τε D*, et ducens Gig. Luc.) | καὶ παρέθ. D* | πανοικεῖ] σὺν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ D (cum omni domo sua vel. simil. latini, quo exprimi vid. πανοικεῖ) | πετ. ἐπὶ τὸν θεόν D (in domino Lucif. Gig.) | 35 post γεν. D syr^p mg.: συνήλθον οἱ στρατ. ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἀναμνησθέντες τὸν σεισμόν τὸν γεγυῖντα (cf. Cassiod. p. 1395 A) ἐφοβήθησαν, καὶ ἀπέστ. τ. ς. | post ἐκ. D syr^p text. 137 οὗς ἐχθὲς παρέλαβες | 36 D καὶ εἰσελθὼν ὁ δεσμ. ἀπήγγ. (syr^{sch} et cum audivisset praefectus carceris ingressus dixit) | ἐν εἰρήνῃ om. D Gig. | 37 ἀναίτους (cf. Cassiod.) δεῖρ. D | ἀκατακρ. (inauditos) post Ῥομ. Gig., om. ὑπάρχ.

cum ubi lavarentur. — ἐν ἐκ. τῇ ὥρᾳ (cf. αὐτῇ τῇ ὥρᾳ 18) Mt. 10¹⁹ al.; τῆς νυκτός pendet ab ὥρᾳ. — 34 ἀναγαγόν] et carcer et locus ante carcerem, ubi haec gesta sunt quae v. 30 sqq. narrantur, sub terra erant. — ἡγαλλιάτο (2²⁶) c. ptc. (gaudebat quod crediderat) ut att., sed non ex usu NT., Buttmann p. 258. Viteau le grec du NT. 194. — *πανοικεῖ [Plat.] Eryx. 392C, etiam ap. Philon. al. Est unum e vocabulis ornationibus, quae subinde adamat hic scriptor, (Prol. p. 19); cf. παμπληθεῖ Luc. 23¹⁸. Quamquam ipsis Atticis et hoc et illud ignotum; πανοικησία pro πανοικεῖ praescribunt Atticistae. — 35 iam est multo magis explicita narratio in β, cum in α omnia sint adeo contracta, ut causam subitae mutationis non omnes recte intellexerint. Nempe homines Romani, sicut iam vidimus in custode carceris, deum peregrinum, postquam terram movisse visus est, non iam audebant insultare neque spernere; itaque tutissimum putaverunt ministros illius quam celerrime ex civitate emittere, ne quid amplius noceret. — β ἀναμνησθῆναι c. acc. 2 Cor. 7¹⁵ ([Andocid.] 4³³). — *ῥαβδοῦχοι (hic et 38) lictores (ita semper Graeci). — ἀπέστ. λέγοντες 13¹⁵ al. — nimis exile praeceptum in α. — 36 ἀπέσταλκαν] forma vulgaris in -αν pro -ασι, alexandrina dicta (Kühner Gr. I, 2³ p. 49), etiam alibi est in NT. ut ap. LXX, W.-Schm. p. 113; Buresch Mus. Rh. XLVI, 203 sqq., qui omnes has formas in NT. improbat. — ἵνα ἀπολ.] i. e. λέγοντες ἵνα ἀπ., = λέγ. ἀπολυθῆναι ὑμᾶς (15² β al.). — ἐν εἰρήνῃ (v. 15³³. Iac. 2¹⁶ al.) fort. non genuinum (v. β). — 37 αὐτούς] lictores. Iussit renuntiare custodem lictoribus. — δημοσίᾳ in publico, 18²⁸. 20²⁰; opp. λάθρᾳ. Non est

πους Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλαν εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ, ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν“. 38 ἁπὴν-
γειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ δῆματα ταῦτα, ἐφοβήθησαν
δὲ ἀκούσαντες ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσιν, 39 καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς,

38 ἀπ. δὲ οἱ ῥ. [τὰ ῥήμ. ταῦτα] τὰ ῥηθέντα πρὸς τοὺς στρατηγοὺς. οἱ δὲ
ἀκ. ὅτι Ῥ. εἰσίν, ἐφοβ., | 39 καὶ παραγενόμενοι μετὰ φίλων πολλῶν εἰς τὴν
φυλακὴν, παρεκάλεσαν αὐτοὺς ἐξελθεῖν, εἰπόντες· „Ἠγνοήσαμεν τὰ καθ' ὑμᾶς,
ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι“. καὶ ἐξαγ. παρεκάλεσαν αὐτοὺς λέγοντες· „Ἐκ τῆς
πόλεως ταύτης ἐξέλθατε, μήποτε (s. μήπως) πάλιν συστραφῶσιν ἡμῖν ἐπικρά-
ζοντες καθ' ὑμῶν (ἐπιστραφ. πάλ. οἱ ἐπικράξαντες κ. ὑμ.)“.

α) 38 ἀνήγγ. HLP | δὲ prius] τε NE | καὶ ἐφοβ. EHLP Gig., *timueruntque* =
ἐφ. τε vulg., *quod praestat*

β) 38 τοῖς] αυτοῖσι D* | post ταῦτα D syr^{sch} τὰ δηθέντα πρὸς τοὺς στρατηγοὺς
(πρὸς αὐτοὺς syr). V. comm. [ἐφοβήθ. κτέ.] D οἱ δὲ ἀκ. ὅτι Ῥ. εἰσίν ἐφοβ.; simil.
syr^{sch} | 39 D καὶ παραγενόμενοι μετὰ φίλων πολλῶν εἰς τὴν φυλακὴν (ε. τ. φ. et.
syr c.* 137 post ἐλθ.) παρεκάλεσαν αὐτοὺς ἐξελθεῖν εἰπόντες· „Ἠγνοήσαμεν τὰ καθ'
ὑμᾶς, ὅτι ἐστὲ ἄνδρες δίκαιοι“ (ἐξελθ. . . δίκαιοι etiam syr c.* et 137), καὶ ἐξαγα-
γόντες παρεκάλεσαν αὐτοὺς λέγοντες· „Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξέλθατε, μήποτε πάλιν
συστραφῶσιν ἡμῖν ἐπικράζοντες καθ' ὑμῶν (syr c.* 137 post δίκαιοι pergunt: καὶ
(om. syr) ἐκ ταύτης τῆς πόλ. ἐξέλθετε, μήπως ἐπιστραφῶσι πάλιν οἱ ἐπικράζαντες
καθ' ὑμῶν)

Atticorum hic usus, sed cf. Herodian. 3, 8, 1. — ἀκατάκριτος = att. ἄκριτος
(etiam 22²⁵; ap. prof. non est). In β ἀναιτίους (Mt. 12^{5.7}), quod una
cum ἀκατ. stare non potest. — ἀνθρ. Ῥ. cf. 22²⁵ (= ἀνθρ. οἱ Ῥωμαῖοι
ὑπάρχουσι). Itaque Silae quoque cum Romano nomine Romana civitas
erat, si quidem accurate et P. et scriptor (38) loquitur. — non plane
simile οὐ γάρ ἀλλὰ Atticorum, cuius exempla v. ap. Wtst., fere = καὶ
γάρ, nam profecto; hic autem (ut Plat. Rep. 492 C) οὐ γάρ per se est
non profecto, ut saepe in responsis, Luc. lupp. confut. 16. Athen. 13⁵⁸⁸
F (Kpk.). — Magni interesse Paulo videbatur, ut Christiani Philip-
penses postea aliquanto tutiores essent. Schol. ap. Matthaeium: φοβεῖ
αὐτοὺς διὰ τὴν Ἀνδιάν καὶ τοὺς ἄλλους. Cf. ad 23¹. — 38 in β aut
τὰ δηθέντα aut τὰ δῆμ. ταῦτα (α) abundant; tum coniungenda ἀπὴνγγ.
πρὸς τοὺς στρατ. plane ut 36, deletis τοῖς στρατ. (αυτοῖσι στρατ. D*).
δῆματα = λόγους ut Lc. 7¹ al. — ἐφοβήθησαν] sicut tribunus 22²⁹,
ubi vid. Vetabat lex Porcia verberari civem Romanum, Liv. 10⁹.
Sallust. Cat. 51²² al.; admonent interpretes etiam Ciceroniani loci insi-
gnissimi (c. Verr. II, V, c. 53 sqq.), ubi Verris in cives Romanos cru-
delitas exagitat (c. 57 § 147: *illa vox et imploratio: civis Romanus
sum, quae saepe multis in ultimis terris opem inter barbaros et salutem
tulit*). — 39 παρεκάλεσαν] rogarunt ut exirent de carcere, quod post-
quam factum, iterum orant ut urbe excedant. Magis explicite in β
(sec. D, nam ceteri testes minus sinceri). — β ἄγνοεῖν 13²⁷ al.; τὰ
καθ' ὑμᾶς = τὸ ὑμέτερον πρᾶγμα, cf. 17²⁸; 18¹⁵; δίκαιοι innocentes ut
Lc. 23⁴⁷. — ἡρώτων 3³. — β μήποτε (D) 5³⁹ al., μήπως (137) 2 Cor.
11³ al.; πάλιν v. 22; συστραφῶσιν cf. 11²⁸ β, συστραφὴ 19⁴⁰ (at 137
ἐπιστραφῶσιν sine exemplo); ἡμῖν *ἐπικράζ. cf. 28¹⁹ β. 22²⁴ ἐπεφώνουν

καὶ ἔξαγαρόντες ἡρώτων ἀπελθεῖν ἀπὸ τῆς πόλεως]. 40 ἔξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν, καὶ [ιδόντες παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ] ἐξῆλθαν.

CAP. XVII.

1 Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν [καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν, ἦλθον] εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. 2 κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο

40 ἰδ. τοὺς ἀδελφοὺς διηγῆσαντο ὅσα ἐποίησεν κύριος αὐτοῖς, παρακαλέσαντές τε αὐτοὺς

Cap. XVII. 1 κατῆλθον εἰς Ἀπ. κἀκεῖθεν

α) 39 ἔξελθεῖν EHLP, τῆς πόλ. sine ἀπὸ HLP | 40 ἐκ] ἀπὸ (ut 39) SB, cf. comm. | ἰδ. τ. ἀδ. παρεκ. αὐτοὺς EHLP vulg. (Gig. *viderunt fratres hortatique eos profecti sunt*)

Cap. XVII. 1 τὴν ante Ἀπ. om. HLP | τὴν Θεσσ. B (non D ut Tschd.) | ἡ συναγ. EHLP | 2 διελέγετο HLP vulg.: διελέξατο SAB, διελέχθη DE (aor. et. Gig.). Cf. 18 19. Aoristo non est locus ante v. 4, quo versu eventus declaratur; fluxit ab εἰσῆλθεν

β) 40 ἦλθον D Gig. | D (Cassiod.) ἰδόντες τ. ἀδ. διηγῆσαντο ὅσα ἐποίησεν κύριος αὐτοῖς, παρακαλέσαντες (παρακάλεσάν τε D²) αὐτοὺς καὶ ἐξ.

Cap. XVII. 1 D* τὴν Ἀμφ. καὶ (καὶ del. D²) κατῆλθον (καὶ add. D²) εἰς Ἀπ. (-νῖδα D cum puncto sup. δ) κἀκεῖθεν | 2 καὶ κατὰ τὸ εἰ. ὁ Παῦλος D* (καὶ del. D²); ἰτ. Gig. sed κ. τὸ εἰ. οὐκ (ὁ II. etiam vulg.) | καὶ ante ἐπὶ om. D

αὐτῷ (quamquam hoc est *clamare contra alqm.*; aliter neque deterius 137, ubi etiam subiectum diserte exprimitur). In plebem culpam omnem a se avertunt. — 40 ἔξελθ. κτέ.] fit quasi recapitulatio ante dictorum. Antea ἀπελθεῖν ἀπὸ (pro ἀπ. ἐκ att.; sed frequens in NT. ἀπὸ pro ἐκ), hic ἔξελθεῖν ἐκ, quae congruentia quamvis minime sit necessaria, tamen ne tollenda quidem vid. (v. var. l.). — β διηγῆσαντο κτέ.] simil. de Petro 12 17; tum praestat παρακαλέσαντές τε αὐτοὺς ἐξῆλθον. — ἐξῆλθον] poterat dicere (sed vix bene) ἐξήλθομεν; nam si Timotheus ceterique Philippis remansissent, id scriptori non tacendum erat. Sed non erat causa ad primam personam recurrendi.

Cap. XVII. 1 διοδεύειν Lc. 8¹ nec alibi NT. (Polyb. al., Anz 344). — τὴν Ἀ.] articulus certam atque notam viam designat (cf. 20 13. 21 1. 3. 23 31), h. e. Egnatiam, quae ab Hellesponto ad Dyrrachium pertinebat. Amphipolis est notissima Atheniensium colonia ad Strymonem sita, a Philippo Macedone Amyntae f. expugnata; Apollonia ad Bolben lacum sita, unius diei iter ab Amph. distans, Liv. 45 28 (Kpk.). Non magis quam Philippis in his oppidis Iudaeorum synagogae fuisse videntur. — Thessalonice (ap. Strab. Θεσσαλονίκη) olim Therma nominabatur, sed Cassander Macedo valde auctae urbi ab uxore Thessalonica, Philippi regis filia, novum nomen imposuit, quod nunc quoque manet (Σαλονίκη). Manent Iudaei quoque. Illo tempore urbs libera erat. — ὅπου nisi confunduntur ὅπου et οὗ ut οἵτινες et οἷ, est *oppidum tale in quo esset* (simul idem negatur de Amphip. et Apoll.). — 2 κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ Lc. 4 16 in re simili. V. 13 5. 14 al. — ἀπὸ] cf. 28 23. —

αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, 3 διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι „τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός, ὁ Ἰησοῦς ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν“. 4 καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔπεισθησαν¹ καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σιλᾷ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πληθος πολὺ, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι. 5 ζηλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων ἄνδρας τινὰς πονηροὺς καὶ ὀλοποιήσαντες², ἐθορύβουν τὴν πόλιν, καὶ ἐπιστάντες τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος ἐξήχουν αὐτοὺς προαγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον, 6 μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἔσυραν τὸν Ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφούς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, ῥωόντες³ ὅτι „οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες, οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσιν,

4 ἐπείσθ. τῇ διδαχῇ | 5 οἱ δὲ ἀπειθοῦντες Ἰουδ. συστρέψαντές τινὰς ἄνδρας τῶν ἀγ. πονηροῦς, | 6 ρωόντες καὶ λέγοντες

α) 3 ὁ $\chi\varsigma$ ὁ $\iota\varsigma$ B (Gig.), ὁ $\chi\varsigma$ $\iota\varsigma$ HLP al., $\chi\varsigma$ $\iota\varsigma$ AD, $\iota\varsigma$ $\chi\varsigma$ N, $\iota\varsigma$ ὁ $\chi\varsigma$ E. Cf. 185 | 4 falso σεβ. καὶ Ἑλλ. AD vulg. Gig. | 5 προσλαβόμε. δὲ οἱ Ἰ. οἱ ἀπειθοῦντες HLP, cf. β | τινὰς ἄνδρ. NDHLP, τῶν ἀγορ. post ἄνδρ. D | ἐπιστάντες τε HLP al. Chrys. | ἀγαγεῖν HP | 6 ἔσυρον (ut 149) falso ■ corr. (pr. εὐρον) ABHLP Gig., ἔσυραν DE (cf. 1619) | τὸν ante Ἰάσ. EHLP, om. non bene NABD

β) 2 ἀπὸ] ἐκ D vulg. Gig. | 3 τὸν om. D* | 4 post Σιλ. D τῇ διδαχῇ πολλοὶ τῶν (om. τε, quod om. et. Gig.) σεβ.; τῇ διδ. post ἐπείσθ. transponendum | καὶ γυναῖκες τ. πρ. D, et mulieres om. τ. πρ. Gig., et mul. nobiles vulg. | 5 D οἱ δὲ ἀπειθοῦντες (cf. 142 α) Ἰ. συστρέψαντές τινὰς ἄ. τ. ἀγ. πον. (tum om. καὶ ὀλ.); Gig. ut α, sed om. ζηλώσ. | ἐθορυβοῦσαν D | ἐξαγαγεῖν D | 6 ρωόντες καὶ λέγοντες D Gig. | οὗτοι εἰσιν καὶ D* Gig. tolet. syr^{sch} | Gig. nescio quem Iesum, cf. 1926

3 διανοίγων (scil. αὐτάς) 16¹⁴; plane sicut h. l. Lc. 24^{32.45} in re simili. — παρατιθέσθαι „afferre“, „proferre“, locos scil. sacrae scripturae; ita saepe ap. profanos (v. Wtst.). — ὅτι κτέ.] cf. Lc. 24²⁶ sq. — 4 *προσεκληρώθησαν] confert Kpk. Philon. ad Gai. p. 1001: τῶν μὲν τούτῳ τῶν δὲ ἐκείνῳ προσκληρουμένων; nisi forte corruptum est ex προσεκολλήθησαν (adhaeserunt syr^{sch}, ut 34) sive προσεκληίθησαν, v. 5³⁶. — γυναικῶν] v. ad 13⁵⁰. — 5 ζηλώσαντες] cf. 13⁴⁵. — συστρέψαντες β cf. 16³⁹ β. — ἀγοραίων] tabernarii alique in foro versantes, turbulentum versutumque genus hominum. Aristoph. Ran. 1015 μηδ' ἀγοραίους μηδὲ κοβάλους ὥσπερ νῦν μηδὲ πανούργους. Plut. Aemil. Paul. c. 38: ἀνθρώπους ἀγενεῖς —, ἀγοραῖους δὲ καὶ θναμένους ὅχλον συναγαγεῖν (Wtst., qui plurimos locos confert; v. etiam infr. ad 19³²). — ὀλοποιεῖν nusquam praeterea. — (ἐθορυβοῦσαν D, cf. ἐδολιοῦσαν Rom. 3¹³ e LXX, Kühner Gr. I, 2³, 55, Winer-Schmiedel p. 112 sq.; Buresch [ad 16³⁶] 195 sqq.; v. 27 D.) θορυβεῖν ut. att. = ταράττειν; θορυβεῖσθαι = ταράττεσθαι 20¹⁰. — Ἰάσονος] Iudaei cuiusdam (Ἰάσων frequens ap. illos nomen, pro hebr. Ἰησοῦς ut Σίμων pro Συμεών); ad eum apostoli deverterant, quod auctor narrare omisit. — προαγαγεῖν extrahere in publicum, cf. 12⁶. — τὸν δῆμον] contionem non legitimam sed subitariam, ut illa fuit Ephesi c. 19. — 6 σύρειν 83. — καὶ τινὰς sc. ἄλλους, e Graecis Thessalonicensibus ut vid., v. infra. — πολιτάρχας Thessalonicae rebus praefuisse docent inscriptiones, C. I. Gr. 1967, Duchesne Archives des missions s. III t. III p. 204 sqq., in quibus vel sex vel quinque vel duo nominantur; it. in aliis Macedoniae oppidis, ut Letae (Duch. l. c., Dittenberger Sylloge nr. 247). — οἰκουμένην hyperbolice,

7 οὗς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογματῶν Καίσαρος πράσσουσιν, βασιλέα ἔτερον λέγοντες εἶναι Ἰησοῦν. 8 ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα, 9 καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπέλυσαν αὐτούς. 10 οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθὺς διὰ νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν τε Παῦλον καὶ τὸν Σιλᾶν εἰς Βέροϊαν, οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπήρσαν· 11 οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίκη, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ κατ' ἡμέραν ἀνα-

8 τοὺς πολ. καὶ τὸν ὄχλον | 9 οἱ μὲν οὖν πολιτάρχαι

α) 7 λέγοντες ἔτερον DHLP, λέγ. εἶναι ἔτ. E | 9 τῶν λοιπῶν] τ. ἀδελφῶν syrsc | 10 οἱ οὖν Gig. | εὐθ. δ. v. om. A | διὰ τῆς νυκτὸς EHL P, cf. 16 9 | ἐξέπ. διὰ v. s | ἀπήρσ. (εἰσήρσ. E vulg. Gig.) τ. Ἰουδ. EHL P, εἰς. ante εἰς τ. Gig. | 11 ἦσαν] εἰσιν Gig. | τὸ κατ' ἡμ. BHL P, ut Lc. 11 3. 19 47: om. τὸ sADE

β) 8 καὶ ἐτάραξεν (sic) D | τοὺς πολ. καὶ τ. ὄχλ. D, Gig. (turbas) syrsc | λέγοντες (D ἀκούσαντες, -ας D²) ταῦτα syr mg. | 9 οἱ μὲν <οὖν> πολιτάρχαι λαβ. sec. syr mg. (ipsi quidem primores civitatis quum accepissent sponsores) | 10 τε ante II. om. D | 11 εὐγενεῖς D | ἐν τῇ Θ. D

cf. 24 5. 28²² β. Apparet rumores de Chrestianis iam tum late sparsos fuisse. — ἀναστατοῦν excitare, perturbare, 21³⁸. Gal. 5¹² (VT. Aqu. Symm.; nusquam ap. prof.). — 7 πάντες] etiam Iason reliquique rei. — ἀπέναντι „adversus“ hoc solo loco NT. („ex adverso, coram“ v. ad 3¹⁶). — δόγμα Lc. 2¹. Non significantur certae leges, maiestatis autem crimine Christiani petuntur plane ut Christus ipse ab eisdem Iudaeis Lc. 19¹². — βασιλέας nominabant Graeci imperatores Romanos, 1 Tim. 2² al. Ios. b. iud. 5, 13, 6 al. — 8 πολιτάρχαι in α secundo loco ponuntur, ut subiectum esse possint v. 9; clarius β. — ὄχλον plebem turbulentam in foro agentem. — 9 τὸ ἱκανόν i. e. vades, sponsores, (cf. syr^p), sicut latine est „satisfacere, satis accipere“; Graeci loci similes non suppetunt; itaque est haec locutio ex eis quae per commercium frequens e latino sermone in graecum venerant, cf. 31. 18¹⁵. 19³⁸ al., maximeque τὸ ἱ. ποιεῖν β 24²⁴. Receperunt accusationem πολιτάρχαι, quorum ut in civitate libera erat iurisdictio, et damnassee videntur postea, v. 1 Thessal. 2¹⁴ τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ (Christiani in Iudaea) ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, instigatoribus scil. Iudaeis, v. ibd. v. 15 sq. — 10 ἐξέπεμψαν clam eduxerunt (Demosth. 18¹³³). — Βέροια (Thuc. 1⁶¹) urbs Mac. ad occidentem versus a Thess., ad radices montis Bermii. — οἵτινες pro οἱ (v. ad 7⁵⁷) vel maxime est ante partic., ne intellegatur artic. (8¹⁴ al.). — ἀπήρσαν = ἀπῆλθον, item ἐξήρσαν v. 15 = ἐξῆλθον; nam pro aoristis auctor has formas undecumque arreptas habuisse vid., quae nusquam alibi sunt in NT. Item ἐξιόντες = ἐξελθόντες β 21¹⁷, εἰσῆει 21^{18.26}. (εἰσιθι B 9⁶). Sed εἰσιέναι 3 3. ἐξιέναι 20⁷ (4 β). 27⁴³ praes. est, it. ἐξιόντων 13⁴³ (συνιόντος Lc. 8 4? συνελθόντος D). εἰσίασιν Hebr. 9 6 (hoc debebat esse εἰσέρχονται). De verbo ἰέναι a lingua vulg. alieno v. Proleg. p. 17; de ἀπελθεῖν (ἀπιέναι) ad 5²⁶. — 11 εὐγενέστεροι = γενναιότεροι, sensu translato (Cic. ad Att. XIII, 21⁷ εὐγενέστερος est etiam quam pater, Kpk.). — μετὰ πάσης προθυμίας Polyb. al. (Wtst.).

κρίνοντες τὰς γραφάς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. 12 πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι. 13 ὥς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ σαλεύοντες καὶ ταράσσοντες τοὺς ὄχλους. 14 Ἐυθέως δὲ τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι ὥς ἐπὶ τὴν

11 οὕτως, καθὼς Παῦλος ἀπαγγέλλει | 12 τινὲς μὲν οὖν αὐτ. ἐπίστ., τινὲς δὲ ἠπίστησαν, καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν εὐσχ. ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἱκανοὶ ἐπίστευσαν | ὅτι ὁ λ. τοῦ θ. κατηγγ. εἰς Βέροϊαν καὶ ἐπίστευσαν, ἦλθον εἰς αὐτὴν καὶ σαλ. καὶ ταρ. τ. ὄχλ. οὐ διελίμπανον | 14 τὸν μὲν οὖν Π. οἱ ἀδ. ἐξαπ. ἀπελθεῖν ἐπὶ

α) 13 καὶ ταράσσοντες om. EHLP, et potest esse explicatio | 14 ἕως ᾧ ABE vulg. (recte v. 15); ὥς HLP, ad pro ἕως ἔ. Gig., cf. β

β) 11 εἰ ἔχει (D*E al.) ταῦτα οὕτως (οὗτ. τ. ἔχοι Gig.) καθὼς Παῦλος ἀπαγγέλλει 137. Gig. (annuntiabat) syr c.* (εὐγγελλίζετο) | 12 D* τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν ἐπίστευσαν, τινὲς δὲ ἠπίστησαν (cf. 28²⁴), καὶ τῶν Ἑλλήνων (καὶ add. D* male) τῶν εὐσχ. ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἱκανοὶ ἐπίστευσαν | 13 τῆς om. DE | D ὅτι ὁ (add. ὁ D²) λ. τοῦ (τοῦ add. D²) θ. κατ. εἰς Βέροϊαν (ὅπὸ τ. Π. om. et. Cassiod.) καὶ (καὶ del. D²) ἐπίστευσαν, ἦλθον (καὶ ἦλθον male D) εἰς αὐτὴν (ε. α. del D²) κἀκεῖ (potius καὶ) σαλ. κ. τ. τ. θ. οὐ διελίμπανον (οὐ διελίμπ. add. et. syr^{sch}) | 14 D syr^{sch} τὸν μὲν οὖν Π. οἱ ἀδ. ἐξαπέστειλαν ἀπελθεῖν ἐπὶ

— in τὸ καθ' ἡμέραν (Lc. 11³. 19⁴⁷. Act. 17²⁸ β. 19⁹ β) artic. plane vacat (non ita ap. Polyb. 4, 18, 2). — ἀνακρίνειν (cf. 13²⁷) *examinare* (sensu iudiciali 24⁸. Lc. 23¹⁴). — τὰς γραφάς] *locos a Paulo allatos*. — 12 γυναικῶν v. 4. — εὐσχημόνων 13⁵⁰. Hinc Σώπατρος Πύρρον Βεροιαῖος 20⁴, qui unus in Actis Graeco more πατρόθεν appellatur. — 13 ἀπὸ] v. ad 10²³. — κἀκεῖ = κἀκεῖσε, ut ap. ipsum Sophoclem Herodotumque ἐκεῖ pro ἐκεῖσε, nisi quod etiam cum σαλεύοντες coniungi potest. Cf. ad 22⁵. — σαλεύειν (2²⁵) = ταράττειν, cf. 2 Thess. 2² (sensu proprio concutiendi Lc. 7²⁴ al., ut ap. prof.). De partic. praes. v. ad 14²¹ (= ἦλθον καὶ ἐσάλευον). — διελίμπανον (β) v. ad 8²⁴. — 14 ἐξαπέστειλαν (9³⁰) = ἐξέπεμψαν v. 10; de infin. v. ad 11²² β. Comitai sunt itinere terrestri usque ad mare, i. e. vel Pydnam vel Methonen, inde navi Athenas (15). — ὥς ἐπὶ (ad mare versus, ad mare) frequentissimi usus ap. auctores hellen., v. Wtst. (Polyb. 1, 29, 1. Arr. Exp. Al. 3, 7, 5 al.). — ὑπέμειναν κτέ.] pugnare haec dicunt cum Pauli (verius Pauli Silaeque) verbis 1 Thess. 3¹: ὑπόκησάμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν (Athenis??) Τιμόθεον κτέ. (Thessalonicam scil.). Verum aut brevius haec dicta sunt, cum dicendum esset ἐγὼ μὲν Παῦλος (ut c. 2¹⁸) ἐν Ἀθ., ἐγὼ δὲ Σιλᾶς ἐν Βερ., aut spurium est ἐν Ἀθήναις. Certe μόνοι non de una relictis Paulo Silaque intellegi potest; non enim erat magnum duos absque tertio paullisper esse. Itaque statuendum, Beroea post discessum Pauli Timotheum Thessalonicam adiisse, tum cum Sila rursus se coniunxisse. Neque adduci possum ut propter Pauli locos subobscuros (v. et. ibd. v. 5) Lucam erroris arguam, praesertim cum ab initio constare debuerit revisendam esse Thessalonicam (cf. 14²¹), stultorum autem fuerit

θάλασσαν· ὑπέμειναν δὲ ὃ τε Σιλᾶς καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ. 15 οἱ δὲ καθιστάνουντες τὸν Παῦλον ἤγαγον ἕως Ἐϑηνην, καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σιλᾶν καὶ τὸν Τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσιν πρὸς αὐτόν, ἐξήεσαν. 16 ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοῦ τοῦ Παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντος κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν. 17 διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πάσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. 18 τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἐπικουρεῖων καὶ Στωικῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. καὶ τινες ἔλεγον· „Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν“; οἱ δὲ „Ἐνὼν δαιμονίων δοκεῖ καταργεῦς εἶναι“ (ὅτι τὸν Ἰησοῦν

15 Ἀθ. παρήλθεν δὲ τὴν Θεσσαλίαν· ἐκωλόθη γὰρ εἰς αὐτοὺς κηρύξαι τὸν λόγον. λαβόντες δὲ ἐντ. παρὰ Παύλου | ὅπως ἐν τάχει | 18 ὅτι . . εὐήγγ. om.

α) 14 ὑπέμειναν **XB** (-γεν AD) vulg. Gig.: ὑπέμενον HLP. Cf. Lc. 2 43. Act. 15 34 | δὲ DHLP al. Chrys.: τε **XABE**; nam Sil. Gig. | 15 καθιστάνουντες **■** corr. (-σαντες pr.) D² (καταστάνουντες D*) EHLP | ἤγαγον αὐτόν EHLP vulg. (non Gig.) | τὸν ante Τιμ. om. ADHLP | 16 Paulus autem cum Ath. eos exspectaret vulg. Gig., cf. syr^{sch} | αὐτοῦ **X*D*** syr^{sch} | θεωροῦντι DHLP Gig., θεωρῶν vulg. | 17 Iudaeorum Gig. | 18 καὶ post τινὲς δὲ om. E vulg. Gig. | τῶν ante Στωικῶν (στοϊκῶν **XAD** al.) add. DHLP, recte fort. | οἱ δὲ] dicebant add. Gig.

β) 14 ὃ τε] τε om. D | 15 post Ἀθ. D: παρήλθεν δὲ τὴν Θεσσαλίαν· ἐκωλόθη γὰρ εἰς αὐτοὺς κηρύξαι τὸν λόγον. λαβόντες δὲ ἐντολὴν παρὰ Παύλου πρὸς | D ὅπως ἐν τάχει (ut velociter Gig., ut quam celeriter vulg.) | 17 καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀγ. D 137. syr^p mg. | παρατυγχάντας D* | 18 ὅτι τὸν . . εὐήγγ. om. D Gig. Cf. 14 12. 15 3

Athenis id facere, cum possent Beroea. — 15 καθιστάνουν, „aliquo con-ducere“ inde ab Homero, cf. Wtst. Kpk. (non alibi NT.). De forma v. ad 1 6. — ἤγαγον] navi ut vid. — β ἐκωλόθη] admonitu spiritus sancti ut alias (16 7). Erant in Th. oppida satis magna, ut Larisa et Pharsalus, neque Iudaei fortasse deerant. Sed Corinthum erat eundem. — β αὐτοῦς] τοὺς ἐν Θ., ut 8 5 al. — α ὡς τάχιστα, non alibi NT., e lingua elegantiori; β ἐν τάχει (12 7 al.). — 16 παρωξύνετο Lc. hoc loco solo (1 Cor. 13 5; LXX, att.). — τὸ πνεῦμα αὐτοῦ κτέ. periphrasis hebraica, cf. Lc. 1 47; 1 Cor. 2 11 τὸ πν. τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ. — *κατείδωλος (nusquam praeterea) ut κατάδεσδος al. Nota Atheniensium veterum pietas, qua reliquos Graecos antecellebat (Pausan. 1, 24, 3 al., v. Wtst.), cuius pietatis erat quam plurimos deos colere et eos quoque qui ab aliis neglegerentur. Verum monumenta pietatis reperiebat P., non ipsam, quae dudum evanuerat. — 17 μὲν οὖν] v. ad 1 6. — ἀγορᾷ] vetere sub Areopago sita (19), non nova Romana angustiore. Hoc in nulla alia Graeca urbe P. commodius facere potuit (cf. ad 14 9); manebat enim etiam in illa colluvie nationum (ut de Ath. qui tunc erant ait Piso ap. Tac. ann. II, 55) curiositas quaedam ex vetere φιλοσοφίᾳ (Thuc. 2 40) relicta; tum philosophorum (etsi peregrinae originis) magna copia Athenis vivebat docebatque. — *παρατυγχάνειν „forte adesse“. — 18 συμβάλλειν 4 15. — τί ἂν θέλοι] att. τί ἂν βούλοιο; cf. ad 2 12. infr. v. 20 (Lc. 15 26 D). — *σπερμολόγος proprie avis minuta, tum apud Atticos levis et futilis locutor, vel ὁ εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος ἄνθρωπος (Demosth. 18 127), Harpoer., Eustath. 1547 55, al., v. Wtst. Kpk. Sine dubio hoc ex ipso ore Athenien-

καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο) 19 Ἐπιλαβόμενοι τε αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤραγον, λέγοντες 1. Ἀνάμεθα γινῶναι, τίς ἢ καινὴ αὕτη ὑπὸ σοῦ καλουμένη διδαχὴ; 20 ξενίζοντα γὰρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινῶναι, τίνα θέλει ταῦτα εἶναι. 21 Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον ἠσπάζονται, ἢ λέγειν τι ἢ ἀκούειν καινότερον. 22 σταθεὶς δὲ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ

19 μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς ἐπιλ. αὐτοῦ ἤγ. ἐπὶ τ. Ἀ. π., πυνθανόμενοι καὶ λέγ.

α) 18 εὐηγγ. αὐτοῖς s corr. AEH vulg. | 19 δὲ pro τε B | αὕτη ἢ sAEHLP vulg. Gig. | 20 τί ἂν θέλοι DEHL vulg. Gig. | 21 εὐκρίνον HLP | καὶ ἂν. pro ἢ ἂν. EHL P | τι post ἂν. iterant sAB | 22 στ. οὖν Gig. | ὁ Π. praeter sAB

β) 19 D 137 syr^p c.* μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς ἐπ. αὐτοῦ ἤγ. αὐτὸν ἐπὶ τὸν (τὸν om. D*) Ἀ. π. (ἤγ. ἐπὶ κτέ. et. Gig.), tum D 137 πυνθανόμενοι καὶ λέγ. | καταγγελλομένη pro λαλ. D, ὑπὸ σοῦ λαλ. om. Gig. | 20 φέρεις εἴματα D (εἴμ. εἰσφ. E) | 21 ἐπιδ. εἰς αὐτοὺς ξ. D sah. | aut dicere aut audire aliquid novi vulg., aud. aut dic. al. n. Gig.

sium auctor excepit. — ξ. δαιμονίων] plane ut Socrates ex accusatione Meleti, X. Mem. 1, 1, 1, Plat. Apol. 24 B; neque fortuita haec similitudo. Ipse usus nominis τὸ δαιμ. = ὁ δαίμων (cum proprie esset velut τὸ θεῖον) a Socratis notissimo daemonio fluxit. (Schol. ap. Matthaeium per Θεῶν explicat.) — δοκεῖ h. l. = att. εἰκε. — *καταγγελλεύς nusquam praeterea (cf. φονεύς al.). — ὅτι κτέ.] similis explicatio est Mc. 3³⁰. — ἀνάστασιν] cf. 31 sq. Schol.: ὡς θήλειαν ταύτην θεὸν νομίζοντες ἐκωμῶδον, quare etiam recentiorum quidam τὴν Ἀνάστ. scribunt; cf. plur. δαιμονίων. — 19 ἐπιλαβόμενοι 9²⁷. — Ἄρειος πάγος editus locus vacuus iuxta forum vetus, quod ab eo ad occid. et ad septentr. patebat (auctoritate utor amplissima Doerpfeldii). Commodissimum erat loco vacuo uti, ubi quod etiam caedis iudicia antiquitus fiebant, profecto nihil ad hanc rem attinet. Attinet fortasse, quod in conspectu proximo erat arx cum praeclarissimis veterum Athenarum monumentis; sed huius rei nosmet ipsi commonefacimus, non P. neque Lucas, qui haec neque scire neque curare videtur. Permire cum aliis E. Curtius (Stadtgesch. v. Athen 262; Ber. d. Berl. Academie 1893, 925 sqq.) non de loco sed de collegio Areopagitarum (ἡ βουλὴ ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου) intellegit, cui quid rei fuerit cum philosophis minime perspicitur; neque vero accusat Paulum quisquam, sed curiositate inducti seiscitantur. Et quod maximum, non dicitur Ἀρ. πάγος (19. 22) nisi de loco. — δυνάμεθα κτέ.] cum ironia. Latinos locos confert Wtst.: Plaut. Amphitr. 346 possum scire, quo profectus etc.; Cic. pro Quinctio § 79 possumus hoc quoque ex te audire? — 20 ξενίζειν mirum videri (Polyb. 3, 114, 4; passiv. 1 Petr. 1, 4, 12 Polyb. al. mirari). — εἰς ὧτα φέρει πᾶσιν Ὀδυσσεύς Soph. Ai. 147; sed hebraismus potius agnoscendus. — τίνα θέλει v. ad 18. — 21 Ἀθην. πάντες sine artic. ut attice; cf. 26 a. 22 a. — ἐπιδημοῦντες 2¹⁰ (ἐπ. ξέν. Xen. M. 1, 2, 61 al.). — εὐκαιρεῖν inde a Polybio (Mc. 6³¹. 1 Cor. 16¹²). — mirus consensus cum Demosthenis illis (4¹⁰): βούλεσθε . . περιόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι „λέγεται τι καινόν“; Alios locos v. ap. Wtst. De comparativo cf. Kühneri Gr. II², 848: sic νεώτερον Attici (καινότερον Pl. Phaed. 115 B).

Ἀρεῖον πάρον ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. 23 διερχόμενος γὰρ καὶ ἄναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὖρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο Ἀγνώστῳ θεῷ. ὁ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. 24 ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων κύριος οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, 25 οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται ὡς προσδεόμενός τις, αὐτὸς διδοὺς πᾶσιν ζωὴν καὶ προὐν

23 διυτορῶν

α) 22 εἶπεν pro ἔφη SE | vos (pro quasi) superstitiosos vos Gig. | 23 quem colitis circumspiciens Gig. | ὃν et τοῦτον M corr. A²EHL¹P al. cum patribus pluribus, recte si quidem ἀγνώστῳ θεῷ verum. V. comment. | 24 hunc mundum Gig. | hic cum sit etc. Gig. | 25 ἀνθρώπων EHL¹P | ὡς add. M*, it. (tamquam) d e Gig. Irenae.

β) 23 pro ἀναθεωρῶν D* διυτορῶν (ιστορῶν Clem. p. 372) | ἦν γεγραμμένον D, scriptum est Gig. | 24 κύρ. ὑπάρχων D | 25 τινος om. D*, τι D² Gig. | ὅτι οὗτος ὁ δοὺς D* (quum ipse omnibus dederit Iren., δοὺς et. Clem.)

— 22 oratio Pauli quin fideliter, etsi brevissime, expressa sit, recte dubitari nequit; ita sunt omnia et loco et audientibus accommodata; hic autem auctor est εἰς τῶν χρηστῶν Χριστιανῶν (Proleg. p. 2), non theologus neque alter Thucydides vel Plato. Tum (quod monuit me hospes coniunctissimus J. P. Mahaffy Dublinensis) quilibet qui paullo recentiore aetate orationes Pauli conficturus esset, usus erat Pauli epistulis: quarum in hac non magis quam in ceteris orationibus (c. 13. 20. 22. 24. 26) ullus usus comparet. Neque vero ex illo μόνοι 1 Thess. 3₁ concludendum est ne ministrum quidem Paulo Athenis adfuisse. Cf. autem Proleg. p. 10. — κατὰ πάντα ἀγαθός Thuc. 4₈₁ (Wtst.). — ὡς] cf. Phil. 2₈ εὐθεῖς ὡς ἄνθρωπος. 2 Th. 3₁₅ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε. — *δεισιδαιμων vox media ut ap. prof. (Xenoph., Arist. Pol. p. 1315 a 1). In comparat. inest „quam vulgo esse solent“; aut pro superl. est ut alias. — 23 ἀναθεωρεῖν (Hebr. 13₇) accurate contemplari (Diodor. al.). β διυτορῶν Ioseph. — σεβάσμα 2 Th. 2₄, Dionys. H. 1₃₀ (σεβάσμαι verbum homericum Rom. 1₂₅). — ἐπεγέγραπτο] rarum in NT. augmentum plusquamperfecti (cf. D et Gig.). — inscriptio arae, ut aiunt schol., Euthal. (ed. Zacagn. p. 514), Hieronymus (comm. ep. ad Tit. 1₁₂), non ita erat ut P. asseruit: ignoto Deo, sed ita: Θεοῖς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης καὶ Αἰβύης, θεῷ (θ. τε Euth.) ἀγνώστῳ καὶ ξένῳ (Deis ignotis et peregrinis Hieronym.). Vix putem hanc aram significare Paulum, sed aliam; nam etiam ad portum in Munichia sec. Paus. 1, 1, 4 fuit ara θεῶν (τε) ἀγνώστων καὶ ἠρώων, sicut Olympiae fuisse θεῶν ἀγν. aram idem testatur 5, 14, 6. Verum quaecunque P. viderat, profecto inscriptio et genitivum habebat et pluralem (Philostr. vit. Apoll. VI, 3 Ἀθήνησιν, οὐ καὶ ἀγνώστων δαιμόνων βωμοὶ ἱδρύνται, Wtst.). Pluralis testis est Tertullianus (Nat. II, 9. Marc. I, 9): ignotis Deis, eumque (Ἀγνώστων θεῶν) scripsisse Lucam puto propter ὅ . . τοῦτο quod sequitur. — εὐσεβεῖν c. acc. 1 Tim. 5₄ (4 Macc. 11₅); etiam poet. trag. — 24 cf. 14₁₆ sqq., et erant necessario talia et Christiano et Iudaeo apud gentiles proferenda. — κόσμος rarissimum ap. Lc., nusquam praeterea in Act.; notio hic est ea quae Graecis quoque familiaris est. — χειροπ. κτέ.] v. 7₄₈. — 25 ὡς fere necessarium propter duorum parti-

καὶ τὰ πάντα· 26 ἐποίησέν τε ἐξ ἑνὸς [αἵματος] πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παντός προσώπου τῆς γῆς, ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰ ὁροθέσια τῆς κατοικίας αὐτῶν, 27 ζῆτεῖν τὸν θεόν, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὗροισιν, καί γε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα. 28 ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἑσμέν], ὥς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς [ποιητῶν] εἰρήκασιν. „Τοῦ γὰρ καὶ γένος

27 μάλιστα ζητ. τὸ θεῖον, τί ἐστίν, εἰ . . αὐτὸ καὶ . . οὐ μακρὰν ὄν . . ἡμῶν | 28 ἐσμ. τὸ καθ' ἡμέραν], | ποιητῶν om.

α) 26 αἵματος om. SAB (etiam vulg., sahid., al. vers., Clem.) | E πᾶν πρόσωπον, HLP πᾶν τὸ πρ.; *super faciem totius terrae* Iren. syrsch = ἐπὶ πρόσ. πάσης τ. γ. Lc. 21 35 | *προτεταγμ.* D* | τὰς ὁροθεσίας paene om., sed D* Iren. κατὰ ὁροθεσίαν; v. in comm. | 27 ψηλαφήσειαν SE, -σαισαν (et εὗροισαν) D | αὐτὸν post εὗρ. Gig., om. Clem. | ἡ εὗρ. AD al. (Iren., Clem., amiat., vulg^{clem}, Gig.) | καίτοι γε SP, καίτε D*, καίτοι AE Clem., cf. vulg. Gig. (*quavis*) Iren. (*quavis etiam*) | ποιητῶν spurium vid. (Grsb.; cf. β)

β) 26 τε om. DE | πᾶν ἔθν.] *omnia genera* syr^m mg. (γένος Clem.) | ἀνθρώπων D | 27 μάλιστα ζ. D | τὸ θεῖον D (qui add. ἐστίν, it. *quis esset* syr^m mg.) Iren. Gig.; eidem (D*) αὐτὸ pro αὐτὸν et οὐ μ. ὄν sine ὑπάρχ.; τὸ θ. etiam Clem. 372, qui ὑπάρχοντος c. E | 28 ἐσμέν τὸ καθ' ἡμέραν (11) D solus | ποιητῶν om. D (qui τῶν κ. ὅ. τινες) Gig. (ὥς τινες καὶ κτέ.) Iren. Ambr.

cip. oppositionem. — προσδεόμ.] cf. 3 Macc. 2 9. Hierocl. in carm. aur. ad v. 1, qui affert Pythagoreorum dictum: ὅστις τιμᾷ τὸν θεὸν ὥς προσδεόμενον, οὗτος ἐλέληθεν ολόμενος εαυτὸν τοῦ θεοῦ εἶναι κρείττονα. Lucr. II, 650 ex Epicuri sententia: *divom natura . . nihil indiga nostri* al. (v. Wtst. Kpk.). — πνοήν ut Gen. 2 7 LXX. — τὰ πάντα *omnia quaecumque*, Rom. 8 32 al. — 26 αἵματος (Io. 1 13, it. prof., v. Kpk.) de semine; sed videtur spurium, supplendumque ἀνθρώπων. — ἐπὶ π. πρόσ. τ. γῆς] Gen. 2 6 πᾶν τὸ πρ. τ. γ., 11 8 ἐπὶ πρόσ. πάσης τ. γ. (de artic. om. v. ad 2 36). — καιρούς] et tempora et loca Deus gentibus praefinivit (aliter plane καιροὺς καρποφόρους 14 17). Est haec πρόνοια Stoicorum, sed non a Stoicis Paulo erat discenda, cf. Deut. 32 s al., neque exstat πρόνοια hoc sensu NT. — Ἡ ὁροθέσια nusquam invenitur, neque pluralis ratio est; at τὰ ὁροθέσια ap. Hesych. al. est (cf. τὰ ὄρια ut Deut. 1 c.), eoque ducere vid. lectio D. — Ceterum Graeci quoque: ἐν ἀνδρῶν, ἐν (i. e. alterum) θεῶν γένος (Pind. N. 5 1), ἐν φύλον ἀνθρώπων· μὴ ἐδειξε πατρὸς καὶ μητρὸς ἡμᾶς ἀμέρα τοὺς πάντας (Soph. frg. 518). — 27 ζῆτεῖν = ὅπως ζητῶσι. Add. D μάλιστα, *maxime quidem ut*, cf. 26 3. — τὸ θεῖον (β) etiam in α est v. 29. — ἄρα γε v. ad 8 30. 11 18. — ψηλαφήσαισαν et εὗροισαν D (cf. 5). Ψηλαφᾶν verbo egregie declaratur, et proximum esse Deum et oculis occultum. Cf. Rom. 1 19 sqq. — καίτοι(γε) „*quavis*“ sententiae vix aptum; καί γε „*quin etiam*“ 2 18; hic magis et quidem, atque revera. — 28 τὰ καθ' ἡμ. D cf. 11. — καθ' ὑμᾶς cf. 18 15. 16 33 β. Ern. Maass in Arateis p. 255 sq. esse vult *poetae vestram* (i. e. Stoicorum, v. 18) *rationem ac quasi fidem professi*; sed praestat simplicior explicatio = ὑμέτεροι. — non Aratus primus, cuius ἡμιστίχιον affertur (Phaen. 5 de Iove) talia protulit, sed vetera sunt haec θεολογούμενα Graecorum, Orphicorum maxime. Cf. Orph. (ed. Abel) frg. 164: ἐστὶν δὴ πάντων ἀρχὴ Ζεὺς· ζῆν γὰρ ἔδωκεν | ζῳά

ἐσμέν“. 29 γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσίῳ ἢ ἀργυρίῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. 30 τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας παριδὼν ὁ θεός, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πάντας πανταχοῦ μετανοεῖν, 31 καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὤρισεν, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν ἀναστήσας αὐτὸν

31 ἡμ. κρίναι

α) 29 χρυσῷ BDHLP | ἀργύρῳ eidem et s | 30 οὖν] enim Gig. | παριδὼν D*: ὑπεριδὼν. V. comm. | ἀπαγγέλλει contra sensum s*B | πάντας] πᾶσι HLP Iren. | 31 διότι HLP, qui Gig.

β) 29 οὔτε χρ. D* | (ἡ ἐνθ. D Iren. Didym., male) | 30 τ. ἀγν. ταύτης D vulg. (non Gig. Iren.) | ἵνα πάντες . . μετανοεῖν (sic) D, ut . . agant Gig. vulg. | 31 κρίναι D, qui om. ἐν ᾗ μέλλει cum Gig. Iren. August. [Aug.] Spec. | ἐν (om. D) ἀνδρὶ Ἰησοῦ D Iren. | in quo statuit fidem Iren. om. παρ. πᾶσιν; in quo definitur fidem omnibus August. om. παρασχ. (simil. Ambros.); D Gig. ὃ ὥρ. π. παρασχεῖν (παρασχεῖν D) πᾶσιν (πᾶσιν παρασχ. Gig.), quae corruptelae videntur

τ' ἐγέννησεν, καὶ Ζῆν' αὐτὸν καλέουσιν | καὶ Δία τῇδ', ὅτι δὴ διὰ τοῦτον ἅπαντα τέτυκται (eadem etymologia est ap. Plat. Cratyl. 396 AB, δι' ὃν ζῆν αἰεὶ πᾶσι τοῖς ζῶσιν ὑπάρχει). Apte comparant etiam Dion. Chrys. I, 384 ἄτε οὐ μακρὰν οὐδ' ἔξω τοῦ θείου διωρισμένοι, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μέσῳ πεφυκότες ἐκείνῳ. Alter poeta Stoicus Cleanthes hymn. v. 4: ἐκ σοῦ (Διός) γὰρ γένος ἐσμέν. Antecedunt ap. Arat. (2 sq.): μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγνυαί, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί, μεστή δὲ θάλασσα καὶ λιμένες. Monstrat autem Paulus sese h. l. etiam graecis litteris imbutum (cf. 1 Cor. 15^{ss}), quod plerumque dissimulare solet; verum et erat Tarsus illo tempore philosophiae litterarumque studii clarissima (Strab. 673, qui p. 674 quinque philosophos Stoicos Tarso oriundos enumerat), neque potuit Paulus apud Iudaicos doctores eam dicendi facultatem elegantiamque acquirere, quam exhibet cum alibi tum in epist. ad Cor. priore. Cf. E. Curtius et E. Maass (v. ad vv. 19. 28); e theologis G. Heinrici (ep. ad Cor. II, 1887, p. 587 sqq.). — 29 χρυσός et ἀργύρος materiem denotant; χρυσία et ἀργύρια sunt ex auro argentove facta (36. 20^{ss} nummi); haec igitur hic forma aptior, cum χρυσελεφάντινα (ut Partheni) et marmorea ἀγάλματα significantur. Codices aliis quoque locis (ut 1 Cor. 3¹². 1 Tim. 2⁹) inter se discedunt. — χάραγμα hoc sensu non alibi; χαράττειν de nummis habet Polyb. — ἐνθυμήσεις Mt. 9⁴ al. — ὅμοιον] cf. Rom. 1²³. „Posse formam Dei reddi arte factis ex auro“ eqs. Iam antiqui philosophi, ut Xenophanes et Heraclitus, simulacrorum religionem irriserant. — 30 μὲν οὖν = οὖν ut saepe; Graecus dixisset τοὺς μὲν οὖν . . παρῆδεν, τὰ δὲ νῦν κτέ. — *ὑπερορᾶν (ut plerique codd.) semper est „despicere“ (despiciens vulg. Gig.); itaque rectius D* παριδὼν, cf. LXX Sap. 11²⁴. — τὰ νῦν 4²⁹. — 31 καθότι quia 2²⁴. — ἔστησεν ἡμ. Dion. Hal. Ant. 6, c. 48, Kpk. (simil. 1 Macc. 4⁵⁹), cf. stato die, diem statuere; supra ad 9 (Pind. Ol. 11⁵⁸ ἔστασεν ἑορτάν, Kpk.). — ἐν δικαιοσύνῃ v. ad 5²³, Plut. Mor. 375 A (Kpk.). — ἐν ἀνδρὶ per virum, ut 1 Cor. 6² ἐν ὑμῖν κρίνεται. — ὤρισεν cf. 10⁴². Nomen Iesu (D Iren.) profecto non tacendum erat, sed fort. paullum differendum; plura autem dicere cum au-

ἐκ νεκρῶν". 32 ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπαν· „Ἀκουσόμεθα σου περὶ τούτου καὶ πάλιν". 33 οὕτως ὁ Παῦλος ἐξηλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. 34 τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις¹ καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

CAP. XVIII.

1 Ἐπεὶ ταῦτα χωρισθεὶς ἐκ¹ τῶν Ἀθηναίων ἦλθεν εἰς Κόρινθον.

34 om. ἄνδρ. . . αὐτῷ? | καὶ (an om.?) Διον. τις Ἀρ. καὶ γυνὴ ὀν. Δάμαρις εὐσχήμων

Cap. XVIII. 1 Ἀναχωρήσας δὲ ἀπὸ

α) 32 sq. πάλιν π. τ." καὶ οὕτως HLP, π. τ. πάλιν". οὕτως D Gig. vulg. | ὁ Ἀρ. male plerique, om. ὁ B (D v. infr.); cf. 13 1 | αὐτῷ¹ Paulo Gig.

Cap. XVIII. 1 μ. δὲ ταῦτα EHLP (om. δὲ etiam vulg. Gig.) | post χωρ. add. ὁ Π. AEHLP (Fl.)

β) 34 ἐκολληθήσαν D* (cum contaminatione?); Fl., cuius ab h. v. incipit novum frag., et κολλ. αὐτῷ om. et ἄνδρες (v. comm.) | καὶ ante Διον. om. Fl. | Διον. τις Ἀρ. D Fl.; add. D εὐσχήμων, quod fort. ad γυνὴ pertinebat, om. enim D καὶ γυνὴ . . Δάμ. (Fl. et mulier nomine Damatis . . . . [et ceteris cum eis]).

Cap. XVIII. 1 D Fl. ἀναχωρήσας δὲ (et cum recess. Fl.; add. id. ὁ Π., v. α) ἀπὸ om. μ. ταῦτα; Gig. post haec ab Ath. recessit et

dientes non siverunt. Ceterum apparet, Paulum hic ut alias diem novissimum ut prope instantem memorare. — πίστιν παρασχεῖν *fidem facere, demonstrationes proferre* (v. Kpk.). — 32 χλεύαζω 2¹⁸. Hinc P. (1 Cor. 1¹⁸ sqq.) sapientiae Graecorum stultitiam evangelii opponit. — ἀκουσόμεθα κτέ.] h. e. fere: mira narras, fortasse iterum tibi vacabimus. In universum nihil magnopere P. apud hos auditores profecerat neque profici potuit. — 33 ἐκ μέσου αὐτῶν 23¹⁰. — 34 ἄνδρες (quod om. Fl.) cum eis quae seq. non congruit. — κολληθέντες (5¹³) hic ut 14⁴ β. 2 Sam. 20⁸. — Dionysius hic primus episcopus Athenarum fuisse fertur, scil. propter hunc locum (Dionys. Corinth. ap. Euseb. h. e. 3, 4, 10. 4, 23, 3). Libros περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας ei affictos verbo commemoro. In collegium Areopagitarum deveniebant munere archontum functi. — nomen Δάμαρις ignotum aliunde; at Δάμαλις vulgatum, quod ci. H. Grotius, quodque nunc praebet Fl.

Cap. XVIII. 1—18 de rebus a Paulo gestis Corinthi. — 1 asyndeti μετὰ τ. non sunt ap. Lc. alia exempla; sed cf. τότε 7⁴ al. — χωρισθεὶς (cf. 2) 1⁴; β ἀναχωρήσας, cf. Mt. 12¹⁵ al.: recessit neque diutius voluit commemorari, quia fructum operae suae parum provenire videbat. Et tamen initio statuerat ibi socios opperiri (v. 16). — Corinthus a Iulio Caesare post C fere annos erat restituta, colonis Romanis eo missis, sed libertini generis (Strab. p. 381); inde nomina Romana (v. 7 al.). Factum deplorat Crinagoras epigrammate acerbo (Anth. Pal. IX, 284): οἶους ἀνθ' οἶων οἰκήτορας, ὧ ἑλεεινή, δέξαι· φεῦ μεγάλης Ἑλλάδος ἀμμορίης; satius fuisse Corintho desertam manere,

2 καὶ εὐρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ τεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσήλθεν αὐτοῖς, 3 καὶ διὰ τὸ ὁμότεχρον εἶναι ἔμεινεν παρ' αὐτοῖς.

2 fere sὸν Πρίσκιλλῃ γυναίκί αὐτοῦ, ἡσπάσατο αὐτούς. οὗτοι δὲ ἐξήλθον ἀπὸ τῆς Ῥώμης, διὰ τὸ εἰπεῖν Κλ. πάντας τ. Ἰ. ἐξελεῖν, οἱ καὶ κατόκησαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν. ὁ δὲ Παῦλος ἐγνώσθη τῷ Ἀκύλᾳ διὰ τὸ ὁμόφυλον καὶ ὁμότ. εἶναι, καὶ ἔμεινεν πρὸς αὐτὸν (-οὺς)

α) 2 τεταχέναι ^{N^oDELP}, διατεταχ. ^{N^oABH} | Κλαύδιον om. B | 3 EHL ἔμεινεν, cf. β

β) 2 sec. Fl. Ἀκύλαν (sine τινα) τῷ γένει Π. Ἰουδ., cf. 24 | cum Prisc. uxore eius (sua) syr mg. Fl. Gig. | pergit post sua Fl. et (antea fuit invenit) salutavit eos (cf. infr. Gig.), tum cum syr mg.: hi autem ([propterea] add. Fl.) exierant (-runt Fl.) a Roma (ab urbe Fl.) eo (om. Fl.) quod praecepisset (dixisset Fl.) Cl. ut discederent omnes Iud. (o. I. exirent Fl., D om. τοὺς) ab Italia (ab urbe Fl.). hi (qui Fl.) vene[rant] in (Fl.; om. syr) Achaïam. Postrema etiam in D post Ῥώμης: οἱ καὶ κατόκησαν (-sen pr.) εἰς τὴν Ἀχαΐαν. Tum syr mg. Fl. [August.] Spec. 82: ipse autem P. (P. autem Fl. Aug.) agnovit Aquilam (agnitus est Aquilae Fl. Aug., sed hic erat) et quia eiusdem gentis et eiusdem officii esset mansit (m. om. syr) etc. ([quod] esset eiusd. artis [unius gentis et unius artis Spec.] et mansit Fl. Aug.; tum ille ap. eum om. ut vid. καὶ ἡγορ., hic apud eos opus faciens). Gig. ut α., sed post Roma: et (antea invenit) accessit ad eos, et salutavit eos, et quia (v. 3). — προσήλθεν αὐτῷ (-οῖς D²) ὁ Παῦλος D² | 3 καὶ ante διὰ om., hab. post εἶναι et. Cassianus Inst. X, 17 | εἶναι om. D | παρ' αὐτοῖς] πρὸς αὐτούς D

quam inter tales παλιμπρότους esse divisam. — 2 τινα Ἰουδ. κτέ.] cf. 24. Ἀκύλας Aquila, κῷ = quī ut in Κυρίνιος Quirinius. — Ποντικόν, ex Ponto provincia (29). — *προσφάτως recens (Polyb. LXX). — καὶ Πρ. pro αὐτὸν καὶ Πρ., cf. 16⁵ ἐβαπτίσθη, (αὐτῇ) καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς. Πρίσκα dicitur Paulo, Rom. 16³. 1 Cor. 16¹⁹. 2 Tim. 4¹⁹, vel in plerisque codd. vel in optimis. Illa est forma deminut., cf. Livilla, Drusilla, al. — τεταχέναι] ἔταξαν 15²; at Lc. 8⁵⁵ eodem sensu διέταξεν (v. var. l.). — β ἡσπάσατο ut 25¹³. — Κλαύδιον] Sueton. Claud. 25: Iudaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit (cf. ad 11²⁶). Contra sec. Dionem Cassium (60, c. 6), cum expellere propter multitudinem difficile visum esset, coetus tantum eorum prohibuit, credo haud multo post, cum expellere frustra tentavisset. Nerone imperante multos Romae esse videmus (c. 28). De tempore edicti cf. Prol. p. 23. Addit β, Iudaeos expulsos in Achaia domicilium constituisse, scilicet ut quam proximi essent Italiae et quam celerrime reverti possent, si esset facultas data. — 3 *ὁμότεχρον εἶναι] τὸν Ἀκύλαν. (In D διὰ τὸ ὁμοτ. sine εἶναι, quod graecum quidem est, sed non ex usu NT.). — β ἐγνώσθη 9²⁴ al. innotuit, notus factus est; ὁμόφυλον cf. ἀλλοφύλων 13¹⁹ β; ipsum ὁμόφ. 2 Macc. 4¹⁰. 3 Macc. 3²¹ (possis et. ὁμοεθνή, ut 2 Macc. 4²); ἔμεινεν domicilium constituit, ut locus sit aor., cf. ad 16¹⁵. — πρὸς αὐτούς (D) ut 10⁴⁸ β, = παρ' αὐτοῖς. — ἡγοράζετο] v. l. -οντο, sed praest. singul., ne ambiguum sit subiectum verbi ἦσαν. Dicitur in NT. ut att. ἡγοραζόμεν ἡγορασάμεν, sed εἰργασμαι, Win.-Schm. p. 98. — *σκηνοποιός = σκηνορράφος (Aelian.), „qui ex corio vel ciliis (a Cilicia nominatis, unde ipse P., Schürer II², 39) paunisque

καὶ ἡγοράζετο (ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τῇ τέχνῃ). 4 Ἰδιελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἐπειθὲν τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλλήνας. 5 ὥς δὲ κατήλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σιλᾶς καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχε τῷ λόγῳ ὁ Παῦλος, διαμαρτυρούμενος τοῖς Ἰουδαίοις εἶναι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν. 6 ἄντιπασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναξάμενος¹ τὰ ἱμάτια εἶπεν πρὸς αὐτούς· „Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφα-

4 εἰσπορευόμενος δὲ εἰς τὴν συναγ. κατὰ πᾶν σάββ., διελέγετο ἐντιθεῖς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ἐπειθὲν τε οὐ μόνον Ἰουδ., ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνας | 6 πολλοῦ δὲ λόγου γινομένου καὶ γραφῶν διερμηνευομένων, ἀντετάσσοντο Ἰουδαῖοι (τῶν Ἰουδαίων?) τινες καὶ ἐβλασφήμουν. τότε ἐκτιν. ὁ Παῦλος

α) 3 ἡγά- ^x*AB*DE, εἰγά- rell.; -ζοντο ^x*B (propter ἦσαν puto) | 4 et disp. Gig., cf. β | 5 συνείχετο omnes gr., instabat vulg.; v. comm. | τῷ λόγῳ τ. πνεύματι HLP syr^p mg. | τοῖς Ἰουδ. om. AH | εἶναι om. EHLP (syr^p text., add. mg.) | 6 αὐτῶν om. Gig.

β) 3 ἦσαν . . τέχνῃ om. D Gig., non om. Fl. [Aug.] (qui artificio [arte A.] lectarii [fabri A.]) | 4 D Fl. εἰσπορευόμενος δὲ (et cum introiret Fl., et ingrediebatur tolet.) εἰς τὴν συναγ. κατὰ π. σ. διελ. καὶ (καὶ om. recte Fl.) ἐντιθεῖς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ (ἐντ. . . Ἰησ. etiam syr^p mg. Gig. vulg^{lem}), καὶ (del. D⁴) ἐπειθὲν δὲ οὐ μόνον Ἰ. ἀλλὰ καὶ Ἑλλ. | 5 παρεγένοντο δὲ D, tunc supervenerunt Fl.; mox τότε Σ. καὶ Τ. D⁴ | συνείχετο . . Ἰησοῦν om. Fl. | 6 D syr^p mg. Fl.: πολλοῦ δὲ λόγου γινομένου (γενομ. syr; atque iterum cum multis fier[ent verba] Fl.) καὶ γραφῶν διερμηνευομένων (expli- catae essent syr); tum D ut α ἀντιπασσ. δὲ (sine δὲ syr), contr[adicebant] Iudaei quidam (quid. et. Cassiod.) et maledicebant. tunc excussit Fl. | ἐκτιν. ὁ Παῦλος D, Fl. Paulus post vest. s. | τὰ ἱμ. αὐτοῦ D lat. quid. (et. Gig.; [ves]tem suam Fl.)

linteris tentoria minora portabilia conficit^a (Wilk.-Gr.). Om. explicat- ionem D Gig.; cf. 14¹². 17¹⁸. Ceterum etiam Thessalonicae (1 Th. 2⁹) et Ephesi (Act. 20³⁴) Paulus victum manibus suis quaesivit atque etiam itineris socios sustentavit (20³⁴). — 4 β ἐντιθεῖς κτέ.] non nimis aperte initio de Iesu praedicabat, sed quasi pedetemptim (opp. v. 5) et paullo timidius, postquam et Athenis res non bene successit et in Macedonia multa a Iudaeis perpressus est. Ipse P. de se 1 Cor. 2⁴: ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. — Ἑλλήνας] num extra synagogam quoque, dubium est. — 5 συνείχετο τῷ πνεύματι (HLP) esse potest urgebatur spiritu s., sed διαμαρτυρ. cum his construi non potest. Altera lectio (τῷ λόγῳ) exemplis caret; explicant schol. ἐνεποδίζετο (propter Iudaeos), recentiores totus occupabatur tradenda doctrina. Correxī συνείχε urgebat, cf. Lc. 8⁴⁵. 19⁴³. Postquam aderant socii cum bonis ex Maced. nuntiis (1 Th. 3⁶ sqq.), animus Paulo additus est. — διαμαρτ. 10⁴² al. — Ἰησοῦν εἶναι τὸν χρ., esse Messiam, cf. 28. 9²². — 6 β πολλοῦ λόγου ut 15³². — β γραφῶν v. ad 1¹⁶. — β διερμην. 9³⁶. Sunt loci ad Messiam spectantes. — βλασφημ. 13⁴⁵. — ἐκτιναξάσθαι cf. 13⁵¹. — ἱμάτια v. ad 16²². — τὸ αἷμα κτέ.] sensu similia 13⁴⁶; locutio est hebr., cf. Mt. 27²⁵; 2 Samuel. 1¹⁶ τὸ αἷμά σου ἐπὶ τ. κεφαλὴν σου. V. 2 Th. 1⁸ de vindicta Dei quae instat infidelibus. — καθάρως] sc. ἀπὸ τοῦ αἵμ. ὑμῶν, cf. 20²⁶. — Interpungi potest post ἐγώ (ut Chrysost. p. 330 et syr^{sch}). — ἀπὸ τοῦ νῦν Lc. 1⁴³ al. Hoc est: non amplius in hanc syn- agogam intrabo, sed alium locum quaeram ubi praedicem, Graecis scil. Cf. 19⁹. Ceterum ad eos tantum Iud. qui Corinthi erant hoc

λὴν ὑμῶν· καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι^α. 7 καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι Τιτίου Ἰουστοῦ, σεβομένου τὸν θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. 8 Ἐκρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος ἐπίστευσεν τῷ κυρίῳ^β σὺν ὅλῳ τῷ ὄλῳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες ἔπιστευον καὶ ἐβαπτίζοντο^γ. 9 εἶπεν δὲ ὁ κύριος ἐν ὁράματι τῷ Παύλῳ· »Μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, 10 διότι ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαι σε, διότι λαὸς ἐστίν μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ^δ. 11 ἐκάθισεν δὲ ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. 12 Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας, ἑκατέστησαν ὁμοθυμαδὸν

8 ὁ δὲ ἀρχ. Κρ. ἐπίστ. εἰς τὸν κύριον | ἐβαπτίζοντο, πιστεύοντες τῷ θεῷ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ | 12 ἀνέστησαν (?) ἡμ. οἱ Ἰουδ., καὶ συλλαλήσαντες μεθ' αὐτῶν περὶ τοῦ Π., ἐπιθέτοντες (?) τὰς χεῖρας

α) 6 πορεύσομαι D*H*L Fl. | 7 ἐκεῖθ. μεταβ. Gig. | ἦλθεν BD*EHL P | ὀνόματι om. A | Τίτον NE Cassiod., om. AB*D*HLP Fl. | συνομ. ἦν Gig. | 8 Κρείσπος B non sine causa, cum longa sit i | 9 ἐν νυκτί δι' ὁράματος NB vulg. Gig., δι' ὁρ. ἐν v. ELP, sed recte A ἐν ὁράματι, om. ἐν v.; cf. β | καὶ post λάλει om. Gig. | 11 ἐκάθισεν τε EHL P, cf. β | ἐνιαυτὸν ἕνα N syr P | 12 ἀνθυπατεύοντος EHL P, ἀνθυπάτου ὅτος NABD

β) 6 ἀπὸ τοῦ νῦν] ἐ[φ' ὧμ]ν νῦν D, nunc vado ad [gentes] ab vobis Fl. (mundus ego ex hoc, ad gentes ibo Gig.) | 7 καὶ om. D* | ἐκεῖθεν] ἀπὸ τοῦ Ἀόλα 137. Fl. D*? ([δὲ ἀπὸ Ἀν]λα sec. Scriv.) | εἰς τὸν οἶκον D (sequitur οἰκία) | τινὸς ὄν. Τιτίου om. Fl. (Tit. om. et. D* v. α), sed cf. 8 | erat autem domus eius Fl. | 8 ὁ δὲ ἀρχισ. Κρ. D Fl., sed hic ante Cr. hab. quida[m nomine], ex 7 huc delata | εἰς τὸν κύριον D Fl. | καὶ πολλοὶ πλέ.] Fl. et . . . [multa] plebs (10) Corinthiorum audierant verbum dñi [tinti sunt] credentes dō in nomine ih̄u xp̄i; it. D post ἐβαπτ. add. πιστεύοντες τῷ θεῷ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰ. χρ., cum contaminatione, v. comm.; διὰ τοῦ . . . χρ. (sine ἡμῶν) etiam 137. syr P mg. post ἐπίστευον (-σαν 137), et τῷ θεῷ post ἐπ. syrach. | 9 κύριος sine ὁ D; tunc dixit [dñs] Fl. | ἐν νυκτί post Π. D Gig.; Fl. ad P. in visum om. ἐν v., cf. A | ὄρα μὴ σιωπ. sec. Fl. | 10 σοι om. DE tolet. Fl. Gig. (hic poterit pro ἐπιθ.). ταύτῃ τῇ π. Fl. Gig. | 11 καὶ ἐκάθ. D Fl. | add. post ἐκ. (δὲ) D syrach. syr P c.* Fl. ἐν Κορίνθῳ, (Gig. alii lat. ἐκεῖ | ἕξ μῆνας Fl. Gig. | ἐν αὐτοῖς] D αὐτοῦς (sed apud eos Fl.) | 12 Γ. τε D (non Fl.) | κατέστησαν.] exsurrexerunt Fl.

pertinere patet, cf. ad 13⁴⁶. — 7 ἐκεῖθεν] ex synagoga; male D 137. Fl. e domo Aquilae (ex interpretatione prava). — Τιτίου Ἰουστοῦ] nomen gentile cum cognomine, deterior lectio Τίτον (praenomen). — *συνομορεῖν (ὁμορεῖν Plut.). In domo contigua exinde P. suam synagogam habebat. — 8 de Crispo, quem sua manu P. baptizavit, v. 1 Cor. 1¹⁴. ἀρχισ. v. 13¹⁵. — ἀκούοντες ἐπίστευον] impf. de re saepe repetita. In β (D) ἐπίστευον καὶ (ex α) delendum; διὰ τοῦ ὀνόμ. cf. 3¹⁶. 13³⁸. Io. 1⁷. — 9 ἐν νυκτί (1 Thess. 5²) non solet dicere Lucas, sed διὰ νυκτός (5¹⁹ al.), neque δι' ὁράματος, sed ἐν ὁράματι (9¹⁰. 12. 10³); itaque A et Fl. sequendi. — ὄραμα cf. 16⁹. 22¹⁷ sq. 27²³ sq. — μὴ σιωπήσης] me obmutueris. Ὅρα μὴ (Fl.) 22²⁶ β Mt. 8⁴ al. — 10 ἐπιθήσεται] aggredietur, ut Exod. 21¹⁴ (saepe ap. prof., non NT.). — κακῶσαι 12¹ (ubi praem. ἐπέβαλεν τὰς χεῖρας, = ἐπέθετο). — λαός] qui mei sunt et mei fient. Cf. ad 2⁴⁷. — 11 ἐκάθισεν] commoratus est, cf. Lc. 24⁴⁹. Usque ad tempus professionis scil., v. 18. — αὐτοῖς ad τῇ πόλει ταύτῃ refertur. — 12 Iunius Annaeus Gallio Senecae philosophi frater Achaia (Graeciam) pro consule obtinuit inde ab anno 50 ut puto (Prol.

οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα, 13 λέγοντες¹ ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἀναπέσθαι οὗτος τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν. 14 μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· „Εἰ μὲν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥαδιουργημα πονηρόν, ὃ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἀνεσχόμεν ὑμῶν· 15 εἰ δὲ ἱζητήματά ἐστιν περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὅψεσθε αὐτοί· κριτὴς ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι“. 16 καὶ ἀπῆλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βῆ-

13 καταβοῶντες καὶ λέγ. | 14 ὃ ἄνδρες Ἰουδ. | 15 ζητ. ἔχετε (ἐν ἑαυτοῖς) ἡ περὶ λόγου ἡ ὄνομ. ἡ

α) 12 οἱ Ἰ. ὁμοθ. B | αὐτὸν om. Gig. (Fl.) | 13 οὗτος ἀναπέσθαι DEHLP vulg. Gig., om. οὗτος Fl. | 14 δὲ οὖν Gig. | εἰ μὲν οὖν male HLP | ἡνεσχόμεν DEHLP, ἀνεσχόμεν pro ἂν ἀνεσχ. A | 15 ζήτημα D*HLP | (vos) ipsi videritis lat. | γὰρ post κριτῆς add. EHLF

β) 12 post Ἰ. D Fl.: (et praem. Fl.) συνελήσαντες μεθ' ἑαυτῶν ἐπὶ τὸν Π. (de Paulo Fl.) καὶ (om. Fl.) ἐπιθέντες τὰς χεῖρας (iniecerunt ei) m. Fl.; ἐπ. τ. χ. αὐτῷ etiam syr c.* salid. post Π. καὶ ἤγαγον κτέ. | αὐτὸν] syr c.* add. ad proconsulem, it. Fl., sed is sine αὐτὸν ἐπὶ τ. β. | 13 καταβοῶντες καὶ λ. D Fl. (clamantes et) | τὸν θεὸν σέβ. Fl. | 14 et cum vellet Fl., cf. α | τὸ στ. ἀνοίγ. Fl. | aliqua iniquitas (in eo add. Fl.) Fl. Gig. | πονηρὸν om. Gig.; aut re detestabili syr^{sch} | ὃ ἄνδρες Ἰουδ. D Fl. vulg. (non Gig.) | vos sustinerem Fl. Gig. | 15 ζητήμ. (ζήτημα D*) ἔχετε D Gig., si quaestiones aliquae sunt inter vos vel de Fl., qui etiam deinceps bis vel de pro καὶ | ἐγὼ om. Fl. ut vid., τούτων ἐγὼ Gig. | οὐ θέλω D | 16 ἀπέλυσεν D* Fl. (dimisit) | β. αὐτοῦ sec. Fl.

p. 22), imperante Claudio, qui eam provinciam sicut Macedoniam senatui reddiderat (Suet. Cl. 25); inde, ut in prov. senatoria, proconsulare nomen (Marquardt Röm. Staatsverwaltung I, 407). Anno fere ante Gallionem P. Corinthum venisse putandus est, v. 18. 11. — *ἀνθυπατεύοντος] cf. ap. Lc. ἡγεμονεύοντος 2. 2. 31, τετρααρχοῦντος 31; itaque hic quoque ἀνθυπατεύ. praefer. vid. — *κατεπέστησαν cf. συνεπέστη κατ' αὐτῶν 16 22 (non exstat voc. praeter h. l.). — β ἀνέστησαν (Fl.) cf. 5 17; συλλαλήσ. μ. ἐ. conspiratione facta, cf. 25 12; ἑαυτῶν = ἀλλήλων, ut ap. att. quoque; ἐπὶ τὸν Π. ad κατεπ. pertinet. Ceterum melius hic quoque Fl. quam D. — β ἐπιθέντες τ. χ. (D) hoc sensu non solet dici (v. 6 al.), sed ἐπιβαλόντες (5 18 al.), iniecerunt (Fl.). — βῆμα 12 21. — 13 *καταβοᾶν (att.) cf. ἐπικράζοντες καθ' ὑμῶν β 16 39, βοῶντες (καὶ λέγοντες) 17 6. — erat Iudaeis concessum a Romanis, ut secundum legem suam Deum colerent (v. Ioseph. Ant. 14, c. 10); hinc accusatio. Verum non habebant populum sibi obsecundantem, ut Thessalonicae et Beroeae, neque poterant tantum valere in colonia Romana quantum illie, cf. ad 16 19. — *ἀναπέσθαι att., fere = πείσθαι. — 14 ἀνοίγειν τὸ στ. 8 35 al. — *ῥαδιουργημα (hell.) = κακούργημα, it. ῥαδιουργός, -ία = κακούργος, πονηρία. — ὃ ἄνδρες Ἰουδ. (β) sollemnis est compellatio (ut ἄ. Ἀθηναῖοι, ἄ. ἀδελφοί, al.), neglegentior ὃ Ἰ. (α). — κατὰ λόγον = εἰκότως, iure meritoque, cf. Wtst. (παρὰ λ. immerito 2 Macc. 4 36). — ἀνεσχόμεν] att. ἡνεσχ., ἀνεσχ. vulgare sec. Moeridem. Cf. 2 Cor. 11 1. 4. — 15 ζήτημα 15 2. — λόγος opp. ἔργον, factum; ὀνόματα verba, opp. πράγματα (Demosth. 9 15). — τοῦ καθ' ὑμᾶς 17 28. — ὅψεσθε αὐτοί cf. Mt. 27 4 σὺ ὕψη, 24 ὑμεῖς ὅψεσθε, vestra ea cura erit. Attici quoque

ματος. 17 ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην τὸν ἀρχισυνάγωγον ἐτυπτον ἐμπροσθεν τοῦ βήματος, [καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἐμελεν]. 18 ὁ δὲ Παῦλος ἐτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, [τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει] εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, [κειράμενος ἐν Κερχραεῖς τὴν κεφαλὴν· εἶχεν γὰρ εὐχὴν].

17 καὶ ὁ Γ. προσεποιεῖτο αὐτὸν μὴ βλέπειν? | 18 ἀπετάξατο τοῖς ἀδ., πλέων? | δε εὐχὴν εἶχον ἐν K. τὴν κεφ. ἐκείρατο?

α) 17 οἱ Ἕλλ. add. DEHLP Gig. (non vulg.); ne Chrysost. quidem habuit; Fl. hab. οἱ Ἕλλ., om. πάντες | ἔτ. αὐτὸν vulg. Gig. | 18 τὴν κεφ. ἐν K. DEHLP Gig. (hic ἐν K. γὰρ εἶχεν; de Fl. v. β)

β) 17 et compr. Fl., ἀπολαβ. D*, tum eum pro δὲ d | [μετα?] (erasa) Σωσθ. D*, cum Sosthenen d | καὶ οὐδὲν κτέ.] et (tunc d) G. simulabat (fingebat d) eum non videre d Fl. (non potest satis legi D*: τ — — ω γαλλίω -εν sec. Scriv.) | 18 commoratus (sine ἐτι) illic complu[ribus die]bus Fl., cum dies aliquot moratus ibi esset Gig. | ἐπλευνεν male D vulg. Gig., valesfecit fratribus (haec et. Gig.) navigans Fl. | Aquila qui votum cum fecisset [Cenchris] caput tondit Fl. | (corrupte D* προσερχήν)

ὄρα μὴ vide ne (v. 9 β); sed magis ea latina consuetudo: ipse viderit, tu videris (ad me nihil attinet); hinc etiam Epictet. 2, 5, 30 ὅψει αὐτός, id. 4, 6, 11 ὅψονται οἱ ἄλλοι. — κοιτῆς ἐγὼ cf. 6 καθαρός ἐγὼ. — οὐ βούλομαι οὐκ ἐθέλω att. (cf. β), Proleg. p. 15. Responsum ironiae contemptusque plenum et homine Romano et Senecae philosophi fratre dignum est. Ap. Senecam ipsum haec sunt de Iudaeis (frg. 42 ap. August. civ. d. VI, 10): „usque eo sceleratissimae gentis consuetudo invaluit, ut per omnes iam terras recepta sit: victi victoribus leges dederunt“. — 17 omissio οἱ Ἕλλ. erit πάντες ad Iudaeos referendum, quod recte fieri posse non videtur. Corinthiae plebis hoc erat, invisae gentis antistitem, a proconsule repudiatum, insuper male mulcare. — ἐπιλαβόμενοι 9 27. — Sosthenem aliquem Paulus Corintho secum eduxisse vid., 1 Cor. 11: num hic sit (Christianus scil. postea factus), ignoratur. — ἀρχισυν.] aut collega Crispi aut in locum eius suffectus; plures enim synagogae Corinthi fuisse non vid. (v. 4. 7). — ἐτυπτον] exitus rei quae depingitur (impf.) non indicatur, quia nihil gravius secutum est. — β προσεποιεῖτο Lc. 24 28. — 18 proficiscitur P. Ephesum, inde mox in Syriam, 18—22. — προσμείνας 1 Tim. 13 (alibi ἐπιμένειν ut 10 48). — ἀποταξάσθαι τινι valedicere, Lc. 9 61 al. (at non att., v. Phrynich. Lobeck 23 sq.). — ἐξέπλει] recte impf., nam de perfecta navigatione v. 22 demum agitur. — Συρίαν] quae erat via ad ad-eunda Hierosolyma, v. 21. c. 203. — Πρίσκιλλα ante Ἀκ. etiam 26 (s etc.). Rom. 163; nimirum plus praestitit causae euangelii uxor quam maritus. Quamquam hic quidem etiam propter adiunctum κειρ. κτέ. haec collocatio necessaria fuit, si quidem sunt haec ad Aq., non ad P. referenda. Id autem sane videtur: tolerans fuit Iudaicorum ritum P., non obnoxius eis, cf. 21 23. 26 (16 3), atque ad id ipsum illustrandum nunc hoc commemoratur. De more Iudaico „nasiraeatus“ v. Numer. 6. Lc. 1 15; ad tempus maxime hoc votum faciebant, non minus triginta dies se neque caput tonsuros vinoque abstenturos. Ioseph. B. Iud. 2, 15, 1: τοὺς γὰρ ἢ νόσῳ καταπονουμένους ἢ τισιν ἄλλαις ἀνάγκαις ἐθος εὐχεσθαι, πρὸ τριάκοντα ἡμερῶν κτέ. — Κερχραεῖς portus Corinthi

19 [κατήντησαν δὲ εἰς Ἐφεσον, κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν] εἰς τὴν συναγωγὴν διελέγετο τοῖς Ἰουδαίοις. 20 ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πλεῖον χρόνον μῆναι, οὐκ ἐπένευσεν, 21 ἀλλὰ ἄποταξάμενος καὶ εἰπὼν· „Πάλιν ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς τοῦ θεοῦ θέλοντος“, ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου. 22 καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς] καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν, 23 καὶ ποιήσας χρό-

19 κατανήσας δὲ εἰς Ἐ., τῷ ἐπὶόντι σαββάτῳ εἰσελθὼν | 21 sq. ἀπετάξατο αὐτοῖς εἰπὼν· „Δεῖ με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα, πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρ. ὑ. τοῦ θ. θέλοντος“. τὸν δὲ Ἀκύλαν εἶατεν ἐν Ἐφέσῳ· αὐτὸς δὲ ἀναχθεὶς ἦλθεν εἰς Κ. . καὶ ἀναβὰς

α) 19 κατήντησε HLP vulg. Gig., cf. β | αὐτοῦ] SADE Gig. ἐκεῖ. Sequitur αὐτὸς, antec. ἐκείνους | διελέξατο SAB, διελέχθη EHLP; διελέγετο recte D vulg. Gig. | μῆναι παρ' αὐτοῖς DEHLP; μ. ἐκεῖ tolet. sahid. (item ante ἐπὶ πλ. Gig.) | ἀπετάξατο αὐτοῖς εἰπ. HLP | καὶ ἀνήχθη EHLP syr^{sc} Cassiod., et profectus ab E. venit Gig. | 23 et ibi demoratus (et facto ibi v.) vulg. Gig.; τινα χρ. eid.

β) 19 κατανήσας δὲ εἰς Ἐ. καὶ (καὶ ex α; delend. cum Fl.) τῷ ἐπὶόντι σαββάτῳ (insequeenti s. Fl., cuius frg. in hoc verb. desinit); tum cum contamin. (v. v. 21) ἐκείνους κτέ. Verba κἀκ. κατ. α. sahid. syr^{sc} hoc loco om., habetque sahid. post Ἐφ. sabbato sequenti ingressus est P.; it. 137. syr^c c.* (cum contam.) sabb. seq. post Eph. (sahid. v. 21: sed relinquens eos qui in loco illo, valedixit etc.) | 20 (ἐφ. τε male D*) | 21 β aut ἀπετάξατο εἰπὼν (HLP) aut ἀποταξ. εἶπεν (Gig.), cf. 13⁴⁶ | post εἰπὼν DHLP syr^{utr} Gig. demidov. (Cassiod.); δεῖ με (δεῖ δὲ D*) πάντως (om. Gig. demid.) τὴν ἑορτὴν τὴν (D ἡμέραν pro τὴν) ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα; tum πάλιν δὲ HLP syr^c καὶ πάλιν syr^{sc} Gig. demid.; D etiam πάλιν om. (pro ἀνακάμψω D* ἀνα . . ω) | ἀνήχθη κτέ.] 137 τὸν δὲ Ἀκύλαν εἶατεν ἐν Ἐφέσῳ· αὐτὸς δὲ ἀνερχθεὶς (i. e. ἀναρχθεὶς) ἦλθεν εἰς Κ.; simil. syr^c mg. syr^{sc}; cf. 19 | 22 καὶ ἀναβὰς D syr^{utr} sahid. Gig., recte sec. 21 β | 23 καὶ ἐπιστ. D

ad sinum Saronicum (ut Lechaeum ad Corinthiacum). — 19 si εἶχεν de Aqu. accipiendum, κατήντησεν (HLP) de Paulo ferri non potest; itaque κατήντησαν cum s etc., post quod ad P. scriptor facile redit. Aliiter neque minus recte in β (sec. Fl.). — κἀκείνους . . αὐτοῦ in α non satis commode hic infertum est; aptior locus in v. 21, verum cum nova mentione Aquilae (β). — β τῷ ἐπὶόντι σαββ. κτέ. cf. 13¹⁴. 16¹³. — διελέγετο v. ad 17². — 20 principio non sunt infensi Iudaei, sicut ne Corinthi quidem neque Romae (28²¹). — πλεῖον h. l. diutius, ἐπὶ . . μῆναι = ἐπιμ. (21¹⁰). — μῆναι] aor. ut 15³⁴. — *ἐπινεύειν (att.) cf. *συγκαταν. β 27. Videbat P., tantas res Ephesi perfici posse, ut eis praesens tempus (cf. 21) non sufficeret. — 21 sec. β, cuius h. l. plures solito testes, P. destinaverat tempore proximi paschatis (nam id sine dubio significatur) Hierosolyma adire, quod tamen non fecit (v. 19¹ β). Multis autem mensibus ante Epheso profectus est, aliis quoque rebus (22 sq.) operam daturus. — β πάντως 21²² al.; ἐρχόμενος futurus Lc. 18³⁰; ποιῆσαι 23; εἰς pro ἐν. — ἀνακάμπτειν Lc. 10⁶. — β εἶατεν reliquit, manere sivit, cf. 27⁴⁰. — 22 ἀναβὰς] ex portu (λιμὴν Σεβαστός, Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 75) in oppidum (cf. Cassiod.). Mirifice expli- cant supplendo εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκκλ. est illa a Petro olim condita, a Philippo postmodo aucta, cf. 8⁴⁰. 21⁸ sqq. — κατέβη] nave Caesarea Seleuciam, pedibus inde Antiochiam venisse vid. Ad κατέβη cf. 14²⁵. 16⁸ (ad flumen in planitie erat sita Ant.). — 23 ποιήσας v. ad 15³³. —

νον τινὰ ἐξῆλθεν, διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, σιτηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς. 24 Ἰουδαῖος δὲ τις Ἀπολλῶς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς Ἐφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. 25 οὗτος ἦν κατηχημένος] τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι ἐλάλει, καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. 26 οὗτός τε ἤρξατο παρορσιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Προῖσκιλλα καὶ Ἀκύλας προσελάβοντο αὐτόν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν ὁδὸν

24 ὀνόματι Ἀπολλώνιος, γένει Ἀλ. | 25 ὃς ἦν κατ. ἐν τῇ πατρίδι

α) 23 καὶ διερχ. Gig. | τὴν Φρ. καὶ Γαλ. χ. syr^{sch} | ἐπισιτηρίζων DEHLP | 24 Ἀπελλῆς s* copt., cf. 19 1; Ἀπολλώνιος D | 25 τοῦ ante κυρ. om. B | ἐλάλει δὲ καὶ B | 26 τε] ergo (οὖν) vulg., δὲ copt. syr., om. D Gig. sahid. | Ἀκύλας καὶ Πρ. DHLP Gig. | τ. ὁδὸν τ. κυρίου (25) E, τ. τ. θεοῦ ὁδὸν HLP; τ. ὁδὸν D Gig. Cf. 19 9

β) 24 ὀνόματι Ἀπολλώνιος, γένει Ἀλ. D Gig. (hic Apollo), cf. 2 | 25 οὗτος] ὃς D | post κατηχ. D ἐν τῇ πατρίδι; it. Gig. post κυρ. in patria sua | τὸν λόγον τοῦ κυρ. D | ἀπελάλει D* d Gig. | τοῦ ante Ἰησ. om. D | 26 οὗτ.] ητος D* | καὶ ἀκούσ. αὐτοῦ D* syr^{sch}

ἐξῆλθεν] hoc igitur est tertium Pauli iter magnum, cuius narratio usque ad c. 21 pertinet. Principia hic quoque (cf. 15⁴¹—16⁸) quam brevissime perstringuntur. Verum initio nihil in animo habebat nisi eos coetus adire, quos proximo itinere constituerat; cf. illius itineris initia 15³⁶. Comites habuit complures, inter quos Timotheum (19²²), sed non Silam, cuius nulla post 18⁵ in Actis mentio. — ἐξῆλθεν διερχόμεν. cf. ad 14²⁵, Proleg. p. 20. — καθεξῆς 11⁴. — Γαλατικὴν χ.] hanc igitur priorem adiit, inverso ordine atque antea (16⁶, cf. tamen v. l. hic), per Cappadociam profectus. — σιτηρίζων 11² β. — 24—28 Apollus Ephesum, inde Corinthum venit. 24 Inter-rumpitur paulisper de P. narratio. Apollus (ita semper Paulus, 1 Cor. 1¹². 3⁴ sqq. al. Tit. 3¹³) = Ἀπολλώνιος (D), cf. Σιλᾶς = Σιλουανός. Etiam Ἀπελλῆς (s) idem quodammodo nomen, nam Ἀπέλλων doricum pro Ἀπόλλων. (Est id nomen Rom. 16¹⁰, quem locum Orig. VII, 437 L. ad hunc Apollon. referendum esse ci.) — λόγιος eloquens, v. Phryn. p. 198 Lob.: οἱ πολλοὶ λέγουσιν ἐπὶ τοῦ δεινοῦ εἰπεῖν (doctus ap. antiquos). — δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις 7²², cf. Lc. 24¹⁹. — 25 κατηχεῖν docere vox linguae vulgaris, qua utuntur Lc. (Act. 21²¹ al.) et Paulus; praeterea Ioseph., [Luc.] Asin. § 48. — ὁδὸν 9². — β ἐν τῇ πατρίδι itaque iam tum (id quod etiam sine testimonio suspicandum erat) in Aegyptum quoque nova religio permanerat, Iesuque dicta factaque Apollus accurate cognita habebat, videlicet non sine scripto aliquo evangelio. Verum id evangelium nihil de eo baptismo continebat quod εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ fiebat (id quod etiam in nostra euang. sec. Marcum Lucamque cadit), neque ipse qui attulerat quicquam amplius edoctus erat. — ζέων τῷ πνεύματι (animo ut 17¹⁶, non spiritu s.) Rom. 12¹¹; cum his coniung. ἐλάλει (bene D ἀπελ., etiam s pr. ωελαλει; ἀπολ. Luc. Nigr. 22, sed non plane eodem sensu), cf. Lc. 6⁴⁵. — 26 προσελάβοντο 17⁵. — ἐκτίθεσθαι 11⁴. — 27 multo luculentius haec in β narrantur. — διελεθεῖν] nave ut vid., cf. β, ut sit traicere, Lc. 8²²;

[τοῦ θεοῦ]. 27 [βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρέψαμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος συνεβόλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσιν διὰ τῆς χάριτος]. 28 εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγγετο [δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς] διὰ τῶν γραφῶν εἶναι τὸν χριστὸν Ἰησοῦν.

CAP. XIX.

1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον διελ-

27 ἐν δὲ τῇ Ἐφέσῳ ἐπιδημοῦντές τινες Κορίνθιοι καὶ ἀκούσαντες αὐτοῦ, παρεκάλουν διελθεῖν σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν· συγκατανεύσαντος δὲ αὐτοῦ, οἱ Ἐφέσιοι ἔγραψαν τοῖς ἐν Κορίνθῳ μαθηταῖς, ὅπως ἀποδέξωνται τὸν ἄνδρα· ὃς ἐπιδημήσας εἰς τὴν Ἀχαΐαν πολὺ συνεβ. ταῖς ἐκκλησίαις (om. διὰ τ. χάρ.) | 28 δημ. διαλεγόμενος καὶ ἐπιδ.

Cap. XIX. 1 Θέλοντος δὲ τοῦ Π. κατὰ τὴν ἰδίαν βουλὴν πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσόλυμα, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα ὑποστρέφειν εἰς τὴν Ἀσίαν. διελθὼν δὲ τὰ ἄνωτ. μ. ἔρχεται εἰς Ἐφ., καὶ εὐρών τιν. μαθ. (2) εἶπεν

α) 27 διελθ.] *exire* Gig. | προπεμφάμ. A, cf. Chrys. 337; *antevertunt* syrsc | αὐτόν ad pr. add. Gig.

Cap. XIX. 1 Ἀπελλῆν K*, cf. 18²⁴

β) 27 D syr mg.: ἐν δὲ τῇ Ἐφέσῳ ἐπιδημοῦντές (cum autem venissent in E. syr) τινες Κορίνθιοι καὶ ἀκούσαντες αὐτοῦ, παρεκάλουν (αὐτόν add. syr) διελθεῖν σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν· συγκατανεύσαντος δὲ αὐτοῦ (his syr), οἱ Ἐφέσιοι (*fratres* syr ut α) ἔγραψαν τοῖς ἐν Κορίνθῳ μαθηταῖς (μαθ. τ. ἐν Κορ. syr.) ὅπως ἀποδέξωνται τὸν ἄνδρα (*luciusque* syr)· ὃς ἐπιδημήσας εἰς τὴν Ἀχαΐαν (ε. τ. Ἀ. syr c.* Gig. post παραγ.) πολὺ (-ὺν D*) συνεβόλετο (-άλετο d; πολὺ συνεβόλετο et. Gig.) ἐν ταῖς ἐκκλησίαις | διὰ τῆς χάριτος om. D 137. vulg. Gig. syr | 28 δημ. (cum parrhesia sahid.) διαλεγόμενος καὶ ἐπιδ. D 137 | τὸν Ἰησ. εἶναι χρ. D sahid.; cf. 18⁵.

Cap. XIX. 1 D syr mg.: θέλοντος δὲ τοῦ Π. κατὰ τὴν ἰδίαν βουλὴν πορεύ-

ipso illo autumno vel vere proximo hoc factum est. — *προτρέψασθαι attice est „cohortari“, sed id neque ad Ap. (scil. id ne omitteret) neque ad Corinthios satis commode referri potest (hoc et aor. et collocatio verborum difficile reddit). Aptissime syr. *antevertunt*, ut sit latinismus: *ante-vertō* = *προ-τρέποιμαι*. — οἱ ἀδελφοί imprimis Priscilla Aquilae. — ἀποδέξασθαι 15⁴. — β ἐπιδημοῦντες 2¹⁰ (17²¹); πατρίδα 25^β. Lc. 4²⁰; *συγκατανεύειν (Polyb.) cf. *ἐπινενειν 20; τὸν ἄνδρα pro αὐτόν cf. 23³⁰. 25¹⁷. — συνεβόλετο *profuit* (Polyb. Diod. al., *contulit* iam att., cf. Wtst.; non alibi NT.). — πεπιστ.] corroboravit eos qui iam credebant, cf. Paul. 1 Cor. 3⁶ ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν. (In β est [ἐν] ταῖς ἐκκλησίαις, Achaiae; nempe etiam Athenis, fort. Patris, aliis oppidis iam tum Christiani erant, cf. 2 Cor. 1¹.) — διὰ τῆς χάριτος] vid. cum πεπιστευν. coniungendum, quamvis ibi abundet; Wtst. intell. *gratia sua*, i. e. dono Dei ei tributo (6⁸. Rom. 12³. 15¹⁵ al.), facundia atque librorum sacrorum intelligentia. Om. β. — 28 εὐτόνως (Lc. 23¹⁰) *acriter* (att.). — *διακατελέγγεσθαι (nusquam ne ap. prof. quidem) *τινι* ut *διαλέγεσθαι τινι*, *διαλοιδορεῖσθαι τινι*, al.; *διελέγγεσθαι μετὰ τινος* LXX. — δημοσίᾳ 16³⁷. — εἶναι κτέ.] 18⁵.

Cap. XIX. Paulus Ephesum redit, maximas res gerit, v. 1—20. — 1 In α omnis memoria itineris Hierosolymitani, quod P.

θόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη κατελθεῖν εἰς Ἐφεσον καὶ εὑρεῖν τινας μαθητάς, 2 εἶπέν τε¹ πρὸς αὐτούς· „Εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες“; οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· „Ἀλλ’ οὐδ’ εἰ πνεῦμα ἅγιον ἔστιν ἡκούσαμεν“. 3 ὁ δὲ εἶπεν· „Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε“; οἱ δὲ εἶπον· „Εἰς τὸ Ἰωάνου βάπτισμα“. 4 εἶπεν δὲ Παῦλος· „Ἰωάνης ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ’ αὐτὸν ἵνα πιστεύωσιν, τοῦτ’ ἔστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν“. 5 ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα

2 λαμβάνουσιν τινες

α) 1 ἔλθειν BHL al. plur. vulg. | ἐρῶν E (εἰρῶν) HLP, cf. 2 et β | 2 τε om. DEH LP Gig., cf. β | οἱ δὲ εἶπον (-αν) HLP (it. Gig. om. πρὸς αὐτόν) | ἅγιον om. Gig. | 3 εἶπεν τε BHLP Gig., ε. δὲ D, om. coniunct. sah. syrsch | πρὸς αὐτούς add. HLP | οἱ δὲ ε.] responderunt Gig. | 4 om. hic quoque δὲ sah. syrsch | μὲν post Ἰω. EHLP (Io. autem Gig.) | τὸν χριστόν Ἰ. HLP, τὸν Ἰ. χρ. sahid. syrsch Gig., nihil nisi χρ. D |

εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα ὑποστρέφειν (ὑπόστρεψε syr d) εἰς τὴν Ἀσίαν. διελθὼν δὲ τὰ ἀνωτ. μ. ἔρχεται (tum ε. Ἰω., καὶ ἐρῶν τ. μ. εἶπεν πρ. α. D; Gig. post Cor.: et Paulus . . venit . . et inventis . . ait illis) | 2 ἔστιν λαμβάνουσιν τινες D* syr mg. sah. | 3 εἶπον] ἔλεγον D | 4 ὁ Ἰ. D | 5 ἀκ. δὲ τοῦτο D (syrsch haec, his auditis sine δὲ vulg. Gig., cf. 28)

in animo habuerat, deleta est (18₂₁); at sec. β iam explicatur, cur id non perfecerit. — β βουλῇ] 27₁₂ al.; ἰδίᾳ 3₁₂ al.; τὸ πνεῦμα 16₆ al. (avertit eum ab itinere cogitato, ut iam redeundum esset in Asiam, 18₂₁; cf. 20₃ β. — α' Ἀπολλῶ] accus. nominum in. -ως ap. Att. quoque vel in ω vel in ων exit; sic etiam Κῶ (v. l. Κῶν) 21₁. — *ἀνωτερικὰ μ., scil. τῆς Ἀσίας, quod in α obscurius significatur, perspicue in β. Sunt regiones a mari magis remotae, ut Lydia cum Sardibus. — β ἔρχεται praes. hist. 10₁₁ al. — μαθητάς] nusquam μαθηταί simpliciter dicuntur nisi Christiani, neque πιστεύσαντες (2) nisi qui in Christum crediderunt; falso igitur inde a Chrysostomo multi Iohannis Baptistae discipulos intellexerunt, qui de Iesu nondum quicquam acceperant. Immo eadem fere horum condicio atque Apollonii, quem et ipsum ab Aquila iterum baptizatum esse putandum. Ab Apollonio hos sacro ritu initiatos esse ci. Wtst. Miratur autem P., quod Christianos reperit ubi nondum praedicaverat euangelium. — 2 εἰ 1₆. — ἀλλ' οὐδ' εἰ κτέ.] mirum responsum, in Iudaeis maxime; sed vid. de spiritu in terris commorante et in fideles veniente intellegendum (λαμβάνουσιν τινες β). Ignorabant illi ea quae post resurrectionem facta erant. — 3 magis etiam miratus P. de baptismo inquit (εἰς τί cf. 5; in responso parum proprie dicitur βαπτισθῆναι εἰς τὸ Ἰ. βάπτ.). Cf. 1₅. — 4 βάπτ. μετανοίας 13₂₄. Mc. 1₄. Lc. 3₃. — εἰς τὸν ἐρχ. κτέ. v. Lc. 3₁₆. — ἵνα πιστεύσ. pro πιστεύσαι; hinc collocatio verborum, cf. 1 Cor. 9₁₅ ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ. Cf. Proleg. p. 16sq.; sunt in Actis pauca (8₁₉? 16₃₆. 27₄₂) exempla huius usus ceteroquin in NT. frequentissimi. — τοῦτ' ἔστιν 1₁₉ al. — Ἰησοῦν] non male D χριστόν, qui quis fuerit illi sciebant. Docet autem, Iohannis ritum, postquam venit Messias, iam abolitum esse. — 5 ἀκούσαντες] D add. τοῦτο, i. e. hoc audito, sine institutione longiore, qua utpote Christiani non indigebant. — add. D εἰς ἔφεσιν ἀμαρτιῶν, cf. 2₃₈; quamquam ne a Iohannis quidem

τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, 6 καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου χεῖρας, ἤλθεν τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ ἐπροφήτεον. 7 ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὥσει δώδεκα. 8 εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἔπαρρησιάζετο ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πεῖθων περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. 9 ὥς δέ τινες] ἐσκληρόνουντο καὶ ἠπειθόνον, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστάς] ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισεν τοὺς μαθητάς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ Ἱουδαίου. 10 τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου, Ἰουδαίους τε καὶ

5 Ἰησ. (χριστοῦ) εἰς ἄφρσιν ἀμαρτιῶν. | 7 ἐν δυνάμει μεγάλη ἐπαρρ. | 9 τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν | πληθ. τῶν ἐθνῶν. τότε ἀποστάς ὁ Παῦλος | Τυρ. τινὲς, ἀπὸ ὥρας πέμπτης ἕως δεκάτης. | 10 ἕως πάντες οἱ κατοικοῦντες . . ἤκουσαν . . , Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες.

α) 5 Ἰ. χριστοῦ sahid. syrsch Gig. (hic om. τ. κυρίου) al.; cf. β | 6 τὰς χεῖρας EL; cf. β | προεφήτεον EHLP | 7 δεκαδύο HLP, cf. 24¹¹ | 7 πάντες om. Gig. | 8 τὰ περὶ plerique, om. τὰ BD | 9 τ. ὁδ. τοῦ κυρίου E Gig. al. lat., τ. ὁ τ. θεοῦ syrsch; cf. 18²⁶ | Τυρ. (Τυραννίου D) τινὲς DEHLP vulg. Gig. syr | 10 ἐγέν. post δύο Gig. | τ. κ. Ἰησοῦ HLP

β) 5 (τοῦ om. D*) | Ἰ. χρ. εἰς ἄφρσιν ἀμαρτιῶν D syr c.* | χεῖρα τοῦ Π. D; eadem colloc. in Gig.; singul. in syrsch et lat. quibusd. | εὐθὺς ἐπέπεσεν D Hieron. (ἐπ' αὐτοῖς D*) | ἐλ. (λαλῶν D*) δὲ D, γλ. ἐτέραις sahid. syr mg., qui addit et sentiebant in se ipsis quod et interpretarentur illas hi ipsi; tum quidam autem propheta-bant | 8 εἰς. δὲ ὁ Π. D syrsch Gig. (hic et cum, syr et ingrediebatur) | ἐν δυνάμει με-γάλη ante ἐπαρρ. D syr mg. | 9 D τινὲς μὲν οὖν αὐτῶν ἐσλ. (Gig. et cum indura-rentur quidam ex eis) | post πλήθους DE syrsch syr c.* τῶν ἐθνῶν | D syrsch τότε ἀποστάς ὁ Π. (τότε etiam syr c.*) | τὸ καθ' ἡμ. D | Τυρ.] τινὲς (cf. α) ἀπὸ ὥρας πέμπτης ἕως δεκάτης D syr mg. Gig. (Gig. horam decimam) | 10 ὥστε πτέ.] D* syrsch ἕως πάντες οἱ κατοικοῦντες τ. Α. ἤκουσαν τοὺς λόγους (male, singul. syr) τοῦ κυρίου, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες

ritu hoc alienum, Mc. 14. Lc. 33. — 6 ἐπιθέντος] ut 8¹⁷. — χεῖρας vel χεῖρα sine artic. (cf. 9¹² v. l., 1 Tim. 5²²) negligentiae cuiusdam est in locutione trita, ut ἐπὶ πρόσωπον Lc. 5¹² al. — β ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοῖς 8¹⁶. — ἐλάλουν] 10⁴⁶. (In Syri verbis obscuris commemorata vid. ἡ διεκρινεῖα τῶν γλωσσῶν, 1 Cor. 12¹⁰ al.). — ἐπροφήτεον magis ex linguae vulg. ratione (ita semper s), προεφῆτ. ex atticæ. Win-Schm. p. 102. Cf. 1 Cor. 14. — 7 sim. 27³⁷. οἱ πάντες dicitur, ubi parti(bus) opponitur totum (ut hic e. gr. Thuc. 1⁶⁰), Kühner Gr. II², 545. — ὥσει 2⁴¹. — δεκαδύο (v. l.) non vid. esse NT., quamquam exstat iam ap. Polybium. — 8 β ἐν δυνάμει μεγ. cf. 4³³. — ἐπὶ μῆνας τρεῖς] post id tempus reliquit synagogam, 9. — πεῖθων præs. est sua-dere, non persuadere. — 9 β μὲν οὖν sine opposit. ut saepe (sed ea hic facile suppletur). — σκληρόνεσθαι Hebr. 3¹³ (ex LXX, Ex. 7³ al.; cf. Anz 342). — ὁδόν 9² al. — πλήθους] τῶν ἐθνῶν sec. β, cf. 13⁴⁵ al. — ἀποστάς 12¹⁰. 15³⁸. — ἀφορίζειν (13²) segregare (Gal. 2¹²). Plane ut Corinthi fecerat, 18⁷. — β τὸ καθ' ἡμ. 17¹¹; itaque non sabbatis tantum, et quinis horis sec. β (cf. ἀπὸ πρωὶ ἕως ἑσπέρας 28²³). — Τυρ-αννος n. pr. Ioseph. Ant. 16, 10, 3 (Wtst.). C. I. Gr. 1732^b al. *Σχολή de loco ubi scholae habentur Plut. Alex. 7. Mor. 42A (Wtst.), Plin. N. H. 35, 37, 3; quænam autem Tyranni scholae fuerint, rhetoricaene an philo-sophicae, plane latet. Iudæum eum fuisse non sane probabile. — 10 δύο]

Ἑλληνας]. 11 δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχοῦσας ὁ θεὸς ἐποίει διὰ τῶν χειρῶν Παύλου, 12 ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενούντας ἀποφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐκπορεύεσθαι. 13 ἐπεχείρησαν δέ τινες καὶ τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες·

α) 11 ἐποίει ὁ θεὸς HLP | 12 ἐπιφέρεισθαι DHLP Gig.: ἀποφ. ἄποφ. ἄποφ. (vulg. deferrentur) | ἐκπ.] ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν HLP | 13 καὶ post τινες om. DL Gig. | τῶν] ἀπὸ τῶν HLP, ἐκ τῶν D, cf. vulg. Gig.

β) 11 δυνάμ. δὲ D* | 12 ἦ] καὶ vulg^{clom} tolet., ἦ καὶ (ex utraque lect. conflatum) D | 13 (τοῦ om. D* ut 5)

terminus intellegendus e vv. 21 sq. — β ἕως ut Mt. 2⁹ al. — πάντα κτέ.] ὑπερβολικῶς dictum. Erat Ephesus caput Asiae (ἡ πρώτη καὶ μεγίστη μητρόπολις τῆς Ἀσίας sec. formulam inscript.); multi ex aliis Asiae civitatibus Ephesus frequentare solebant; ministri Pauli veteres novique ceteras civitates facile adire poterant. Cf. v. 26. — 11 δυνάμεις 2²². 8¹³. — ὁ τυχών (att.) vulgaris; οὐχ ὁ τυχών haud vulgaris (28². 3 Macc. 3⁷). — ὁ θεὸς ἐποίει διὰ κτέ. ex more, cf. 14³ al. — 12 ἀποφέρ. deferri, 1 Cor. 16³; cf. ἀπέρχεσθαι, ad 5²⁶. — *χρῶς etiam LXX. — σουδάριον sudarium (Lc. 19²⁰. Io. 11⁴⁴. 29⁷), quo ad abstergendos sudores utebantur (α, v. Herodian. Lentz. I, 365¹². 534⁷). De voc. latinis, quae tum usu Graecorum recepta erant (κουστωδία, σπικουλάρω, ἀσάριον, κεντυρίων, al.), v. Proleg. p. 18. Latinum etiam σιμικίνθιον semicinctium (quidni σημικ. estne in codd. demum eo usque vox corrupta?), cingulum angustum denotans, Martial. 14¹⁵³. Petron. 94. Dicunt autem quidam μνθικῶς haec exornata esse, non credentes scilicet per sudaria curationes effici posse. Sed postquam de Pauli miris sanationibus fama percubuit, non modo facile sed etiam paene necessarium erat, ut gens superstitiosa sudaria quoque cupide arriperet. Cf. 5¹⁵. Mt. 9²⁰ sq. Lucas autem relata rettulit. — ἀπαλλάσσεσθαι] aliter β 5¹⁵; comparant [Plat.] Eryx. 401c εἰ αἱ νόσοι ἀπαλ- λαγείησαν ἐκ τῶν σωμάτων. — τὰ τε πνεύματα κτέ.] non dicitur hoc quoque per sudaria effectum esse. — 13 περιερχόμενοι = att. περιόντες, circumvagantes. — *ἐξορκισταί sunt qui adiurationibus, i. e. invocando numina quaedam, daemones expellunt. Iudaei maxime hoc factitasse videntur, quamvis etiam in epigrammate Romanae aetatis Anth. Pal. XI, 427 ἐξορκιστῆς compareat; v. etiam Plutarchi locum ad v. 19 allatum. — ὀνομάζειν] solebant magorum formulae deorum nomina undique gentium congesta continere (Wessely, Ephesia grammata, Wien 1886; Abh. d. Wien. Akad. 1888, 2). Et legimus nunc quoque e. gr. in papyro Parisino (Wess. p. 21; Abh. 120): ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τῶν Ἑβραίων Ἰησοῦ ιαβα ιαη αβραωθ αἶα θωθ ελε ελω αγω εον ιιβαεχ αβαρμασ ιαβαρμον αβελβελ λωνα αβρα μαροια βρακιων. — ὀρκίζω (magis att. ὀρκοῦν, Anz 323) proprie iurare facere, accedit igitur acc. numinis advocati ut in ὀμνυμι; sed est etiam obsecrare, invocato numine instanter rogare, v. Mc. 5⁷. 1 Thess. 5²⁷ (v. l. ἐνορκ.), manente eadem constructione. —

„Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν, ὃν Παῦλος κηρύσσει“. 14 ἦσαν δέ τινος Σκευᾶ Ἰουδαίου ἀρχιερέως [ἐπτά] υἱοὶ τοῦτο ποιοῦντες. 15 ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπεν αὐτοῖς· „Τὸν μὲν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνας ἐστέ; 16 καὶ ἐφαλόμενος ὁ ἄνθρωπος ἐπ' αὐτούς, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατακυριεύσας ἀμφοτέρων ἰσχυρεν κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκεῖνου. 17 τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν Ὑφεσον, καὶ ἐπέπεσεν φόβος ἐπὶ πάντας αὐτούς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. 18 πολλοὶ τε τῶν πεπιστευ-

14 ἐν οἷς καὶ υἱοὶ Σκευᾶ τινος ἱερέως ἠθέλησαν τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, <οἱ> ἔθος εἶχον τοὺς τοιοῦτους ἐξορκίζειν. καὶ εἰσελθόντες πρὸς τὸν δαιμονιζόμενον, ᾗρξαντο ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα λέγοντες· „Παραγγέλλομέν σοι ἐν Ἰησοῦ, ὃν Παῦλος κηρύσσει, ἐξελθεῖν“. (15) τότε ἀπεκρίθη τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν καὶ

α) 13 ὀρκίζομεν HLP syr^{sch} | 14 τινες SAHLP, om. Gig. Cf. 18.2.7; 19.9 al. | υἱοὶ ante Σκ. HLP Gig. | Ἰουδαίου] du o Gig. (om. ἐπτά), v. comm. | ἀρχιερέως] sacerdotis Gig., principis synagogae Cassiod. | οἱ ante τοῦτο recte om. SAB | qui faciebant similiter Gig. | 15 quibus resp. Gig. | αὐτοῖς om. EHLP Gig. | μὲν om. S^{AD}HLP (vulg. Gig.) | 16 ἐφαλόμ. SEHLP, ἐν add. D | ἐπ' (εἰς D) αὐτούς ὁ ἄνθρ. DHLPGig. (E ἐπ' αὐτοῖς post πονηρὸν) | καὶ κατακυρ. S^HLP vulg. (non Gig.) | κατακυριεύσαν AEHLP, κυριεύσας D | ἀμφοτέρων] αὐτῶν HLP syr^{sch}, omnium syr^p, eos septem sahid., simul copt., om E | 17 γν. ἐγ. vulg. Gig. | τε om. DE | φόβος ἐπέπεσεν AD, it. (ἐπέπ.) Gig.

β) 13 post κηρ. ut exeat Gig., cf. D 14 | 14 D syr^p mg.: ἐν οἷς καὶ (καὶ om. syr) υἱοὶ (ἐπτά add. syr) Σκευᾶ τινος ἱερέως ἠθέλησαν (qui vol. syr) τὸ αὐτὸ ποιῆσαι, <οἱ> (hab. syr.) ἔθος εἶχαν τοὺς τοιοῦτους ἐξορκίζειν. καὶ εἰσελθόντες πρὸς τὸν δαιμονιζόμενον ᾗρξαντο ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα λέγοντες· „Παραγγέλλομέν σοι ἐν Ἰησοῦ ὃν Π. κηρύσσει ἐξελθεῖν“ (D² d: ἐξ. κηρ. D^{*}; hab. ἐξ. et. Cassiod.) | 15 D τότε ἀπεκρίθη τὸ πν. τὸ π. καὶ (καὶ add. D²) | 17 (τοῦ om. D, cf. 13) | 18 πολλοὶ δὲ (sahid. copt.) τῶν πιστευόντων D (credentium vulg., de credentibus Gig.)

ὑμᾶς] daemonas. Cet. cf. Lc. 9⁴⁹. — 14 β ἐν οἷς καὶ ut 17³⁴. — Σκευᾶς vel Σκευᾶς nomen est ap. Dion. Cass. 56¹⁶; C. I. Gr. 2889 (ubi Milesii gladiatoris est). Vid. latinum esse (Scaeva), sed graecae linguae adaptatum, quasi a σκεῦος formatum sit. Sed quomodo is potest ἀρχιερέως fuisse? Ἱερέως (D Gig.) facilius potest; facillime autem ἀρχιεπισκοπικός (Cassiod.). Praeterea non septem fuerunt, sed duo, v. ἀμφοτέρων 17; solus autem Gig. duo praebet, omisso cum D Ἰουδαίου, quo post v. 13 facile caremus (om. numerum D). Δύο pro ἐπτά ci. Overb. — ἦσαν . . ποιοῦντες non plane pro ἐποίουν ut alibi, sed erant in eo ut id facerent, cf. Lc. 2⁸ καὶ ποιμένες ἦσαν . . ἀγραυλοῦντες . . καὶ ἄγγελος ἐπέστη. Buttm. p. 267, c adn. — ceterum in β fusius multo et clarius; neque enim ex α apparet, quatenus fuerit domus v. 16. β τοὺς τοιοῦτους i. e. τοὺς ἔχοντας τὰ πν. τ. πον., quamquam proprie non ei adiurantur, sed daemones; δαιμονιζεσθαι (Plut.) Lc. 8³⁶ al. — 15 daemones Dei Christique plenam notitiam habent, cf. 16¹⁷. — 16 *ἐφαλόμενος (Win.-Schm. 124) cf. 3.8. 14¹⁰. — κατακυριεύειν (Diod., Anz 365) Mt. 20²⁵ al. (LXX). — ἰσχυρεν κατ' αὐτῶν i. e. vim eis intulit, male eos mulcavit. — γυμνοὺς] vestimentis (vix omnibus) exuti. — 17 γνωστὸν 1¹⁹. — πᾶσιν] noli expectare πᾶσιν τοῖς, nam Ἰουδ. τε καὶ Ἑλλ. est „sive Iud. erant sive Gr.“; cf. Demosth. 8⁶⁷ πᾶσιν Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις. — φόβος] cf. 5¹¹; ἐπέ-

κότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν. 19 ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πράξαντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὖρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε. 20 οὕτως κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ἠῤῥξανε καὶ ἴσχυεν. 21 Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα, εἰπὼν ὅτι ἡμετὰ τὸ γενέσθαι ἐκεῖ δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν.

20 ἐνίσχυεν ἢ πίστις τοῦ θεοῦ καὶ [ἠῤῥξανε καὶ] ἐπληθύνετο | 21 τότε Π. ἔθετο

α) 19 κατέκαισαν E vulg. Hieron. (non Gig.) | εὖρον] ascendit ad syr^{sch} | 20 τοῦ κυρ. ὁ λόγος N^{*}AB, ὁ λ. τοῦ θεοῦ E vulg. Gig. | 21 διελθεῖν ADEP (καὶ ante πορ. add. DP²) | καὶ τὴν Ἀχ. ADE

β) 19 δὲ om. D^{*} | καὶ ante εὖρον om. D^{*} vulg. Gig., recte si συμπηφίσαντες, ut vulg. Gig. (computatis pretiis) | 20 D syr^{sch} οὕτως κ. κρ. ἐνίσχυεν (impf. syr. it. convalescebat d) καὶ ἡ πίστις τοῦ θεοῦ ἠῤῥξανε καὶ ἐπληθύνε (ύνετο D², syr post ἐνίσχ. nihil nisi et crescebat fides Dei) | 21 ὥς δὲ ἐπλ. ταῦτα] τότε D, tum DE Παῦλος (E ὁ Π.) ἔθετο | γεν. με ἐκεῖ D

πῆσεν φ. Lc. 1 12. — ἐμεγαλύνετο (5₁₃) scil. apud gentiles. — 18 videntur haec (18, 19) propterea dici facta esse, quia Sceuae filiis usus profanus sancti nominis tam male cesserat; sed πεπιστευκόταν est qui πιστοὶ facti erant, non qui ob hoc factum facti sunt. — ἐξομολογεῖσθαι (Plut.) confiteri, Mt. 3 6. Iacob. 5 16 al., τὰς πράξεις scil. τὰς πονηράς. Scilicet magis etiam quam antea Iesum verebantur, cuius numen fallere velle et inutile et nefas esse putabant. — 19 τὰ περίεργα sunt (ut ap. Aristaenetum epist. 2 18, al., v. Wtst. Kpk.) artes magicae, quibus quis ultra quam homini concessum est efficere conatur (proprie supervacanea, quae quis facere non debet, cf. ἐργάζεσθαι opp. περιεργ. 2 Thess. 3 11). His autem artibus Ephesus abundabat; unde τὰ Ἐφέσια γράμματα dicuntur (iam ap. comicos recentiores Atticos, v. Wtst.) magorum formulae, quibus daemones arcebant expellebantve, Plut. Sympos. VII, 5 4: οἱ μάγοι τοὺς δαιμονιζομένους κελεύουσι τὰ Ἐφ. γρ. πρὸς αὐτοὺς καταλέγειν (apud se [refertur ad τ. δαιμον.] recitare) καὶ ὀνομάζειν. Iam cuncta illa nomina inania irritaque prae Iesu nomine putabantur. — βίβλους] volumina papyracea magicis formulis repleta, qualia nunc quoque exstant (v. Wessely ll. c.) — κατέκαιον] faciebant hoc (impf.), usque dum summa eius pretii combusta est. — *συμπηφίζειν computare non exstat praeter h. l. (cf. *συνακατῆ. 1 26). — εὖρον 27 28. — ἀργυρίου i. e. δραχμῶν ἀργυρίου. Esse vid. ex nostra ratione fere 30000 marcae, quamvis difficilis sit et parum certa ea computatio (v. de nummis Asiae provinciae Mommsen Gesch. d. röm. Münzwesens 48 sqq. 702 sqq.). Qui summam in maius auctam esse dictitant, velim nos edoceant (scire enim videntur) de pretiis librorum magicorum quae tum fuerint. — 20 de transitionis formula v. ad 6 7. — *κατὰ κράτος vi magna (att.). — ἠῤῥξανε 6 7. — β ἐνίσχυεν 9 19; πίστις τοῦ θεοῦ (g. obi.) cf. π. χριστοῦ Rom. 3 22 al.; ἐπληθύνε -ύνετο 6 1 7. 1 Petr. 1 2. Cf. 1 Cor. 16 9: θύρα γὰρ μοι ἀνέργεν μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί. — 21—24 narratur de magno tumultu Ephesio. — 21 ὥς δὲ ἐπληρώθη τ. his peractis, cf. ad 12 25. — ἔθετο κτέ. v. ad 5 4;

22 ἀποστείλας δὲ εἰς Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἑραστον, αὐτὸς ἐπέσχευεν χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν. 23 ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ. 24 Δημήτριος [γὰρ τις ὀνόματι ἀργυροκόπος], ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, (δ)

24 γάρ τις ἦν ἀργυρ.,

α) 22 εἰς τὴν M. ABDHLP | 23 illo tempore vulg. | οὐκ ὀλίγος xAD, cf. 24. 12 18 | 24 γάρ] autem Gig. | ἀργυροῦς om. B Gig.

β) 22 καὶ ἀποστ. D Gig. | αὐτῷ διακ. Gig. | χρόνον ὀλίγον D 25, τινα χρ. 40 | ἐν τῇ Ἀσίᾳ D | 23 ὁδ. τοῦ θεοῦ sec. syr^{sch} syr^p c.², ὁδ. τοῦ κυρίου sec. vulg. Gig. | 24 D (cf. syr^{sch}) Δ. γὰρ τις ἦν (om. ὀνόματι etiam Gig. sahid.) ἀργ. . . , δς (leg. δ) παρ. κτέ.

πνεύματι (17₁₆) animo. — διελθὼν κτέ.] ipse P. in epist. ad Cor. priore, circa hoc tempus scripta (16₅ sq.): ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω· Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι, πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν καταμενῶ ἢ παραχειμᾶσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι; tum 8 ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφ. ἄχρὶ τῆς πεντηκοστῆς, et de itinere Hierosolymitano antea v. 4 (2 Cor. 1₁₆). Sed Epheso certe non ante autunnum profectus est, v. 20₂, et de dilato itinere 2 Cor. 1₁₅ sqq. — Ἱεροσόλυμα] ut stipem eo portaret ab ecclesiis Macedoniae Achaiaeque collectam, 24₁₇. 1 Cor. 16₄; simul ut societas inter primam ecclesiam totque novas stabiliretur. — Ῥώμην] cf. Rom. 1₁₃. — 22 Τιμόθεον] ep. ad Corinth. II, e Macedonia data, nomina Pauli Timotheique praescripta habet; itaque in Mac. (20₂) P. rursus se cum illo coniunxit. — Ἑραστός vix is esse potest, qui ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως (Corinthi) dicitur Rom. 16₂₃. Cf. 2 Tim. 4₂₀. — ἐπέσχευεν morari, subsistere ut att. — χρόνον aliquamdiu, Apoc. 6₁₁ sec. s (ut in Apoc. μικρόν in plerisque, sic hic ὀλίγον in D add.); cf. ἐπὶ χρ. Lc. 18₁. — εἰς pro ἐν; quod autem Asiam dicit, non Ephesum, docere vid. alias quoque urbes tum P. adiisse, dein Ephesum rediisse. — 23 ἐγένετο κτέ.] incipit narratio clarissima, vividis coloribus non sine ironia quadam et sale depicta. Mirum est dictu, quod eius fidem quidam in dubium vocaverunt, alia prorsus Paulo Ephesi accidisse dicentes: ad bestias damnatum in theatro cum iis depugnasse (1 Cor. 15₃₂; sed v. 2 Cor. 11); cuius rei ap. Lucas nihil nisi umbram comparere tenuissimam (θεάτρον 29). Nihil opus est serio talia φαντάσματα oppugnare, sive huius saeculi aliquis „criticus“ ea profert sive obscuri aevi (s. XIV) homo Nicephorus Callistus (h. e. II, 25), qui actis quibusdam Pauli apocryphis utitur. Lucas autem etiam lapidum testimoniis (v. infr.) munitus obtrectatores facile contemnere potest. Ceterum ex illo loco (1 Cor. 15₃₁ sq.) patet iam ante hunc magnum tumultum Paulum in periculis non parvis versatum esse, cf. 20₁₉. — τάραχος οὐκ ὀλίγος (cf. 24) = 12₁₃. — ὁδοῦ 9₂. — 24 *ἀργυροκόπος Plut. LXX. — ναοὺς] aediculas argenteas ad exemplum Ephesii Dianae templi fabricatas, in quibus inerat etiam ipsius deae simulacrum. Talia et in domibus statuere et in itineribus secum portare solebant, v. Amm. Marc. 22₁₃ (deae caelestis argenteum breve figmentum). Dio Cass. 39₂₀ νεὼς Ἡρας βραχὺς ἐπὶ τραπέζῃς τινὲς

παρεῖχε τοῖς τεχνίταις οὐκ ὀλίγην ἐργασίαν, 25 οὗτος συναθροίσας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας εἶπεν· „[Ἄνδρες], ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῖν ἐστίν, 26 καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον [Ἐφέσου], ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος [οὗτος] πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶν θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι. 27 οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς οὐθὲν λογισθῆναι, ἀλλὰ τε καὶ καθαιρεῖσθαι ἡ μεγαλειότης αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία

25 „Ἄνδρες συντεχνῖται, | 26 ἕως Ἐφέσου | οὗτος, οὐκ οἶδα τίς ποτε,?

α) 24 παρεῖχε A*DE: παρείχετο | ἐργ. οὐκ ὀλ. EHLP (cf. 24) | οὐχ ὀλ. s, cf. 23 | 25 οὗτος D tolet. Gig. sahid. (sah. οὗτος οὖν) syrsch: οὗς reil., qui add. καὶ ante τοὺς (syrsch add. πάντα τοὺς τεχνίτας καὶ; cf. β). V. comm. | ἡμῶν HLP (ἐστὶν ἡμῖν sec. vulg. Gig.) | 26 ἀλλὰ καὶ σχ. ADL (it. Gig., om. σχεδόν) | πείσας om. s, πείσαν A | 27 κινδυνεύει i. e. -σει s, it. -σει D² vulg. (non Gig.) | A τὸ μέρος κινδ. ἡμ., τὸ μ. ἡμ. κινδ. Gig., ἡμ. κινδ. τὸ μ. D | ἀλλὰ om. s* | ἱερὸν Ἀρτ. DEHP Hieron.; ἱερὸν ante μεγάλης Gig. sahid. al. | οὐθὲν hic sABHP | λογισθήσεται ADE vulg. Gig. Hieron. syrsch sahid., fort. recte | μέλλειν plerique; μέλλει A*D* vulg. Gig. (hi sed et destrui incipiet, = ἀλλὰ καὶ καθ. μέλλει, sic fere D, v. β) | τε sABEP sah. al.: δὲ HL; tum καὶ om. E sah. al. (destruetur quoque Hieronym.) | ἡ μεγαλειότης vulg. Gig. Hieron. (de D v. β): τῆς μεγαλειότητος sABE (ex αὐτῆς ἡ μεγαλειότης? cf. Chrys. 355), τὴν μεγαλειότητα HLP

β) 25 ἐργάτας] τεχνετας i. e. -εῖτας D² (-ταις D*) tolet., omnes operantes. artem sah. | εἶπεν] ἔφη D, qui cum sah. (iis) syrsch add. πρὸς αὐτούς | ἄνδρες συντεχνῖται D syr c.* sah. | 26 ἀκούετε καὶ θεωρ. D syrsch (ὅτι om. D) | οὐ μ. ἕως Ἐφέσου (ἐφεσιον; cf. Gig. Ephesiis) D | τῆς om. D*, cf. 27 | οὗτος] τις ποτε add. D*, hic P. nescio quem Gig.; cf. 177 et v. comm. | ὅτι οὗτοι οὐκ D | γενόμενοι D*L | 27 D λογισθήσεται, ἀλλὰ καθαιρεῖσθαι μέλλει (-ειν D²) ἡ <μεγαλειότης αὐτῆς, ἣν> ὅλη Ἀσ. κτέ.

ιδρυμένος. — παρέχειν ut 16₁₆: ἦ τις (παιδίσκη) ἐργασίαν πολλὴν παρείχεν (-ετο C ut plerique hic) τοῖς κυρίοις αὐτῆς. Sed quomodo Demetrius dici potest artificibus quaestum praestitisse, ipse artifex? Itaque ὁ inserui (τὸ ποιεῖν ναοὺς κτέ.), cf. 11₃₀ al. Ita οὗτος v. 25 est iteratio subiecti (ut Lc. 23₅₂. Rom. 9₈ al.), unaque est comprehensio vv. 24. 25, ut 10₁₋₈. Sec. D autem v. 24 suum habet verbum ἦν, est-que ea quoque ratio consueta Lucae, ut 14₈ sq. καὶ τις ἀνὴρ . . ἐκάθητο. οὗτος —; 9₃₆. 13₆ sqq. al. — 25 περὶ ut Lc. 10₄₀ sq. — ἐργάται non videntur diversi a τεχνίταις, cf. v. 1. — β *συντεχνίτης (vox in glossar. tantum exstat) ut συμπολίτης, συμμαθητής al. — ἐργασία hic (postquam praecessit ἐργάται) opificium; at *εὐπορία quaestus, opes. — 26 ἕως β cf. ἕως τούτου Lc. 22₅₁, intra, non ultra quam. — σχεδόν 13₄₄. — β ποτε cf. Gal. 2₆ ὅποιοι ποτε ἦσαν. Simil. Gig. 17₇. — μετέστησεν (13₂₂) cf. LXX Ios. 14₈ μετέστησαν τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ, seduxit (Plut. Galb. 14. 24, Kpk.). — ὅτι οὐκ κτέ.] cf. 17₂₉. — 27 κινδυνεύειν c. inf. (att.) etiam 40. — τοῦτο τὸ μέρος] cf. 2 Cor. 9₃ ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν . . κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ (in hac re, hoc respectu), Col. 2₁₆; sim. Polyb., v. Kpk. Dicit quaestum hunc. — *ἀπελεγμός (ne ap. prof. quidem) ab ἀπελέγχω (ἐλεγμός ab ἐλέγχω LXX), confutatio, repudiatio; ἐλθεῖν cf. εἰς τὸ χεῖρον ἐλθεῖν Mc. 5₂₆. — μεγάλης θεᾶς] usitate dicitur ἡ θεός (ut 37); verum etiam inscriptio Ephesia Brit. Mus. nr. 481, v. 324 (cf. 220. 278) τῇ μεγίστῃ θεᾷ Ἐφεσίᾳ Ἀρτέμιδι, cum alibi (ibid. 373. 375 etc., nr. 482) ἡ θεός eadem dicatur (in illa formula v. 13). Itaque

καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται“. 28 ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον λέγοντες· „Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων“. 29 καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις τῆς συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον, συναρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεκδήμους Παύλου. 30 [Παύλου δὲ βουλομένου] εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶπον αὐτὸν οἱ μαθηταί. 31 τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες ἀντὶ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν παρακάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον.

28 δραμόντες εἰς τὸ ἄμφοδον ἔκρ. | 29 συνεχύθη ὅλη ἡ πόλις, | 30 βουλ. δὲ τοῦ Π. | οἱ μαθ. ἐκώλουν

α) 29 ἡ πόλις ὅλη EHLP (de D v. β) | τῆς om. ⁸ E(D*) | 30 τοῦ δὲ Π. βουλ. EHLP, τοῦ Π. δὲ β. ⁸ E, cf. β | αὐτὸν om. vulg. Gig. | 31 ἀντὶ φ. αὐτοῦ φ. E, amici eius vulg. Gig. | ne se in th. daret Gig. | ἐνεκεν DEHLP | ἐκ τ. ὁ. οὖν sec. Gig. | συνεβίβασαν ⁸ ABE, κατεβίβ. D*, προσβ. D²HLP (detraxerunt = κατεβ. vulg. Gig., produxerunt = προσβ. tolet.). ^{Syr^{sch}} sic: populus vero Iudaeorum, qui erant ibi, constituerunt ex se virum Iud., cuius nomen erat Al., et cum staret etc. V. comm. | ὁ οὖν A et quid. lat., ὁ δ' οὖν ⁸ * | τῇ χειρὶ ⁸ C D

β) 28 ταῦτα δὲ ἄν. D, his auditis vulg. Gig. ut 5 | post θυμοῦ D 137 ^{syr^p} mg. (hic praem. καὶ) δραμόντες εἰς τὸ ἄμφοδον | ἡ ante Ἄ. om. D* | 29 καὶ συνεχύθη ὅλη ἡ πόλις αἰσχύνῃς (sic) D*, it. sine αἰσχ. Gig. ^{syr^{sch}} | ὥρμ. δὲ D (id. καὶ ante συναρπ.); Gig. et impetu facto irruerunt omnes unanimis in th. et rapuerunt | βουλομένου δὲ τοῦ Π. (sic etiam Gig.) . . οἱ μαθηταί ἐκώλουν D (ἐκώλ. et. ^{syr^{sch}}) | 31 ὄντες] ὑπάγε-
ροντες D

formulam sollemnem ἡ μεγάλη θεὰ Ἄ. mira diligentia L. conservavit. — λογισθῆναι εἰς τι saepe NT. ex hebr., pro alqo haberi, εἰς οὐδέν LXX Ies. 40¹⁷ al. — οὐδέν ad 15⁹. — μέλλειν non multum distat a κινδυνεύειν; itaque rectius μέλλει ut antea κινδυνεύει, quam κινδ. μέλλειν; tum accus. τὴν μεγαλ. (HLP) ita positus, quasi τὸ μέρος et τὸ ἱερόν accus. sint (v. contra v. 40), μεγαλειότητος autem (⁸ etc.) apte construi omnino nequit. Καθαίρειν perdere 13¹⁹. — μεγαλειότης (Athen. IV, 130 F; Ierem. 40 [33]⁹; μεγαλειος Act. 2¹¹) τοῦ θεοῦ maiestas Dei Lc. 9⁴³. — οἰκουμένη 11²⁸. Fanum Ephesium et antiquitus et tempore Pauli inter clarissima fuisse abunde constat. Xenoph. Hell. 1, 2, 6. Tacit. Ann. 3⁶¹. Pausan. 4, 31, 8 al. (Wtst. ad v. 35). — 28 β ἄμφοδον (Mc. 11⁴) vicus, via publica in oppidis, v. Polluc. 9³⁶. — 29 *σύγχυσις cf. συγχεῖν (32) 21²⁷; artic. signif. perturbationem ab illis ortam. — ὁρμᾶν 7⁵⁷. — θέατρον] ubi contiones quoque in plerisque oppidis haberi solebant; de Epheso testatur inscr. l. c. 481³⁹⁵ φερέτωσαν κατὰ πᾶσαν ἐκκλ. εἰς τὸ θέατρον. — συναρπάζειν 6¹². — Gaius et Aristarchus Thessalonicenses 20⁴; hic etiam Romam Paulum comitatus est, 27² (v. etiam Col. 4¹⁰. Philem. 24). Fortasse hos obviam factos atque agnitos ut Pauli comites corripuerunt. — συνεκδήμους (2 Cor. 8¹⁹; Plut.) videntur hi legati Thessalonicensium Ephesum venisse, ut stipem ecclesiae Hierosol. collectam una cum P. perferrent; cf. 2 Cor. 8¹ sqq. 19 (ἀρεθεὶς συνέκδημος); 9⁴; de eo igitur itinere etiam συνεκδ. intellegendum. — 30 τὸν δῆμον ut att. = τὴν ἐκκλησίαν (32). — οὐκ εἶπον] impf. est usque ad 33, ubi aoristo indicatur, quid denique factum sit. — 31 Ἀσιαρχῆς idem qui et. ἀρχιερεὺς τῆς Ἀσίας, magistratus quotannis ex ditissimis provinciae electus, qui et conventui provinciae praeesset

32 ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν, τίνος ἔνεκα συνεληλύθεισαν. 33 ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου κατεβίβασαν Ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατασεύσας τὴν χεῖρα ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. 34 ἐπιγινόντες δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὥς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων· «Μεγάλη ἡ Ἀρτεμὶς Ἐφεσίων· μεγάλη ἡ Ἀρ-

α) 34 ὥς] ὡσεὶ B | κρᾶζοντες KA | μεγάλη ἡ Ἀ. Ἐ. bis habet B, semel rell.

β) 32 τι om. D (non expr. vulg. Gig.), cf. 21 34 | ἡ γὰρ ἐκκλ. ἦν D | οἱ πλείστοι D | 34 μία πάντων D vulg. Gig.; μία c.* syrP | ἡ om. D*

et templum a communi Asiae Augusto Pergami dedicatum administraret ludosque cum eo coniunctos ederet. Mox autem plura templa ab eodem communi in pluribus oppidis Caesaribus aedificata sunt, exstiteruntque plures ἀρχιερεῖς et Ἀσίδρχαι, qui omnes eo magistratu functi titulum dignitatis retinebant (sicut etiam ἀρχιερεῖς Iudaeorum, v. ad 4₂₃). Itaque minime mirum Ephesi (in qua et ipsa duo eius generis templa erant) multos tum viros eo titulo ornatos fuisse. V. Wtst.; Mommsen Röm. Gesch. V, 318 sqq. — φίλους] nihil obstat, quominus iidem et ἀρχιερεῖς et philosophiae Epicureae (sive alii alicui a superstitionibus alienae) addicti fuerint. — δοῦναι, ne se committeret, ut Polyb. 5, 14, 9 δ. ἐαυτὸν εἰς τόπους παραβόλους. — 32 μὲν οὖν ut saepe sine oppositione. — ἐκκλησία vocatur, quamquam non erat neque ἔννομος (39) neque extra ordinem convocata (σύγκλητος ap. Atticos), sed sponte sua populus convenerat. V. de Asiaticarum civitatum contionibus Cic. pro L. Flacco, § 15 sqq. (§ 18 opifices et tabernarios atque illam omnem faecem civitatum quid est negotii concitare?). 54. 57 sq. — συγκεχυμένη perturbata, confusa, cf. 26. 21₂₇ al. — οἱ πλείους (v. ad 2₄₀) et hic et 27₁₂ sensu vere comparativo, = maior pars; D οἱ πλείστοι, = οἱ πολλοί Mt. 24₁₂, cf. Proleg. p. 16. — magis ex usu NT. H συνεληλύθασιν, v. ad 34. 14₂₃. — 33 συνεβίβασαν (s etc.) intellegi nequit (estne συν ex συνεληλύθ. ortum?); προεβ. (Mt. 14₈) prodire coëgerunt; sed προ quoque ex προβαλ. ortum esse vid.; κατεβίβ. Lc. 10₁₅, descendere coegerunt, ut in theatro rectissime. Nominatus est a Iudaeis (qui Ephesi civitatem habebant, Schürer II², 535) tamquam unus ex asseclis Pauli; hinc defensionem parat. Προβάλλειν esse vid. protrudere (Lc. 21₃₀ ὅταν προβάλωσιν de arboribus), nisi est ut ap. Att. obicere scil. populo. Num idem sit Alexander, de quo P. conqueritur 1 Tim. 1₂₀. 2 Tim. 4₁₄, in tanta nominis frequentia valde incertum est. Subiectum autem est ἐκ τοῦ ὄχλου scil. τινές (Hammond), cf. ad 21₁₆. — κατασεύσας 12₁₇. — ἀπολογεῖσθαι τινι 2 Cor. 12₁₉ (Lucian. Plut. al.; ap. Plat. Protag. 359A ἡμῖν dat. eth. est). — 34 ἐπιγινόντες 9₃₀. 3₁₀ al.; seq. praes. ut 22₂₉. 28₁. Sed unde cognoscunt? an quia notus erat homo? Exclamat aliquis: Ἰουδαῖός οὗτος; itaque et ipse ex eis est qui Dianam negant esse deam; iam oritur clamor multitudinis magnam deam esse asseverantium. — φωνὴ ἐγένετο] est anacoluthon luculentissimum, ut Mc. 9₂₀ καὶ ἰδὼν αὐτόν, τὸ πνεῦμα συνεσπύραξεν αὐτόν. — ὥς ut ὡσεὶ v. 7. — μεγάλη ἡ Ἀ. Ἐ. sane apte in B repeti-

τεμεις Ἐφεσίων“. 35 καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον φησὶν· „Ἄνδρες Ἐφεσίοι, τίς γάρ ἐστιν ἀνθρώπων, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρου οὐσαν τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ διοπετοῦς; 36 ἀναντιρρήτων οὖν τούτων ὄντων, δεόν ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν καὶ μηδὲν προπετὲς πράσσειν. 37 ἡγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους οὔτε ἱεροσύλους οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν ἡμῶν. 38 εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσι πρὸς τινα λόγον, ἀγο-

35 ἡμετέραν

α) 35 et cum vulg. Gig. | τὸν ὄχλον ὁ γρ. B | dixit ad turbam Gig. (dixit etiam vulg., ἔφη E) | ἀνθρώπος D² (D* ὁ ἄνθρωπος). HLP Gig. | μεγάλης θεᾶς Ἀρτ. HLP ut 27 | 36 ὄντων τούτων K²AD, om. τούτων K* | 37 τούτους τ. ἄ. Gig. | θεὸν D*E²P | ἡμῶν E²HLP vulg. (non Gig.)

β) 35 καταστείλας (33) DE | τῆς πόλεως post γρ. syr^p c.* (cf. syr^{sch}) | ὁ ἀνθρώπος D* (v. α) | τὴν ἡμετέραν (d vestram) π. D | νεωκόρου non bene D* | οὐσαν] εἶναι D (vulg. Gig. ex necessitate), Isidor. 4 206 | διοπ.] add. eius syr^p, cf. syr^{sch} | 37 τούτους ἐνθάδε D syr^p mg. sahid. | μήτε ἱερ. μήτε D | 38 Δημ. οὗτος D | πρὸς αὐτούς τινα λόγον D, habent aliquid inter se (πρὸς αὐτούς) Gig.

tur. — 35 *καταστέλλειν sedare (hellen.; LXX) recurrit 36. — γραμματεὺς (τοῦ δήμου) Ephesi non ut Athenis minister erat vel populi vel magistratum, sed ipse magistratus et contionum moderator. Ita in inscr. Ephes. nr. 500 (Greek inscr. in the Brit. Mus. III, II) idem homo et Ἀσιάρχης (v. 31) et γραμματεὺς τοῦ δήμου dicitur; ibd. nr. 482 ὁ γρ. τ. δ. rogationem fert ad populum; add. 528 al. — τίς ἀνθρώπων ut οὐδεὶς ἄνθρωπος. Mc. 11 2. — γὰρ inde ab Homero saepe in interrogationibus, fere ut german. *wer denn*. „*Quieti estote (καταστείλας); quis enim* etc. — vel Ἐφεσίων vel ἡμετέραν (β) cum emphasi quadam. — νεωκόρος (proprie *aedituus*, qui *templum verrit*) πόλις frequens titulus urbium, Asiae maxime, quae aliquo fano insignes erant; ita Ephesus νεωκόρος τῆς Ἀρτέμιδος dicitur in inscr. ap. Wood Ephesus App. p. 50 nr. 6; it. in nummis (Cleric.; Mionnet Suppl. VI, 159 nr. 524 Ἐφεσίων τρὶς νεωκόρων καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, al.). — τὸ *διοπετής est vetus simulacrum ligneum Dianae (ξόανον), quod caelo olim delapsum credebatur, sicut alia aliis locis (Eurip. I. T. 977. Herodian. 1, 11, 1 al., v. Wtst.). De Ephesio ξόανῳ hoc unicum est testimonium, sed plane sufficiens. — 36 *ἀναντιρρήτος Polyb. — δεόν ἐστὶ 1 Petr. 1 6. — προπετής temerarius 2 Tim. 3 4. — 37 ἄνδρας] Gaium Aristarchumque. — ἱεροσύλους scil. ὄντας, cf. 6 8 (β μήτε ut ap. particip.). Schol. Matth.: τοῦτο ψευδὸς ὃν πρὸς χάριν εἴρηται τοῦ δήμου. Minime: erant omnino talis nullius rei Arist. Gaiusque convicti. — 38 εἰ μὲν οὖν] hic oppos. 39 εἰ δέ τι. — λόγον causam cf. 15 6. Mt. 5 32 παρεκτός λόγον πορνείας (hebr. רָבָרָ). (Non bene D πρὸς αὐτούς (αὐτούς?) τινα λόγον, quamquam convenit ἀλλήλοις.) — ἀγοραῖοι sc. σύνοδοι, Strabo p. 629 τὰς ἀγοραίους ποιοῦνται (Ῥωμαῖοι) καὶ τὰς δικαιοδοσίας; itaque *conventus forenses* vulg., et est ex forenses illud conversum, cf. ad 17 9. *Conventus agere* etiam Latini dicunt. — ἀνθύπατοι (13 7)] erat Asia quoque provincia proconsularis (plural. de eo quod nunquam non esse soleat, Bengel). —

ραῖοι ἄγονται καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν, ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις. 39 εἰ δέ τι περαιτέρω ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. 40 καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως [περὶ τῆς] σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης“. 41 καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέλυσεν τὴν ἐκκλησίαν.

CAP. XX.

1 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, μεταπεμφόμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς καὶ παρακαλέσας, ἀσπασάμενος ἐξῆλθεν πορεύεσθαι εἰς¹

Cap. XX. 1 πολλὰ παρακ., ἀσπασάμενος ἐξῆλθεν εἰς

α) 39 περαιτέρω servavit B cum min. quibusd., it. d vulg. Gig. ulterius; περὶ ἑτέρων rell. | 40 καὶ om. Gig. | *seditionis hodiernae* (itaque om. περὶ) vulg. et sim. syr^p sah., cf. β | αἰτίου] in medio sah. | περὶ οὗ οὗ δ. SABHLP; om. οὗ DE vulg Gig., Gig. etiam περὶ om. (cuius); quia non possumus syr^{utr}; ut possimus nos eius reddere rationem sah. | περὶ τῆς SABE Gig. (de hoc concursu); τῆς DHLP vulg. syr^p; om. περὶ τ. συστρ. τ. sahid.

Cap. XX. 1 μεταπεμφ. SABE: προσκαλεσάμενος ADHLP vulg. | Παῦλ. ante ptc. Gig. | καὶ ἀσπασ. SE, it. om. παρακαλέσας (v. 2) HLP; contra αὐτοὺς post παρακ. add. vulg. Gig. | πορευθῆναι HLP

β) 40 σήμερον ἔγκ. στάσεως, μηδενὸς αἰτ. ὄντος D, accusari quasi seditiosi hodie, cum causa nulla sit Gig.

Cap. XX. 1 προσκαλεσάμενος v. α | ὁ om. D | καὶ πολλὰ παρακ. D (-κελεύσας D*); ἀσπασάμενος i. e. ἀπασπ. (21 6) D* (ἀσπασ. τε D²) | πορεύεσθαι om. D Gig.

ἀλλήλοις] ei qui inter se habent λόγον. — 39 *περαιτέρω plane ut attici (οὐδὲν ζητήσετε περ. Plat. Phaed. 107 B). — ἐπιζητεῖν 12¹⁹. — ἐννομοὶ ἐκκλ. sunt quae ex lege certis diebus fiebant. Inscr. Ephes. Mus. Brit. 481³³⁹ κατὰ πᾶσαν νόμιμον ἐκκλησίαν. — ἐπιλύειν expedire, explicare, Mc. 4³⁴ (LXX Gen. 41¹² et simil. hell.). — 40 ἐγκαλεῖν ap. att. cum genit. criminis non construitur, sed Dio Cass. 58⁴ ἀσβεβείας ἐγκληθεῖς. De passivo v. ad 23²⁹. — τῆς σήμερον sc. ἐκκλησίας (41), quae tamen statim recte dicitur non ἐκκλ. sed συστροφῇ. Melius (v. 1.) περὶ τῆς omittitur, ut σήμερον cum κινδυν. coniungatur, cf. 4⁹. — αἴτιον crimen Lc. 23^{4.14.22}; it. hic, cf. 37. — συστροφῇ concursus tumultuantium ut Polyb. 4, 34, 6 (cf. συστρέφεσθαι β 16³⁹). Λόγον ἀποδοῦναι τινος Lc. 16²; accedit hic περὶ οὗ de causa quae in iudicio affertur, cf. κατηγορεῖν τινος περὶ τινος 24¹³. Quamquam est insolentior structura, et fort. corruptela maior subsit (περὶ τ. συστρ. τ. om. sahid.). — 41 ἀπολύειν 13³ (att. λύειν ἐκκλησίαν, ut Arist. Acharn. 172, Wtst.; sim. Act. 13⁴³). — cf. de tota re 2 Cor. 1⁸ sqq., ex quo loco magis etiam quam ex hac narratione elucet, quanto in periculo P. versatus fuerit.

Cap. XX. v. 1—6 Discedit P. Epheso, Macedoniam Graeciamque peragrat, dein Hierosolyma profecturus per Macedoniam Troadem Asiae venit. — 1 μεταπεμφόμενος (10⁵ al.), in deversorium suum, ubi latuerat. (Sec. D al. προσκαλεσάμενος ut 6² al.). — ἀσπάζεσθαι de valedicente ut v. 12 β; cf. 21 6. — ἐξέρχεσθαι c. inf. ut 11²⁵. Lc. 7²⁵ sq.; de inf. praes. cf. ad 8²⁶. —

Μακεδονίαν. 2 διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς ὁ λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, 3 ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, ἡγενομένης ἐπιβουλῆς αὐτῷ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμης τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. 4 συνείπτο δὲ αὐτῷ Σάπατρος Πύρρου Βεροιαῖος. Θεσσαλονικέαν δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σέκουνδος καὶ Γάιος, Δερβαῖος δὲ Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τυχι-

2 πάντα τὰ αὐτοὺς, χρησάμενος? | 3 ἠθέλησεν ἀναχθῆναι εἰς Συρίαν, καὶ γενηθείσης αὐτῷ ἐπιβ. ὑπὸ τ. Ἰ., εἶπεν [δὲ] τὸ πνεῦμα αὐτῷ | 4 μέλλοντος οὖν ἐξίναί αὐτοῦ, (προήρχοντο) μέχρι τῆς Ἀσίας | Ἐφέσιοι

β) 1 τὴν Μακ. AHP | 2 πολλῷ λόγῳ vulg. Gig. | 3 αὐτῷ ἐπιβουλῆς DHLP vulg. (cum insidiae ei fierent a Iud. et navigaturus esset in S. Gig.) | γνώμη B²HLP | 4 et comitati sunt Gig. | de ἔχει τῆς Ἀσίας v. β | minusc. quidam et vers. Σάπατρος | Πύρρου om. HLP | καὶ Τιμ. omnes: δὲ T. corr. Valckenaer. al.

β) 2 πάντα τὰ μέρη D, ἐκεῖνη D* | χρησάμενος pro παρακ. αὐτοὺς D*, vix integre (d ut α, sed sine αὐτοὺς) | 3 τε] δὲ D copt. | γενομ.] καὶ γενηθείσης D (γενηθεῖς D*) | post Ἰουδ. D syr^{mg}: ἠθέλησεν ἀναχθῆναι εἰς Συρίαν· εἶπεν δὲ (dixitque d) τὸ πνεῦμα αὐτῷ ὑποστρέφειν διὰ τῆς Μακ. (it. Gig. dixit illi spiritus e. q. s., sed antea cum α, v. supra) | 4 D syr^{mg}: μέλλοντος οὖν (δὲ sec. syr) ἐξίναί αὐτοῦ, tum D sine verbo fin. μέχρι τῆς Ἀσίας Σάπ. κτέ.; sec. syr συνεείποντο αὐτῷ μέχρι τ. Ἀ. ex contaminatione, cum esse deberet προήρχοντο μ. τ. Ἀ. Hoc ἔχει τῆς Ἀ. etiam in AEHL P Gig. syr^{sch} post συνεῖπ. αὐτῷ exstat | (pro Δερβ. D* Δουβέριος, doverius d, doberuis Gig.) | Ἀσιανοὶ Ἐφέσιοι D, ex Asia: Ephesii syr^{mg}. | (Τυχικός] Εὐτύχος D, ex 9)

2 μέρος 19₁; ἐκεῖνα i. e. τῆς Μακεδ.; αὐτοὺς cf. 16₁₀. Misit autem ex Mac. epistolam ad Corinthios alteram, cf. ad 19₂₂. Addit β πάντα; omnes enim ecclesias adire gestiebat, quippe qui non haberet spem revertendi, v. 25. Tum fort. χρησάμενος (22₁₇) λόγῳ π. ut 11₂ β πολὺν λ. ποιούμενος. — *Ἑλλάς pro Ἀχαῖα hoc tantum loco. Corinthus maxime intellegitur. — 3 ποιήσας 15₃₃. — μῆνας τρεῖς] tempus hibernum (1 Cor. 16₆). Incidit in hoc tempus epistula ad Romanos data, v. Rom. 15₂₅ sqq. — ἐπιβουλὴ 9₂₄. 23₃₀. infr. v. 19 (nusquam NT. praeter Acta). — sec. α insidiae Iudaeorum in causa fuerunt, cur terrestre iter per Macedoniam tutius putaret: quae quamvis subobscura sint, tamen intellectu non carent. Multo deterior est lectio in D: neque enim propter insidias illas P. in Syriam (i. e. Hierosolyma, 19₂₁) proficisci statuit. Quare hos duos versus (sic enim scripta haec in D) καὶ . . . Ἰουδαίων et ἡθ. . . . Συρίαν inter se transposui (fuerit mutatus ordo propter α); cf. ad 21₁. — β τὸ πνεῦμα κτέ. ut β 19₁; nempe a maritimo itinere avertens spiritus dici potest terrestre, quod reliquum erat, suasisse. Lectio in α re nihil differt; non enim κατὰ σάρκα P. consilia capere P. solebat. Γίνεσθαι γνώμης exemplis similibus e NT. caret (2 Petr. 1₂₀ προφητεία ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται), sed Thuc. 1₁₁₃ ὅσοι τῆς αὐτῆς γνώμης ἦσαν. Ad τοῦ ὑποστρ. cf. πίστιν ἔχει τοῦ σωθῆναι 14₉ al. — ὑποστρέφειν (cf. β 19₁) διὰ Μ. i. e. ὑποστρ. εἰς τὴν Μ. καὶ δι' αὐτῆς πορεύεσθαι. — 4 *συνείπασθαι vetus in Graecitate verbum. — Recensetur comitum pars, ei scilicet qui ante P. Corintho profecti in Asia se cum eo coniunxerunt. Luculentius hoc apparebat in β ((προήρχοντο), v. comm. crit.); pessima vero contaminatione in

κὺς καὶ Τρόφιμος. 5 οὗτοι δὲ προσελθόντες ἔμεινον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι· 6 ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχροι ἡμερῶν πέντε, οὗ δι-
 τρήψαμεν ἡμέρας ἑπτὰ. 7 ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων συνηγμένων
 ἡμῶν κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο ἑαυτοῖς, μέλλων ἐξίεναι τῇ

6 πεμπταῖοι, ἐν ᾗ καὶ | 7 αὐτοῖς καὶ ἐπεστήριζεν τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καὶ
 τῇ ἐπαύρ. μέλλων ἐξίεναι παρέτεινεν

α) 5 δὲ om. DHLP vulg. Gig., recte sec. β | προσελθόντες corrupte SA (ut vid.)
 B*E al. | ἔμεινον S, Gig. *sustinuerunt* | 6 ἄχροι ἀπὸ SE; cf. β | οὗ] ὅπου SAE; cf. β |
 7 ἡμῶν] τῶν μαθητῶν IHP, αὐτῶν vel om. Cassiod., hoc fort. recte

β) 5 de om. δὲ v. α | ἡμᾶς] αὐτῶν D | 6 τὴν ante Τρ. om. D | ἄχροι ἡμ. π.]
 πεμπταῖοι D, in diebus quinque vulg. Gig. | οὗ] ἐν ᾗ καὶ D (d om. καὶ, ubi et syrp
 Irenae.) | 7 ἐν τε D syrsc | (μιᾷ πρώτῃ D) | τοῦ κλάσαι D | post αὐτοῖς sec. Gig. καὶ
 ἐπεστήριζεν τὰς ψυχὰς αὐτῶν, tum Gig. et alia die exiturus producebat verbum, et te
 om. etiam D, ut appareat contaminatio

plerisque codd. ἄχροι τῆς Ἀσίας ad συνείπετο adhaesit, quasi in Asia illi Paulum deseruissent (cf. 21²⁹. 27²). Proleg. p. 26 sq. — Macedones qui nominantur legati ecclesiarum fuisse videntur (v. ad 19²⁹), non item Ephesii (quippe de stipe a P. etiam Ephesi collecta nihil legitur Rom. 15²⁶); Corinthii autem legati si qui fuerunt ad stipem Corinthiorum perferendam, ei certe non ante P. Corintho excesserunt, quam ob rem non nominantur. Ceterum etiam Macedones reliquique per Macedoniam iter fecerunt, videnturque ob eam ipsam rem profectiorem maturasse, quia domi Macedonibus aliquid agendum esset; nam si navi in Asiam traiecissent, futurum erat ut Mileti potius quam Troade cum Paulo se coniungerent. — Σώπατρος Πύρρου Βερ. unus in NT. Graeco more adiecto patris nomine appellatur, puto quod domi nobilis erat. — Ἀρίσταρχος v. 19²⁹; it. Γάιος; Σέκουνδος hic tantum. — Δερβαῖος δὲ T.] cf. ad 16¹. Necessaria autem correctio δὲ pro καὶ, non solum ne existat alter Γάιος Derbensis, sed maxime ne intercedat Gaius Macedo, quem Pauli comitem fuisse e 19²⁹ didicimus. — *Ἀσιανοί (α) ab Ἐφεσίοι (β) nihil fere differt, cum esset Ephesus caput Asiae. Cf. 16. Τρόφιμον τὸν Ἐφέσιον 21²⁹. Tychicus Eph. 6²¹. Col. 4⁷. 2 Tim. 4¹². Tit. 3¹², Trophimus 2 Tim. 4²⁰. — 5 ἡμᾶς] v. Proleg. p. 10. — 6 τῶν ἀζύμων] 12³. Tempora anni semper Iudaicis diebus festis designantur, quatenus omnino L. ea definiendi curam agit. Cf. 12³. 27⁹. Nimirum etiam Paulus cum suis eos dies festos quodammodo observabat, v. 18²¹ β. 20¹⁶. — Φιλίππων] at navem Neapoli certe conscenderunt, 16¹¹, quae res brevitas studio omittitur. — ἄχροι ἡμ. πέντε hic tantum hoc sensu, = die quinto, *πεμπταῖοι (β, cf. *δευτεραῖοι 28¹³). Breviore tempore idem iter confecerant 16¹¹ sq.; ceterum includitur tempus itineris terrestris. — 7—12 Troade Paulus Eutychum in vitam revocat. — 7 μιᾷ τ. σαββ. dies hebdomadis primus, Lc. 24¹. 1 Cor. 16² al., = ἡ κυριακὴ ἡμ. Apocal. 1¹⁰. Nempe σάββατα vel -τον etiam hebdomadem designat, inde δις τοῦ σαββ. bis per hebdom. Lc. 18¹². (Πρώτῃ σαββ., v. D, est ap. [Mc.] 16⁹). Videtur autem iam tum is dies Christianorum coetibus destinatus fuisse. — κλάσαι ἄρτον

ἐπαύριον, παρέτεινεν τε¹ τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. 8 ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερφῶ οὗ ἦμεν συνηγμένοι. 9 καθεζόμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὐτυχὸς ἐπὶ τῆς θυρίδος, [καταφερόμενος ὑπὸ βαθεῖ], διαλεγόμενον τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω καὶ ἤρθη νεκρός. 10 καταβάς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ καὶ συμπεριλαβὼν εἶπεν· „Μὴ θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν“. 11 ἀναβάς δὲ καὶ κλάσας τὸν ἄρτον καὶ

9 κατεχόμενος ὕπνῳ βαρεῖ?

α) 9 καθήμενος HLP | κατενεχθεὶς om. syr^{sch} | ὑπὸ τοῦ ὕ. DH, deductus a fenestra Gig. | 10 γὰρ om. Gig., cf. Lc. 8 52 | 11 καὶ ante κλάσας om. B sahid. (Gig. et ascendens fregit panem et gustavit) | τὸν om. K²D²EHLF

β) 8 ὑπολαμπάδες D | 9 ἐπὶ τῇ θυρίδι κατεχόμενος (pressus) ὕπνῳ βαρεῖ D Gig. | τοῦ ante Π. om. D | ὑπὸ τ. ὕπν. DH | καὶ] καιὸς D*, i. e. καὶ v. l. δς | 10 ἔπεσεν ἐπ' αὐτῷ D | εἶπεν] καὶ εἶπεν D*

de cena Domini, 2⁴⁶, cuius tempus vespertinum fuisse re ipsa patet. — αὐτοῖς, τοῖς ἐν Τροάδι μαθηταῖς. De ecclesia Troade constituta (per iter Epheso in Macedoniam factum, v. 1) v. 2 Cor. 2¹² (ubi minime dicitur P. Troade ab opere suo vacasse). — μέλλων κτέ.] his ratio continetur cur tam diu sermonem P. protraxerit, quae res luculentius e β apparet. — *παρετείνειν vetus verbum, cf. παρατείνειν μῦθον Aristot. poët. 9 p. 1451^b 38. — μεσονύκτιον 16²⁵. — 8 λαμπάδες lucernae, Mt. 25^{1.3} sq. (at taedae ap. prof.). [Nusquam exstat ὑπολαμπάδες D.] Non videtur hoc commemorari nisi rei depingendae causa. — ὑπερφῶν 1¹³. — 9 καθεζόμενος (6¹⁵) = att. καθήμενος. Sunt particippia pro indic. imperf.; imperf. ex more (ut 17¹⁷ sqq.) sequitur aor. (κατενεχθεὶς). — νεανίας in Act. tantum (7⁵⁸. 23¹⁷). — Εὐτυχὸς nomen non rarum (Anth. Pal. XI, 215 al.; v. Wtst.). — θυρίδος] fenestrae, nullis scilicet (quod saepe usu veniebat) clathris munitae. — καταφέρεσθαι εἰς ὕπνον dicebatur, etiam simpliciter καταφέρεσθαι obdormiscere, Aristot. p. 456^b 31. 462^a 10 al. (cf. Wtst.); dat. ὑπὸ βαθεῖ esse vid. dat. modi, vel ex graeca vel ex hebr. (v. ad 2¹⁷) consuetudine. (Non videtur praestare κατεχόμενος D). Ad βαθεὺς ὕπνος cf. Lucian. Dial. mar. 2³; ad βαθεὺς ὕ. (D) βεβαρημένοι ὕπνῳ Lc. 9³². — ἐπὶ πλεῖον (4¹⁷. 24⁴) diutius, cf. ἐφ' ἱκανόν 11. — κατενεχθεὶς degravatus, ἀπὸ pro ὑπὸ ut al. (ὑπό D). — τὸ *τρίστέγον tertia contignatio (cf. Artemid. 4⁴⁶, Wtst.). — 10 ἐπέπεσεν (cf. 37)] cf. 2 Reg. 4³⁴ de Elisaeo propheta puerum mortuum in vitam revocante (1 Reg. 17¹⁷ de Elia; sed hoc minus simile). — *συμπεριλαβὼν ab omni parte amplexus (περιλαβὼν τὸν παῖδα Xenoph. Anab. 7, 4, 10). — μὴ θορυβεῖσθε] desinite perturbari et plangere (Mt. 9²³. Mc. 5³⁹). Sim. Christus Mc. 5³⁹: τί θορ. καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει. Lc. 8⁵². At 1 Reg. 17²² καὶ ἐπεστράφη ἡ ψυχὴ τοῦ παιδαρίου, quod quidam hic (propter ἤρθη νεκρός 9) subintelligunt. — 11 τὸν ἄρτον per relationem ad 7 κλάσαι ἄρτον. — γευσάμενος 10¹⁰. — δμιλεῖν loqui, adloqui (ut ap. Graecos recent.), 24²⁶. Lc. 24¹⁴ sq. (LXX Dan. 1¹⁹; Ios. Ant. 11, 6, 11; iam Xenoph. Mem. 4, 3, 2 haud absimiliter). — ἀυγή aurora (ut ap. Graecos recent.; interiiit ἕως, quod iam a NT. abest). — οὕτως post

γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρι αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. 12 ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. 13 ἡμεῖς δὲ [προελθόντες] ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν ἐπὶ τὴν Ἀσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον· οὕτως γὰρ διατεταγμένος ἦν, μέλλων αὐτὸς πεξεύειν. 14 ὥς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἀσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἦλθομεν εἰς Μιτυλήνην, 15 καὶ ἐκεῖθεν ἀποπλεύσαντες τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺς Χίου, τῇ δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, [τῇ δὲ ἐχομένῃ] ἦλθομεν εἰς Μίλητον. 16 κεκρίκει γὰρ ὁ Παῦλος παρα-

12 ἀσπαζομένων δὲ αὐτῶν, ἤγαγον τὸν νεανίσκον | 13 κατελθόντες? | 15 καὶ μείναντες ἐν Τρωγίλῃ, τῇ ἐχ.

α) 11 οὕτως om. Gig. | (μέλλων) πεξεύειν add. syr^{sch}, cf. 13 | 13 προελθ. AB*EHP (cf. 5), ascendentes vulg.; de D v. β | εἰς τὴν Ἀ. DHLP | ἦν διατετ. DHLP | 14 συνέβαλλεν xABEP | ἐπὶ τὴν Ἀ. (cf. 13) x* | 15 ἀποπλεύς. om. syr^{sch} | τῇ δὲ] et vulg. Gig. | ἑτέρᾳ] ἐστέρα B | καὶ τῇ ἐχ. vulg., cf. β | 16 ἐκρίκει C³HLP

β) 11 (ἐφ' ἱκανόν δὲ DE) | 12 D ἀσπαζομένων δὲ αὐτῶν ἤγαγον τὸν νεανίσκον ζ. D | 13 κατελθόντες εἰς τὸ πλ. D, descendimus ad navem (et) Gig. syr^{sch} | (ὥς μέλλων D) | 15 τῇ δὲ ἐχ.] καὶ μείναντες ἐν Τρωγίλῃ (ita D, al. -υλίῳ vel -υλλίῳ), τῇ ἐχ. (ἐσχ. D*) DHLP syr^{utr} Gig. (Trogilio)

partic. ut saepissime ap. prof.; cf. 27¹⁷. — 12 non sunt eidem qui adduxerunt quique gavisi sunt adducto, sed ἤγαγον est adductus est a quibusdam, quibus cura eius fuerat (16¹³; Lc. 17²³ ἐροῦσιν), scil. inter valedicendum, cf. β. — παῖδα puerum (νεανίσκον D, 2¹⁷); facile poterat idem utrumque dici. — οὐ *μετρίως valde, Plut. Flam. 9 al. Cf. οὐκ ὀλίγος 12¹³ al., οὐκ ἄσχημος 21³⁹. οὐχ ὁ τυχών 19¹¹. 28² (Lekebusch p. 62). — 13—16 Troade Miletum navigant. — 13 ἡμεῖς] Pauli socii omnes, sed hic ipse excipitur. — προελθόντες (ut v. 5) ante P. profecti (κατελθ. β?). Habet iter maritimum Troade Assum (quod oppidum est in ora Troadis meridiana) circuitum longissimum, brevius est terrestre, fere XL milium metrorum nostrorum. Socii igitur sub primum diluculum vela solverunt; P. cum Christianis Troadensibus quam diutissime commoratus post illos profectus est, vehiculo fort. vel iumento, neque tardius quam illi Assum venit. Ceterum navem sibi conduxisse videntur, qua ad arbitrium uterentur; usi sunt usque ad Lyciam (21²). — τὴν Ἀ.] v. ad 17¹. — ἀναλαμβάνειν assumere in navem, Polyb. 30, 9, 8. — διατάττεσθαι 7⁴⁴. — *πεξεύειν att., de terrestri (non necessario pedestri) itinere. — 14 συμβάλλειν intrans. iam att. (Soph. OC. 905 al.). — Μυτιλήνη antiquior forma, Μιτυλ. recentior, Win.-Schm. p. 47. Eodem die Myt. venerunt. — 15 ἀντικρὺς = ἀντικρύ, καταντικρύ, Kühner Gr. I³, 1, 298 sq. Adversus Chium navis per noctem in ancoris stetit. — τῇ ἑτέρᾳ postridie 27³ (Xen. Cyr. 4, 6, 10). — παραβάλλειν intr. traicere, Hdt. 7¹⁷⁹, epist. Philippi Dem. 12¹⁶, al., v. Wtst. — ἐχομένῃ (21²⁶. Lc. 13³³) v. ad 13⁴⁴; apparet studium verba variandi (Wtst.). Accuratus in β (quae lectio in plures solito codd. transiit) indicatur ad Trogilium promunturium, quod e regione Sami est) eos pernoctasse (Strab. 14⁶³⁶ Τρωγίλιον ἄκρα, Steph. Byz. Τρωγίλῃα ct -ίλιον). — Miletus quondam caput Ioniae. — 16 κεκρίκει 15¹⁹. — παραπλεῖν praetervehi att., sed aor. hic sensu non at-

πλεῦσαι τὴν Ἐφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδεν γάρ, εἰ δυνατόν εἴη αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ. 17 ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. 18 ὥς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενό-

16 μήποτε γενηθῇ αὐτῷ κατάσχεσις τις ἐν τῇ Ἀ· ἔσπευδεν γάρ εἰς τὴν ἡμ. (om. εἰ δυν. εἴη αὐτῷ?) | 18 αὐτόν, ὁμοσε ὄντων αὐτῶν ε. πρὸς αὐτοὺς | ἐπίστ., ἀδελφοί, | ὡς τριετίαν ἢ καὶ πλεῖον, ποταπῶς μεθ' ὑμῶν ἡμην <διὰ> παντός χρόνου,

α) 16 ἐν τῇ Ἀσ. | ibi syr^{sch} | εἰ . . αὐτῷ | si posset fieri Gig. syr^{sch} | Ἱερουσαλήμ RAE, Ἱεροσόλυμα BCDHLP (vulg. Gig. ut diem . . faceret Hierosolymis, ποιῆσαι ἐν Ἱερ. vel eis Ἱερ., ut 18 21 β; it. syr^{sch}) | τῷ κυρ. post ταπ. Gig. (non Lucif.) | πολλῆς syr^{sch}

β) 16 ὅπως . . χρόν.] μήποτε γενηθῇ αὐτῷ κατάσχεσις τις D, et reverebatur ne qua mora illi fieret Gig. | εἰ δυνατόν εἴη αὐτῷ om. DH | εἰς τὴν ἡμ. D | ἐν Ἱερ. D* | 17 μετεπέμφατο D (v. 1) | omnes presb. Gig. | 18 post αὐτόν add. DA ὁμοῦ ὄντων (sed D* ὁμοσεύοντων, ὁμοσε ὄντων corr.) αὐτῶν (qui cum convenissent . . et simul [simulque Gig.] essent vulg. Gig.) | πρὸς αὐτοὺς pro αὐτοῖς D* | ἀδελφοί post ἐπίστ. add. D | πῶς κτέ.] D* ὡς τριετίαν ἢ καὶ πλεῖον, ποταπῶς μεθ' ὑμῶν ἦν (corr. ἡμην) <διὰ> (per d) παντός χρόνον, it. fui per omne tempus Gig. Lucif.

tingendi, ut παρελθεῖν et att. et c. 17 15 β. — τὴν Ἐφ.] v. ad 13; sed Eph. etiam accuratissima et legentibus et Paulo. — γενέσθαι c. dat. et inf. Gal. 6 14, accidere; cf. ad 11 26. — χρονοτριβεῖν inde ab Aristot. Rhet. 3 3 p. 1406^a 37, qui usitatum esse id compositum testatur. Aliter in β (κατάσχεσις retentio, impeditio, cf. κατέχειν Lc. 4 42; alit. 7 5. 45). — Ἀσίᾳ Ephesi, v. ad 5. — εἰ δυνατόν κτέ.] nusquam declarat scriptor, num P. propositum assecutus sit. Computo dierum instituto id affirmat Chrysost. p. 381; at sunt qui contrarium effici putent. Dies indicantur a Luca diserte XXXI, quibus accedunt quos Miletī mansit quosque Caesareae (21 s sqq.), tum quibus Patariis Tyrum navigavit (quinque sec. Chrys., v. ad 21 3); erant autem ab altero die τῶν ἀξύμων usque ad Pentecosten L dies, ab ultimo XLIV. Apparet igitur potuisse P. et Miletī unum certe praeterea diem commorari (v. ad 17) et plures Caesareae (ad 21 10), neque eo minus ante Pent. Hierosolymis esse. Cf. C. Schmidt Apostelgesch. I, 72 sqq. — τὴν ἡμέραν v. 10 30. — γίνεσθαι εἰς 21 17. 25 15. Lc. 1 44 (att. ἐν, Xen. An. 4, 3, 29, atque ita Act. 13 5). — v. 17—38 oratio Pauli Miletī ad presbyteros Ephesios habita. — 17 μετεκαλέσθαι 7 14. — πρεσβυτέρους 14 23. Potuit eodem die, quo Mil. venerant (quo brevis est a Trogilio traiectus), nuntius inde missus Ephesum venire; presbyteri postrodie profecti proximo die mane P. convenerunt, qui dein eodem hoc usque Con navigavit (cf. ad 21 2). — 18 ὁμοσε β = ὁμοῦ (2 1), ut ἐκεῖσε = ἐκεῖ 22 5. — ὑμεῖς κτέ.] tamquam epilogus est haec oratio omnium quae his regionibus per complures annos P. locutus erat; habetur autem ad Ephesiae nobilis ecclesiae antistites; unde merito auctor ei locum in opere suo concessit, postquam longam ora-

μην⁷, 19 δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ δακρύων καὶ πειρασμῶν τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων, 20 ὥς οὐδὲν ὑπεστείλαμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, 21 διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τὴν εἰς θεὸν μετάνοιαν καὶ πίστιν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν⁷. 22 καὶ νῦν ἰδοὺ δεδεμένος ἐγὼ τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσουτά μοι μὴ εἰδώς, 23 πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται μοι λέγον, ὅτι δεσμὰ καὶ

21 διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ

α) 19 καὶ πολλῶν δακρύων CHLP | ἐν] ab Gig. Lucif., ex syr^{sch} | 21 εἰς τὸν θεὸν ADHLP | πίστιν τῇ ν εἰς EHLP, recte fort. | χριστόν add. al., om. BHLP Gig. Luc. | 22 ἐγὼ δεδεμένος DHLPG Gig. (om. ἐγὼ Lucif.), cf. 25 | ἐμοὶ N⁸B | μοι post αὐτῇ Gig. Lucif. | 23 ὅτι om. Lucif. | διαμαρτύρατο N⁸AE | μοι om. HLP | λέγων DEHLP

β) 20 (μὴ om. Dd ut 27) | ὑμᾶς om. D Lucif. (sed non Gig.) | κατ' οἴκους καὶ δημ. D | 21 π. διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ D | 22 Ἱεροσόλυμα D | εἰδώς] γινώσκων D | 23 τὸ ἅγιον πνεῦμα D | κατὰ πᾶσαν πόλιν D Gig. Lucif. (per omnes civitates vulg., in omni civitate syr^{scr})

tionem Troade habitam paucis verbis praeteriit. Initio de se apostolus loquitur, consimiliter atque saepenumero in epistulis (v. 18—27). — *ὑμεῖς ipsi*, ut 10³⁷; ab eisdem verbis incipit Petri oratio 15⁷. — ἀπὸ πρώτης ἡμ. ἀφ' ἧς = ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ πρῶτον; de om. artic. v. ad 12¹⁰. Cum sequentibus haec coniungenda. — Ἀσίαν 16. — β ὥς (fere, 5³⁶) *τριετίαν* (v. 31) ἢ καὶ πλεῖον] computatur tempus inde a primo adventu (18¹⁹), ἀπὸ πρώτης ἡμέρας κτέ., quamvis brevi post P. rursus abiisset et post complures demum menses redisset. Ita usque ad discessum postremum (20¹) vel tres anni fiunt vel etiam paullo plus. V. ad 18²¹. 19²¹. — β *ποταπός* Lc. 7³⁹ al. (hell., Kühner Gr. I³, 1, § 178 adn. 4) *qualis*; adv. alibi non exstat. — τὸν πάντα v. ad 19⁷. — 19 δουλεύων τ. κ. Rom. 12¹¹ cf. 14¹⁸ al. — ταπεινοφροσύνη Eph. 4². Phil. 2³ al. (non ante NT.); opp. superbia praeceptoris. Cf. 2 Cor. 10¹. 1 Thess. 2⁶ al. — δακρύων v. 31. — πειρασμοί vexationes quibus fides periclitari potest, cf. 1 Th. 3³ sqq. — ἐπιβουλαῖς τ. Ἰ.] de Ephesiis Iudaeis nihil tale legitur; sed res minime dubia (cf. 21²⁷). — 20 οὐδὲν ὑποστείλλεσθαι (27) locutio Demosthenica (4⁵¹ al.), nihil prae timore reticere (cf. Hebr. 10³⁸ ex Habac. 2⁴); τοῦ μὴ = ὥστε μὴ, 14¹⁸. Lc. 24¹⁶ al. (Non bene D sine μὴ). — συμφερόντων] quae audire vobis expediebat. Demosth. 1¹⁶ ὑποστείλλεσθαι περὶ ὧν ὑμῖν συμφέρειν ἡροῦμαι. — ἀναγγεῖλαι scil. αὐτό. — δημοσίᾳ 16³⁷. 18²⁸, publice, cf. 19⁹; contra κατ' οἴκους privatim (cf. 31). — 21 διαμαρτύρεσθαι (2⁴⁰ al.) cum acc. ut v. 24. 23¹¹. 28²³, LXX Ezech. 16². — Ἰουδ. τε καὶ Ἑλλ.] cf. 19¹⁰ al. — εἰς θεὸν μετάνοιαν] plenius 26²⁰ μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεόν. — β πίστιν διὰ τοῦ κ. cf. 3¹⁶. 18⁸ β. Sed sec. β εἰς θεόν etiam ad πίστιν pertinet, v. 18⁸ β. — 22 δεδεμένος τ. πνεύματι compulsus animo (cf. Kpk.), ut aliter facere non possim, cf. 21¹³ sq. Non potest πνεῦμα (cf. ξέων τῷ πνεύματι 18²⁵, παρὼν τῷ πν. 1 Cor. 5³ al.) de sp. sancto accipi, maxime cum de eo v. 23 demum dicatur. — ἐγὼ propter ἰδοὺ adiectum vid. (ecce me). — αὐτῇ] 5²⁸. — συναντᾶν (10²⁵) de eventis ut Plut. Sull. 2, — μὴ pro οὐ ap. partic. — 23 πλὴν ὅτι

θλίψεις με μένουσιν. 24 ἀλλ' οὐθενὸς λόγον ἔχω, οὐδὲ ποιοῦμαι τὴν ψυχὴν τιμίαν ἑμαντῶ, ὥς(τε) τελειῶσαι τὸν δρόμον μου καὶ τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, [διαμαρτύρασθαι] τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ. 25 καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα, ὅτι οὐκέτι ὕψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν.

24 διαμ. Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσιν?

α) 23 με post δεσμὰ LP; cf. β | 24 οὐθενὸς λόγον ποιοῦμαι (om. ἔχω οὐδὲ) N* BCD² Gig. Lucif.; λόγον et ἔχω οὐδὲ N^cAD* (hic ἔχω μοι οὐδὲ et ψυχὴν μου) vulg. (sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosiores quam me, cum timor- tēran ἑμαντοῦ); λόγον ποιοῦμαι οὐδὲ ἔχω τ. ψ. μου τιμίαν ἑμαντῶ EHLP, cf. Chrysost. p. 372. 373 (οὐκ ἔχω τιμίαν τ. ἑμαντοῦ ψ., ἑμαντοῦ et D*); sahid. ut N*, sed om. τιμίαν ἑμ.; simil. syr^{sch} | ὥς τελειώσω N*B, ὥς τελειώσω N^c, dummodo consummum vulg., ut finiam sahid. et sim. syr^{sch}; scripsi ὥστε c. E (ὥς τὸ C) | μετὰ χαρᾶς post δρ. μου CEHLP, quod testatur etiam Chrysost. p. 371. 374 | Ἰησοῦ om. Gig. Lucif. | 25 ἰ- δοὺ (22) om. E Lucif. Gig., recte fort. (Griesb.) | οἶδα ἐγὼ C | οὐκέτι] οὐκ N | βασ. τοῦ θεοῦ EHLP vulg., cf. β

β) θλ. μένουσιν μοι D, tum D syr^p c.* sahid. Gig. Lucif. al. ἐν Ἱεροσολύμοις | 24 ὥς τελ.] τοῦ τελειῶσαι D | διακ. τοῦ λόγον D vulg. (sed non amiat. fu.) Gig. Lucif. ὁν D* | παρέλαβον D | διαμ. Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσιν D sahid. Gig. Lucif., e v. 21? (τοῦ ante θεοῦ om. D*) | 25 βασ. τοῦ Ἰησοῦ D sahid., regnum domini Iesu Gig. Lucif.

nisi quod, Plat. Phaed. 57 B al. — τὸ πνεῦμα κτέ.] v. 21 4. 11; idem iam antea factum esse ex h. l. discimus. — κατὰ πόλιν ut 15²¹, in unaqua- que urbe. — δεσμὰ 16²⁶, Kühner Gr. I³, 1, 499 β. — θλίψεις 7 9. — μένιν c. acc. ut 5 (non alibi NT.). — 24 optimorum librorum lectio pro male mutilata habenda est, cum praesertim de vitae ipsius discrimine in v. 23 nihil dictum sit; hoc igitur per superlationem infe- rendum erat, cf. 21¹³. Λόγον ἔχειν τινός est LXX Tob. 6¹⁶ (sed etiam λόγον ποιῆσθαι, ut sec. E al., Iob 22⁴ et ap. prof., v. Wtst.); ποιῆ- σθαι habere ap. prof. frequentissimum (δεδόνον π. τι, περὶ πολλοῦ κτέ.), et sententia in hac lectione planissima atque optime procedens (sicut etiam in lect. E etc.; ἔχειν habere, aestimare NT. Lc. 14¹⁸. Phil. 2²⁹ ἐντιμόν τινα, al., ut facile haec lectio potior videri possit). — ψυχὴν vita ut 27^{10.22} et saepe NT. — τίμιος 5³⁴, it. c. dat. — ὥστε (facil- lime excidebat τε ante τελειῶσαι) cf. Lc. 4²⁹. 9⁵² (ὥς NB), = ut fin.; v. nunc W. Schmidt de Iosephi elocutione p. 418 sqq. (ferri potest fort. etiam ὥς eodem sensu, sed desunt ex ipso NT. exempla certa). — τελειοῦν (Lc. 2⁴³, saepe NT.) maxime hell. pro τελεῖν (ita Hom. Il. I, 5 ἐτελείετο in paraphrasibus per ἐτελειοῦτο explicatur). — δρόμον 13²⁵ (πληροῦν), 2 Tim. 4⁷ (τετέλεκα). Nota est metaphorā, maxime ap. Paulum (Gal. 2² al.). — (μετὰ χαρᾶς add. C etc., Lc. 8¹³ al.). — δια- κονία 1^{17.25}, saepe ap. Paulum, ut Rom. 11¹⁵. — ἣν ἔλαβον κτέ.] Gal. 1¹¹ al. (ubi παρέλαβον ut hic D, cf. Col. 4¹⁷). — διαμαρτύρασθαι cf. v. 21; ad priora enim relabitur (magis etiam sec. β), unde etiam v. 25 similis transitus fit atque 22. Aoristus ad perficiendum (τελειῶσαι) ministerium spectat. — εὐαγγ. τ. χάριτος τ. θ. ut 32. 14³ τῷ λόγῳ τῆς χ. αὐτοῦ. — 25 cf. 22 (v. ad 24). Ex mente scriptoris καὶ νῦν cum προσέχετε (28) coniungendum, cf. 3¹⁷. — ἐγὼ οἶδα sine oppos. (it. 29)

26 [ἰδὼ] μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος [πάντων· 27 οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ὑμῖν]. 28 προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κυρίου, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου. 29 ἐγὼ οἶδα, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ

26 ἄχρι (οὖν?) τῆς σήμερον ἡμέρας καθαρὸς εἰμι | πάντων, (27) καὶ οὐ διέλιπον κηρύσσω π. τ. β. τ. θεοῦ.

α) 26 διότι SABEP (ut 13 35), διὸ CD²HL (om. syr^{sch}, hab. syr^p c.*) | καθαρὸς εἰμι B¹CDE vulg. Gig. Lucif.; κ. ἐγὼ etiam Chrysost. haud dubie; cf. comm. | 27 ὑμῖν post ἀναγγ. B¹AEHLP, om. Gig. Lucif. | 28 προσέχ. οὖν CEHLP (οὖν καὶ sec. Iren. p. 201) | τοῦ κυρίου τοῦ θεοῦ B¹B vulg. (non Gig.), v. comm. | τοῦ ἰδίου αἵματος HLP | 29 ὅτι ἐγὼ B, ἐγὼ δὲ B^c, ἐγὼ γὰρ C²EHLP (sine conl. etiam vulg. Gig.) | οἶδα τοῦτο ὅτι C²EHLP

β) 26 διὸ .. ὅτι] D* ἄχρι οὖν τῆς σήμερον ἡμέρας | 27 μὴ om. D ut 20; Gig. Lucif.: et non intermisi (praeterm. Lucif.) praedicando omnem voluntatem dei | 28 τὸ ἅγιον πν. D ut 23 | περιεπ. ἑαυτῷ D (sibi constituit Iren.) | 29 ἄφεξιν D, discessum d Gig. Lucif. (sim. vulg.), postquam abiero syr^{sch}

asseverantis est; cf. Demosth. 3¹⁷ σαφῶς οἶδα τοῦτ' ἐγὼ, al. — βλέπειν τὸ πρόσωπόν τινος Col. 2¹. 1 Thess. 2¹⁷ (hebr., 2 Sam. 14²⁴ al.). — διῆλθον 8⁴. — βασιλεία scil. τοῦ θεοῦ, 8¹². 28³¹; sine τ. θεοῦ Mt. 4²³ al. Quae hic Lucas Paulum dicentem facit quaeque ille sine dubio tum dixit, minime probant sic etiam evenisse (contraria plane idem praedicat Phil. 1²⁵. 2²⁴, Philem. 22), sed fort. probant scriptorem, cum haec scriberet atque ederet, non scivisse non evenisse. — 26 restituendum vid. asyndeton (cf. syr^{utr}) ut 28 sq. etc. — μαρτύρομαι *contestor*, *per deum affirmo*, 26²². — σήμερον ἡμέρα Rom. 11⁸ (it. att. τήμερον ἡμ.); additur hoc ad inculcandam memoriam declarationis. (Aliter in D ἄχρι κτέ., cf. 26²²; inde etiam v. 27 aliter in β, v. Gig.) — καθαρὸς ἐγὼ ut 18⁶, sine εἰμι ut 7³² al. Ἀπὸ (pro nudo gen.) ut LXX Gen. 24⁸. Hist. Sus. 46, sed et. in formula ap. [Dem.] 59⁷⁸ (Kpk.). Ad αἵματος cf. 18⁶. 5²⁸. — 27 cf. 20. — βουλὴ τ. θεοῦ 2²³ al. — 28 sqq. sequitur adhortatio apte adnexa: *ego meum praestiti, vos videte*. — 28 asyndeton (ut in or. commotiore) it. 29. 33. 34. 35. — προσέχ. ἑαυτοῖς 5³⁵. — ποιμνιον de eccl. Lc. 12³². 1 Petr. 5² al.; ap. Paulum cf. Ephes. 4¹¹ ποιμένες. — πνεῦμα τὸ ἅγ.] hoc ad rationem eligendi presbyteros spectat, cui rei moderabatur sp. sanctus. — ἔθετο 1 Cor. 12²⁸. 1 Tim. 1¹² (= att. ἐποίησεν, κατέστησεν, ion. ἔθηκεν; neque enim medii iusta ratio est). — ἐπισκόπους v. ad 14²³. 1 Petr. 2²⁵ ποιμὴν καὶ ἐπίσκ. τῶν ψυχῶν, de Christo; sic hic quoque non titulus magis quam officium indicatur. — ποιμαίνειν] cf. 1 Petr. 5². — κυρίου] solita confusio inter κύριος et θεός (etiam v. 32), alias innocua, hic magnas turbas dedit, quia διὰ τ. αἵματος τ. ἰδίου ad θεοῦ referendum erit. V. Proleg. p. 36, uberrimamque disputationem ap. Wtst. Nam id quidem minime ferri potest, ut ad τοῦ ἰδίου suppleatur υἱοῦ. Per se ἐκκλ. τ. θεοῦ dici potest (1 Petr. l. c.). — περιποιεῖσθαι (ἑαυτῷ) 1 Tim. 3¹³, (sibi) acquirere (att.). — αἵματος fere = θανάτου, cf. Tit. 2¹⁴. 1 Petr. 1¹⁹ al. — 29 ἄφιξις debet esse *discessus*; sed quae pro ea

φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, 30 καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω ἑαυτῶν. 31 διὸ γοηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. 32 καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ οἰκοδομῆσαι καὶ δοῦναι τὴν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πάνσιν. 33 ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐθενὸς ἐπεθύμησα· 34 αὐτοὶ γι-

α) 30 καὶ om. Lucif. | αὐτῶν om. B | ἑαυτῶν **AB**: αὐτῶν (non minus recte) CDEHLP | 32 et nunc quidem Gig., cf. 27 22 | ἀδελφοὶ post ὑμᾶς CEHLP | θεῷ] κυρίῳ B Gig. | ἐποικοδομ. HLP et diserte Chrys. | δοῦναι ὑμῖν CHLP | τὴν om. DHLP | 33 οὐθενὸς **ABE**, οὐδ. rell.

β) 30 ἀποσπᾶν] ἀποστρέφειν D | 31 καὶ ἡμ.] δὲ ἡμ. D* | ἕκαστον ὑμῶν DE Gig. Lucif. | 32 οἶκ. ὑμᾶς DE Gig. | ἐν αὐτοῖς τοῖς ἡγ. τῶν πάντων D* (add. syr c.* cui gloria in saecula. amen) | 33 καὶ χρυσίου D et vulgatae codd. pars | οὐθενὸς (οὐδ.) ὑμῶν DE [Aug.] de div. scr. 83. 143

significatione afferuntur exempla falsa sunt. Ἀρεξίς (D) si potest esse distantia (ab ἀπέχω), tamen μετὰ τ. ἐμ. ἄφ. absone dictum. Sed mirum est, μετὰ τὴν ἀπὲξιν τῆς γυναικός Hdt. 9 76 et esse „postquam advenit“ et facile, quamvis falso, intellegi posse „postquam discessit.“ Agnoscendane huius loci perversa imitatio? — λόκοι] manet gregis imago, et cum lupis alibi quoque doctores pravi comparantur (Mt. 7 15). Incertum est, quodnam genus haereticorum hic et v. 30 significetur. Sed in tanta vi superstitionis, qua Ephesus magis etiam quam aliae urbes insignis erat (cf. 19 19), haud difficile erat talia praevidere (v. etiam 1 Tim. 1 19. 4 1 sqq. 2 Tim. 1 15, al.), cum praesertim initiis quibusdam mali iam P. conflictatus esse possit (cf. 1 Cor. 16 9). — βαρεῖς crudeles, violenti (Xenoph. Ages. 11 12. Diog. L. 1, 7, 2, Kpk.). — μὴ φειδόμενοι per litoteta q. dic., diripientes (animos pervertentes et pessumdantes). — 30 ἀναστήσονται 5 36. — διεστραμμένος Lc. 9 41 (cf. 13 8. 10). — ἀποσπᾶν (21 1) abducere (att.), D ἀποστρέφειν cf. Lc. 23 14. — ὀπίσω 5 37. — 31 γοηγορεῖν verbum vulgaris consuetudinis, ab ἐγογγόρα ductum (Lobeck Phryn. 118 sq.), LXX NT. Frequenter est metaphorice attentum esse, Mt. 24 42 al. — νύκτα καὶ ἡμ. continuo, 26 7. Lc. 2 37 (etiam noctu, ne noctibus quidem parcens). — μετὰ δακρύων i. e. ex intimo animo, v. 19. 2 Cor. 2 4. — νουθετεῖν (att.) saepe ap. Paulum. — ἕνα ἕκαστον cf. κατ' οἴκους 20. 1 Thess. 2 11. — 32 καὶ τὰ νῦν 4 29. — παρατίθεμαι 14 23. Nunc, cum iam ipse vobis providere non possim, Deo vos commendo. — τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τ. χ. α. (v. ad 24) quasi una notio sunt; agit enim Deus per verbum suum. Itaque τῷ δυναμ. κτέ. ad Deum referenda sunt, cum δοῦναι κτέ. de verbo accipi non possint. — οἰκοδομῆσαι ex tropo in NT. frequenti, ap. Paulum maxime, v. ad 9 31. (Non recte ἐποικοδ. HLP, quod est aedificare super algo, ut 1 Cor. 3 10 al.). — κληρονομίαν (7 5) metaphorice ut Ephes. 1 18. 5 5 al., cf. κληρον 26 18. δοῦναι κλ. Ps. 61 6 (Ew.). — ἡγιασμένοις (26 18)] cf. οἱ ἅγιοι de Christianis 9 13 al. (Eph. 1 18). Recentius est verbum ἀγιάζειν (LXX; ἀγίζειν antiquum, Anz 374). — 33 ultimo loco de innocentia sua abstinentiaque prae-dicat, ut saepe in epistulis (1 Thess. 2 9. 2 Th. 3 8. 1 Cor. 9 4 sqq. 2 Cor. 11 7 sqq. 12 14 sqq.), quam exemplum proponit presbyteris. —

νώσκετε, ὅτι ταῖς [χρεΐαις μου] καὶ τοῖς οὖσιν μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταὶ πάντα· 35 ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπεν· „Μακάριόν ἐστιν μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν“. 36 καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεῖς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσήύξατο. 37 ἱκανὸς δὲ κλαυθμὸς ἐγένετο πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου κατεφίλουν αὐτόν, 38 ὁδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

33 χρ. μου πάσαις

α) 35 πάντα cum prioribus (34) coni. Lachm. (ita syrsch: et omnia); v. comm. | ὅτι om. syrsch | τὸν λόγον LP, verbi vulg. (non Gig.) | 36 προσεύξατο B*D | 37 τε K (Gig.) | ἐγέν. κλαυθμὸς HLP (et perflatus magnus omnium factus est Gig.) | 38 et deduc. Gig. vulg.

β) 34 τὰς χρεΐαις μου πᾶσιν καὶ D*, necessitatibus meis omnibus et Gig., itaque ταῖς χρ. μου πάσαις ([Aug.] ll. c. ad ea quae mihi nec. erant in omni usu meo et eorum qui mecum sunt) | αὐταὶ] μου D (non [Aug.]) | 35 πᾶσι D* [August.] ll. c. | τε om. D* | (αὐτὸς) οὗτος D* | μακάριος D* Gig. syrsch, sed hic qui dat . . qui accipit | 36 εἰπας D* | αὐτοῦ om. D* Gig. | 38 D* μάλιστα ἐπὶ τῷ λ. ὁδυν. ὅτι εἶπεν οὐκέτι μέλλεσσι (μέλλετε? videbitis Gig.) | αὐτοῦ om. D*, faciem meam Gig. | ἐπὶ τὸ D, ad Gig., usque ad syrsch et syr c.*

ἱματισμός (hell.) Lc. 7²⁵ al. Comparant Iac. 5² sq., ubi pro partibus divitiarum sunt ἱμάτια χρυσός ἄργυρος. De χρυσίον et ἀργύριον v. ad 17²⁹ (nummi vel maxime significantur). — οὐθενός (masc.)] de θ v. ad 15⁹. — 34 γινώσκειν = εἰδέναι ut saepe NT. — χρεΐαι ut Rom. 12¹³. — ὑπηρετεῖν (simil. iam att., v. Wtst.) 13³⁶. — αὐταὶ] monstrat manus labore obduratas. — πάντα cum prioribus coniunxit Lachm. (cum sequentibus fere codd.), cf. 1 Cor. 9²⁵. 10³³. 11². — 35 ὑπέδειξα de exemplo (att., ut Isoer. 5²⁷, tum Polyb. al.), ὑπόδειγμα, Io. 13¹⁵ al. (Polyb.; παράδειγμα att.). — κοπιᾶν viribus intentis laborare (LXX NT., at defatigari att.). — ἀντιλαμβάνεσθαι (Lc. 1⁵⁴; Diod. 11¹³) succurrere (germ. sich annehmen). Rom. 14¹ τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε. Ut ap. Paul. ἀσθενοῦντες sunt parum firmi, qui facile offensionem capiant; quibus ut parceret, ne suspicionibus de avaritia apostoli laborarent, licita quoque mercede ille abstinuit. Cf. 1 Cor. 9¹², et de re Act. 18³. — μνημονεύειν τι 1 Thess. 2⁹, ut etiam τὸν λόγον (LP) ferri possit. Pluralis significat complura eiusmodi in dictis Christo exstare, quorum collectionem quamcunque P. habuisse vid., Prol. p. 5. Hoc autem dictum a nostris evangelis abesse minime mireris, nisi fort. quod Lucas ipse in suum non recepit. Idem est (ex Actis scil.) in constit. apostol. 4, 3, 1: ἐπεὶ καὶ ὁ κύριος μακάριον εἶπεν εἶναι τὸν διδόντα ἥπερ (ὑπὲρ Anast.) τὸν λαμβάνοντα, cf. hic μακάριος in D Gig., quod cum infin. male consociatur, neque est μακάριον de actione alibi in NT., sed ubique μακάριος de actore. E profanis similia coll. Wtst. Μακ. μᾶλλον pro μακαριώτερον ut Gal. 4²⁷ al. — 36 τιθέναι τὰ γόνατα 7⁶⁰ al. — αὐτοῦ sua, non ibi. Cf. 21⁵. — 37 κλαυθμός Lc. 13²⁸ al. (Hom., hell.). — ἐπιπίπτειν (v. 10) ἐπὶ τ. τράχηλον Lc. 15²⁰. LXX Gen.

CAP. XXI.

1 [Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς, ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν], εὐ-
θυδρομήσαντες [ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶ, τῇ δ' ἐξῆς εἰς Ῥόδον], κακέϊθεν
εἰς Πάταρα]. 2 καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοινίκην, ἐπιβάντες
ἀνήχθημεν. 3 ἀναφάναντες δὲ τὴν Κύπρον, καταλιπόντες αὐτὴν εὐώ-
νυμον ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήλθομεν εἰς Τύρον· ἐκεῖσε γὰρ τὸ

1 ἀποσπασθέντων δὲ ἡμῶν ἀπ' α., ἐπιβάντες ἀνήχθημεν, καὶ (an om.
ἐπιβ. . . καὶ ?) | ἤκομεν εἰς Κῶ, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Ῥόδον | Πάτ. καὶ Μύρα.

α) Cap. XXI. 1 ἀποσπασθέντες BE²L | Κῶν HLP | τὴν ante Ῥόδον om. CD,
cf. β | 3 ἀναφάναντες KB³ (videntes d, cf. β), ἀναφανέντες AB²CEHLP (P εἰς τὴν K.)
vulg. (cum apparuissems Cypro); sed Gig. cum apparuisse autem Cyprus; perveniss.
ad sahid. et sim. syr. Cf. Theoph. chronogr. p. 721 Cl. (465 de Boor): ἀναφανέντων
δὲ αὐτῶν τὴν γῆν (it. Cyprum), Wst. | τὴν om E | καὶ καταλ. plerique, om. καὶ A,
pars codd. vulg., Gig. | κατήχθημεν CHLPd

β) Cap. XXI. 1 D* καὶ ἐπιβάντες ἀνήχθημεν (ut 2). ἀποσπασθέντων δὲ ἡμῶν
ἀπ'· it. Gig. cum autem ab illis discessissemus, om. καὶ ἐπιβ. ἀν.; simil. syr^{sch} | ἤκο-
μεν εἰς Κῶ, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Ῥόδον D | Πάταρα καὶ Μύρα D, P., deinde (post hoc)
Myram Gig., sahid. | 2—10 defic. D (non d) | 3 ἐπλέομεν] collavimus d, navigavimus Gig.

46²⁹. — καταφιλεῖν Lc. 15²⁰. 7³³ al.; fortius est quam φιλεῖν (Lc. 22⁴⁷
al.), cf. Xen. Memor. 2, 6, 33 (deosculari). — 38 ὁδυνᾶσθαι Lc. 2⁴⁸.
16²⁴ sq. (poët., rarius pros. att.). — προέπεμπον] conventus in hospitio
aliquo oppidi factus erat.

Cap. XXI. 1—16 enarratur iter Mileto Hierosolyma. —
1 submolesta periphrasis. ἐγένετο c. acc. et inf. (cf. 4⁵ al.) recurrit in
5, sed et hic et illic dumtaxat in α. Ἐπιβάντες ἀνήχθημεν D (= 2)
aut interpolatum aut traiectum, cf. ad 20³. — ἀποσπασθέντας (Lc. 22⁴¹)
divulsi ab eorum amplexu (ad gen. abs. in β cf. 34). — εὐθυδρομήσαντες
16¹¹. — β ἤκομεν ut 28²³ v. l. — τὴν Κῶ, τὴν Ῥόδον (v. tamen v. l.),
it. 3 τὴν Κύπρον v. ad 17¹. — τῇ ἐξῆς (= τ. ἐχόμενῃ 20¹⁵) 25¹⁷.
27¹⁸ (Lc. 9³⁷). — Πάταρα Lyciae, cum oraculo Apollinis, prope ostium
Xanthi fluminis. Add. β Myrae mentionem, cf. 27⁵, ubi eo loco na-
vem inveniunt; sed Patara quoque portum habebant. Strab. p. 665.
666. Si recte se habet καὶ (vel sim.) Μύρα, insequenti die eo perve-
nisse putandi sunt; nam idem spatium fere Rhodo ad Patara atque
Co Rhodum; paullo brevius Mileto Con, cf. ad 20¹⁷. — 2 διαπερῶν
i. e. διαπερᾶν μέλλον, cf. ad 3; ἀπαγγέλλοντας 15²⁷. — 3 ἀναφάναντες
τὴν K.] caret exemplis haec locutio. Sed ἀναφαίνειν est facere ut ap-
pareat: „postquam tantum progressi sumus ut appareret“. Verg. Aen.
3²⁹¹: protinus acrias Phaeacum abscondimus arces (Wst.); Lucian. V. H.
2³³ ἔπειδ' ὃ ἀπεκρύφαμεν αὐτοὺς (Kpk.). De ἑφᾶνα aor. (Apoc. 18²⁸
φάνη, Lc. 1⁷⁹ ἐπιφάναι) cf. ad 11²⁸. — Συρίαν] sensu latiore, quo
etiam Phoenicen comprehendit, cf. ad 12²⁰. Impf. ἐπλέομεν cursum,
aor. κατήλθομεν finem denotat. — κατήλθ.] post quinque dies hoc fa-
ctum esse dicit Chrysostomus p. 381, convenitque numerus ad priorem
navigandi celeritatem, cum in mari aperto etiam noctibus uterentur.
— ἐκεῖσε] cf. 22⁵. — ἦν *ἀποφορτιζόμενον i. e. ἔμελλεν (ἔδει) ἀποφορ-
τιζέσθαι; cf. 3. Uti videntur eadem nave etiam postea (6); sed Tyri

πλοῖον ἦν ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. 4 ἀνευρόντες δὲ τοὺς μαθητάς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἐπτά, οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος μὴ ἐπιβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα. 5 ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαοτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνата ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν προσευξάμενοι 6 ἀνέβημεν ἀλλήλους καὶ ἀνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. 7 ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαῖδα, καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. 8 τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες ἦλθομεν εἰς Καισάρειαν, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἐπτά, ἐμείναμεν παρ' αὐτῶ.

α) 3 ἦν τὸ πλ. HLP (Gig d) | 4 καὶ ἀνευρ. C³HLP Gig. d | τοὺς om. HLP | αὐτοῦ αὐτοῖς AEL, apud eos de al., πρὸς αὐτοὺς Chrys.; cf. 15³⁴ | ἔλεγον B | ἀναβαίνειν EHLP Gig. | Ἱερουσαλήμ HLP | 5 ἐξαοτίσαι ἡμᾶς AB*E, cf. 1 | ἐξελθόντες om. A | ἕως om. Nd Gig. | 5. 6 προσευξάμεθα (vel per ev), καὶ ἀσπασάμενοι ἄλλ. ἀνέβημεν HLP vulg. Gig. (d) | 6 ἀνέβημεν N^cBE, ἐπέβ. HLP (ascendimus lat.) | 7 διανύσ. τ. πλ. Gig. | κατέβημεν N^cAE | ἐπεμείναμεν A ut 4 | ἡμ. μίαν in fine Gig. | 7 post ἐξ. add. οἱ περὶ Παῦλον HLP (ex interpol. ut saepe), eid. ἦλθον | ἐμείν. π. α. post 7 προφητ. Gig.

β) 4 et inv. d | οἵτινες] τινὲς δὲ sec. d, hique Gig. | 5 d sequenti autem die exeuntes ambulamus viam nostram, Gig. expletis diebus profecti ibamus (sim. syr^{sch}) | πάντων ἡμᾶς sec. d

ob eam rem mora facta est. — γόμον etiam Apoc. 18¹¹. — 4 τοὺς μαθητάς] sicut 7 qui ibi erant; cf. 11¹⁹. 15³. Ἀνευρεῖν (Lc. 2¹⁶) est quaerendo reperire; erat enim urbs magna, Christiani pauci (cf. 5). — ἐπεμείναμεν αὐτοῦ 15³⁴. 28¹², mansimus plus uno die et fort. diutius necessario, cf. v. 8 sq. et ad 20¹⁶. — οἵτινες pro οἷ ut saepe. — ἔλεγον] 15³ β; impf. ut παρεκαλοῦμεν v. 12 de re cuius perfectio in altero (Paulo) erat, v. ad 3³. — διὰ τ. πνεύματος 11²⁸. — ἐπιβαίνειν εἰς 20¹⁸ (cf. 25¹), i. e. cavere ab ingredienda urbe; altera lectio ἀναβαίνειν (v. 12) vulgarem usum habet. — 5 ἐξαοτίσαι explere (aliter 2 Tim. 3¹⁷), ut ἀγαρτίσειν ap. Hippocr. al., v. Lob. Phryn. 447, = ἀποτελεῖν att., ἐκτελεῖν τελεῖν (Soph. Ant. 1065) de tempore ap. antiquos. (Non bene d sequenti die, quod aptum post unius diei mentionem ut 8). — ἐξελθόντες] ex hospitio; pergīt narrare plenius quam necessarium erat. — ἐπορευόμεθα impf. cf. ἐπλέομεν 3. — ἕως ἔξω ut ἕως ἐπὶ 17¹⁴. ἕως εἰς 26¹¹. Lc. 24⁵⁰ (Polyb. 1, 11, 14). Erat antiquitas urbs in insula sita, sed inde ab Alexandro M. in paeninsula. — θέντες τὰ γόν. 20³⁶. Est hoc ptep. proximo subiectum, = θέντες . . προσευξάμεθα καὶ, cf. v. 11 al. (v. autem v. l.). — 6 *ἀνησπάς. (Himer.)] videtur nunc distingui inter ἀπασπ. valedicere et ἀσπάς. (7); aliter 20¹. Ceterum ἡμεῖς in hoc solo verbo etiam Tyrios comprehendit. — ἴδια] v. β 5¹⁸. 14¹³. Ob summam horum Tyriorum hospitalitatem et gaudium tam uber esse vid. de eis narratio. — 7 *διανύειν (verb. antiquum) 2 Macc. 12¹⁷. Non significatur hoc verbo quod haec ultima navigatio fuit, et ὁ πλοῦς est ὁ ἀπὸ Τύρου εἰς Πτολεμαῖδα. — *Πτολεμαῖς pridem Ἀκη, Acco (כּוּכ), Phoenices urbs (St. Jean d'Acre). Eodem die eo venerunt; cur non Caesaream usque nave usi sint (cf. 18²²), non liquet. — 8 εἰς Καισάρειαν] sunt milia passuum XLIV, m. metr.

9 τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες τέσσαρες παρθέναι προφητεύουσαι. 10 ἐπιμενόντων δὲ ἡμέρας πλείους, κατήλθεν τις ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης ὀνόματι Ἀγαβος, 11 καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας ἐαυτοῦ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας εἶπεν· „Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον· τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτως δῆσουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν“. 12 ὥς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ. 13 τότε ἀπεκρίθη ὁ Παῦλος· „Τί ποι-

α) 9 τούτῳ δὲ] ᾧ Gig. syrsc̃h | παρθέναι τέσσ. EHLP, παρθ. θυγ. τέσσ. C, quatuor fil. virg. vulg. clem. sahid. (τέσσαρες per α h. l. omnes ut v. 23 al.) | 10 ἡμῶν post δὲ N^oELP syr̃ mg., αὐτῶν N^o*, et (sic et. vulg.) commemorantibus nobis in Caes. per dies aliquot Gig. | α Iud. quidam Gig. | 11 δῆσας τε αὐτοῦ HLP (sibi etiam vulg. Gig. syrsc̃h) | τὰς χ. καὶ τ. πόδας A (cf. v. l. Io. 11 44) | haec zona Gig. | αὐτὸν post δῆσ. et παραθ. syr̃ c.* | 12 his auditis Gig. | 13 ἀπεκρ. δὲ C* (τότε cum v. 12 coniungens), ἀπ. τε (sine τότε) HLP | post II. add. καὶ εἶπεν NAE vulg. (cf. β)

β) 11 ἀνελθὼν δὲ D* | εἰς Ἱερ. Ἰουδ. D* Chrys. | 12 τε om. D | post ἐντ. D Gig. τὸν Παῦλον | ἐπιβαίνειν D ut 4 | 13 εἶπεν δὲ πρὸς ἡμᾶς ὁ II. D, qui respondit et dixit nobis Gig., tunc respondens P. dixit Cassiod.

nostr. LXII, iter (etsi magnum) unius diei. — Φιλίππον v. 8⁴⁰. Εὐαγγελιστῆς dicitur propter ea quae c. 8 narrata sunt (εὐηγγελίετο τὰς πόλεις πάσας 8⁴⁰); cf. Ephes. 4¹¹. 2 Tim. 4⁵. — ἐπτά c. 6^{3.5}. — 9 προφητεύουσαι] v. ad 11²⁷; Ἄννα προφήτις est Lc. 2³⁶. Ob eam causam inuptae quoque mansisse videntur. Sed sec. Clem. Strom. 3⁵². Euseb. 3, 30¹. 31. 39⁹. 5, 24² (ex Polycrate et Papia), qui Hierapolin Phrygiae Philippum (quem confundunt cum apostolo) transmigrasse tradunt, duae ex filiis postea nupserunt. Commemoratur res ut notabilis, non quo de Paulo quidquam illae praedixerint. — 10 ἐπιμενόντων v. 4, sine pronom. ut v. 31, Kühner II² p. 641 adn. 2, Buttmann p. 271. — ἡμ. πλείους 13³¹; sed hic et 25¹⁴ potius esse vid. nostrum p. *weitere*“, cf. 15 β. 18²⁰. — κατήλθεν cf. ad 8⁵; = κατέβη descendit? It. 8⁵? 11²⁷? al.; sed 9³². Lc. 4³¹ aperte nihil est nisi *devenire*, = καταντᾶν. Erat Caesarea extra Iudaeam propriam, v. ad 8⁴⁰. — poterat dicere Ἀγ. ὁ προφήτης, quia iam antea de eodem narratum est (11²⁸); cur non dixerit, postquam modo (v. 8) priorum bene memorem se monstravit, nemo scit neque sciet. — 11 (ἀνελθὼν D corruptum). — αἶρειν tollere 8³³ al., ut iam att. αἶρειν τὰς τραπέζας sim., et in ipso tollere idem est notionis transitus. Symbolica autem actione utitur in vaticinando ad exemplum veterum prophetarum, Ies. 20. Ierem. 13 al. — ἐαυτοῦ] primum pedes, tum (his solutis) brachia. Lect. αὐτοῦ falsam esse ex interpretatione manifestum; dixisset enim τὸν ἄνδρα τοῦτον οὕτως δῆσουσιν. — τάδε v. ad 15²³ (att.). — παραδιδόμιν εἰς χ. ἐθνῶν (cf. ad 28¹⁷) Lc. 9⁴⁴. 24⁷ al. (LXX Ierem. 26²⁴. 32⁴). — 12 ἐντόπιοι Christiani Caesarenses. — παρακαλεῖν τοῦ c. inf. hic tantum, sed cf. 15²⁰ al. — recte hic ἀναβαίνειν, cf. 4: petebant ut maneret Caesareae sive reverteret (at v. 4 admonitio fuerat, non consilium). — 13 τί ποιεῖτε κλαίοντες = τί (διὰ τί) κλαίετε, cf. Mc. 11⁵ τί π. λύοντες τὸν πῶλον, Act. 14¹⁵ τί ταῦτα ποιεῖτε. 7²⁶ β. — *συνθροῦπτειν infringere, mollem reddere (cf. att. θροῦπτειν). In β θορυβοῦντες cf. 20¹⁰. 17⁵.

εἶτε κλαίοντες καὶ συνθρόπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. 14 μὴ πειθομένον δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν εἰπόντες· „Τοῦ κυρίου τὸ θέλημα γινέσθω“. 15 „μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι“ ἀνεβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα· 16 συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν

15 μετὰ δὲ τινος ἡμ. ἀποταξάμενοι | 16 οὗτοι δὲ ἤγαγον ἡμᾶς πρὸς οὗς ξενισθῶμεν, καὶ παραγενόμενοι εἰς τινὰ κώμην ἐγενόμεθα παρὰ Μν. Κ., μαθ. ἀρχαίφ. (17) κάκειθεν ἐξίόντες ἤλθομεν εἰς Ἱερ., ὑπεδέξαντό τε ἡμᾶς ἀσμένως

α) 13 κλαίοντες καὶ om. K* | ἐν Ἱερ. K*, corr. ipse | 14 τὸ θέλημα τοῦ κ. HLP Gig., cf. β | γενέσθω HLP | 15 ἀποσκευασ. min. pauci, παρασκ. C, praeparati vulg. syr^{sch}, refecimus nos Gig., cf. β | Ἱερουσαλὴμ HLP | 16 et ven. Gig. | τῶν] ἐκ τῶν E (ex disc. vulg., quidam de disc. Gig.) | Μνάσων] Ἰάσων K Gig.

β) 13 συνθρόπτοντες] θορυβοῦντες D*, conturbantes d Gig. | δεδ. βούλομαι D | Ἰησοῦ χριστοῦ CD Gig. (Tertull. al.) | 14 et cum vulg. Gig. | οἱ (del. D*) εἰπ. πρὸς ἀλλήλους D | τὸ θέλ. τοῦ θεοῦ D, τ. θέλ. τοῦ κυρίου Gig. | 15 μετὰ δὲ τινος ἡμ. (post hos autem dies d Gig.) ἀποταξάμενοι D | ἀναβ. D, ascendimus Gig. | 16 συνῆλθον . . μαθητῶν om. D*d | ἀπὸ] ἐκ D* | ἄγοντες κτέ.] οὗτοι δὲ ἤγαγον ἡμᾶς πρὸς οὗς (pr.; παρ' ᾧ corr., apud quem d syr^{mg} mg.) ξεν., καὶ (hinc etiam syr^{mg} mg.) παραγενόμενοι εἰς τινὰ (τινα om. syr) κώμην ἐγενόμεθα παρὰ Μν. (νασωνι D*)

— εἰς Ἱερ. pro ἐν ut saepe. — ἐτοιμῶς ἔχειν 2 Cor. 12₁₄ al. — ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος 5₄₁. Non dicit P. divino monitu se esse instinctum, neque hic neque alibi (v. 20₂₂ sqq.); verum firmiter id iter sibi proposuerat, non solum ob stipem ecclesiarum perferendam, sed etiam ut principis ecclesiae antistites denuo conveniret novasque cum illa arcte coniungeret. — 14 ἡσυχάσαμεν (11₁₈) tacuimus, cf. ἡσυχία 22₂ (Eur. Med. 81, Hdt. 5, 92, 3; tum Lucian. al.). — γινέσθω] si verum praesens, „et in hac re et semper“. — 15 ταύτας ἀδ 10 (al. β). — ἐπισκευασάμενοι sarcinis collectis (τὰ πρὸς τὴν ὁδοπορίαν λαβόντες Chrysost.); sed desunt loci similes (v. Wtst.), et mirum nunc huius rei mentionem fieri, nusquam alias. Neque meliores v. l. ἀποσκ. et παρασκ.; at longe melius β ἀποταξάμενοι (18₁₈), ex quo tamen ἐπισκ. corruptum esse non potest. An ἀπασπασάμενοι? — ἀνεβαίνομεν impf. ut 3. 5. — 16 gen. part. τῶν μαθ. pro subiecto est, om. τινές, ut (19₃₃. 23₉ v. l.) Io. 16₁₇ ἐκ τῶν μαθητῶν (cf. hic v. l. E), it. pro obiecto ἐξ αὐτῶν (ὕμῶν) Lc. 11₄₉. 21₁₆. Exod. 17₅ λάβε ἀπὸ τῶν προεσβυτέρων. Xenoph. Anab. 3, 5, 16. Buttman p. 138. Est tamen suspicio, excidisse τινες τῶν post μαθητῶν; nam etiam τῶν desideratur; cf. 10₂₃. (In Dd locus male mutilatus est.) — ἄγοντες ut διαπερῶν 2; v. ad 14₂₅; = οὗτοι δὲ ἤγαγον β. — παρ' ᾧ κτέ. concise et subobscure pro πρὸς Μν. —, ἵνα ξενισθ. παρ' αὐτῶ. De coniunct. cf. Mc. 14₁₄ = Lc. 22₁₁. Hebr. 8₃ (sicut in lingua lat.; attice est fut. indic.). Viteau le grec du NT. 134sq. Multo autem disertius in β, unde id quoque elucet, in vico aliquo inter Caes. et Hier. Mnasonem habitavisse. Neque enim unius diei erat iter, cum esset milium p. LXVIII, metrorum nostrorum milium circiter CII, et ex more scriptoris indicandum erat, ubi pernoctavissent. Cf. Ew. — Μνάσων (att. Μνήσων) e ratione dialecti Cypriae.

Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. 17 γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἀπεδέξαντο ἡμᾶς¹ οἱ ἀδελφοί. 18 τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆι οὗ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, «πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. 19 καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς ἐξηγεῖτο¹ καθ' ἐν ἑκάστον, ὃν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τοῖς¹ ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. 20 οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν θεόν, εἰπὼν τε αὐτῷ· »Θεορεῖς ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἔν τοις Ἰουδαίοις¹ τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· 21 κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως [πάντας] τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα μηδὲ τοῖς ἔθνεσιν περιπατεῖν.

18 ἦσαν δὲ παρ' αὐτῷ οἱ πρεσβ. συνηγμένοι· (19) οὗς ἀσπασάμενος διηγείτο | ὡς ἐπ. ὁ θεὸς τοῖς | 20 ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ?

α) 17 *et cum* vulg. Gig. | ἀσμ. post ἀδ. Gig. | ἐδέξαντο HLP | 18 τῇ τε ἐπ. καὶ E Gig. | ἡντινῆς cum Paulo Gig. syr^{sch} | *et conven. omnes* Gig. | 19 ἐν τοῖς Ἑλλήσιν sec. Gig. | 20 ἀκούοντες HL | ἐδόξασαν SD Gig. | τὸν κύριον DHP Gig. | εἰπόντες αὐτῷ C, cf. β | ἀδελφέ om. Gig. | ἐν τοῖς Ἰουδαίοις¹ om. & Gig., Ἰουδαίων HLP al. (quidam post πεπιστ.); cf. β | *sunt legis* vulg. Gig. | 21 πάντας om. AD*F vulg. Gig. Aug. Spec. 29 | μὴ ὀφείλειν περιτ. E vulg. Aug. | *filios suos* Gig. Aug. | *convenient* Gig.

β) 16 τινι om. D (non d), μαθ. ἀρχαίῳ D sec. Wtst., d | 17 D syr^p mg. κἀκεῖθεν ἐξίοντες ἦλθομεν εἰς Ἱεροσόλυμα (hucusque syr), ὑπεδέξαντο<τό> τε (aut δὲ, sic d) ἡμᾶς ἀσμένως οἱ ἀδ. | 18 ἦσαν δὲ παρ' αὐτῷ οἱ πρεσβ. συνηγμένοι D* | 19 D* οὗς ἀσπα<σά>μενος (quos cum salutassemus (-set) Gig. vulg.) διηγείτο (narrabat P. Gig., αὐτοῖς add. syr c.*) ἔνα (D* καθ' ἐν) ἔκ., ὡς ἐποίησεν ὁ θ. τοῖς | 20 εἰπόντες sine αὐτῷ D, cf. α | ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ D August. ep. 82 sahid. | πάντες οὗτοι D Gig. August. al. | 21 κατηχήσαν D*, *diffamaverunt* d Gig. (κατήχησαν) | (τοὺς κατὰ ἔ. εἰσὶν Ἰουδαίους D*, *qui in gentibus* (per gentes Gig. vulg.) *sunt Iudaeos* d Gig. vulg.) | λέγων om. D | μήτε D, ἐν τοῖς ἔθνεσιν D* | αὐτοῦ ante περιτ. D* syr^p mg. (αὐτοὺς D²)

Iudaeum fuisse Mnasonem nihilominus probabile (cf. 11²⁰). — ἀρχαίῳ] a Petro fort. olim edocto, cf. β 11². — 17—26 P. Hierosolyma venit, Iacobum convenit, templum ingreditur. — 17 γίνεσθαι εἰς 20¹⁶; de gen. abs. cf. 4¹. — β ἐξίοντες = ἐξελθόντες, v. ad 17¹⁰. — ἀπεδέξαντο 15⁴ (ὑπεδ. att. β). — ἀσμένως v. l. 2⁴¹. — οἱ ἀδελφοί] ei ad quos deverterunt. — 18 εἰσῆι (26) = εἰσῆλθεν, v. ad 17¹⁰. — Ἰάκωβον] caput tunc ecclesiae Hier., postquam excesserunt omnes apostoli. — πάντες τε] arcessiti scil. a Iacobo (cf. β), cui P. nuntiaverat se venturum esse. Paulus autem comitesque etiam stipem collectam tum pertulisse putandi sunt. — 19 ἐξηγεῖτο] cf. 15¹². — καθ' ἐν ἑκ. ὃν unum quodque eorum quae (ita att. quoque, v. Rehdantz Ind. Demosth. II κατὰ. — ὃν ἐποίησεν κτέ.] cf. 14²⁷. 15¹². (D ὡς ἐπ. ὁ θ. τοῖς, cf. Lc. 1²⁵ al.). — διὰ cf. 2²² al. — 20 ἐδόξαζον τ. θ. 11¹⁸; recte impf., quia finis verbo εἰπαν indicatur (εἰπόντες ex εἰπὼν τε corruptum). — θεωρεῖς κτέ.] Iacobus maxime haec dixisse putandus est. — μυριάδες minime est proprie accipiendum, v. Lc. 12¹. — ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ satis bene D, ut diserte de totius Iudaeae incolis loquantur. — ζηλωταὶ τοῦ νόμου 2 Macc. 4² cf. (Act. 1¹³) Gal. 1¹⁴; noti sunt ζηλωταί, qui inde a Maccabaeorum tempore propugnatores legis exstiterunt. — 21 κατηχεῖν 18²⁵. — ἀποστασία 2 Th. 2³ (LXX Ierem. 2¹⁹ al., Plut.; cf. de -σία -σις Kühner I, II³ 270). — λέγων μὴ v. ad 15² β. — τοῖς ἔ-

22 τί οὖν ἐστίν; πάντως δεῖ συνελθεῖν πλῆθος· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας. 23 τοῦτο οὖν ποιήσον, ὃ σοι λέγομεν. εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν· 24 τούτους παραλαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρησώμεναι τὴν κεφαλὴν, καὶ γνῶσονται πάντες, ὅτι ὢν κατήχηται περὶ σοῦ οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς φυλάσσω τὸν νόμον. 25 περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν [ἡμεῖς] ἐπεστείλαμεν κρίναντες [φυλάσσεσθαι αὐτούς] τό τε εἰδω-

25 οὐδὲν ἔχουσι λέγειν πρὸς σέ· ἡμεῖς γὰρ | μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ φυλ.

α) 22 δεῖ συν. πλ. et γὰρ om. BC* sahid. syr^{utr} (syr^{sch} quia igitur auditum est ab eis, quod veneris hic, fac id, pro τί . . ποιήσον); πλ. συνελθεῖν D*HLP (γὰρ om. etiam C², γὰρ ὅτι om. K²) | ven. luc Gig. syr^{sch} | ἐλήλυθες B | 23 dicemus Gig. | ἀφ' ἑαυτῶν NB | 24 ἐπ' αὐτοὺς A*, cf. β | ξυρησώμεναι NB*D²EP | τὰς κεφαλὰς min. pauci vulg. Gig. (hic add. sua) August. sah. | γνῶσι HLP, cognoscant d, sciant Gig. | τὸν νόμον φυλ. HLP | 25 nam qui cred. de gent. Gig. (ex gentib. et. vulg. August.) | ἀπεστείλαμεν BD | κρίν. om. syr^{sch}

β) 22 τὸ πλῆθος D² | 23 τοῦτο] nunc Gig. | 24 εἰς αὐτούς D | ξύρονται D* | ἀλλ' ὅτι πορεύου (scr. -η) αὐτὸς (praest. καὶ α.) D* | 25 post ἐθνῶν D sahid. Gig. οὐδὲν ἔχουσι λέγειν πρὸς σέ (in te dicere Gig.), tum ἡμεῖς γὰρ | (κρίνοντας D*) | μηδὲν τοιοῦτον (-το E) τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ φυλάσσω αὐτούς (hoc αὐτ. recte om. min. quidam) DCEHLP al. (non sahid.) syr^{tr} Gig. | τὸ εἶδ. sine τε D, ἀπὸ εἰδωλοθῶτων καὶ αἵματος κτέ. (genit.) E

θεσιν (scil. αὐτοῦ, cf. β) περιπατεῖν 15₁ β. Falsum erat crimen, cf. 1 Cor. 7₁₈; tamen illi non sine causa metuebant, quia haec ἀδιάφορα esse Christianis ille docebat. — 22 τί οὖν ἐστίν cf. β 6₃. 1 Cor. 14_{15.26}. — δεῖ necesse est ex rerum condicione, = certe fiet, ut magna multitudo (contio, cf. 6₂. 15_{12.30}) Christianorum conveniat et te spectet, quibus satisfacere te oportet. (Quod deest in B al. δεῖ συν. πλ., ex similitudine voc. ΠΑΝΤΟΣ et ΠΛΗΘΟΣ ortum vid.; omissum deinde γὰρ.) — ἐλήλυθες (B) cf. Buresch Rh. Mus. XLVI, 219 sqq.; εἰσῶδες papyr. Hyperid. c. Philipp. col. 4₂₀. — 23 εὐχὴν ἔχοντες 18₁₈; ἐφ' ἑαυτῶν, quia votum in se susceperunt. — 24 παραλαβὼν 16₃₃. — ἀγνίσθηται ἀγνισμός (26) Num. 6_{3.5}, de castimonia nasiraeatus. P. et ipse ei ἀγνισμῶ (v. ad 18₁₈) per dies reliquos se subiecisse putandus est; num etiam caput tondendum ei fuerit non liquet. Erat autem, ut ait Kypke observ. II, 113, more apud Iud. receptum et pro insigni pietatis officio habebatur, ut in pauperum Nasiraeorum gratiam ditiores sumptus erogarent ad sacrificia (26), quae, dum illi tonderentur, offerre necesse erat. Ioseph. Ant. 19, 6, 1 de Herode Agrippa: Hierosolymis χαριστηρίους ἐξεπλήρωσε θυσίας, οὐδὲν τῶν κατὰ νόμον δόσιον παραλιπών. διὸ καὶ Ναζιραίων ξυρᾶσθαι διέταξε μάλα συχνούς. — ἐπ' αὐτοῖς cf. 5₃₃; sed melius fort. εἰς αὐτούς D. — ἵνα ξυρησῶ] qui erat finis temporis votivi (Num. 6₁₈; concremabantur capilli igne sacro). Ξυρεῖσθαι est caput radere, κείρεσθαι (18₁₈) tondere (cf. 1 Cor. 11₆); illud est Num. 1. c. (Ξύρονται D ab ἐξυράμην, 1 Cor. 11₆). Lectio ξυρησῶνται usu Lucae parum firma, neque apte καὶ γνῶσονται ad ἵνα ξυρησῶνται adiunxeris. — τὴν κεφαλὴν (τὰς κεφαλὰς v. l.) cf. 18₆ τὴν κεφ. ὑμῶν. — οὐδὲν ἐστίν, nihil re vera est, verum est, 25₁₁. — στοι-

λόθντον καὶ αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν⁴. 26 τότε ὁ Παῦλος παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεῖς [εἰσῆει¹] εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνεχθῇ ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορά. 27 ὥς δὲ ἔμελλον [αἰ] ἐπὶ τὰ ἡμέρα συντελεῖσθαι¹, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεαν πάντα τὸν ὄχλον καὶ [ἐπέβαλαν] ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, 28 κράζοντες. „Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντα

26 εἰσῆλθεν | 27 συντελουμένης δὲ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας, | ἐπιβάλλουσι

α) 25 καὶ τὸ αἷμα HLP | 26 ἀγν. σὺν α. vulg. Gig. | προσενεχθῇ ci. Lachm., atque ita vulg. Gig. | αὐτῶν om. Gig. | 27 αἰ om. E | συνέχεαν C, συνέχεον MABD etc. (concitaverunt vulg. Gig.) | ἐπέβαλαν M^{*}A, -ον rell. | τὰς χ. ἐπ' αὐτόν HLP | 28 Ἰσραηλ. M, Ἰσρα. D | πανταχ. πάντας Gig.

β) 25 καὶ πνικτὸν om. D Gig. | 26 ὁ om. DE | τῇ ἐπιόσῃ ἡμ. D | εἰσῆλθεν D (intravit vulg. Gig.) | ἕως οὗ] ὅπως D (at προσηνεχθῇ) | ἡ om. D | 27 συντελουμένης δὲ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας D Gig. (dies VII), sim. syr^{sch} | D οἱ δὲ (δὲ om. d) ἀπὸ τ. Ἀ. Ἰ. ἐληλυθότες | ἐπιβάλλουσι D | 28 κράζοντες καὶ λέγοντες sec. Gig. (non D), ut 14 14 sq., β 17 6 | καὶ τοῦ νόμου om. Gig.

χεῖν Rom. 4¹² et al. ap. Paulum *incedere*, mtp. ut περιπατεῖν, πορεύεσθαι de vita instituta (proprie ἐφεξῆς εἶναι κατὰ βάθος, cf. Xen. Cyr. 6, 3, 34; mtp. *sequi* Polyb. 28, 5, 6). — 25 haec cur addantur in α minus apparet; sed v. β. — ἡμεῖς] opp. β πρὸς σέ. — κρίναντες 15 9. — β μηδὲν τοιοῦτον] 21. — τηρεῖν 15 5. — φυλάσσεσθαι τι (att.) cf. 2 Tim. 4¹⁵. καὶ πνικτὸν om. β ut 15 20. 29. — 26 P. τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος γίνεται, ἵνα Ἰουδαίους κερδῇ. τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμου, μὴ ὦν αὐτὸς ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδῇ, 1 Cor. 9 20. — ἐχομένη 20 15. — εἰσῆει v. 18. — διαγγέλλων κτέ.] videtur id quoque moris fuisse, ut vel ipse nasiraeus vel is qui pro eo sumptus suscepisset proclamationem in templo faceret, exissee tempus nasiraeatus. Διαγγέλλειν divulgare Lc. 9 60. Rom. 9 17; διαγγέλλων = καὶ διηγγέλλε, cf. v. 16. 14 21. 25 β al., scil. cotidie, cum pro singulis id singulis diebus faciendum esset. — ἕως οὗ = ἕως 23 12. 14 al. (hell.). — προσφορά de sacrificio (aliter 24 17) ut Hebr. 10 5 al. (Sir. 14 11 al.). V. Num. 6 13 sqq. (προσοίσει). — 27—40 Fit tumultus Iudaeorum in templo, interventu tribuni Romani Paulus eripitur. — 27 ὡς ἔμελλον συντ. αἰ. . . ἡμ. et συντελουμένης (praes.) τῆς . . ἡμέρας (β) idem significant, v. ad 21. Sed unde numerus septenarius, quem praefinitum fuisse articulo indicatur? Vid. delendum esse αἰ cum E: postquam paene hebdomas una praeterlapsa est, scilicet inde a Pauli adventu, i. e. die sexto. Nempе altero die Iacobum adierat, tertio templum, item (cum quattuor essent viri) quarto quinto sexto. Cf. Ew.; infr. ad 24 11. Συντελεῖν absolvere, perficere Lc. 4 2. 13 al. (LXX, Polyb.). — Ἀσίας] Ephesii maxime (29), 20 16 al. Num ei propter pentecostes festum Hierosolyma adierint (cf. ad 2 10), non liquet. — συνέχεαν (2 6. 19 32 al.) perturbaverunt (συγχέαι τὸν πόλεμον Polyb. 4, 10, 3). Praesens est γύνω (v. ad 9 22), falsum igitur συνέχεον (Apocal. 16 1 aor. ἐκχεάτε praestat; Mt. 9 17 ἐκκεῖται καὶ οἱ ἄσκοι interpol. vid., cf. a D al.). — ἐπέβαλαν τ. χεῖρας 5 18. — 28 ἄνδρες Ἰσρ. 2 22 al. — βοηθεῖτε] usi-

πανταχῇ διδάσκων, ἔτι τε καὶ Ἑλλήνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ κοινοῖωκεν τὸν ἄριον τόπον τοῦτον^α. 29 ἦσαν γὰρ προεωρακότες Τρόφιμον τὸν Ἐφεσίον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος. 30 ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου εἴλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. 31 ζητούντων τε αὐτὸν ἀποκτείνειν, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι „ὅλη συγχύνεται Ἰερουσαλὴμ¹⁴“.

31 fere Ἰερ. ὅρα οὖν μὴ ποιῶνται ἐπανάστασιν^α

α) 28 πανταχοῦ HLP | τὸν τόπ. τοῦτον τὸν ἄγ. Gig. | 29 ἑωρακότες (ἐορ.) HLP, viderant vulg. (sed tolet. add. ante, praeviderant Gig.) | 30 καὶ . . θύραι] ^{κ*} nil nisi ἐκλείσθησαν (σαν supra v.) εὐθέως | 31 ζητ. δὲ D²HLP vulg. | συγχύννεται (συνχ.) per duo v ^{κ*}AB²D (-ύνεται B³); sed συγχέχεται (συνκ.) ^{κ*}EHLP Gig. | 32 λαβὼν B (Io. 18 3) | ἑκατοντάρχους D²HLP, ἑκατοντάρχην vel. -ον sec. Gig. syr^{sch}

β) 28 (τε om. D, it. τὸ om. D*) | ἐκοινοῶνῃσεν D*, ἐκοίνωσεν D² | 29 ἐνομίσαμεν i. e. -σαν D, putaverunt a P. introductum in templum Gig. | αὐτὸν post εἰσῆγ. syr^p c.* | ὁ om. D | 30 ὅλη ἡ π. Gig. | αὐτὸν om. D Gig. | 31 καὶ ζητ. αὐτὸν D* Gig. | Ἰερ.] civitas Gig.; add. syr^p c.* vide igitur ne faciant insurrectionem

tata in tali re vox, v. Aristoph. Vesp. 433 al. (Wst.). — λαοῦ de populo Isr. 3²³. Lc. 2¹⁰ al. — τόπον 6¹³. — *πανταχῇ cf. *πάντη 24³; est ubique. Paronomasia talis a NT. minime aliena: 1 Cor. 9⁸ ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν. — ἔτι τε καὶ Lc. 14²⁶ cum v. l. ἔ. δὲ καὶ, ut Act. 2²⁶. — εἰσήγαγεν . . κοινοῖωκεν] non sunt ei nunc in templo, sed manet (perf.) pollutio (cf. 22¹⁵). κοινῶν 10¹⁵. Gentilibus omnibus interdictum erat, ne intra cancellos areae sacrae intrarent, poena capitis proposita; v. inser., Hierosolymis inventam, Rev. archéolog. XXIII, p. 214 sqq. 290 sqq.: μηθένα ἄλλογενῇ εἰσπορεύεσθαι ἐντὸς τοῦ περι τὸ ἱερὸν τρυφᾶκτον καὶ περιβόλου· ὃς δ' ἂν ληφθῇ, ἐαυτῷ αἴτιος ἔσται, διὰ τὸ ἐξακολουθεῖν θάνατον. — 29 προορᾶν antea videre; ita nusquam ap. prof.; in NT. cf. προπάσχειν antea pati (non plane sic profani) 1 Th. 2², προαιτιάσθαι Rom. 3⁹ antea accusare, προαμαρτάνειν, al. — Τρόφιμον] notum sibi Graecum. — νομίζειν ὅτι rarum ap. Att.; ap. Lc. quoque alias est acc. c. inf. ut 7²⁵; sed hic ambiguitas futura erat, et cf. Proleg. p. 17. — 30 ἐκινήθη de motu populi, cf. 6¹². Thuc. 3⁸². Propagatus est a templo in urbem clamor et perturbatio; adcurrit multitudo. — *συνδρομὴ Polyb. al. — ἐπιλαβόμενοι 9²⁷. 16¹⁹ (ubi ἐπιλ. εἴλκυσαν) al. — εἴλκον] finis rei (τὸ ἐλκύσαι) ex sequ. καὶ εὐθέως (statim postquam id perfectum est) intellegendus; interim depingit rem imperfecto. — ἔξω τ. ἱεροῦ] extra praecinctum (περιβόλον, τρυφᾶκτον); itaque postea tribuno quoque ad P. accessus erat (33). — αἱ θύραι de una porta ut 5²³. Scilicet ne ille rursus intrare locoque sacro tutior esse posset (quamquam homicidas certe non protegebat ara, Ex. 21¹⁴. 1 Reg. 2²⁸ sqq.). — 31 ζητούντων sine pron. ut 10. — ἀνέβη 10⁴. — *φάσις (a φαίνω) indicium, nuntius (iam att. de certa specie accusandi). — χιλιάρχῳ Claudio Lysiae, v. 23²⁶. Erat in arce Antonia prope templi aream (v. ad 12¹⁰) cohors (σπεῖρα, g. σπείρης, 10¹. 12^{5β}) Romana auxiliaris una, „miliaria equitata“ („equestris“) ut vid. (cf. 23²³), i. e. composita ex equitibus CCXL, peditibus DCCLX,

32 ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὸν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχας κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπανάσαντο τύποντες τὸν Παῦλον. 33 τότε ἐγγίσας ὁ χιλιάρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσεν δεθῆναι ἀλύσει δις, καὶ ἐπνυθάνετο τίς εἴη καὶ τί ἐστὶν πεποιηκώς. 34 ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐπεφώνουν ἐν τῷ ὄχλῳ· μὴ δυναμένον δὲ αὐτοῦ γνῶναι τὸ ἀσφαλές διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν. 35 ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου. 36 ἡκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζοντες „Αἶρε αὐτόν“¹. 37 μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολήν ὁ Παῦλος ἰλέγει τῷ χιλιάρχῳ¹. „Εἰ ἐξέστιν μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ“; ὁ δὲ ἔφη· „Ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

35 λαοῦ· (36) ἡκολ. γὰρ τὸ πλ. κῶζον ἀναιρεῖσθαι αὐτόν. | 37 τῷ χιλ. ἀποκριθεὶς εἶπεν· | λαλήσαι

α) 33 ἐγγίσας δὲ HLP, καὶ ἐγγ. syrsch Gig. | τίς ἂν εἴη EHLP | 34 ἐπεφ. ἐβόων HLP | τὸ ἀσφ. γνῶναι vulg. Gig. | μὴ δυνάμενος δὲ γν. HLP | αὐτὸν ἄγ. Gig. | 35 et cum vulg. Gig. | 36 κῶζον DHLHP | 37 τι om. DHLHP Gig.

β) 34 ἄλλο τι] ἄλλα D syr⁹ Chrys. p. 388 (aliud vulg. Gig., cf. 19³²) | καὶ μὴ δυναμένον D Gig. | 35 εἰς τοὺς D | συνέβη τὸν Π. βαστ. ὑπὸ D | τοῦ λαοῦ D Gig., hinc 36 D Gig. om. τοῦ λαοῦ | αἶρε (e medio add. sahid.) τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν sec. sahid. Gig. (cf. β 24¹⁸. 28¹⁹); ἀναιρεῖσθαι αὐτόν D | 37 ὁ Π. . . χιλ.] τῷ χιλ. ἀποκριθεὶς εἶπεν D, tum pro εἰπεῖν ut Gig. λαλήσαι (sine τι, v. α)

cui praeerat tribunus (χιλιάρχος graece iam inde a Polybio, ut ἑκατοντάρχης centurio, 32). Cf. Marquardt-Mommsen Röm. Alt. V, 455. 459 sq. — ὅλη] de fem. ad 5²⁸. — recte in β significatur insurrectionis (ἐπανάστασις; verb. ἐπανίστ. est Mt. 10²¹. Mc. 13¹²) metum incessisse. — 32 ἐξαυτῆς 10³³. — ἑκατοντάρχης (-χος) 10¹. Si verum ἑκατοντάρχας (at vid. Gig.), e decem centuriis cohortis plus una tribunus excitaverat. — *κατέδραμεν (att.) e loco edito arcis. — 33 ἐγγίσας 7¹⁷. — ἀλύσει δις] ad 12⁶. Putabat illum seditionis alicuius auctorem, v. 38. — ἐπνυθάνετο] quaerebat ex populo. — τίς εἴη] optat. ut 17¹¹. 25²⁰. Lc. 1²⁹. 8⁹ al. (sed nusquam extra Lucam, Buttmann p. 218 sq.); tamen pro τί εἴη πεπ. indic. ut vulgo NT. — 34 ἄλλοι ἄλλο τι κτέ. 19³²; ἐπεφώνουν 12²². — μὴ δυναμένον] de gen. abs. cf. 17. 41. 7²¹, quamvis rara sint exempla ubi subiectum sent. principalis idem est atque g. absoluti (22¹⁷. 28⁶. Mt. 1¹⁸); cf. v. l. — τὸ ἀσφαλές (ut τὸ ἀληθές) certum, 22³⁰ (ἀσφαλῶς γνῶναι ut 2³⁶ iam att.). — παρεμβολή castra, castellum, vox macedonica (Phrynich. p. 377 Lob.). ἄγεσθαι, quia res nondum perficitur; at imperium tribunī est αὐτοτελές (ἐκέλευσεν ut 33. 22²⁴. 30. 23¹⁰). — 35 ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ut γίν. εἰς 17 (cf. Lc. 24²²; at c. ἐπὶ et gen. Lc. 22⁴⁰). — *ἀναβαθμοί (etiam v. 40) Hdt. (ἀναβασμός inscr. att.). Sunt gradus quibus a templi area in arcem ascendebant; cf. τοὺς ἐπὶ τὰ βαθμούς (in alia eiusdem parte) β 12¹⁰. Erant duo aditus ad arcem, Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 387. — βαστάζεσθαι 3², propter angustias loci. — 36 πλῆθος κράζοντες cf. 3¹¹. — αἶρε (20¹¹ al.) est usitata illis temporibus acclamatio saevientis populi, Lc. 23¹⁸ (plenius infra 22²²); martyr. Polycarpi 3⁹ αἶρε τοὺς ἀθέους. (Aliter D ἀναιρεῖσθαι αὐτόν, cf. 2²³ al.; κῶζον ἀναιρεῖσθαι ut λέγων c. inf. 21). — 37 β ἀποκριθεὶς cf. 3¹². — εἰ in interr. recta 1⁶. — γινώσκων pro ἐπίστα-

38 οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἑξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων^α; 39 εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· „Εγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, [Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας οὐκ ἄσημον πόλεως πολίτης]· δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν“. 40 ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος

39 ἐν Ταρσῷ δὲ τῆς Κιλικίας γεγεννημένος·

α) 39 ε. δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Π. vulg. Gig. | 39 εἰμι om. 8* | λόγον λαλῆσαι 8* | δέομαι οὖν Gig., om. coniunct. syr^{sch}

β) 38 οὐ σὺ εἶ D | 39 Ταρσεύς . . πολίτης] D ἐν Ταρσῷ δὲ τῆς Κιλικίας γεγεννημένος [ἐπίτρεψον] συγχωρῆσαι D, ut permittas Gig. | 40 καὶ ἐπιτρ. δὲ D* (D² del. καί), et cum permisisset d. Gig. syr^{sch} | αὐτοῦ] τοῦ χιλιάρχου D, ei tribunus loqui Gig.

σθαι ut saepe; συριστὶ ἐπίστασθαι Xenoph. Cyr. 7, 5, 31, ut latine graece scire, nescire. Miratur graece Paulum se alloqui, cf. 38. — 38 οὐκ ἄρα (τί ἄρα 12¹⁸) mirantis est, Aristoph. Av. 280 οὐ σὺ μόνος ἔσθ' ἥσθ' ἐποψ, itane non tu es. — Αἰγύπτιος] narrat rem, quae sub Felice procuratore accidit, Ioseph. B. Iud. 2, 13, 5. Antiq. 20, 8, 6. Iudaeus ariolus fuit, qui in deserto magnam vim hominum congregavit, quasi dominationem Romanam eversurus; quos in montem oliveti ab eo adductos, unde urbis moenia sponte sua cadentia prospicerent, Felix ab Hierosolymitanis adiutus prostravit Aegyptumque fugere coëgit. Quem iam ex fuga reversum suspicatur tribunus a populo infesto male mulcari. — πρὸ τ. τ. ἡμερῶν (5³⁶) ante hoc tempus, pridem. — ἀναστατοῦν 17⁶. — τετρακισχιλίους] XXX milia dicit Ios. B. Iud. 1. c., quorum magna pars (πλείστοι) vel occisa vel capta sit; at Antiq. 1. c. CCCC occisos, CC captos dicit. — *σικάριοι sicarii (a sica) dicebantur qui illis temporibus in Iudaea ipsisque Hierosolymis adversarios suos aliosque passim interimere solebant: quorum hominum sub procuratore Felice magna vis exstitit, Ioseph. Ant. 20, 8, 10. B. Iud. 2, 13, 2. Instructi erant gladiolo sicae simili. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 480. — 39 μὲν] opp. δέομαι δέ, quamquam non est oppositio exacta, neque de partic. δὲ plane constat (v. v. l.). Sed sec. β iusta oppositio est. — inter ἄνθρωπος (cf. 22²⁵. 16³⁷; ἄ. βασιλεύς Mt. 18²³. 22²) et ἀνὴρ 22³ vix recte distinguitur, quasi illud (ut ap. att.) sit humilior. — ἄσημος] Eurip. Ion. 8 οὐκ ἄσημος Ἑλλήνων πόλις, ignobilis (ut Strab. al., v. Wtst., tum 3 Macc. 1³); est λιότης ut 20²⁹. Haec ad coniecturam tribuni cum contemptu prolatam opponit. (In D eadem sunt verba atque 22³; simplicius hoc, sed elegantius ideoque consilio Pauli convenientius illud). — πολίτης] civitas erat Iudaeis Antiochiae aliisque urbibus a Seleuco I conditis; item Ephesi (19³³); itaque nihil mirum quod etiam Tarsi. Schürer II², 533. — δέομαι σου c. imp. ut 8³⁴; σοὶ λέγω, ἀνάστηθι β 14¹⁰. — λαλῆσαι] sperabat P. populum oratione se placare posse: quae spes quamvis irrita fuerit, praeclarum est documentum animi illius viri, qui populi sui summo amore imbutus numquam de eo desperare potuit. Rom. 9—11. — 40 κατέσεισεν 12¹⁷. — πολλὴς σιγῆς] i. e. aliquantum silentii, cf. 22² (π. σιγῇ Xenoph. Cyr. 7, 1, 25). In β ἡσυχίας, ad 14. — προσεφώνησεν

ἐστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν κατέσεισεν τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνησεν τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ λέγων·

CAP. XXII.

1 „Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νυνὶ ἀπολογίας“. 2 ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ προσφωνεῖ αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. καὶ φησιν· 3 „Ἐγὼ εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιὴλ πεπαιδευμένος κατὰ ἀκριβείαν, τοῦ πατρῶου νόμου ζηλωτῆς ὑπάρχων [τοῦ θεοῦ], καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε

α) 40 γενομ. σιγῆς B | προσ. αὐτοῖς Gig. syrsc | ἑβραϊδὶ ἰδίᾳ A

Cap. XXII. 1 μὲν . . ἀπολ.] verba meae excusationis Gig. (νυνὶ et. syrsc om.) | 2 προσφωνεῖ DEH, pars codd. vulg.: προσφωνεῖ NABP al., προσεφώνησεν L ut 21 40 | 3 ἐγὼ μὲν HLP | ἄνθρωπος εἰμι Ἰουδ. N, homo sum Iud. Gig. | Γαμαλιήλ B | ὑπάρχων cf. β et comm. | τοῦ θεοῦ etiam Gig., sed legis vulg., om. cod. 137. tolet.; manifesto etiam Chrys. p. 395; cf. β et comm.

β) 40 ἐστὼς ὁ Π. D Gig. | καὶ σείσας τῇ χ. πρὸς αὐτοὺς D, sed σείειν simplex sic non adhibetur | πολλῆς τε (magnoque Gig., et m. vulg.) ἡσυχίας D | λέγων om. Gig.

Cap. XXII. 2 προσφωνεῖ sine αὐτοῖς D, eum . . loqui sine iis Gig. | μ. παρ. ἡσ. D μ. ἡσυχασαν D, magnum sil. praestiterunt Gig. | 3 Ἰουδ. ἄν. D | ἐν Τ. τ. Κ. γεγενν. D ut 21 39 D | παιδευόμενος D | ὑπάρχων om. D (vulg. Gig.) | τοῦ θεοῦ (cf. α) etiam D, sed syrsc c.* traditionum paternarum mearum, ex Gal. 1 14 | ἐστε ὅμ. π. D, et (om. Gig.) vos omnes estis vulg. Gig. syrsc (hic om. σήμ.)

allocutus est Lc. 13 12. 23 20, c. dat. ut Act. 22 2 (Hom. tragg. Polyb., sed c. acc.); al. 11 2 β. — Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ (1 19) 22 2. 26 14; ea scil. quae tum vigeat in Iudaea, aramaeae linguae quaedam species (quam Hierosolymis P. didicerat, 22 3). Ea uti placabilius visum est, cf. 22 2, et ab omnibus ita oratio intellegi poterat, Schürer II², 43. (De hebraica lingua antiqua et h. l. et 26 14 intellegit Kautzsch, Gr. des Bibl.-Aram. p. 19 sq.)

Cap. XXII, 1—21 oratio Pauli ad populum. Potest hanc orationem Lucas ipse audivisse (dubium est, num intellegere potuerit); nam tumultu totius civitatis etiam amicos Pauli excitos esse perquam est probabile. — 1 ἄνδρες ἀδ. κ. πατ. ἀκ. = 7 2. — μὲν . . τῆς ἀπολογίας] vid. duplex esse genit., Buttman p. 145 sq.; sed melius talibus locis (Lc. 6 47. Io. 12 47) pronomen a subst. suspendemus, cf. Io. 9 6 αὐτοῦ al. — νυνὶ 24 13 et saepius ap. Paulum. — 2 προσφωνεῖ ex usu NT. (Act. 8 14. Mt. 2 22. 20 30. Io. 4 47 al.), ex quo or. obliqua rectae assimilatur, plerumque etiam post sentiendi verba (cf. ad 16 3). — παρέχον ἡσυχίαν Plut. Coriol. 18 al. — καὶ φησιν 8 36. 10 31. — 3 τῇ πόλει ταύτῃ] Hierosolymis. — παρὰ τ. πόδας, ut discipulus, Lc. 10 39 (8 35), ex more Iudaico; sedebant enim humi ad pedes magistri discipuli. V. Wtst.; Schürer II², 266. Non male D παιδευόμενος, id ut sit subiectum τῷ ἀνατεθραμμένος, itemque ὑπάρχων quod sequitur. — κατὰ ἀκριβείαν ut καθ' ὑπερβολήν, κατὰ κράτος (19 20), al. Non apte coniungunt cum τοῦ πατρ. νόμου; sic enim κ. τῇν ἀκρ. expectandum erat. — et πατρῶος (24 14. 28 17) et πατρικός (Gal. 1 14) sunt in NT., nusquam πάτριος, quod de legibus maiorum ap. att. sollemne est (πα-

σήμερον, 4 ὅς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδὼς εἰς φυλακὰς ἀνδρας καὶ γυναῖκας, 5 ὡς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον. παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμεν, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. 6 Ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ, περὶ μεσημβρίαν¹ ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράφαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, 7 ἔπεσά τε εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι· „Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις“;

6 ἐγγίζοντος δέ μου (?) μεσημβρίας Δαμασκῷ, | περιήστραψέ με φῶς ἱκ.,

α) 4 τὴν ὁδὸν om. Gig. | 5 καὶ ante ὁ om. Gig. vulg. syr^{sch} | ἐμαρτύρει B, cf. β | 6 ἐξαίφν. περὶ μεσ. Gig.

β) 4 ὅς καὶ D | μέχρι D | φυλακὴν D amiat. Gig. (hic viros ac mulieres in custodiam) | τε καὶ γυν. D | 5 ὁ om. D* | ἀρχ. Ἀνανίας cod. 137. syr^p c.* (23 2) | μαρτυρήσει D | πᾶν δλον D | pontifex et totum concilium testimonium mihi perhibent et omnes seniores Gig. | καὶ post ὧν om. D syr^{sch} | παρὰ τῶν ἀδελφῶν male D | καὶ ante τοὺς om. vulg. Gig. | ἐκεῖ D | ἐν Ἱερ. male D | add. Gig. post τιμ. si qui de hac via essent | 6 ἐγγίζοντι δέ μοι μεσημβρίας Δαμασκῷ D* | ἀπὸ τ. ο. D* | περιεστράφα μ[ε] D*, περιεστράφα D², περιεστράψεν E, circumfulsit me vulg., it. sine me Gig. | περὶ ἐμέ om. vulg. Gig. | 7 καὶ ἔπεσον D Gig., κ. πεσὼν vulg. | καὶ ante ἦν. om. vulg. | (post μοι Gig., ante λεγ. syr^p mg. lingua hebraica, ex 26 14) | Σαύλε Σαύλε D vulg. Gig. | (post διώκεις E demidov. Gig. syr^p mg. σκληρόν σοι (durum erit dem.) πρὸς κέντρα (-ον Gig.) λακτίζειν

τοῦα τὰ ἐκ πατέρων εἰς υἱοὺς χωροῦντα, πατρικοὶ δὲ ἢ φίλοι ἢ ξένοι, πάτρια δὲ τὰ τῆς πόλεως ἔθη Ammon.). — ζηλωτῆς τ. νόμου 21²⁰. Interpol. τοῦ θεοῦ (cf. Rom. 10²), v. adn. crit. — ὑπάρχων ptc. imperf. (quod non nimis difficile intellegitur); sed est fort. et ipsum interpol., v. D (cf. 6 s). — καθὼς 7¹⁷. Cf. Rom. 10²: μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς (Iud.), ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. — 4 ὅς] quippe qui persecutus sim. Suo exemplo eos ad meliora ducere studet. — ὁδόν 9². — ἄχρι θανάτου] ad internecionem usque, quod Stephani mors declarat. Cf. ἄ. (μέχοι, ἕως) θ. Phil. 2⁸. Apoc. 2¹⁰. 12¹¹. Mt. 26⁵⁸. — δεσμεύων Lc. 8²⁹ (Eur. Plat. LXX). — παραδ. εἰς φυλ. 8³ (Diod. Sic., v. Kypke 40 sq.); ἀνδρας κ. γυν. ibd. et 9². — 5 ἀρχιερεὺς 9¹. — μαρτυρεῖ = μάρτυς μοί ἐστι, Rom. 1⁹ al., testis mihi praesto est (μαρτυρήσει β). — πρεσβυτέριον (non est ap. prof.) Lc. 22⁶⁶, it. de synhedrio Iudaeorum (οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι 4²³). — παρ' ὧν καὶ ut 1³ al. — ἀδελφοὺς Iudaeos qui Damasci erant. — ἐκεῖσε pro ἐκεῖ ut δ-μόσε pro ὁμοῦ β 20¹⁸ (cf. et. 21³), Phryn. Lob. 43 sq.; Galen. de dogm. Hipp. et Plat. V, 252 K. (Wtst.). — τιμωρηθῶσιν = κολασθῶσιν (v. 19), cf. τιμωρῶν 26¹¹ (Thom. Mag. p. 354 R.; Soph., Polyb., al.; τιμωρεῖσθαι puniri et. Xenoph.; at al. att. τιμωρεῖν τινι ultionem sumere pro alqo). (Quae add. Gig., e 9² fluxisse vid., cum parum conveniant cum τοὺς ἐκ. ὄντας.) — 6 cf. 9³. In D sine periphrasi ut 21^{1.5}, sed laborat constructio; itaque ἐγγίζοντος δέ μου scrib. vid. Ἐγένετό μοι 20¹⁶. (De constr. quae est in E vulg. Gig.: ἐγένετο — περιήστραψε, cf. Lc. 1³ al.) — περὶ μεσημβρ. (quo augetur res; disertius 26¹³) non est c. 9. — 7 cf. 9⁴. *ἔδαφος pro γῆν minus proprie, cum ap. antiquos illud ad superpositum aliquid referatur, ut aedificium, aquam. — male

8 ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· „Τίς εἶ, κύριε“; εἶπέν τε πρὸς ἐμέ· „Εγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις“. 9 οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἔθεάσαντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. 10 εἶπον δὲ· „Τί ποιήσω, κύριε“; ὁ δὲ κύριος εἶπεν πρὸς με· „Ἀναστὰς πορεύου εἰς Λαμασκόν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέταται σοι ποιῆσαι“. 11 ὥς δὲ οὐδὲν ἐβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτός ἐκεῖνον, ἡχειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι ἦλθον εἰς Λαμασκόν. 12 Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐλαβῆς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων Ἰουδαίων, 13 ἐλθὼν πρὸς ἐμὲ καὶ ἐπιστὰς εἶπέν μοι· „Σαουλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον“. κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα

9 ἐθ. καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, | 11 fere ὡς δὲ ἀνέστην, οὐκ ἔβλ. | καὶ χειρ.

α) 8 ἀπεκρ. καὶ εἶπα ■ syrsc | πρὸς με (10) hic quoque scDEHLP | 9 ἤκουον scE | 10 et dixi vulg. Gig. | ἀνάστα Gig. syrsc | τέταται ἐντέταται B*, ἐντέταται min. duo, male | 11 οὐκ ἐνέβλεπον plerique: οὐδὲν ἔβλ. B (9 s), οὐκ ἔβλ. E (non viderem vulg., non videbam Gig.) | luminis illius claritate Gig. | 12 εὐλαβῆς om. A vulg. | κατοικ. ἐν Λαμασκῷ HL al., habitantibus ibi Gig., om. κατοικ. d, cf. Chrysost. p. 397 (πάντων τ. ἐν Δ. Ἰ., tum πάντων τ. Ἰ.); Iud. qui illic syrsc | 13 πρὸς με EHL (8. 10), μοι εἶπεν Gig. | κἀγὼ ego Gig.

β) 8 εἶπεν δὲ D | 9 post ἔθεάσαντο DELP sah. syr Gig. (diserte Chrys. p. 396) καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο | 10 κύριος om. D, ὁ δὲ κ. om. sah. | deficit D (non d) post περὶ πάντων, usque ad καὶ φηλάσαν 20 | τέταται σοι te oportet = σε δεῖ d (vulg. Gig. te oportet) | 11 d syr mg. Gig. ut (cum Gig.) autem surrexi (exsurrexissem Gig.), non videbam . . et | 12 δέ om. d | κατοικούντων om. d, v. α | 13 καὶ ἐπιστὰς om. d | Saule Saule d ut 7 (male), Saule vulg. Gig. | εἰς αὐτόν om. d sahid. (non Gig.)

quidam hic τῇ ἔβρ. διαλ. inferciunt, in orationem quae tota ea lingua habebatur (recte 26₁₄). Indidem etiam σκληρόν σοι . . λακτίζειν peti-
tum. — 8 cf. 9₅ (additum hic ὁ Ναζωραῖος, 2₂₂). — πρὸς με, πρὸς ἐμέ] post unam hanc praeos. in NT. inclinata forma pron. usitata est, ut Mt. 3₁₄ al. — 9 cf. 9₇ ibique comm. Chrysostomus illum locum ita explicat, ut ἀκούοντες τῆς φωνῆς ad Pauli verba referatur, sed ea quidem vis est (9₄ ἤκουσεν φωνήν, 7_{ακ. τῆς φωνῆς}). Est sine dubio negligentia quaedam scriptoris, quamvis facile sit ex mente eius diversa exaequare, v. ad 9₇. — β ἔμφοβοι ἐγ. 10₄ al., cf. 9₇. 26₁₄. — 10 cf. 9₆ (interrogatio Pauli illic est in β tantum). — ποιήσω coni. 2₃₇. 4₁₆. — πορεύου v. ad 8₂₆: perge ire, et cum ingressus sis (κἀκεῖ) κτέ. — 11 cf. 9₈. Lectio οὐκ ἐνέβλεπον „videre non poteram“ non vid. posse exemplis firmari; proxime abest Mc. 8₂₅ ἐνέβλεπεν τηλαυνῶς ἅπαντα, sed ne ibi quidem desunt vv. l. Cf. 1₁₁. — ἀπὸ τῆς d.] att. ὑπὸ prae, cf. Lc. 19₃ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, al. — δόξα splendor, cf. 1 Cor. 15₄₀ sq. 2 Cor. 3₇. Lc. 9₃₁ sq.; Act. 7₅₅ δόξαν θεοῦ. Est hebraismus (hebr. כְּבֹד). — 12 cf. 9₁₀. Non conveniebat in hunc locum uberius de An. narratio 9₁₀ sqq., sed conveniebat praeconium eius, quod non est illic. — εὐλαβῆς 2₅. 8₂; sed hic de Iudaeo, addito κατὰ τ. νόμον, it. Lc. 2₂₅ δίκαιος καὶ εὐλ. (In quibusd. om. est, propter simile ἀνὴρ ut vid.) — μαρτυρούμενος 6₃. — κατοικούντων scil. ἐκεῖ, cf. 13₁. ἐστῶτα v. 2₅; κατοικ. 9₂₂. 11₂₉. 13₂₇. — 13 cf. 9₁₇. 18. — αὐτῇ τῇ ὥρᾳ 16₁₈. — ἀνέβλεψα εἰς Lc. 19₆ al., sed sensu sursum spectandi; hic autem cum „visum recepi“ (cf. ἀνάβλεψον) flagitetur, videri potest

εἰς αὐτόν. 14 ὁ δὲ εἶπεν· „Ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, 15 ὅτι ἔσῃ μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας. 16 καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι καὶ ἀπόλουνσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ“. 17 ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλὴμ, [καὶ] προσευχομένον μου ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, 18 καὶ εἶδον αὐτὸν λέγοντά μοι· „Σπεῦσον καὶ ἐξέλθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέξονται σοὶ μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ“. 19 ἀγὼ εἶπον· „Κύριε, αὐτοὶ ἐπίσταν-

α) 15 ἔσῃ post ἀνθρώπους B | καὶ ἤκουσας om. Gig. | αὐτοῦ vulg. d Chrys., cf. 5 32 v. l. 1 s v. l. al. (illi testis Gig.) | 16 ἀνάστα d Gig. syrsc̄h ut 10 | αὐτοῦ] τοῦ κυρίου HLP | 17 ὑποστρ. μοι vulg. Gig. | καὶ post Ἱερ. om. cod. 104. d Chrys. p. 401 text. (est ibid. in comm.) | προσευχομένῳ sine μου E vulg. Gig. | 18 εἶδον (ιδον) Nd: ἰδεῖν plerique | τὴν μαρτυρίαν EHLP

β) 14 et dixit mihi d syrsc̄h, it. sine mihi Gig. | 15 ὅτι] qui d | 18 σου . . περὶ ἐμοῦ] testimonium meum d, test. tuum de me vulg. Gig. | 19 ἀγὼ] et d | per omnem synagogam Gig. (cf. 20 23; 26 11) | σου om. d

melius abesse εἰς αὐτόν (d). At sequens ὁ δὲ aperte ad αὐτόν refertur; itaque cum emphasi quadam ἀνέβλ. *suspecti* accipiendum (item ἀνάβλεψον *suspice* scil. ad me). — 14 προεχειρίσατο 3₂₀, elegit (26₁₆). Ubius multo quae An. dixit hic explicari recte se habet. — γινῶναι τὸ θέλημα Rom. 2₁₃, sed nunc ad Christi res refertur. — τὸν δίκαιον 3₁₄. 7₅₂. — ἐκ τοῦ στόματος cf. 15₇. — 15 ὅτι 1₅. — μάρτυς 1₈ al. — πρὸς πάντας ἀνθρώπους] non Iudaeos tantum (de om. artic. cf. 17₂₁; Kühner Gr. II², 545). Parum refert, utrum hoc dixerit re vera Ananias an nunc Paulus ex sua mente declaret. — ἐώρακας . . ἤκουσας] perf. quia viso Christo Paulus id adeptus est quod ceteri apostoli; ergo ipse quoque 1 Cor. 9₁ οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐώρακα; Minoris momenti erat τὸ ἀκούειν; inde aor. Cf. 1 Cor. 15₄. Act. 21₂₈ al. (At 26₁₆ ὧν τε εἶδες ὧν τε ὁφθῆσομαί σοι.) — 16 καὶ νῦν 20_{22.25}. — μέλλειν cunctari hic tantum NT. (εἶέν, τί μέλλεις Aesch. Prom. 36). — βάπτισαι] at alias dicitur ἐβαπτίσθη, ut 2₃₈ al.; aor. med. est 1 Cor. 10₂ (sed v. l. ἐβαπτίσθησαν). Verum per se dici potest βαπτίσασθαι ut λούσασθαι, κείρασθαι, quamvis alius id ministret, et h. l. propter ἀπόλουνσαι dictum vid. — ἁμαρτίας] βαπτισθήτω . . εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν 2₃₈. Cf. Ephes. 5₂₆ al. — ἐπικαλεσ. τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Iesu)] hoc est βαπτισθῆναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησ. (19₅ al.); invocatione enim fiebat confessio, dominum illum esse. Cf. ad 8₃₇ β. — 17 quae deinceps narrat, hic tantum exstant. — ἐγένετο δέ μοι ut 6, sed hic cum duplici anacolutho (nisi vera est lectio E προσευχομένῳ sine μοι), quod quidem multo facilius toleratur, si dēmpseris καὶ ante προσ. (d). Ad γενέσθαι με post gen. abs. cf. 21₃₄. 28₆. — ὑποστρέψαντι] vid. 9₂₆; nihil autem refert, quod id post tres demum annos factum est. — ἐκστάσει] 10₁₀; cf. γενόμενος ἐν ἐαντῷ 12₁₁; de re 2 Cor. 12₁ sqq., ubi alia ἐκστασις Pauli narratur. — 18 αὐτόν] vid. parcens Iudaeis reticere nomen (B. Weiss). — σπεῦσον καὶ ἐξέλθε = σπ. ἐξελθεῖν (cf. 20₁₆), vel σπεύσας ἐξέλθε (cf. Lc. 19₅). — παραδέχονται (16₂₁) magis attice δέχονται. — 19 arguit P. (cf. schol.), se certo pro teste sincero

ται, ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ, 20 καὶ ὅτε ἐξεχύνετο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συννευδοκῶν καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρουντων αὐτόν“. 21 καὶ εἶπεν πρὸς με· „Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε“. 22 ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγοντες· „Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθήκειν αὐτὸν ζῆν“. 23 κραυγαζόντων τε αὐτῶν καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια καὶ κονιοροτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἄερα, 24 ἐκέλευσεν ὁ χιλιάρχος εἰσάγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπας μάλιστα ἵνα ἀνετάξεσθαι αὐτόν, ἵνα ἐπιγνῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἔαυτὸν ἀντάξουσιν αὐτῷ].

24 κατεφώνουν (περὶ) αὐτοῦ.

α) 20 ἐξεχύνετο $\kappa\alpha\beta^*$, -ύνετο B^*E , ἐξεχεῖτο HLP | Στεφάνου om. A | ἐστὼς A | συννευδ. τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ (ex 81) HLP | καὶ ante φυλ. om. HLP | 21 μακρὰν εἰς ἔθνη Gig. | ἀποστελῶ B, ἀποστέλλω E, ἐξαποστέλλω D | 22 ἐπῆραν . . αὐτῶν] exclamaverunt Gig. | καθήκειν D^2 al. | 23 κρ. δὲ $\kappa\delta EHL$ vulg. Gig. (τε ABC) | ῥιπτόντων DEHL | αὐτῶν post τὰ ἱμ. E vulg. | 24 αὐτὸν ὁ χιλ. ἀγέσθαι HLP | εἰπας . . αὐτόν] et flagellis caedi et torqueri eum vulg.; αὐτόν ante ἀνετ. Gig. | γνῶ A | et cum vulg. Gig.

β) 19 καὶ αὐτὸς ἤμ.] ego eram d Gig. | 22 ἤκουσαν D Gig. syrutr | 23 αὐτῶν om. D Gig. | εἰς τὸν οὐρανόν D syr^{sch} Gig. (hic post κον.) | 24 ἀνετάξουσιν D^* | κατεφώνουν περὶ αὐτοῦ D, proclamarent de eo Gig. (κατεβῶν αὐτοῦ bis Chrys., κατεφώνουν αὐτοῦ 137)

a Iud. habitum iri, quippe qui acerrimus inimicus olim Christianorum exstiterit. — ἤμην 10³⁰. — *φυλακίζειν in carcerem conicere LXX Sap. 18⁴. — δέρων 5⁴⁰. Non modo synhedrio magno (5⁴⁰), sed etiam synagogarum principibus id licebat contra haereticos aliosque (Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 527); inde P. quoque postea (2 Cor. 11²⁴) ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεταράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβεν. — συναγωγὰς] Hierosolymorum, v. 26¹¹. 6⁹. — 20 ἐξεχύνετο (21³¹. 9²²) τὸ αἷμα hebr., Lc. 11⁵⁰. LXX Gen. 9⁶ al. — συννευδοκῶν 8¹; φυλάσσων κτέ. 7⁵⁸. — 21 πορεύου 8²⁶; ὅτι ut 15. — εἰς ἔθνη] dicturus erat, se dicto Christi parentem id fecisse quod ei crimini dabant. Sed ipsa gentium mentio furorem instigavit contra eum qui cum gentibus sacra patria communicare videretur, cf. ad 13⁴⁵. — 22—30 redintegratur furor populi; in castra ductus P. a verberatione intenta se civitatis Romanae iure defendit. — 22 ἐπῆραν τ. φωνήν 2¹⁴. — αἶρε 21³⁶ (sed explicitius hic, cf. 8³³ e Ies.). — καθήκειν (hell.) = προσήκειν att. (Anz 332 sq.), Rom. 1²⁸. Sed impf. ap. att. vituperationem tantum habet eorum quae sunt, at προσήκει commendationem, cui hic locus; it. in NT. ἀνῆκεν Eph. 5⁴. Col. 3¹⁸ nihil est nisi προσήκει. Burton Syntax of the Moods and Tenses in NT. Greek p. 15. — 23 κραυγάζω Io. 19¹⁵ al. (Lc. 4⁴¹ v. l.), inde a Demosth. — ῥιπτέιν (sic iuxta ῥίπτειν etiam att.) τὰ ἱμ.] Ovid. amor. 3, 2, 74: revocate Quirites et date iactatis undique signa togis; Luc. π. δοργής. 83 ἐπήδων καὶ ἐβόων καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀνερούπτουν; multos al. locos conguessit Wtst. — κονιοροτὸν βαλλ.] per eosdem motus violentos. — πλόκαμον εἰς αἰθέρα ῥίπτων Eur. Bacch. 150, ad οὐρανόν β cf. Hom. Il. V, 503 f. κονισάλω, ὃν . . οὐρανὸν ἐς πολὺχάλκον ἐπέπληγον πόδες ἵππων. — 24 εἶπας κτέ.]

25 ὡς δὲ προέτεινον αὐτὸν τοῖς ῥῆμασιν, εἶπεν πρὸς τὸν ἐστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ Παῦλος· „Εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίξαι“; 26 ἰακούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλεν λέγων· „Τί μέλλεις ποιεῖν; ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστιν“. 27 προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν αὐτῷ· „Λέγε μοι, σὺ Ῥωμαῖός εἶ“; ὁ δὲ ἔφη· „Ναί“¹. 28 ἀπεκρίθη δὲ ὁ χιλιάρχος· „Ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίον τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην“. ὁ δὲ Παῦλος ἔφη·

26 τοῦτο ἀκούσας ὁ ἑκατόνταρχος, ὅτι Ῥωμαῖον ἑαυτὸν λέγει | ὅρα τί | 27 τότε προσ. ὁ χ. ἐπηρώτησεν αὐτόν | εἶπεν· „Εἰμί“. | 28 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ χ. εἶπεν· „Οὕτως εὐχερῶς (?) Ῥωμαῖον σεαυτὸν λέγεις; ἐγὼ γὰρ οἶδα πόσου

α) 25 προέτειναν NBL, προσέτειναν CD, *astrinxissent* vulg. Gig., *προ(σ)έτεινεν* HP | ἔφεσιῶτα min. quid., *adstanti* vulg. Gig. | 26 ἑκατόνταρχος N*ACD | ἀπήγγ. τῷ χιλ. HLP | 27 μοι om. N* | εἰ σὺ LP et lat. quid.; P. εἰ σὺ Gig. | et ille Gig. | 28 ἀπ. τε HP (vulg. Gig. et resp.), sine con. AL | et Paulus ait vulg. Gig. | δὲ post ἐγὼ om. N*C

β) 25 ἑκατόνταρχον D | ὁ Π. om. D Gig. syr^p | ἔξεστιν ὑμῖν post εἰ D syr^{sch} | 26 τοῦτο ἀκούσας ὁ ἑκατόνταρχος D Gig., tum eid. et 137 ὅτι Ῥωμαῖον ἑαυτὸν λέγει (se esse dixit Gig.) | λέγων αὐτῷ D syr^p c.*, om. syr^p 137, ait illi sine ἀπήγγ. Gig. | ὅρα τί DHLP Gig. | γὰρ om. D* (ἄνθρ. om. Gig.) | 27 τότε προσ. ὁ χιλ. ἐπηρώτησεν αὐτόν D (Gig. fere ut α: accedens autem ad eum trib. ait) | ἔφη εἶπεν D | ναί εἰμί D Gig. | 28 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ χ. (καὶ add. D*) εἶπεν (αὐτῷ add. D²) | ἐγὼ οἶδα πόσου D; Beda hanc lect. commemorat: dixit tr.: Tam facile dicis civem R. esse? ego enim scio quanto pretio etc.; et versio boh. ap. Tschd. ante ego etc. (α): quam facile civem R. te dicis | Π. δὲ ἔφη D

tribunus in priores suspiciones relapsus facinorosum et seditiosum hominem putat; quippe orationis lingua peregrina habitae ne verbum quidem intellexerat. — *ἀνετάζειν (29) *questionem habere in alqm.* (quod licebat in servos peregrinosque). Non est ap. prof.; hab. LXX hist. Sus. 14, v. l. Iudic. 6²⁹. Infin. ut 20²¹. — ἐπιγινώσκειν 9³⁰. — ἐπιφανεῖν 21³⁴. (Καταφωνεῖν D alibi non exstat, sed cf. ἐπικράζοντες καὶ ὁμῶν β 16³⁹, et καταβοᾶν τινος Hdt. Thuc., ut hic αὐτοῦ 137.) — 25 *προτείνειν *profundere ad excipienda lora i. e. lororum verbera* (Gr.), adstrictum scil. trabi vel asseri. Melius vid. impf., quia non erat cur P. exspectaret rem finiri. Ceterum etiam προέτειναν impf. esse potest, v. 28². — ἐστῶτα = ἔφεστ. (v. 20), cf. 16⁹. Est centurio qui quaestioni habendae praeerat. — εἰ 21²⁷. Interrogatio subironica est, confidentiae plena. — ἄνθρ. Ῥωμαῖον κτέ.] 16³⁷. — 26 β ὅτι λέγει] de praes. v. ad v. 2. — β ὅρα provide, perpende β 21³¹. Lc. 12¹⁵ al.; ὅρα τί ποιεῖς Soph. Phil. 589. — 27 λέγε μοι] λέγετέ μοι Gal. 4²¹, *explica*. — σὺ cum admiratione. — ναί 5⁸; εἰμί β ut Mc. 14⁶² ἐγὼ εἰμί (Lc. 22⁷⁰). — 28 κεφάλαιον *summa pecuniae, pecunia*, Lev. 6⁵. Num. 5⁷ (opp. id quod summae accedit, τὸ ἐπίπεμπτον). Ios. Ant. 12, 2, 3 (§ 30). Artemid. 1¹⁷ (καὶ γὰρ τὰ χρήματα κεφάλαια καλεῖται), = att. πολλῶν χρημάτων. Vulgo vendidisse civitatem Rom. Claudii uxorem libertosque testatur Dio Cass. 60¹⁷; primum magno, postea vel minimo, atque hunc tribunum per Claudium eam accepisse docet nomen eius Claudius, v. ad 23²⁶. Sed haec verba in α satis otiosa videntur; ex β apparet ratio: cum P. breviter affirmasset, dicit: mirum te hominem nihili tantam rem tam parvi facere, quam ego probe sciam quanti mihi con-

Ἔγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. 29 [εὐθέως οὖν] ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν ἀντάζειν· καὶ ὁ χιλίαρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπιγινούς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν, [καὶ] ὅτι αὐτὸν ἦν [δεδεκώς]. 30 τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, [ἔλυσεν αὐτὸν καὶ ἐκέλευσεν] συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν τὸ συνέδριον, καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς.

CAP. XXIII.

1 Ἀπενίσας δὲ τῷ συνεδρίῳ ὁ Παῦλος εἶπεν· “Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ

29 τότε | δεδ., καὶ παραχρῆμα ἔλυσεν αὐτόν | 30 πέμψας ἐκέλευσεν

α) 29 ἀνστ. αὐτόν Gig. | δὲ post χιλ. om. s* (trib. quoque timuit vulg., sed trib. tim. Gig.) | καὶ ante ὅτι om. syr^{sch} | ἦν αὐτόν HLP | 30 ὑπὸ] παρὰ HLP | post αὐτόν HLP ἀπὸ τῶν δεσμῶν | ἔλθεῖν HLP | ὅλον τὸ σ. αὐτῶν HLP (αὐτῶν et. Gig.).

Cap. XXIII. 1 ὁ Π. τῷ συν. BHLP

β) 28 *ego vero natus* Gig., in ea ante γεγ. syr^{sch} syr^c* | 29 εὐθ. οὖν] τότε D, qui post ἀπ' αὐτοῦ deficit usque ad finem libri | *timuit, cognovit enim quia c. R. est; sed et quia alligasset eum* Gig. | post δεδ. 137. sahid. syr^c* καὶ παραχρῆμα ἔλυσεν αὐτόν, quod etiam D habuisse putandum, in quo εὐθέως (= παραχρ.) initio sententiae omissum est (contra aethiop^{utr} om. καὶ ὅτι . . δεδεκώς) | 30 et postera die Gig., τῇ δὲ ἐπιούρῃ 137 | τὸ ἀσφαλές om. Gig. | κατηγορεῖτο 137 (vulg. Gig.) | πέμψας ante ἔλυσεν sah. 137. syr^c*; v. comm.; ἔλ. αὐτόν καὶ om. sahid. | συνελθεῖν post ἀρχ. sec. Gig.

stiterit. (Εὐχερός Prov. 14^ε; non est in NT. ῥάδιος). — ἐγὼ δὲ καὶ] etiam, quod plus est (item breviter et cum dignitate). Prorsus ignoratur, qua ratione vel pater Pauli vel aliquis e maioribus civitatem R. adeptus sit; potest manumissione, cf. 6⁹; sed verisimilius est donatione. — 29 εὐθέως οὖν] cf. ad 16³³. — ἀπέστησαν 5³³. — καὶ . . δὲ 2⁴⁴. 3²⁴. — pessime copulantur ὅτι . . ἐστὶν esse eum c. R. et (καὶ) ὅτι . . δεδεκώς (quia vinxerat); itaque del. καὶ cum syr^{sch}. Ceterum cf. Paulus Sentent. 5, 26, 1: *lege Iulia de vi publica damnatur, qui aliqua potestate praeditus civem R. antea ad populum, nunc ad imperatorem appellantem necarit necarive iusserit torserit verberarit inve publica vincula duci iusserit*. Si igitur facinus erat vincere civem Romanum (Cic. Verr. II, V, § 170), conveniebat ut tribunus re cognita non postridie, sed statim vinctum solveret: quod fecit sec. β. Cf. ad 30; sed etiam ad 23¹⁸. — 30 τὸ ἀσφαλές 21³⁴. — τὸ τί v. ad 4²¹. — κατηγορεῖται] sc. ὁ Π., ut τί acc. sit, cf. 25¹⁶. Mt. 27¹². 2 Macc. 10¹³ (Xen. Hell. 3, 5, 25 non recte affertur); tum 19⁴⁰. 28²². Apud nom. τί aegre αὐτοῦ desideratur. — ἔλυσεν αὐτόν om. β (sah.); v. ad 29. Sed quomodo in α huc delata esse dicamus? Quod enim quidam dicunt, τῇ ἐπαύριον ad γνῶναι tantum referri, non ad ἔλυσεν neque ad ἐκέλευσεν, minime scriptorem excusare potest. Estne in τῇ ἐπαύριον vitium loci, ut eo mutato vel deleto scribendum sit τῇ δὲ ἐσπέρα βουλόμενος sive βουλ. δὲ? Si erat ante meridiem P. comprehensus, suppetebat ad haec omnia agenda idem dies. Cf. ad 23¹¹ sq. — ἀρχιερεῖς 4²³; συνέδριον 4¹⁵. — καταγαγὼν] de loco in quem synh. conveniebat v. ad 6¹³. Aderat et ipse tribunus cum militibus non multis (23¹⁰).

Cap. XXIII. 1—11 Coram synhedrio P. sistitur, defen-

πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας". 2 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξεν [τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ] τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. 3 τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „Τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθεη κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι"; 4 οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπαν· „Τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς"; 5 ἔφη τε ὁ Παῦλος· „Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται γάρ, ὅτι ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ

α) 2 αὐτῷ om. **Σ**, τοῖς παρ. α. ἐπέτ. Gig. Lucif.; Chrysost. p. 403 sqq. totum hoc τοῖς παρ. αὐτῷ ignorat, cum servos (οἰκέτας, τὸν παῖδα) iussos esse dicat (it. Hieronym. c. Pelag. II, 786 V.); itaque ex v. 4 illatum vid. | *percuti* Lucif.; cf. 3 | *os eius* vulg., *os Pauli* Gig. Lucif. | 3 πρὸς αὐτὸν ὁ Π. **Σ**, πρὸς α. post εἶπεν C vulgolem | *iudicare* Gig. Lucif. | *με* | *de me* eid. | *παρὰ τὸν νόμον* E (*contra legem* vulg. Gig. Lucif.) | 4 *et qui* vulg. Gig. | *δια.* ei Gig. | *τοῦ θεοῦ* om. Gig. | 5 *τε* | *δὲ* vulg. Gig.; *respondit et dixit* Cypr. | *ἀρχ.* ἐστὶν Gig. | *ὅτι* post γάρ om. CEHLP vulg. Gig. Cypr.

β) Cap. XXIII. 1 τῆς ἡμ. ταύτης 137 al. | 4 *sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo* Cypr.

sionem coeptat, iterum per milites eripitur. — 1 ἀτενίσας 1¹⁰. 3¹². — ἀδελφοί] cur non addit καὶ πατέρες ut 22¹? immo cur non dicit ut Petrus 4⁸ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι? Est hoc ipsum contumaciae cuiusdam et confidentiae, qua deinceps quoque utitur; neque enim quidquam spei erat, hos Sadducaeos, occisores Iesu, oratione mutari posse, et ut recte observat Chrysostomus, οὐκ ἐβούλετο ἐνκαταφρόνητος φανῆναι τῷ χιλιάρχῳ; cf. 16³⁷. — συνειδήσεις ἀγαθῇ 1 Tim. 1⁵. 19. Hebr. 13¹⁸. 1 Petr. 3¹⁶. Exstat vox LXX Eccles. 10²⁰, tum ap. Dionys. Halic. de Thucyd. 8, al.; σύνεσις erat ap. antiquiores. — πολιτεύεσθαι = περιπατεῖν, πορεύεσθαι Phil. 1²⁷, LXX 2 Macc. 6¹. Ioseph. vit. 2, de vita ad rationem aliquam legemve instituenda (at rei publicae operam dare class.). De re cf. 24¹⁵. Phil. 3⁶ κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἔμμεπος. — 2 Ananias Nebadaei f. inde a Claudii temporibus princeps sacerdotum fuit, v. Ioseph. Ant. 20, 5, 2. 6, 2, Schürer Gesch. d. jüd. V. II², p. 170. — ἐπέταξεν] ministris ut vid. (Chrysost. Hieronym.), cf. Mc. 14⁶⁵. Io. 18²² (Act. 16²²). Scilicet quia locutus erat non interrogatus (B. Weiss). Percusserintne non liquet; aderat tribunus qui id arceret. — 3 τύπτειν κτέ.] est quaedam paronomasia, qua vox in alium sensum deflexa retorquetur (inde μέλλει, quia fut. erat non τύπω sed πατάξω, ad 12⁷), ut saepe ap. Demosthenem (τύπτειν metaphor. Exod. 8² τύπτω τὰ θρία σου τοῖς βατράχοις). Erat haec usitata ap. Iud. imprecandi formula, v. Wtst. Est occisus Ananias bello Iudaico a sicariis, Ios. B. Iud. 2, 17, 9; verum id parum hic ad rem. — *τοῖχε κεκονιαμένε cf. τάφοι κεκονιαμένοι Mt. 23²⁷; eadem est utroque loco ὑποκρίσεως significatio, sed fortior illo. Pulcra est species, intus vulgares lateres. — καὶ σὺ] etiam tu (inter ceteros). Errat P. (v. 5), putans aliquem ex assessoribus illa locutum esse. — κάθεη pro κάθεησαι, it. κάθεον pro κάθεησο (2³⁴) ne ab Atticis quidem aliena. Kühner Gr. I, 2³, 228. — κρίνων] Lc. 22³⁰ καθίσσεσθε κρίνοντες. — *παρανομεῖν (LXX) att. Ceterum cf. Io. 18²² sq., et supra ad v. 1. Si facile passus esset P. a servo se percuti, futurum erat ut tribunus minoris eum faceret faciliusque Iudaeis dederet. — 4 λοιδορεῖν Io. 9²⁸. — 5 οὐκ ἤδειν] cf. ad 4. Fuerunt iam ante Chryso-

ἐρεῖς κακῶς“. 6 γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος, ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶν Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· „Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίων· περὶ ἐλπίδος [καὶ] ἀναστάσεως νεκρῶν κρίνομαι“. 7 τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐρένετο στάσις τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων, [καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος]. 8 Σαδδουκαῖοι [μὲν] γὰρ λέγουσιν μὴ εἶναι ἀνάστασιν μηδὲ ἄγγελον μήτε πνεῦμα, Φα-

7 καὶ . . πλῆθος om.? cf. 9

α) 6 *et ut* Gig. | ὁ Π. om. Gig. | *et altera* vulg. Gig. | ἔκραξεν κ BC | υἱὸς Φαρισαίων EHL^p syr^p al. | καὶ post ἐλπίδος om. syr^{sch} | ἐγὼ κρίν. κ AC² (etiam pr.?) EHL^p al. (om. ἐγὼ B sahid. copt. Tertull. res carn. 39; a vobis iudicor hodie Gig.) | *et cum* vulg., om. con. Gig. | 7 εἰπαντος κ^* , εἰπόντος κ^* AE, λαλοῦντος B, λαλήσαντος CHLP (*dixisset* vulg., *loquente* [i. e. λαλοῦντος s. λαλήσαντος] Gig.) | ἐρένετο] ἐπέπεσεν B* (ἔπεσεν corr., quod nihili est) | Σαδδ. καὶ Φαρισ. κ E | καὶ τῶν Σαδδ. HL | 8 μὲν om. B, neque exprimunt vulg. Gig. sahid. | μηδὲ ἄγγ. HLP: μήτε ἄ. κ ABCE

β) 6 καὶ ante περὶ syr^p c.* syr^{sch}

stomum, qui per ironiam P. hoc dixisse putarent; nempe incredibilis videtur ignoratio summi sacerdotis, habitu ipso et sede satis distincti. Ipse Chr. sincere dictum putat, potestque res sic explicari (Cleric.), quod audiverit quidem P. illam vocem, sed a quonam proficisceretur non perceperit: id quod in maiore consessu perfacile accidere potuit, praesertim cum P. singulos homines post tot annorum absentiam male cognitos haberet (cf. Chrysost.). — γέγραπται κτέ.] *alioqui non dixissem, propter praeceptum legis* etc. V. Exod. 22²⁸. κακῶς λέγειν att. = κακολογεῖν (19⁹). — 6 γνοὺς] i. e. cum novisset, sciret. — τὸ ἐν . . τὸ δὲ ἕτερον ut Lc. 7⁴¹ ὁ εἰς . . ὁ δὲ ἕτερος, ibd. 16¹³ al., = att. τὸ μὲν ἕτερον . . τὸ δὲ ἕτερον. Sadducaei, e quibus erant summi sacerdotes (5¹⁷), derisui futura erant quaecunque de visionibus suis narrasset; at Pharisei ipseque Gamaliel iam pridem se novae sectae multo placidiores praebebant (5³⁴ sqq.). Quare hos iam Paulus appellat. — Φαρισαῖός εἰμι] 26⁵. Phil. 3⁵ (ubi eadem re quasi gloriatur). Nugas agunt, qui hoc εἰμί offenduntur. — υἱὸς Φαρισαίων] si verus est pluralis, etiam maiores Pauli legis periti homines fuisse vid. Cf. 2 Tim. 1³ τῷ θεῷ ὃ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. — ἐλπίδος] cf. 24¹⁵; delendum utique καὶ. Aliam rationem habet ἐλπίς in simili loco 26⁶ sqq. Nempe εἰ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγγίγεται, 1 Cor. 15¹³; contra quibus resurrectio futura probabatur, etiam Christi resurrectio probari poterat. — 7 στάσις 15². Nihil praeterea a se dictum esse declarat P. 24²¹. — ἐσχίσθη τὸ πλῆθος (scil. τοῦ συνεδρίου) 14⁴. — 8 non magis hic necessarium μὲν quam v. 6. Σαδδ. οἱ λέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι Lc. 20²⁷; Act. 4²; Ioseph. B. Ind. 2, 8, 14 (cf. Ant. 18, 1, 4): ψυχῆς τε τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ' ἑαυτοῦ τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναιροῦσι, corporeum scilicet animum esse et cum corpore simul perire existimantes. Schürer Gesch. d. jüd. V. II², 337 sqq. — ἄγγελος et πνεῦμα paene pro una notione sunt (πνεῦμα καὶ ἄγγ. ἐν φησιν schol. Matth. e Chrysost.); hinc τὰ ἀμφοτέρω. Est autem πνεῦμα spiritus sine corpore, ut animi hominum defunctorum, sed etiam angeli ipsi, Hebr. 1¹⁴. 12²³. Lc. 24^{37. 39}. (Μή . . μήτε . . μήτε

ρισταῖοι δὲ ὁμολογοῦσιν ἡ τὰ ἀμφοτέρω. 9 Ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλῃ, καὶ ἀναστάντες τινὲς τῶν γραμματέων τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων διεμάχοντο λέγοντες. „[Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκουμεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ] πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος“; 10 πολλῆς δὲ ῥινομένης στάσεως, φοβηθεὶς ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῇ ὁ Παῦλος ὑπ’ αὐτῶν, ἐκέλευσεν τὸ στρατεύμα καταβῆναι ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν. 11 τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστάς αὐτῷ ὁ κύριος εἶπεν. „Θάρσει· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτως δεῖ

8 εἶναι ἀνάστασιν καὶ ἄγγελον καὶ πνεῦμα. | 9 καὶ κραυγῆς γενομένης, ἐν ἑαυτοῖς ἐσχίσθησαν, καὶ τινες | τί δὲ κακὸν ἐν τούτῳ τῷ ἀνθρ. εὐρ., εἰ?

α) 8 τὰ ἀμφ. omnia haec syrsch | 9 τινὲς . . τῶν Φ. NBC (hic ἐκ post τινὲς add.), cf. β: τινὲς τῶν Φ. om. intermediis AE vulg., τινὲς γραμματεῖς τ. μ. τ. Φ. HLP, τῶν γραμματέων τ. μ. κτέ., om. τινὲς Chrys. p. 409 syrp, cf. 21 16, it. sed γραμματεῖς Chrys. 413 | πρὸς ἀλλήλους λέγοντες & Gig. | ὅτι post λέγ. Gig. | τούτῳ τῷ ἀνθρ. Gig. | post ἄγγ. HLP μὴ θεωμαχῶμεν, quid est in hoc syrsch | 10 γενομένης ACEHLP vulg. Gig. Cassiod.; στάς. ante parte. AC vulg. Gig. Cassiod. Lucif., cf. β | add. inter illos Gig. Lucif. | φοβηθεὶς εὐλαβηθεὶς HLP | καταβῆναι καὶ HLP vulg. Gig. Lucif., cf. β | ἐκ μέσου (manibus Gig.) αὐτῶν om. &*; cf. β | ἀπάγειν AE, cf. β | 11 Παῦλε post θάρσει C³HLP FL. | te oportet vulg. Gig. (non Luc.)

β) 8 ab ὁμολογοῦσιν incipit novum frg. palimps. Flor. (usque ad v. 24) | confitentur esse resurrectionem et ang[elum et] spiritum FL.; it. sahid. | 9 et cum clamor ortus esset inter eos divi[si sunt], et quidam e. q. s. FL. | quidam de scribis partis (et parte FL.) FL. Gig., cf. α | οὐδὲν κτέ.] FL. quid autem mali in hoc homine [inveni]mus, si spiritus (ss'p'us sec. Bergerum) locutus est etc. | aut quid si ang. Gig., qui antea pro εἰ δὲ quid si c. vulg. | 10 [et cum?] esset (esset etiam Lucif. pro facta e. Gig.) inter illos magna dissensio FL.; et cum et. Gig. Lucif. | abriperetur Gig., raptus fuisset Lucif. | ὅπ' α. ὁ II. FL. | iussit numerum [militum] venire et FL. | αὐτὸν ante in castris demum Gig. (rapere eum in castris om. intermediis Lucif.) | ad[ducere] FL., reducere e Gig. | 11 διεμαρτύρω C FL. | τὰ περὶ ἐμοῦ et σε om. FL.

ibi locum habet, ubi post primam negationem partitio fit, ut Mt. 5³⁴ sq.; at hic alterum, idque bipertitum, adiungitur alteri. Buttm. p. 314). — τὰ ἀμφοτέρω Eph. 2¹⁴; τὰ πάντα Act. 17²⁵; cf. Plat. Theaet. 203 C τὰ ἀμφοτέρω . . τὰ πάντα (coniunctum aliquid ex duabus partibus); verum hic ἀμφοτέρω ταῦτα rectius erat. — 9 γραμματεῖς = νομοδιδάσκαλοι 5³⁴. — *διαμάχεσθαι (att.) Sir. 8^{1.4}. — οὐδὲν κακὸν κτέ.] cf. Lc. 23⁴. 14. 22. Minime mirum est, fuisse in synhedrio qui sive aequitate ducti sive partium societate studioque Pauli causam tuerentur. — εἰ δὲ κτέ. sine apodosi: „quid si spiritus“ etc. (vulg. Gig.). Io. 6⁶². (Apodosis μὴ θεωμαχῶμεν in HLP e 5³⁹ petita; uberius ex eodem loco explicat Chrysostomus). Audiverant hi Pharisei narrantem Paulum de visionibus suis. — 10 διασπασθῇ (Demosth. 5⁵ μόνον οὐ διεσπασθῇ)] contendentibus utrisque de eo et ad manus descendentibus. — ἐκέλευσεν] per militem aliquem ex vicinis castris maiorem numerum arcessivit. — ἐκ μέσου α. 17³³. — ἀπάγειν (AE) potest esse reducere (vulg.), ut Hdt. 9¹¹⁷. Praes. est ut 21³⁴. 22²⁴ (ἀρπάσαι ἄγειν τε = ἀρπάσαν ἄγειν). — 11 νυκτὶ per somnum visio oblata esse vid., ut 16⁹. (27²³). Sed iam hic quaeri potest, cur non ea nocte quae comprehensionem Pauli testimoniumque eius ad populum insecuta sit, visio illi apparuerit, si quidem alia nox ea fuit, v. ad v. 12. 22³⁰. — κύριος] Iesus. — θάρ-

σε καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. 12 γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες συστροφὴν οἱ Ἰουδαῖοι ἀνεθεματίσαν ἑαυτοὺς [λέγοντες] μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσιν τὸν Παῦλον. 13 ἦσαν δὲ πλείους τεσσεράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν ποιησάμενοι, 14 οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσιν [καὶ τοῖς πρεσβυτέροις εἶπαν]. „Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. 15 νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ,

13 ἑαυτοὺς ἀναθεματίσαντες. | 14 ἀπήγγειλαν λέγοντες? | 15 fere ἐρωτῶμεν (ὁμᾶς) ἵνα τοῦτο ἡμῖν ποιήσῃτε· συναγαγόντες τὸ συνέδριον ἐμφ. τῷ χιλ.

α) 12 δὲ] τε B syr^{tr}, et cum dies f. e. Fl. | τινὲς τῶν Ἰουδαίων συστρ. HP, συστρ. τινὲς τ. I. L, collegerunt (cong[regave]runt Fl.) se quidam ex Iud. et vulg. Gig. Lucif. Fl. | λέγοντες om. N^cC syr^{sch} syr^p (add. mg.) Chrysost. | πειν B* | ἀνέλυσιν A Chrysost., v. 21 | 13 πεποικότες HP | 14 μηδενὸς AL

β) 13 ἡσάν τε sec. Gig. (non Lucif.) | οἱ . . ποιῆς.] qui se devoverant Fl. | 14 οἱ καὶ sec. Gig. Lucif.; acces[erunt] itaque = προσελθ. οὖν Fl. | ad principem sac. Gig. (sed -es Lucif.), ad sacerdotes Fl. | καὶ τοὺς πρ. εἶπαν] indicaverunt dicentes Lucif. | ἀναθέματι non expr. Fl. | in totum post γεύσ. Fl. Gig. Lucif., omnino ante ἀναθέματι syr^{sch} | 15 syr^p mg. sahid. Fl.: nunc igitur rogamus vos (om. vos Fl.) ut hoc nobis fa-

σεῖν verbi in NT. imperat. tantum est; alioquin atticum θαρρεῖν, ut 2 Cor. 5⁶. s. Proleg. p. 15. — τὰ περὶ ἐμοῦ] cf. 15. 1³. 8¹² (v. l.). 18²⁵ al. — εἰς pro ἐν ut saepe. — δεῖ 21²². — εἰς Ῥώμην] cf. 19²¹. — 12—35 Iudaei insidias Paulo struunt: quibus cognitis tribunus per noctem eum Caesaream ad Felicem mittit. — 12 ἡμέρας] cur diem expectant? nempe quia ea quae ante narrata sunt in noctem protracta erant. Itaque vesperi synhedrium convenerat, cuius temporis si rursus rationem quaerimus, non alia facilius apparet quam quod eodem die convenerat, quo comprehensus est P., v. ad 11. 22³⁰ (24¹¹). — συστροφὴν hic (cf. 19⁴⁰) de coniuratione (συνωμοσία 13), LXX Ps. 63³. Sed attice utique ποιησάμενοι esse debebat; cf. συμβούλιον ποιεῖν Mc. 25¹. — ἀναθεματίζειν LXX pro סִיחָה internecioni devovere, Ios. 6²⁰ al. 1 Macc. 5⁵ (non est ap. prof.), ab ἀνάθημα, quod ab initio non differt ab ἀνάθημα donarium, more hellen. vocali brevi pro longa ante -μα posita (Kühner Gr. I, 2³, 286; cf. Lc. 21⁵), sed ap. LXX est pro סִיחָה , res deo ad internecionem devota. Itaque NT. ἀνάθημα execratio, homo execrandus, v. 14. Gal. 1⁸ sq. al., ἀναθεματίζειν execrari Mc. 14⁷¹. — λέγοντες minime necessarium est, v. 14; si genuinum, infin. erit pro μήτε φάγωμεν κτέ. or. rectae, ut alias pro sec. pers. imper. — πειν (B*, cf. 21; saepe NT.) est iusta forma hellen., ex πιῖν πιεῖν contractione nata. Anth. Pal. XI, 140 οἷς οὐ σκῶμμα λέγειν, οὐ πειν φίλον. Buttm. p. 58. — ἕως οὗ 21²⁶. Erant autem haud infrequentes devotiones tales, quibus homines ad faciendum aliquid religione se obstringebant: quod si vi maiore impediti essent facere, patebat via per doctores legis sese voto exsolvendi. — 13 πλείους τεσσεράκ. 4²². — *συνωμοσία att. — 14 ἀρχ. καὶ πρεσβυτέροις synhedrio, 4²³; verum hic principes eorum tantum intellegendi, cf. 15, meliusque abest καὶ τ. πρ., cf. β. — ἀναθέματι ἀναθ. hebr., Deut. 13¹⁵. 20¹⁷; cf. 4¹⁷. 5²⁸ al. — 15 ἐμφανίζειν sensu minus definito, = indicare,

ὅπως καταγάγῃ αὐτὸν εἰς ὑμᾶς, ὥς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ «πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτόν» ἐτοιμοὶ «ἔσμεν» τοῦ ἀνελεῖν «αὐτόν». 16 ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὴν ἐνέδραν, «παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολὴν ἀπήγγειλεν τῷ Παύλῳ». 17 προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων ἔφη· «Τὸν νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον· ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ». 18 ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τὸν χιλιάρχον καὶ φησιν· «Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησεν, τοῦτον

15 πρὸ . . αὐτόν om. ? | ἐσόμεθα | αὐτόν, ἐάν δέῃ καὶ ἀποθανεῖν. | 16 πα-
ραγ. εἰς τὴν παρεμβ. καὶ εἰσελθὼν πρὸς τὸν Παῦλον ἀπήγγ. αὐτῷ.

α) 15 ὅπως αὔριον κατ. HP, ex 20 | εἰς] πρὸς CHLP (ad latini) | διαγιν. post ἀκριβ. C vulg., cf. β; tum μέλλοντές τι (cf. 20) ἀκρ. vulg. (cf. β), om. τὰ | τοῦ ante ἀνελεῖν om. K*E | 16 τὸ ἐνέδρον HLP | παραγενόμενος om. syr^{sch} | 17 ἀπαγε KB | ἀπαγγ. τι ABE

ciatis (praestetis Fl.): ut quum congregaveritis consessum, indicetis (congregate synhedrium et dicite sah. et sim. Fl.) tribuno (petite a [tr.] Fl.) ut producat (deducant Fl.) eum ad vos (in medium nostrum sah., ad nos syr). Gig. Lucif.: nunc ergo vos colligite concilium et notum facite trib. ut deducat eum ad vos | τι (v. α) om. Gig. Lucif., post ἀκριβ. Fl. (tum est διαγιν. cf. α); de eo diligentius quaesituros Lucif., dil. de eo cognituros nos Gig. | πρὸ . . αὐτόν om. Fl. | ad vos post αὐτόν syr c.* syr^{sch} | ἐσόμεθα sec. Fl. | add. 137. syr mg. Fl. ἐάν δέῃ καὶ ἀποθανεῖν (licet oporteat ad [i. e. et ?] nos mori Fl.) | 16 haec cum audisset Gig. | υἱὸς] iuvenis filius Fl. | ἐνέδραν] conventionem Fl.; add. has syr c.* syr^{sch}, eorum Gig. Fl. | παραγ. εἰς τὴν παρ. καὶ εἰσελθ. πρὸς τ. II. ἀπήγγ. αὐτῷ sec. Fl. | 17 init. et voc. Fl. | ἔφη αὐτῷ sec. Fl. syr c.* | τι αὐτῷ ἀπ. sec. Fl., αὐτῷ τι ἀπ. sec. Gig. | 18 qui confestim adduxit iuvenem ad trib. dicens Fl.; Gig. pro ἤγαγεν . . φησιν ait ad tr. | με post δέσμιος sec. Fl. (tamen vocavit [me rog]ans) | προσκαλεσ. om. Gig. (rogavit me adducere hunc); τὸν νεαν. om. Fl. | quod tibi indicet Gig.

denuntiare, v. 22. 24¹. 25². 15 (hellen.; v. Polyb. 31, 8, 3 [Wtst.], C. Inscr. Att. II, 475, 16, al.). — σὺν τῷ συνεδρίῳ] i. e. convocato synhedrio ex eius decreto, cf. β. Caedis consilium cum universo synhedrio (in quo erant quidam et fautores Pauli et fort. homines religiosi) communicari non expediebat. — ἀκριβέστερον 18²⁶. — διαγινώσκειν accurate cognoscere, cf. πυνθάνεσθαι 20 (al. 24²²; praeterea non est NT.). — ἐτοιμοὶ ἐ. τοῦ LXX 1 Macc. 3⁵³ al.; cf. ἀνένδεκτόν ἐστιν τοῦ μὴ ἔλθεῖν Lc. 17¹ al. — β ἐάν δέῃ καὶ ἀποθ.] militibus qui Paulum ducerent per vim eripiendus erat, et sperabant se multitudine sua victuros, etsi non sine caede. — 16 υἱὸς τ. ἀδελφῆς] quis is fuerit, unde rescierit, ignoratur. — ἐνέδρα (att.) non est NT. nisi in Act. (25³); τὸ ἐνέδρον (HLP; it. quid. 25³) LXX Sap. 14²¹ al. (nusquam ap. prof.), quod fort. Lucae restituendum. — παραγεν. καὶ εἰσελθὼν valde otiose; longe melius sit παραγ. εἰς τὴν παρ. καὶ εἰσ. (sc. πρὸς τὸν II., in custodiam), cf. β Fl. Erat suis ad P. liber accessus, ut Caesareae postea, 24²³. Ceterum tota haec narratio esse valde proluxa. — 17 νεανίαν 20⁹. — ἀπάγαγε] ἀπάγειν est ducere ad magistratum sim. (att.), ut Lc. 21¹² al.; aor. ut ἤγαγεν ἀγαγεῖν 18. — 18 ὁ μὲν οὖν] ne hic quidem μὲν iustam oppositionem habet. — παραλαβὼν 15³⁹. — δέσμιος] at solutum esse e vinclis legimus 22³⁰. Sed v. 24²⁷ δεδε-

τὸν νεανίσκον ἀγαγεῖν πρὸς σέ, ἔχοντά τι λαλήσαι σοι“. 19 ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλιάρχος καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν ἔπυν θάνατο. „Τί ἐστὶν ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαι μοι“; 20 εἶπεν δὲ ὅτι „οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαι σε, ὅπως αὐρίον τὸν Παῦλον καταγάγῃς εἰς τὸ συνέδριον, ὥς μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ. 21 σὺ οὖν μὴ ἱκανοποιῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσιν γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαργεῖν μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν, καὶ νῦν εἰσὶν ἑτοιμοὶ προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν“. 22 ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσεν τὸν νεανίσκον, παραγγείλας μηδεὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς

21 πεισθῆς· εἰσὶν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλ. τεσσ. ἑτοιμοὶ τοῦ αὐτὸν ἀνελεῖν, οἱ καὶ ἀνεθ. ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ τοῦτο ποιήσωσιν,

α) 18 νεανίαν BHLF | σοι om. B* | 19 ἐπυνθ. κατ' ἰδίαν A | 20 ὅτι om. vulg. Gig. | εἰς τὸ συν. καταγ. τ. Π. HP, κατ. τ. Π. εἰς τὸ σ. L Gig. Fl. vulg^{cl}em | μέλλον N*, μέλλον N^cABE, μέλλοντα HLP, μέλλοντες min. quid. vulg. Gig. Fl., μελλόντων N^c al. Chrys. | 21 αὐτόν om. Chrys. Gig. | πειν B* ut 12 | ἑτοιμοὶ εἰσι HLP vulg. Gig. Fl. | 22 νεανίαν HLP | παραγγ. αὐτῷ Gig. | πρὸς με AEHLF

β) 19 καὶ ἀναγ. κατ' ἰδίαν] *secessit cum eo et Gig., clam homi]nes (= κατ' ἰδ.) et sec. c. eo et Fl.* | *inquirebat ab eo quid [esset quod haberet illi dicere Fl. | 20 et dixit Gig., qui ait Fl. | αὐρίον ὅπως sec. Fl. | certius ab eo aliquid inquire[re] Fl.* | 21 αὐτοῖς om. Gig., [cave?] *ergo tu [n]e suadaris Fl. | εἰσι γὰρ ἐξ α. πλ. ἄνδρες τ. ἑτοιμοὶ τοῦ αὐτόν ἀνελεῖν, οἱ καὶ ἀνεθ. ἐ. μηδενὸς γεύεσθαι ἕως οὗ τοῦτο ποιήσωσιν, καὶ νῦν π. sec. Fl. | τὴν ἐπαγγ. συν sec. Fl. | 22 tunc trib. Gig. | ne quis sciret Gig. Fl.; pergit Fl. quod sibi nuntiasset*

μένον, 26²⁹ τῶν δεσμῶν τούτων. *Demptis igitur duabus illis catenis (21³³) in custodia militari P. habebatur, ad militem custodientem (28¹⁶) catena vinctus (v. ad 12⁶; Ios. 18, 6, 7 τὸν συνδεδεμένον αὐτῷ [Germano cuidam captivo] στρατιώτην).* — ἐρωτᾶν = *rogare* v. 3³; erat is usus vulgatae linguae Graecae (Steph. Thes.; v. Wilamowitz ap. Schmidt. de Flav. Ios. elocut. p. 516), v. Apollon. Dyse. p. 289²⁰ Bk.: ἐρωτῶ σε νῦν ἐν ἰσθ. τῷ παρακαλῶ σε, λιτανεύω, ἱκετεύω, Hermog. π. μεθόδ. δεινότητ. W. Rhēt. Gr. III. 404: *ἐάν τις εἴπῃ ἐρωτῶ καὶ παρακαλῶ (16⁹) ἀντὶ τοῦ δέομαι (8³¹ al.), ἀκύρως εἴρηκε· τὸ μὲν γὰρ παρακαλεῖν ἢ καλεῖν ἐστὶν ἢ προτρέπεσθαι, τὸ δὲ ἐρωτᾶν πυνθάνεσθαι.* — 19 ἐπιλαβ. τ. χειρὸς Mc. 8²³; *profanorum locos sim. (ut Herodian. 3, 12, 8) v. ap. Wtst.* — ἀναχωρήσας 26³¹. — κατ' ἰδίαν (Polyb. 4, 84, 8) Lc. 9¹⁰ ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν (Lc. 10²³ al.). (In Fl. or. est obliqua ut 22). — 20 συνέθεντο (att.) *convenit inter eos (Io. 9²²; differt locus Lc. 22⁵).* — μέλλον (N*) *ad synhedrium refertur; sed multo praestat μέλλοντες (vulg.). — πυνθάνεσθαι sciscitari, cf. διακινῶσκειν 15 (παρ' αὐτοῦ ex eo sec. Fl.).* — 21 ἐνεδρεύειν τινά (att.) Lc. 11⁵⁴. — ἐπαγγελία *promissio* ut 2³⁹ et saepissime, quamvis proprie sit ἐπαγγέλλεσθαι non *promittere quod aliquis rogat, sed sponte polliceri, quae significatio huic l. apta non est.* Ceterum nescio an ἑτοιμοὶ (15) delendum sit, quod et incertiore loco fertur et in β proxime antecessit. — 22 μὲν οὖν plane sine opposit. ut saepe. — ἀπέλυσεν 13³ al. — *ἐκλαλεῖν Demosth. 1²⁶ (LXX Iudith 11⁹). — ἐνεφάνισας] fit transitus in or.

ἐμέ. 23 καὶ προσκαλεσάμενός τις δὺ τῶν ἑκατοντάρχων εἶπεν· „Ἐτοιμάσατε στρατιώτας [διακοσίους], ὥπως πορευθῶσιν ἕως Καισαρείας, [καὶ] ἱππεῖς ἑβδομήκοντα καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἄπο τρίτης ὥρας τῆς νυκτός, 24 κτήνη τε παραστήσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον διασώ-

23 fere καὶ ἀπὸ τρ. ὧρ. τ. ν. κελύβει ἐτοίμους εἶναι πορεύεσθαι, (24) καὶ τοῖς ἑκατοντάρχοις παρήγγειλεν κτήνος (-νῃ) | ἡγ. εἰς Καισάρειαν· ἐφοβήθη γάρ, μήποτε ἀρπάσαντες αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνωσιν, καὶ αὐτὸς μεταξὺ ἑγκλημα ἔχῃ ὡς ἀργύριον εἰληφώς. (25) ἔγραψεν δέ

α) 23 δύο τινὰς AEHLP, non expr. τινὰς latini | δεξιοβόλους A (lanciariorum vulg. Gig., stipatores copt. syr^p, iaculantes dextra syr^{sch}, hastatos sah.); cf. β

β) 23 εἶπεν αὐτοῖς syr^p c.* | διακοσίους post στρατ. om. Fl. | qui eant . . . . usque in C. Fl. | ἱππεῖς (sine καὶ) ἑκατὸν sec. Fl., ἑκατὸν etiam 137. syr^p mg. sahid., XX Gig. | δεξιολ.] pedites Fl. | ἀπὸ κτέ.] est ab hora noctis tertia imperat ut parati [essent ad] eundem Fl.; it. syr^p mg. (ad ἐτοιμάσατε κτέ., male) parati estote exire; qui exeant syr^{sch} ante ἀπὸ | 24 Fl. et centurionibus praecepit uti iumenta [praepraeparant]; it. syr^{mg} (v. ad 23) pergit et centuriones iussit ut etiam iumentum (iumentum et. syr^{sch}) pararent; Gig. v. 24 et iumenta parata sint | pergit Fl. et imponeret (leg. -rent) P. et deducerent per noctem . . . . (desunt reliqua). Per noctem et. syr^p mg. ante διασώσ.; id. c.* post διασ. in Caesaream (137 εἰς Καισ. post ἡγεμόνα)

rectam ut 14. — 23 τινὰς δύο (Lc. 7¹⁹) non potest esse „circiter duos“; id enim sit „vel unus vel duo vel tres“; sed est „quosdam duos“ (certos homines, quibus confidebat, B. Weiss); it. τινὲς δύο νῆες (Thuc. 8, 100, 5), εἰς τις Il. I, 144 al. — prius διακοσίους spuriū videtur, it. καὶ ante ἱππεῖς; ita στρατιώτας complectitur ἱππεῖς et δεξιολάβους. Est haec lectio in Flor.; in vulgata lectione primum offendit permagnus numerus militum qui ad tuendum unum hominem comparantur, deinde quod στρατιῶται distinguuntur non modo ab equitibus (quod ex usu et graeco et latino recte fit, v. ad 31), sed etiam a δεξιολάβοις, i. e. peditum genere, quasi tertium aliquod genus, denique quod hi στρατ. iubentur usque Caesarem ire, quod faciunt equites tantum, v. 32. — δεξιολάβοι nusquam commemorantur praeterquam a Iohane Lydo (saec. VI, ap. Constant. Porphyrog. de thematibus I, 1) et a Theophylacto Simocatte (IV, 1, saec. VII), apud quos sunt genus peditum levis armaturae, dist. a peltastis et a sagittariis. Nomen ipsum obscurissimum, quod Suidas (it. schol. Matth.) explicat per παραφύλακες (stipatores copt. syr^p), sed plerique vertunt lancearii vel sim. (lat. interpr., syr^{sch}, sahid.). In Flor. simpliciter pedites positum est. — ἀπὸ τρίτης ὥρας] inde a III. h. parati esse iubentur, v. β. Numerantur autem noctis horae XII, sicut et diei, ab occasu solis ad ortum. Marquardt Röm. Privatalt. I, 253 sqq. — 24 in α transitus fit ex or. recta in obliquam, non addito novo verbo finito, qua ratione subobscura constructio facta est. Buttmann p. 330. Melius, quamquam prolixius, in β. — κτήνος iumentum Lc. 10³⁴; cur hic pluribus opus fuerit (κτήνη, sed iumentum syr. utr.), vix satis perspicitur. — παραστήσαι (33) praesto sistere, cf. Mt. 26⁵⁸. LXX 2 Macc. 12³. — ἐπιβιβάξιν Lc. 10³⁴. 19⁵⁵ (att.). — διασώξεν cf. 27⁴⁴ al. — Φήλικα] Antonius Felix, imp. Claudii libertus, Pallantis frater, a Tacito (Hist. V, 9) dicitur in Iudaea

σωσι πρὸς Φήλικα τὸν ἡγεμόνα, 25 γράψας] ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον· 26 „Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν. 27 τὸν ἄνδρα τοῦτον συλλημφθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλάμην, [μαθὼν] ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. 28 βουλόμενός τε ἐπιγινῶναι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν· 29 ὃν

27 βοῶντα καὶ λέγοντα?

α) 25 ἔχουσαν KBE, περιέχ. AHLP | 27 αὐτὸν post ἐξειλ. add. HLP | ὑπ' αὐτ. ἀναιρ. Gig. | 28 βουλ. δὲ HLP Gig. | γινῶναι EHLP | αὐτὸν post κατήγ. Bms (B* om. κατήγ. . . αὐτῶν) EHLP | αὐτῶν om. Gig.

β) 24 post ἡγεμ. (εἰς Καισ.) 137. syr^p c.* Gig. (Cassiod.) vulgcl^{em}: ἐφοβήθη γὰρ, μήποτε ἀρπάσαντες αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείνωσιν (ἀποκτείν. 137; eum add. syr), καὶ αὐτὸς μεταξὺ ἐγκλημα ἔχη ὡς ἀργύριον ἐληφώς | 25 scripsit autem epistolam habentem formam hanc (in qua haec syr) Gig. syr^p mg. | 26 Φήλ. τῷ κρ. ἡγ. sec. Gig. | καὶ ante μέλλ. om. Gig. | μαθὼν κτέ.] clamantem et dicentem (176 β) se esse civem Rom. Gig. | 28 illum accusabant Gig.

per omnem saevitiam ac libidinem ius regium servili ingenio exercuisse; v. etiam Ann. 12⁵⁴ (a. 52 p. Chr.): *frater eius (Pallantis), cognomine Felix, iam pridem Iudaeae impositus et cuncta malefacta sibi impune ratus tanta potentia subnixo* (fratris Pallantis scil., qui plurimum apud Claudium poterat). Iam multos annos provinciae vel parti eius tum praefuerat, c. 24¹⁰, Proleg. p. 21 sq. *Ἡγεμὼν* autem semper dicitur in NT. *procurator* Iudaeae (Lc. 20²⁰ al.; etiam Ioseph. Ant. 18, 3, 1 al.). Schürer I², 380. — addit β rationem: timuisse tribunum, ne, si aliter fecisset, Iudaei impetu facto Paulum interficerent. Non poterant ex castris illum eripere; sed ne manere quidem in castris poterat. Ad *μήποτε* cf. 5³⁹. Lc. 21³⁴. Hebr. 4¹ al.; *ἀρπάσαντες* ut v. 10; *μεταξὺ* postea 13⁴²; *ἐγκλημα ἔχη* v. 29 (ap. procuratorem scil.). — 25 *γράφας*] auget constructionis molestiam in α, quod hoc quoque ptc. illi *εἶπεν* v. 23 subiectum est; in β omnia plana. — *περιέχουσαν κτέ.]* hoc argumento, his verbis conceptam (it. 15²³ β), cf. *περιέχειν τὸν τρόπον τοῦτον* (de epistulis sim.) 1 Macc. 15². 2 Macc. 11¹⁶. Ios. Ant. 12, 4, 10. 13, 4, 9. 14, 10, 11. papyr. Berol. nr. 19 (*περιοχή* Act. 8³²). *Τύπος* de forma, ratione (τ. *διδαχῆς* Rom. 6¹⁷), 3 Macc. 3³⁰ ὁ τῆς ἐπιστολῆς τύπος οὕτως ἐρέγραπτο. Verum unde Lucae haec notitia? Nescimus profecto, et videri potest ipse de se composuisse. Neque tamen vera epistula Lysiae ab hac nimium differebat. — 26 de praescriptione cf. 15²³. — *Κλαύδιος* v. ad 22²⁸; Lysias primitus ei nomen fuerat, civitate accepta cognomen factum, cf. ad 13⁹. — *κρατίστος* est usitata appellatio hominum dignitate praestantium, cf. 24³. 26²⁵; hinc *κρατίστε Θεόφιλε* Lc. 1³, ut etiam ap. prof. in librorum principiis (Dionys. Hal. de orat. ant. praef. ὦ *κρατίστε Ἀμμαῖς*, al.). V. Otto Ep. ad Diogn. p. 79 sqq. (ed. Lips. p. 53 sqq.). — 27 *ἐξειλάμην* 7¹⁰ al. — *μαθὼν κτέ.]* qua ratione id comperit, tacere satius erat. Etiam magis a veritate rerum recedunt verba sec. Gig. — 28 *βουλόμενος κτέ.* cf. 22³⁰. — *ἐνεκάλουν* 19³⁸. — 29 *ἐγκαλεῖσθαι* pass. 19⁴⁰. — *ζήτημα* 15². 18¹⁵ al. —

Ἐϋθρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔχοντα ἐγκλημα]. 30 μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα ἔσεσθαι, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρὸς σέ, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. ἔρρωσο“. 31 οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ

29 fere eúrōn οὐδὲν περισσότερον ἐγκαλούμ. ἢ περὶ τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τινος (?), μηδὲν δὲ ἄξ. θαν. πράσσοντα, ἐξήγαγον αὐτὸν μόλις τῇ βίᾳ

α) 29 δὲ om. LP | ἐγκλημα ἔχοντα ELP | 30 μέλλειν ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων HLP; at vulg. Gig.: *et cum mihi perlatum esset de insidiis quas (insidia quam Gig.) paraverant illi (ei Iudaei Gig.)* | ἐξ αὐτῶν NAE, ἐξαυτῆς BHLP, om. vulg. Gig. | αὐτὸν post ἔπ. Gig. syr^{sch} | τὰ πρὸς αὐτὸν EHP, it. sed om. τὰ B (syr^{sch}), nihil nisi αὐτοῦς NA (ut dicant apud te vulg.) | ἔρρωσο NEL vulg^{clm} (ἐρρωσθε HP), om. AB Gig. alique lat. | 31 διὰ τῆς νυκτός HLP

β) 29 εὔρων (sic) 137 | νόμου] add. 137 (om. αὐτῶν puto) Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τινος, it. syr^{mg} mg. *legis Mosis et (de) Iesu quodam*; Gig. sic.: *quem inveni nihil amplius accusari, quam de lege M. et de I. quodam* | post ἔγκλ. ἔχ. 137. syr^c c.* ἐξήγαγον αὐτὸν μόλις τῇ βίᾳ; Gig.: *nihil tamen dignum mortis facientem, quem vix eripui de vi* | 30 v. α | κατηγ. λέγειν . . ἐπὶ σοῦ] Gig. *accusator* (sic) *ibi venire ad tuam cognitionem* | 31 αὐτοῖς om. Gig. | διὰ v. post Ἀντ. sec. Gig.

τοῦ νόμου cf. 18¹⁵ (ubi est ζητ. περὶ νόμου, cf. 25¹⁹; sed hic iam praecessit περὶ). Vix bene νόμου Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τινος (hoc ex 25¹⁹) syr. al.; nam neque erat cur tribunus haec curiosius quaereret atque adeo indicaret, neque de Iesu coram eo nisi aramaice dictum erat, quantum quidem narraverit scriptor. Ad περισσότερον (?) β cf. Lc. 12⁴ al. — ἄξιον θαν. ἢ δεσμῶν ut 26³¹ (25²⁵); δεσμά de duriore custodia intellegendum. Ἐχοντα ἐγκλημα accusari ut att. (Aliter Gig. [β], cf. 26³¹; quae adduntur in syr Gig. 137: ἐξήγαγον αὐτὸν [δν ἐξ.] μόλις τῇ βίᾳ [24⁷], constructioni minime bene applicantur, nisi quidem εὔρων [v. v. l.] scripserimus. Τῇ βίᾳ esse vid. eadem vi qua antea.) — 30 incertior est lectio; Griesb. deleri voluit εἰς τὸν . . ἐξ αὐτῶν; in vers. aethiop. rom. pro μηνυθείσης . . σε nihil est nisi *et propterea nisi ad te illum virum*, = καὶ διὰ τοῦτο ἔπεμψα πρὸς σέ τὸν ἄνδρα. Μηνυθ. ἐπιβουλῆς ἔσεσθαι (vel μέλλειν ἔσ., 24¹⁵ al.) est constructio mixta ex μηνυθέν(τος) ἐπιβουλὴν ἔσεσθαι et μηνυθείσης ἐπιβουλῆς ὡς ἐσομένης, v. Buttm. p. 273. — ἔπεμψα] aor. „epistolaris“ (Burton [v. ad 22²²] p. 21), ut Eph. 6²². — παραγγείλας] nondum hoc fecerat, neque fecisse narratur nisi in Tertulli oratione 24⁸. Sed ex hoc l. per se intellegitur, postero die Lysiam, cum eum Iudaei adissent, in hunc modum respondisse. — τὰ πρὸς αὐτόν cf. 24¹⁹ al. — ἐπὶ σοῦ cf. 15² β. 25⁹ al. — ἔρρωσο (quod non magis quam alia in h. v. testimoniis satis tutum est) deesse nullo modo poterat. 15²⁹. — 31 μὲν οὖν ut 22. — διατάσσειν 18²; παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν Lc. 3¹³; Lc. 17⁹ sq.; al.; κατὰ τὸ ὀρισμένον Lc. 22²². — ἀναλαβόντες cf. 20¹³. — διὰ νυκτός (β 24) cf. 17¹⁰, ut illic de itineris principio, non de fine quoque. Distabat enim Antipatris, quam Herodes M. in honorem patris sui loco vici *Kapharsaba* (quod nomen hodie quoque manet, *Kefr Saba*) condiderat, ab Hierosolymis milia p. XLII, a Caesarea XXVI (milia

νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα, 32 τῇ δὲ ἐπαύριον ἑάσαντες τοὺς ἱππεῖς ἀπέρχεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν. 33 οὔτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολήν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. 34 Ἰαναγνοὺς δὲ καὶ ἐπερωτήσας ἀπὸ ποίας ἐπαρχίας ἐστίν, καὶ πυνθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, 35 „Διακούσομαι σου“, ἔφη, „ὅταν“ καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται“, κελεύσας ἐν τῷ πραιτωρίῳ τῷ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι αὐτόν.

CAP. XXIV.

1 Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ πρεσβυτέρων τινῶν καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οὔτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγε-

34 ἀν. δὲ τὴν ἐπιστολήν, ἐπηρώτησεν τὸν Παῦλον. „Ἐκ ποίας ἐπαρχίας εἶ“, ἔφη. „Κίλιξ“. καὶ πυνθόμενος ἔφη. (35) „Ἀκούσομαι σου, ὅταν

α) 32 πορεύεσθαι HLP, ut irent vulg. | ἐπέστρεψαν N | 34 ὁ ἡγεμὼν post ἀναγνοὺς δὲ HLP | ἐστίν post Κιλ. N* A | 35 κελεύσας N* (-σαντος N*) ABE: ἐκέλευσέ τε HLP vulg. Gig. | τοῦ Ἡρ. NAE, om. art. HLP | αὐτὸν post ἐκέλ. τε HLP.

Cap. XXIV. 1 πέντε] τινας A | πρ. τινῶν] τῶν πρ. HLP (τινῶν πρ. Gig.) | τινος Τερτ. Gig.

β) 32 sq. ἑάσαντες . . ἀναδόντες] relictis militibus ad castra cum solis equitibus venerunt in C. et cum tradidissent Gig. | 33 αὐτῷ om. Gig. | 34 137. syr^p mg. ἀναγνοὺς δὲ τὴν ἐπιστολήν (καὶ ἀν. τ. ἐπ. Gig.) καὶ ἐπερ. (ἐπηρώτησεν rectius sec. syr^p Gig., sine καὶ) τὸν Παῦλον. „Ἐκ (it. ἐκ Gig.) ποίας ἐπαρχίας εἶ“, ἔφη „Κίλιξ“ (καὶ ἔφη „Κιλικίας“ sec. syr), καὶ πυνθόμενος ἔφη. „Ἀκούσομαι κτέ. Gig. post ἐπηρεατ. ἐκ ut α, sed om. ὅτι ἀπὸ Κιλ. habetque εἶπεν Διαν. σ. sine ἔφη | καὶ ante οἱ om. 137. Gig. al. minusc. et lat.

Cap. XXIV. 1 ἡμ. πέντε Gig. | οὔτινες] et Gig.

metrorum nostrorum LXIII et XXXIX). Schürer II², 115 sq. De artic. τὴν Ἀντ. cf. ad 17¹. 20¹³. — 32 ad ἑάσαντες subiectum est οἱ στρατ. sensu arctiore, quo pedites significat, ut Demosth. 4²¹ στρατιώτας . . καὶ μετὰ τούτων ἱππέας. In hac parte itineris nihil iam opus erat tantis copiis. (Longe aliter sed male Gig.: ἑάσαντες τοὺς στρατιώτας [sed in Gig. quoque subiectum est οἱ στρατ.] εἰς τὴν παρεμβολήν [Antipatride] μόνοις τοῖς ἱππεῦσιν ἦλθον εἰς K. Haec emendantur addito ὑποστρέψαι post στρατιώτας, repositoque ἐκατόνταρχοι pro στρατιώται.) — 33 οὔτινες ad ἱππεῖς. — εἰσελθ. εἰς τὴν K. (refertur artic. ad 23) ut 10²⁴. — *ἀναδόντες Polyb. al. — παρέστησαν 24. 9⁴¹. — 34 ἐπαρχία provincia (ut Polyb. al.) 25¹. ποίας = τινός ut 4⁷ al. De provincia nihil in epist. perscriptum erat. In β est dialogus, cf. 5³⁰. — 35 *διακούμεν paullo fortius quam ἀκούειν, de iudice Polyb. (Wtst.), LXX Deut. 1¹⁶ (proprie = διὰ τέλους ἀκούειν). — κελεύσας i. e. ἐκέλευσέν τε, quae est v. l. v. Proleg. p. 20. — πραιτώριον] extruxerat sibi palatium Herodes M. Caesareae, quod iam praesidium Romanorum factum erat et inde πραιτ. vocabatur; cf. πραιτώριον palatium Hierosolymis ab eodem exstructum Mt. 27²⁷ al. Comparant etiam Cic. Verr. II, V, § 30 illa domus praetoria (Syracusis), quae regis Hieronis fuit. Erat haec custodia satis lenis, qualis conveniebat in tali crimine.

Cap. XXIV. 1—23 Caesareae apud Felicem fit accusatio Pauli et defensio; ampliatur causam procurator. — 1 πέντε ἡμ.] cf. ad 12. — πρεσβυτ. τινῶν] legatis synhedrii. — *ῥήτορω

μόνι κατὰ τοῦ Παύλου. 2 κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος λέγων· 3 „Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ διορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ, ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας. 4 ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλείον σε κόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαι σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπεικειᾷ. 5 εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν καὶ κινοῦντα

α) 2 αὐτοῦ om. B | 3 διὰ σοῦ om. Gig. | καὶ πολλῶν διορθ. sec. vulg. Gig. | κατορθωμάτων HLP | τῷ ἔθν. τούτῳ om. vulg., in hac gente Gig. | τε καὶ om. Gig., it. syr^{sch}, qui πάντες; v. comm. | 4 κόπτω A* ut vid. (fuit ante κ ε litt.): ἐγκόπτω (fatigem syr^{utr}, molestus sim (vel simil.) salid. copt.; protraham vulg., traham Gig.) | συντόμως om. A* ut vid. | ἐπεικεια B | 5 τοῦτον τὸν ἄ. vulg. Gig.

β) 4 et ne diutius Gig. | oro breviter nos audiat clementia tua Gig. | 5 invenimus Gig. syr^{sch}

causidicus (Photius Suidas ῥήτωρ· συνήγορος, δικολόγος; Thom. Mag. p. 324 sq. δ. τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ὁ δῆμῳ συμβουλευών· ὕστερον δὲ καὶ ὁ παρ' ἐνὸς τινος καλούμενος ἐν δικαστηρίῳ λόγοις καὶ συνηγορίαις βοηθήσων —, ὃς καὶ συνήγορος καὶ δικολόγος καλεῖται). Ita et. papyr. (ut pap. Berolin. nr. 15. 19²). — Τέρτυλλος Tertullus (v pro u ut in Ῥωμύλος al., v. Dittenberger Herm. VI, 293 sqq.), nomen haud infrequens (C. I. Gr. 3001. 4337). Erat Iudaeus et ipse, v. 3. 5 sqq. — οἵτινες pro οἷ ut 23³³. — ἐνεφάνισαν (23¹⁵), = χάρτην ἔδωκαν (schol.). — 2 κληθέντος] statim id eodem die vid. factum esse. — αὐτοῦ (om. B) abesse potest, v. 21¹⁰. — 3 oratio Tertulli (3—8) qualis hic exhibetur, exilitate summa et infantia causa ipsa plane condigna est; sed sciri non potest, quid oratori, quid scriptori (qui facile ipse audire potuit) debeatur. Habet tamen ex more exordiolum qualecunque (3. 4), quo orator benevolentiam iudicis adulatione captat. — εἰρήνης] scilicet Felix et latrocinii extirpandis operam non sane felicem dederat, et Aegyptii illius conamina represserat (21³⁸); sed tamen eius primum culpa seditiones turbaeque adeo creverunt, ut inde sensim funestum bellum Iudaicum proveniret. V. Ioseph. Ant. 20, 8, 5 sq. B. Iud. 2, 13, 2 sqq. — τυγχάνειν τινός (att.) 26²². 27⁸. Lc. 20³⁵ (raro praeterea NT.). — *διόρθωμα (Aristot. Plut.) emendatio. — ἔθνος de pop. Iud. v. 10. 10²². 26⁴. 28¹⁹. Lc. 7⁵. 23². Io. 11⁴⁸. 50—52 (in sermone elegantiore et maxime coram alienigenis; alioquin λαός 26¹⁷. 23. 3²³ al.). — πρόνοια Rom. 13¹⁴. — *πάντῃ cf. *πανταχῇ (ubique) 21²⁸, ubi πάντας παντ. ut hic πάντῃ (omni modo ut vid.) τε καὶ πανταχοῦ, ap. Plat. Aristot. Polyb. πάντῃ (καὶ) πάντως. Apparet haec cum prioribus esse coniungenda (Lachm.). — ἀποδεχέσθαι cum plausu excipere, 2⁴¹ (att.), scil. ταῦτα. — κράτιστε 23²⁶. — Φῆλιξ scrib., non Φήλιξ, quia ι et υ ante ξ corripuntur (κῆρυξ, Φοῖνιξ), Kühner Gr. I, 2³ 320. — μετὰ πάσης εὐχαριστίας] cf. μ. π. παρρησίας 28³¹. Εὐχαριστία saepe NT. (Polyb.). — 4 ἐπὶ πλείον 20⁹. — non aptum ἐγκόπτειν impedire (1 Th. 2¹⁸ al.), aptum κόπτειν fatigare, cf. κόπος κοπιᾶν (Demosth. Proem. 29 ἵνα μήθ' ὑμῖν ἐνοχλῶ μήτ' ἐμαυτὸν κόπτω). — *συντόμως negligentius pro συντόμ. λεγόντων. Est haec communis oratorum promissio. — τῇ σῇ ἐπεικειᾷ (ἐπεικ. B vulgaris scrib. ratio sec. pronuntiationem quae tum erat, ut πείν, 23¹²)] pro benignitate tua. — 5 sqq. est in α (non plane item Gig.)

στάσεις [πᾶσιν τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην], πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, 6 ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέειρασεν βεβηλῶσαι, ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἡδεληήσαμεν κρίναι· 7 παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλίαρχος μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, 8 κελεύσας τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἐρχεσθαι ἐπὶ σέ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγινῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ“. 9 [συνεπέθεντο δὲ καὶ] οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκον-

5 οὐ μόνον τῷ γένει ἡμῶν, ἀλλὰ σχεδὸν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, | 9 εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, συνεπ.

α) 5 στάσιν HLP syr^{tr} sah. | τῆς αἰρ. τῶν Ναζ. vulg. Gig. | 6 vv. καὶ κατὰ τὸν usque ad 8 ἐπὶ σέ om. SABHLP (omiserat etiam C) amiat. al. lat. sahid. copt.; habent E vulg^{clm} Gig. alii lat. (Cassiod.) syr^{tr} Chrysost. Cf. comment. | quem apprehensum volumus Gig. amiat.² vulg^{clm} | νόμον ἡμῶν Gig. vulg. | quid. min. ἡβουλήθημεν (ἔβ.) | κρίνειν pars codd. (κρίναι E Chrys.) | 7 παρελθὼν] quidam ἔλθων (intercedens Gig., al. lat. superveniens, transiens) | μετὰ πολλ. β.] quidam βία πολλῇ | eripuit eum de manibus nostris Gig. amiat.² vulg^{clm} | ἀπήγαγε] quid. ἀφείλατο, et add. καὶ πρὸς σέ ἀπέστειλε (et ad te misit eum add. syr^{sch}; ignorat haec Chrysost.); f Scriveri pro μετὰ πολλῆς . . ἐπὶ σέ hab. ἤρπασεν αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν πέμψας πρὸς σέ, cf. 23 30 | 8 κελεύσας . . ἐπὶ σέ om. Gig. (ante te [s. ad te] venire vulg^{clm} al. lat.) | αὐτὸς om. A* Gig. (potes [δύνασαι et. codex gr.] diligentius inquirere de omnibus his quibus eum accusamus)

β) 5 πᾶσιν . . οἰκ.] Gig. non tantum generi nostro, sed fere universo orbi terrarum et omnibus Iudaeis (haec et omn. Iud. ex α admixta vid.) | 9 137 syr^p c.* εἰπόντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα, συνεπέθ. καὶ

constructio impeditissima et ἀνακόλουθος, eo molestior, quod orator loquitur. Sed ferendum hoc, quia excerpta ex oratione legimus, non orationem; verum non ferri potest quod sec. x etc. hoc monstrum oratoris post pauca verba iudicem ex reo (παρ' οὗ 8 post ὃν ἐκρατήσαμεν 6) cetera quaerere iubet. Casu igitur in quodam antiquissimo libro ea quibus Lysiae mentio continebatur excidisse videntur; cum desint D Fl., de β vix quicquam statui potest. — 5 λοιμοὶς pestis de homine iam Demosth. 25⁸⁰ ὁ φαρμακὸς, ὁ λοιμός; tum LXX Ps. 11. 1 Macc. 15²¹ al. — κινεῖν στάσεις ut κ. παραχῇ Ioseph. B. Iud. 2, 9, 4; τοῖς Ἰουδ. est dat. incomm., ut vel de Iudaeis quibusdam concitatis vel de Graecis cogitare possis. (Cf. Gig.: οὐ μόνον τῷ γένει ἡμῶν [7 19], ἀλλὰ σχεδὸν [13 44 al.] πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ.) Οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες 17 6. add. 21²³. — *πρωτοστάτης e re milit. sumptum (Thuc. al.; στρατηγὸς πρωτ. Iob 15²⁴). — Ναζωραῖοι Christiani dicebantur Iudaeis cum contemptu ab Ἰησοῦ τῷ Ναζωραῖῳ (Io. 1 47), ut Χρηστῖανοί Graecis 11 26. — αἵρεσις aliis locis (5 17. 15 5. 26 5) nihil habet vituperationis, neque hic habere videtur nisi propter v. 14, ad quem v. — 6 πειράζω 9 26. 16 7. — βεβηλοῦν profanare Mt. 12 5. LXX. — ὃν καὶ] hoc ὃν καὶ facit τὸ ἀνακόλουθον. — κρατεῖν τινα comprehendere cf. 3 11, saepe NT. (LXX). — κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν Io. 18 31. — 7 παρελθεῖν advenire (att.) Lc. 12 37. 17 7. — μετὰ βίας 5 26. — χειρῶν cf. 12 11. — 8 κελεύσας 23 35. — παρ' οὗ] Lysia. — ἀνακρίνας (sc. αὐτόν) 4 9. 12 19. 23 18. — 9 συνεπέθεντο una aggredi ut att., cf. ἐπιτίθεσθαι 18 10. — οἱ Ἰουδαῖοι i. e. principes Iudaeorum,

τες ταῦτα οὕτως ἔχειν. 10 ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέγειν· Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθύμως τὰ περὶ ἑμαντοῦ ἀπολογοῦμαι, 11 δυναμένου σου ἐπιγνῶναι, ὅτι οὐ πλείους εἰσὶν μοι ἡμέραι δώδεκα, ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. 12 καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐχρόν με πρὸς τινα διαλερόμενον ἢ ἐπίστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς οὔτε κατὰ τὴν πόλιν, 13 οὐδὲ παραστήσαι δύνανταί σοι περὶ ὧν νυνὶ κατηγοροῦσίν μου. 14 ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδόν, ἦν

α) 10 ἀπεκρ. τε SABE | λέγειν] *dicens* Gig. Cassiod. | ἐτῶν] *χρόνων* Gig. | κριτὴν σε τούτῳ τ. ἔ. Gig. | κριτὴν δίκαιον E syr^p text. (non item mg.), et agn. Chrysost. | εὐθυμότερον HLP | 11 σου om. A | γνῶναι HLP, *verum scire* Gig. | πλείους ante ἡμ. Gig. | δεκαδύο HLP (cf. 197) | προσκυνῆσαι E vulg. Gig. (hic post *Hieros.*) | ἐν Ἱερ. LP | 12 ἢ] *neque* Gig. | ἐπισύστασιν HLP; *dissensiones moventem* Gig. | κατὰ τ. πολ.] *in foro* syr^p mg. | 13 οὔτε AEHL | *quicquam post παραστ.* Gig. | σοι om. HLP Gig. | νῦν EHL

β) 10 λέγειν . . κριτὴν] syr^p mg. *defensionem habere pro se, statum autem assumens divinum dicit: Ex multis annis es iudex*

ut Io. 18^{14.31} al. — φάσκοντες 25¹⁹. Rom. 1²², *dictitantes* (ut opponatur rei veritas, ut saepe ap. alios quoque). — 10 νεύειν *nutu significare* Io. 13²⁴ (c. acc. et inf. Hom. II. VIII, 246). — ad ea quae in syr^p adduntur cf. 26¹ (β); sed parum perspicitur quid sit *status divinus*. — κριτὴν] nihil opus δίκαιον (v. l.); hoc enim confidere se dicit, quod F. institutorum Iudaicorum diuturno usu bene gnarus sit. Cf. 26² sq. Continet autem δίκαιον adulationem quae Paulum parum deceat, quicquid dicit Chrysostomus. — *εὐθύμως *bono animo* (*εὐθυμος 27²⁶, εὐθυμεῖν 27^{22.25}), att. — τὰ περὶ ἐμ. ἀπολογοῦμαι] ταῦτα ἀπολογούμενον 26²⁴ (sim. att.), *profero ea quae de me mihi dicenda sunt*. Non habet haec oratio exordium absolutum, sed tamen (ut loquuntur rhetores) προοιμιακὴν ἔννοιαν (11). — 11 statim ad crimen seditionis accedens primum hoc dicit, paucos dies se in urbe commoratum ne tempus quidem ad agitandam multitudinem habuisse. — δυναμένου] si inquirere voveris. — οὐ πλείους 23¹³. — δώδεκα] varie numerum computant; sed simplicissimum est sine dubio, e septem diebus 21²⁷ et quinque 24¹ eum colligere (B. Weiss). Et constabit ratio, si sumamus nunc Paulum diem adventus excludere; itaque quinque erunt usque ad comprehensionem (v. ad 21²⁷), octo vel septem (v. ad 23^{11.12}) usque ad c. 23³²; atque si septem, quinque e 24¹ simpliciter addentur, si octo, adhibebitur ad 24¹ illa ratio, qua saepe diem ipsum a quo computabant addere solebant. — v. l. δεκαδύο v. ad 197. — προσκυνήσων 8²⁷ (εἰς Ἱερ. cum ἀνέβη coniung.). Erat haec res inter eas ob quas P. Hierosolyma adierat, atque ob eam ipsam causam diem pentecostes ibi agere voluerat (20¹⁶). — 12 διαλερόμενον disputantem ut 17¹⁷ al. — ἐπίστασις *concursum*: ἐπίστασις τῆς κακίας 2 Macc. 6³ (cf. 2 Cor. 11²⁸); ἐπισύστασις (v. l.) est magis coniuratio contra alqm, ut Num. 26⁹. — συναγωγαῖς v. ad 6⁹. — 13 οὐδὲ] sententia v. 12 idem valet atque οὐδαμῶς εὐχρον; iam sequitur οὐδέ ut alias post negationem simplicem. Buttm. p. 315 adn. — παριστάναι h. l. argumentis probare (att., Lys. 12⁵¹). — νυνὶ 22¹. — 14 unum crimen (πρωτοστάτην κτέ., 5) confite-

λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτως λατρεύω τῷ πατρὶ ὁ θεὸς, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον καὶ τοῖς ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις, 15 ἐλπὶδα ἔχων εἰς τὸν θεόν, ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσσεσθαι δικαίων τε καὶ ἀδίκων. 16 ἐν τούτῳ καὶ αὐτὸς ἀσκῶ ἀπρόσκοπον συνειδήσιν ἔχειν πρὸς τὸν θεόν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διαπαντός. 17 δι' ἐτῶν δὲ πλείονων ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην καὶ προσφοράς, 18 ἐν οἷς εὖρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου οὐδὲ μετὰ θορύβου, τινὲς [δὲ] ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, 19 οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ παρῆναι καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρὸς ἐμέ.

α) 14 *sectam quam dicunt isti* om. αἰρ. Gig., *pergens sicut* (sic vulg.) *deservio* (sectam pro ὁδόν et. vulg.; in ea ipsa doctrina quam dicunt colo syrsch) *patri deo* (meo) vel sim. lat. | πᾶσι om. B | τὸν om. B | ἐν τοῖς om. ^{sc}AHLP (in lege et prophetis vulg. Gig. syrsch) | 15 *εἰς* | πρὸς NC | οὗτοι om. ^{sc}Gig | νεκρῶν post ^{sc}ε. EHL, ἐν v. syrsch | 16 ἔχων HLP Gig. | διαπαντός ante πρὸς E Gig. | 17 παρεγενόμην post πλείονων HLP (post multos autem annos veni in meam gentem elemosinas etc. Gig.), post προσφοράς ^{sc}ε, om. παρεγ. A | 18 ἐν οἷς HLP: ἐν αἷς ^{sc}ABCE | δὲ post τινὲς add. ^{sc}ABCE; et quidam ab *As. Iud.* Gig.; nisi quod tumultuati sunt quidam syrsch | τῶν ante ἀπὸ add. CE, Ἰουδαῖοι v. hab. E | 19 πρὸς με HLP

β) [18 post θορύβου vulgsix demid. et apprehenderunt me clamantes et dicentes: Tolle inimicum nostrum (virum demid.). Cf. 21 36 β. 28 19 β.]

tur, sed crimen non esse docet. — ὁδόν 22₄ al. — an leg. ἦν λέγουσιν [αἵρεσιν] οὗτοι, *eam ipsam quam isti dicunt?* Cf. Gig. syrsch; supra ad 5. Verum P. concedere non potest hanc αἵρεσιν esse, aliis αἰρέσεσι ut Pharisaeorum consimilem. Cf. 1 Cor. 11₁₉. — λατρεύω 7₇ al. Anz 296. — πατρὶ v. ad 22₃; ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν 22₁₄. Sunt Graecis quoque θεοὶ πατρίων, v. Wtst.; Kypke p. 122. — κατὰ ut κατὰ τὰ ἔθνη 21₂₁; ἐν τοῖς προφήταις 13₄₀; νόμος et προφηταὶ ut 13₁₅ al. — 15 ἐλπὶδα ἔχων εἰς τὸν θεόν ut ἐλπίζειν εἰς 1 Petr. 3₅. 2 Cor. 1₁₀ al. (LXX Ies. 51₅; Buttmann 152 sq.). — ἦν (ἐλπὶδα) προσδέχονται (expectant) ut Tit. 2₁₃; ἐλπίς sic dicitur id quod speratur. — αὐτοὶ οὗτοι] quatenus quidam sunt Pharisei. — ἀνάστασιν κτέ. cf. ad 23₆. — μέλλειν ἔσσεσθαι v. ad 11₂₃. — 16 ἐν τούτῳ propterea, Io. 16₃₀; cf. ἐν ᾧ quoniam Hebr. 2₁₈ al. — καὶ αὐτὸς] non minus quam hi. — *ἀσκεῖν laborare, studere ut att.; est verbum lectius. — ἀπρόσκοπος Phil. 1₁₀ al. (non est ap. prof.), cf. προσκοπτεῖν Rom. 14₂₁, προσκοπή 2 Cor. 6₃. — συνειδήσις 23₁. — διαπαντός 2₂₅. Repulsis criminibus ex se quaedam addit P. ad se causamque suam cognoscendam idonea. — 17 διὰ post, v. ad 1₃. Non adierat P. Hieros. post c. 15. — ἐλεημοσύνας ποιεῖν 10₂; εἰς τὸ ἔθν. cum his coniung.; de re, quae in Actis diserte non commemoratur, v. ad 19₂₁. — προσφοράς 21₂₆. — 18 ἐν οἷς] inter quae, ut 26₁₂. Sec. ^{sc} al. ἐν αἷς, προσφοραῖς, quamvis dici non possit εὖρόν με ἐν ταῖς προσφοραῖς. — ἡγνισμένον 21₂₆. — οὐ μετὰ κτέ.] iterum hoc urget, v. 12, quod gravissimum esse debebat iudici. — τινὲς [δὲ]: non habet oppositionem δέ, et si dicere voluisset P. „non hi me invenerunt, sed Asiani quidam“, id ipsum οὐχ οὗτοι adiciendum erat. — 19 εἴ τι ἔχοιεν] dici non poterat εἶχον, neque enim plane negat P. habere illos quod sibi crimini dent (cf. λόγον ἔχειν πρὸς τινα 19₃₈; ἔχειν τι κατὰ τινος Mt. 5₂₃ al.); neque vero εἰ ἔχουσι recte se habebat de personis

20 ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, τί εὗρον ἀδίκημα στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, 21 ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς ἧς ἐκέκραξα ἐν αὐτοῖς ἐστῶς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον ἐφ' ὑμῶν“. 22 ἀνεβάλετο δὲ αὐτοὺς ὁ Φῆλιξ, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπας· „Ὅταν Ἀνσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς“, 23 διαταξάμενος τῷ ἐκατοντάρχῳ τηρεῖσθαι αὐτόν, ἔχειν τε ἄνεσιν καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρετεῖν αὐτῷ. 24 μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς [παραγεγόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ [ιδίᾳ] γυναικί, οὔσῃ Ἰου-

24 fere Δρούσιλλα ἡ γυνὴ τοῦ Φήλικος, οὔσα Ἰουδαία, ἡρώτα ἰδεῖν τὸν Παῦλον καὶ ἀκούσαι τὸν λόγον. βουλόμενος οὖν τὸ ἱκανὸν ποιεῖν αὐτῇ, μετεπ-

α) 20 τί] εἰ τ. vulg. Gig. | ἐν ἔμοι post εἶρον CEHLP vulg. Gig. (in me iniquitatem invenierint Gig.) | συν. ἀπῶν sec. Gig. (23 ss) | 21 de una hac solummodo voce vulg. Gig. | ἐκέκραξα KABC: ἔκραξα plerique | ἐστῶς ἐν α. HLP, om. Gig. | ἐγὼ om. C | σήμε. κρίν. Gig. | ἐφ' ὑμῶν KEHLP vulg. Gig. (a vobis) | 22 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φ. ἀνεβ. α. HLP | de hac via Gig. | καταβῇ A. ὁ χ. Gig., ὁ χ. κατ. A. vel ὁ χ. A. κ. vulg., om. Avs. syrsc'h, recte fort. | rursum audiam vos Gig. | 23 iussitque vulg., et praecepit Gig. (διαταξάμενός τε H, δ. δὲ L) | diligenter custodiare Gig. | τηρ. τὸν Π. HLP | ὅπ. ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ HLP | 24 τινὰς ἡμ. AE, post aliquot autem dies vulg. Gig. | παραγεν. cum esset Gig. | ἰδίᾳ γυν. BC², it. add. αὐτοῦ K²A; γυν. αὐτοῦ sine id. K²E (vulg. Gig.), om. et id. et illud αὐτοῦ C²HLP

absentibus et parum definitis; itaque quamquam poterat etiam εἰάν τι ἔχωσι dicere, optativo suo usus ἔχοιεν dixit. — 20 ἢ] quandoquidem absunt illi, hi dicant. — 21 ἢ post τί = ἄλλ' ἢ, cf. Xen. Oec. 3₃, Kühner Gr. II², 842. — μιᾶς ταύτης φωνῆς] sine artic. ut Xenoph. Anab. 4, 7, 5 οὐ γὰρ ὁρῶμεν εἰ μὴ ὀλίγους τούτους ἀνθρώπους; nempe ὀλίγους τούτους et μιᾶς ταύτης praedicati vice funguntur, = φωνὴ ἐγένετο μία αὕτη. Est autem φωνή = germ. Laut; hinc Attici οὐδὲ φωνὴν ἀκούειν ἐθέλειν τινός. „Unum est hoc quod dixi, inde omnis tumultus ortus.“ — ἐκέκραξα aor. (a κέκραγα, quod praesentis loco est) ap. LXX exstat; cf. fut. κερράζομαι (att.; Lc. 19⁴⁰?). — ὅτι περὶ κτέ.] 23⁶. — σήμερον (quod non est 23⁶) ut memorandam rem denotat, cf. 4⁹. 20²⁶. 26². — 22 *ἀνεβάλετο (att.) distulit, ampliavit eos, i. e. pronuntiavit AMPLIVS (scil. quaerendum esse), v. Cic. Verr. II, 1, § 74, quod faciebant iudices, si neque ad condemnandum neque ad absolvendum res sibi satis liquere videretur. Ipsi accusatores ad testimonium Lysiae provocaverant, quod non erat praesto in iudicio; ne reo quidem aderant testes, 11; itaque nisi propter epistulam Lysiae statim absolvere vellet, hoc AMPLIVS relinquebatur. — ἀκριβέστερον (certissime vulg. Gig.) εἰδὼς ut 25¹⁰ κάλλιον ἐπιγινώσκεις; 4¹⁶ β; 1 Tim. 3¹⁴ ἐλθεῖν τάχιον, al.; comp. pro superl., Proleg. p. 15 sq. Dicitur autem Felix religionem novam perbene cognitam habuisse, ut causam accusationis minime ignoraret. Cf. (de Pilato) Mt. 27¹⁸. — 23 διαταξάμενος 20¹³. — ἄνεσις remissio (2 Th. 1⁷ al.), i. e. custodia liberior; comparant Ios. A. 18, 6, 7. 10: φυλακὴ μὲν γὰρ καὶ τήρησις ἦν, μετὰ μέντοι ἀνέσεως τῆς εἰς τὴν διαίταν. Vincetum fuisse P. apparet ex 27. — οἱ ἱδιοὶ αὐτοῦ (Pauli) 4²³; cf. Ioseph. l. c. § 7. — ὑπηρετεῖν 13³⁶. 20³⁴. — 24—27 Felix saepius colloquitur cum Paulo, vincetum tamen per biennium eum retinet, donec successor advenit Felici Porcius Festus. — 24 παραγεγόμενος] nempe in

δαία, μετεπέμψατο¹ τὸν Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν [Ἰησοῦν] πίστεως. 25 διαλεγόμενον δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρῖματος τοῦ μέλλοντος, ἔμφοβος ὁ Φῆλιξ γενόμενος ἀπεκρίθη· „Τὸ νῦν ἔχον πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβὼν μετακαλεῖσθαι σε“, 26 ἅμα καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα αὐτῷ δοθήσεται ὑπὸ τοῦ Παύλου· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὠμίλει αὐτῷ. 27 διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον· ἠθέλων τε χάριτα καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ, κατέλιπε τὸν Παῦλον δεδεμένον¹.

27 τὸν δὲ Π. εἶασεν ἐν τηρήσει διὰ Δρούσυλλαν.

α) 24 χριστὸν κ^cC (ut vid.) HP syrsch; χρ. Ἰησοῦν κ^{*B}EL vulg. Gig. | 25 ἐγκρατ. καὶ δικαιοσ. κ | ἔσεσθαι post κρῖμ. add. HLP | παραλαβὼν A, λαβὼν Chrys. 430 | 26 se pecuniam accepturum Gig. | αὐτῷ post δοθ. om. B | post Π. HLP ὅπως λύσῃ αὐτόν | μεταπεμπ. secreta add. Gig. | 27 θέλων δὲ κ^c vulg., θ. οὖν sec. Gig. | χάριν κ^cEL, χάριτας HP

β) 24 μετεπ. τὸν Π.] syr mg.: quae rogabat videre Paulum et audire (hucusque etiam versio bohém. ap. Tschd.) verbum. volens igitur satisfacere ei accersivit Paulum. Sed sic laborat constructio, et cum principium v. Cassiod. Complex. p. 205 (1402 Mign.) sic exhibeat: post aliquot autem dies Dr. uxor Felicis, quae erat Iud., haec cum illis ita coniungenda vid., ut quae ante rogabat deleatur | 25 καιρὸς δὲ ἐπιτηδείῳ E vulg. Gig. (et oport. temp. et. Cassiod. l. c., qui liberius affert) | 27 θέλων . . δεδεμένον] 137. syr mg. τὸν δὲ Παῦλον εἶασεν ἐν τηρήσει διὰ Δρούσυλλαν

praetorium Herodis, ubi non habitabat ipse. — Drusilla Agrippae II. (25¹³) soror, forma corporis egregia, Azizo regulo Emesorum nupserrat, sed Felix per Simonem quendam magum ei persuaserat ut deserto priore marito sibi nuberet. Ioseph. A. XX, 7¹ sq. Idem Felix antea uxorem habuerat Drusillam alteram, Antonii et Cleopatras neptem (unde etiam nomen Antonii ipse assumpsisse vid.), Tac. Hist. V, 9; tertiam quoque (sive secundam potius) regia stirpe coniugem duxisse putandus est, quippe quem Suet. Claud. 38 appellet trium reginarum maritum. Ceterum ex β aliquanto luculentius apparet, Drusillam Pauli videndi cupidam fuisse, similiter atque postea fratrem eius Agrippam 25²². — β τὸν λόγον] de Christo scilicet. — τὸ ἰκ. ποιεῖν Mc. 15¹⁵ (Polyb. 32, 7, 13; est latinismus ibi quoque, cf. ad 17⁹). — aptius fort. Χριστὸν (κ^c al.) quam χρ. Ἰησοῦν; nam certe illo nomine Felix usus est, cf. ad 11²⁶. 26²⁸. — 25 ἐγκράτεια Gal. 5²³. 2 Petr. 1⁶. — κρῖμα (ita tum loquebantur, cf. ἀνάθεμα 23¹³) saepe NT. LXX. — ἔμφοβος (10⁴) conscientia facinorum perculsus. — τὸ νῦν ἔχον proprie ut nunc res se habent, = τὸ νῦν, Tobit 7¹¹, Luc. Catapl. 13 al. (Kypke p. 124, Wtst.). — πορεύου 8²⁶. — μεταλαβὼν] plane ut Polyb. 2, 16, 15 (Kypke): μεταλαβόντες καιρὸν ἐρμόττοντα ποιησόμεθα . . μνήμην. (In E καιρὸς ἐπιτηδείῳ, ἐπιτ. Iac. 2¹⁶.) — μετακαλεῖσθαι 7¹⁴. — 26 ἐλπίζειν ὅτι (Lc. 24²¹ al.) non est Atticorum (paullo magis ἐλπίζειν ὥς), cf. Prol. p. 17; ad 21²⁹. — χρήματα] sciens principem sectae esse, et videns multis hominibus eius salutem esse curae; nam putandum est licentia data (v. 23) amicos illius largiter usos esse. Minime autem mores Felicis ab hac suspitione abhorruisse constat. — διὸ καὶ] ut illiceret illum ad se pecunia temptandum. — πυκνά crebro Lc. 5³³ (att.). Comparativus hic verus compar. esse potest (quo saepius). — ὠμίλειν 20¹¹. — 27 διετίας (28³⁰) cf. τριετία 20³¹. — *διάδοχον] de tempore succes-

CAP. XXV.

1 Φῆστος οὖν ἐπιβάς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας, 2 ἐνεφάνισάν τε αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρακάλουν αὐτόν, 3 αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψῃται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐνέδραν ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν. 4 ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη, τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον εἰς Καισάρειαν, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν

α) Cap. XXV. 1 δὲ] οὖν Gig. | ἐπαρχίᾳ N*, ἐπαρχίᾳ A Tischd. | add. post ἐπ. praeses Gig. | τρεῖς ἡμ.] *biduum* Gig., om. Lucif. | 2 τε] δὲ EHL P | ὁ ἀρχιερεὺς HP | 3 χάριν αἰτ. Gig. | παρ' αὐτοῦ C, *adversus Paulum* Gig. | ἐνέδραν 137. Chrys., cf. 23 16 | *ut eum interf.* vulg. Gig. | τὸν μὲν Π. τηρ. sec. Gig. Lucif. | 4 ἐν Καισαρείᾳ HLP | μέλλειν om. E Gig. Lucif.

β) Cap. XXV. 3 ὁδόν] add. syr^p mg.: *illi qui votum fecerant se pro virili <facturos esse> ut in manibus suis esset. Ut constet constructio, antea ἵνα ἀνέλωσιν reponas oportet, cf. α*

sionis non plane constat; cf. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 483 sq.; Proleg. p. 21 sq. — de Porcio Festo paucissima Iosephus tradit (A. 20, 9—11. B. Iud. 2, 14, 1; mature ei mortuo successit Albinus non post aetatem a. 62, Schürer p. 488. Latrocinia goëtesque Festum quoque, non sine prospero successu, exercuerunt; scelera nulla Iosephus ei obicit, et Albinum cum ei dissimillimum fuisse tradit, scelestum hominem, simul illum laudat. — χάριτα accus. neque hic neque Iud. v. 4 consensu traditur (v. etiam 25⁹), ap. veteres quoque rarior (Kühner Gr. I, 1³, 413; Moeris habet: χάριν Ἀττικοί, χάριτα Ἑλληνες). Κατατίθεσθαι χ. Hdt. 6 41. Thuc. 1 33 al., gratiam (beneficium) quasi deponere apud alqm., quod gratiam pariat. At sec. β in uxoris gratiam id fecit F., potestque utrumque verum esse.

Cap. XXV. 1—12 Accusatus Paulus apud Festum provocat ad Caesarem. — 1 ἐπιβαίνειν c. dat. ut Diog. La. 3 19 τῇ νήσῳ; att. τῆς ἐπαρχίας. — ἐπαρχία 23 34. Ἐπαρχ(ε)ίῳ (N* A) firmari vid. locis Eusebii (h. e. 2, 10, 3. 2, 26, 2. 3, 33, 3, ἡ ἐπάρχ(ε)ιος); sed eorum duo e Iosepho (A. 19, 8, 2. B. Iud. 2, 18, 2) sunt, ap. quem nostri codd. ἐπαρχία tuentur. Tum bis est in inser. C. Inscr. Gr. Ital. nr. 911 (EI). — 2 ἐνεφάνισαν 23 15. 24 1. — ἀρχιερεῖς] summus tum sacerdos erat Ismael Φαβεῖ filius, Felice etiamtum praeside ab Agrippa constitutus (Ioseph. A. 20, 8, 8). Quo magis reicienda lectio ἀρχιερεῖς, secundum quam de Anania cogitandum sit (23 2). Cf. Lc. 19 47 οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ, cavendumque ne distinguatur anxie inter ἀρχιερ. et πρῶτους, cf. ad 4 4 ἄρχοντας. — 3 αἰτούμενοι χάριν] v. 15 αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ καταδίκην, cf. 24 β, atque id est τὸ χαρίζεσθαι (16), iniudicatum Iudaeis reum tradere. Atqui id si impetrassent, cur insidiae? Itaque sec. v. 3 aliud petere videntur: Hierosolyma reum accessat, ut ipse ibi de eo iudicet, v. ad 9. — ἐνέδραν] potest (cf. syr^p) de XL illis coniuratis cogitari (23 12 sq.), quanquam dudum erat ex quo contra votum suum et edere et bibere rursus coeperant, aut perierant omnes. Sed multi sine dubio sicarii insidiatoresque synhedrio praesto erant. — 4 μὲν οὖν ut saepe sine oppo-

τάχει ἐκπορεύεσθαι· 5 „οἱ οὖν ἐν ὑμῖν“ φησιν „δυνατοὶ συγκатаβάντες, εἴ τι ἐστὶν ἐν τῷ ἀνδρὶ ἄτοπον, κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ“. 6 διατριψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας οὐ πλείους ὀκτὼ ἢ δέκα, καταβάς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. 7 παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν αὐτὸν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιώματα καταφέροντες, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδείξαι, 8 τοῦ Παύλου ἀπολογουμένου, ὅτι „οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον“. 9 ὁ Φῆστος δὲ θέλων τοῖς Ἰουδαίοις χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ εἶπεν· „Θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβὰς ἐκεῖ περὶ τούτων κριθῆναι ἐπ’ ἐμοῦ“;

α) 4 ἐκπορ. ἐν τάχει ^{8c} | 5 δυνατοὶ ἐν ὑμῖν φησιν HLP, om. φησιν Gig. Lucif. | καταβάντες M Gig. Lucif. | ἄτοπον] τούτῳ HLP | 6 δὲ] οὖν Gig. Lucif. | οὐ πλείους ἡμέρας 8; ἡμ. post δέκα Lucif. (non Gig.); οὐ om. E, οὐ πλείους om. 137. syr et sch al., οὐ et ὀκτὼ om. HLP | ἀχθ. τὸν Π. E Lucif. (adducere P. Gig.) | 7 αὐτὸν om. HP | Ἰουδ. καταβ. Gig. Lucif. | αἰτιώματα min. multi | φέροντες κατὰ τοῦ Π. HP, it. sed κατ’ αὐτοῦ L | ἀποδ. οὐκ ἴσχ. Gig. Luc. | 8 τοῦ δὲ Π. ἀπ. E Gig. Lucif. al. lat.; ἀπολ. αὐτοῦ HP | 9 δὲ] οὖν A | τοῖς Ἰουδ. θέλων HLP; volens gratiam praestare Iudaeis Gig. | χάριτα A, cf. 24 27 | dixit Paulo sine απορ. Gig. | ἀναβ. εἰς Ἱερ. Gig. | κρίνεσθαι HLP | ἐπ’ ἐμοῦ κρ. sec. Gig.

sitione; εἰς K. = ἐν K. — εἰς αὐτὸν] att. potius αὐτὸς (cf. ad 5³⁶. 89); v. tamen Kühner Gr. II², 595 sq. Aliud fuit responsum sec. v. 16. — 5 fit transitus ex or. obliqua in rectam, ut 1 4 al.; hinc φησὶν interpositum ut 1 4 β. — δυνατοὶ qui possunt (Gig.). Plerumque de proceribus intellegunt, quamquam non est in NT. δυνατός ea significatione, et cum ipsis proceribus Festus loquitur, ut iam fiant illi inter proceres proceres. — *συγκатаβ., mecum, cf. συνελθόντων 17 (sed καταβ. sine συν 8). — ἄτοπος improbus Lc. 23 41 (LXX Iob. 27 6 al.); contra att. mirus, insuetus (cf. 28 6). — 6 monstrant omnia magistratum qui strenue munera sua capessit. Erat autem cur properaret Caesaream redire, v. 13. 23 β. — καθίσας ἐπὶ τ. βήματος 12 21. — ἀχθῆναι] v. ad 12 19. — 7 καταβεβ.] cum Festo venerant, 17. — βαρέα (cf. 20 29) gravia (non est plane sic ap. att.). — *αἰτιώματα pro αἰτίαια nusquam exstat; conferunt αἰτιάσεις ap. Eustath. p. 1422 21. In NT. neque αἰτιάσθαι est neque subst. inde derivatum. — καταφέροντες (cf. 26 10) = φέροντες κατ’ αὐτοῦ (v. 18) = ἐπιφέροντες αὐτῷ att. Capita accusationis tria fuisse vid., 8. — ἴσχυον 6 10. — 8 νόμον τῶν Ἰουδ.] 21 28. 18 13; ad Christi religionem hoc pertinet. — ἱερὸν] de profanatione templi v. 21 28. 24 6. — Καίσαρα] itaque Iudaei, quo magis moverent praesidem, idem fecerant quod Thessalonicae 17 6; neque tamen est ille motus, v. 18. — 9 χάριν καταθ. 24 21. — θέλεις κτέ.] non est hoc iudicium, sed experitur praeses, num cum bona gratia utriusque partis iudicium de tali re ab se ad synhedrium reicere possit. Iniustum videbatur condemnare, incommodum absolvere. Facit autem id fere, quod initio recusaverat. — κριθῆναι ἐπ’ ἐμοῦ interpretantur „me praesente“, „coram me“ (cf. 26), ut speciose a Festo nunc hoc addatur; omittitur enim v. 20; 24 β est iudicari cum iis = κρίνεσθαι μετ’ αὐτῶν, cf. 1 Cor. 6 6 ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται ἐπὶ ἀπίστων. Sed quomodo potest adesse iudex neque iudicare? Et apud verbum κρίνεσθαι necessario ἐπὶ iudicem designat, cf. etiam 15 2. 24 21. Sic Chrysost.: ὥσεὶ ἔλεγεν

10 εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· „Ἐστὼς ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρός εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκηκα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγνώσκεις. 11 εἰ μὲν [οὖν] ἀδικῶ καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδὲν ἔστιν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι“. 12 τότε ὁ Φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου ἀπεκρίθη· „Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ“. 13 Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν,

α) 10 ἔστως post Καίσαρος paene omnes; ante ἐπὶ N*B, sed hic post K. repetit | οὖ] ibi Gig. vulg. syrsch | ἠδίκησα ACEHLP | κάλλιον om. syrsch | γνώσκεις C | 11 μὲν οὖν] μὲν γὰρ HLP, it. (non expresso μὲν) vulg. Gig.; μὲν syrsch | καὶ] ἢ E vulg. syrsch Gig. | θαν. ἄξ. Gig. | τι πέπρα. vulg. Gig. | τὸ ἀποθ.] me morie dignum Gig. | accusant aut dicunt de me Gig. | χάρις. αὐτοῖς Gig. | συλλαλ. post συμβ. vulg. Gig. | 12 συνεδρίον C | ἀπερε.] ait Gig. | 13 et cum vulg. Gig. Cassiod. | dies aliquot (multa Gig.) transacti ess. vulg. Gig. Cassiod.

οὐχὶ αὐτοῖς δίδωμί σε, ἀλλ' αὐτὸς κριτὴς ἔσομαι. Paulus autem cum ei conditioni quam fert F. opponit ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρός με δεῖ κρίνεσθαι, profecto verba praesidis de iudicio synhedrii interpretatur. Itaque iudicaturum erat synhedrium, praeses vero, si ita visum esset, id iudicium ratum facturum, sicut fecit Pilatus in Christum. — 10 Καίσαρος] cuius minister erat praeses. — Ἰουδαίους κτέ.] nihil sibi dicit esse cum Iudaeis, cur synhedrii iurisdictioni subiciatur (velut aliquis qui templum profanasset). — κάλλιον optime, 24²². Libere cum magistratu loquitur. — 11 μὲν οὖν] delenda vid. coniunctio, quae variis modis suppleta est (μὲν γὰρ al.); ita perpetuum erit ἀσύνδετον, et sunt hae singulae voces magis quam continua oratio. — ἀδικῶ ut att. nocens sum. — παραιτῆσθαι recusare ut att. (κτείν', οὐ παραιτοῦμαι σε Eur. Heracl. 1025); θανεῖν οὐ παραιτοῦμαι Ios. de vita sua 29. — οὐδὲν ἔστιν 21²⁴. Ponitur autem in NT. contra usum Atticorum οὐ post εἰ sequente indicativo vero, Buttm. 296 sqq. — οὐδεὶς δύναται idem est atque οὐ δύνασαι. Non male Chrysost.: ἡρέμα καθάπτεται τοῦ ἄρχοντος οὕτως ἀπολογούμενος — — εἰς φόβον αὐτὸν ἐνέβαλεν, ὥστε μηδὲ ἐκόντα χαρίσασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους ἔχειν ἀπολογίαν τὴν ἔφεσιν. — χαρίσασθαι] 3¹⁴. — ἐπικαλοῦμαι appello, provooco ad C. Hoc facit ut civis Romanus, diffidens procuratori, postquam eum vacillare vidit, cupiens autem Romam venire (19²¹. 23¹¹). De iure provocandi ad Caesarem cf. Mommsen Röm. Staatsr. II³, 269. — 12 συμβούλιον consilium in concr. (concilium deliberantium Plut. Luc. 26; non exst. vocab. ante aet. Rom. videturque ex latino consilium esse conversum, Mommsen Herm. XX, 287; NT. Mt. 12¹⁴ al.). Moris erat ut magistratus et Romae et in provinciis haberent in iure dicundo assessores vel consiliarios (Suet. Tib. 33 al.), quibuscum de iudicio ferendo deliberarent. Schürer I², 391. Mommsen Staatsr. I³, 307—319. II, 245. Erat autem Festo consultandum, reciperetne provocationem annon; poterant enim reicere praesides, e. gr. si esset periculum in mora. Mommsen l. c. II, 269. Dig. XLIX, 5. Festo autem perquam commode res accidisse putanda est. — Καίσαρα . . ἐπὶ Καίσαρα] est asynd. rhetoricum cum anaphora; cf. 1 Cor. 7¹⁸. 21. 27. — 13—22 Agrippa rex Caesaream venit; cum eo Festus rem communicat; Paulum audire Agrippa cupit. — 13 διαγενο

Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν ἀσπασόμενοι τὸν Φῆστον. 14 ὥς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον λέγων· Ἦν ἄν τις ἐστὶν καταλείμμενος ὑπὸ Φήλικος δέσμιος, 15 περὶ οὗ γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αὐτοῦνοι κατ' αὐτοῦ καταδίχην· 16 πρὸς οὓς ἀπεκρίθη, ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροὺς, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. 17 συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν

α) 13 *Beronice* constanter Gig.; it. hic al. lat. | ἀσπασόμενοι corrupte paene omnes graeci; -όμενοι vulg. Gig. (hic post Φ.) syr^{tr} | 14 *et cum dies aliquot (plures vulg^{clm}) ibi demorarentur* vulg. Gig. | ἀνέθ. τῷ β. Gig. | *et (i. e. est) vir quid.* Gig. | 15 *ἐνεφάνισάν μοι* E vulg. Gig. | *δίχην* EHLP | 16 *ἄνθρ. εἰς ἀπόλειαν* HLP Gig. (hic om. *τινα*) syr^p c.* syr^{sch} | *κατηγ.* | *κρινόμενος* syr^p mg. | *κατὰ πρός.* post *κατηγ.* Gig. | *τόπον δὲ* BE | *λάβοι* post *ἐγκλ.* Gig. | 17 *αὐτῶν* om. B, cf. 26 14; *huc (con)venissent* vulg. Gig. | *μηδεμ. ἀναβ.* E (vulg. Gig. *sine ulla dilatione*)

μένων, *interiectis* (27⁹. Mc. 16 1; it. att.). — (M. Iulius) Agrippa iunior, filius eius de quo in c. 12 narratur, Romae apud Claudium educatus, ab eo primum (a. 49 vel 50) Chalcidem, tum (a. 53) pro ea Philippi Lysaniaeque tetrarchias accepit; auxit regnum eius Nero partibus Galilaeae Peraeaeque. V. Ioseph. A. 19, 9, 2. 20, 1, 1. 7, 1. 8, 4. Bello Iudaico Romanorum partes secutus est; cet. cf. ad 26 27. Vixit usque ad tertium annum Traiani. Schürer Gesch. d. jüd. V. I², 490 sqq. Habebat tum cum eo soror eius maxima natu Berenice, pridem Herodi patruo nupta, post eius decessum diu vidua, donec Polemoni regi Ciliciae nupsit, quem reliquit non multo post; denique Titi concubina et paene uxor fuit. Consuetudo eius cum fratre suo incesti crimine non carebat. Ioseph. 19, 9, 1. 20, 7, 3. Iuvenal. 6 156 sqq. (Nomen *Βερρεν.* est macedonicum, = *Φερνίκη*, ut *Βίλιππος* = *Φίλ.*; formae *Βερονίκη* et *Βερνίκη* ad pronuntiationem vulgarem pertinent; cf. *Βερνίκη*, *Βερνικίδης* C. Inscr. Att. III, 2618. 1040. 1054. 1058, *Βερνίκη* 3446). — ἀσπασόμενοι] fit concursus Caesaream principum virorum in novi praesidis honorem, cf. 23 β. — 14 *πλείους* v. ad 21 10. — *ἀνέθετο communicavit cum eo (consultuit eum)*, v. ad 15 29 (Gal. 2 2. 2 Macc. 3 9. Plut. Mor. 772 D al.). — *λέγων κτέ.*] unde haec auctor resciverit dici non potest; sed potuit certe resciscere, sicut de Lysiae epistula (v. ad 23 25; cf. etiam 26 31 sq.). Si autem de suo haec dedit, mores certe Festi egregie servavit. — 15 *γενομένου* εἰς 20 16. — **καταδίχην condemnationem*, Polyb. 26, 5, 1 (*mulcta* ap. att.). De re v. ad 3. — 16 *ὅτι κτέ.*] apparet gravitas et iustitia Romani hominis, etsi habebat ea iustitia nonnihil facticii et fucati. — *πρὶν ἢ* (2 20 v. l., Lc. 2 25, al.) *ionicum* est, non *atticum*, Kühner Gr. II², 949; seq. optat. orationis obliquae. — *κατὰ πρόσωπον coram* 3 18. 16 9 β, sed hic non est *hebraismus*, cf. Polyb. 25, 5, 2 *κατὰ πρ. λεγόμενων τῶν λόγων*. — *τόπον locum* = *potestatem, occasionem*, Hebr. 12 17 al., Sir. 4 5, Ioseph. A. 16, 8, 5 *μήτ' ἀπολογίας μήτε ἐλέγχου τόπον ἐχόντων* (ap. Polyb. 1, 88, 2 *καταλείπεσθαι τόπον ἐλέον* translatio etiamnum perspicua). — 17 *συνελθεῖν venire cum alqo (mecum h. l.)*, ut 1 21 al.; cf. *συνκαταβάντες* 5.

ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· 18 περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἔφερον ὧν ἐγὼ ὑπενόουν πονηρῶν, 19 ζητήματα δὲ τινα περὶ τῆς ιδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτόν, καὶ περὶ τινος Ἰησοῦ τεθυνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ξῆν. 20 ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ εἰς τὴν περὶ τούτων ζήτησιν ἔλεγον, εἰ βούλοιο πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα κἀκεῖ κρίνεσθαι [περὶ τούτων]. 21 τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτόν, ἕως οὗ ἀναπέμψω αὐτὸν πρὸς Καίσαρα. 22 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον· ἤβουλόμην καὶ

21 fere τότε ὁ Παῦλος ἐπεκαλέσατο τὸν Καίσαρα, καὶ ᾔτήσατο τηρηθῆναι αὐτόν (?) εἰς τὴν τοῦ Σεβ. διάγνωσιν. καὶ ἐπειδὴ αὐτόν οὐκ ἐδυνάμην κρίναι,

α) 18 ἐπέφερον HP; *affer. causam* Gig. | ὑπενόουν ἐγὼ EHL P, om. pron. Gig. | πονηρῶν AC*, vulg. (*malam, pars codd. malum corrupte*), Gig. (*causam m. sicut suspirabar*), syr^{utr}; πονηρὰ N^C C*, πονηρῶν N^C BE, om. HLP | 19 εἶχον πρὸς α.] *deferebant* Gig., post τινα | τινος Ἰησ. vulg. Gig. | 20 εἰς τὴν περὶ CEL, om. εἰς NABHP (*de huiusmodi quaestione (-ibus)* vulg. Gig.) | ἔλεγον] *interrogavi* Gig. | περὶ τούτων alterum (v. 9) om. Gig. | 21 τηρηθῆναι] τηρεῖσθαι C | ἐπέμψω HLP, *mittam* vulg. (*remittam* Gig.) | 22 ἐφ' post Φῆστον CEHL P al.

β) 21 Gig.: *tunc P. appellavit Caesarem et petiit ut reservaretur ad Augusti cognitionem. Cumque eum non posset [l. -em] iudicare, iussi eum reservari ut remittam eum Caesari.*

Omitti potest αὐτῶν (B) ut 21₁₀ al. — *ἀναβολὴν ποιεῖσθαι ut att.; μηδεμίαν pro οὐδεμ. ap. partic. — ἐξῆς 21₁. — καθίσας . . ἄνδρα] *paene eadem verba atque 6.* Et est omnino haec narratio prolixior, magis etiam in β. — 18 σταθέντες 21₄. 17₂₂. — ἔφερον v. ad 7; att. est ἐπέφερον (v. l.). — ὑπενόουν 13₂₅. Seditiosum facinorosumque hominem esse ille suspicatus erat. Quae autem Iudaei de regno Iesu, quem ipsi mortuum dicebant, criminabantur (8. 17₇), ea Festo facile videbantur ridicula. — ὧν . . πονηρῶν = τῶν πον. ὧν (neutr.), cf. Lc. 3₁₉ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν. Αἰτία est *accusatio* ut 27. — 19 ζήτημα 15₂ al. — *δεισιδαιμονία vox media ut *δεισιδαίμων 17₂₂; ad Iudaeum enim loquitur. — καὶ περὶ τινος κτέ.] non potuit melius rudis harum rerum Festi mens effingi. — ἔφασκεν 24₉. — 20 ἀπορούμενος Lc. 24₄ (alibi διαπορ., 2₁₂); ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν Gal. 4₂₀; sim. εἰς esse potest *quod attinet ad*; contra nusquam est NT. (δι)απορεῖν (-εῖσθαι) τι, ut ap. prof. — ζήτησις 15₂. — ἔλεγον] impf. quia condicionem fert, quae res per se est imperfecta, donec accedat alterius consensus, cf. 21₁₂ παρεκαλοῦμεν al. — περὶ τούτων (9) et proxime antecedit et nihil opus est et in Gig. om. — 21 male haec structa in α; neque enim ἐπικαλεῖσθαι bene cum acc. et inf. iungitur. — Παύλου] per negligentiam P. hic primum nominatur. — τηρηθῆναι αὐτόν] praestat utique εἰαντόν et in β et in α, cf. 5₃₆ al., Buttmann p. 236. — Σεβαστός est graeca nominis Augusti interpretatio (in NT. in hoc capite tantum); cf. ad 25. — *διάγνωσιν cf. διαγνώσσομαι 24₂₂. — τηρεῖσθαι] inf. praes. quia nunc quoque asservatur, cum terminus (ἕως οὗ κτέ.) nondum adsit. — ἀναπέμψω (coni. aor.)] *mittam* ad eum ad quem res pertinet, Lc. 23_{7.15}, quasi in locum superiorem, cf. Polyb. 1, 7, 12 (de captivis Romam missis), al. — 22 de om. verbo dic. cf. 2₃₈. — ἐβουλόμην ap.

αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι“. „Αὔριον“ φησὶν „ἀκούσῃ αὐτοῦ“. 23 τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον, σὺν τε χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσιν τοῖς κατ' ἐξοχὴν τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φῆστοις ἡχθῆναι τὸ Παῦλον. 24 καὶ φησιν ὁ Φῆστος¹. „Ἀγρίππα βασιλεῦ καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἐν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, Ἰβωῶν-

23 πόλ. καὶ τοῖς καταβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, ἐκέλευσεν ὁ Φῆστος ἀχθῆναι τὸν Παῦλον, (24) καὶ φησιν · | 24 sq. fere ἵνα παραδῶ αὐτὸν αὐτοῖς εἰς βάσανον (?) ἄνευ ἀπολογίας. οὐκ ἠδυνήθην δὲ παραδοῦναι αὐτόν, διὰ τὰς ἐντολάς θς ἔχομεν παρὰ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐάν δέ τις αὐτοῦ κατηγορεῖν βούληται, ἔλθον ἵνα συνέλθῃ μοι εἰς Καισάρειαν, οὗ ἐφυλάσσετο. ἐλθόντες δὲ ἐβόησαν αἰρεσθαι αὐτόν. (25) ἀκούσας δὲ ἀμφοτέρων, καταλαβόμεν ἐν μηδενὶ ἔνοχον αὐτόν θανάτου εἶναι. λέγοντος δέ μου · „Θέλεις κρίνεσθαι μετ' αὐτῶν ἐν Ἱεροσολύμοις“; Καίσαρα ἐπεκαλέσατο.

α) 22 ὁ δὲ ante αὔριον CEHLP | 23 οὖν] δὲ vulg. Gig. Cassiod. | ἐλθόντων Gig. | Βερνίκης C Gig. al. lat. | τοῖς χιλ. HLP | οὗσι post ἐξοχὴν EHLP | 24 τοῦτον τὸν ἄνδρα sec. Gig. | πᾶν HLP | ἐνέτυχεν BH | ἐπιβόωντες CEHLP, acclamantes vulg^{clom} demidov., inclam. Gig.

β) 23 τοῖς . . πόλεως] syr^p mg. qui descendissent de provincia. Est hoc (cum coniunct.) addendum post πόλεως: καὶ τοῖς καταβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας (cf. 7). Tum sec. syr^p mg. Gig.: ἐκέλευσεν ὁ Φ. ἀχθ. τὸν Π., et 24 om. Gig. ὁ Φῆστος | 24 βοῶντες — (26) τῷ κυρίῳ] syr^p mg.: ut traderem eum eis ad tormentum sine defensione (versio bohem. petentes ut eum in mortem traderem). Non potui autem tradere eum (sed in accusatione non p. e. tr. boh.), propter mandata quae (praeceptum quod boh.) habemus ab Augusto (a Caesare boh.). Si autem quis eum accusaturus esset (si quis autem vellet cum eo iudicio contendere boh.), dicebam, ut sequeretur me in Caesaream (pro dic. etc. <sequatur eum> C. boh.), ubi custodiebatur (om. boh.). Qui cum venissent, clamaverunt ut tolleretur e vita (et acclamarunt non oportere boh., quae dehinc cum α facit). Cum autem hanc et alteram partem audivissem, comperi quod in nullo reus esset mortis. Cum autem dicerem: Vis iudicari cum iis Hierosolymae? Caesarem appellavit. De quo nihil certum scribere domino meo (τ. κυρ. μου etiam syr^p c.* et minusc. quid.) habeo

att. est *vellem* (verum iam fieri id nequit); sed id huic loco minime aptum est, cum *velim* expectetur, = att. βουλοίμην ἂν. Atque ita ipse Lucas εὐχαίμην ἂν, 26²⁹; sed ut hic Paulus ἡγχοίμην, Rom. 9³. Cf. ad 2⁴⁵. — sec. C al. ὁ δὲ „Αὔριον κτέ., ut 26²⁵. — 23 τοῦ . . τῆς propter relationem ad 13. — *φαντασία ostentatio, pompa (hell., Polyb. 15, 25, 15 al.). — *ἀκροατήριον] auditorium philosophis ut vid. et sophistis destinatum (Plut. Mor. 45 F al.), fort. pars palatii Herodiani (23³⁵). Neque enim ad iudicium iam quod proprie diceretur conveniebant, et diversus certe locus ab eo ubi iudicium de Paulo habitum erat. — χιλιάρχοις] erant quinque cohortes Caesareae, v. ad 10¹. — κατ' *ἐξοχὴν (ap. gramm. tritum) non exstat ap. antiquiores; comp. tamen ἐξοχή eodem sensu metaphorico (verum ut transpareat sensus principalis) Cic. ad Att. 4, 15, 7 ([Longin.] π. ὕψους 10³. 7). *Ἐξοχος iam Hom. — add. β ut par erat etiam eos qui e provincia convenerant, v. ad 13. — καὶ κελ. κτέ.] melior est in β constructio. — 24 loquitur in publico haud absimilia eis quae cum Agrippa privatim egerat, at-

τες μὴ δεῖν αὐτὸν ζῆν μηκέτι. 25 ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος μηδὲν ἄξιον αὐτὸν θανάτου πεπραχέναι, αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν¹. 26 περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω· διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τί γράψω· 27 ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημαῖναι².

CAP. XXVI.

1 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· „Ἐπιτρέπεται σοι ὑπὲρ σε-

α) 24 μὴ κτέ.] non oportet eum vivere Gig. | αὐτὸν ζῆν HLP (om. ζῆν B*) | 25 καταλαβ. s*HLP Gig.: καταλαβόμεν s*ABCE | αὐτὸν post θαν. sHLP vulgalem (Gig. post ἐγὼ δὲ; tum θαν. ἄξ.) | καὶ αὐτοῦ δὲ HLP (Gig. cum lacuna autem ipso) | transmitti Gig., αὐτὸν add. EHLP | 26 τί ἀσφαλές γράψω vulg. Gig.; τί γράψω syrsc. | οὐκ εὐρίσκω sec. Gig. | Ἀγρ. om. Gig. | τι γράψαι EHLP | 27 πέμπειν δ. καὶ τὰς αἰτίας (τὴν αἰτίαν Gig.) αὐτοῦ μὴ σημαῖναι sec. vulg. Gig. (μὴ post αἰτίας demum etiam E) Cap. XXVI. 1 ἔπιτρ. γάρ σοι Gig. | ὑπὲρ BLP vulg.: περὶ sACEH Gig. (rationem reddere [= ἀπολογεῖσθαι] de te; λέγ. ὑπ. σ. sec. vulg.).

que in β magis etiam est eorundem repetitio, ut appareat studium quoddam rem magnam ampliter exponendi, sicut in c. X. XI. — *συμπάρομαι Xenoph. Polyb. — θεωρεῖτε indic. (videtis quem videre voluistis). — ἅπαν τὸ πλῆθος] atqui v. 2 et etiam magis 7 de primoribus tantum dictum. Nihil tamen obstat, quominus Hierosolymis certe etiam multitudinis clamores accessisse putemus. — ἐνέτηνον] cum precibus adierunt (ita hell. saepissime; etiam LXX). De plurali cf. 16²² β al. — βοῶντες κτέ.] haec in β ad iudicium Caesareae habitum referuntur. — μὴ . . μηκέτι cf. 8³⁹ οὐκ . . οὐκέτι; augetur vis negandi. — in β pro καὶ ἐνθάδε κτέ. est narratio primum eorum quae Hier. acciderunt, = 2—5. 15—16. Ad tormentum (syr) = εἰς βάσανον, i. e. ad cruciatus mortemque (Lc. 16^{23. 28}). — mandata quae hab. ab Augusto] quibus iurisdictio de capite Iudaeis non concedebatur, Io. 18³¹. — ut tolleretur e vita] αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς 22²². — 25 καταλαβόμενος 4¹³. — ἄξιον κτέ. ut 11. — τὸν Σεβαστόν] cf. 21 et paullo ante β. Sanctius hoc nomen erat quam Caesar: quare praeses eo et hic et ante utitur. — κρίνειν c. inf. ut 15¹⁹. — β μετ' αὐτῶν v. ad 9. — 26 ἀσφαλές 21³⁴. — γράψαι] Dig. XLIX, 6: Post appellationem interpositam litterae dandae sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, sive principem, sive quem alium, quas litt. dimissorias sive apostolos appellant (Wtst.). — κυρίῳ Domino; vocabantur ita imperatores inde a Caligula, cum Augustus Tiberiusque eam appellationem recusavissent. Cf. ad 9⁵; Wtst. — προήγαγον] e custodia, cf. 16³⁰. — ἐφ' ὑμῶν] cf. ad 9. — καὶ μάλιστα κτέ.] non modo quia maxime insignis erat, sed etiam quod Iudaeus, 26² sq. — *ἀνακρίσις] cf. ἀνακρίνειν 4⁹. 24⁸ al.; non exstat h. l. arctissimo sensu iudiciali. — γράψω vel coni. aor. est vel fut. ind. — 27 ἄλογον absurdum, ut att. (al. sensu 2 Petr. 2¹². Iud. 10). Noverat crimina, sed quia non intellegebat, ne explicare quidem Caesari poterat.

Cap. XXVI. 1—29 Defensio Pauli ad Agrippam. Oratio haec magnopere elaborata, condicioni rerum et moribus personarum accommodatissima, flumine et fervore eloquentiae praestans. — 1 Ἀγρ.

αυτοῦ λέγειν“. τότε δ' Ἰσχυρὸς ἔκτεινας τὴν χεῖρα ἀπελογεῖτο· 2 „Περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγῆμαι ἑμάντων μακάριον ἐπὶ σοῦ μέλλων σήμερον ἀπολογεῖσθαι, 3 μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων ἐπιστάμενος“ διὸ δέομαι μακροθύμως ἀκοῦσάι μου. 4 τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος [τὴν ἀπ' ἀρχῆς] γενομένην ἐν τῷ ἐθνεί μου ἐν [τε] Ἱερουσό-

Cap. XXVI. 1 fere Π. θαρρῶν καὶ ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι παράκλησιν λαβὼν,

α) 1 ἐκτ. τ. χ. post ἀπελ. HLP | coepit rationem reddere vulg. Gig.; dicens add. Gig. syr^{sch} | 2 ἀπολ. σήμερον EHLP vulg. Gig. | 3 σε ὄντα N^{*}C, cf. 24 10 | πάντων om. A Gig. | ἐπιστάμενος (cf. 24 10) om. N^{*}BEH vulg. (maxime te sciente) Gig. (corrupte maxime cognitos hos mores et sectam et quaestiones legis qui ap. Iud. sunt) | σου post δέομαι CHLP | 4 τὴν ante ἐκ om. BC^{*}H; τὴν ἀπ' ἀρχῆς om. Gig., cf. comm. | ἐν τε] om. τε CHLP vulg. Gig.

β) Cap. XXVI. 1 τότε κατέ.] syr^p mg. tunc ipse P. confidens et in spiritu s. consolationem accipiens extendit manum

κατέ.] dat licentiam non Festus, sed rex, ad quem praeses quasi iudicium causae detulerat. — ἐκτείνας τ. χ.] gestus est oratorius: Quintil. XI, 3₈₄ sqq. Apulei. metam. 2 c. 21 init. porrigit dexteram et ad instar oratorum conformat articulum e. q. s. (Wtst.). Est autem χεῖρ manus cum brachio, v. ad 12 7. Alia adiecit syr. mg., cf. 4₈. 15 7 β. — ἀπελογεῖτο (impf.) = ἀπολογούμενος εἶπεν. — 2 habet oratio iustum prooemium cum quadam captatione benevolentiae, sed absque adulatione. Cf. 24₃ sq. — περὶ πάντων conī. cum ἀπολογεῖσθαι. — ἐγκαλοῦμαι 7. 19 40. 23 29; περὶ . . ὧν = περὶ . . τούτων περὶ ὧν, v. ad 1 21. — ἡγῆμαι ap. Paul. Phil. 3 7 (cf. 8) verum perf. est, Lucas autem (qui eo verbo sensu aestimandi alias non utitur) vi praesentis adhibet, ut Hdt. 1 126 al. Plat. Tim. 19 E. Item elegantioris sermonis sunt Ἰσασιν 4, ἀκριβέστατος 5, al. — μακάριος 20 35 al. — σήμερον 24 21. — 3 μάλιστα] maxime eo quod scio. Neque enim cum γνώστην coniungendum videtur, quasi Agrippae (qui Romae educatus erat) praecipua harum rerum scientia tribuatur. — *γνώστης Plut. LXX (nolebat dicere γινώσκοντα . . ἐπιστάμενος). — κατὰ Ἰουδ., apud, inter, cf. 21 21 al. — ἐθῶν legum, v. ad 6 14. — ζητημάτων 15 2. 23 29; v. impr. 24 6. — ἐπιστάμενος (24 10) abesse nequit, et si ex coniectura in N^e etc. additum est (cf. schol. Matth.: ἐπιστάμενον [corr. -νος] δηλονότι) vera vel paene vera ea coniectura fuit. — δέομαι] cf. 24 4 et omnes oratores Atticos. — *μακροθύμως] saepe NT. sunt μακροθυμῶν et μακροθυμία (Plut. al.). — 4 incipit de se ab initio exponere; verum non est continua narratio ut apud oratores, sed hoc primum docere vult, quod in synhedrio dixerat (23 6; cf. 22 3): Φαρισαῖός εἰμι, περὶ ἐλπίδος ἀναστάσεως νεκρῶν κρῖνεται (4—8); i. e. minime a patria religione descivi. — μὲν οὖν sine oppos. — *βίωσις Sir. prol. (nusquam ap. prof.). — ἐκ νεότητος Lc. 18 21 al. (Hom. Π. 14 86). Ferri possit ἐκ v. ἀπ' ἀρχῆς, sed satius vid. cum τὴν et. ἀπ' α. delere (Gig.), quae explicatio fuerit ad ἔνωθεν (5) adscripta. — ἐθνεί] in Iudaea atque in ipsa urbe sacra, cf. 22 3. — Ἰσασι atticum hic tantum in NT. est pro οἰδασι (Lc. 11 44 al.);

λύμοις ἴσασι πάντες Ἰουδαῖοι, 5 προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. 6 καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς εἰς τοὺς πατέρας [ἡμῶν] ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἔσθηκα κρινόμενος, 7 εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν ἑκτενεῖα νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεύον ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ. 8 τί ἄπιστον κρύνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; 9 ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἑμαντῶ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι,

α) 4 πάντες οἱ Ἰ. HAC³HLP | 5 ἄν. με προγ. Gig. | αἵρ. τῶν Φαρισαίων ἔζησα om. reliquis syr^{sch} | semper vixi Ph. Gig. | 6 πρὸς τοὺς CHLP ut 13²², recte fort. | ἡμῶν om. HLP (abest 13³²) | γενομένης ἐπαγγ. 137. Gig. | 7 deservunt in spe pervenire Gig. | καταντῆσειν B | nunc accusor Gig. | βασιλεῦ om. A Gig., add. Ἀγρίππα HLP | 8 ὁ θεὸς] dominus Gig. | 9 μὲν om. B | με ante πρᾶξαι add. syr^c c.*

cf. Proleg. p. 14 sq. — Ἰουδαῖοι] artic. abest ut 2. 3. 7. 21, sec. usum Atticorum (πάντες Ἀθηναῖοι 17²¹). — 5 προγινώσκοντές ἄνωθεν, ante hoc tempus ab initio (Lc. 1³; cf. Demosth. 21⁷⁷ ἄνωθεν ἄρχεσθαι). — ante ἐὰν θέλ. supplendum fere ὥστε μαρτυρεῖν δύνασθαι. — ὅτι... ἔζησα (ion. hell. pro ἐβίωσιν att.) epexegesis continent illorum τὴν βίωσίν μου. — ἀκριβής (18²⁶) accuratus, severus (in observanda lege), Ios. A. 17, 2, 4. B. 2, 8, 14. Vit. 38, Wtst. (supra 22³). De superl. v. ad 2. Proleg. p. 16 c. Add. — θρησκεία religio frequens ap. Ioseph. (Iacob. 1²⁶ sq. Col. 2¹⁸). Festi causa et Romanorum sic loquitur. — 6 cf. 23⁶. ἐπ' ἐλπίδι κτέ. propter spem in promissione repositam (ἐπαγγ. κτέ. ut 13³²). Promissio erat adventus Messiae eiusque regnum sempiternum cum resurrectione mortuorum. — 7 εἰς ἣν (ἐλπίδα) καταντῆσαι quam consequi, Phil. 3¹¹ ἐλπὼς καταντῆσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐν νεκρῶν, particeps fiam. — τὸ *δωδεκάφυλον ἡμῶν est locutio ornatior (sicut tota sententia copiam maiorem vimque habet), cf. τὸ δωδ. τοῦ Ἰσραὴλ Clem. 1 Cor. 5⁵; τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσρ. Lc. 22³⁰. — ἐν *ἑκτενεῖα cf. ἑκτενής (ἐν ἑκτενεῖα β) 12⁵, = ἑκτενῶς, v. ad 5²². — νύκτα καὶ ἡμέραν 20³¹. Lc. 2³⁷ λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. Cogitandum de „sacrificio sempiterno“ (ἱερῆ), quod cotidie et mane et vesperi offerebatur. Schürer II², 232 sqq. — ἐλπίζειν in NT. c. inf. aor. coniungitur, Lc. 6³⁴. 23⁸ al.; itaque etiam in hac orat. tutius vid. usum sequi quam codicem B, quamquam non minus contra usum NT. μέλλειν ἔσεσθαι in Actis est, 11²⁸ al. — περὶ ἧς κτέ.] repetit indignans quod dixerat v. 6, cum compellatione regis vehementi. ἐγκαλοῦμαι περὶ ut 2. — 8 τί cur (cf. 14); aut coni. cum ἄπιστον, cf. Aphthon. Walz. Rh. gr. I, 78 τί τοῦτο πρὸς θεῶν ἄπιστον; (Wtst.); cf. ad 14¹⁵. Mirantis hoc et improbantis est. — παρ' ὑμῖν] Iudaeis eis qui nondum credunt in Christum. — νεκροὺς ἐγείρει] hoc de omnibus negare videntur qui negant de Christo; attamen illud minime Iudaicum est. Paulo autem resurrectio mortuorum Christique intimo nexu coniuncta sunt, v. 1 Cor. 15, ubi contraria ratio negandi affirmandique impugnatur. — 9 pergit de se narrare eadem quae antea populo Iudaeorum 22⁴ sqq., exponens se quoque in erroris comunione fuisse, sed re ipsa meliora edoctum ceteros quoque ad eadem invitasse, v. 9—20. — μὲν οὖν] μὲν ut al. sine oppos. (ego, quod ad me ipsum attinet); οὖν transitioni inservit. — ἔδοξα ἑμαντῶ πρᾶξι, cf.

10 ὁ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἀγίων ἐγὼ ἐν φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών, ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον, 11 καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς ἠνάγκαζον βλασφημεῖν, περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἑξῶ πόλεις. 12 ἐν οἷς πορευόμενος εἰς Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς τῶν ἀρχιερέων, 13 ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους, 14 πάντων τε καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν

14 γῆν διὰ τὸν φόβον, ἐγὼ μόνος

α) 10 δ] διὸ B | τε post πολλοὺς add. KACEI, om. BHL vulg. Gig. | πολλοὺς ἀγίους om. ἐγὼ sec. Gig. | ἐν om. HP | παρὰ τ. ἀρχ. post λαβών Gig. | ψῆφον ἡνεγκα sec. Gig. | 11 τε om. B | αὐτοὺς post ἐδίωκον syr^p c.* | καὶ post ἕως om. Gig. vulg. | 12 καὶ post οἷς add. HLP | εἰς τὴν Δ. plerique (om. τὴν AE) | καὶ ἐπιτροπῆς] provocazione Gig. | τῆς om. (K) AEI | παρὰ τῶν ἀ. CHLP | 13 ὁ βασι. syr^p c.* | ὑπὲρ om., luce pro φῶς Gig. | 14 πάντ. δὲ CHLP | ἡμῶν om. B | φωνὴν λαλοῦσαν πρὸς με καὶ λέγουσαν LP (it. sine καὶ λέγ. H), λαλ. καὶ λέγ. πρ. με (mihi sec. Gig.) | stimulum Gig. vulg.

β) 14 εἰς τὴν γῆν] add. διὰ τὸν φόβον ἐγὼ μόνος 137, it. syr^p mg. prae timore in terram ego tantum, et pro tim. (post γῆν) etiam Gig.

Ar. Vesp. 1265 ἔδοξ' ἐμάντῳ δεξιὸς πεφνέειν, Demosth. 18²²⁵ ὡς ἐμαντῶ δοκῶ; sed suam ibi rationem reflexivum habet, et ceteroquin Attici δοκῶ μοι c. inf., v. Wtst. (neutrum praeterea usquam NT., Vitteau le grec du NT. 162). — ὄνομα] cf. 5⁴¹ al. — Ναζωραίου 22³ al.; alluditne ad nomen τῶν Ναζωραίων 24⁵? — ἐναντία πράξαι] Dem. XVIII, 213 (ubi est cum dativo Θεβαίους) conf. Wtst. — 10 ὁ . . ἐποίησα] τὸ πολλὰ ἐν. πράξαι. Scilicet ποιεῖν est verbum generale, quod pro alio quocunque in repetitione adhibetur. — ἀγίων 9¹³ al.; estne plane aptum in hac oratione? — κατακλείειν ἐν φυλ. Lc. 3²⁰. LXX Ierem. 32³ (Dionys. Hal.). De re v. 8³. — ἀναιρουμένων] de Stephano intellegendum, et αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον (i. e. ἦν. κατ' αὐτῶν, cf. 25⁷) de approbatione, = συνευδοκεῖν 7¹. 22²⁰. Nunquam fuit P. assessor synhedrii, ut et ipse condemnare posset, neque vid. praeter Stephanum quisquam tum esse necatus, cum in illo uno fuissent causae satis validae furoris etiam illicita audentis, quae deessent in ceteris. Cf. ad 9¹. (Ψῆφον φέρειν suffragium ferre att.). — 11 συναγωγὰς 22¹⁹; τιμωρῶν ibd. 5. De verberibus hoc intell., φυλακίζων καὶ δέρον 22¹⁹. — ἠνάγκαζον] ambiguum num de conatu; nam etiam de repetitione accipi potest; it. ἐδίωκον. — βλασφημεῖν 13⁴⁵. 18⁶ (= λέγειν Ἀνάθεμα Ἰησοῦς, 1 Cor. 12³; maledicere Christo, Plin. ad Trai. ep. 96⁵, Wtst.). — περισσῶς Mc. 10²⁶ al. (cf. περισσεύειν Act. 16⁵). — *ἐμμαινέσθαι τινι (cf. ἐμπαίζειν τινί NT. Hdt., ἐνυβρίζειν τινί Polyb.) semel ap. Ioseph. A. 17, 6, 5, nusquam praeterea. Multis et grandibus verbis P. utitur. — ἕως εἰς v. ad 21⁵. — ἑξῶ] extra Iudaeam. Non sequitur, P. praeter Dam. tum alias quoque urbes adiisse; adire voluisse satis est. — 12 ἐν οἷς] 24¹⁸. — *ἐπιτροπή cf. ἐπιτρέπω 1. — τῆς] Buttm. p. 81. — 13 ἡμέρας μέσης] interdiu, non noctu, atque adeo medio die, itaque fortius hoc quam μεσημβρίας (cf. 22⁶). Omnino grandius haec quoque res depingitur hic quam ceteris locis. (Impro-

λέγουσαν πρὸς με τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ· „Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν“. 15 ἐγὼ δὲ εἶπα· „Τίς εἰ κύριε“; ὁ δὲ κύριος εἶπεν· „Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις. 16 ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὥφθην σοι, προχειρίσασθαι σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες ὧν τε ὁφθήσομαί σοι, 17 ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ ἀποστέλλω σε,

α) 15 κύριος om. HP. Pro toto v. Gig. nihil hab. nisi ego enim sum Iesus Nazarenus, cf. β et comm. | 16 καὶ στήθι om. B*; καὶ om. Gig., dixitque mihi Sta in pedes tuos syrsc̃h | εἶδες με BC* vid. (Ambros. August.) | σοι ὁφθήσ. Gig. | 17 et eripiens Gig. | ἐκ alterum om. CHLP | gentibus in quas vulg. Gig. | nunc ego vulg. | ἐξαποστέλλω C, ἀποστέλλω HIP | σε ante ἀποστ. HLP, ante ἐγὼ Gig.

β) 15 Ἰησ. ὁ Ναζωραῖος syr⁹ c.* et minusc. quid. (cf. α Gig.)

bant μέσῃ ἡμέρᾳ atticistae, Lob. Phryn. 53 sq.; elegantius ἡμ. μεσοῦσα.) — βασιλεῦ] advertitur rex ad miraculum rei. — οὐρανόθεν (poët.) 14 17. — ὑπὲρ τὴν κτέ. hic tantum diserte exprimitur, quamquam per se intellegendum. — περιλάμψαν Lc. 2 9 (Diod. Plut. al.). — 14 ἡμῶν (om. B) hic aegre abesse potest, ne ipse excludi videatur. Sed ceteros una procidisse hic tantum legitur. — Ἐβρ. διαλ. 21 40. — Σαοὺλ .. διώκεις = 9 4. 22 7; sed σκληρόν .. *λακτίζειν non nisi hic (et 9 5 β?) adduntur. Est autem hoc graecum proverbium, quo utuntur Aeschylus Agam. 1624 (πρὸς κέντρα μὴ λάκτιζε), Prom. 323, Pind. Pyth. 2 94 (hic κέντρον), Eurip. Bacch. 795, al. (v. Wtst.), ductum a bubus contra stimulum ferreum, quo incitantur, recalcitrantibus eoque ipso sibi dolorem augmentibus. Fuitne eius aliqua forma aramaica? — 15 sec. Gig. haec omnia in pauca contracta sunt: ἐγὼ γὰρ εἰμι Ἰησ. (ὁ Ναζ.), atque haec videri potest huius loci vera forma esse (nisi quidem propter ἐγὼ repetitum omissio facta est), vulgata autem e c. 9 (22) interpolata. Sic fit una continua Iesu oratio. — 16 ἀλλὰ ἀνάστηθι = 9 6 (cf. 22 10). — στήθι ἐπὶ τ. πόδας σου sta erectus 14 10. Apocal. 11 11 (hebr.). Cf. Dan. 10 10 ἡγριρέ με ἐπὶ τὰ γόνατά μου, 11 εἶπε „στήθι ἐπὶ τῇ στάσει σου“. — εἰς τοῦτο κτέ.] respondent haec eis, quae c. 9 15 Dominus ad Ananiam, c. 22 14 sq. Ananias ad Paulum, ibd. v. 21 ad eundem Dominus alio tempore dicit. In hac autem or. tota persona Ananiae sublata est, quippe quae non esset apta apud hos auditores; unde sequebatur ut mandata omnia ut ipsius Iesu effata inducerentur. Si autem ad litteram hoc sit accipiendum, omnem profecto fidem excedat tam velox maximarum rerum transactio. — προχειρίσασθαι = ὅπως προχειρίσ. (22 14). — μάρτυρά] 22 15. — ὧν εἶδες] ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας 22 15; hic autem cum posteriorum visionum (v. quae narraverat 22 17 sqq.; praeterea 23 11) mentio quaedam facienda videretur, additum eadem constructione ὧν (= τούτων ᾧ) ὁφθήσομαί σοι, paullo violentius, sed non plane contra linguae gr. indolem. Kühner Gr. § 410. Buttm. p. 247. — 17 ἐξαιρούμενός ad ὁφθήσ. adiungitur. Posthac quoque apparebo tibi et servabo te (ἐξαίρ. 7 10. 12 11 al.; cf. infra 22; non enim est cur eligendi notionem huic verbo hoc solo loco tribuamus, quae ne apta quidem est ad ἐκ τῶν ἐθνῶν). — λαός .. ἐθνη (= 23) ut Rom. 15 10 (e Deuter.); intellegere hoc poterat Agrippa (cf. ad 24 s.). — οὓς] λαός et ἐθνη, quamquam sequentia monstrant de his magis cogitari. —

18 ἀνοίξει ὀφθαλμούς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέφαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κλήρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ". 19 ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθῆς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ, 20 ἀλλὰ τοῖς ἐν Λαμασκῇ πρῶτον τε καὶ Ἱεροσολύμοις [εἰς πᾶσάν τε [τὴν] χώραν Ἰουδαίους καὶ τοῖς ἔθνεσιν] ἀπήγγελλον μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας. 21 ἔνεκα τούτων με Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ὄντα ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι.

20 . . . . . πόλειςιν

α) 18 αὐτῶν] τυφλῶν EI tolet. August. | εἰς φῶς καὶ om. Gig. | τῆς] ἀπὸ τῆς CEL, ἐκ τῆς e vulg. Gig. (de) | 19 ὅθεν om. Gig. | 20 τοῖς om. Gig. | τε post πρῶτον om. EHLP (non exprim. vulg. Gig.) | καὶ ἐν Ἱερ. AE Gig. | εἰς om. SAB tolet. (propter -ois quod antec.) | τ. χ. τῆς Ἰουδαίας omnes (etiam Gig.; de Fl. v. β); cf. comm. | ἀπαγγέλλον HLP | 21 με post συλλαβ. A (ὄντα ἐν τ. ἱ. Ἱ. συλλ. με sec. Gig. | of Ἰουδ. ἡcAEHP | ὄντα om. ABHLP (ὄντα με hab. ἡ*, ὄντα corr.), testantur et latini | διαχειρίσασθαι A

β) 20 incip. ultimum frg. Fl. inde a civitatibus praedicavi poeniteri (itaque ante ἀπήγγ. plane alia lectio fuit). annuntiavi et. Gig. | opera paenitentiae Fl. | συλλαβ. post ἱερῷ Fl. | ne]care conati sunt Fl.

18 ἀνοίξει] continuo flumine orationis aliud ad aliud adiungitur, ut quattuor sint in hac sententia infinitivi notione finali. — ἀνοίξει ὀφθ. ut Mt. 9³⁰ al. (Act. 9 s. 40), sed hic metaph. — τοῦ ἐπιστρέφαι (9³⁵ al.) subiectum τῷ ἀνοίξει. — σκότος . . φῶς Rom. 2¹⁹. Eph. 5 s. — καὶ τῆς pro καὶ ἀπὸ τῆς, si vera est lectio. — σατανᾶ] intellegebat Agrippa, quamvis minime Festus. De re cf. Eph. 2¹² ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ, ibd. 2 περιεπατήσατε . . κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, i. e. Satanam; Io. 12³¹ al. Ἐξουσία imperium, Lc. 7 s et saepe NT. — τοῦ λαβεῖν subiectum τῷ ἐπιστρέφαι. — κλήρον κτέ. cf. 20³². Eph. 1¹⁸. — 19 ὅθεν quare Mt. 14⁷. Hebr. 2¹⁷ al. Cum ad sua facta redeat, apte regem denuo compellat. — ἀπειθῆς Lc. 1¹⁷ al. — οὐράνιος Lc. 2¹³ al. — ὀπτασία Lc. 1²². 24²³; est subst. verb. ad ὀπτάνομαι 1 s neque antiquius eo. — 20 Λαμασκῇ 9²⁰, Ἱεροσ. ibd. 28. Ad Λαμ. adiungitur πρῶτον (quia ibi res accidit), tum τε καὶ (2⁹) Ἱερ., quo deinde venit. Tum sec. traditam lect. (εἰς [= ἐν ut saepe] πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας) in Iudaea P. praedicasse dicitur, quod pugnat non modo cum Gal. 1²² sq., sed etiam cum Actorum narratione, nisi putemus Herodis Agrippae tempore id factum esse, 11³⁰. 12²⁵. Sed ne dicitur quidem ἡ χ. τῆς Ἰουδαίας (scil. χώρας s. γῆς), sed τῶν Ἰουδαίων, 10³⁹ (cf. τῆς Ἰουδαίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας Lc. 3¹; τὴν Γαλιλαϊκὴν χώραν Act. 16 s. 18²³; aliud est αἱ χῶραι τῆς Ἰουδ. 8¹), et quod maximum, de maximis rebus gestis Pauli paene ne verbum quidem exstat. Itaque scripsi Ἰουδαίοις, circumscripsique τὴν. — ἅξια κτέ.] cf. Iohannis Baptistae verba Lc. 3 s; πράσσοντας accus. ex more Atticorum quoque, Kühner Gr. II², 591. — 21 sqq. iam accedit ad ipsam causam suam tempusque praesens. — συλλαβόμενοι] debebat scribere συλλαβόντες ut 1¹⁶ al. — ἐπειρῶντο] impf. ob rem non perfectam (22). — διαχειρίσ. 5³⁰. —

22 ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ [ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης] ἔστηκα μαρτυρούμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων [ὦν τε] οἱ προφηταὶ ἐλάλησαν μελλόντων [γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς], 23 εἰ παθητὸς ὁ χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν⁴. 24 ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ φησιν· „[Μαίνη Παῦλε]· τὰ πολλὰ σε γράμματα εἰς μανίαν [περιτρέπει]⁴. 25 ὁ δὲ Παῦλος „Οὐ μαίνομαι“, φησίν, „κράτιστε [Φῆστε], ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. 26 ἐπι-

22 ἄχρι. . . ταύτης om. ? | ὦν | γίνεσθαι. γέγραπται γάρ ἐν Μωϋσεῖ . . . | 24 ἐμάνης, Παῦλε, ἐμάνης· | περιέτρεψεν. | 25 ἡγεμῶν,

α) 22 οὖν] δὲ Gig. vulg. | ἔστηκα ante ἄχρι Gig. | ἀπὸ] παρὰ HLP, om. vid. vulg. Gig. (hic dei usus) | ταύτης τῆς ἡμ. Gig., hodiernum diem vulg. | Μωϋσῆς ABE | 23 εἰ . . . εἴ] quod . . . quod syr^{sch} | τε om. LP, it. latini | 24 ἐφη HLP | 25 Παῦλος om. HLP Gig. Fl.

β) 22 cum ergo auxilium dei sūt tecum] sto (om. ἄχρι . . . ἡμ.) Fl. | maiori et minori Fl. | ὦν τε] quamquam Gig., i. e. quamque? Om. τε Fl. | καὶ Μωϋσῆς] γέγραπται γάρ ἐν Μωϋσῇ sec. Fl. (in Moysen) Gig. | 23 (εἰ πρῶτος om. Fl.) | 24 et cum haec loqueretur oravit [et] clamavit F. et dixit Fl.; Gig. ut α, sed haec loquente et rationem reddente Paulo, cf. E vulg. τ. δὲ (δὲ om. vulg.) λαλοῦντος αὐτοῦ καὶ ἀπολογ. | insanis[ti P.] insanisti Fl., id. ut vid. conve[rterunt] | 25 qui respondit ei Fl. | Φῆστε] legate [Feste] Fl., legate Gig.

22 *ἐπικουρία LXX Sap. 13¹⁸ (att.). — τυχὼν 24₃ (ἐπικουρ. τυγχ. Polyb. Ios. al., v. Wtst., Kypke p. 131). — ἄχρι τ. ἡμ. ταύτης non bene omittitur (Fl.). — ἔστηκα] i. e. non cecidi, v. Kypke. — μικρῷ τε καὶ μεγ. cf. 8¹⁰. Apoc. 11¹⁸. 13¹⁶ al., i. e. iuveni senique, omnibus. — οὐδὲν v. ad 7⁵. — ἐκτὸς ὦν] cf. Plat. Gorg. 474 D ἔχεις τι ἐκτὸς τούτων λέγειν (LXX Iudic. 8²⁶ al.). Flectitur or. ad principium (6 sq.). — ὦν τε οἱ pro ὦν οἱ τε; aut sequi debebat ὦν τε M. — μελλόντων] quia futura erant. — καὶ Μωϋσῆς] v. 3²². At β γέγραπται γάρ ἐν (cf. 13⁴⁰. Hebr. 4⁷) Μωϋσεῖ, aptissime ad dictum Festi (γράμματα 24), sed sicut est sine sensu. Fuitne tale quid: γέγρα. γάρ ἐν M. (καὶ τοῖς προφήταις πολλὰ (24) περὶ τούτων, τοῖς ἐρευνήσασιν (1 Petr. 1¹¹)) εἰ κτέ.? Nam etiam in α difficultatem praebet εἰ post ἐλάλησαν, cum ὅτι (syr^{sch}) expectetur, neque satis est cum schol. dicere, εἰ esse pro ὅτι. — 23 *παθητός patibilis, facultate patiendi praeditus (Plut.); quod negabant Iudaei, affirmabat P. sec. Ies. 53. — εἰ πρῶτος] anaphora est cum asynd. ut in or. concitatore. — πρῶτος ἐξ ἀναστ. v. 1 Cor. 15²⁰, Ies. 53⁸ sqq. (de artic. om. cf. Buttm. p. 78). — φῶς κτέ.] 49⁶ al. Praesens μέλλει ad prophetarum tempus referendum. — 24 ταῦτα ἀπολ. (cf. 24¹⁰) ut att. (Plat. Phaed. 69 D). — nihil plane horum Festus intellegebat, itaque diutius non ferens ex animi sententia pronuntiat Paulum insanire. — μεγάλη τ. φ. 14¹⁰ al. — in β μέμνηας Π. μέμνης (vel ἐμάνης . . . ἐμάνης) et περιτρέφον (περιέτρεψεν). Cf. μαίνη 12¹⁵ (Io. 10²⁰. 1 Cor. 14²³), ἐξέστη(μεν) Mc. 3²¹. 2 Cor. 5¹³. — γράμματα litterae (cf. Io. 7¹⁵ al.; locos e prof. aff. Wtst.). — εἰς *μανίαν *περιτρέπει] convertunt; Ios. A. 9, 4, 4 τοὺς παρόντας εἰς χαρὰν περιέτρεψε. — 25 κράτιστε 24₃. — σωφροσύνη opp. μανία ut att. 2 Cor. 5¹³ (al. 1 Tim. 2⁹. 15). ῥήματα ἀληθείας (quod ap. Lc. hic tantum est) καὶ σ. ut ῥ. ζωῆς 5²⁰. Io. 6⁶⁸. — ἀποφθέγγο-

σταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεύς, πρὸς ὃν ἡ καὶ παρορησιαζόμενος λαλῶ·
 λανθάνειν γὰρ αὐτὸν τούτων οὐ πείθομαι οὐθέν· οὐ γὰρ ἔστιν ἐν γωνίᾳ
 πεπραγμένον τοῦτο. 27 πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις;
 οἶδα ὅτι πιστεύεις. 28 ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον· Ἐν ὀλίγῳ
 με πείθη Χρηστιανὸν ποιῆσαι. 29 ὁ δὲ Παῦλος· Εὐξαίμην ἂν τῷ
 θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν μεγάλῳ οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς
 ἀκούοντας μου σήμερον γενέσθαι τοιοῦτους, ὅποῖος ἀγῶ εἰμι, παραεκτός

26 λαλῶ· οὐδὲν γὰρ τούτων αὐτὸν λανθάνει.

α) 26 καὶ post ὃν om. B | τι post αὐτὸν add. plerique, om. B vulg. (cf. 31. 16 28);
 tum οὐ π. οὐθέν· οὐ ἄB, it. sed οὐδὲν HLP; om. οὐθέν ἡ^cAE; dein οὐδὲ γὰρ pro
 οὐ γὰρ E (οὐδὲν γὰρ pr.). (— nihil horum arbitror, neque enim) | ἔστιν om.
 HLP | aliquid horum gestum Gig. | 27 ὅτι om. Gig. | 28 ἔφη post II. EHLP Gig.,
 cf. β | πείθη A, πείθεις rell., cf. β | χρηστιανὸν hic quoque ἡ^c* (cf. ad 11 26); χρεῖστ.
 ut solet B* | ποιῆσαι ἡ^cAB syr^p mg. copt.: γενέσθαι rell., etiam Gig. (cf. β) | 29 εἶπεν
 post II. HLP, cf. β (at Gig. etiam Παῦλος om.) | εὐξαίμην ἡ^c*HLP (opto apud deum
 vulg. Gig.); εὐξαίμην ἡ^cAB (orarem Fl.) | μεγάλῳ πολλῶ HLP | qui audiunt vulg.,
 qui me aud. Gig.

β) 26 scit aut[em omnia] de istis Fl. | καὶ παρρ. om. Fl. | οὐδὲν γὰρ τούτων
 αὐτὸν λανθάνει sec. Fl., qui om. reliqua οὐδὲ .. τοῦτο; nihil enim ex his latere eum
 credo; non enim etc. Gig. | 28 Agr. ad eum ait modico suades mihi Paule Christia-
 num [um fieri?] Fl. | 29 ad quem sic ait Fl. | ἀλλὰ καὶ τούτους τοὺς ἀν. μ. πάντας sec.
 Fl., tum om. σήμερον | ἀγῶ] ego Fl. Gig.

μαι 2 4. 14. — 26 πείθομαι mihi persuadeo; οὐ .. οὐδέεις ne a NT. qui-
 dem alienum, Lc. 4 2 al. — ἐν γωνίᾳ Graeca est locutio (cf. v. 14):
 Plat. Gorg. 485 D βίον βιώνει ἐν γωνίᾳ (in angulo conclavis); al. loc.
 v. ap. Wtst. Christi res dicit discipulorumque, quae multas magnas-
 que controversias moverant. — 27 iam audentius regem compellat et
 ad fidem non invitare solum sed paene cogere conatur. — οἶδα κτέ.]
 audacius hoc quoque, ut videtur; nam Agr. Romae inter Romanos
 educatus patriae religionis minime studiosus erat, quamvis ne alienus
 quidem ab ea videri cuperet. Schürer I², 495. — 28 lectio ἡ^cB πείθεις
 .. ποιῆσαι ferri nequit; cum autem γενέσθαι HLP vel ex v. 29 vel ex
 correctione (quia nihili erat πείθεις ποιῆσαι) ortum videatur, tutissi-
 mum est A sequi, praesertim cum ΠΕΙΘΙC et ΠΕΙΘΗ minimo discrimi-
 mine inter se distent. Cf. ad πείθη οὐ πείθομαι 26, referturque hoc
 „tibi persuades“ ad Pauli οἶδα. Ceterum πείθη recepto non multum
 refert, γενέσθαι an ποιῆσαι legatur. Ἐν ὀλίγῳ graece est „brevi tem-
 pore“, ut Plat. Apolog. 22 B, et graece Agr. locutus est; itaque ver-
 tendum „brevi tempore tibi persuades te Chrestianum me reddidisse“. Nomen
 autem Chr. non caret contemptu; totum igitur ironice dictum
 est (iucunda mente Cassiod. p. 1403 M.). Qui vero mirantur, quod homo
 Iudaeus eo nomine utitur, quod apud Graecos usu receptum erat, non
 eo quod ap. Iudaeos (24 5), nescire videntur quid inter regem et ple-
 beium (sive mavis sacerdotem) intersit. — 29 εὐξαίμην ἂν] singularis
 est in NT. talis optativus, qui atticam dictionem redolet (= ἡδέως ἂν
 εὐξαίμην); sed εὐξαίμην ἂν (ἡ^c* etc.) ne recte quidem dictum hoc sensu,
 quo εὐχόμεν quidem tum dicebant (Rom. 9 3) et ἐβουλόμην (Act. 25 22),
 sed non addebant ἂν. Verum qui ἴσασι dixit (4), etiam εὐξαίμην ἂν

τῶν δεσμῶν τούτων“. 30 ἀνέστη τε ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ ἡγεμὼν ἢ τε Βερ-
νίκη καὶ οἱ συγκαθημένοι αὐτοῖς, 31 καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς
ἀλλήλους, λέγοντες ὅτι „οὐδὲν θανάτου ἢ δεσμῶν ἄξιον πράσσει ὁ ἄν-
θρωπος οὗτος“. 32 Ἀργίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη· „Ἀπολελεύσθαι ἐδύ-
νατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπικέκλητο Καίσαρα“.

CAP. XXVII.

1 Γῶς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν

Cap. XXVII. 1 fere: καὶ οὕτως ὁ ἡγεμὼν πέμπεσθαι αὐτὸν ἔκρινεν.

α) 31 ἄξιον θαν. ἢ δεσμ. A Gig. | ἄξιόν τι NA vulg. (cf. 26 v.l.); τι om. BHLP
Gig. Fl. | *homines isti faciunt* Gig. | 32 *hic homo* Gig. | ἐπικέκλητο KBHP

Cap. XXVII. 1 *eum navigare* vulg. | παρεδίδον A, et tradi vulg.

β) 30 καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ ἀνέστη HLP Fl. syr^p c.* al. (αὐτ. εἰπ. syr,
αὐτοῦ om. 137) | ἢ τε B. om. Fl., qui add. *omnes* ante οἱ συγκαθ. | 31 et secesserunt
praefantes inter se de eo di[centes] Fl. | ὅτι om. Fl.? | θαν. ἄξ. ἢ δ. sec. Fl. | πράσσει
post οὗτος Fl. | 32 *respon]dit autem rex Agr.* (om. τῷ Φ.) Fl.

Cap. XXVII. 1 Fl. et ita *legatus mitti eum* [iudicavit et in] *crastinum vocavit*

dicere potuit. Cf. Dem. 8₂₀ ἂ Φίλιππος ἂν εὔξαιτο τοῖς θεοῖς (πρὸς
τ. θεόν 2 Cor. 13₉; plerumque προσεύχ. NT.). — ἐν ὀλίγῳ] cum oppo-
situm sit non ἐν πολλῷ, sed ἐν μεγάλῳ, ἐν ex usu NT. vi instrum.
accipiendum, = *facile — difficile*. Nihil sua referre dicit, quanto labore
id consequatur. — σήμερον coni. cum prioribus; cet. cf. 20₂₆. 24₂₁. —
τοιούτους κτέ.] non repetit Χρηστιανούς, quod nomen ne agnoscebat
quidem. „Tales qualis ego sum, sive Chr. appellare vis sive alio vel
contemptiore nomine“. Ὅποιος est fere „*qualiscunque*“. — καὶ ante
ἐγὼ ex usu graeci serm. pleonastice, Kühner II², 799. — παρεκτός
praeter (ut παρὲξ Hom. Hdt.) Mt. 5₃₂ (1 Cor. 11₂₈ adv.), raro VT., nus-
quam ap. prof. — δεσμῶν] quae in brachio gerebat. (Est fere plur.
tantum proprio sensu in NT., sive δεσμά sive δεσμοί, neque multum
distat usus att.) Comparat Wtst. Iustin. 14, 4, 1 de Eumene: *laxatis*
vinculis prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit. Totum respon-
sum et urbanissimum et Christiano homine dignissimum. — 30 rex
minime iratus Paulo, sed fortasse veritus ne importunior ille fieret,
subito consurgit; secuti reliqui. — συγκαθήμεναι Mc. 14₅₄. — 31 ἀνα-
χωρήσαντες (23₁₉) ad consilium habendum, 25₁₂. Schürer I², 391, adn.
79 (Philo ad Gai. § 33 ὑπεξαναστὰς μετὰ τῶν συνέδρων ἐβουλευετο;
Suet. Ner. 15, Wtst.). — οὐδὲν κτέ.] cf. 23₂₉. 25₂₅. — πράσσει] non
de factis sed de vitae instituto Paulus se defenderat; de hoc igitur,
i. e. de Christianismo, iudicium fit. Verum fit tamquam de secta Iu-
daica: inde innoxia iudicatur. — 32 ἀπολελεύσθαι] *dimissus esse, liber*
esse, cf. 16₃₅ sq. al. (De ἄν non addito cf. Buttmann p. 187. 195. Küh-
ner Gr. II², 176 sq.). Quasi dicant: stulte fecit P., qui ipse obstitit
quominus liberaretur, id quod pridem Festus facere potuit. — ἐπικέ-
κλητο] plusq. ut ἀπολελεύσθαι; manet nunc provocatio, ut aliud iam
fieri nequeat nisi ut ad Caesarem mittatur. — Ceterum cf. ad 25₁₄.

Cap. XXVII. Extrema duo capita habent descriptionem cla-
rissimam itineris maritimi quod P. in Italiam fecit:

τόν τε Παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπείρης Σεβαστῆς]. 2 Ἐπιβάντες δὲ πλοῖον Ἀδραμυντηνῶ, μέλλοντι πλεῖν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνης Θεσσαλονικέως]. 3 τῇ τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα, φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος ἐπέτρεψεν

καὶ τῇ ἐπαύριον προσκαλεσάμενος ἑκατοντάρχην τινὰ (σπ. Σ.) ὀνόμ. Ἰούλιον, παρέδωκεν αὐτῷ τὸν Π. σὺν ἑτέροις δεσμώταις. | 2 fere: μέλλοντες δὲ πλεῖν ἐπέβημεν πλ. Ἀδρ., ἐπέβη δὲ σὺν ἡμῖν Ἀρίσταρχος Μακεδών. | 3 fere κατήχθ. δὲ εἰς

α) 2 δὲ om. vulg^{elem} (non amiat.) | Ἀδραμυντηνῶ AB* | μέλλοντες HLP vulg. (sed amiat. μέλλοντι) | εἰς om. HLP (circa Asiae loca vulg.) | 3 τῇ δὲ sc^L vulg.

centurionem quendam [nomi]ne I. et tradidit ei P. cum ceteris cus[todiis]. Gig. primo ut α (nisi quod mitti nos), tum (β) voc. cent. cohortis Italiae (sic!) nom. Iul. et assignavit ei e. q. s. (β), cf. vulg. post Ital.: et tradi P. cum reliquis cust. cent. e. q. s. (α). Syr^{mg}: sic igitur iudicavit praeses, mittere eum ad Caes. (cf. syr^{sch}), cum die postero vocasset, tum ut β (hab. ex coh. Aug., tum tradidit ei P. cum et e. q. s.) | 2 Fl. Gig. syr^{sch}: cum coepissemus (incipientes autem Gig.) navigare (in Italiam add. Gig.) ascendimus in navem Adr. (quae in locis A. navigatura erat add. Gig. syr), ascendit (navigabat Gig.) autem nobiscum A. M. (Thess. add. Gig. syr) | 3 Fl. venimus autem Sid. | χρῆσ. τῷ Π. ὁ ἑκατ. sec. Fl., χρ. Ἰούλ. ὁ ἑκ. τῷ Π. sec. Gig. | permisit amicis qui veniebant [ad eum] uti curam eius agerent Fl.

quae descriptio ab homine harum rerum perito iudicata est monumentum omnium pretiosissimum, quae rei navalis ex tota antiquitate nobis relicta sint. V. Breusing, die Nautik der Alten (Bremen 1886) p. XIII. — v. 1—8 iter Caesarea ad Cretam. — 1 ἐκρίθη] a praeside eiusque consiliariis. — τοῦ ut 21¹². 23¹⁵ al. — ἀποπλεῖν 13⁴. — ἡμᾶς] utitur pers. I. plur. ut in priore itinere, de se Pauloque et Aristarcho (v. ad 2). — παρεδίδουν] de forma v. ad 4³³. Impf. ratio aegre perspicitur: commissus est interim, dum navigarent? — σπείρης Σεβ. cf. ad 10¹; cohors Augusta. Schürer Gesch. d. jüd. V. I, 385 sq. Erat una ex quinque coh. Καισαρέων καὶ Σεβαστηνῶν, v. ad 10¹. — 2 Ἀδραμύ(τ)τε(ι)ον Mysiae. — τόποι regiones ut 16³, κατὰ τὴν Ἀσίαν cf. 11¹ al. (τ. κ. τ. Ἀ. τόπους Polyb. 1, 3, 6, Wtst.); ad 16⁶ (ipsum Adramyttium terminus erat itineris). — Ἀριστάρχου 19²⁹. 20⁴. Is igitur praeter Lucam solus ex tot comitibus apud P. remanserat, Romamque eum comitatus est. — β cum coepissemus = μέλλοντες, cf. 5³⁶ μέλλετε incipiatis Fl., 26² μέλλων incipiens Gig. Roensch Ital. u. Vulg. 369. — 3 ἑτέρᾳ 20¹⁵. — κατήχθημεν 21³ v. l., 28¹²; att. κατηγαρόμην ut ἀνῆγαγ. (ἀνήχθην κατήχθην Hdt.). — *φιλανθρώπως cf. *φιλανθρωπία 28², benigne (att.). — χρησάμενος ἐπέτρ. = ἐξήστατο καὶ ἐπέτρ. (cf. ad 1²⁴); χοῦσθαι τινι c. adv. (ut att.) agere cum alqo hic tantum NT. (cf. 2 Cor. 13¹⁰). — *ἐπιμελείας τυχεῖν (24³ al.; Xen. Mem. 4, 8, 10 al.) cf. Lc. 10³⁴ sq. Egredi potuit P. cum milite qui eum custodiebat (20¹⁶); erant enim tot milites in nave quot δεσμῶται (42). Sec. β aliquanto minus ei concessum est, sed potest utrumque verum esse: advenerunt Christiani (cf. de Tyriis 21⁴) audita re, deditque centurio etiam egrediendi licentiam. Erant autem merces Sidone vel imponendae vel eximendae, unde mora ali-

Ἰπρὸς τοὺς φίλους πορεύθεντι ἐπιμελείας τυχεῖν¹. 4 κἀκεῖθεν ἀναχθέν-
τες ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον, διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους,
5 Ἰό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες²,
κατήλθαμεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. 6 κἀκεῖ εὐρὼν ὁ ἑκατοντάρχης πλοῖον
Ἀλεξανδρῶνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό. 7 ἐν
ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνί-
δον, μὴ προεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ

3 τοῖς φίλοις τοῖς ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ἐπιμελείαν αὐτοῦ ποιήσασθαι |
5 fere καὶ μετὰ ταῦτα τὸν Κιλικίον κόλπον καὶ τὸ Παμφύλιον πέλαγος διαπλ.
δι' ἡμερῶν δεκαπέντε

α) 3 πορεύθεντα HLP | 4 εἶναι ante τοὺς vulg., cf. β | 5 et cum pernavigass.
mare Gig. | Μύρα LP (Mira Fl.), Μύρα B Hieronym.; at Λύστρα(ν) SA Gig.; Σμύρ-
ναν codd. ap. Hieronym. Beda | 6 κἀκεῖθεν A ut 4 | 7 γενόμεθα . . καὶ μὴ sec. Gig. |
προεῶντες omnes | κατὰ Σαλμώνην cum* hab. syr., cf. β

β) 4 ἐκ. δὲ πλείοντες sec. Fl. | ἐναντ. ε. τ. ἀν. sec. Fl., τ. ἀν. ἐν. ε. sec. Gig.,
cf. α | 5 et post [haec na]vigantes sinum Cilium et Pamphylium pelagum Fl. | post
διαπλ. cod. 137. c Scriveneri. syr c.* Fl. δι' ἡμερῶν δεκαπέντε ([XV die]bus Fl.) | 6 καὶ
pro κἀκεῖ Fl. (καὶ . . ἐκεῖ sec. Gig.) | ὁ ἐκ. post Ἀλεξ. Fl. | εἰς αὐτό om. Fl. | 7 Fl. et
cum tarde navigaremus per aliquos [dies v]enimus Gnidum, et inde cum tulissemus
lege[damus, u]nde venimus in portum bonum | φ ἔγγ. κτέ.] ubi anchis ci[uitas er]at
Fl. (οἷς ἔγγ. sec. Gig.)

quot dierum facta esse potest. — 4 ὑπεπλεύσαμεν cf. 7, ὑποδραμεῖν
16, prope ad (sub) terram accedere (nusq. praet. hoc sensu, ne apud
prof. quidem). Recto cursu a Syria ita in Lyciam (8) transmittere
solebant, ut Cyprum a dextra relictam non attingerent, cf. 21 s. Sed
id cum hi facere non possent propter ventos (occidentales, cf. Breus.),
erat ad Cypri promunturium orientale accedendum. — 5 πέλαγος (cf.
Mt. 18 s) mare vaste patens. Itaque non terram legebant, ut putat
Breusingius, sed potius a Cilicia cursum ita flexerunt, ut vento uti
possent. In β Κιλικίον κόλπον ut vid. (39, κόλπος eo sensu Strab. al.),
mare inter Ciliciam Cyprum Syriam. — κατὰ secundum, circa, cf. 210
al. — Temporis spatium (β) inde a Sidone indicari credas; est sic
quoque magnum collatione celeritatis qua antea P. usus erat (20¹⁴ sqq.
21¹ sqq., et cf. ad 21 s). — Μύρα v. ad 21¹. — 6 Ἀλεξανδρῶνον (28¹¹)
subst. ap. Lc. quoque est vulgare Ἀλεξανδρεὺς (6 s. 18²⁴), sed adi. Ἀ-
λεξανδρῶνος (Diog. L. 7¹⁸ -ηρός traditur; it. hic et 28¹¹ B³ al.; -ῖνος
= -εύς Steph. Byz.; lat. -inus subst. adi.). Erat ea navis frumento
onusta, ut pleraeque ab Aegypto venientes (v. 38); cf. de navibus
Alexandrinis frumentariis Senec. Epist. 77 al. (Wtst.). Satis magna
erat (v. 37), cf. Lucian. Πλοῖον ἢ εὐχαί 5, ubi describitur talis navis
CXX cubitos longa, lata plus XXX, alta XXIX, al., v. Wtst. Sole-
bant autem (Luc. l. c. 9) τὴν Κρήτην δεξιὰν λαβόντες recto cursu Alexan-
dria in Italiam tendere; sed haec navis propter ventos ad Asiam ac-
cedere coacta erat. Cf. Wtst. — *ἐμβιβάειν att. — 7 legebant litus
Asiae, sed tarde ob ventum contrarium, nempe occidentalem ut ante.
Poterant autem prope terram terrestri vento uti. — βραδυπλοεῖν (Ar-
temid.) cf. ταχυπλοεῖν Polyb. — κατὰ ut 5. — scr. utique προεῶντος
(cf. syr^{sch}: quia non sinebat ventus ut proficisceremur recta): obstabat

Σαλμώνην, 8 μόγισ τε παραλεγόμενοι αὐτὴν ἡλθόμεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις Λασαία. 9 ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ οὗτος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοῦς, διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρήνει ὁ Παῦλος 10 λέγων αὐτοῖς· „Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, μέλλειν ἔσεσθαι τὸν

α) 8 τινὰ om. A Gig. | πόλις ἦν BHLP, vulg. Gig., ἦν π. SA | Λασεία B, Lasia syr^{sch}, Λάισσα s^c (pr. Λασσαία), Ἀλασσα A vulg., Θάλασσα vulg. Gig., v. l. ap. Hieronym. | παρ. αὐτοὺς ὁ Π. λ. (om. αὐτοῖς) Gig. syr^{sch} (παρεκάλει consolabatur vulg.) | 10 ἡμῶν s^c

β) 9 ἱκανοῦ . . διαγ.] et cum paucos dies illic fecissemus Fl. | ἤδη οὗτος ἐπ. Fl., ἤδη ἐπ. οὗτος Gig. | ἤδη alterum om. Fl. Gig. | παρήνει] accessit Fl. | αὐτοῖς om. Fl., cf. α | 10 sec. Fl. θεωρῶ ἡμᾶς μ. ὕβρ. πολλῆς καὶ ζημίας . . πλεῖν μέλλοντας (om. τοῦ φορτίου καὶ) | μέλλει ἔσεσθαι om. τὸν πλ. Gig.

ventus quominus cursum (occidentalem) persequeremur, postquam a terra discedendum erat; itaque ad Cretam versus cursum defleximus. Neque *προσεῖν neque *προεῖν usquam praeterea exstat. — ὑπεπλεύσ. 4; Σαλμώνη est Cretae promunturium ad orientem septentrionemque spectans (Σαλμώνιον s. Σαμ. ap. Strab.; Σαλμωνίς Dionys. Perieg. 110 al., v. Wtst.). — in β (Fl.) καὶ ἐκεῖθεν ἄραντες (13)? Sed aperte sunt haec in palimps. lacunosa. — 8 *παραλέγεσθαι oram legere (Diodor. al.), nempe meridionalem. — Καλοὶ λιμένες] hodie quoque stus (εἰς τοὺς) kalús limiónes; est is portus (qui est unicus per illas regiones) apertus ad orientem, sed ex parte duabus tribusve insulis protectus. Distat a promunturio quod voc. Matala (Lithinós) fere tria millia nautica ad or. vers. Cf. infra ad 12; Spratt Travels and Researches in Crete II, 1 sqq. — Λασαία] commemoratur circa hanc regionem oppidum Ἀλαί (Stadiasm. maris magni § 322 sq., Müller Geogr. min. I, 506). Fuerunt qui lect. Θάλασσα (vulg.) praeferrent, cum etiam nummi quidam Cretici inscr. ΘΑ habeant, Mionnet Suppl. VI, 343 sqq., unusque habere diceretur ΘΑΛΛΑΧΩΝ; sed Svoronós (Numismatique de la Cr. ancienne p. 323 sqq.) luculenter hoc nihili esse, Θαρσαγόρα n. propr. significari demonstravit. Mira est lectio in Fl., = οὗ Ἀρχίς (ἄρχι = ἐγγύς?) πόλις ἦν. Rudera quaedam oppiduli invenit Spratt. — 9—26 proficiscuntur Creta; tempestate oppressi diu iactantur. — 9 διαγ. 25¹³. — *ἐπισφαλοῦς ([Arrian.] Peripl. mar. Erythr. 20, Kypke) τοῦ πλοῦς] ita tum loquebantur, πλοῦς νοῦς πλοός νοός νοῦ, ut βοῦς βοός βοῦ, Buttm. p. 12, [Arr.] l. c. 61 (nusc. NT. νοῦ νῶ; a πλοῦς non est praeter h. l. nisi acc.). — νηστεία Iudaeorum erat dies expiationis magnus, mensis Tischri (Octobris) decimus. Schürer I², 239. Cf. autem ad 20⁶. Notum est veterum navigationem interruptam fuisse a die XI. Nov. ad V. Mart., minus tutam putatam a d. XIV. Sept. (Veget. IV, 39). — παρήνει] it. impf. ἐπείδετο 11; finis indicatur 12 ἔθεντο (sec. β 13 ἄραντες). Παραίνειν (att.) pro παρακαλεῖν Lc. in hac tantum narratione adhibet (22; 2 Macc. 7²⁵ sq., 3 Macc. 5¹⁷). — 10 ὅτι . . μέλλειν est ἀνακόλουθον, sed quod tolerandum esse vid.: sine ὅτι erat periculum ne coniungerentur θεωρῶ μετὰ κτέ., et idem ὅτι multis interiectis facile e mente elapsum est. — ὕβρεως cf. 21,

πλοῦν. 11 ὁ δὲ ἑκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ μᾶλλον ἐπέειθετο ἢ τοῖς ὑπὸ Παύλου λεγομένοις. 12 ἀνεύθετον δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείονες ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν, εἴ πως δύναντο καταντήσαντες εἰς Φοῖνικα παραχειμαῖσαι, λιμένα

11 sqq. ὁ δὲ κυβερνήτης καὶ ὁ ναύκληρος ἐβουλεύοντο πλεῖν, εἴ πως δύναντο καταντῆσαι εἰς Φοῖνικα, λιμένα τῆς Κρ., καὶ ἐπέειθετο ἐκείνοις μᾶλλον ὁ ἐκ. ἢ τοῖς ὑπὸ Π. λεγομένοις. (13) καὶ ὑποπν. νότου, ἄραντες

α) 11 ἐπέειθετο μᾶλλον HLP | ὑπὸ τοῦ Π. HLP | 12 et cum vulg., et quia non erat Gig. | βουλὴν ἔθ. Gig. | κἀκεῖθεν HP | εἰς Φ. καταντῆσαι Gig.

β) 11 gubernator autem [et magis]ter [navi]s cogitabant navigare, tum εἴ πως δ. καταντῆσαι εἰς Φ., λιμ. τῆς Κρήτης 12, tum conse[ntiebāt] illis magis cent. quam Pauli verbis Fl., ceteris omissis | 12 (λιμένα) in littore Gig.)

iniuriae vexationesque e saevitia tempestatis (τὴν ἀπὸ τῶν ὕμβρων ὕβριν Ioseph. Ant. 3, 6, 4 § 133). — φορτίον] proprie φόρτος, de toto quidem onere quod fert navis; φορτία sunt singulae merces quae vehuntur. Cf. χρυσός χρυσίον al. Sed Moeris (Wtst.): ἀρώγμιμα καὶ φόρτον, Ἀττικοί· φορτία, Ἕλληνες. — ψυχῶν cf. 20²⁴. — μέλλειν ἔσεσθαι v. ad 11²⁸. — τὸν πλοῦν] nititur ne loco se moveant. Gubernator quoque cum reliquis iam desperabant in Italiam eo anno se venire posse, sed meliorem portum nancisci cupiebant, v. 12. Ceterum satis longum tempus in Καλοῖς λιμέσιν eos commoratos esse ex 28¹¹ colligitur (falsum vid. paucos 9 Fl.), neque hae deliberationes unius diei fuerunt, multoque minus statim profecti sunt. — 11 *ναύκληρος dominus navis; κυβερνήτης apud antiquos princeps nautarum erat (Plut. Mor. 807 B ναύτας μὲν ἐκλέγεται κυβερνήτης καὶ κυβερνήτην ναύκληρος, al., Wtst.). Quid ei dixerint, sec. α in v. 12 demum indicatur; al. sec. β, sed sunt ibi rationes omnes omissae. Fuit autem deliberatio communis omnium, domini navis, gubernatoris, nautarum, vectorum, inter quos centurio Paulusque erant, vicitque sententia quam plures secuti sunt (12). Ceterum Paulo usus atque experientia rerum nauticarum minime deerat, cf. 2 Cor. 12²⁵ τοῖς ἐνανάνγησα. — 12 *ἀνεύθετος h. solo l., sed εὐθετος idoneus Lc. 9⁶². al. (hellen.). Hodie quoque haud aliter de illo portu iudicatur, per aestatem solam usui esse, Spratt l. c. — *παραχειμασία hell., παραχειμάζειν iam [Demosth.] c. Phorm. 8. — ἔθεντο βουλὴν consilium ceperunt, cf. LXX Ps. 13², φροντίδα θέσθαι Aesch. Pers. 139 al. (v. etiam 54). — εἴ πως Rom. 1¹⁰ al.; opt. or. obl. ut 39. 20¹⁶ (24¹⁹). — Φοῖνιξ] Φοινικοῦς portus cum oppido Φοῖνιξ Ptolem. 3¹⁷; Φοινικοῦς πόλις Κρήτης Steph. Byz.; sed Φοῖνιξ πόλις ἔχει λιμένα καὶ νῆσον Stadiasm. mar. magn. § 328. Esse vid. (C. Müller Geogr. gr. min. I, 508) qui nunc Lutro vocatur; is enim in ora meridion. Cretae unus est qui tutas naves praestet, Spratt p. 249. — βλέπειν πρὸς (spectare) de locis iam Xenoph. al., it. LXX; ap. LXX Ezech. 11¹ etiam βλ. κατὰ ἀνατολὰς = πρὸς ἀν. Sed cum *χῶρος sit lat. caurus (corus), dici videtur portus ad occidentem spectare, cum re vera ad orientem spectet; putat igitur Spratt (p. 18) id potius dici, ut eum portum attingerent navigandum fuisse primum Africum

τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον. 13 ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατημέναι, ἄραντες¹ ἄσσον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. 14 μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλεν κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικός ὁ καλούμενος εὐρακύλων· 15 συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφερόμεθα². 16 νησίον δέ τι ὑποδραμόντες ὀνόματι Καῦδα, ἰσχύσαμεν μόλις περικρα-

15 ἐπιδ. τῷ πνέοντι καὶ συστείλαντες τὰ ἱστία, tum fere κατὰ τὸ συμβαῖνον ἐφ.

α) 12 κατὰ λίβα . . χῶρ.] *ad austrum* syr^{sch} | 13 νότου] *euro* Gig. | θᾶσσον sec. Fl. (ci. Boysius et Hammond), ceteri ἄσσον (Ἄσσον; de Asso(n) vulg., at *iuxta* Gig., om. ἄρ. ἄσσον syr^{sch}) | 14 κατὰ ταύτης & | εὐροκύλων HLP, εὐροκλύδων B⁸ | 15 δυναμένου (om. καὶ) sec. Gig. (Bed.) | ἐπιδ. ἐφερ.] *se tradiderunt* Gig. | 16 ὑποδρ. δὲ νησ. sec. Gig. | Κλαῦδα &* (κλα . . A), Κλαύδην HLP; Καῦδα &^B, Καῦδα s. Καύδην sec. vulg. Gig. | μόλις ἰσχ. HLP Gig.

β) 13 *et* [cum flaret] *auster* Fl., om. δόξ. τ. προθ. κερ. | 14 παρελεγόμεθα sec. Fl., qui ab hac voce deficit | 15 ἐπιδ.] add. 137. c Scriveneri. syr c.* τῷ πνέοντι (flanti syr.; flatibus vulg.; corrupte πλ. 137 c^{scr}) καὶ συστείλαντες (collegimus syr) τὰ ἱστία (similia Beda, v. Add.; it. Cassiod.); tum syr (et) *iuxta id quod contingebat ferebamus*

versus (SW.), tum, superato Lithino, Caurum (NW.). — 13 *ὑποπνεῖν *leniter spirare*. — νότου] antea ab occidente ventus flaverat; austro poterant uti. — δοκεῖν *putare* 12₉; πρόθεσις *propositum* 11₂₃; κρατεῖν τ. πρ. (Galen. 18, 1, 736 K.; κατακρ. Polyb. 5, 33, 9, v. Wtst.) *compotem fieri* (sic hic tantum NT.). — ἄραντες *profecti* ut att. (proprie τὰς ναῦς ἄρ. ἀπὸ τῆς γῆς, Thuc. 1 52). — si verum est *θᾶσσον (Fl.), conī. c. ἄρ., = τάχιον alibi NT., (quam) *celerrime* (cf. ad 23 22). *Ἄσσον (ut fere reliqui) = (quam) *proxime*, conī. c. παρελέγ.; est id ionicum et poeticum (ut ἀρχοῦ, ἀρχιστος, al.), sed utitur et. Ios. Ant. 1, 20, 1 § 328 al. — παραλέγεσθαι 8. — 14 ἔβαλεν intrans. *ruere* (de fluvio iam Hom. Il. 11 722 εἰς ἄλα βάλλειν, scil. τὸ ὕδωρ sive τὸν ῥόον; βαλὼν κάθεινδε Arrian. diss. Epict. 2, 20, 10). — κατ' αὐτῆς] τ. Κρήτης, de Cr. montibusque eius (Lc. 8 33 al.). — *τυφωνικός (Etymol. M. v. τετύφωμαι: τῶν τυφ. καλονμένων πνευμάτων; Eustath., v. Wtst.) a τυφῶς *turbo*. — *εὐρακύλων (non exst. al.) *euroaquilo* (vulg.), vox hybrida ex εὐρος et aquilo (qui lat. = κύ ut Ἀκύλας 18 2). — 15 συναρπάζειν 6 12 al. — *ἀντοφθαλμεῖν (6 11 β) *obluctari* (Polyb. it. cum δύνασθαι, ut 1, 17, 3; Sap. Sal. 12 14 οὔτε βασιλεὺς ἢ τύραννος [Act. 5 39 β] ἀντοφθαλμήσαι δυνήσεται σοι). Praestat fort. *δυναμένοι sine καὶ* (Gig.). — ἐπιδιδόναι 15 30 (Eurip. Troad. 692 ἐνδόντες φορᾷ παρεῖσαν αὐτοὺς κυμάτωνδρομήμασιν, Kypke; ἦν ἅπαξ ἐπιδῶ τῇ πνεύσῃ τις αὐτόν Luc. Hermot. 28, Wtst.); add. β τῷ πνέοντι (cf. 40) i. e. cuicumque vento qui flaret, = dimisso omni navis regimine. (Lucian. Ver. hist. I, 6 ἐπιτρέψαντες τῷ πνεύματι καὶ παραδόντες ἑαυτούς, Wtst.). Tum add. quod sine ullo dubio statim factum est: vela esse contracta (συστ. al. 5 6); denique κατὰ τὸ συμβαῖνον ut fors ferebat (τὸ συμβ. saepe Aristot.). — 16 *νησίον] νησίδιον Thucyd., al. νησίς. — *ὑποδραμόντες cf. ὑποπλεῦσαι 4. 7; τρέχειν de navigantibus ut in scolio illo: ἐπεὶ δέ κ' ἐν πόντῳ γέννηται, τῷ παρεόντι (scil. ἀνέμῳ, et cf. 15) τρέχειν ἀνάγκη. — Καῦδα]

ταῖς γενέσθαι τῆς σκάφης, 17 ἦν ἄραντες βοηθείαις ἐχρῶντο, ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν Σύρτιν ἐκπέσωσιν, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. 18 σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο, 19 καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ

α) 17 βοηθίαν s, adiutorio Gig. | ἐχρῶμεθα sec. Gig. | φοβ. δὲ sec. Gig. | ἐκπέσωμεν Gig. | χαλ. . . ἐφ.] Gig. vas quoddam dimiserunt, quod traheret; cf. Bed. (v. Add.) eiusdemque explicationem anchoras quae traherentur. | 18 σφ. τε A | vento autem valido instante et tempestate subsequente autem die Gig. | ἐποίησαντο vulg. Gig.

vera nominis forma est Καῦδος sive Γαῦδος (hodie Gaudho, Gozzo), v. Mela 2, § 114 et Plin. 4²⁰ (Gaudos), Suidas (Κανδῶ); ap. Ptolemaeum 3, 15, 8 (Κλαῦδος) et in Stadiasmo maris magni § 328 (Κλανδία) ut in multis codd. hic λ immixtum est. Est ea insula ad meridiem versus a Phoenice, ut recte dicantur euroaquilone eo delati esse; fuit in ea oppidulum (Spratt l. c. p. 274 sqq.). Praebebant pone se paullo tranquillius mare. — ἰσχύειν c. inf. 6¹⁰ al. — *περικρατῆς v. l. pro ἐγκρατῆς hist. Sus. 39; ceterum ne ap. prof. quidem h. sensu. — σκάφη (30. 32) linter quo erat navis (sicut nostrae naves) instructa; is ad id tempus post navem trahebatur, sed iam periculum erat ne periret. — 17 ἄραι sursum trahere, quo facto intra navem collocatus est. — βοήθεια (Hebr. 4¹⁶) hic de eis consiliis quibus per eandem tranquillitatem tutiorem navem reddere studebant. — *ὑποζωννύναι] cf. Breusingius, qui de funibus explicat, qui in longitudinem versus navi circumiecti impediabant ne rumperetur. Cf. Add. Fieri enim poterat, cum κατὰ κῦμα navis ferretur, ut subito media pars unda aliqua attolleretur, deprimerentur simul prora et puppis: quo facto periculum erat ne carina rumperetur. — Σύρτιν ad oram Africae vada arenosa (Sall. Iug. 78; Strab. p. 835 sq., al., v. Wtst.; cf. ad 41), ad quae cursus violentus tendebat; ἐκπέσειν = ἐκβληθῆναι ut att. (26. 29). Opus erat ut retardaretur is cursus: quod efficere solebant funibus a puppi in mare demissis, ad quos destinatae erant vel ancora vel glomera magna, quae cum traherentur aquae paullum resistebant. Haec est vera explicatio loci a Breusingio inventa, quamquam ille Gigantem Bedaeque explicationem non noverat. Plut. Moral. 507 A: νεὼς μὲν γὰρ ἀρπαγείσης ὑπὸ πνεύματος ἐπιλαμβάνονται σπείραις (σπείρα glomus) καὶ ἀγκύραις τὸ τάχος ἀμβλύνοντες. Lucian. Toxar. 19 (affert Kypke) ἐτι καὶ σπείρας τινὰς ἐπισυρομένους. Cf. Add. Est igitur τὸ σκεῦος aut σπείρα aut ancora; sec. Bedam ancora, et confert Breus. σκεῦος ἱερὸν Plut. Mor. 812 D cum ἄγκυρα ἱερὰ Luc. Iupp. trag. 51. Neque poterat dicere L. ἄγκυραν χαλάσ., ne alius plane sensus esse videretur (cf. 29. 40). (Gig. τι σκεῦος, ut sit nomen generale pro speciali parum noto.) — οὕτως ut 20¹¹. — 18 *σφοδρῶς inde ab Hom.; *χειμάζεσθαι att. — ἑξῆς 21¹. — *ἐκβολή (att.) erat exoneranda navis, ne cum nimis alte mergeretur fluctus in se reciperet. Cf. LXX Ion. 1⁵. — ἐποιοῦντο impf.] quasi perfectio eius rei est (19), quod etiam ἡ σκευὴ i. e. armamenta navis (Diodor. 14⁷⁹, fere = τὰ σκεῦη, Ion. l. c.) proiciuntur. Id autem fecerunt *αὐτόχειρες (att.), manibus suis, ne haec per fluctus abrepta insuper stragem darent. —

πλοίου ἐρριψαν. 20 ἤμῃτε δὲ ἡλίου μήτε ἄστρον ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγον ἐπικειμένον, λοιπόν] περιηρεῖτο ἐλπίς πᾶσα τοῦ σῶζεσθαι ἡμᾶς. 21 πολλῆς τε ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεὶς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· Ὡς ἂν δρες, πειθαρχήσαντάς μοι μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κορίνθου, κερδήσαι τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. 22 καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. 23 παρέστη γὰρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω, ἄγγελος, 24 λέγων· „Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι, καὶ

20 fere ἐπιμένοντος δὲ τοῦ χειμῶνος, καὶ μήτε ἡλίου μ. ἄ. ἐπιφ. ἐπὶ πλ. ἡμ.,

α) 19 ἐρρίψαμεν HLP syr^{sch} | 20 λοιπόν om. B Gig. (v. β) | πᾶσα ἐλπίς NCH(L)P (Gig.) | 21 πολλῆς δὲ HLP | τότε om. A Gig. | 22 οὐδεμία ψ. N*, cf. Gig. β | 23 ταύτῃ] N* τῇδε | ἄγγελος ante τοῦ θ. HLP vulg. Gig. s | ἐγὼ om. BC*HLP s, cf. β | καὶ ᾧ λ. sec. vulg. s syr^{sch}

β) 19 ἔρε.] add. in mare syr^p c.* (s) | 20 Gig. syr^{sch}: perseverante autem tempestate (dies complures h. l. syr) et neque e. q. s.; tum om. χειμῶνός . . λοιπόν | omnis spes nobis auferebatur vitae Gig. | 21 et cum multis diebus iam (cum iam diu s) ieiunassent stans Gig. | ἔδει μὲν ὑμᾶς sec. Gig.; it. s, qui om. ὁ ἔ. | ταύτην τ. ὕβρ. sec. Gig. s | 22 et nunc quidem Gig. s (it. pro καὶ τὰ ν. 20 32) | nullius animae vulg. Gig. s | nisi tantum navis Gig. s | 23 (γὰρ om. Gig.) | οὗ . . λατρ.] cui deservio Gig. | 24 δεῖ σε K. sec. Gig.

20 ἐπιφαίνειν (Lc. 1⁷⁹) = apparere, act. sicut φαίνειν lucere de eisdem (ἐπιφαινούσης τ. ἡμέρας Polyb. 5, 6, 6). — ἐπὶ πλ. ἡμ. 13₃₁. — οὐκ ὀλίγον 19₂₃ al. — ἐπικεῖσθαι (Lc. 5₁ al.) instare, urgere (Plut. Timol. 28). Ceterum melius haec structa sunt in β. — λοιπόν „iam“, Mt. 26₄₅ al. (simil. iam att.). — περιαιρεῖν cf. Hebr. 10₁₁; extincta est vis praep. περί (non ita att.). Impf., quod in dies magis; σῶξ. praes. diutius salvos esse (at σωθῆναι 31). — 21 *ἀσιτία Hdt. Ioseph. al., cf. 21₄₀ πολλῆς δὲ γυν. σιγῆς. Erat inedia partim ut fit in tempestate, partim propter animorum deiectionem; huic mederi conatur P. Sed non sunt haec bene structa; neque enim in orat. P. cibi capiendi mentio fit, neque τότε (om. A) hab. quō referatur, nisi ad v. 20. — σταθεὶς ἐν μέσῳ cf. 17₂₂ al. — αὐτῶν] recte non ἡμῶν; neque enim potest scriptor se cum reliquis quasi ex una parte, Paulum ex altera collocare. — μέν ut saepe sine oppos. expressa. — πειθαρχεῖν = πείθεσθαι 5₂₉. — ἀνάγεσθαι] ubi de qualitate actionis agitur, non aor. locus est sed praes. (impf.). — κερδήσαι = κερδᾶναι, -δῆναι; ita semper fere NT., ut iam Hdt. 4₁₅₂. Lobeck Phryn. 740. Est h. l. facere compendii, cf. Ios. Ant. 2, 3, 2, Philemon frg. 92₁₀ K., Kypke. Κερδ. τε = οὕτω γὰρ ἂν ἐκερδήσαμεν. — ὕβριν κτέ. 10. — 22 καὶ τὰ νῦν 4₂₉ al. — παραινῶ (9) c. acc. ut παρακαλῶ; at att. τινί. — εὐθυμεῖν (cf. εὐθύμως 36, εὐθύμως 24₁₀) Eur. Cycl. 530. Plut. Mor. 469 F (= -εἶσθαι att. pros.). — ψυχῆς ut 10; add. ἐξ ὑμῶν ad οὐδεμία sensu partitivo ut saepe NT. (οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν Io. 7₁₉), = οὐδεὶς ἐξ ὑ. τὴν ψυχὴν ἀποβαλεῖ. Secuturum autem erat πλὴν τοῦ πλοίου; hinc ἀποβολὴ οὐδεμία ἔσται = οὐδὲν ἀπολείπεται, qui sensus cum illo commixtus paullo duriorē structuram reddidit. — 23 παρέστη 1₁₀ al. — οὗ εἰμι] cf. Rom. 8₉ al. — οὗ . . ᾧ] ut 4₁₀ al. — λατρεύω 7₁ al. — 24 δεῖ] ex decreto divino.

ἰδοὺ κεχάρισται σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλείοντας μετὰ σοῦ^α. 25 διὸ εὐθθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσται, καθ' ὃν τρόπον λελάληται μοι. 26 εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν^α. 27 ὥς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νυκτὶ ἐγένετο διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρία, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενδούν οἱ ναῦται προσάγειν τινα αὐτοῖς χώραν. 28 καὶ βολίσαντες εὗρον ὄργυιās εἴκοσι, βραχὺ δὲ διαστήσαντες καὶ πάλιν βολίσαντες εὗρον ὄργυιās δεκαπέντε· 29 φοβούμενοι δὲ μή-

α) 26 ἡμᾶς δεῖ B | 27 et cum Gig. | ἐγένετο] ἐπεγέν. A vulg. | προσάγειν ^κACHLP, προσάγειν B*, προσανέχειν B³, apparere vulg., resonare Gig., προσεγγίζειν c Scriveneri. 137, quod ad terram appropinquarent syr^{sch} et sim. sah. | 28 καὶ prius] οἷτινες ^κ* | καὶ πάλιν βολ. om. syr^{sch} vulg. | 29 φοβ. δὲ ^κB vulg. Gig. : φ. τε (17) | μήπω A, μήπως HLP

β) 24 ὁ θεὸς om. Gig. | μετὰ σοῦ πλ. sec. Gig. | 25 λελάλ.] locutus est Gig. | 27 αὐτοῖς τινα Gig.

— παραστῆναι] ut Rom. 14¹⁰ τῷ βήματι τοῦ θεοῦ; Act. 23³³ act. παρῆσθησαν τὸν Π. τῷ ἡγεμόνι. — κεχάρισται] itaque P. pro eis Deum precatus erat. Cf. χαρίζ. alio sensu 25¹¹. — 25 οὕτως . . καθ' ὃν τρόπον cf. 1¹¹. — 26 δεῖ ut 24. Verum unde hoc scit? nam neque dicit angelum hoc quoque praedixisse, neque id cum illius verbis omnino convenit, quae eventum tantum indicant, non rationem. Itaque μαντικῶς loqui videtur. — 27—44 Tandem ad Melitam insulam delati salvi in terram evadunt. — 27 τεσσαρεσκαίδεκάτῃ] emensi erant eis XIV diebus iter fere CCCCLXXIV milium nauticorum vel etiam paullo longius; nam initio meridiem versus deflexerant, cum esset euroaquilo; is ventus postea in eorum, tum euro-notum erat mutatus. Hinc in singulas horas tantum fere spatii emensi computatur, quantum hodie quoque navis vento acta emetiri creditur. Vid. Breusing p. 189. — διαφέρεσθαι huc illuc ferri (Strab. al.). — Ἀδρίας (sc. πόντος) ap. Graecos mare Adriaticum, verum hic sensu latiore, quo non modo Ionium sinum (cf. Strab. 123), sed etiam Sicilicum mare simul complectitur pertinetque a Sicilia Cretam usque, Ptolem. Geogr. 3, 4, 1. 15, 1. — μέσον τῆς νυκτὸς = μεσονύκτιον 16²⁵ (ἦν μέσον ἡμέρας Xenoph. Anab. 1, 8, 8; Lobeck Phryn. 53 sq.). — ὑπενδούν 13²⁵. Scilicet (cf. Breus.) quia ancora (vel quicquid erat), quam post navem trahebant (17), videbatur solum attingere. — προσάγειν intrans. appropinquare (LXX Ios. 3, al., maxime hell., Anz 335); προσάγ. χώραν αὐτοῖς pro προσ. αὐτοὺς χώραν facilem explicationem habet, praesertim de terra quae sub mari sensim attollitur. Simplic. in Epictet. 38 (p. 397 ed. Schweigh.) de nautis qui ad rupem naviculam alligaverunt adductoque fune ad eam accedunt: δι' ἀπειρίαν δοκοῦσιν οὐκ αὐτοὶ προσίεναι τῇ πέτρῃ, ἀλλὰ τὴν πέτραν κατ' ὀλίγον ἐπ' αὐτοὺς ἵεναι. Verg. Aen. 3⁷²: provehimur portu, terraeque urbesque recedunt (Wtst.). Cf. ἀναφάναντες 21³. — 28 βολίζειν (ap. sol. Eustath.) demittere βολίδα (schol. Il. 24⁸⁰), = καταπειρητηρίῃ Hdt. (germ. Senkblei). — *ὄργυια (plur. ὄργυιαι) est pedum sex, stadii pars centesima. — βραχὺ διαστής. = βρ. διάστημα (57) ποιήσαντες, quod et de tempore et de loco accipi potest. — 29 πον in NT. atticum ποι completitur, item ποῦ, ὅπου, οὐ. Cf. εἰς = ἐν, ἐκεῖσε ὁμοσε = ἐκεῖ ὁμοῦ,

πον κατὰ τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης δῖψαντες ἀγκύρας τέσσαρας εὗχοντο ἡμέραν [γενέσθαι]. 30 τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φρυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν [θάλασσαν], προφάσει ὥς ἐκ πρῶρης ἀγκύρας μελλόντων [ἐκτείνειν], 31 εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἐκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις· „Ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε“. 32 τότε ἀπέκοψαν οἱ στρατιῶται τὰ σχοινία [τῆς σκάφης, καὶ εἴασαν αὐτὴν] ἐκπεσεῖν. 33 ἄχρι δὲ οὗ ἡμέρα ἤμελλεν γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· „Τεσσαρεσκαίδεκάτην σήμερον ἡμέραν [προσδοκῶντες] ἄσιτοι διατελεῖτε, [μὴθὲν προσλαβόμενοι]. 34 διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλα-

29 fere γεν., τοῦ εἰδέναι εἰ σωθῆναι δυνάμεθα | 30 fere θάλ., εὐκαιρίαν ζητούντων, προφ. | fere ἐκτ., τοῦ ἀσφαλέστερον τὸ πλοῖον εἶσταναι, | 32 καὶ τὴν σκάφην εἴασαν | 33 προσδοκ. et μὴθὲν προσλαβ. om.

α) 29 κατὰ] εἰς HLP (in vulg. Gig.) | τέσσαρας **κ**, cf. **κ** Io. 11 17. Apoc. 4 4. 7 1. 9 14, Buresch Mus. Rh. XLVI, 218 | ἡῦχ. **κ**AB³ al. | 30 ἐκφυγεῖν A | πλώρης **κ***, πρῶρας BCHLP | μελλ. ἀγν. **κ**HLP amiat. al. lat., μελλ. post ὥς vulgolem, sed Gig. ut B al. | 31 ἐν τ. πλ. μείν. **κ*** vulg. Gig. s | 32 οἱ στρ. ἀπέν. HLP Gig. | 33 ἤμελλεν **κ**AH | ἡμέρα post ἡμ. HLP | μὴθὲν CHLP | προσλαμβανόμενοι A | 34 διὸ] δ. καὶ B | προσλαβεῖν HLP

β) 29 post γεν. Gig. ut sciremus an salvi esse possimus | 30 inter θάλ. et προφ. Gig. occasionem quaerentes | προφ. κτέ.] praetextu quod abituri essent in ea et ligaturi navim ad terram syr^{sch} | post ἐκτ. Gig. ut tutius navis staret | 31 ἰδὼν ὁ Π. εἶπεν syr^{sch} | ἡμεῖς . . δυνάμεθα sec. Gig. | 32 tunc protinus milites Gig. | τὰ σχ. καὶ τὴν σκάφην εἴασαν ἐκπ. Gig. | 33 et cum (vulg.) dies fieret Gig. | quarta decima dies est hodie a quo Gig., qui om. προσδοκῶντες et μὴθ. προσλ. (cf. syr^{sch}) | post ὑπάρχει Gig.: spero enim in deo meo, quoniam nullius e. q. s.

20¹⁸. 22⁵. — τραχεῖς (Lc. 3⁵ in loco VT., nusq. praet. NT.) τόπους] scopulos, Diod. 12⁷² al. — 30 ζητεῖν c. inf. ut 13⁸ al. — τὴν σκάφην] v. 16. — β εὐκαιρίαν ζητεῖν Lc. 22¹⁶, sc. τοῦ φρυγεῖν. Discessuri erant a nave et inde commodò tempore terram petaturi. — προφάσει specie (Lc. 20⁴⁷. Phil. 1¹⁸). — ὥς ἐκ πρῶρης κτέ.] collocatis ancoris in scapha procedendum erat a prora quantum fieri posset, qua re extendebantur (ἐκτείνειν) funes ancorarum, tum ancorae erant demittendae. πρῶρης cf. σπείρης 1. 10¹. — 31 μείνωσιν opp. φύρωσιν, inde aor. Paulus se ceteris omnibus superiorem praestat praesentia animi et providentia. Opus erat nautis ad ea quae fiunt v. 40. — 32 σχοινίον Io. 2¹⁵. — ἐκπεσεῖν 26. 29. — 33 ἄχρι οὗ c. impf. dum, germ. während, cf. Hebr. 3¹³. Idem fere valet quod exprimere vid. Gig.: ἡμέρας δὲ γινομένης. — μεταλαβεῖν τροφῆς 2⁴⁶. (Plat. Ioseph., Kypke p. 143). — τεσσ. σῆμ. ἡμέραν = τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ ἐστὶ σήμερον ἐξ οὗ, cf. Gig. *Τεσσαρεσκαίδ. (pro τέταρτος καὶ δέκ.) magis ion. et hellen. quam att., Kühner I, 1³, 626, 3. Πεντεκαίδ. Lc. 3¹. — προσδοκᾶν eventum expectare. — *ἄσιτος Hom. att. — *διατελεῖν cum ptc. vel adiect. (Thuc. 1, 34, 3 al.) ut att. Sunt complura hic ex lingua elegantiore petita (34). — μὴθὲν 15⁹. — προσλαβόμενοι de cibo capto (36; προσάρασθαι id dicitur Athen. III, 81 B). Non esse hoc ad litteram accipiendum per se patet. — 34 πρὸς c. gen. hic tantum NT.; est autem locutio vere attica et antiqua, εἶναι πρὸς τινος e re alcs esse, alcs rei conducere; ita οὐ πρὸς τῆς ὑμετέρας δόξης τάδε (ἐστί) Thucyd. 3, 59, 1. Ὑμετέρας

βειν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· Γοῦθενὸς γὰρ ὑμῶν θοῖξ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀπολείται“. 35 εἶπας δὲ ταῦτα καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησεν τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας ἤροξάτο [ἔσθιεν]. 36 εὐθύμοι δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. 37 ἡμεθα δὲ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσαι ἐβδόμη-
κοντα ἔξ. 38 κορεσθέντες δὲ τροφῆς ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν. 39 ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπερίνωσκον, κόλπον δὲ τινα κατενόουν ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβου-

34 fere ἐλπίζω γὰρ ἐν τῷ θεῷ μου, ὅτι οὐδ. | 35 ἐσθ., ἐπιτιδοὺς καὶ ἡμῖν.

α) 34 τι τροφῆς N* [πρὸς κτῆ.] est primum ad vestram salutem sahid.; vulg. (syr^{sch}) pro salute vestra pro τοῦτο . . ὑπάρχει | ὑμετέρας ALP | οὐθενὸς A | ἐκ τῆς KHL P | ἀπολείται] πεσεῖται HLP Gig. | 35 καὶ ταῦτα εἶπας vulg. Gig. | καὶ ante λαβὼν om. vulg. Gig. | εὐχαρίστησας N | 36 ἅπαντες N* | μεταλάβαν N, προσέλαβον A, cf. β | 37 ἡμεν CHLP | ἐν τ. πλ. ante αἱ π. HLP, cf. β | διακόσαι] ὡς B sahid. | ἔξ] πέντε A | 38 τῆς τροφῆς HLP | 39 ἐρίνωσκον B | ἐβόλουντο A, ἐβουλεύσαντο HLP

β) 35 et his dictis Gig. | ἔσθιεν] add. 137 sah. syr^c c.* ἐπιτιδοὺς καὶ ἡμῖν | 36 tunc bono animo e. q. s. Gig. | καὶ αὐτοὶ om. Gig. (syr^{sch}) | percipiebant cibum Gig., it. 137 μετελάβανον, c Scriv. προσέλαβανον | οἱ πάντες om. ψ. et ἐν τῷ πλ. Gig. | 38 et satiati vulg. Gig. | 39 et cum dies illuxisset nautae (hoc et. syr^{sch} add.) terram Gig.

vestra ipsorum: „quo magis id facere debetis, neque vero desperare salutem, quam Deus mihi pollicitus est“ (cf. β; ἐλπίζειν ἐν ut 1 Cor. 15¹⁹ ἐν χριστῷ). — θοῖξ] cf. Lc. 21¹⁸ θοῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται; LXX 1 Sam. 14⁴⁵. 2 Sam. 14¹¹. 1 Reg. 1⁵² (ubique πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, cf. Mt. 10²⁹; sim. v. l. hic, sed sine ἐπὶ τὴν γῆν, ut construendum sit πεσεῖται ἀπὸ τῆς κεφ., vix bene). — 35 et oratione confirmat et exemplo. — ἄρτον] nauticum praedurum, qualem nunc quoque in navibus habere solent. — εὐχαρίστησας (hell.; saepe NT.)] ut facit Christus Mt. 15³⁶. Io. 6¹¹ al., solebantque facere et Iudaei et Christiani (Rom. 14⁶). — κλάσας] cf. 2^{42.46}. 20^{7.11}; de cenae sacrae ritu hic quoque ut intellegamus suadet additum in β ἐπιτιδοὺς καὶ ἡμῖν (Lucae Aristarchoque). — 36 προσλάβεσθαι c. gen. ut γένεσθαι, μεταλαβεῖν 33 (at μηδὲν 33 acc. ut conveniebat). — 37 ἡμεθα = ἡμεν Mt. 23³⁰; ἡμεν al. l. ut Rom. 7⁵. Postquam legitimum erat ἡμῖν dicere pro ἡν (9³¹), prima pluralis sequebatur. — αἱ πᾶσαι 19⁷; ψυχαὶ 2⁴¹. Probabile est tum ipsum initum esse numerum, ut postea scire possent, num omnes salvi essent. Narrat Iosephus de vit. s. 3, in nave qua in Italiam veheretur fuisse secum homines DC. Lectio B ὡς pro διακόσαι id vitii habet, quod in numero exacto ὡς non aptum est, et 2C ex ΠΛΟΙΩC commodè explicatur. — 38 κορεσθέντες cf. 1 Cor. 4⁸. — *κουφίζω it. de nave Polyb. 1, 60, 8 (LXX Ion. 1⁵). — ἐκβάλλεσθαι plane ut Dem. 35¹¹ ἐκβολῆς ἦν ἂν ἐκβάλλονται. — σῖτον v. ad 6; perquam male de cibariis intellegunt, quae ne possunt quidem dici σῖτος frumentum (sed σιτία vel ἄρτοι), neque profecto onere suo navem deprimebant. Opus autem erat nave quam maxime inani ad ea quae v. 40 fiunt. — 39 ἐπερίνωσκον 3¹⁰. Nunquam adhuc per itinera in Italiam vel ex Italia facta tantum meridiem versus deflexerant. —

λείνουντο, εἰ δύνανται, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. 40 καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόν-
τες εἶων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ξευκτηρίας τῶν πηδαλίων,
καὶ ἐπάραντες τὸν ἄρτέμωνα τῇ πνεούσῃ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.
41 περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον ἐπέκειλαν τὴν ναῦν, καὶ ἡ μὲν
πρῶτα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρόμνα ἔλύετο ὑπὸ τῆς βίας
τῶν κυμάτων. 42 τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς] δεσμώ-

42 fere τότε οἱ στρατιῶται ἐβουλεύσαντο ἵνα πάντας τοὺς

α) 39 δυνατόν CHLP | 40 προελόντες N* (colligentes Gig., cum abstulissent
vulg.) | 41 ἐπώκειλαν B²LP | ἔμεινεν AH Gig. | τῶν κυμάτων N^cCHLP (maris vulg. Gig.);
om. (propter sequens τῶν ut vid.) N*AB

β) 40 ἅμα] et Gig. | 41 ναῦν] add. syr c.* eo ubi (erat) syrtis | ἐρείσασα om.
Gig. | 42 tunc cogitaverunt milites ut omnes custodias Gig.

κόλπος v. ad 5. — κατανοεῖν 7₃₁. 11₆. — αἰγιαλός 21₅ al., littus aper-
tum neque rupibus obsessum. — εἰ δύνανται] opt. or. obliq. ut 12. —
*ἐξωθεῖν *propellere* cf. Thuc. 2, 90, 5 al. Est is sinus in Melita (Malta)
ins. ad euroaquilonem spectans, nomenque a S. Paulo hodie habet. —
40 περιελόντες (20)] ancorarum (29) funes intra navem alligatos sol-
verunt, ut in mare deciderent. — εἶων relinquebant ut 18₂₁ β; εἰς =
ἐν ut saepe. — ἀνέντες 16₂₆. — *ξευκτηρίαι (nusquam praeter h. l.)
sunt vincula quibus gubernacula adstrinxerant, postquam ob tempe-
statem nullus eorum usus erat. Nunc autem sunt usuri. Erant bina
gubernacula in maioribus navibus, Breusing p. 98. (De eadem re Eu-
rip. Hel. 1536: πηδάλια τε ξεύγλαισι παρακθίετο.) — *ἄρτέμων (ap.
lexicogr. tantum) est malus velumque in prora (Br. 79); maiore malo
in mare proiecto hic relictus erat. — πνεούσῃ sc. αὔρα, Luc. Hermo-
tim. 28 (v. ad 15), cf. πνέοντι 15 β. — κατεῖχον appellere studebant
(it. etiam att. κατασχεῖν scil. τὴν ναῦν). — 41 περιπίπτειν (usit. τινί)
Lc. 10₃₀. Iacob. 1₂ (att.). — διθάλασσος (v. Wtst.) qui utrimque mare
habet, in medio terram vel exstantem vel (quod hic intelleg.) sub mari
latentem; hinc Dio Chrysost. 5, § 9 de Syrti: βραχέα καὶ διθάλαττα
καὶ ταινία μακροὶ . . ἄπορον . . παρέχουσι τὸ πέλαγος. Invenitur nunc
quoque in sinus illius introitu talis locus, quamquam nunc altitudo
aquae non est ibi infra XLII pedes; sed argilla mollis in temporis
longo decursu fluctibus detrita est. — ἐπικέλλω (ita optimi testes)
Hom. Odys. 9₁₄₈ νῆας (acc. subi.) . . ἐπικέσαι, νῆα . . ἐκέλσαμεν 546,
et potest hoc ex ipso Hom. desumptum esse; nam unde subito τὴν
*ναῦν, postquam toties vulgare τὸ πλοῖον adhibuit? In prosa est
semper ὀκέλλω, ἐποκέλλω. — *ἐρείσασα *infixa* (sic intrans. Plut. Num.
2 al.). Conf. Wtst. Verg. Aen. V, 206 *illisaeque prora pendit*. —
et ἔμεινεν et ἔμεινεν recte se habet. — ἀσάλευτος Hebr. 12₂₈ (Eurip.
Bacch. 391 al.); cf. σαλεύειν 4₃₁ al. — ἔλύετο dissolvi coepit, cf. 20.
Verg. Aen. X, 303 sqq. (*solvitur* 305) conf. Wtst. — 42 cum iam na-
vis relinquenda esset, milites sibi prospicientes (v. ad 12₁₈) vinctos
sibi commissos interficere volunt. — βουλὴ ἐγ. ἵνα cf. βουλεύεσθαι ἵνα
Io. 11₅₃. 12₁₀. — *ἐκκολυμβᾶν *enatare*, ut *κολυμβᾶν 43 *natare* (hell.,
cum att. hoc sit *νεῖν*, κολ. autem aquae se immergere, urinari; ita et.
ἐκκολ. Eurip. Hel. 1609). — διαφύγη] tamen cum insula esset neque

τας ἀποκτείνωσιν, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγῃ· 43 ὁ δὲ ἑκατοντάρχης [βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος], ἐκέλευσέν τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορρίψαντας πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι, 44 καὶ τοὺς λοιποὺς οὓς μὲν ἐπὶ [σανίσιν], οὓς δὲ ἐπὶ τι-
νων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως ἐγένετο πάντα διασωθῆναι ἐπὶ
τὴν γῆν.

CAP. XXVIII.

1 Καὶ [διασωθέντες], τότε ἐπέγνωμεν, ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.
2 οἱ δὲ βάρβαροι παρείχαν οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν· ἔψαν-
τες γὰρ πυρὰν προσανελάμβανον [πάντας] ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑέτον τὸν ἐφε-

43 fere ἐκώλυσεν τοῦτο γενέσθαι μάλιστα διὰ τὸν Π., ἵνα διασώσῃ αὐ-
τόν | 44 σαν. σῶζεσθαι?

Cap. XXVIII. 1 διασωθ. om.

α) 42 τις] add. ex eis syrr mg. | 43 τὸν Π. διασ. A | ἐκκολυμβᾶν B Gig. | ἀπο-
ρίψ. 8C

Cap. XXVIII. 1 ἐπέγνωσαν HLP | Μελιτηνη B* (Gig. al. lat. *Militene*) | 2 οἱ
δὲ 8HLP vulg. Gig.; οἱ τε ABC | παρείχον CHLP | ἀνάψαντες HLP | προσανελάμβα-
νον 8*, προσελάμβανον 137 (Scholz), *reficiebant* vulg. (*refecerunt* Gig.), *recipiebant*
Beda; προσελάβοντο cett. | πάντας om. A Chrysost. Gig., post ἡμ. hab. vulg. | διὰ
ante τὸ om. 8* vulg. Gig.

β) 43 *centurio autem prohibuit hoc fieri praecipue propter P., ut salvum illum
faceret* Gig. | ἀπορρίψ. om. Gig. | ἐξιέν. ἐπὶ τ. γ. Gig. | 44 *σανίσιν*] add. vulg. *fere-
bant*; in tabulis *salvos fieri* om. οὓς . . πλοίου Gig. | et sic omnes animae salvae ad
terram venerunt Gig.

Cap. XXVIII. 1 et tunc om. διασωθ. Gig. syrsc | ἡμῖν post παρ. Gig.

magna, vix erat periculum ne id fieret. — 43 κωλύειν τινά τινος Xe-
noph. Polyb. — βούλημα (att.) Rom. 9¹⁹. — *ἀπορρίπτειν intr. se de-
icere (sic ῥίπτειν ap. poet., Arrian. Anab. 2, 4, 7, Kypke p. 145). —
ἐξιέναι v. ad 17¹⁰. — 44 οὓς μὲν . . οὓς δέ cf. Lc. 23³³ al.; est usus
hell. maxime, cf. Kühner Gr. II², 780. — *σανίσιν] erant ei asses
sec. Breusing. oneri navis firmiter retinendo. Galen. X, 377 K. (Wtst.):
κυβερνήτη δι' ἀμέλειαν περιτρέψαντι τὸ πλοῖον, εἴτ' ἐργχειρίζοντι σανίδα
τῶν πλωτήρων τινί, καὶ συμβουλεύοντι διὰ ταύτης πορίζεσθαι τὴν σω-
τηρίαν. — ἐπὶ τινων] ἐπὶ τινος et ἐπὶ τινι manifesto promiscue usur-
pantur. — τῶν ἀπὸ τ. πλ. g. part. (fragmina, particulae navis). — ἐ-
γένετο ut 4⁵. 9³ al.

Cap. XXVIII. 1—10 Melitae hospitaliter excepti per
hiemem degunt. — 1 διασωθέντες, τότε cf. 27²¹. 6¹¹ β. — Μελίτη
(Lycophr. 1027, Ovid., v. infr.) insula cum oppido cognomine in media
insula sito, Cic. Verr. V, § 103. Strabo VI, p. 277 ὅθεν τὰ κννίδια
ἂ καλοῦσι Μελιταῖα. Uberius Diod. Sic. V, 12: portus esse multos,
aedificia pulcra; lintea (ὀθόνια) confici; ea re et mercatura incolas Pu-
nicos divitias sibi comparasse. Ovid. Fast. III, 567 (*fertilis*), Wtst.
— καλεῖται] praes. ut 19³⁴ al. — 2 βάρβαροι] ignotae linguae homines
(1 Cor. 14¹¹), quippe nec Graece loquebantur neque Latine, sed Pu-
nice. Carthaginiensium cum esset, capta est insula a Romanis a. 218,

στῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος. 3 συστρέφαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων τι πλῆθος καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα ἀπὸ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθήψεν τῆς χειρὸς αὐτοῦ. 4 ὥς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον· „Πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ Δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν“. 5 ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν· 6 οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄποπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον αὐτὸν

α) 3 τι om. HLP amiat. Gig. | διεξελθοῦσα HLP | καθήψατο C | 4 εἶδαν B | ἔλεγον πρὸς ἄλλ. HLP | 5 ἀποτιναξάμενος AHL | κακόν om. S* | 6 ἐπιπρασθαι S*, πιπρασθαι A | μηδὲν B | μεταβαλλόμενοι NHL, convertentes se vulg. (conversi Gig.) | ἔλεγον B | εἶναι αὐτὸν θ. A, θ. α. εἶναι HLP, αὐτὸν θ. om. εἶναι Gig.

β) 3 et cum collegisset Gig. | 4 is homo homicida debet esse Gig. | ζῆν ἢ Δ. Gig. | 5 Paulus vero Gig. | nihil patiebatur mali Gig. | 6 προσεδόκων] existimabant (ἐδόκουν?) Gig., qui om. μέλλειν | ἐπὶ πολὺ τε Gig.

Liv. 21⁵¹, attributaeque est Siciliae provinciae. Ceterum sunt et nummi *MEΛΙΤΑΙΩΝ* inscripti et Graecae inscriptiones Melitensium, in quarum una (Inscr. gr. Italiae et Sicil. 953) *προξενίας εὐεργεσίαςque honores* in Syracusanum quendam conferuntur, comparentque Melitensium *ιεροδότης* et *ἄρχοντες*; sed interest aliquid inter oppidum ipsum et rus, quo tum venerant (cf. 7). — *παρεῖχαν*] etiam ad impf. terminationes aor. I. in lingua vulg. transferuntur: Mc. 8⁷ *εἶχαν*, it. Apoc. 9⁸ S, infr. 6 *ἔλεχαν* B, 8¹⁰ *προσεῖχαν* S, Buresch Mus. Rh. XLVI, 224, qui negat has formas in NT. tolerandas esse. — οὐ τὴν τυχοῦσαν 19¹¹. — *φιλανθρωπίαν 27³. — *πυρά Hom. etc. — *προσαναλαμβάνειν *reficere*, Polyb. 9, 8, 7 *προσαναλαβὼν τὴν δύναμιν ἐκ τῆς κακοπαθείας*. — *υετόν* 14⁷; ad ἐφεστῶτα comparant Polyb. 18, 20, 7 *διὰ τὸν ἐφεστῶτα ζόφον, tenebras quae obtinebant*. — 3 *συστρέφειν* (cf. 11²⁸ β. 16³⁹ β) *colligere, corripere*. — *φρύγανα att. — *θέρμη sive -μᾶ (Kühner I, 1³, 383) att.; ἀπὸ propter ut Lc. 21²⁶ al., cf. 12¹⁴. 22¹¹ (att. ὅπδ). — *καθήψεν apprehendit = momordit (usitatus καθήψατο ut ἦψατο cf. v. l. C; sed etiam Pollux 1¹⁶⁴ *τόξον καθάψαι*). Memento temporis hoc factum esse, priusquam P. manum retraxisset. — 4 *κρεμάμενον ἐκ* ut att. — πάντως 21²². — ἡ Δίκη (appell. 2 Thess. 1⁹) *dea Iustitia* ap. poëtas Graecorum omnes inde ab Hesiodo celebrata, a quibus non alienum se hic quoque (cf. ad 27⁴¹) Lucas prodit. Sententia ipsa illis hominibus plane accommodata, si quidem erant Graecorum antiquorum similes; sed ad deos illi potius quam ad Δίκην rem rettulerunt. Quaeri autem potest, quomodo intellexerit Lucas quae dicerent; vix enim erat inter naufragos aliquis qui Punice sciret. An cum illi ad Publium de Paulo referrent (7 sq.), ipsi narraverunt id primo se opinatos esse? — *εἴασεν sivit*; quippe pro mortuo iam est qui certo intra brevissimum tempus est moriturus. Videbant bestiam, noverantque venenatam esse. (Hodie non esse dicuntur Melitae, sicut ne Cretae quidem, serpentes venenati. Spratt [ad 27³] p. 7.) — 5 *ἀποτινάξας* Lc. 9⁵; cf. *ἐκτινάξασθαι* 13⁵¹. 18⁶ (*οὐκ ἀποτινάξεις κισθόν* Eur. Bacch. 253). — 6 *πίμπρασθαι* *intumescere* ut Num. 5^{21.27}; it. in diris Halicarnassensibus

εἶναι θεόν. 7 ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκείνουν ὑπῆρχεν χωρία τῷ
 πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας
 φιλοφρόνως ἐξένισεν. 8 ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς
 καὶ δυσεντερίῳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι, πρὸς δὲ ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν
 καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν. 9 τούτου
 δὲ γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῇ νήσῳ ἔχοντες ἀσθενείας προσήρ-
 χοντο καὶ ἐθεραπεύοντο. 10 οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ

α) 7 ἡμ. τρεῖς B | 9 τούτου οὖν γ. HLP, hoc facto Gig. (quo f. vulg.) | καὶ ante
 οἱ om. B, cf. β | ἐν τῇ νήσῳ post ἀσθ. HLP

β) 7 το. ἡμέρ.] domi suae add. syrsc et p c*. Gig.: qui nos hospitio humane
 recepit per triduum | 8 imposuit ei manum et Gig. syrsc | 9 γενομ.] ἀκουστοῦ γεν.
 syr mg. | hoc facto omnes qui in ins. illa commorabantur infirmantes Gig. | 10 ἡμᾶς
 ἐτίμ. vulg. Gig.

plumbo insculptis (Mus. Rhen. XVIII, 570 sqq.) πεποιημένα, et in Ἰά-
 μασιν Epidauri repertis (II, 123) ἐπέφητο ὅλα (dor. = ὅλη). — κατα-
 πίπτειν 26₁₄ (Lc. 8₆ v. l.). — ἄφρων 2₂. — ἐπὶ πολὺ (Luc. Herc. 4,
 Wtst.) cf. ἐπὶ πλεῖον 20₉. 24₄. — ἄτοπον v. ad 25₅; = κακόν ut ce-
 teris locis NT. LXX Ioseph. (Ant. 11, 5, 2 μηδὲν παθεῖν ἄτοπον, al.,
 v. Kypke 145 sq., Wtst.). — μεταβαλλόμενοι] Plat. Gorg. 481 E μετα-
 βαλλόμενος (praes. de re saepius repetita) λέγεις ἃ ἐκεῖνος βούλεται.
 Est autem mutatio constructionis satis dura, cf. 22₁₇; debebat esse:
 ὡς δὲ ἐπὶ πολὺ προσδοκῶντες ἐθεώρουν . . . μεταβ. κτέ. — θεόν] ut
 Lystrenses homines aequae rudes 14₁₁. — 7 diutius sub divo cum ma-
 nere non possent, vicina villa Publii cuiusdam recepti sunt. — χωρία
 1₁₈ sq. al. — πρώτῳ] cf. 13₅₀. 25₂, infr. 17. Videtur in hoc homine
 honoraria appellatio fuisse (Kaibel), ut in titulo Melitensi Inscr. gr.
 Italiae et Sic. 601 Prudens quidam eq. Rom. πρώτος Μελιταίων dici-
 tur; cf. ad 19₁₀ de appellatione Ephesi urbis. — Ποπλίῳ] ita semper
 fere Graeci paullo antiquiores pro Publius (Dittenberger Herm. VI,
 282 sqq. 287 sq.), et est nomen a *populus* derivatum. Erat ei id prae-
 nomen, si erat civis Romanus; verum mirum est illa aetate prae-
 nomen solum indicari; itaque potius ut in homine provinciali pro nomine
 unico putandum, cf. Μᾶρκος, Λούκιος, al. — ἀναδεξάμενος (Hebr. 11₁₇,
 praeterea nusquam NT.) sec. usum att. sit „in se suscepit“; vid. hic
 esse *hospitio accepit*, quo sensu est ὑποδέχεσθαι ut att. 17₁ al. (et. Hebr.
 l. c. = δέχεσθαι). — ἡμᾶς] omnesne CCLXXVI? Nihil diserte dici-
 tur. — *φιλοφρόνως (2 Macc. 3₉. 4 Macc. 8₅) Soph. Xen. al.; φιλ. (ὑ-
 πο)δέχεσθαι Ioseph. al., v. Kypke p. 146, Wtst. — ἐξένισεν 10₂₃. —
 8 ἐγένετο = att. συνέβη, ut ipse Lc. Act. 21₃₅. — πατέρα] vid. ob
 senectutem vivus filio bona vel partem eorum commisisse. Dig. 42₈.
 12. 17. 19. — δυσεντέρειον] ita recentiores pro δυσεντερίᾳ, v. Lobeck
 Phryn. 518. — συνέχεσθαι ut Lc. 4₃₈ al. (it. att.). — ὁ Παῦλος] vid.
 fama de homine divino ad Publium perlata fuisse; sed nihil scriptor
 indicat. — ἐπιθεὶς τ. χεῖρας] cf. 9₁₇; de Christo Lc. 4₄₀. 13₁₃ al. —
 9 putandum post triduum illud (7) in urbem ipsam Paulum cum reli-
 quis venisse; eo ex tota insula aegroti convenerunt. — ἀσθενεῖαι de
 morbis Lc. 5₁₅. 8₂ al. — 10 οἱ proprie ad curatos spectat; sed com-
 mune ipsum honoribus Paulum comitesque affecisse verisimile est, ut

ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὰς χρείας. 11 μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότη ἐν τῇ νήσῳ, Ἀλεξανδρίῳ, (ᾧ ἦν) παρὰ σῆμον Διοσκούρων. 12 καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς. 13 Ἰδὲν περιελθόντες] κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον. καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεροῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους,

13 καὶ ἐκεῖθεν ἄραντες?

α) 10 πρὸς τὴν χρείαν HLP | 11 post menses autem tres vulg. Gig. | navi Al. quae in insula hiemaverat, cui erat insigne Castorum (cui erat parasemum et Dioscore Gig.; cui erat signum Iovis filius cod. ap. Bed.) vulg. Gig. syr^{sch} | graeci omnes παρὰ σῆμον Διοσκούροις | 12 mansimus ibi vulg. Gig. syr^{sch} et p c.* | ἡμέραις τρισίν B, triduo (ut 7 vulg.) vulg. Gig. | 13 περιελόντες s^{*B}, circumlegentes vulg., cf. β

β) ἀναγ. ἡμῖν sec. Gig. (it. syr^p ἡμ. post ἐπέθ.); ἀν. ἐκεῖθεν syr^{sch} syr^p mg. | in navi ante τὰ syr^p c.* | 13 et inde tulimus et Gig.

pro subi. habendum sit οἱ ἐν τῇ νήσῳ. — πολλαῖς τιμαῖς] δώροις καὶ τιμαῖς ταῖς προεπούσαις τιμηθεῖς Plat. Leg. XII, 953 D. Fieri potest, ut aliquando Melitae decretum Melitensium lapidi vel aeri incisum reperitur, quo in Paulum Lucamque propter eorum merita more solito (ad 2) honores conferantur. — ἐπέθεντο] rebus necessariis instruxerunt — 11—15 iter Melita Romam factum. — 11 μῆνας τρεῖς] profecto non ante Martium mensem (v. ad 27⁹), unde sequitur circa principium Decembris eos Melitam venisse, circa medium Nov. a Καλοῖς λιμέσιν esse profectos, commoratos esse eo loco fere mensem unum et dimidium. — Ἀλεξ.] tempestatibus et ipsa eo delata esse vid. — *παρὰ σῆμον] insigne, Plut. Mor. 121 A (πυθόμηνον τοῦ τε ναυκλήρου τοῦνομα καὶ τοῦ κυβερνήτου καὶ τῆς νεὸς τὸ ἐπίσημον), 247 F (πλοία λέοντα μὲν ἔχοντι παρὰ σῆμον ἐπίσημον, ἐκ δὲ πρύμνης δράκοντα), 162 A (τῆς νεὸς τὸ παρὰ σῆμον), a quibus insignibus etiam nomina naves accipiebant, Luc. Πλοῖον 5 al., v. Wtst.; huic navi pro insigni erant imagines Castoris et Pollucis, qui erant dei patroni navium. Non potest ferri lectio codd. gr. παρὰ σῆμον Διοσκούροις, cum neque pro subst. ibi παρὰ σῆμον accipi possit, neque adi. παρὰ σῆμος hanc significationem habeat, ut taceam de constr. παρὰ σῆμος τινι insignis alga re (quod et ipsum hoc sensu minime latinum); itaque versiones secutus sum. Etiam παρὰ σῆμον Διοσκούροι scriptum fuisse potest, cf. inscr. Del. (Dittenberger Sylloge 367⁷⁹): ἄλλη φιάλη χρυσῇ, ἐπιγραφὴ ἡ αὐτὴ (= ἔχουσα ἐπιγραφὴν τ. αὐτήν, sicut est ibd. 78). — 12 ἐπεμείναμεν 10⁴⁸. 21⁴. Incerta est causa manendi; v. tamen ad 13. — 13 περιελθόντες vid. esse circumlegentes (vulg.), scil. oram Siciliae (διελθεῖν nave 18²⁷); nondum enim flante austro (v. proxima) prope terram navigandum erat, cf. ad 27⁷. Lectio περιελόντες (s^{*B}) minime comprobatur ex 27⁴⁰, ubi et τὰς ἀγκύρας adiectum et sensus plane alius est; sed in β fuisse vid. καὶ ἐκεῖθεν ἄραντες (27¹⁸). — *ἐπιγενομένου (27²⁷ v. l.) oborto austro (Thucyd. 3, 74, 2 al.). — δευτεροῖοι ut πεμπταῖοι 20⁶ β. — Ποτιόλους] ultra non processit navis; itaque reliquum iter pedibus peragendum erat. Puteoli (antea Dicaearchia) erant quasi aliquis portus Romae; pleraeque enim naves ab Aegypto, Syria, Hispania venientes ibi merces exponere solebant indeque homines nave ab It. proficisci, quia incom-

14 οὗ εὐρόντες ἀδελφοὺς παρεκλήθημεν παρ' αὐτοῖς, ἐπιμείναντες ἡμέρας ἑπτά, καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθαμεν. 15 ἀνκειθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν ἦλθαν εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρι Ἀππίου φόρου καὶ Τριῶν ταβερῶν, οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος εὐχαριστήσας τῷ θεῷ εἶπεν θάρσος. 16 ὅτε δὲ εἰσῆλθομεν εἰς Ῥώμην, ἔπετράπη τῷ Παύλῳ μένειν

16 ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκεν τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῃ, τῷ δὲ Π. ἐπετρο.

α) 14 παρ' αὐτ.] ἐπ' αὐτοῖς HLP, inter eos syr; παρ' α. post ἐπιμ. vulg. syr c.*; cf. β | ἐπιμείναντες H. 137. c Scriveneri al. min. syr Theophyl.: ἐπιμείναι, v. β | ἦλθ. εἰς Ῥώμην AI | 15 οἱ om. B | ἀν. (οἱ) ἀδ. vulg.; cf. β | τὰ περὶ ἡμῶν om. vulg. Gig. | ἐξῆλθον HLP | ὑπάντησιν s* | 16 ἦλθομεν LP vulg. Gig. | τὴν Ῥ. s*L e 14

β) 14 καὶ εὐρ. sec. Gig. | consolati sumus, et mansimus (= ἐπιμείναντες, v. α) apud eos Gig. | dies IIII Gig. | ἐκειθεν om. Gig. | εἶπεν θ. καὶ εὐχαρίστησεν τ. θ. sec. Gig. | post Ῥ. HLP al. syr c.* Gig.: ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκε τοὺς δεσμώτας τῷ στρατοπεδάρχῃ (-χῳ HLP, principi peregrinorum Gig.; lucusque syr), τῷ δὲ Π. ἐπετράπη (ἐπετρο. δὲ τῷ Π. Gig. al.) | foras manere extra castra Gig., m. extra c. seorsum syr, extra c. c.*, m. foras extra c. demid., μ. καθ' ἑ. ἔξω τῆς παρεμβολῆς 137 | custo dientibus eum militibus Gig.

moda erat circum oram Latii navigatio. Suet. Tit. 5, Plin. N.H. XIX, 1, al. (Wtst.); Kiepert Geogr. p. 447. — 14 non magis mirum est Puteolis Christianos ante Paulum fuisse quam Romae; nempe Iudaei quoque ibidem iam sub Herodis M. mortem exstabant, Schürer II², 512. — παρεκλήθημεν . . ἐπιμείναι non esse potest nisi rogati sumus ut maneremus. Sed centurio rogandus erat id ut permitteret, de qua re tacetur, et omnes captivi cum militibus una Romam venerunt, v. 16. Itaque παρεκλήθημεν vid. esse ut 20¹² al. solatium accepimus (cf. Gig.), recreati sumus (ἐπ' αὐτοῖς c. HLP? cf. 1 Th. 3 7 al.). — καὶ οὕτως cf. 7 8. — τῇν Ῥ.] destinatum itineris terminum. — ἦλθαμεν] melius erat ἐπορευόμεθα, quia finis itineris v. 16 demum commemoratur. — 15 ἀκούσαντες] ab eis qui Puteolis erant certiores facti sunt, et venturum esse et quando esset venturus. — ἐλθεῖν εἰς ἀπάντησιν] LXX εἰς συνάντησιν Gen. 14¹⁷ al., ex hebr. נִקְרְאוּ; etiam εἰς ἀπάντ. 1 Sam. 4 1. 9¹⁴ al. De ὑπαντῶν (ὑπάντησιν hic s*) et ἀπαντῶν v. ad 16¹⁶. — Appii forum] opp. ad viam Appian (qua ex Campania Romam ibant), XLIII m. p. a Roma distans. Cic. ad Att. 2¹⁰. Hor. Sat. 1, 5, 3 inde F. Appi, differtum nautis, cauponibus atque malignis. — Tres tabernae Cic. l. c., deversorium ad eandem viam, XXXIII m. p. distans ab urbe. Ibi alii Christiani occurrerunt. — εὐχαρίστειν 27³⁵. — *θάροςος (θάρος att.) λαμβάνειν ut λήθην λ. 2 Petr. 1 9. ὑπόμνησιν 2 Tim. 1 5 (ἐλπίδα Xen. Cyrop. 4, 6, 7 al.). Iam sciebat manere communionem illam, quam ipse epistula sua quondam instituerat. — 16—31 P. Romae cum Iudaeis colloquitur; per biennium quamvis vinctus ministerio suo fungitur. — 16 καθ' ἑαυτὸν solus (Iac. 2¹⁷. Rom. 14²²; it. att.), opp. ἐν τῇ παρεμβολῇ, v. β, et cf. v. 30. Disertius omnia sunt in β: vinctos omnes traditos esse praefecto praetorii (*στρατοπεδάρχῃ; erat is tum Afranius Burrus), ad quem custodia vinctorum pertinebat, v. Traian. in Plin. epist. 10, 57 (65); tum cum ceteri

ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι αὐτὸν τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρῶτους· συνελθόντων δὲ αὐτῶν, [ἔλεγεν πρὸς αὐτοὺς]. „Εγώ, ἄνδρες ἀδελφοί, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσιν τοῖς πατράσιν, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, 18 οἵτινες [ἀνακρίναντές] με ἐβούλοντο ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί· 19 ἀντιλερόντων δὲ τῶν [Ἰουδαίων] ἡναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι [κατηγορεῖν]. 20 διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλῆσαι· εἵνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι“.

16 καθ' ἐ. ἔξω τῆς παρεμβολῆς | 17 συνέβαλλε πρὸς αὐτοὺς λέγων? | 18 πολλὰ ἀνακρ. | 19 Ἰουδ. καὶ ἐπικραζόντων· „Αἶρε τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν“, | κατηγ., ἀλλ' ἵνα λυτρώσωμαι τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου

α) 17 post diem autem tertium convocavit vulg., factum est autem p. d. t. convocavit Gig. | αὐτὸν] τὸν Π. HLP | primos Iudaeorum vulg. Gig. | ἐγὼ post ἄ. ἄδ. HLP syr^{sch} | 18 ἡβούλ. HLP (non vid. esse ἡβ. Novi Test.); add. με $\aleph^*$ vulg., quae voluerunt | 19 κατηγορεῖσθαι HLP | 20 ἔνεκεν $\aleph^*$ BILP etc.

β) 17 conferebat cum eis dicens Gig. | cum contra plebem nihil fecissem neque contra mores patrum Gig. | 18 πολλὰ ἀνακρ. με 137. c^{scr} syr^p c.* (postq. me interrogaverunt Gig.) | 19 post Ἰουδ. 137. c Scriveneri syr^p c.* add. καὶ ἐπικραζόντων Αἶρε τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν | post κατηγ. add. eidem et Gig. ἀλλ' ἵνα λυτρώσωμαι τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου (λυτρ. post θαν. Gig.) | 20 hanc catenam circumfero hic Gig.

retinerentur in castris militum praetorianorum a Tiberio constitutis (Suet. Tib. 37), Paulo maiorem licentiam tributam (sine dubio ob elogium a Festo missum), ut extra castra habitaret, quamquam prope ea ut vid. (cf. Phil. 1¹³ ἐν δὴ τῷ πραιτωρίῳ). — 17 ex more suo P. Iudaeos primos convenit, verum non statim ut praeco novae salutis, sed ut reus, cuius interesset ut apud illos se purgaret. Nam nisi hoc antea factum esset, non videbantur eum de Christo esse audituri. De Iud., qui Romae plurimi erant, v. 2¹⁰. 18². — πρῶτους 7. — ἔλεγεν] impf. quia expectatur responsum (ut ἡρώτα [33] al.). In β ut vid. συνέβαλλε πρὸς αὐτοὺς λέγων, cf. 4¹⁵. 17¹⁸ (conferebant it. Gig.). — οὐδὲν ap. pte. v. ad 7⁵. — ἔθνη (15¹) πατρώα cf. 22³ τοῦ πατρώου νόμου. — δέσμιος κτέ.] summam rei exponit, non minute omnia quae acciderant; itaque non mirum esse quae cum narratione cap. 21—23 ad amussim non conveniant. Recte comparatur 23²⁷. 26¹² sqq. — παρεδόθην εἰς τ. χ. cf. 21¹¹, ubi in vaticinio Agabi eadem est licentia dicendi, quasi Iudaei Paulum vinxerint (v. 21³³). — Ῥωμαίων] procuratorum Rom., Felicis Festique. — 18 ἀνακρίνειν 24³ al.; add. β πολλὰ v. ad β 8²⁴. — ἀπολῦσαι 16³⁵ al. — αἰτίαν θανάτου 13²⁸. Cf. 23²⁹. 25²⁵. 26³¹. — 19 post Ἰουδ. in β add. καὶ ἐπικραζόντων (16³⁹ β) Αἶρε τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν, cf. 21³⁶. 22²², quaeque dicit Festus 25²⁴. — οὐχ ὥς] non quo, cf. 23¹⁵. 20. 27³⁰. — ἔθνος μου 24¹⁷. — add. β ἀλλ' ἵνα λυτρώσωμαι (Lc. 24²¹, liberare) τὴν ψυχὴν μου (vitam, 27¹⁰ al.) ἐκ θανάτου, quibus in α aegre caremus. — 20 παρεκάλεσα rogavi, cf. 3³, ut sit ὑμᾶς cum ἰδεῖν coniungendum. Sec. al. est advocavi, cf. 17, ut att. (sed non NT.), tum ἰδεῖν = ὅπως ἴδω. — προσλαλῆσαι (scil. ὑμῖν) 13⁴⁸. — εἵ-

21 οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπαν· Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέν τι περὶ σοῦ πονηρόν. 22 ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης γνωστὸν ἡμῖν ἔστιν, ὅτι πανταχοῦ ἄντιλέγεται¹⁴. 23 ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦλθον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τε τοῦ νόμου

21 τις ἀπὸ Ἱεροσολύμων τ. ἀδ. | 22 ἀντιλ. ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ

α) 21 εἶπ. πρὸς αὐτόν vulg. | κατὰ σοῦ S; ἐδεξ. περὶ σοῦ A vulg. | 22 ἀκ. παρὰ σοῦ AB(H) | ἔστιν ἡμῖν HLP vulg. Gig. | 23 ἦκον HLP | διαμαρτυρόμενος (-νοι*) S, παρατειθεμένος A | τε post πείθων om. S* | τὰ περὶ τοῦ L, cf. 19 s al.

β) 21 πρὸς αὐτὸν om. Gig. | litteras de te a Iudaeis (corrig. Iudaea) accepimus Gig. | ab Hierosolymis fratrum Gig. syr^{sch} | ἡμῖν post ἐλάλ. syr^{sch} syr^p c.* | τι om. Gig. | 22 ταύτης τῆς αἰρ. Gig. | ἀντιλ.] add. in toto orbe Gig. | 23 et cum const. Gig. | plurimi ad eum in hosp. Gig. | suadebatque Gig. s

νεκεν κτέ.] comprehendit quae dixerat: non sum rebellis, sed fidelis traditionibus populi sanctissimis. — εἵνεκεν forma ionica pro ἔνεκεν (ἐνεκα et εἵνεκα att.) etiam Lc. 4¹⁸ SAB al., it. 2 Cor. 3¹⁰. — ἐλπίδος τ. Ἰερ. cf. 26⁶. His verbis simul Christianum se confitetur, cf. 22. — ἄλ. ταύτην cf. 26²⁹. — περικείμει circumiectam habeo, cf. Hebr. 5². 4 Macc. 12³, it. Hdt. 1¹⁷¹ περικείμενοι τελαμῶνας, al. Est κείσθαι = τεθεῖσθαι. — 21 negant Iudaei vel epistolam a synhedrio de Paulo ad se venisse vel nuntium Hierosolymis (cf. β), et vere negare videntur, vix enim ei rei adhuc tempus fuerat. Nihil autem obstat quominus postea vel epistula vel nuntius venerit. Non negant se quicquam de illo audivisse: quod fort. vere negare non poterant. [Schol. Matth. locum exscripsit ex Eusebio de Iudaeorum ἀποστόλοις τοῖς ἐγκύκλια γράμματα παρὰ τῶν ἀρχόντων κοιμιζομένοις; missam esse a synhedrio talem epistolam de religione Christi arcenda, idque ante P. adventum factum (?).] — 22 ἀξιοῦμεν 15³⁸. — ἃ φρονεῖς quae sit tua sententia, cf. Gal. 5¹⁰. Phil. 3¹⁵ al. (Hom. al.). Itaque Iudaei Romani non dissimiles sunt Iudaeorum Corinthiorum, Ephesiorum, aliorum, qui initio Paulum synagoga non arcuerunt siveruntque quae vellet dicere, quamvis postea inimici exstiterint. — περὶ μὲν γὰρ κτέ.] μὲν sine δὲ ut 3²¹ al.; supplendum fere ut oppositum idem quod modo praecessit (ἀξιοῦμεν κτέ.). — αἴρεσις 24⁵. — ἀντιλέγεσθαι pass. Lc. 2³⁴ (non plane ita att.); cf. κατηγορεῖσθαι 22³⁰. — add. β ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, cf. 17⁶. Etiam Romae dudum discidium erat factum inter Iudaeos Christianos ceterosque, quamquam illis dux doctorque adhuc defuerat. Referri solet ad has rixas Suetonii locus (Claud. 25) de Iudaeis auctore Chresto tumultuantibus (v. ad 11²⁶. 18²); verum nimis id incertum est. — 23 ταξάμενοι cf. Mt. 28¹⁶ (Polyb. 18, 36, 1 ὁ Τίτος ταξάμ. ἡμ. πρὸς τὸν Φίλιππον). — ξενίαν (Philem. 22) hospitium = deversorium, κατάλυμα ἢ κατασώγειον Hesych. — πλείονες plurimi (2⁴⁰. 13³¹ al.). — ἐκτίθεσθαι 11⁴. 18²⁶; caret obiecto ut 11⁴, nam τὴν βασιλ. τ. θ. ad διαμαρτυρόμενος trahendum, cf. 20²¹. — πείθων περὶ v. ad 19⁸. — ἀπὸ τοῦ νόμου e lege, cf. 17²; νόμ. et προφ. ut 24¹⁴. — ἀπὸ πρῶτ (5²¹) cf.

Μαυσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρῶτῃ ἕως ἑσπέρας. 24 καὶ οἱ μὲν ἐ-
πεΐθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δ' ἠπίσταντο. 25 ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς
ἀλλήλους ἀπελύντο εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἐν, ὅτι „Καλῶς τὸ πνεῦμα
τὸ ἄγιον ἐλάλησεν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν
26 λέγον· „Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον καὶ εἶπον· Ὑποκούετε
καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἰδῆτε. 27 ἐπαχύνθη
γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυνσαν, μήποτε ἰδῶσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς
ὠσὶν ἀκούσῃσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν, καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσομαι
αὐτούς“. 28 γινώσκοντες οὖν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἐθνέσιν ἀπεστάλη τοῦτο

α) 24 μὲν] μὲν οὖν N* | 25 ἀσ. τε N* vulg. (Gig.) | διὰ Ἡ. τ. προφ. post πατ.
ὕμ. Α | ἡμῶν HLP vulg. Gig.; ὑμῶν SAB | 26 λέγων SBLP | ἀκούσῃτε AE | βλέψετε
N* AEH | 27 ἐβαρύνθη N*, cf. β, Lc. 21 34 | ὠσὶν αὐτῶν βαρ. SA (fluctuant etiam LXX
codd., it. codd. Mt. 13 15) | καὶ τ. καρδ. συνῶσιν om. N* | ἐπιστρέφουσιν AE (N in LXX) |
ἰάσομαι plerique, -σάμαι E (Mt. 13 15 SABCD al. -σάμαι; it. Io. 12 40 SABD al.; LXX
-σάμαι SAB), sanem vulg. Gig. | 28 ὑμῖν ἔστω B | τοῦτο om. N^eEHL P

β) 24 his quae a P. dicebantur Gig. | 25 dimittebantur a Paulo dicente Gig. |
καλῶς ἐλάλ. τὸ πν. τὸ ἄγ. Gig. | 27 Gig. grava autem cor plebis huius, et oculos eo-
rum obscura (om. καὶ τοῖς ὠσὶν β. ἡκ.), cf. v. l. Mt. 13 15

Lob. Phrynich. 47. 461. — 24 ἐπεΐθοντο persuaderi sibi patiebantur,
cum πεΐθων 23 (cf. 19 s) sit persuadere studens. Sunt imperfecta us-
que ad εἰπόντος 25 et ἀπῆλθον 29. — 25 *ἀσύμφωνοι LXX Sap. 18 10
(Diod. 4, 1, 1 ut hic *πρ. ἀλλ.*; Plat. al.), rixam inter se habebant, 29.
— ἀπελύντο discedebant, Polyb. 2, 34, 12 al., Anz 285 (ita hic tan-
tum; al. pass.). Ἀπελύ. εἰπόντος fere = ἀπολυομένων εἶπεν. — καλῶς
κτέ.] est hoc extremum dictum Pauli in Actis, neque fortuito esse vid.;
totius enim fere libri summam continet, ad gentes euangelium a Iu-
daeis iam translatum esse, quippe spretum ab his. Non enim magis
Romae quam in ceteris oppidis quod ibi erat Iudaeorum ad Christia-
nam religionem traduci se passum est, sed pauci tantum ex eis. —
τὸ πνεῦμα τὸ ἄγ. cf. 1 16. — Ἡσαίου] 6 9 sq. Utitur eodem loco Io. 12 40,
Christus Mt. 13 14 sq. — melius ὑμῶν quam ἡμῶν; neque enim P. sibi
partem huius quasi hereditatis vindicat. — 26 πορεύθ. καὶ εἶπον τῷ
λαῷ τούτῳ LXX hebr. — εἶπον imp. ab εἶπα, εἰπέ ab εἶπον ind. (Küh-
ner Gr. II, 2^s, 423). — ἀκοῇ ap. ἀκούειν, βλέποντες ap. βλέπειν ex-
primit infin. hebraicum, cf. ad 4 17. — ἀκούσω, βλέψω fut. male attica,
neque Lucas ipse utitur (28). Buttm. p. 46. — οὐ μὴ 13 41. — 27 πα-
χύνω non est NT. praeter h. l. Iesaiæ. — καρδία כּוֹרְדִּיָּה de intelligentiae
facultate, infr. τῇ κ. συνῶσιν (7 51. 16 14; lat. *cordatus* = *sapiens*). —
βαρυνήκοος, βαρυνηκοῦν Hippocr. — καμύω (pro κατα-μύω) *coniveo* (non
est NT. praet. h. l. Ies.). Improbatur a Phrynicho (Lob. 339), quam-
vis exstans ap. Alexin conicum. — ἰάσομαι] cf. 21 24 καὶ γνώσονται.
Lc. 12 58. Viteau le grec du NT. 81 sq. — 28 γινώσκοντες ἔστω 2 14 al. —
σωτήριον (saepe LXX NT., ex adi. σωτήριος) τοῦ θεοῦ Lc. 3 6 e Ies.
10 5; τοῦτο ut 13 26 ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεστάλη. Ad
sententiam cf. 13 46. 18 6. — αὐτοί v. ad 13 4. — 29 (β) repetuntur
quae ante Pauli verba (24 sq.) ab auct. dicta erant, sicut 2 12 al., sed praeter

τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται⁴. [29.] 30 ἔμεινεν δὲ διε-
τίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομέ-
νους πρὸς [αὐτόν], 31 κηρύσσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ διδάσκων
τὰ περὶ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ μετὰ πάσης παρορησίας [ἀκωλύτως].

29 καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυ-
τοῖς συζήτησιν. | 30 αὐτόν, (καὶ διελέγετο πρὸς?) Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας |
31 ἀκ., λέγων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, δι' οὗ μέλλει πᾶς
(s. ὅλος) ὁ κόσμος κρίνεσθαι.

α) 30 ἔμεινεν ^{sc}AEHL^p, ἐνέμ. ^{sc}B, ἐπέμ. c Scriveneri 137 | δέ] δὲ ὁ Π. HLP syr^p
c.* Gig. | 31 Ἰησ. χριστοῦ plerique, om. χρ. ^{sc}* min. quid. syr^p.

β) 29 αὐτοὶ καὶ] αὐτ. γὰρ καὶ syr^{sch} et p c.*; αὐτοὶ Gig. | add. HLP al. vulg^{cl}em
Gig. syr^p c.* tolet.: καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος (et cum non essent intelligentes tolet.)
ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς (ἐν ἑ. ἔχ. Gig.) συζήτησιν | 30 in con-
ducto suo Gig. | post αὐτόν add. syr^p c.* 137. c^{scr} Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας, it. Gig.
et disputabat cum Iud. et Graecis | 31 post ἀκωλ. add. demidov. syr^p: dicens (om.
dem.) quod hic sit Chr. Iesus filius Dei (dominus I. Chr. dem.), per quem futurus est
(incipiet demid.) totus mundus iudicari; it. tolet. hab. pro τὰ περὶ τ. κ. Ἰ.: quoniam
hic est Chr. fil. D., per quem omnis mundus iudicabitur.

necessitatem; itaque absunt haec ab α. — συζήτησις rixa ut 15⁷; ἐν ἑαυτοῖς
= πρὸς ἀλλήλους 25. — 30 διετίαν 24²⁷. — *μισθώμα deversorium mercede
conductum (estne alibi hac signif.?). — ἀποδέχεσθαι cf. 15⁴. 21¹⁷, re-
cipere ad se. — β (Gig.) διελέγετο πρὸς 17¹⁷. — 31 διδάσκων τὰ περὶ
κτέ. 18²⁵. 1³ al. — μετὰ πάσης παρορησ. cf. 4²⁹ al. — *ἀκωλύτως Plat.
Crat. 415 D. Eadem plane dicuntur in ep. ad Phil. Roma data, 1¹² sqq.:
incrementum factum esse magnum religionis Christianae; scire totum
praetorium reliquosque omnes propter quam causam in vinculis sit;
alios multos eiusdem euangelii praecones exsistere, cum videant Paulo
eam licentiam tribui. Cur autem per tantum temporis in vinculis re-
tentus neque ab imperatore auditus sit, neque Paulus neque Lucas
indicat; multoque minus docemur, quid post biennium illud factum sit.
V. Prol. p. 23 sq. Mutatam autem postea esse Pauli condicionem se-
quitur ex aor. ἔμεινεν, cf. 18¹¹ ἐκάθισεν; itaque fort. iam in praeto-
rium Paulus traductus erat, cum haec Lucas scripsit, instabatque prope
iudicium. — β ὅτι οὗτός ἐστιν κτέ.] cf. 18^{5.28}. 10⁴². 9²⁰. Non inepte
hoc in fine libri ponitur.

I.

INDEX IN COMMENTARIUM.

A. A.

Ἀγαλλιᾶσθαι (-ασις) 2 46. c. partic. 16 34.
 ἄγγελος ang. tutelarior 12 15.
 ἀγιάζειν 20 32.
 ἀγνίξειν 21 24.
 ἀγοραῖος de hom. 17 5. ἀγοραῖοι scil. σύν-
 οδοι 19 38.
 ἀγοράματος 4 13.
 Agrippa I (Herodes Agr.) rex Iud. 12 1.
 Agr. II 25 13.
 ἀδελφοί appellatio ap. Iud. et Christ. 2 29.
 22 5.
 ἄδης : εἰς ἄδην 2 27.
 Ἀδρίας mare Adriat. 27 27.
 ἄζυμα : αἱ ἡμέραι τῶν ἄζύμων 12 3.
 Ἄστος Asdod 8 40.
 Αἰλαμίται, non Ἑλαμ. 2 9.
 αἶμα = φόνος 5 28. τὸ αἶμά τινος ἐπὶ τ.
 κεφαλὴν τινος 18 6 it. c. metonym. 20 28.
 in periphr. 22 20.
 αἰνεῖν 2 47.
 αἶρειν φωνήν 4 24. αἶρειν tollere 8 33. 21 11. 35.
 αἵρεσις secta 5 17. 24 5. 14.
 αἰτία θανάτου crimen mortis poena di-
 gnum 13 28.
 αἴτιον crimen 19 40.
 αἰτώμα pro -αμα 25 7.
 αἰών : ἀπ' αἰῶνος 3 21.
 Ἀεὶδαμ(α) 1 19.
 accusativus et dat. relationis 2 37. acc. tem-
 poris pro dat. 3 1. 10 30. participii pro
 dat. 15 22.
 accusativus c. infinit. pro nomin. c. inf. 1 3.
 5 36. 25 4. pro inf. 5 3.
 ἀκούειν c. gen. s. acc. 9 4.
 ἀκροατήριον 25 23.
 activum pro medio 6 7 (ἀφ' ἑαυτοῦ). 7 33 (λύ-
 ει). 8 2? (ποιεῖν). 23 12 (it.). 28 3 (κα-
 θάπτειν).
 Alexandrinae naves 27 6. Ἀλεξανδρινός,
 -εὖς ibd.
 ἀλίσγειν, ἀλίσγημα 15 20.
 ἀμύνεσθαι pro -ειν 7 24.

ἄμφοδον 19 28.
 τὰ ἀμφοτέρω 23 8.
 -αν pro -ασι 3. plur. perf. 16 36. pro -ον
 aor. I v. aor., imperf. 28 2.
 ἄν c. ind. imperf. pro opt. sine ἄν 2 45.
 c. opt. 5 24. 26 32.
 ἄν pro ἑάν 9 2.
 ἀναβάλλεσθαι ampliare 24 22.
 ἀναγγέλλειν 14 27.
 ἀναγκαστοὶ necessarii 10 24.
 ἀναδέχεσθαι pro ὑποδ. 28 7.
 ἀνάθεμα 23 12.
 anacoluthon 45. 7 40. 19 34. 22 17. 24 5. 27 10. 28 6.
 ἀνακρίνειν 4 9. τὰς γραφάς 17 11 (13 27).
 ἀνάκρισις 25 26.
 ἀναπέμπειν 25 21.
 ἀνασκεινάζειν evertere mthp. 15 24.
 ἀναστατοῦν 17 6.
 ἀναστρέφειν intrans. 5 22.
 ἀνατίθεσθαι communicare 15 29. 25 14.
 ἀναφαίνειν terram alqm. 21 3.
 anaphora 3 25. 4 11. 7 35. 10 42.
 ἀντάζειν 22 24.
 ἀνέχεσθαι : aor. ἀνεσχόμεν pro ἡνεσχ. 18 14.
 ἀνὴρ Ἰουδαῖος, ἀνδρωπὸς Ἰουδ. 21 39. ὁ
 ἄνδρες Ἰουδ., ὁ Ἰουδ. 18 14.
 ἀνίημι : aor. pass. ἀνέιθην pro ἐνείθην 16 26.
 ἀριστάναι nasci facere 2 30. 3 22. 13 32. ἀνέ-
 στη exstitit 5 36. ἀναστάς, ἀνάστηθι pleo-
 nast. 5 17. 8 26.
 Ἄννας princeps sacerdot. 4 6.
 ἀντικρός = ἀντικρῶ 20 15.
 ἀντιλέγεσθαι pass. 28 22.
 Antipatris opp. 23 31.
 ἀντοφθαλμεῖν 6 11. 27 15.
 ἀξιοῦν petere 13 42.
 aoristus : terminationes aor. I invectae in
 aor. II 2 23. 7 10. disting. ab imperf.
 (vel modis praes.) 5 3. 9 2. 43. 10 48. 11 26.
 14 3. 16 15. 17. 18 11. 20 24. 21 34 (ἐκέλευ-
 σεν). 23 17. 27 31. 28 30. a perf. 21 28. 22 15.
 ἀπαίρειν auferre 1 9.
 ἀπασπάζεσθαι 21 6.

ἀπειλείσθαι = ἀπειλεῖν 4 17.
 ἀπέναντι coram 3 16. adversus 17 7.
 ἀπέρχεσθαι ire aliquo 5 26. 9 17.
 ἀπήρσαν pro ἀπῆλθον 17 10; cf. ἰέναι.
 ἀπό sensu partit. 2 17. 5 2. pro ὅπο ap.
 pass. 2 22. 4 36 al. — it. (prae) 12 14. 22
 11. it. (propter) 20 9. — οἱ ἀπὸ 12 1. —
 pro ἐξ 16 40. — καθαρὸς ἀπὸ 20 26.
 ἀποδέχεσθαι 2 41. = ὑποδ. 15 4. 28 30.
 ἀποδιδόναι 4 33. cf. διδόναι.
 ἀποκατάστασις 3 21 (1 6).
 ἀποκρίνεσθαι 3 12. aor. ἀπεκρινάμην et
 -εκυρίην ibd.
 Ἀπολλώνιος, Ἀπολλῶς, Ἀπελλῆς 18 24. acc.
 Ἀπολλῶ 19 1.
 ἀπολογεῖσθαι τι 19 33.
 ἀπολύειν dimittere 3 13. 4 21. ἐκκλησίαν
 19 41. ἀπολύεσθαι discedere 28 25.
 ἀποπλεῖν navigare aliquo 13 4.
 ἀπόστολοι paene semper ap. Lc. XII apost.
 Christi 14 4.
 ἀποστρέφειν intrans. 3 26.
 ἀποφέρειν deferre 19 12.
 ἀποφθίγγεσθαι 2 4.
 Appi forum 28 15.
 ἀπωθεῖσθαι aor. ἀπωσάμην 7 27.
 ἄρα in interrog. (εἰ ἄρα, οὐκ ἄρα) 5 8. 7 1. 21 33.
 it. ἄρά γε 8 30. ἄρα ἵταque in princ. sent. 11 18.
 araignoti Dei (ignotor. Deorum) Athenis 17 23.
 Ἄρειος πάγος 17 19.
 ἄρμα 8 28.
 articulus anaphoricus 1 1. 5 25. 9 3. 10 8.
 20 11. 28 14. al. ἡ Ἰουδαία, ἡ Μεσοπο-
 ταμία 2 9. 7 2. ἡ Ἀσία 2 9. ap. nomina
 urbium 17 1. 21 1. 23 31. τὸν Ἰσαάκ 7 8.
 ap. praedic. 7 37. ap. ptc. 4 12. τὸ πρῶτ'
 5 21. τὸ καθόλου 4 18. τὸ καθ' ἡμέραν
 17 11. τὸ ante enuntiat. interrog. obl.
 (τὸ πῶς —) 4 21. — art. omissus: σὺν
 γυναιξὶν 1 14. 21 5. ap. κύριος 2 21. Ἐρν-
 θρὰ δάλασσα 7 36. Ἀθηναῖοι πάντες 17 21.
 cf. 26 4. πάντες ἄνθρωποι 22 15. cf. 19 17.
 ap. οὗτος c. subst. 4 21. ap. ordinal. 12 10.
 16 12. ex hebr. 1 16. 2 36. 3 2. 21. 7 10.
 ἄρχεσθαι periphrast. 1 1. pleonast. 11 4.
 ἀρχάμενος . . ἕως 1 22.
 ἀρχηγός 3 15.
 -ἀρχης, -αρχος 10 1.
 ἀρχιερεὺς 4 6. 19 14. ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβύ-
 τεροι synhedrium 4 23.
 ἀρχισυνάγωγος 13 15. 14 2. 19 14.
 ἄρχοντες Iudaeorum, fere = ἀρχιερεῖς 4 5.
 in diaspora in singulis opp. 14 2.
 Ἀσία (semper cum artic.) 2 9.
 Ἀσιάρχης 19 31.
 ἀσπάζεσθαι de valedicente 20 1.
 assimilatio q. v. : verbi s. partic. ad prae-
 dic. 5 17. pron. relat. 1 22. 26 16. it. (o-
 missa praepositione) 1 21. 13 2. 39. 26 2.
 nominis ad relativ. 10 36.

ἄσσον 27 13.
 ἄσσειος = καλός 7 20.
 asyndeton in enumeratione 1 13. 2 9. 42 ? in
 orat. commotiore 3 16. 25 (c. anaph.). 4 11
 (it.). 7 44. 52. 13 39 (c. anaph.). 20 26. 28.
 (25 11). ap. ἔτι, a quo inc. sententia,
 10 44. ap. μετὰ ταῦτα it. 18 1.
 ἀσφαλίζεσθαι fere = claudere 16 24.
 ἀτενίζειν 1 10. τινί 3 12.
 ἄτοπος = πονηρός 15 5. 28 6.
 αὐγή αὐρα 20 11.
 αὐξάνειν pro -εσθαι 6 7.
 αὐτός fere = hic 3 10. 13 4. αὐτοῦ pro
 ἑαυτοῦ 5 1. αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ 5 36.
 ἀφελότης 2 46.
 ἄφριξις discessus 20 29.
 ἄφρω 2 2.
 ἄχρι ἡμερῶν πέντε = πεμπταῖοι 20 6.

B. B.

Βάλλειν intrans. 27 14.
 βαπτίζεσθαι : aor. βαπτίσασθαι = βα-
 πτισθῆναι 22 16.
 βάρβαροι 28 2.
 Βαρνάβας 4 36.
 βαρὺς importunus 20 29. ὕπνος 20 9. βα-
 ρέα αἰτίωματα 25 7.
 βασιλεύς de imper. Rom. 17 7.
 βάσις pes 3 7.
 βαστάζειν 3 2.
 βάτος, ὁ s. ἡ 7 35.
 Βερενίκη 25 13.
 βίβλος 1 20.
 βλέπειν = ὁρᾶν 3 4. intueri (aor. ἔβλεψα)
 ibd. — spectare (de locis) 27 12.
 βούλεσθαι pro ἐθέλειν 18 15. confusum in
 codd. cum βουλεύεσθαι (5 33). 15 37.

Γ. G.

Galatia 16 6.
 Gallio proconsul Achaiae 18 12.
 Gamaliel 5 34.
 γὰρ in interrog. 19 35.
 γενεά saeculum 2 40.
 genitivus obiect. (πίστις τοῦ ὀνόματος) 3 16.
 g. partit. pro subiecto vel obiecto 21 16
 (cf. 19 33). substantivum casu g. pro
 adiect. (hebr.) 1 18. 6 11. 8 23. 9 15. — gen.
 absolutus pro ptc. coniuncto 7 21.
 21 34. 22 17. 28 6.
 γεννᾶσθαι nasci 7 20.
 γίνεσθαι : ἐγένετο periphrast. 4 5. c. acc.
 et inf. 11 26. 21 1. 22 8. c. dat. et inf.
 20 16. 22 6. 17. γίνεσθαι εἰς 4 11. 5 36.
 venire in 20 16. cf. 21 35. γίνεσθαι γνώ-
 μης 20 3.
 γινώσκειν pro εἰδέναι 20 34. 21 37. γνω-
 σθῆναι τινι 9 24.
 γλεῦκος 2 13.

γλώσσας λαλεῖν 24. 11.
 γνωστός 1 19. 4 16.
 γογγυσμός 6 1.
 γόνυ : τὰ γόνατα τιθέναι 7 60.
 γραμματεῖς 4 5. γραμματεὺς (τοῦ δήμου)
 Ephesi 19 35.
 γραφή singulus locos scr. s. 1 16. 17 11. to-
 tum corpus eius? 8 32.
 γενηγορεῖν 20 31.
 γωνία : ἐν γωνίᾳ πεπερχᾶναι 26 26.

A. D.

Δαιμόνιον 17 18.
 Δάμαλις, Δάμαρις 17 34.
 dativus et accus. relationis 2 37. εἶναι c.
 dat. 2 39. γνωσθῆναι τινι 9 24. γνωρίζειν
 ἀναγνωρίζεσθαι τινι 7 13. dat. pro accus.
 temporis 8 11. 13 20. ap. πορεύεσθαι si-
 mil. 9 31. substantivi cognati (θανάτῳ
 τελευτᾷ) 2 17. 30. 4 17. 20 9.
 Δαυὶδ (-εἶδ) 1 16. sepulcrum Davidis 2 29.
 δέ (non τε) in parenthesi 1 15. 4 13.
 δεισιδαίμων (-ονία) vox media 17 22. 25 19.
 δεκαδύο pro δάδεκα 19 7.
 δεξιολάβοι genus militum 23 23.
 Derbe 14 20 (6).
 δεσπότης Deus 4 24.
 δεῦρο c. coniunct. 7 34.
 δῆ ap. imper. vel coni. adh. 6 3. 13 2.
 δημοσίᾳ in publico 16 37. 20 20.
 διὰ c. gen. per : Deus per prophetas lo-
 quitur 2 16. miracula facit 2 22. 4 16. —
 de tempore per 1 3. 5 19 et 16 9 et 18 9
 (δ. νυκτός). post 24 17.
 διαθήκη 7 8.
 διακατελέχεσθαι τινι 18 28.
 διάκονοι, -εῖν in eccl. Christi. 6 2. 5.
 διακρίνειν dist. a. διακρίνεσθαι 10 20. 11 2. 12.
 διαλείπειν (-λιμπάνειν) c. ptc. 8 24.
 διάλεκτος lingua 1 19. Ἑβραῖς 21 40.
 διαμαρτύρεσθαι 2 40. c. accus. 20 21.
 διανέμεσθαι dispergi 4 17.
 διαπορεῖσθαι (-εῖν) 2 12.
 διαπρίεσθαι 5 33.
 διασκορπίζειν 5 37.
 διάστημα (ὡς ὥρων τριῶν διάστ.) 5 7. cf.
 δισταναι 27 28.
 διατελεῖν c. partic. vel adiect. 27 33.
 διδάσκαλοι in eccl. Christi. 13 1.
 διδόναι : ἀπ., παρεδίδουν 3. plur. 4 33.
 27 1. δεδοῖτο 4 35. — δ. κλήρους 1 26.
 c. acc. et inf. 2 27. 10 40. δ. ἐαυτὸν εἰς
 19 30.
 διενδυμείσθαι 10 19.
 διέρχεσθαι 8 4. 9 38. 13 14. 16 6. 18 27.
 διερωτᾶν 10 17.
 διδάσασθαι 17 41.
 δίκαιος, δικαιοσύνη sensu Iud. 10 22. 35.
 Δίκη 28 4.

dicta Christi 20 35. 18 25.
 Dionysius Areopag. 17 34.
 διοπετεῖς simulacrum Dianae Ephesi 19 35.
 δοκεῖν = εἰκέναι 17 18. putare 12 9. ἔδοξα
 ἐμαυτῷ c. inf. 26 9.
 δόξα nimbus Dei 7 2. splendor 22 11.
 δοῦλος : οἱ δ. σου pro ἡμεῖς 4 29.
 δραχμαὶ Asiae 19 19.
 δρόμος mth. 20 24.
 Drusilla Felicis coniux 24 24. de nomine 18 2.
 δύναιμι in interrog. ironice 17 19.
 δόναμις vis miracula edendi 6 8. ipsum
 mirac. 2 22.
 δύο, flexio 12 6.

E. E.

Ἐάν relinquere 18 21. 27 40.
 ἐάν disting. ab εἰ 5 39. pro ἄν 7 7.
 ἐαυτῶν pro ἡμῶν (ὅμων) αὐτῶν 25 29.
 Ἑβραῖς διάλεκτος 21 40.
 ἐγείρειν suscitare, ἐγείρεσθαι surgere 3 6.
 5 21. 13 22. ἔγειρε intr. 3 6.
 ἐγκαλεῖν νινος 19 40. -εἶσθαι pass. ibd.
 ἐγκόπτειν dist. α κόπτειν 24 4.
 ἐγκύκλια γράμματα Iud. 28 21.
 ἔδαφος 22 7.
 ἔθνη gentes sensu Iud. 4 27. 26 17. ἔθνος
 de pop. Iud. 24 3.
 ἔθος, ἔθη leges Mos. 6 14.
 εἰ dist. ab ἐάν 5 39. in interrog. recta 1 6.
 5 8. εἰ δέ... non sequente apodosis 23 9.
 εἰδέναι : οἴδατε 2 22. ἴσασιν 26 4.
 εἶναι : ἦμιν pro ἦν 10 30. ἦμεθα pro ἦμεν
 27 37. — c. ptc. 1 10. 19 14. ἔσται seq.
 verbo finito 2 21. — om. (εἰμὶ) 7 32. cf.
 2 29 (ἔξδν). 6 8 et 19 37 (om. ὦν).
 εἵνεκεν = ἕνεκα 28 20.
 εἰρήνη amicitia 12 20. μετ' εἰρήνης 15 33.
 εἰς pro ἐν 2 27. 39. 7 4. 8 20. 23. pass. — γί-
 νεσθαι εἰς 4 11. εἰς υἱόν pro filio 7 21.
 λογίζεσθαι εἰς 19 27.
 εἰς : ὁ εἰς... ὁ ἕτερος 23 6.
 εἰσερχεσθαι καὶ ἐξερχεσθαι sim. 1 21. 9 28.
 ἐκ v. ἐξ.
 ἔκδοτος 2 23.
 ἐκεῖ et ἐκεῖσε confusa 17 13. 22 5.
 ἐκεῖθεν deinde de temp. 13 21.
 ἐκκλησία Israel. 7 38. contio 19 32. ἔννο-
 μος, νόμιμος ibd. et 19 39.
 ἔστασις 3 10.
 ἐκτείνειν τὴν χεῖρα de oratore 26 1.
 ἐκτινάσσεσθαι τὸν κονιορτόν, τὰ ἱμάτια
 13 51. 18 6.
 ἐκφύχειν mori 5 5.
 Ἐλαιῶν ὄρος 1 12.
 ἐλεημοσύνη 3 2.
 Ἑλλάς pro Ἀχαΐα 20 2.
 Ἑλληνισταὶ Iudaei graece loquentes 6 1.
 ellipsis verbi dic. 9 5.
 ἐλπίζειν c. infin. fut. 26 7. ἐλπ. ἐν 27 34.

ἐλπὶς 2 26.
 ἐμπνεῖν τινος 9 1.
 ἐμφανίζεω 23 15.
 ἐν instrument. 1 3. 4 9. εὐφραίνεσθαι ἐν
 7 41. κρίνειν ἐν (per) 17 31. cum 7 14.
 οὐ 7 29. 24 16. ἐν οἷς 24 18. ἐν ὀλίγῳ
 26 28 sq. ἐν ἀσφαλείᾳ = ἀσφαλῶς sim.
 5 23. 17 31. 26 7. — ἐν c. infin. 2 1. 3 26.
 8 6. 9 3. 11 15.
 ἐναντι 7 10.
 ἐνέδρα, ἐνεδρον 23 16.
 ἐνευλογεῖν 3 25.
 ἐνώπιον 4 10. 19.
 ἐξ : ἐκ δευτέρου 10 15.
 ἐξαλείφειν 3 19.
 ἐξαορίζειν 21 5.
 ἐξίναμι (ἐξεῖμι) 13 42. ἐξήσαν = ἐξηλθον
 7 10. cf. λέναμι.
 ἐξίστασθαι = θανμάζειν 2 7.
 ἐξολοθρεύειν s. ἐξολεθρ. 3 22.
 ἐξόν = ἔξεστι 2 29.
 ἐξοριστής 19 13.
 ἐξουθενεῖν 4 11.
 ἐξοχή : κατ' ἐξοχήν 25 23.
 ἐξυπνος, ἐξυπνίζειν 16 27.
 ἐξω ποιῆσαι 5 34.
 ἐπαγγελία pro ὑπόσχεσις 23 21.
 ἐπαίρειν τὴν φωνήν 2 14.
 ἐπάναγκες 15 28.
 ἐπαρχία (-χειος) provincia 23 34. 25 1.
 ἐπέγειν τινὶ attendere 3 5.
 ἐπί c. gen. : ἐπ' ἀληθείας 4 27. c. dat. ἐπὶ
 (= ἐν) τῷ ὀνόματι 2 38. 4 17. c. acc. fere
 = ἐν 4 33. it. (ἐπὶ τὸ αὐτὸ) 1 15. de
 tempore (= εἰς) 3 1. 4 15. ἐπὶ πλεῖον 4 17.
 ἐπιβάλλειν τὰς χεῖράς τινι 4 3. 18 12.
 ἐπιγινώσκειν = γινώσκειν 9 30.
 ἐπιδημεῖν 2 10.
 ἐπιδιδόναι tradere 15 30. 27 15.
 ἐπιζητεῖν = ζητεῖν 12 19.
 ἐπικαλεῖσθαι dist. a καλεῖσθαι? 1 23. 13 1.
 15 37.
 ἐπικέλλειν pro ἐπονέλλειν 27 41.
 ἐπιμένειν c. ptc. fere = διατελεῖν 12 16.
 ἐπισκιάζειν τινὶ 5 15.
 ἐπίσκοποι eidem qui πρεσβύτεροι 14 23. 20 28.
 ἐπιστρέφειν intr. 3 19.
 ἐπιτιθεῖναι τὰς χεῖρας de ritu Iudaico Chri-
 stianoque 6 6. ad sanandum alqm. 9 17.
 28 8. male pro ἐπιβάλλειν 18 12. ἐπιτ.
 πληγὰς 16 22.
 ἐπιφαίνειν 27 20.
 ἐργάζομαι, ἡργαζόμεν, sed εἰργασμαι 18 3.
 ἐργασία quaestus 16 16. opificium 19 25.
 ἐρχεσθαι = προσεῖναι 5 15. ἐρχόμενος fu-
 turus 18 21. cf. ἔχειν.
 ἐρωτᾶν orare 3 3. 23 18.
 -ες pro -ας 2. sg. perf. 21 22.
 ἔσχατον τῆς γῆς 1 8.
 ἔσω, non εἶσω NT. 5 23.

εὖ 15 29. εὖ πράσσειν ibd.
 εὐαγγέλιον semel ap. Luc. 15 7.
 εὐαγγελιστής 21 8.
 εὐγενής improprie 17 11.
 εὐθυμεῖν pro -εἰσθαι 27 22.
 εὐλαβής = εὐσεβής 2 5. 22 12. de prosely-
 tis 2 5. 8 2.
 εὐρακύνων 27 14.
 εὐχαριστεῖν ante cenam (sacram) 27 36.
 Ἐφεσία γράμματα 19 19. Ephesium fanum
 19 27.
 ἔχειν pro ἀπείχειν?? 1 12. λόγον ἔχειν 20 24.
 ὁ ἐχόμενος = ὁ ἐξῆς 20 15. confusum
 cum ἐρχόμ. 13 44.
 ἔως aurora non est in NT. 20 11. cf. ἀγῆ.
 ἔως c. gen. 1 5. ἔως Ἐφέσου intra Eph.
 19 26. ἔως τοῦ c. inf. 8 40. ἔως οὗ 23 12.
 ἔως ἔξω 21 5.

Z.

Ζευκτηρία 27 40.
 Ζεὺς, g. Διὸς et Ζηνός, etymologia vetus
 17 28.
 ζηλος invidia 5 17. ζηλοῦν invidere 7 9.
 ζηλωτής 1 13. 21 20. 22 3.
 ζωογονεῖν vivum conservare 7 19.

H.

Ἡ post τί 24 21.
 ἡγῆμαι = ἡγοῦμαι 26 2.
 ἡμεῖς tempus 1 15. 5 36. 9 19. 23. 37. 10 48.
 11 27. 15 7. (16 12). 21 38.
 Ἡρόδης cum i. adscr. 4 27.
 ἡσυχάζειν tacere 11 18. 21 14. ἡσυχία =
 σιωπή 22 2.

Θ.

Θάρσει 23 11.
 θάσσω 27 13.
 θεά : ἡ μεγάλη θεὰ Ἀρτεμις 19 27. cf. θεός.
 θεός : τῷ θεῷ ap. adiect. (hebr.) 7 20. ἡ
 θεός dea (cf. θεά) 19 27.
 θίατρον Ephesi (ibi fiebant contiones) 19 29.
 θέλειν pro βούλεσθαι 2 13. τί θέλει εἶ-
 ναι 2 12.
 τὸ θεμέλιον et ὁ θεμέλιος 16 26.
 Θεσσαλονίκη 17 1.
 Θεωδᾶς 5 36.
 θεωρῶ praes., εἶδος aor. 7 56.
 θύειν mactare 10 13.
 θυμομαχεῖν 12 20.

I. I.

Iacobus frater Christi 15 13.
 Ἰάσων nomen ap. Iud. (pro Ἰησοῦς) 17 5.
 ἴδιοι sui 4 23. τὰ ἴδια domus 5 18.
 ἰδιότης 4 13.
 ἰδοὺ 1 10 (καὶ ἰδ.). 2 7 (ἰδ., interiectum ora-
 tioni). 5 9 (includit praedic.). 28 (inter-
 iect. or.).

λέναι cum compos. alienum a lingua vulg.,
 adhib. a Luca, sed non recte semper
 3 s. 17 10.
ἱεροσόλυμα et *Ἱερουσαλήμ* 1 4. ἡ Ἱερους.
 5 28.
Iesu nomen in formulis magicis 19 13.
ἱκανός : τὸ ἱκανὸν λαβεῖν 17 9. τὸ ἱ. ποι-
 εῖν 24 24.
ἱκόνιον 13 51.
ἱμάτια 16 22.
 imperfectum dist. ab aor. 1 6 et 3 3 et 4 7
 et 5 27 et 21 4 (*ἐρωτᾶν* simil.). 2 45 et 4 34
 et 6 7 et 18 8 (de re repetita). 7 26 (de
 conatu). add. 5 26. 41. 7 23 cf. 13 25. 11 33.
 15 3. 41. 16 14. 22. 18 18. 21 3. 5. 15. 20. 30.
 22 25. 25 20. 27 1. 9. 18. 20. 41. 28 24. —
 pro praes. ind. (*καθήμεν*) 22 22. pro
 opt. et ἄν 25 22. c. ἄν pro opt. 2 45.
ἵνα pro infin. 8 19. 16 36. 19 4. 27 42. *ἵνα*
τί 4 25.
incipere pro *μελλεῖν* in vers. lat. 27 2.
 infinitivus pro ὥστε c. inf. 5 3. inf. pass.
 ap. *κτελέειν* 4 15. 12 19. inf. fut. rarus
 3 5. 18. 15 11. 26 7. τοῦ c. infin. 3 2. 12.
 7 19. 10 25. 47. 14 18. 15 20. 20 3. 21 12.
 23 15. 27 1. εἰς τὸ c. inf. 7 19. ἐν c. inf.
 v. ἐν.
Ἰουδαία complectitur Galilaeam 1 8. 9 31.
 10 37.
Iudaei inveni Romanis 16 13. 18 13. 16. a
 Claudio Roma expulsi 18 2.
Iudas Galilaeus 5 37.
ὁ Ἰσραὴλ de populo 1 6. *Ἰσραηλίται* 2 22.
ιστάναι, *ιστάνειν*, *ιστᾶν* 1 6. pf. trans.
ἔστανά 8 11. aor. *ἔστάθην* = *ἔστην* 2 14.
 25 18. *ιστ. ratum facere* 7 60. *ἡμέραν* 17 31.
ἰσχύειν c. inf. 6 10.
Ἰωάν(ν)ης 1 5.
Ἰωάννης 4 6. (15).
Ἰωσήφ, *Ἰωσῆς* 1 23. 4 36.
 K. C.
Καθαρίζειν pro *καθαίρειν* 10 15.
καθέξασθαι = *καθήσθαι* 2 2. 3 10. 20 9.
καθεξῆς 11 4.
καθήκεν = *καθήκει*, *προσήμε* 22 22.
καθήσθαι : *κάθη* = *κάθησαι* 23 3. *κάθον*
 = *κάθησο* 2 34.
καθότι 2 24. 45. 17 31.
καθώς 2 4. 7 17.
καί in princ. apodosis 1 10. *καὶ* . . δὲ
 2 44. *καὶ γε* 2 18. 17 27.
Καίσαρος 4 6.
Καيسάρεια 8 4. 20 10.
καίτοι γε 14 17.
Καλοὶ λιμένες 27 8. 12.
καλός = *ἀγαθός* 3 2.
καμύνειν 28 27.
καρδία sedes intellectus 7 51. 16 14. 28 27.
 vim vitalem continet 14 17.

καρδιογνώστης 1 24.
κατὰ ἔγνωσαν per inscitiam 3 17. *κατὰ τὸ*
αὐτὸ similiter 14 1. *κατὰ Μυσίαν* ad
confinia 16 7. cf. 27 5. τὸ κατ' ὑμᾶς =
ὑμέτερον 16 39. cf. 17 28. *κατὰ ἀκρι-
 βειαν* 22 3.
καταβαίνειν 8 15. 14 25. 18 22.
καταλαμβάνεσθαι = *-λαμβάνειν* 4 13.
καταλύειν 5 38 sq. 6 14.
καταντᾶν 16 1.
κατανύσσειν, aor. *-ενύγην* 2 37.
κατασιεῖν τὴν χεῖρα s. τῇ χειρὶ 12 17.
καταφρέεσθαι obdormiscere 20 9.
καταφιλεῖν 20 37.
κατέρχεσθαι 8 5. 21 10.
κατηγορεύεσθαι pass. 22 30.
κατηχεῖν 18 25.
Καῦδα 27 16.
κελεύειν c. acc. et inf. pass. 4 15. 12 19.
κερδαίνειν, aor. *κερδήσαι* 27 21. *facere*
compendii ibd.
κεφάλαιον summa pecuniae 22 28.
κεφαλή caput de oppido 16 12.
circumcisio ἀδιόφορον Paulo 16 3. 21 21.
civitas Romana 16 37 sq. 22 28 sq. — *civi-
 tatem* hab. Iudaei Ephesi 19 33. *Antio-
 chiae* al. 21 39.
κλᾶν τὸν ἄρτον de cena Domini 2 46. 20 7.
 27 35.
cognomina ap. Iud. 1 23. *civium Rom.* 13 9.
cohortes (σπεῖραι) in Iud. 10 1. 21 31. 27 1.
κοιμάσθαι mori 7 60.
κολλάσθαι 5 13. 17 34.
κολυμβᾶν = *νεῖν* 27 42.
comparativus pro superlat. 2 40. 4 16. 10 28.
 16 24. 24 22. 27 13. 28 23. — *καινότερος* 17 21.
composita nomina 7 41. 10 34. 12 23. *hy-
 brida* 27 14.
coniunctivus in enunt. relativ. pro futuro
 21 16.
consilium (συμβούλιον) a praesidibus ad-
 hibitum 25 12. 26 31.
constructio ad sentent. (plur. pro sing.)
 2 6. 3 11. 6 7. 21 36. 25 24.
κοπιᾶν laborare 20 34.
Corinthus a Caesare restituta 18 1.
κόσμος mundus 17 24. = *homines* 2 47.
κράβατ(τ)ον (5 15). 9 33.
κρατεῖν tenere, retinere 2 24. 3 11. *compre-
 hendere* 24 6.
κράτιστε 23 26.
κρίμα 24 25.
κρίτωρ 4 34.
κν in vocab. latinis pro *qu* 18 2. 27 14.
κνριακή ἡμέρα 20 7.
κύριος appellatio ap. Gr. et Roman. 9 5.
imperatoris 25 26. *confusum cum θεός*
 20 28.
custodia militaris 12 6. 23 18. 27 3. 28 16.

A. L.

Αἰνεῖν *crepare* 1 18.
λακτίζειν *πρὸς κέντρα* 26 14.
λαλεῖν *loqui* 2 4.
(λαμβάνω) *λήμφομαι* etc. 1 2.
λαμπάδες *lucernae* 20 8.
λαός pop. Israel. 2 47. 10 2. 26 17. it. *λαοί* 4 27.
latinismi 1 5. 5 9. 7 60. 16 12. 17 9. 19. 18 15. 19 38. 21 16. 24 24. 25 12.
(λείπω) aor. *κατέλειψα* 6 2.
λειτοουργεῖν 13 2.
Λιβερτίνοι 6 9.
λιθάζειν 5 26.
λιμός femin. 11 28.
litotes q. v. 20 12 (*οὐ μετρίως* sim.). 29. 21 39.
litterae dimissoriae 25 26.
λόγιος eloquens 18 24.
λόγος causa 19 38. *λόγον τινὸς ἔχειν, ποιεῖσθαι* 20 24.
λοιπὸν iam 27 20.
λοιπός (s. ἄλλος) *supplendum* 2 14. 37. 5 29.
Λύδδα, τὰ vel ἡ 9 32. g. -ας 9 38.
Λυκαονία, λυκαονιστί 14 6. 11. 16 6.
λυμαίνεσθαι 8 3.
Λύστρα, τὰ vel ἡ 14 6. situs ibd.

M. M.

Subst. in -μα vocali correpta 5 7 (*διάστεμα*). 23 12 (*ἀνάστημα*). 24 25 (*κρίμα*).
μαθηταί = Christiani 19 1.
μαθητεύειν = *μαθητὴν εἶναι* et *ποιεῖν* 14 21.
Μαθηταῖος, Ματθαῖος 1 13.
Macedoniae regiones IV 16 12.
Μᾶρκος (ᾠ) 12 25.
μαρτυρεῖσθαι emphatice 6 3.
μαρτύριον = *μαρτυρία* 4 33.
μεγαλεῖος, μεγαλειότης 2 11. 19 27.
medium pro activo 4 13 (*καταλαμβάνεσθαι*). 4 17 (*ἀπειλεῖσθαι*). 7 24 (*ἀμύνεσθαι*). 9 24 (*παρατηρεῖσθαι*). 4 3. 20 28 (*τίθεσθαι*).
Μελίτη 27 39. 41. 28 1.
μέλλειν c. inf. aor.? 12 6. *cunctari* 22 16.
μέν . . δὲ 21 39. *μὲν* sine partic. oppos. 3 21. 28 22. seq. καὶ . . δὲ 3 22. ἄλλὰ 4 16. *μὲν οὖν* sine part. oppos. 1 18. 5 41. pass. oppos. εἰ δὲ 19 38.
μέρη regiones 2 10. 16 12. *τοῦτο τὸ μέρος* haec res 19 26.
μέση ἡμέρα 26 13. *μέσον τῆς νυκτός* 27 27. — *ἐν μέσῳ* = *ἐν* 1 15.
μεσονύκτιον 16 25.
μετακαλεῖσθαι = *μεταπέμπεσθαι* 7 14.
μεταξύ pro *ἐξῆς* 13 42.
μή pro οὐ ap. partic. 5 7. 7 5. pass. *μηθίς* v. *οὐθίς*.
μίσθωμα 28 30.
μνήμα s. *μνημεῖον* = *τάφος* 13 30.
Μωσῆς flex. 15 1. *M. pro lege mosaica* 15 21.

N. N.

Ναζωραῖοι = Christiani 24 5. 26 9. 28.
ναοί aediculae argenteae 19 24.
Nasiraei ap. Iud. 18 18. 21 24.
ναύκληρος 27 11.
ναῦς pro *πλοῖον* 27 41.
Νέα πόλις (non *Νεάπολις*) Maced. 16 11.
neutrum : subst. pluralia neutr. g. cum verbo plur. 11 1. adiect. neutr. g. pro prae-dic. ad subst. g. fem. (*ἀρεστόν*) 12 3.
νεακός Ἀρτέμιδος Ephesus 19 35.
νηστεία Iudaeorum 27 9.
νομίζειν solere 16 13.
nominativus absolute positus 5 7. pro vocat. 7 42 (*οἶκος*). 13 10 (*πλήρης*).
νῦν : καὶ νῦν 3 17. (καὶ) τὰ νῦν 4 29.

Ξ.

Ξένα δαιμόνια 17 18.
ξενίζειν mirum videri 17 20.
ξηρεῖσθαι dist. a *κεῖρεσθαι* 21 24.

O. O.

Ὅδε rarum in NT. 2 22. 15 23.
ὁδὸς τοῦ θεοῦ (*κυρίου*) s. ἡ ὁδ. emphatice de religione christ. 9 2.
οἴκημα de carcere 12 7.
οἰκοδομεῖν mthp. 20 32.
οἶκος domus = *οἰκία* 2 2. 16 15. 31. *familia* 16 15. 31.
ὀμιλεῖν loqui 20 11. cf. 10 27.
ὀμοθυμαδὸν 1 14.
ὁμός pro *ὁμοῦ* 20 18.
ὄνομα persona 1 15. *βαπτίζειν ἐν* (ἐπὶ) τῷ ὀνόμ. (Ἰησοῦ) s. εἰς τὸ ὄνομα 2 37. ἐν (ἐπὶ) τῷ ὀνόμ. *τινος* = *auctore aliquo* 4 7. 17 (3 6).
ὀπίσω *τινός* 5 37.
ὅπον pro *οὐ*? 17 1.
ὀπτάνεσθαι apparere praes. ad ὀφθῆναι 1 3. 2 3.
optativus in or. obliqua 2 12. 21 33. 27 12. 39. singulariter 24 19. opt. c. ἔν 5 24. 26 29. cf. imperfectum.
ὅπως ἔν rarum in NT. 3 19.
ὄρα praes. imperf. rarum NT. 8 23; praeter *ὄρα vide, cave* 18 9. 22 26. ὄψεσθε αὐτοί 18 15.
ὀρκίζειν obsecrare 19 13.
ὀροθέσια, τὰ = *ὄρια* 17 26.
Orphici 17 28.
ὅστις non exstat in NT. praeterquam in nom. et in ᾧ, τι acc. n. 7 53. *οἵτινες, ἧτις* confusum cum οἷ, ἧ ibd. 8 15 (ante particip.). 9 35. (10 41. 47.). 11 20. 28. 17 10 (ante partic.).
ὅτι nempe 1 5. ante or. rectam 5 23. post *νομίζειν* 21 29. ante acc. c. inf. cum *anacoluthia* 27 10.

οὐ μετὰ = μετ' οὐ 15. οὐ γὰρ 16 37. οὐ μετρώς, οὐκ ὀλίγος al. 20 12.
οὐδὲ εἰς dist. ab οὐδέεις 4 32.
οὐθεῖς pro οὐδέεις 15 9. 4 11.
οὐρανόθεν poeticum 14 17. 26 13.
οὐρανοί dist. ab οὐρανός 2 34. 7 56.
οὗτος : οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας 1 5.
cf. 10 30. pro ὅδε 2 22. anaphoricum in media sententia 4 10. 13 32. 19 24. cum contemptu 6 14. 19 26.
ὄχλειν pro ἔνοχλειν 5 16.

Π. Ρ.

Παῖς servus 3 13. 4 25.
πανοικί 16 34.
παραβαίνειν ἀπὸ 1 25.
παραδέχεσθαι dist. ab ἀποδ. 15 4. 16 21.
pro δεχ. 22 18.
παραθεωρεῖν = παρορᾶν 6 1.
παρανείν 27 9. c. acc. et inf. 22.
παρακαλεῖν orare 8 31. 9 33. 23 18. *advocare*? 28 20.
παρασῆμα navium 28 11.
παρεκτός 26 29.
παρενοχλεῖν 15 19.
παριστάναι demonstrare 1 3. 24 19.
paronomasia 8 30. 21 28.
παροτρύνειν 13 50.
participium pro verbo finit. et καὶ 1 24. (2 40). 13 46. 14 25. 17 13. 21 5. 16. 26. 23 35. 27 3. ἰδὼν εἶδον hebr. 7 34. part. praes. pro ptc. fut. vel μέλλον c. inf. 21 2. 3 (cf. 27 2). rarissimum partic. fut. 24 17.
πᾶς : πᾶν post negat. pro οὐδέν 10 14. τὰ πάντα, οἱ πάντες 17 25. 19 7. πάντας πανταχῇ 21 28.
passivum verbi depon. 5 16. 10 31. κατηγορεύσθαι sim. 19 40. 22 30. 23 29. 28 22.
πατάξαι aor. verbi τύπτειν 12 7.
Patara 21 1.
πατὴρ ἡμῶν de Davide 4 25. de filiis Iacobi 7 11. πατέρες in appellatione synhedrii 72. 23 1.
πατριάρχης de Davide 2 29. de filiis Iacobi 7 9.
πατρός νόμος, θεός 22 3. 24 14.
Paulus apost. eius nomina 13 9. corporis habitus 14 12. eruditio 17 28.
πειθαρχεῖν = πειθεσθαι 5 29. 27 21.
πεῖν = πειν 23 12.
πειράζειν = πειράσθαι 9 26. 15 10.
πεντηκοστή 2 1.
περί pro ὑπέρ 12 5. οἱ περί τινα 13 13.
περίεργα res magicæ 19 19.
περιέχεσθαι = περιεῖναι 19 13.
περιέχειν (cf. περιοχή) 23 25.
πέριξ c. acc. s. gen. 5 16.
περιοχή argumentum, aut sectio 8 32. cf. περιέχειν.
περιπατεῖν 3 6.

περισσεύειν augm. 16 5.
περιτμένεσθαι mthp. 7 51.
periphrasis verbi fin. per εἶναι c. ptc. 1 10. (19 14). periphr. hebr. ope substantivorum qualia sunt στόμα, χεῖρ, πόσις, οὐς, πρόσωπον, πνεῦμα 1 5. 2 23. 3 13. 5 9. 12. 14 10. 17 16. 20. 22 20. 26 16.
perfectum pro plusquamper. 10 45. 14 23. 19 32. dist. ab aor. 21 28. 22 15.
πηδάλια bina navium 27 40.
πιάξιν 3 7. 12 4.
πίμπρασθαι intumescere 28 6.
πλείονες vel plures vel plurimi 2 40. 13 31. 18 20. 19 32. 21 10. 25 14. 28 23. ἐπὶ πλείον latius, diutius 4 17. 20 9. 24 4. πλείονες cum numerali sine ἢ 4 22.
πλήθος populus, incolae 2 6. 5 16. 14 4. 19 9. de ecclesia christ., opp. ἀπόστολοι vel πρεσβύτεροι 6 2. 15 6. 30. 21 22. — πλήθη 5 14.
πληθύνειν, -εσθαι 6 1.
πλοῦς g. πλοῦς 27 9.
plusquamperfectum augmento plerumque caret 4 22. 17 23. significatio 9 21. 26 32.
πνεῦμα animus 18 25. 20 22. spiritus sine corpore 23 8. spiritus s. Iesu 10 20. 13 2. 16 7. 19 1. 20 3. τὸ πνεῦμα αὐτοῦ periphr. 17 16.
ὁ πνέων, ἡ πνέουσα 27 15. 40.
ποιεῖν τινα ἔξω 5 34. π. χρόνον 15 33.
ποιεῖν (συστροφὴν sim.) pro ποιεῖσθαι 23 12. ποιεῖσθαι λόγον 20 24.
πολιτάρχαι Thessalonicae 17 6.
πολιτεύεσθαι 23 1.
Πόπλιος Publius 28 7.
ποταπός, -ὸς 20 18.
Ποτίολο 28 13.
πον pro ποι 27 29.
πούς : τιθέναι, πίπτειν παρὰ (πρὸς) τοὺς πόδας 4 35. πίπτειν ἐπὶ τοὺς π. = προσπίπτειν 10 25. (ἀν)ίστασθαι ἐπὶ τοὺς π. 14 10. 26 16. οἱ πόδες periphrast. 5 9.
praesens pro fut. 1 6. dist. ab aor. 2 1 (συμπληροῦσθαι), cf. 21 27. — 5 20 et 8 26 et 9 15 et 22 10 (πορεύειν). 12 8 (ἀκολουθεῖ). 20 1 (πορεύεσθαι). 10 (μὴ θορυβεῖσθε). 21 34 et 23 10 (ἄγχεσθαι). 25 21 et 27 21 (it. infin.). — in orat. obl. 16 3. 19 34. 22 2. 26.
πραιτώριον Ἡρώδου 23 35.
πράσσειν confusum cum ποιεῖν 15 29. 16 28.
πρεσβύτεροι Iudaeorum 4 23. Christianorum Hierosolymis 11 30. alibi 14 23. 20 17 (= ἐπίσκοποι).
πρηγῆς 1 18.
πρὶν ἢ 25 16.
Πρίσυλλα, Πρίσκα 18 2.
προβάλλειν 19 33.
προοιμιακὴ ἔννοια 1 1. 24 11.
(προορᾶν) antea videre 21 29. προορᾶσθαι med. (imp. προωρ.) 2 25.

πρός τινα = παρά τινι (τινα) 2 47. 5 10.
10 48. 18 3. πρὸς c. acc. causa 3 10. πρὸς
τινος 27 34. πρὸς με 22 8.
προσάγειν 27 27.
προσανατίδυσθαι 15 29.
προσεννή 16 13. 16.
προσέχειν 5 35. 8 6.
proselyti Iudaeorum 2 10. 6 5. (10 init.).
15 20. vocantur εὐλαβεῖς, φοβούμενοι
τὸν θεόν sim. 2 5.
προσκαρτερεῖν 1 14. 10 7.
προσκληροῦσθαι 17 4.
προσκλίνεσθαι 5 36.
πρόσωπον : κατὰ πρ. 3 13. 25 16. ἐπὶ προ-
σώπον 3 19.
προτρέπεσθαι antevertere? 18 27.
provocatio ad Caesarem 25 12.
προφῆται in eccl. Christ. 11 27. 13 1. 21 9.
προφητεύειν 19 6.
προχειρίζεσθαι eligere 3 20.
πρωί 5 21.
πρώτος pro πρότερος 1 1. 7 12. πρώτος Με-
λitaίων 28 7. πρώτων pro πρώτοις 3 26.
πρώτως 11 26.
πύθων 16 16.
πυλῶν 10 17. 12 13. 14 13.

P. R.

Subst. in -ρα gen. -ρης 5 1.
ῥαβδοῦχοι lictores 16 35.
ῥάδιος non est in NT. 22 38.
recta oratio ex obliqua 1 4. 25 5. obl. ex
recta 23 24. assimulatur or. obliqua
rectae 22 2.
ῥήματα = λόγοι 2 14. = res 5 32. 10 37.
repetitio regrediendi facta 2 11. 12. 32. 3 14.
5 31. 39. 10 19. 28 29. rep. cum vi 10 34.
ῥήτωρ causidicus 24 1.
Romani infesti Iudaeis 16 13. 18 13. 16. ci-
vitas Romana v. civitas.

Σ. Σ.

Σάββατα, τὰ, = τὸ σάββατον 13 14. σάβ-
βατον ὁδός 1 12. μιὰ σαββάτων 20 7.
Σαδδοναῖοι 4 1. 5 17. 34. 23 18.
σαλευεῖν concutere 4 31.
Σαλμώνη 27 7.
Σαμάρεια regio 8 5. Σαμαρίτης 8 25.
-σαν 3 plur. impf. 17 5. opt. 17 27.
Σάπφειρα 5 1.
Σεβαστός Augustus 25 25.
σικάριοι 21 38.
Σιλᾶς = Σιλονανός 15 22.
σιμινίδιον 19 12.
singularis pro plur. (ut τὴν ψυχὴν αὐτῶν)
15 26. 21 24.
σιτία dist. αἶτος, οἶτα 7 12. 27 38.
σκάφη 27 16.
Σκευᾶς n. pr. 19 14.

σκενή navis 27 19.
σκεῦος in nave 27 17.
σηνηποῖός 18 3.
Σολομών, -ωνος et -ῶν, -ῶντος 3 11. στοὰ
Σολομῶντος ibd.
σουδᾶριον 19 13.
σπερμολόγος 17 18.
στοιχεῖν incedere 21 24.
στόμα : διὰ στόματος periphrast. 1 4.
στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ Hierosol. 4 1. στρα-
τηγοὶ praetores Philippis 16 20.
στρατιῶται sensu latiore et arctiore 23 32.
στρέφειν intrans. ? 7 42.
συγχεῖν obstupescere 2 6. conturbare 19 32.
συζητεῖν disceptare 6 9.
συμβάλλειν scil. λόγους 4 15.
συμβιβάζειν docere 9 23. colligere 16 10.
falso exstat 19 33.
συμβούλιον consilium 25 12.
συμπληροῦσθαι (praes.) esse in eo ut com-
pleatur (de tempore) 2 1.
συμφωνεῖται τισι convenit inter alqs 5 9.
συναγωγαὶ plures Hierosolymis 6 9. 22 19.
συνάλλεσθαι 1 4.
συνειδήσις 23 1.
συνέχεσθαι = ἔρχεσθαι σὺν 1 21. 9 39. 25 17.
συνέχειν, -εσθαι 18 5.
συντεχνίτης 19 25.
Συρία 21 3. (12 20).
συστέλλειν mortuum 5 6.
σφυδρόν = σφυρόν 3 7.
σχολή 19 9.
σφῆξιν : perf. σέσονται 4 9.

T. T.

Τάχιστα 17 15.
τε 2 40. 43. τε . . καὶ 2 9.
temporum anni designatio ap. Luc. 20 6.
Τέρτυλλος Tertullus 24 1.
τεσσαρεσκαιδέκατος 27 33.
τέσσερες, -α, τεσσεράκοντα 1 3.
τετραάρχης 13 1.
τετράδιον quaternio militum 12 4.
τήρησις custodia, carcer 4 3.
τιθέναι : ἐτίθουν 3 2. τίθεσθαι (med.) ἐν
τῇ ἰδίᾳ ἑξουσίᾳ 1 7. ἐν τῇ καρδίᾳ si-
mil. 5 4. 19 21. εἰς τήρησιν (ἐν τηρήσει)
4 3. 5 18. τινα ἐπίσκοπον 20 28. τ. βου-
λὴν 27 12.
τιμωρεῖν punire 22 6.
τίς pro ὅς 13 25. τί cur 1 11. 3 12. 26 8.
τί ταῦτα ποιεῖτε 14 15. τί ὅτι 5 4.
τις : εἰναι τις 5 36. τινὲς δύο 23 23. sup-
plendum τινὲς 19 33. 21 16. 23 9.
τόπος 1 25. 6 13. 7 7. 25 16. 27 2.
transitus efficitur descriptione status re-
rum 2 42. 4 32. 5 11. 42. 6 7. 8 3. 9 31. 13 52.
14 28. 15 35. 16 5.
Tres tabernae 28 15.
Τρωγίλιον 20 15 sq.

T. V.

Τῆραις 27 10.
 verberum poena ap. Iud. 5 40. 22 19.
 -νῖα g. -νίης 5 2.
 νίος mthp. 3 25.
 ὀπανοῦειν = *aperire* 12 13.
 ὀπάρειν = εἶναι 4 34.
 ὀπεροῦν 17 30.
 ὀπερῶν 1 13.
 ὀπὸ τὸν οὐρανόν 2 5. ὀ. τ. ὄρεθρον 5 21.
 ὀποζωννύναι (πλοῖον) 27 17.
 ὀποπλεῖν 27 4.
 ὀποστέλλεσθαι 20 20.

Φ. F.

Φαρισαῖοι 5 34. 39 sq.
 φάσκειν 24 9.
 φέρειν *spectare* 12 10.
 Felix Iudaeae praeses 23 24. 24 3. 24. 26.
 Festus Iudaeae praeses 24 27. 25 6. 16.
 φθέγγεσθαι 4 18.
 Philippi diac. filiae 24 9.
 Φοῖνιξ Cretae 27 12.
 φορτίον, φόρτος 27 10.
 φρονάσσειν, -εσθαι 4 25.
 φυλακὴ *carcer* 5 19.
 futur. ind. post aor. coni. 28 27.
 φωνεῖν = καλεῖν 4 18. 9 41. 10 18. = βοᾶν
 16 28.
 φωνή : (ἐπ)αίρειν (τὴν) φ. 2 14. 4 24. φω-
 ναί 13 27. 24 21.
 φῶτα = λαμπάδες 16 29.

X.

Χαίρειν in epistul. 15 23. med. -εσθαι 3 8.
 χάρις *favor* 2 47. 7 10. *gratia* div. 4 33.
 dona eius *gratiae* 6 8. 18 27. acc. χά-
 ριτα 24 27.
 (χαῖν) fut. χαῖω 2 17. praes. χύν(ν)ω 9 22. 21 27.
 χεῖρ *manus cum brachio* 12 7. 26 1. διὰ
 χειρός 2 23. 5 12. ἐν χειρὶ 7 35. ἐπιβάλλ-
 λειν τὰς χ. 4 3. ἐπιτιθέναι τ. χ. 6 6. 9 17.
 28 8. χ. Dei 4 28. 11 21. 13 11.
 χορτάζειν, χορτάσμα 7 11.
 χοῦμα singul. *pecuniae summa* 4 37.
 χρηματίζεσθαι *divinitus moneri* 10 22. -εἰν
vocari 11 26.
 χρῆσθαι τινι c. adv. 27 3.
 Χρηστιανοί, Χρηστός pro Χριστ. 11 26.
 Add. p. . . .
 χρίειν 4 27.
 χρονοτριβεῖν 20 16.
 χρυσός dist. a χρυσίον 17 29.
 χώρα, χώρα de rure 8 1. 13 49.

Ψ

Ψεύδεσθαι τινα et τινι 5 3 sq.
 ψυχὴ 2 41. 43.

Ω.

Ὦρα *hora dici* 2 15. *noctis* 23 23. ὥραι
 προσενχῆς tres 2 15. 3 1.
 ὠραίος *pulcher* 3 2. ὠραία πύλη templi ibd.
 ὥς ἐπὶ ad . . versus 17 14. ὥς pro ὥστε?
 20 24.
 ὥσει ante numer. *circiter* 2 41.

II.

INDEX VERBORUM.

Hic index longe maiore ex parte confectus est ab adolescente studiosissimo optimaque spei **Henrico Reinhold**.

Asterisco (*) signata sunt verba quae intra NT. non exstant nisi in Actis.

Cruce (†) signantur quae et in Actis sunt et in euangelio Lucae, sed praeterea in NT. nusquam.

Asterisco gemino (**), quae et in Actis sunt et in aliis NT. scriptis, sed nusquam in euangelio Lucae.

In lect. β uncis rotundis (—) signantur quae non graece sed latine tantum vel syriace tradita sunt.

Omissa sunt (praeter pauca singularia) pronomina pers. (etiam αὐτοῦ eius), articulus, pron. relat. ὅς, ἡ, ὅ, pron. interr. τίς, indef. τις, verb. εἶναι, adv. οὐ, μή, coniunct. γάρ, δέ, καί, praepos. ἐν, εἰς, ἐξ πρὸς c. acc.

A

* Ἀαρὼν 7 40.

* Ἀβραάμ 3 13. 25. 7 2. 16. 17. 32. 13 26.

* Ἀγαθὸς προφήτης 11 28. 21 10.

(ἀγαθοποιεῖν 14 17 v. l.)

ἀγαθός 9 36. 11 24. 23 1.

* ἀγαθοουργεῖν 14 17.

ἀγαλλιᾶσθαι 2 26 VT. c. ptc. 16 34.

ἀγαλλίασις 2 46. 11 27 β.

ἀγαπητός c. gen. 15 25.

ἄγγελος 6 15. 7 30. 35. [38]. 53. 10 7. 22. 11 13.

12 8. 9. 10. 11. 23 8 (bis β). 9. τοῦ θεοῦ

10 3. 27 23. κυρίου 5 19. 8 26. 39 v. l. 12

7. 23. ὁ ἄ. τινος angelus tutelarıs 12 15.

ἄγειν 5 26. 27. 6 12. 9 2. 21. 27. 11 25 α. 13 23.

17 15. 19. 18 12. 19 37. 20 12. 21 16. 22 5.

23 10. 18 bis. 31. pass. 5 21. 8 32 VT. 19 38

(ἀγοραῖοι ἄγονται). 21 34. 25 6. 17. 23. cf.

ἀν-, ἀπ-, εἰς-, ἐξ-, ἐπ-, κατ-, περι-, προσ-,

συν-

ἀγιάζειν : οἱ ἡγιασμένοι 20 32. 26 18.

ἄγιος 3 21. 4 27. 30. 6 13. 7 33. 10 22. 21 28.

οἱ ἄγιοι Christiani 9 13. 32. 41. 26 10. τὸ

ἄγιον πνεῦμα 1 2. 5 et pass. ὁ ἄγιος (τοῦ

θεοῦ) de Christo 3 14.

** ἄγνωα 27 29. 30. 40.

** ἀγνίσεσθαι pass. 21 24. 26. 24 18.

* ἀγνισμός 21 26.

ἀγνωεῖν 13 27 α. 17 23. 16 39 β.

** ἀγνωια 3 17. 17 30.

* ἀγνωστος 17 23.

ἀγορά 16 19. 35 β. 17 17.

* ἀγοραῖος 17 5. ἀγοραῖος (scil. συνόδους)

ἄγειν conventus forensis agere 19 38.

* ἀγοράματος 4 13.

* Ἀγρίππας (Agrippa II.) 25 13. 22. 23. 24. 26.

26 1. 2. 19. 27. 28. 32.

ἀγρός 4 37.

(Ἀγρίς 27 8 v. l. opp. Cretae?)

ἀδελφή 23 16.

ἀδελφός sensu proprio 7 13. 23. 12 2. fra-

tres Iesu 1 14. ἀδελφοί metaph. popu-

lares 3 22. 7 25. 26. 37. de Christianis 9 30.

10 23. 11 1. 2 β bis. 12. 29. 12 17. 14 2.

15 1. 3. 22. 23. 32. 33. 36. 40. 16 2. 40. 17 6.

10. 14. 18 18. 27. 21 7. 17. 22 5. 28 14. 15. de

Iudaeis 28 21. ἀδελφοί in compellatione

3 17 α. (5 38 β.) 6 3. 20 18 β. 23 5. ἀδελφέ

9 17. 21 20. 22 13.

ἄδης 2 24 β. 27. 31.

ἀδικεῖν abs. 25 11. τινα 7 26 (bis β). 27.

25 10. pass. 7 24.

** ἀδίκημα 18 14. 24 20.

ἀδικία 1 18. 8 23.

ἀδικος 24 15.

* Ἀδραμντηνός 27 2.

* Ἀδρίας 27 27.

ἀδύνατος infirmus (4 14 β.) 14 8.

** ἀέι 7 51.

ἄξυμος : ἡμέραι τῶν ἄξ. 12 3. 20 6.

* Ἄζωτος Philistaeorum 8 40.

** ἄήρ 22 23.

** ἀέμιτος 10 28.

** Ἀθήναι 17 15. 16. 18 1. * Ἀθηναῖος 17 21. 22.

*αἰγιαλός 21 5. 27 39. 40.

*Ἀγνυπτος 2 10. 7 9. 10 bis. 11. 12. 15. 17. [18].
34 bis VT. 36. 39. 40. 13 17. *Ἀγνύπιος
7 22. 24. 28 VT. 21 38.

*Ἀλθίου 8 27 bis.

*Ἀλκαίται 2 9.

αἷμα 2 19 α VT. 20 VT. 15 20. 29. 21 25. 22 20.
χωρίον αἵματος 1 19. αἷμα = φόνος 5 28.
18 6. 20 26. = θάνατος 20 28. de semine
[17 26].

Ἀνέας 9 33. 34.

ἀνεῖν τὸν θεόν 2 47. 3 8. 9. cf. παρ-.

ἀρεῖν 21 11. 27 17. *proficisci* (scil. τὴν ναῦν)
27 13. (28 13 β?) *φωνήν* 4 24. αἶρε 21 36 α.
22 22. (25 24 β). 28 19 β. pass. 8 33 bis VT.
20 9. cf. ἐπ-.

αἰρεσις 5 17. 15 1 β. 5 α. 24 5. 14. 26 5. 28 22.
αἰτεῖν 16 29. παρὰ τινος 3 2. 9 2. med.
12 20. 13 21. 25 3. 15. παρὰ τινος 13 33 β
VT. c. inf. 7 46. 13 29 β. (25 21 β.) c. acc.
et inf. 3 14. 13 28 α. cf. παρ-.

αἰτία causa 4 21 β. 10 21. 28 20. *crimen* 13 28.
22 24. 23 28. 25 18. 27. 28 18.

αἴτιος: τὸ αἴτιον *crimen* 19 40.

*αἰτώμα 25 7.

αἰών: ἀπ' αἰῶνος 3 21. 15 18.

αἰώνιος (ὁ ἡ) 13 46. 48.

ἀνάθαρτος 5 16. 8 7. 10 14. 28. 11 8.

*ἀκατάκρητος 16 37 α [β]. 22 25.

*Ἀνελδαμάχ 1 19.

ἀνοή 17 20. 28 26 VT.

ἀκολοθεῖν τινι 12 8. 13 43. abs. 12 9. 21 36.
cf. κατ-.

ἀκούειν abs. 2 37. 4 8 β. 24. 5 5. 21 α. 33 α.
7 2. 13 16. 48. 14 14. 16 14. 18 8. 19 5. 28.
21 20. 22 26 α. 28 26 VT (ἀκούετε). 27 bis
VT. 28 (-σονται). *ὅτι* 11 1. 25 β. 15 24.
16 38. 19 26. 21 22. 22 2. εἰ 19 2. *τι* 2 8 α.
22. 33. 4 4. 13 β. 20. 5 5. 11. 24. 33 β. 7 54.
8 14. 9 21. 38. 10 33. 44. 11 18. 13 7. 44 α.
15 7. 17 8. 21. 32. 19 10. 21 12. 22 9. 14. 15.
26 β. 23 16. (24 24 β.) 26 14. 28 15. *τι* c. pte.
7 12. 9 4. 11 7 β. *τί* τινος 1 4. *τι* παρὰ
10 22. 28 22. ἀπό τινος περί τινος 9 13.
τινός 3 22. 23. 4 19. 7 34 VT. 37 v. l. 8 6.
9 7. 13 8 β. 44 β. 15 13. 17 32. 18 26. 27 β.
22 22. 23 35 β. 24 4. 24. 25 22 bis. (25 β).
26 3. 29. τινός c. pte. 2 6. 11. 6 11. 14.
8 30. 10 46 11 7 α. 14 9. 15 12. 22 7. c. du-
plici gen. 22 1? ἀκούεσθαι (pass.) εἰς
τὰ ὅσα 11 22. — cf. δι-, εἰς-, ὅπ-.

*ἀκουστός 11 1 β.

*ἀκριβεία 22 3 (κατὰ ἀκριβείαν).

*ἀκριβής 26 5 (-έστατος).

ἀκριβώς 18 25. -έστερον 18 26. 23 15. 20.
pro superl. 24 22.

*ἀκροατήριον 25 23.

*ἀκροβυστία 11 3.

*Ἀκύλας Aquila Iudaeus Ponticus 18 2
(bis β). 18. 26. 21 β.

*ἀκολύτως 28 31.

*Ἀλασσα 27 8 v. l. opp. Cretae?

*Ἀλεξανδρεὺς 6 9. 18 24.

*Ἀλεξανδρεῖνος 27 6. 28 11.

*Ἀλέξανδρος *sacerdos summus 4 6. *Iu-
daeus Ephesus 19 33 bis.

ἀλήθεια 6 11 β. 26 25. ἐπ' ἀληθείας *revera*
4 27. 10 34 (cf. ἀληθῶς).

*ἀληθής 12 9. 14 19 β.

ἀληθῶς οἶδα 12 11.

*ἀλίσγημα 15 20.

ἀλλά 1 4. 8. 2 16. 4 17. 32. 5 4. 13. 7 39. 48. 10
35. 41. 13 25. 14 18 β? 19 β. 15 11. 20. 16 37.
18 9. 21. 20 24. 21 24. 26 20. 25. ante im-
perativum 9 6 α. 10 20. 26 16. οὐ μόνον
. . . ἀ. καὶ 18 4 β. 19 27. 21 13. 26 29. 27 10.
οὐ μ. . . ἀλλ' 19 26. (24 5 β.) οὐν ὡς . .
ἀλλ' ἵνα 28 19 β. ἀ. in responsione 19 2.

*ἀλλασσειν 6 14. cf. ἀπ-, κατ-, συν-.

*ἄλλεσθαι 3 8 α. 14 10 α. cf. ἀν-, ἐξ-, ἐφ-.
ἀλλήλων etc. 2 7 v. l. 4 15. 7 26 (bis β). 15 39.
19 38. 21 6. 26 31. 28 4. 25.

ἄλλος 4 10 β. 12 α. 15 2. ἀ. πρὸς ἄλλον 2 12 α.

ἄλλοι ἄλλο 19 32. 21 34.

ἀλλότριος 7 6.

*ἀλλόφυλος *gentilis* 10 28. 13 19 β.

*ἄλογος *absurdus* 25 27.

ἄλυσις 12 6. 7. 21 33. 28 20.

Ἀλφαῖος pater Iacobi 1 13.

*ἄμα c. pte. 16 4 β. 24 26. 27 40.

ἀμαρτάνειν τὸ εἰς 25 8. cf. δι-.

ἀμαρτία 2 38. 3 19. 5 31. 7 60. 10 43. 13 38.
19 5 β. 22 16. 26 18.

*ἀμαρτυρος 14 17.

*ἄμμος, ἡ 7 24 v. l.

*ἄμνός 8 32 VT.

*ἀμύνεσθαι *opem ferre* 7 24.

*Ἀμφίπολις 17 1.

*ἄμφοδον *vicus* 19 28 β.

ἀμφοτέροι 8 38. 12 20 β. 19 16. (25 25 β). τὰ
ἀμφοτέρα 23 8 α.

ἂν † c. opt. 5 24. 8 31. 10 17. 17 18. 20 v. l.
26 29. c. coni. 2 21 VT. 35 VT. 39. 3 19. 22.
7 3 VT. 15 17. c. ind. imperf. in enunt.
rel. 2 45 α. 4 35. c. ind. aor. in sent. hy-
poth. 18 14. c. ind. fut. 7 6 VT? *κἂν*
vel 5 15. *ἐάν* = ἂν (c. coni.) 3 23 VT.
7 7 VT. 8 19.

*ἀναβαθμός 21 35. 40.

ἀναβαίνειν 1 13. 2 34. 3 1. 8 31. 39. 10 4. 9.
11 2. 15 2. 5 β. 18 22. 20 11. 21 4 v. l. 6. 12.
15. 31. 24 11. 25 1. 9. ἐπὶ τὴν καρδίαν
7 23. cf. συν-.

*ἀναβάλλεσθαι med. *differre, ampliare* 24 22.

ἀναβλέπειν 9 12 α. 17. 18. 22 13 bis.

*ἀναβολὴν ποιεῖσθαι 25 17.

*ἀναγγέλλειν 4 2 v. l. 14 27. 15 4. 19 18. 20
20. 27 α.

ἀνάγειν 9 39. 16 34. τινά τινι 9 21 v. l. 12 4.
θυσίαν τινί 7 41. med. *navem solvere*

13 13. 16 11. 18 21. 20 3. 13. 21 1. 2. 27 2 α.
4. 12 α. 21. 28 10. 11.
ἀναγινώσκειν 8 23. 30 bis. 32. 15 31. 23 34.
pass. 13 27. 15 21.
ἀναγκάζειν 26 11. pass. 28 19.
**ἀναγκαῖος 13 46. ἀν. φίλος 10 24.
*ἀναγνωρίζεσθαι τι 7 13.
**ἀναγνώσις 13 15.
†ἀναδεικνύναι eligere 1 24.
**ἀναδέχεσθαι 28 7.
*ἀναδιδόναι 23 33.
†ἀναζητεῖν 11 25.
**ἀνάθεμα 23 14.
**ἀναθεματίζειν 23 12. (13 β). 14. 21.
**ἀναθεωρεῖν 17 23.
ἀναρεῖν occidere 16 27. 22 20. ἀνελεῖν 2 23
(-εἴλατε). 5 33. 7 23 bis VT. 9 23. 24. 29.
10 39 (-αν). 12 2. 23 15. 21. 25 3. pass.
5 36 α. 13 28 α. 21 36 β. 23 27. 26 10. —
med. 7 21 (-εἴλατο).
*ἀναίρεσις 8 1. 13 28 β. 22 20 v. l.
**ἀναίτιος 16 37 β.
†ἀνακαθίζειν intr. 9 40.
ἀνακάμπειν intr. 18 21.
ἀνακρίνειν *examinare* <13 27>. 17 11. sensu
iudiciali 4 9. 12 19. 24 3. 28 18.
*ἀνάκρισις sensu iudiciali 25 26.
ἀναλαμβάνειν 7 43. 23 31. *assumere in na-*
vem 20 13. 14. — pass. -λημφθῆναι 1 2.
11. 22. 10 16.
*ἀνάλλεσθαι 14 10 β.
ἀναλύειν τὰ δεσμά 16 26 v. l.
**ἀναμνησκέσθαι τι 16 35 β.
Ἀναμίς *Christianus Hierosolym. 5 1. 3. 5.
*Damascenus 9 10 bis. 12 α. 13. 17. 22 12.
*summus sacerdos 23 2. 24 1.
*ἀναντιρροῦτος 19 36. *ἀναντιρρήτως 10 29.
*ἀναπαύειν 18 13.
ἀναπέμπειν 25 21.
ἀνάπτειν 28 2 v. l.
*ἀνασκευάζειν 15 24.
†ἀνασπᾶν 11 10.
ἀνάστασις 1 22. 2 31. 4 2. 33. 17 18 α. 32. 23
6. 8 (bis β). 24 15. 21. 26 23.
**ἀναστατοῦν *excitare* 17 6. 21 38.
**ἀναστρέφειν intr. 5 22. 15 16.
**ἀνατίθεσθαι τινί τι med. *communicare*
cum algo 25 14.
*ἀνατρέφειν med. 7 21. pass. 7 20. 22 3.
†ἀναφαίνειν **facere ut appareat* 21 3.
**ἀναχωρεῖν 18 1 β. 23 19. 26 31.
*ἀνάψυξις 3 19.
Ἀνδρέας apostolus 1 13.
ἄνεμος 27 4. 7. 14. 15.
(ἀνέρχεσθαι 21 11 v. l.).
**ἀνεῖσις *remissio* 24 23.
*ἀνετάζειν 22 24. (pass.) 29.
(**ἄνευ 25 24 β.)
*ἀνεύθετος 27 12.
†ἀνευρίσκειν 21 4.

ἀνέχεσθαι c. gen. *aures praebere* 18 14 (ἀ-
νεσχόμεν).
ἄνῃρ 1 10. 21. 2 5. 22. 3 2. 4 4. 5 1. 9. 10. 25. 36.
6 3. 5. 11. 8 2. 9. 9 7. 12 α. 13. 38. 10 1. 5. 17. 19.
21. 22. 30. 11 3. 11. 12. 24. 13 7. 21. 22. 14 8 α.
15 22 bis. 25. 16 39 β. 17 5. 12. 31. 34 α. 18 24.
19 7. 37. 20 30. 21 11. 23. 26. 38. 22 12. 23 21.
27. 24 5. 25 5. 14. 23. τὸν ἄνδρα pro αὐτόν
18 27 β. 23 30. 25 17. ἄνδρες καὶ γυναῖκες
5 14. 8 3. 12. 9 2. 17 12 β. 22 4. ἄνῃρ se-
quente subst. (Αἰθίοψ, μάγος al.) 3 14.
8 27. 10 28. 11 20. 13 6. 16 9. 22 3. ἄνδρες
in compellatione 7 26 α. 14 15. 19 25 α. 25 24.
27 10. 21. 25. ἄ. ἀδελφοί 1 16. 2 29. 37. 317 β.
7 2. 26 β. 13 15. 26 38. 15 7. 13. 22 1. 23 1. 6.
28 17. Ἀθηναῖοι 17 22. Γαλιλαῖοι 1 11. Ἐ-
φῆσιοι 19 35. Ἰουδαῖοι 2 14. 18 14 β. Ἰσ-
ραηλῖται 2 22. 3 12. 5 35. 13 16. 21 28. συν-
τεχνῖται 19 25 β.
ἀνθίστασθαι τινί 13 8. ἀντιστῆναι 6 10.
**ἀνθρώπινος (5 38 β.) 17 25.
ἄνθρωπος 4 9. 12. 13. 14 α. 16. 17. 22. 5 4. 28. 29.
34. 35. 38 bis α (semel β). 39 β. 6 13. 9 33.
10 26. 28. 12 22. 14 11. 15. (18 β. 19 β). 15 17
VT. 26. 16 17. 20. 35. 17 26. 29. 30. 18 13. 19
16. 35. 21 28. 22 15. 26. 23 9. 24 16. 25 16. 22.
26 31. 32. 28 4. ὁ νόος τοῦ ἀνθρώπου 7 56.
ἄ. Ἰουδαῖος 21 39. Ῥωμαῖος 16 37. 22 25.
*ἀνθυπατεύειν 18 12.
*ἀνθύπατος *proconsul* 13 7. 8. 12. 18 12 v. l.
19 38.
**ἀνέιναι (ἔμμι) 16 26 (pass. ἀνέδη). 27 40.
ἀνιστάναι (= -αι) 24. 32. 9 41. ἐν νεκρῶν 13
34. 17 31. nasci facere 2 30 v. l. 3 22 VT. 26.
7 37 VT. 13 32. ἀναστῆναι 1 15. 5 6. 34. 9
6. 18. 34 bis. 40. 10 26 α. 11 28 α. 12 7 αβ (ἀ-
νάστα). (β). 13 16. 14 10. 20. 15 7. 22 10. (11 β).
16. 23 9 α. 26 16. 30. ἐν νεκρῶν 10 41. 17 3.
existere (de prophetis, adversariis, al.)
5 36. 37. 6 9. 7 18. 20 30 (-στήσονται). ἀνα-
στήναι *pleonast.* 5 17. 8 26. 27. 9 11. 39. 10
13. 20. 23. 11 7. (18 12 β?) cf. ἐξ-
ἄννας sacerdos summus 4 6.
ἀνοίγειν 5 19. 22 β. 23. 9 40. 12 16 α. 26 18. ἡ-
νοίξα 12 14. 14 27. 15 4 v. l. ἀν. τὸ στόμα
8 32 VT. 35. 10 34. 18 14. pass. ἡνολήν (v.
l. -χθην) 12 10. ἡνέωχθην 16 26. ἡνοιγμέ-
νος 7 56 v. l. 9 8 v. l. 10 11. 16 27. ἡνοιγμέ-
νος 9 8. cf. δι-
*ἀνοικοδομεῖν 15 16 bis VT.
ἄνομος 2 23.
ἀνορθοῦν 15 16 VT.
†ἀντειπεῖν 4 14.
ἀντί 12 23 (ἀνθ' ὧν).
*ἀντικρὺ c. gen. 20 15.
ἀντιλαμβάνεσθαι *tinis succurrere* 20 35.
ἀντιλέγειν τινί 13 45. abs. 28 19. pass. 28 22.
Ἀντιόχεια **Syriae 11 19 sqq. 13 1. 14 26.
15 22. 23. 30. 35. 18 22. **τῆς Πισιδίας 13 14.
14 19. 21.

*Ἀντιοχεὺς 65.
 *Ἀντιπατρίς 23 31.
 *Ἀντιπίπτειν *τινὶ* *adversari* 7 51.
 **Ἀντιτάσσεσθαι 18 6.
 *Ἀντοφθαλμεῖν *τινι* *resistere* 6 11 β. 27 15.
 **ἄνω 2 19 VT.
 ἄνωθεν 26 5.
 *ἄνωτερός 19 1.
 ἄξιος 13 46. 23 29. 25 11. 25 α. 26 20. 31. c. inf. 13 25.
 ἄξιον c. inf. 13 43 β. 15 38. 28 22. cf. κατ-
 ἁπαλύνειν abs. 5 22. 17 11 β. 22 26. (23 14 β).
 τι 4 23. 15 27. 28 21. *τινὶ* (τι) 5 25. 11 2 β.
 13. 12 17. 16 38 α. 23 16. 17. 19. *τινὶ* c. inf.
 26 20. c. acc. et inf. 12 14. τι πρὸς *τινα*
 16 36. 38 β.
 ἀπάγειν 24 7. pass. 4 15 β. 12 19. *reducere*
 23 10 v. l. *ducere ad magistratum* 23 17.
 ἀπαίρειν *aufere* 19 β. (-ήρθη).
 ἀπαλλάσσεσθαι ἀπὸ 5 15 β. 19 12.
 ἀπαντᾶν *τινι* 16 16 v. l.
 **ἀπάντησις 28 15.
 ἀπαρνεῖσθαι 3 13 v. l.
 ἀπας 2 7. 44. 4 31. 32. 5 12. 16 α. 10 8. 11 10.
 16 3. 28. 33. 25 24. 27 33.
 *ἀπασπάξσεσθαι c. acc. 21 6. abs. 20 1 β.
 (21 15 ?).
 **ἀπειθεῖν 14 2 α. 17 5 α. 19 9.
 ἀπειθής 26 19.
 **ἀπειθεῖσθαι (*med.) 4 17. cf. προσ-
 **ἀπειλή 4 17. 29. 9 1.
 *ἀπελευνύνειν 18 16. 19 27.
 *ἀπελεγμός 19 27.
 **ἀπέναντι c. gen. *coram* 3 16. *adversus* 17 7.
 *ἀπερίτμητος καρδίᾳ 7 51.
 ἀπέρχεσθαι 23 32. ἀπελθεῖν 4 15 α. 5 26. 9 17.
 10 7. (14 20 β). 16 39 α. 17 14 β. 28 29 β.
 ἀπέχων *distare* <1 12>. ἀπέχεσθαι ἀπὸ
 5 39 β. 15 20 v. l. c. gen. 15 20. 29.
 (*ἀπίνειν) *ἀπήμεσαν 17 10.
 ἀπιστεῖν 17 12 β. 28 24.
 ἀπιστος 26 8.
 ἀπὸ 1 4. 9. 11. 12. 22. 25. 2 5. 40. 3 26. 5 15 β. 38.
 39 β. 6 9. 8 10. 22. 26. 33 VT. 9 8. 18. 10 38.
 11 11. 27. (12 7 β). 10 19. 20 α. 23 β. 13 8. 13
 bis. 14. 23. 29. 31. 39. 50. 14 15. (18 β) ? 19 (bis
 β). 5 1 (bis β). 2 β. 19. 20 v. l. 38 bis. 39. 16
 11. 18. 33. 39 α. 17 2. 27. 18 1 β. 2 bis. 5. 6. 16.
 21 α. 19 9. 12 bis. 20 6. 9. 17. 26. 21 1. 7. 10.
 21. 22 22. 29. 23 21. 34 α. 25 1. 7. (23 β). 26 18.
 22. 27 21. 34. 28 21 (bis β). 23. sensu parti-
 tivo 2 17 VT. 18 VT. 5 2. 3. = ὅπο 2 22. 4 9
 β. (16 β) ? 36. 10 17 v. l. 12 5 β. 15 33. 20 9.
 = *propter*, *propter* 12 14. 22 11. 28 3. *de*
causa 11 19. ἀπὸ προσώπου 3 19. 5 41. 7 45.
 οἱ (τινὲς) ἀπὸ . . 6 9. 10 23. 12 1. 15 5 α.
 17 13. 21 (16). 27. 24 18. τὰ ἀπὸ 27 44. ἀπὸ
de tempore 3 21. 24. 10 30. 15 7. 18. 18 6.
 19 9 β. 20 18 bis. 23 23. 24 11. 28 23. ἀπὸ
 τετάρτης ἡμέρας κτέ. = *nudius quartus*

10 30 ? ἀπ' ἀρχῆς [26 4]. ἄρχεσθαι ἀπὸ
 1 22. 8 35. [10 37]. ἀκούειν ἀπὸ 9 13.
 **ἀποβολή 27 22.
 †ἀπογραφή *census* 5 37.
 **ἀποδεικνύναι 25 7. pass. 2 22.
 †ἀποδέχεσθαι 2 41. 24 3. = ὑποδέχεσθαι
 18 27. 21 17 α. 28 30. pass. 15 4 (ἀπεδέχθη-
 σαν).
 ἀποδιδόναι μαρτύριον 4 33 (-εδίδουν 3.
 plur.). λόγον 19 40. med. (*vendere*) 5 8. 7 9.
 (ἀποδυνήσκων) -θαίνειν 7 4 α. 9 37. 21 13.
 (23 15 β.) 25 11.
 ἀποκαθιστάναι 1 6.
 *ἀποκατάστασις πάντων 3 21.
 **ἀποκόπτειν 27 32.
 ἀποκρίνεσθαι: ἀποκρίνασθαι 3 12 α. -κρι-
 θῆναι 5 8 α. 9 13. 10 46. 11 9 α. 15 13.
 19 15 β. 21 13. 22 8. 28 α. 24 10. 25. 25 4. 12.
 16. ἀποκριθεὶς εἶπεν *sim.* 3 12 β. 4 19. 5 29.
 8 24. 34. 37 β. 19 15 α. 21 37 β. 22 28 β. 25 9.
 ἀποκτείνειν 3 15. 7 52. 21 31. 23 12. 14. (24 β.)
 27 42.
 *ἀπολαλεῖν 18 25 v. l.
 ἀπόλλυσθαι 5 37 (-ώλετο). 27 34 (-ολεῖται).
 *Ἀπολλωνία Macedoniae 17 1.
 **Ἀπολλῶς (Ἀπολλώνιος β, v. l. Ἀπελλῆς)
 Alexandrinus 18 24. 19 1 α.
 ἀπολογεῖσθαι 24 10. 25 8. 26 1. 2. 24. *τινι*
 19 33.
 **ἀπολογία 22 1. 25 16. (24 β).
 **ἀπολούεσθαι τὰς ἁμαρτίας 22 16.
 ἀπολύειν *dimittere* 3 13. 4 21. 5 40. 13 3.
 16 35. 17 9. 18 16 v. l. 23 22. 28 18. ἐκκλη-
 σίαν 19 41. pass. 4 23. 15 30. 33. 16 36.
 26 32. ἀπολύεσθαι *discedere* 28 25.
 *ἀποπλίνειν 9 18.
 *ἀποπλεῖν 13 4. 14 26. 20 15. 27 1.
 ἀπορεῖσθαι εἰς τι 25 20. cf. δι-
 *ἀπορρίπτειν *intr. se deicere* 27 43.
 *ἀποσνευάζεσθαι 21 15 v. l.
 ἀποσπᾶν 20 30. -σπασθῆναι 21 1.
 **ἀποστασία 21 21.
 ἀποστέλλειν 3 20. 26. 7 14. 34 VT. 35. 8 14.
 9 17. 38. 10 8. 20. 26. 11 13. 30. 13 15. 15 27.
 33. 16 35. 19 22. 26 17. pass. 10 17. 11 11.
 13 26 v. l. 28 28. ἵνα (pro inf.) 16 36
 (-έσταλκεν). c. inf. 5 21. cf. ἐξ-
 **ἀποστρεφῆναι 16 19 β. (pass.).
 **ἀποστολή 1 25.
 ἀπόστολος 1 2. 26. 2 37. 42. 43. 4 33. 35. 36. 37.
 5 2. 12. 18. 29 α. 34 v. l. 40. 6 6. 8 1. 14. 18.
 9 27. 11 1. 14 α. [14]. 15 2. 4. 6. 22. 23. (41 β) ?
 16 4.
 ἀποστρέφειν ἀπὸ *intr.* 3 26. *trans.* 20 30 v. l.
 ἀποτάσσεσθαι c. dat. *valedicere* 18 18. 21 β.
 abs. 18 21 α. 21 15 β.
 ἀποτίθεσθαι τὰ ἱμάτια 7 58.
 †ἀποτινάσσειν 28 5.
 ἀποφῆρειν 19 12 (pass.).
 *ἀποφθέγγεσθαι 2 4. 26 25. *τινι* 2 14.

*ἀποφορτίζεσθαι 21 3.
 ἀποχωρεῖν ἀπὸ 13 13.
 **ἀποχωρτίζεσθαι 15 39.
 *Ἀπρίον πόρον Italiae 28 15.
 **ἀπρόσκοπος 24 16.
 ἄπειν *vincendere* 28 2. cf. (ἀν-) καθ-.
 **ἀπωθεῖσθαι τινα 7 27 (-ώσατο). 39 (-ώσαντο). 13 46.
 **ἀπώλεια 8 20. 25 16 v. 1.
 ἄρα 12 18. 21 38. in principio sententiae 11 18. (v. 1. ἄραγε). εἰ ἄ. 5 8 β. 7 1 v. 1. 8 22. εἰ ἄραγε 17 27.
 *ἄρά γε 8 30.
 *ἄραψ 2 11.
 ἀργύριον *pecunia* 3 6. 7 16. 8 20. 19 19. 20 33. 23 24 β. *res ex argento facta* 17 29.
 *ἄργυροκόπος 19 24.
 *ἄργυρος 17 29 v. 1.
 **ἄργυροῦς 19 24.
 *ἄρειος πάγος 17 19. 22.
 *Ἀρεοπαγίτης (Διονύσιος) 17 34.
 **ἄρῆσκειν 6 5.
 **ἄρεστός 6 2. 12 3.
 ἀριθμός 4 4. 5 36. 6 7. 11 21. 16 5.
 **Ἀρίσταρχος Thessalonicensis 19 29. 20 4. 27 2.
 **ἄρμα 8 28. 29 38.
 ἀρνεῖσθαι 3 13. 14. 4 16. 7 35. cf. ἀπ-.
 **ἄρην 7 19 v. 1. (ἄρην I.c. 2 23).
 *Ἀρτεμῖς Ephesia 19 24. 27. 28. 34 bis. 35.
 *ἀρτέμων 27 40.
 ἄρτος 2 42. 46. 20 7. 11. 27 35.
 ἄρχαῖος 15 7. 21. 21 16.
 ἄρχεσθαι c. inf. 2 4. (5 27 β.). 11 15. 18 26. 19 14 β. 24 2. 27 35. ἀρχάμενος ἀπὸ . . 1 22. 8 35. [10 37]. ἡρξάτο, ἀρχάμενος *pleonast.* 1 1. 11 4. cf. ὅπ-, προῦπ-.
 ἀρχή *initium* 11 15. [26 4]. *concr.* 10 11. 11 5.
 **ἀρχηγός 3 15. 5 31.
 **ἀρχιερατικὸν γένος 4 6.
 ἀρχιερεὺς 4 6. 5 17. 21. 27. 7 1. 9 1. 19 14 α. (?). 22 5. 23 2. 4. 5. 24 1. οἱ ἀρχιερεῖς 4 1 v. 1. 23. 5 24. 9 14. 21. 22 30. 23 14. 25 2. 15. 26 10. 12.
 ἀρχισυνάγωγος 13 15. 14 2 β. 18 8. 17. 19 14 v. 1. ἄρχων *princeps* 4 26 VT. 5 39 β v. 1. 7 27 VT. 35 VT. 35. 23 5 VT. *magistratus Iudaeorum* 14 2 β. 5 α. *praetores* 16 19 α. *assessores synhedrii* 3 17. 4 5. 8 (τοῦ λαοῦ). 5 35 β. 13 27.
 **Ἀσάλευτος 27 41.
 *ἄσημος *ignobilis* 21 39.
 ἄσθενεια 5 15 β. plur. 28 9.
 ἄσθενεῖν 9 37. 19 12. 20 35.
 ἄσθενής 4 9. 5 15. 16. 14 8 β.
 **Ἀσία provincia 2 9. 6 9. 16 6. 19 1 β. 10. 22. 26. 27. 20 4 β [α]. 16. 18. 21 27. 24 18. 27 2.
 **Ἀσιανός 20 4 α.
 **Ἀσιάρχαι Ephesi 19 31.

*ἄσιτία 27 21.
 *ἄσιτος 27 33.
 *ἄσκεῖν c. inf. *studere* 24 16.
 *ἄσμένως 2 41 v. 1. 21 17.
 ἄσπάζεσθαι (18 2 β.) 22. 21 7. 19. 25 13. de *valedicente* 20 1 α. 12 β. 21 6 v. 1. cf. ἀπ-.
 **Ἄστος Troadis 20 13. 14.
 *ἄσσον (?) 27 13.
 **ἄστεῖος (*formosus*) τῷ θεῷ 7 20.
 ἄστρον 7 43 VT. 27 20.
 *ἄσύμφωνος πρὸς 28 25.
 ἄσφάλεια 5 23 (ἐν πάσῃ ἄσφ. = ἀσφαλίστατα).
 **ἄσφαλής 25 26. γινώσκαι τὸ ἄ. 21 34. 22 30.
 **ἄσφαλῶς 16 23. ἄ. γινώσκειν 2 36.
 *ἄσφαλέστερον (27 30 β.).
 **ἄσφαλίσεσθαι 16 24. 30 β.
 ἀτενίζεῖν *intente intueri abs.* 3 3 β. c. dat. 3 12. 10 4. 14 9. 23 1. εἰς 1 10. 3 4 α. β. 5 β. 6 15. 7 55. 11 6. 13 9.
 ἀτιμάζειν 5 41 (pass.).
 **ἄτμῖς 2 19 α VT.
 ἄτοπος *improbos, malus* 25 5. 28 6.
 *Ἀττάλεια Pamphyliac 14 25.
 *αὐγή *aurora* 20 11.
 αὐξάνειν intr. 6 7. 7 17. 12 24. 19 20 α. [β].
 αὐριον 23 20. 25 22. εἰς τὴν α. 4 3. ἐπὶ τὴν α. *postridie* 4 5 (ἡμέραν β.). cf. ἐπ-.
 **αὐτόματος 12 10 (αὐτομάτη).
 αὐτός *ipse* 2 22. 34. 6 3 β. 7 15. 10 26 α. 13 14. 16 18. 33. 37. 17 25. 18 15. 19. 21 β. 19 22. 20 13. 30. 34. 35. 22 13. 19. 24 8. 20. 28 28. καὶ αὐ. 8 13. 15 27. 32. 21 24. 22 20. 24 15. 16. 25 22. 27 36. αὐτός *is ipse* (ferre = hic) 3 10. 20 6 β. 42 v. 1. 13 4. 14 12 α. — δ αὐτός *idem* 15 27. 19 14 β. ἐπὶ τὸ αὐτό *una* 1 15. 2 44. 46 β. 47. 4 26 VT. 16 35 β. ὁμοῦ ἔ. τ. α. 2 1 α. κατὰ τὸ α. 14 1. — αὐτός *is post pron. relat.* 15 17 VT. *post interrog.* 7 52 β. — αὐτοῦ etc. *pro* ἑαυτοῦ 1 18 β bis. 2 14. 30. 3 2. 3 β. 13. 16. 18. 21. 26 al.
 *αὐτοῦ adv. 15 34. 18 19 α. 21 4.
 *αὐτόχειρ 27 19.
 **ἄφανίζεσθαι 13 41 VT.
 *ἀφελότης *καρδίας* 2 46.
 ἄφesis ἁμαρτιῶν 2 38. 5 31. 10 43. 13 38. 19 5 β. 26 18.
 ἀφιέναι 5 38. 8 22 (pass.). *sinere* 14 17.
 *ἀφιξῖς *discessus*? 20 29.
 ἀφιστάνειν (= -αι) 5 37. ἀποστῆναι ἀπὸ 5 38. 12 10. (14 18 β?) 19 β? 15 38. 19 9. 22 29.
 *ἄφνω 2 2. 16 26. 28 6.
 ἀφορίζεῖν 13 2. 19 9.
 **ἄφρων 8 32 VT.
 **Ἀχαῖα 18 2 β. 12. 27. 19 21. cf. Ἑλλάς.
 *ἄχλῶς 13 11.
 ἄχρῃ praep. c. gen. 2 29. 3 21. 11 5. 13 6. 11. 20 [4 α]. 11. 26 β. 22 4. 22. 23 1. 26 22 α. 28 15. ἄ. ἥς ἡμέρας 1 2. ἄ. τῆς ἡμ., ἥς 1 22. ἄ. ἡμερῶν *πέντε die quinto* 20 6.

ἄχρη(s) οὗ 7 18. c. impf. = *dum* 27 33.

B

**Βαβυλών 7 43.

**βαθμός 12 10 β. cf. ἀνα-.

βαθύς (ὑπνος) 20 9 α.

βάλλειν 16 23. 24. 37 (ἐβαλαν). 22 23. intr. ruere 27 14. cf. ἀνα-, ἐκ-, ἐπι-, μετα-, παρα-, περι-, προ-, συμ-, ὀπο-.

βαπτίζειν 15 (bis β). 8 33. 11 16. — β. βάπτισμα 19 4. med. βάπτισαι 22 16. pass. 15 α. 2 41. 8 12. 13. 36. 9 18. 10 47. 11 16. 13 43 β. 16 15. 33. 18 8. εἰς τι 8 16. 19 3. 5. ἐν ὀνόματι 10 48. ἐπὶ τῷ ὄν. 2 33.

βάπτισμα 1 22. 10 37. 13 24. 18 25. 19 3. 4.

**βάρερος 28 2. 4.

Βαρθολομαῖος apostolus 1 13.

*Βαριόσσα magus Cyprius 13 6. cf. Ἐτοιμᾶς.

**Βαρνάβας (Ἰωσήφ B.) 4 36. 9 27. 11 22. 30. 12 25. 13 1. 2. etc. 14 7 β. 12. etc. 15 2 etc.

βάρος 15 28.

Βαρσαββᾶς *Iosephi Iusti cognomen 1 23. *cogn. Iudae 15 22.

†βαρόνειν 3 14 β v. l.

βαρύς gravis 25 7. de somno 20 9 β. violentus 20 29. βαρέως ἀκούειν 28 27 VT. (βάσανος 25 24 β?)

βασίλεια 1 6. τοῦ Θεοῦ 1 3. 8 12. 14 22. 19 8. 20 25. 28 23. 31.

βασίλευς 4 26 VT. 5 39 β. 7 10. 18. 9 15. 12 1. 20 β. α. 13 21. 22. 17 7. 25 13. 14. 24. 26. 26 2. 7. 13. 19. 26. 27. 30.

**βασιλικός (12 5 β.) 20. 21.

βασίλισσα 8 27.

*βάσις pes 3 7.

βαστάζειν 9 15. 15 10. pass. 3 2. 21 35.

βάτος, ἡ 7 30. 35.

**βεβηλοῦν 24 6.

**βέλτιον pro βέλτιστα 10 28 β.

**Βενιαμίν 13 21.

*Βερνίκη soror Agrippae II. 25 13. 28. 26 30.

*Βέροια Macedoniae 17 10. 13. *Βεροιαῖος 20 4.

**βῆμα passus 7 5. tribunal, suggestus 12 21. 23 β. 18 12. 16. 17. 25 6. 10. 17.

*βία 21 35. 23 29 β. 27 41. μετὰ βίας 5 26. 24 7.

*βίαιος 2 2.

βίβλος liber magicus 19 19. ψαλμῶν sim. 1 20. 7 42.

*Βιθυνία 16 7.

*Βιάστος cubicularius Agrippae 12 20.

*βίσις 26 4.

βλασφημεῖν abs. 13 45. 186. 26 11. τὴν Θεόν 19 37. βλασφημία 6 11.

**βλάσφημος 6 11 v. l. 13 v. l.

βλέπειν pr. impf. pro ὁρᾶν 1 9. 2 33. 4 14 α. 8 6. 9 8. 9. 12 9. 13 11. (18 17 β.) 22 11. βλέπετε μὴ = ὁρᾶτε μὴ cavele ne 13 40.

βλέπειν κατὰ (spectare) de loco 27 13.

βλέπω blēpw dist. ab εἶδον (ut hoc sit percipi) 28 26 VT. — *intueri* (aor. ἐβλεψα) 1 11. 3 4 α. — cf. ἀνα-, ἐμ-.

βοᾶν 8 7. 17 6. (23 27 β.) 25 24. cf. ἐπι-, κατα-.

**βοήθεια 27 17.

**βοηθεῖν 16 9. 21 28.

*βολίζειν 27 28 bis.

βούλεσθαι 5 28. 33. 10 33 β. 12 4. 15 37. 38 β. 17 20. 18 15. 27 α. 19 30. 22 30. 23 28. (24 24 β.) 25 20. (24 β.) 27 39. 43 α. 28 18. ἐβουλόμην velim 25 22.

βουλεύεσθαι c. inf. 5 33 v. l. 15 37 v. l. 27 (11 β.) 39. ἵνα (27 42 β.). cf. συμ-.

βουλή 2 23. 4 28. 5 33 α. 13 36. 19 1 β. 20 27. β. ἐγένετο ἵνα 27 42 α. βουλὴν δέσθαι c. inf. 27 12.

**βούλημα 27 43 α.

*βραδυπλοεῖν 27 7.

βραχίων 13 17.

βραχύ (τι) paullisper 5 34. de loco 27 28.

βρέφος 7 19.

*βρῦχεν τοὺς ὀδόντας ἐπὶ τινα 7 54.

*βυρσεῖς 9 43. 10 6. 32.

*βωμός 17 23.

Γ

*Γάζα Philistaeorum 8 26.

*γάζα aerarium 8 27.

*Γάϊος Thessalonicensis 19 29. 20 4.

*Γαλιτική χώρα 16 6. 18 23.

Γαλιλαία [9 31]. 10 37. 13 31. Γαλιλαῖος 1 11. 2 7. 5 37.

*Γαλλίον Iunius Annaeus G., proconsul Achaiae 18 12. 14. 17.

*Γαμαλιήλ Phariseus 5 34. 22 3.

γάρ: μὲν γάρ 4 16. 13 36. [23 8.] 28 22. οὐδὲ γάρ 4 12 α. 34. γάρ in interrog. 8 31. 19 35. οὐ γάρ non profecto 16 37.

γε vid. ἄρα, ἄρα, καίγε, καίτοιγε.

γενεά 8 33 VT. saeculum, actas 2 40. 13 36. 14 16. 15 21.

γεννᾶν 7 8. 29. 13 33 VT. pass. 2 8. 7 20. 21 39 β. 22 3. 28.

*γένος 4 6. 7 13. 19. 24 β. 13 26. 17 28 (in versu Arati). 29. (24 5 β.) τῷ γένει origine (27 β.) 4 36. 18 2. 24.

*γερονσία 5 21.

γεύεσθαι abs. cibum capere 10 10. 20 11. c. gen. 23 14.

γῆ 1 8. 2 19 VT. 3 25 VT. 4 24. 26 VT. 7 3 bis VT. 4 bis. 6 VT. 11. 29. 33 VT. 36. 40. 49 VT. 8 33 VT. 9 4. 8. 10 11. 12. 11 6. 13 17. 19 bis. 33 β VT. 47 VT. 17 24. 26. 22 22. 26 14. 27 39. 43. 44.

γίνεσθαι 1 16. 18. 22. 2 2. 6. 43. 4 28. 30. 5 12. 24. 6 1. 7 13. 29. 31 sq. 38 sq. 52. 8 8. 13. 10 4. 10. 16. 37. 40. 11 10. 19. 28. 12 9. 23. 14 3. 5. 15 2. 7. 39. 16 26 sq. 29. 18 6 β. 19 10. 23. 26. 28. 34. 20 37. 21 14. 30. 40. 22 9 β. 23 7. 9. 10. 24 25. 25 26. 26 4. 19. 22. 28 v. l. 29. 27 16. 27. 36. 42. (43 β.) 28 9. γεννηθῆναι 1 20 VT. 4 4. 7 13 v. l. 20 3 β. 16 β. γεγονέναι 4 16. 22 (γεγόνει). 16 35 β. τὸ γεγονός 2 12 β. 4 21. 5 7. (9 5 β.)

13 12. γενέσθαι ἀκουστόν 111 β. γνωστόν 1 19. 9 42. 19 17. γενέσθαι γνώμης 20 3 α. ἡμέρα γίνεται 12 18. 16 35. 23 12. 27 29. 33. 39. τί ἐγένετο ὁ . . 12 18. — c. dat. 2 43. 7 40 VT. 15 20 β. 29 β. 20 3. 24 3. γενέσθαι ἐν 7 38. 13 5. 22 17. ἐν ἑαυτῷ 12 11. εἰς 4 11. 5 36. 20 16. 21 17. 25 15. 26 6. 28 6. ἐπὶ c. acc. 4 22. 5 5. 11. 8 1. 10 10. 21 35. κατὰ c. acc. 16 7 β. 27 7. μετά c. gen. 7 38. 9 19. 20 18. παρά c. dat. 21 16 β. πρὸς c. acc. 10 13. (15). 11 9 β. 12 5. 13 32. 15 2. — ἐκεῖ 19 21. ὁμοθυμαδόν 15 25. — ἐγένετο periphrastice (cf. ἔσται): sequente verbo fin. 4 5 β. 22 6 v. l. sequ. καὶ c. v. fin. 5 7. sequ. infin. 4 5 α. 9 3. 32. 37. 43. 11 26 α. 13 43 β. 14 1. 16 16. 19 1 α. 21 1 α. 5 α. 27 44. 28 8. 17. τοῦ c. inf. (= ὥστε) 2 1 β. 10 25 α. γενέσθαι τινὶ c. inf. accidere 11 16 v. l. 20 16 α. 22 6 α. 17. — cf. δια-, ἐπι-.

γινώσκειν 1 7. 8 30. 19 15. 21 34. 22 14. 30. 23 28 v. l. γ. ὅτι 2 36. 17 13. 21 24. 23 6. 24 11 v. l. τίς 17 19. 20. = scire 21 37 (Ἑλληνιστί). 19 35. (c. acc. et ptc.). 20 34 (ὅτι). γνωσθῆναι τινι innotescere 9 24. (18 2 β). cf. ἀνα-, δια-, ἐπι-, παρα-, προ-.

*γλεῦκος (κάραινον ex musto factum) 2 13. γλώσσα 2 3. 26 VT. γλώσσας λαλεῖν 2 4. 6 β. 11. 10 46. 19 6.

*γνώμη 4 18 β. *γνώμης γενέσθαι 20 3 α. γνωρίζειν 2 28 VT. cf. ἀνα-.

*γνώστης 26 3.

γνωστός notus 1 19. 2 14. 4 10. 16 (insignis??). 9 42. 13 38. 15 18. 19 17. 28 22. 23.

*γογγυσμός 6 1.

*γόμος 21 3.

γόνυ. τιθέναι τὰ γόνυα 7 60. 9 40. 20 36. 21 5.

γράμματα litterae 26 24. epistula 28 21.

γραμματεὺς magistratus Ephesius 19 35.

γραμματεῖς ludaeorum (= νομοδιδάσκαλοι) 4 5. 6 12. 23 9.

γράφειν 15 23. 23 25. 25 26 bis. c. inf. (= iubere) 18 27 α. (ᾧ πως β). pass. 1 20. 7 42. 13 29. 33. 15 15. 23 5. 24 14. (26 22 β). cf. ἐπι-.

γραφὴ de singulo loco s. scripturae 1 16. 8 32. 35. (13 47 β?) γραφαὶ loci 17 2. 11. 18 6 β. 24. 28.

γεγορεῖν mthp. 20 31.

*γυμνός 19 16.

γυνή 1 14. 5 1. 2. 7. 13 50. 16 1. 13. 14. 17 4. 12 α. 34. 18 2. 21 5. 24 24. ἄνδρες καὶ γυναῖκες vid. ἀνήρ.

γωνία: κεφαλὴ γωνίας 4 11 (VT.). ἐν γωνίᾳ 26 26 α.

Δ

δαιμονίζεσθαι 19 14 β.

δαιμόνιον 17 18.

δάκρυον 20 19. μετὰ δακρύων 20 31.

*Δάμαρις mulier Atheniensis 17 34 α. (Δάμαλις β).

**Δαρμακός 9 2. 3. 8. 10. 19. 22. 27. 22 5. 6. 10. 11. 26 12. 20.

δαπανᾶν 21 24.

Δανὶδ 1 16. 2 25. 29. 34. 4 25. 7 45. 13 22. 22 VT. 34 VT. 36. 15 16 VT.

δέ: μὲν-, δὲ vid. μὲν. οὐ-, δὲ 8 16. 12 9. 14. [24 18.] δὲ καὶ 4 14 β. 5 16. 9 24. 11 7. 12. 13 5. 17 18. 19 31. 21 16. 22 28. 24 9. (cf. ἔτι). καὶ . . δὲ vid. καὶ. οὐ . . δὲ 19 27. 25 24 β. 27 14. μὴ . . δὲ 21 14. 34. δέ in parenthesis 1 15. 4 13 α. 12 3. (τί δὲ 23 9 β.) δεικνύειν 7 3 VT. c. inf. 10 28. cf. ἀνα-, ἀπο-, ἐπι-, ὑπο-.

*δεῖλνόν, τὸ 3 1 β.

δεῖν vincere (1 18 β.) 9 14. 21 11 bis. 22 29. pass. 9 2. 21. 12 6. 20 22. 21 13. 33. 22 5. 24 27 α. cf. ὑπο-.

δεῖν, δεῖ 1 16. 21. 3 21. 4 12. 29. 9 6. 16. 10 6 β? 11 22. (13 46 β.) 14 22. 15 5. 16 30. 17 3. 18 21 β. 19 21. 20 35. 23 11. 15 β. 24 19. 25 10. 24 α. 26 9. 27 21. 24. 26. δεῖον ἐστί 19 36.

δεῖσθαι abs. 4 31. c. inf. 26 3. c. gen. 8 22. 10 2. 21 39. δεομαί σου ap. interrog. 8 34. ap. imperat. 21 39. δεῖσθαι πρὸς τινα ὅπως 8 24. cf. προ-.

*δεδισιδαιμονέστερος 17 22.

*δεδισιδαιμονία 25 19.

δέκα 25 6. (*δεκαδύο 19 7 v. l. 24 11 v. l.)

*δεκαπέντε (27 5 β.) 28.

δεκάτη ὥρα 12 9 β.

δεκτός gratus 10 35.

*δεξιολάβοι genus peditum 23 23.

δεξιός: ἡ δεξιὰ (χείρ) 2 33. 3 7. 5 31. ἐκ δεξιῶν 2 25 VT. 34 VT. 7 55. 56.

*Δέρβη Lycaoniae 14 6. 20. 16 1. *Δερβαῖος 20 4.

δέρειν 5 40. 16 37. 22 19.

**δεσμεῖν 22 4.

**δέσιμος 16 25. 27. 23 18. 25 14. 27. 28 16 β. 17. (δεσμός) τὰ δεσμά 16 26. 20 23. 22 30 v. l. 23 29 α. 26 29. 31. cf. συν-.

*δεσμοφύλαξ 16 23. 27. 36.

**δεσμωνήριον 5 21. 23. 16 26.

*δεσμότης 27 1. 42.

δεσπότης 4 24.

δεῦρο 7 3 VT. c. coni. 7 34 VT.

*δευτεραῖος 28 13.

δεύτερος 12 10. ἐν τῷ δευτέρῳ 7 13. (πά-λιν) ἐκ δευτέρου 10 15. 11 9 α. (14 5 β.)

δέχεσθαι 3 21. 7 38. 59. 8 14. 11 1. 13 48 β. 17 11. 22 5. 28 21. cf. ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐκ-, παρα-, προς-, ὑπο-.

δή ap. imperat. 6 3. 13 2. ap. coni. hort. 15 36.

*δημηγορεῖν πρὸς τινα 12 21.

*Δημήτριος Ephesius 19 24. 38.

*δῆμος 12 22. contio 17 5. 19 30. 33.

*δημόσιος 5 18. *δημοσίᾳ in publico 16 37. 18 28. 20 20.

19

- διά c. gen. 1 2. 4 β. 16. 2 16. 22 sq. 43. 3 16.
 18. 21. 4 16. 25. 30. 5 12 36 β. 6 8 β. 7 25. 8 18.
 20. 9 25. 32. 10 36. 43. 11 2 β. 28. 30. 12 9.
 13 38. (47 β?) 14 3. 22. 15 7. 11. 12. 23. 27. 32.
 18 8 β. 9 v. l. 27 α. 28. 19 11. 26. 20 3. 28. 21
 4. 19. 24 3 bis. 28 25. (31 β). διά (τοῦ) στόμα-
 τος v. στόμα. διά χειρός, χειρῶν v. χεῖρ.
 διά de tempore: = per 1 3. <20 18 β>.
 (27 5 β). διά παντός 2 25 VT. 10 2. 24 16.
 = post 11 2 β. 24 17. = intra: διά (τῆς)
 νυκτός 5 19. 9 30 β? 16 9. 17 10. 23 24 β. 31.
 c. acc. 4 21. 10 21. 14 4 β. 16 3. 21 34. 35.
 22 24. 23 28. (24 27 β. 25 24 β). 26 14 β. (27
 43 β). 28 2 bis. 20. διά τὸ c. inf. 4 2. 8 11.
 12 20. 18 2. 3. 27 4. 9. 28 18. διά τοῦτο 2 26
 VT. διά τί 5 3.
 διαβαίνειν 16 9.
 διάβολος 10 38. νῆδς διαβόλον 13 10.
 διαγγέλλειν 21 26.
 **διαγίνεσθαι 25 13. 27 9.
 *διαγινώσκειν 23 15. 24 22.
 *διάγνωσις 25 21.
 *διαδέχεσθαι 7 45.
 διαδιδόναι 4 35 (-εἰδέτο).
 *διάδοχος 24 27.
 διαθήκη foedus 3 25. 7 8.
 *διακατελέγγεσθαι τινι 18 28.
 διακονεῖν τινι 19 22. τραπέζαις 6 2.
 διακονία ministerium 1 17. 25. 6 4. 20 24.
 21 19. sublevatio pauperum 6 1. 11 29. 12 25.
 (**διάκονος 6 1 β.)
 **διακόσις 23 [23]. 23. 27 37.
 *διακουεῖν c. gen. 23 35 α.
 **διακρίνειν discrimen facere 11 12 α. 15 9.
 διακρίνεσθαι med. disceptare (πρός τινα)
 11 2. dubitare 10 20 (11 12 v. l.).
 ft **διάκοις 4 32 β.
 **διαλέγεσθαι abs. 14 19 β. 18 4. 28 β. 19 8. 9.
 20 9. 24 25. τινι 17 2. 17. 18 19. 20 7. πρὸς
 τινα (disputare) 17 17. 24 12. (28 30?)
 †δι α λ ε ῖ π ε ι ν c. ptc. 20 27 β.
 *διάλεκτος lingua 1 19. 2 6. 8. 21 40. 22 2.
 [7]. 26 14.
 *διαλιμπάνειν c. ptc. 8 24 β. 17 13 β.
 *διαλύεσθαι 5 36 α.
 διαμαρτύρεσθαι med. abs. 2 40. 8 25. 20 23.
 ὅτι 10 42. c. acc. 20 21. 24. 23 11. 28 23.
 c. acc. et inf. 18 5.
 *διαμάχεσθαι 23 9.
 διαμερίζειν 2 45. pass. 2 3.
 *διανέμεσθαι dispergi 4 17.
 διανοίγειν 17 3. 16 14. (διήνοιξεν). 7 56 (διη-
 νοιγμένους).
 *διανύειν 21 7.
 διαπαντός vid. διά.
 διαπερᾶν 21 2.
 *διαπλεῖν c. acc. 27 5.
 *διαπονεῖσθαι dolere 4 2. 16 18.
 †διαπορεῖν 5 24. 10 17. med. 2 12.
 διαπορεύεσθαι abs. (8 4 β). c. acc. 16 4 α.

- *διαπρίεσθαι pass. (indignatione) 5 33. 7 54.
 διαρηγγύναι τὰ ἱμάτια 14 14.
 **διασαφεῖν 10 25 β.
 διασκορπίζειν dispergere 5 37.
 **διασπᾶν 23 10 (pass.).
 *διασπρίεσθαι pass. 8 1. 4. 11 19.
 **διαστέλλεσθαι praecipere 15 24.
 *διάστημα (v. l. -στέμα) intervallum tem-
 poris 5 7.
 διαστρέφειν τινὰ ἀπὸ 13 8. τι 13 10. pass.
 20 30.
 διασφύζειν 23 24. 27 43. pass. 27 44. 28 1 α. 4.
 **διάταγή 7 53.
 διατάσσειν 182 v. l. med. 7 44 (c. inf.). 24 23
 (it.). pass. 20 13. 23 31.
 *διατελεῖν c. adi. 27 33.
 †διατηρεῖν ἐαυτὸν ἐν 15 29.
 διατίθεσθαι διαθήκη πρὸς τινα 3 25.
 **διατρίβειν 12 19. 14 3. 7 β. 19 β. 28. 15 35.
 16 12. 20 6. 25 6. 14.
 διαφάρεσθαι pass. 13 49. 27 27.
 *διαφύγειν 27 42.
 *διαφθορά 2 27 VT. 31. 13 34—37 (VT.).
 *διαχειρίζεσθαι med. 5 30. 26 21.
 *διαχλυνάζειν 2 13.
 διδάσκαλος 13 1.
 διδάσκειν 1 1. 4 2. 18. 5 21. 25. 28. 42. 11 2 β. 26.
 14 19 bis β. 15 1. 35. 18 11. 25. 20 20. 21 21.
 28. 28 31.
 διδαχή 2 42. 5 23. 13 12. 14 7 β. 17 4 β. 19.
 διδόναι 1 26. 2 19 VT. 3 6. 16. 5 31. 32. 7 5. 8.
 10. 25. 38. 8. 9. 11 17 (bis β). 13 20. 21. 33 β.
 VT. 34 VT. 14 2 β. 17. 15 8. 17 25. 20 32. 35.
 pass. 4 12. 8 18. 24 26. δόξαν τῷ θεῷ
 12 23. τινι χεῖρα 9 41. τι εἰς τι 7 5.
 11 18. ἐαυτὸν se committere 19 31. τινὶ
 c. inf. 2 4. 4 29. c. acc. et inf. (facere,
 sinere) 2 27 VT. 10 40. 13 35 VT. 14 3. cf.
 ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐπι-, παρα-.
 δι ε γ ε ῖ ρ ε σ θ α ι pass. 16 10 β.
 *διενθρυμνεῖσθαι 10 19.
 διερμηνεύεσθαι pass. 9 36. 18 6 β.
 διέρχεσθαι, -εἰθεῖν abs. 8 4. 40. 10 38. 13 14.
 43 β. 17 23. 20 25. ἕως c. gen. 9 38. 11
 19. 22. εἰς 18 27 α. β. c. acc. 12 10. 13 6 α.
 14 24. 15 3 (-ήρχοντο). 41 (it.). 16 1 β. 4 β. 6.
 8. 17 23. 18 23. 19 1. 21. 20 2. διά c. gen. 9 32.
 *διερωτᾶν 10 17.
 *διετία 24 27. 28 30.
 διηγέσθαι 8 33 VT. 9 27. 12 17. 16 10 β. 40 β.
 21 19 β. cf. ἐκ-.
 *διθάλαστος 27 41.
 †διτοσάνειν (= αι) = διάστημα ποιεῖν
 (de loco) 27 28.
 *διιστορεῖν 17 23 β.
 †δισχυρίζεσθαι 12 15. 15 2 β.
 δίκαιος 4 19. 10 22. 14 2 β. 16 39 β. 24 10 v. l.
 15. ὁ δ. de Christo 3 14. 7 52. 22 14.
 δικαιοσύνη 10 35. 13 10. 24 25. ἐν δικαιο-
 σύνη = δικαίως 17 31.

δικαιοῦν ἀπό *absolvere* 13 39 bis (pass.).
 †δικαστής 7 27 VT. 35 VT.
 **δίαιη 25 15 v. l. *dea Iustitia* 28 4. cf. κατα-
 διό 10 29. 13 35. 15 19. 20 [26 α]. 31. 24 26.
 25 26. 26 3. 27 25. 34.
 †διοδεύειν c. acc. 17 1.
 *Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης *Athen.* 17 34.
 *διοπετές, τὸ 19 35.
 *διόρθωμα 24 3.
 *Διόσκουροι 28 11.
 διότι 10 20 v. l. 17 31 v. l. 18 10 bis. 22 18.
 **διωγμός 8 1. 13 50. 14 2 β. (5 β.)
 διόκειν 7 52. 9 4. 5. 22 4. 7. 8. 26 11. 14. 15.
 δόγμα 16 4. 17 7.
 δοκεῖν *putare* 12 9. 27 13. *ἔδοξα ἔμμεναι c.
 inf. 26 9. δοκεῖ = *δοικε* 17 18. δ. *τινι*
videtur 15 22 et 23 et 23 et 34 (de decreto).
 25 27.
 **δόλος 13 10.
 δόξα *honor* 12 23 (δόξαν διδόναι τῷ θεῷ).
splendor 22 11. δ. *θεοῦ* 7 55. ὁ θ. τῆς δό-
 ξης 7 2.
 δοξάζειν 3 13. 4 21. 11 18. 13 48 α. 21 20.
 *Δορκάς (Ταβιδά) *mulier Ioppica* 9 36. 39.
 δουλεύειν 7 7 VT. 20 19.
 †δούλη 2 18 VT.
 δούλος 2 18 VT. 4 29. 10 25 β. 16 17.
 **δουλοῦν 7 6 VT.
 **δρόμος *metaph.* 13 25. 20 24.
 *Δρούσλλα *uxor Felicis* 22 24. (27 β.).
 δύναιμι 1 8. 3 12. 4 7. 33. (5 38 β.). 6 8. 8 10.
 10 38. 19 8 β. *δυνάμεις potenter facta* 2 22.
 8 13. 19 11.
 δύνασθαι (1 7 β.). 4 16. 20. 5 39. 6 11 β. 8 31.
 10 47. 13 39. 15 1. 17 19. 19 40. 20 32. 21 34.
 24 8. 11. 13. 25 11. (21 β. 24 β.). 26 32. 27 12.
 15. (29 β.). 31. 39. 43.
 δυνάστης 8 27.
 δυνατοί c. inf. 11 17. ἐν 7 22. 18 24. οἱ δυ-
 νατοί *qui possunt* 25 5. *δυνατόν ἐστιν*
 2 24. 20 16 α.
 δύο 1 10. 23. 7 29. 9 38. 10 7. 19 10. 22. 34. 23
 23. gen. δύο 1 24. 12 6. dat. *δυσίν* 12 6.
 21 33.
 *δυσεντέριον 28 8.
 δώδεκα 7 8. 19 7. 24 11. οἱ δ. (ἀπόστολοι)
 6 2.
 *δωδεκάφυλον, τὸ 26 7.
 δῶμα 10 9.
 **δωρεά 2 38. 8 20. 10 45. 11 17.

E

ἐάν 5 38. (23 15 β. 25 24 β.). 26 5. ἐάν μή 8 31.
 15 1. 27 31. ἐάν τις 9 2 (v. l. ἂν τις). 13
 41 VT. ἐάν pro ἂν vid. ἂν.
 ἐάν τινα *desistere a* 5 38 v. l. οὐκ ἐάν τινα
vetare 16 7. 19 30 α. ἐάν c. acc. et inf.
 14 16. 23 32. 27 32. 28 4. = *relinquere* 18
 21 β. (24 27 β.). 27 40. cf. *προ(σ)-*.
 ἐαυτοῦ 5 36 β. 8 34. 21 11. ἐαυτῷ 10 17. 12 11.

ἐαυτῇ 7 21. ἐαυτόν 1 3. 14 17. 16 27. 19 31.
 22 26 β. *additum infinitivo contra usum att.*
 5 36. 8 9. 25 4. (21). καθ' ἐαυτόν *solus* 28 16.
 ἐαυτῶν 18 12 β (= ἄλλήλων). 20 30. 21 23.
 ἐαυτοῖς 5 35 (2. pers.). 15 20 β. 29 β. (2.
 pers.). 18 15 β (2. p., = ἄλλήλοις). 20 28
 (2. p.). (23 9 β. = ἄλλ.) 28 29 β. (it.). ἐαυτοῖς
 13 46 (2. p.). 15 29 (it.). 23 12. (13 β.) 14 (1.
 p.). 21.
 ἐβδόμηκοντα 7 14. 23 23. 27 37.
 **ἐβδ ο μ ο ς 21 27 β.
 **Ἐβραῖος 61 (bis β.). *Ἐβραῖς διάλεκτος
 21 40. 22 2. [7]. 26 14.
 ἐγγίζειν *abs.* 7 17. 21 33. 23 15. *τινί* 93. 10 9. 22 6.
 ἐγγός c. dat. 1 12. 9 38. 27 8.
 ἐγείρειν *excitare dormientem* 12 7. *mortuum*
 5 30. 10 40. 13 30 β. 37. ἐκ νεκρῶν 3 15. 4 10.
 13 30 α. νεκρός 26 8. *erigere* 3 7. (9 8 bis β.).
 10 26. pass. ἐγεσθῆναι *surgere* 5 21 β. 9 8 α.
 17 β. ἐγείρειν *prodire facere* 13 22. 23. intr.
surgere 3 6 v. l. cf. *δω-, ἐπ-*.
 **ἐγκλειν **τινι* 19 38. 23 28. *pass. c. gen.
criminis 19 40. *περί τινος* 23 29. 26 2 7.
 **ἐγκαταλείπειν 2 27 VT. 31.
 **ἐγκλημα 23 24 β. 29 α. 25 16.
 **ἐγκόπτειν *impedire* 24 4 v. l.
 **ἐγκράτεια 24 25.
 ἐγώ : ἰδοὺ ἐγώ 9 10.
 *ἔδαφος *pro γῇ* 22 7.
 ἔθνος *sing.* 2 5. 7 7 VT. 8 9. 10 35. 17 26. *de*
populo Iudaeorum 10 22. 24 3. 10. 17. 26 4.
 28 19. τὰ ἔθνη 4 25 VT. 27 45. 9 15. 10 45.
 11 1. 18. 13 19. 33 β VT. 46. 47 VT. 48. 14 2.
 5. 16. 27. 15 3. 4 v. l. 7. 12. 14. 17 VT. 19. 23.
 16 1 β. 18 6. 19 9 β. 21 11. 19. 21. 25. 22 21.
 26 17. 20. 23. 28 28.
 ἔθος 19 14 β. 25 16. *de institutis Mosaicis*
 6 14. 15 1. 16 21. 21 21. 26 3. 28 17.
 εἰ 16 15. 23 9 β. 26 8. = *ἐπεὶ* 4 9. 11 17. =
ὅτι 26 23 bis? c. opt. 20 16. 27 39. εἴ τις
 13 15. 25 5. c. opt. 24 19. εἴ πως c. opt.
 27 12. εἰ μὲν — εἰ δὲ 18 14 (c. ind. impf.).
 — 15. 19 38 — 39. 25 11. ἐάν — εἰ δὲ 5 38
 — 39. εἰ δὲ *sine apodosis* 23 9 α. εἰ μὴ
 26 32. *μηδεὶς* — εἰ μὴ 11 19. 21 25 β. εἰ
 οὐ δὲν 25 11. εἰ in interrog. *recta* 1 6.
 7 1. 8 37 β. 19 2. 21 37. 22 25. in interrog.
obliqua 4 19. 5 8 α. 10 18. 19 2 (26 23 bis).
 (27 29 β.). c. opt. 17 11. 25 20. εἰ ἄρα 5 8 β.
 8 22. εἰ ἄρα c. opt. 17 27.
 εἰδέναι 2 22 (οἶδατε). 5 7. 10 37 (οἶδατε).
 20 22. 24 22. 26 4 (*ἴσασιν). ὅτι 2 30. 3
 17 α. 12 9. 11. 20 25. 29. 23 5. 26 27. (εἰ
 27 29 β.). τίς *sim.* 7 40 VT. (οἶδαμεν). (19
 26 β?) 32. 22 28 β. *τινά* 3 16 (οἶδατε). 7 18.
τινά ὅτι 16 3. Cf. *συν-*.
 **εἰδωλόθυτον 15 29. 21 25.
 **εἰδωλον 7 41. 15 20.
 εἰκοσι 27 28. ἐκατόν εἰ. 1 15.
 εἶναι : ἤμην 10 30. 11 5. 11. 17. 20 18 β. 22

19. 20. ἤμεθα 27 37. εἶναι c. ptc. periph. pro verbo finito: pro praes. 4 36. 10 6 β. 19 36. pro impf. 1 10. 13. 14. 2 5. 42. 7 60. 8 13. 28. 9 9. 28. 10 24. 30. 11 5. 12 5. 6. 20. 14 7. 8 β. 16 12. 18 7. 19 14 α. 21 3. 22 19. pro fut. 6 4 β. pro perf. 2 13. 5 25. 21 33. 25 10. 14. 26 26. pro plusqpf. 1 17. 2 2. 4 31. 8 16. 9 33. 12 12. 13 48. 14 4 β. 26. 16 9 α. 17 23 v. l. 18 25. 19 32. 20 8. 13. 21 18 β. 29. 22 20. 29. — *τοῦτέστιν* 1 19. 19 4. καὶ ἔσται, ἔσται δὲ sequ. verbo fin. 2 17 VT. 21 VT. 3 23 VT. (cf. ἐγένετο). ptc. ὄν omisum 6 8. 19 37. ὄν pleonast. 11 1. 22. 13 1. 16 3. 28 17. — εἶναι c. gen. 1 7. 4 22 (ἐτῶν). 9 2. 10 6 β. 36. 21 11. 23 6. 27 23. c. dat. 2 39. 7 5. 44. 8 21. 10 6 α. 18 10. 19 25. 21 9. 23. 24 10. 11. 25 16. εἶναι ἐκ 4 6. 5 38 α. 39. 19 25. 21 8. εἰς 8 20. 13 47 VT. (cf. εἰς = ἐν). ἐπὶ τινος 8 27. ἐπὶ c. acc. 2 43 v. l. 4 33. (13 11). (cf. ἐ. τὸ αὐτό). μετὰ τινος 7 9. 9 39. 10 38. 11 21. 18 10. 20 34. σύν τινι 4 13 α. 14 β. 13 7. 14 4. 15 38 β. 22 9. 27 2 α. — cf. ἐξ-, παρ-, συμπαρ-, συν-.
 εἵνεκεν 28 20. cf. ἔνεκα.
 εἰπεῖν 1 9. 15. 2 14 β. 3 4. 6 22 α. 4 25. 5 3. 8. 19 29 β. 7 1 α. 7 26. 27. 35. 56. 60. 8 30. 31. 9 5 (τερ β.). 10 17 α. 40. 10 14. 14. 19. 34. 11 8. 13. 12 11. 17. 13 2. 10. 16. 22. 14 10. 16 39 β. 18 21. 19 3 bis. 4. 21. 25. 41. 20 10. 35 sq. 21 11. 14. 37 β. 39. 22 10. 14. 19. 27 β. 23 1. 11. 20. 23. 24 9 β. 20. 25 9. 10. 26 15. 27 21. 28 25. 29 β. εἶπα 26 15. εἶπαν 1 11. 24. 4 24. 5 29 α. 6 2. 10 22. 13 46. 16 20 α. 31. 17 32. 23 4. 14 α. εἴπας 24 22. 27 35. imp. εἶπον 28 26. ἀποκριθεὶς εἶπε 5 29 α. (εἶπαν). 8 24. 37 β. 22 28 β. ε. τινι 2 34 VT. 3 4 β? 7 1 β. 33. 37 (εἴπας). 40 8 29. 37 β. 9 34. 10 3. 4. 16 18. 30 β. 18 9. 20 8 α. 21 20 (εἶπαν). 22 13. 27 α. 27 31. εἰπέ μοι 5 8 α. ἀποκριθεὶς εἶπε c. dat. 8 34. 19 15 α. εἰπάρ β. 25 9. ε. πρὸς τινα 1 7. 2 29. 37 (εἰπάρ β.). 3 22 β. 4 8. 23 (-αν). 5 8 β. (29 β.). 35. 7 3. 8 20. 9 10. 15. 10 21. 12 8. 15 (-αν). 15 7. 36. 18 6. 14. 19 2. 20 18 β. 21 37 α. 22 8. 10. 21. 25. 23 3. 28 21 (-αν). ἀποκρ. εἶπε πρὸς 3 12 β. 4 19. 5 29 β. — εἰπεῖν c. inf. iubere 11 12. (18 2 β.). 19 1 β. 20 3 β. 22 24. cf. ἀντ-, προ-.
 εἶπω vid. εἰ.
 εἰρήνη 7 26. 9 31. 10 36. 12 20. 14 2 β. μετ' εἰρήνης 15 33. ἐν εἰρήνῃ 16 36 α.
 εἰς pro ἐν 2 5. 22 7 VT. 31. 39. 7 4. 12. 53. 8 20. 23 (v. l. ἐν). 40. 9 21 (v. l. ἐν). (22 β?) 11 25 β. 12 19. 14 25. 17 13 β. 15 β. 18 2 β. 21. 27 β. 19 22. 21 13. 23 11 bis. 25 4. 26 20. εἰς ἄδου 2 27 VT. v. l. 31 v. l. — εἰς de tempore 4 3. 13 42. 20 16 β. usque ad 25 21. εἰς τὸ c. inf. 3 19 v. l. 7 19. εἰς τοῦτο, ἵνα 9 21. c. inf. 26 16. εἰς τι γενέσθαι vid. γίνεσθαι. εἶναι 8 20. 13 47 VT. cf. 7 21. 13 22. 47. βαπτίζειν 19 5 β. διδόναι τι 7 5. 11 18. εὐκαιρεῖν 17 21. εἰς τινα λέγειν (spectantem ad) 2 25. εἰς τι λογίζεσθαι 19 27. παραδιδόναι 8 3. 13 28 β. 14 26. 15 26 β. 21 11. 22 4. πέμπειν 15 38 β? εἰς τινα ποιῆν ἐλεημοσύνας 24 17. εἰς εἰρήνην συναλλάσσειν 7 26. τάσσειν 13 48. εἰς quod attinet 25 20. εἰς 1 22. 24. 10 25 β. 11 28. 17 26. 23 17. 23 25. οὐδὲ εἰς 4 32. τὸ ἐν — τὸ δὲ ἕτερον 23 6. εἰς ἕκαστος 2 3. 6. 5 18 β. 17 27. 20 31. 21 26. καθ' ἐν ἕκαστον 21 19. μία 4 32. 12 10. 19 34. 21 7. 24 21. 28 13. ἐν τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων 20 7.
 εἰσάγειν 7 45. 9 8. 21 28. 29. pass. 21 37. 22 24. εἰσακούειν 10 31 (pass.).
 εἰσέρχεσθαι : -ελθεῖν 1 13. 3 8. 5 7. 10. 21. 9 6. 12 α. (20 β.). 10 3. 24 (-ἦλθαν). 25 α. 27. 11 3. 12. 12 17 β. 13 14. 14 1. 20. 22. 16 15. 36 β. 40. 17 2. 18 7. 19. 19 8. 14 β. 30. 21 8. 26 β. 23 16. 33. 25 23. 28 8. 16. εἰς τὸ στόμα 11 8. εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν ἐπὶ τινα conversari 1 21. εἰσελεύσεσθαι 20 29.
 **εἰσέλαι 3 3. *εἰσῆμι = εἰσῆλθε 21 18. 26 α.
 *εἰσκαλεῖσθαι med. 10 23.
 *εἰσοδος 13 24.
 *εἰσπηδᾶν 14 14 v. l. 16 29.
 εἰσπορεύεσθαι 3 2. 8 3. 18 4 β. 28 30. εἰσπορεύεσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι εἰς conversari 9 28.
 *εἰστρέχειν : -δραμεῖν 12 14.
 εἰσφέρειν 17 20.
 εἰσθῆναι : κατὰ τὸ εἰσθός 17 2.
 ἐκ, ἐξ de tempore 3 2. 9 33. [14 8]. 15 21. 24 10. 26 4. ἐκ δευτέρου 10 15. 11 9 α. (14 5 β.). ἐκ μέσου c. gen. 17 33. 23 10. ἐκ δεξιῶν vid. δεξιός. κείμεσθαι ἐκ 28 4. εἶναι ἐκ τινι εἶναι. οἱ ἐκ περιτομῆς 11 2. ἕκαστος 2 8. 38. 3 26. 4 35. 5 10 β. 11 29. 14 18 β. εἰς ἐκ. 2 3. 6. 5 18 β. 17 27. 20 31. 21 26. καθ' ἐν ἕκαστον unum quodque 21 19. ἕκαστον εἵκοσι 1 15. ἕκατοντάρχη 10 1. 22. 21 32. 22 26 β. 24 23. 27 1. 6. 11. 31. 43. ἑκατόνταρχος 22 25. 26 α. 23 17. 23. 24 β. 28 16 β.
 ἐκβάλλειν 7 58. 9 40. 13 50. (14 5 β.) 16 37. med. 27 38.
 *ἐκβολή 27 18.
 **ἐκδέχεσθαι 17 16.
 *ἐκδιηγείσθαι 13 41 VT. 15 3.
 ἐκδιήκεις 7 24.
 *ἐκδοτος 2 23.
 ἐκεῖ 9 33. 14 7. (8 β.) 28. 16 1. 17 14. 18 19 v. l. 19 21. 22 10. 25 9. 14. 20. 27 6. pro ἐκεῖσε 17 13 α.
 ἐκεῖθεν 7 4. 13 4. 14 26. 16 12. 17 1 β. 18 7. 20 13. 15. 21 1. 17 β. 27 4. 12 α. (28 13 β?) 15.
 *de tempore 13 21.
 ἐκείνος 1 19. 2 18 α. VT. 41. 3 13. 23 VT. 5 28 β. 37. 7 41. 52 β. 8 1. 8. 9 37. 10 9. 12 1. 6. 14

- 21 α. 15 11. 16 3. 33. 35. 18 19 α. 19 16. 23.
20 2. 21 6. 22 11. (27 12 β). 28 7.
*ἐκεῖσε pro ἐκεῖ 21 3. 22 5.
ἐκζητεῖν 15 17 VT.
*ἐκθαμβος 3 11 α [β].
*ἐκθетος 7 19.
**ἐκκλησία contio Iudaeorum 7 38. Ephesiorum 19 32. 39. 41. coetus Christianorum 2 47 v. l. 5 11. 8 1. 3. 9 31. 11 22. 26. 12 1. 5. 13 1. 14 23. 27. 15 3. 4. 22. 18 22. 20 17. 28. αἱ ἐκκλησίαι 15 41. 16 5. 18 27 β.
*ἐκκοιμῶν enatare 27 42.
*ἐκκαλεῖν 23 22.
ἐκλέγεσθαι med. eligere 1 2. 24. 6 5. 13 17. 15 7. 22. 25.
**ἐκλογή 9 15 (σκεῦος ἐκλογῆς i. q. ἐκλεκτόν).
*ἐκπέμπειν 17 10. pass. 13 4.
*ἐκπεριελθεῖν 13 6 β?
*ἐκπηδᾶν 10 25 β. 14 14.
**ἐκπίπτειν 12 7. 27 17. 26. 29. 32.
*ἐκπλεῖν 15 39 α. 18 18. 20 6.
*ἐκπληροῦν ἐπαγγελίαν 13 32.
*ἐκπλήρωσις 21 26.
ἐκπλήσσεσθαι 13 12.
ἐκπορεύεσθαι 3 11 β. 19 12. 25 4. εἰσπορ.
καὶ ἐκπορ. 9 28.
ἐκστασις alienatio mentis 10 10. 11 5. 22 17.
stupor 3 10.
*ἐκταράσσειν 16 20.
ἐκτείνειν τὴν χεῖρα 4 30. 26 1. ἀγύρας 27 30.
*ἐκτενεῖα: ἐν ἐκτενεῖα = ἐκτενῶς 12 5 β. 26 7.
**ἐκτενής intentus 12 5 v. l. **ἐκτενῶς 12 5 α (-έστερον. Lc. 22 44).
*ἐκτιθέναι proprie 7 21 (pass.). med. exponere, narrare 11 4. 18 26. 28 23.
**ἐκτινάσσεσθαι med. 13 51. 18 6.
ἐκτος 10 9.
**ἐκτός c. gen. 26 22.
ἐκφθεῖν 5 15. mortuum: ἐξοίσειν 5 9. -ε-νεγκεῖν 5 6. 10.
ἐκφύγειν 16 27. 19 16.
**ἐκχύειν: fut. ἐκχεῶ 2 17 VT. 18 VT. aor. ἐξέχεεν 2 33. pass. -εχύετο 22 20. -εχύθη 1 18. ἐκκέχυται 10 45.
*ἐκφύχειν exspirare 5 5. 10. 12 23.
ἐλαία: ὅρος ἐλαιῶν 1 12 (ἐλαιῶνος libri).
*ἐλαμῖται 2 9 v. l.
ἐλέγχειν 6 10 β. cf. διακατ-.
ἐλεημοσύνη concr. de stipe 3 2. 3. 10. plur. 10 4. 31. ἐλεημοσύνας ποιεῖν 9 36. 10 2 (τινι). 24 17 (εἰς τινα).
*ἐλεوسις 7 52.
**ἐλκεῖν 21 30. ἐλκυσαν 16 19.
*ἐλλάς = Ἀχαΐα 20 2.
**ἐλλήν 11 20. 16 1. 3. 17 4. 12 β. 18 17. 21 28. Ἰουδαῖοι τε καὶ Ἕλληνες 14 1. 18 4. 19 10. 17 20 21. 24 β? 28 30 β.
**ἐλληνὶς γυνή 17 12 α.
*ἐλλησιστής 6 1. 9 29. (11 20 falso).
- ***ἐλλημιστί 21 37.
ἐπείξειν c. inf. aor. (v. l. fut.) 26 7. ὅτι 24 26. (ἐν τινι, ὅτι 27 34 β).
ἐπίς 16 19. 23 6. 26 6. 7. 27 20. 28 20. ἐφ' ἐπίδῃ 2 26 VT. ἐπίδα ἐχειν εἰς 24 15.
*ἐπύλας vid. Ἐτοιμάς.
ἐμαντοῦ 24 10. -ῶ 20 24. 26 9. -όν 26 2.
*ἐμβιβάζειν 27 6.
ἐμβλέπειν εἰς aspiciere 1 11 v. l. οὐκ ἐ. videre non posse? 22 11 v. l.
*ἐμμάνεσθαι τινι 26 11.
**ἐμμένειν c. dat. 14 22.
*ἐμμόρ 7 16.
ἐμπιπλάνα 14 17 (-πιπλῶν).
*ἐμπνεῖν c. gen. 9 1.
ἐμπροσθέν τινος 10 4. 13 17.
**ἐμφανής 10 40.
**ἐμφανίζειν 23 15. 22. 24 1. 25 2. 15.
ἐμφοβος 10 4. 22 9 β. 24 25.
ἐν sensu instrum. 1 3. 5. 3 25. 4 9. 7 29 β. 11 14. 16. 13 39. 26 29 bis. c. dat. pers. (= διά) 5 31 β. 13 39. 17 31. εὐφραίνεσθαι ἐν 7 41. ἐν c. subst. pro adverbio (ἐν ἀσφαλείᾳ sim.) 5 23. 10 33 β. 12 5 β. 7. 17 15 β. 31. 22 18. 25 4. 26 7. ἐν = ὅδ 7 29 α. ἐν τούτῳ propterea 24 16. ἐν μέσῳ = ἐν 1 15. 2 22. 6 15 β. 17 22. 27 21. ἐν χειρὶ 7 35. ἐν τῷ Ἰησοῦ in persona 4 2. 19 14 β. ἐν ὀνόματι vid. ὄνομα. (ἐπείξειν ἐν τινι 27 34 β). ἐν de tempore 1 6. 15. 21. 2 17 VT. 18 α VT. 3 1 β. 5 37. 6 1. 7 13. 20. 41. 8 1. 9 37. 11 27. 13 41 VT. 14 16. 15 30 β. 16 33. 17 31. 18 9 v. l. 20 7. 26. 26 28. 27 7. ἐν οἷς inter quae 24 18. 26 12. ἐν τῷ c. inf. = cum 2 1. 8 6. 9 3. 11 15. 19 1. = eo quod 3 26. 4 30.
†ἐναντι c. gen. 7 10. 8 21. cf. ἀπ-.
ἐναντίον c. gen. 7 10 v. l. 8 32 VT.
**ἐναντίος 27 4. ἐναντία πράσσειν πρὸς 26 9. ἐναντίον ποιεῖν τινι 28 17.
ἐνάτη ὥρα 3 1. 10 3. 30.
*ἐνδεής 4 34.
ἐνδεκα, οἱ 1 26. 2 14.
ἐνδύεσθαι 12 21 (-δυσάμενος).
**ἐνδυναμοῦσθαι 9 22.
*ἐνέδρα (v. l. *ἐνεδρον) 23 16. 25 3.
†ἐνεδρεῖν τινά 23 21 α.
ἐνεκα 19 32. 26 21. cf. εἵνεκεν.
*ἐνεός 9 7.
**ἐν ἐργείᾳ 4 24 β.
**ἐνευλογεῖσθαι pass. 3 25 VT.
ἐνθάδε 10 18. 16 28. 17 6. 25 17. 24.
**ἐνθύμησις 17 29.
**ἐνιαντός 11 26. 18 11.
†ἐνισχύειν intr. 9 19. 19 20 β.
**ἐννομος (ἐκκλησία) 19 39.
(**ἐνοχος c. gen. 25 25 β.)
ἐντέλλεσθαι med. 1 2. 13 47.
ἐντιθέναι 18 4 β.
ἐντολή 15 41 β? 16 4 β. 17 15. (25 24 β).

*ἐντόπιος 21 12.
 **ἐντρομος 7 32. 16 29.
 **ἐντροχάνειν *τινί cum precibus adire* 25 24.
 **ἐνυπνιάζεσθαι 2 17 VT.
 *ἐνύπνιον 2 17 VT.
 ἐνώπιον c. gen. 2 25 VT. 4 10. 19. (5 27 β). 6 5. 6. 7 46. 8 21 v. l. 9 15. 10 4 v. l. 30. 31. 33. 19 9. 19. 27 35.
 *ἐνωτίζεσθαι 2 14.
 ἔξ 11 12. 18 11. 27 37.
 ἐξάγειν 5 19. 7 36. 40 VT. 12 17. 13 17. 16 37. 39. 21 38. 23 29 β.
 ἐξαίρεσις med. 26 17. -ελεῖσθαι 7 10 (-εἰ-
 λατο). 34 VT. 12 11 (-ατο). 23 27 (-άμην).
 ἐξαίφνης 9 3. 22 6.
 **ἐξαλείφειν τὰς ἀμαρτίας 3 19.
 *ἐξάλλεσθαι 3 8 α. β.
 ἐξανίστασθαι 15 5 (*-έστησαν).
 *ἐξαναοίγειν 10 16 β.
 ἐξαποστέλλειν τινά 7 12. 9 30. 12 11. 17 14 α.
 22 21. pass. 13 26. τινά c. inf. 11 22. 17 14 β.
 **ἐξαργίσειν *explere* (de tempore) 21 5.
 **ἐξαντῆς ilico 10 33. 11 11. 21 32. 23 30.
 ἐξείναι 16 21. 21 37. 22 25. ἐξόν (scil. ἐστί) 2 29.
 ἐξέρχεσθαι 8 7 (-ήρχοντο). 10 23. 11 25 β. 12 9. 10. 17. 15 40. 16 3. 18. 19 α. 36. 40 (-ῆλ-
 θαν). (18 2 β). 23. 19 14 β. 20 1 α (c. inf.). 11. 21 5. 8. 28 3. ἀπό 16 18. 18 2 β. ἐκ 5 21 β. 7 3. 4. 15 24. 16 39 β (-ατε). 40. 17 33. 22 18. εἰς 11 25 α (c. inf.). 14 20. 16 10 α. 20 1 β. ἐξω 16 13. εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν ἐπὶ τινα 1 21. ἐξελεύσεσθαι 7 7 VT. cf. δι-.
 ἐξηγεῖσθαι 10 8. 15 12. 14. 21 19 α.
 ἡξήης: τῇ ἑ. (scil. ἡμέρᾳ) 21 1 α. 25 17. 27 18. cf. καθ-.
 *ἐξέναι 20 4 β. 7. 27 43. ἐξόντων ptc. 13 42. -όντες = -ελθόντες 21 17 β. ἐξήσαν = ἐξῆλθον 17 15.
 ἐξιστάναι, -νειν: -ων 8 9. ἐξεστάνειν 8 11. ἐξίστασθαι = θανατῶσαι 2 7. 12. 8 13. 9 21. ἐκστῆναι 10 45. 12 16.
 *ἐξολοθρεύνειν (s. *ἐξολεθρ.) 3 23.
 ἐξομολογεῖσθαι 19 18.
 **ἐξορκίζειν 19 14 β.
 *ἐξορκιστής 19 13.
 ἐξουθενεῖν 4 11.
 ἐξουσία 1 7. 3 12 v. l. 5 4. (38 β. 39 β?) 8 19. 9 14. 26 10. 12. 18.
 ἐξοχή 25 23 (κατ' ἐξοχήν).
 *ἐξυπνος 16 27.
 ἔξω adv. 9 40. 16 30. 26 11. *ἔξω ποιεῖν τινα 5 34. praep. c. gen. 4 15. 7 58. 14 19. 16 13. 21 5. 28 16 β.
 *ἔξωθεν 7 45 (-ῶσεν). 27 39 (-ῶσαι).
 ἐορτή 18 21 β.
 ἐπαγγελία 1 4. 2 33. 39. 7 17. 13 23. 32. 23 21. 26 6.
 **ἐπαγγέλλεσθαι c. inf. 7 5.

*ἐπάγειν 5 28. 14 2 β?
 ἐπαίρειν 1 9 α (pass.). 27 40. τὴν φωνήν 2 14. 14 11. 22 22.
 *ἐπακροᾶσθαι c. gen. 16 25.
 *ἐπάναγκες, τὰ 15 28.
 (*ἐπανάστασις 21 31 β.)
 *ἐπαρχία *provincia* 23 34 25 1 (v. l. ἡ ἐπαρχ(ε)μος). (23 β).
 *ἐπανυλίσ 1 20 VT.
 **ἐπανάγειν: τῇ ἐπ. (scil. ἡμέρᾳ) 10 9. 23. 24. 14 20. 16 11 β. 20 7. 21 8. 22 30. 23 32. 25 6. 23. (27 1 β). εἰς τὴν ἐπ. 4 3 v. l.
 *ἐπεγείρειν διαγμόν 13 50. 14 2 β. (5 β). τὰς πυρῆς *exacerbare* 14 2 α.
 ἐπειδὴ 13 8 β. 46. 14 12 α. 15 24. (25 21 β).
 (*ἐπέκεινα 7 43 VT. v. l.).
 ἐπέρχεσθαι: -ελθεῖν 14 19 (-ῆλθαν). ἐπὶ τινα 1 8. 8 24 α (c. dat. β). 13 40.
 ἐπερωτᾶν 5 8 β. 27 α. 22 27 β. 23 34.
 ἐπέχειν abs. *morari* 19 22. τινί (scil. τὸν νοῦν) 3 5 α.
 ἐπὶ c. gen. 2 19 VT. 30 v. l. 5 15. 23. 30. 6 3. 7 27. 8 27. 28. 9 33. 10 11. 39. 12 20. 21. 17 26. 20 9. 21 23. 40. 25 6. 10. 17. 27 44. ἐπ' ἀληθείας 4 27 VT. 10 34. ἐπὶ Κλαυδίου 11 28. ὁ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος 12 20. ἐπὶ = coram (de iudice) 15 2 β. 23 30. 24 19. 20. 21. 25 9. 26 bis. 26 2.
 c. dat. 2 12 β. 26 VT. 3 10 bis. 11. 12. 16 v. l. 4 9. 17. 18. 21. 5 9. 35. 7 33 VT. 8 2. 16. (9 5 β). 11 [17 β]. 19. 13 12. 14 3. 7 β. 15 31. 19 6 β. 20 38. 21 24. 26 6. 27 44. ἐπὶ τῷ ὀνόματι 2 38. 4 17. 18. 5 28. 40.
 c. acc. 1 8. 21. 26. 2 3. 17 VT. 18 bis VT. 30. 43 v. l. 4 22. 27. 29. 33. 5 5. 11. 18. 28. 7 10 bis. 11. [18]. 23. 27 v. l. 43. 54. 57. 8 1. 17. 24. 26. 32 VT. 36. 9 4. 11. 17 α. 21. 35. 42. 10 9. 10. 17. 25 α. 44. 45. 11 11. 15 bis. 17. 21. 28. 12 3 β. 10. 12. 13 11 bis. 40. 50. 51. 14 10. 13. 15. 15 10. 17 bis VT. 19. 16 19. 31. 17 6. 14. 19. 18 6. 12. 19 6 α. 12. 13. 16. 17. 20 13 bis. 37. 21 5. 27. 32. 35. 22 19. 24 8. 25 12. 26 16. 18. 20. 27 43. 44. 28 3. de tempore 3 1. 4 5. 10 41 β. 13 31. 16 18. 17 2. 18 20. 19 8. 10. 34. 27 20. ἐπὶ πολὺ 28 6. ἐπὶ πλεῖον 4 17. 20 9. 24 4. ἐφ' ἱκανόν 20 11. ἐπὶ τὸ αὐτό *una* 1 15. 2 1. 44. 46 β. 47. 4 26 VT. 16 35 β.
 *ἐπὶ τρεῖς 10 16. 11 10.
 **ἐπιβαίνειν abs. 21 1 β. 2 α. (27 2 β). c. dat. 25 1. 27 2. εἰς 20 18. 21 4.
 ἐπιβάλλειν τὰς χεῖρας *c. inf. 12 1. τινί 4 8 (β sine dat.). ἐπὶ τινα 5 18. 21 27.
 ἡ ἐπιβιβάζειν 23 24.
 (*ἐπιβοᾶν 25 24 v. l.).
 *ἐπιβολή 9 24. 20 3. 19. 23 30.
 *ἐπιγίγνεσθαι 27 27 v. l. 28 13.
 ἐπιγινώσκειν *agnoscere*: (2 8 β). 12 14. 27 39. τινά ὅτι 3 10. 4 13 α. 14 β. *cognoscere* 4 24 β. 9 30. 23 28. 25 10. ὅτι 19 34. 22 29. 24 11.

23 1. *παρά τινος περί τινος* 24 8. sequ. relativo 22 24.
ἐπιγράφειν 17 23 (pass.).
ἐπιδεικνύναι 18 28. *ἐπιδείκνυσθαι med. 9 39.
 *ἐπιδιμεῖν 2 10. 17 21. 18 27 bis β.
ἐπιδιδόναι tradere 15 30. 27 35 β. abs. (scil. *navein vento*) 27 15 (add. β τῷ πνέοντι).
 **ἐπιείκεια 24 4.
 (ἐπιναί) **τῇ ἐπιούσῃ (ἡμέρᾳ)* 7 26. 16 11. 20 15. 21 1 β. 18. *νυκτί* 23 11. τῷ *ἐπιδόντι σαββάτῳ 18 19 β.
ἐπιζητεῖν = *ζητεῖν* 12 19. 13 7. 19 39.
 ***ἐπίθεσις τῶν χειρῶν* 8 18.
 (*ἐπιδύειν 14 13 v. l.).
ἐπιθυμεῖν c. gen. 20 33.
ἐπικαλεῖσθαι med. 2 21 VT. 7 59. 9 14. 21. 19 14 β. 22 16. *Καίσαρα* 25 11. 12. 21 (α c. acc. et inf.). 25. 26 32. 28 19. pass. *cognomine appellari* 1 23. 4 36. 10 5. 18. 32. 11 13. 12 12. 25. 15 22 v. l. 37 v. l. *ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομα τινος ἐπὶ τινά* 15 17 VT.
ἐπικεῖσθαι instare 27 20.
 **ἐπικέλλειν τὴν ναῦν* 27 41.
 *Ἐπικούριοι 17 18.
 *ἐπικουρία 26 22.
 *ἐπικράζειν 16 39 β. 28 19 β.
ἐπιλαμβάνεσθαι c. gen. 17 19. 21 30. 33. 23 19. c. acc. 9 27. 16 19. 18 17.
 *ἐπιλάμπειν c. dat. 12 7 β.
 **ἐπιλέγειν: *ἐπιλέγεσθαι τινά (mod.) *eligere* 15 40.
 **ἐπιλύειν 19 39 (pass.).
 *ἐπιμέλεια 27 3.
 ***ἐπιμένειν diutius commorari* 10 48. 13 34. 15 34. 21 4. 10. (27 20 β). 28 12. 14. c. ptc. (= *διατελεῖν*) 12 16.
 *ἐπινεύειν 18 20.
 *ἐπίνουα 8 22.
ἐπιπίπτειν τινί 20 10. *ἐπὶ* c. dat. 8 16 (*ἐπιπτοκός*). *ἐπὶ* c. acc. [8 39 v. l.]. 10 10 v. l. 44. 11 15. 13 11 v. l. 19 6 β. 17. 20 37.
ἐπισείειν τοὺς ὄχλους 14 19 β.
 *ἐπισκευάζεσθαι 21 15.
ἐπισυναίγειν c. dat. 5 15.
 (ἐπισκοπεῖν) *ἐπισκέψασθαι* 6 3. 7 23. 15 36.
 *c. inf. (= *curare*) 15 14.
ἐπισκοπή 1 20 VT.
 **ἐπίσκοπος 20 28.
 **ἐπίστασθαι ὅτι 3 17 β. 15 7. 19 25. 22 19. ὡς 10 28. πῶς (ποταπῶς β) 20 18. *περὶ τινος* 26 26. *τι* 18 25. *τινα* 19 15. c. ptc. 24 10. 26 3.
 ***ἐπίστασις concursus* 24 12.
 **ἐπιστέλλειν 15 20. 21 25.
 *ἐπιστηρίζειν 11 2 β. 14 22. 15 32. 41. 18 23 v. l. 20 7 β.
 **ἐπιστολή 9 2. 15 23 β. 30. 22 5. 23 25. 33.
ἐπιστρέφειν intrans. 3 19. 9 35. 40. 11 21. 14

15. 15 19. 36. 16 18. 26 20. 28 27. *ἐπιστρέφεσθαι* 16 39 β. v. l.
 *ἐπιστροφή 15 3.
 **ἐπισύστασις 24 12 v. l.
 *ἐπισφαλής 27 9.
ἐπιτάσσειν c. inf. 23 2.
 **ἐπιτήδειος 24 25 v. l.
ἐπιτιθέναι 28 3. *τινὶ (ἐπὶ τινά) τὰς χειρας* 6 6. 8 17 (*ἐπετίθουν*). 19. 9 12 α. 17. 13 3. 18 12 β? 19 6. 28 8. βάρος 15 28 (pass.). *ζυγόν* 15 10. *πληγὰς* 16 23. *ἐπιτίθεσθαι* med. 28 10. *aggredi (c. dat.) 18 10. cf. *συν*-.
ἐπιτρέπειν 21 39. 40. 27 3. pass. 26 1. 28 16.
 *ἐπιτροπή 26 12.
 **ἐπιτυγχάνειν 13 29 β.
ἐπιφαίνειν intr. *apparere* 27 20.
 *ἐπιφανής [2 20 VT.].
 **ἐπιφέρειν 19 12. *αἰτίαν* 25 18.
 †*ἐπιφωνεῖν* abs. *acclamare* 12 22. *τι* 21 34. *τινι* 22 24 α. 28 19 β.
 †*ἐπιχειρεῖν* c. inf. 9 29. 19 13.
 *ἐπιχειρήσις 12 3 β.
 **ἐποικοδομεῖν 20 32 v. l.
 *ἐποκέλλειν 27 41 v. l.
ἐπτά 12 10 β. 13 19. [19 14]. 20 6. 21 4. 27 α. 28 14. septem *diaconi* 6 3. 21 8.
 ***Ἐραστός minister Pauli* 19 22.
ἐργάζεσθαι 10 35. 13 41 VT. 18 3 (*ἡργάζετο*).
ἐργασία quaestus 16 16. 19. 19 24. *officium* 19 25.
ἐργάτης 19 25.
ἔργον 5 38 α. 7 41. 9 36. 13 2. 41 bis VT. 14 26. 15 18. 38. 26 20. *ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις* 7 22.
 *ἐρεῖδεν intr. 27 41.
ἐρεῖν 23 5 VT. *ἐρηκέναι* 2 34 β. 8 24. 13 34. (47 β?) 17 28. 20 38. *ἐρήσθαι* 2 16. 13 40. 15 12 β. *ῥηθῆναι* 16 38 β.
ἔρημος adi. 1 20 VT. 8 26.
ἡ ἔρημος 7 30. 36. 38. 42 VT. 44. 13 18. 21 38.
 *Ἐρμῆς Mercurius 14 12.
 ***ἔρπετά, τὰ* 10 12. 11 6.
 **ἔρπυθα ὀάλασσα 7 36.
ἐρχεσθαι 5 15. 13 25. (44 v. l.) 19 1 β. 4. 24 8. (27 3 β). *ἐρχόμενος* *futurus* 18 21 β. *impf. ἡρχόμεν* 9 17. 19 18. *ἔλθειν* 2 20 VT. 3 19. 4 23. 7 11. 8 36. 40. 10 29. 33 β. 11 5. 12. 20. 25 β. 12 10 (*ἦλθαν*). 12. 13 13. 51 α. (14 6 β). 24. 16 7. 37. 39 α. 17 1 α. 13. 15. 18 1. 7 v. l. 22 β. 19 6. 27. 20 2. 6. 14. 15. 21 1 α. 8. 11. 16 β. 22 11. 13. 25 23. (24 β). 27 8. 28 13. 14 (*ἦλθαμεν*). 15 (-αν). 16 v. l. 23. *ἐλεύσεσθαι* 1 11. *ἔλθινθῆναι* 8 27. 9 21. 15 2 β. 18 2. 21 22. cf. *ἀν-, ἀπ-, δι-, εἰς-, ἐξ-, ἐπ-, κατ-, παρ-, προ-, προσ-, συν-*.
ἐρωτᾶν interrogare 1 6. *rogare*: *τινά τι* 3 3 β. c. inf. 3 3 α. 10 48. 16 39 α. 18 20. 23 18. (24 24 β). ὅπως 23 20. (ἵνα 23 15 β). cf. *δι-, ἐπ-*.

ἔσθης 10 30. 12 21.

ἔσθῃσις 1 10.

ἔσθῃεν 27 35. φαγεῖν 9 9. 10 13. 14. 11 7. 23 12. 21 α. cf. συν-.

†ἔσπερα 4 3. 28 23. (ἔσπερας 14 20 β).

ἔσχατος 2 17 VT. ἔσχατον τῆς γῆς 1 8. 13 47 VT.

**ἔσω 5 22 β. 23.

**ἑσώτερος *intimus* 16 24.

ἔτερος 1 20 VT. 2 4. 13. 40. 4 12. 7 18. 8 34. 12 17. 13 35. 15 20 β. 29 β. 35. 17 7. 21. 34. 27 1. τῇ ἑτέρᾳ (scil. ἡμέρᾳ) *postridie* 20

15. 27 3 α. τὸ ἔν — τὸ δὲ ἕτερον 23 6. ἔτι 18 18. c. pto. praes. 9 1. 10 44. 12 23 β.

ἔτι δὲ καὶ 2 26 VT. ἔτι τε καὶ 21 28.

ἐτοιμάζειν 23 23.

*Ἐτοιμᾶς ὁ μάγος (i. q. Βαριησουά) 13 8. ἔτοιμος 23 21. c. inf. 23 23 β. τοῦ c. inf. 23 15. (21 β). **ἐτοίμως 21 13.

ἔτος 4 22. 7 6 VT. 30. 36. 42 VT. 9 33. 13 20. 21. 19 10. 24 10. 17.

εὖ πράσσειν 15 29. cf. καλῶς.

εὐαγγελίζεσθαι (med.) abs. 14 7. c. acc. rei 5 42. 8 4. 12 v. l. 35. 10 36. 11 20. 14 15 β.

15 35. 17 18 α. c. acc. pers. 8 25. 40. 13 32. 14 21. 25 β. 16 10. *περὶ τινος 8 12. *c. acc. et inf. 14 15 α.

**εὐαγγέλιον 12 β. 15 7. 20 24.

**εὐαγγελιστής 21 8.

εὐγενής: *εὐγενέστερος 17 11.

(εὐδοκεῖν 9 22 β). cf. συν-.

**εὐεργεσία 4 9.

*εὐεργετεῖν 10 38.

εὐθέως 9 18. 20 α. 34. 12 10. 16 10 α. 17 10. 14 α. 21 30. 22 29 α. εὐ. παραχρῆμα 14 10 β.

*εὐθυδρομεῖν 16 11. 21 1.

**εὐθυμῇν 27 22. 25.

*εὐθυμος 27 36. *εὐθύμως 24 10.

εὐθύς, -εἴα, -ό 8 21. 9 11. 13 10.

**εὐθύς adv. [10 16].

**εὐκαιρεῖν εἰς τι 17 21.

(εὐκαιρία 27 30 β).

(*εὐλαβεῖσθαι 23 10 v. l.)

†εὐλαβής i. q. εὐσεβής 2 5. 8 2. 22 12.

εὐλογεῖν 3 26. cf. ἐν-.

**εὐνοῦχος 8 27. 34. 36. 38. 39.

*εὐπορεῖσθαι 11 29.

*εὐπορία 19 25.

*εὐρακύλων (ventus) 27 14.

εὐρίσκειν 4 21. 5 22 sq. 7 11. 9 33. 11 25 α. 12 19. 13 6. 22 VT. 28. 17 6. 23. 27. 18 2. 19 1. 21 2. 23 9. 24 20. 27 6. 28 14. de computatione 19 19. 27 28 bis. χάριν ἐνώπιον τινος 7 46. pass. 8 40. εὐρίσκειν c. dupl. accus. 5 10. 23. 9 2. 10 27. 13 29. 24 5. 12. 18. pass. c. nomin. 5 39. — cf. ἀν-.

**εὐσέβεια 3 12.

**εὐσεβεῖν c. acc. 17 23.

**εὐσεβής 10 2. 7.

**εὐσχήμων *nobilis* 13 50. 17 12. 34 β.

†εὐτόνος *acriter* 18 28.

*Εὐτυχος 20 9.

εὐφραίνεσθαι abs. 2 16 VT. ἐν 7 41.

*εὐφροσύνη 2 28 VT. 14 17.

εὐχαριστεῖν 27 35. 28 15.

**εὐχαριστία 24 3.

(*εὐχερῶς 22 28 β?)

**εὐχεσθαι c. acc. et inf. 26 29 (εὐξαίμην ἂν). 27 29. cf. προσ-.

**εὐχή: ἔχειν εὐχὴν 18 18. 21 23.

**εὐώνυμος 21 3.

*ἐφάλλεσθαι ἐπὶ τινα 19 16.

*Ἐφραίος 18 27 β. 19 28. 34 bis. 35 bis. (se-mel β). 20 4 β. 21 29.

**Ἐφεσός 18 19. 21. 24. 27 β. 19 1. 17. 26. 20 16. 17.

ἐπιστάνειν (= -αι): ἐπιστῆναι abs. (34 β). 6 12. 12 7 α. 22 13. 23 27. τινί 4 1. 12 7 β. 17 5. 23 11. ἐπὶ c. acc. 10 17. 11 11. ἔφεστώς 22 20. 28 2. cf. κατ-, συν-.

†(ἐφορᾶν) ἐπιδεῖν 4 29 (ἐπιδε, v. l. ἐφιδε).

ἔχειν 2 45 β. 45. 47. 3 6. 4 35. 5 15 β. 8 7. 9 14. 31. 11 3. 14 9. 15 21. 16 16. 18 15 β. 18. 19 13. 14 β. 38. 20 24. 21 23. 24 15. 16. 19. 23. 25 16. 19. (24 β). 27 39. 28 9. 29 β. habere, aestimare 20 24 v. l. ἐγκλημα accusari 23 24 β. 29 α. c. dupl. acc. 13 5. ἀπαντα κοινὰ 2 44. ἔχειν c. inf. 4 14. 23 17. 18. 19. 25 26. 28 19. τί c. coni. 25 26. οὕτως ἔ. 7 1. 12 15. 17 11. 24 9. πῶς 15 36. ἐτοι- μως 21 13. τὸ νῦν ἔχον 24 25. ἔχόμενος = ἔξης 13 44. 20 15. 21 26. ἔχειν pro ἀπέχειν 1 12? — cf. ἀν-, ἀπ-, ἐπ-, κατ-, παρ-, προσ-, συν-.

**ἐχθές 7 28 VT. 16 35 β.

ἐχθρός 2 35 VT. 13 10. 28 19 β.

ἐχθιδνα 28 3.

εἰς conjunctionio 11 2 β? 19 10 β. ἕως ἂν 2 35 VT. praep. c. gen. 15 β. 8. 22 v. l. 7 45. 8 10. 9 38. 11 19. 22. 13 20. 47 VT. 17 15. 19 9 β. 23 23. 28 23. = intra 19 26 β. — ἕως οὐ (= ἕως) c. ind. 21 26. c. coni. 23 12. 14. 21. 25 21. ἕως ἐπὶ 17 14 v. l. ἔξω 21 5. εἰς 26 11. *ἕως τοῦ c. inf. 8 40.

Z

**ζεῖν (τῷ πνεύματι) 18 25.

*ζευκτηρία τῶν πηδαλίων 27 40.

*Ζεύς 14 12. 13.

*ζηλος *invidia* 5 17. 13 45.

**ζηλοῦν *invidere* 7 9. 17 5 α.

ζηλωτής 21 20. 22 3. Σίμων ὁ ζ. 1 13.

**ζημία 27 10. 21.

ζῆν 3 14 β. 17 28. 22 22. 25 19. 24 α. 26 5 (ἔξω). 28 4. ζῶν 13. 9 41. 10 42. 12 23 β. 14 15. 20 12. λόγια ζῶντα 7 38.

ζητεῖν c. acc. 9 11. 10 19. 21. 13 11. 17 27. (27 30 β). c. infin. 13 8. 16 10 α. 17 5. 21 31. 27 30 α. cf. ἀνα-, ἐκ-, ἐπι-.

*ζήτημα 15 2. 18 15. 23 29 α. 25 19. 26 3.

**ζήτησις *controversia* 15 2. 7. 25 20.

**ζυγός 15 10.

ζωή 2 28 VT. 3 15. 5 20. 8 33 VT. 11 18. 17 25.
αἰώνιος 13 46. 48.

**ζώνη 21 11 bis.

**ζώννυσθαι *med.* 12 8 (ζῶσαι).

ζωογονεῖν *vivum conservare* 7 19.

H

ἡ *aut* 1 7. 2 45 β. 3 12 bis. 4 7. 14 β. 34. 5 29 β.
38. 7 49 VT. 8 34. 10 21 β. 28 bis. 11 8. 17
29 bis. 18 14. 15 β *ter.* 19 12. 20 18 β. 33 bis.
23 9. 29 α. 24 12. 20. 25 6. 26 31. 28 6. 17. 21.

— *quam* 4 19. 5 29 α. 20 35. (23 29 β). 27 11.
πρὶν ἢ 2 20 VT. v. l. 7 2. (7 2 β). 25 16. οὐδὲν

ἕτερον ἢ 17 21. ἡ *post τί* = ἄλλ' ἢ 24 21.
ἡ *post πλείους* *om.* *vid.* πολὺς.

ἡγεῖσθαι : ἡγούμενος *princeps* 7 10. 15 22.
τοῦ λόγου 14 12 α. ἡγῆμαι (*pro praes.*)
aestimo 26 2. *cf.* δι-, ἐκδι-, ἐξ-.

ἡγεμών *procurator* 23 24. 26. 33. 24 1. 10. (26
25 β). 30. (27 1 β).

ἡδὴ 4 3. 27 9 bis.

ἡδὺς : (**ἡδέως 14 9 β). **ἡδιστα = ἡδέως
13 8 β.

ἡκιν 21 1 β. 28 23 v. l. *cf.* καθ-.

ἡλιος 2 20 VT. 13 11. 26 13. 27 20.

ἡμέρα 1 2. 3. 5. 15. 22. 2 15. 29. 41. 3 1 β. 7 8.

8 1. 9 9. 10 3. 30. 40. 41 β. 12 18. 21. 13 31.
15 30 β. 36. 16 12. 18. 35. 17 19 β. 20 6 bis.

18. 21 4. 5. 7. 10. 15. 26 bis. 27. 23 1. 12. 24
1. 11. 24. 25 1. 6. 13. 14. 26 22 α. (27 5 β). 20.

29. 33 bis. 39. 28 7. 12. 13. 14. 17. ἡμ. κυρίον
2 20 VT. (τὸ) καθ' ἡμέραν 2 45 β. 46 α. 47.

3 2. 16 5. 17 11. 28 β. 19 9. (κατὰ) πᾶσαν
ἡμ. 5 42. 17 17. ἡμέρας τε καὶ νυκτός

9 24. νύκτα καὶ ἡμέραν 20 31. 26 7. τὴν
ἡμέραν *accus. temporis* 20 16 α. ἐν τῇ

σήμερον ἡμ. 20 26. τῇ ἐχόμενῃ ἡ. (20 15).
21 26. (*cf.* ἐξῆς, αὔριον, ἐπαύριον, ἑτε-

ρος). τῇ ἐπιούσῃ ἡ. 7 26. 16 11 β (*cf.*
ἐπιέναι). ἡμέρας μέσης 26 13. ἰστάναι

ἡμέραν 17 31. τάσσεσθαι ἡ. 28 23. αἱ
ἡμέραι τῶν ἀζύμων 12 3. 20 6. ἡ ἡμ.

τῆς πεντηκοστῆς 2 1. 20 16. τῶν σαββά-
των 13 14. 16 13. ἡμέραι *tempus* (1 15).

2 1 β. 17 VT. 18 VT. α. 3 24. 5 36. 37. 6 1.
7 41. 45. 9 19? 23. 37. 43. 10 48. 11 27. 13 41

VT. 15 7. 18 18. 21 38. 27 7.

**ἡμέτερος 2 11 α. 19 35 β. 24 6. 26 5.

Ἡρώδης (Herodes Magnus:) 23 35. (Her.
Antipas:) 4 27. 13 1. (*Her. Agrippa I:)
12 1. 6. 11. 19. 21.

Ἡσαΐας 8 28. 30. 28 25.

ἡσυχάζειν *tacere* 11 18. 21 14.

**ἡσυχία 21 40 β. 22 2.

ἡχος, ὁ 2 2.

Θ

θάλασσα 4 24. 10 6. 32. 14 15. 17 14. 27 30. 38.
40. 28 4. ἡ ἐρυθρὰ θ. 7 36.

**θαμβεῖν (*intr.* 9 5 β). θαμβεῖσθαι
3 11 β.

†θάμβος, τὸ 3 10.

θάνατος 2 24. 13 28. 23 29. 25 11. 25. 26 31.
28 18. 19 β. ἄχρι θανάτου *usque ad in-*
ternecionem 22 4.

θάπτειν 2 29. 5 6. 9. 10.

(**θαρρεῖν 26 1 β). θαρρεῖν 23 11 (θάρσει).

*θάρρος 28 15.

*θάσσον 27 13?

θανυάξειν *abs.* 2 7. 4 13. 13 12 β. 41 VT. *τι*
7 31. ἐπὶ τινι 3 12.

*θεά, ἡ μεγάλη 19 27.

θεᾶσθαι 1 11. 21 27. 22 9.

**θέατρον 19 29. 31.

**θεῖος : τὸ θεῖον 17 27 β. 29.

θέλειν 3 13 β. 4 31 β. 7 28 VT. (9 5 β). 10 21 β.
15 20 β. 29 β. 18 15 β. 21. 19 1 β. 24 27 α.

25 9 bis. (25 β). 26 5. *impf.* ἡθέλον 10 10.
14 13. 16 7 β (-αν). 19 33. *aor.* ἡθέλησα

7 39. 16 3. 11 2 β. 19 14 β. 20 3 β. 24 6. τί
θέλει (i. q. βούλεται) εἶναι 2 12. 5 24 v. l.

17 18. 20.

θέλημα (5 38 β. 39 β). 21 14. 22 14. θελήματα
iussa 13 22 VT.

θεμέλιον 16 26.

*θεομαχεῖν 23 9 v. l.

*θεομάχος 5 39.

θεός 12 22. 28 6. *ἡ θεός 19 37. θ. ἄγνω-
στος 17 23. ὁ δ. Ῥομφάν 7 43. θεοὶ 7

40 VT. 14 11. 19 26. *de unico Deo* 13.
2 11 *et passim.*

†Θεόφιλος 1 1.

θεραπεύεσθαι *pass.* 4 14. 5 16 α. 8 7. 17 25.
28 9.

*θέρην 28 3.

*Θεσσαλία 17 15 β.

**Θεσσαλονικεύς 20 4. 27 2 α.

**Θεσσαλονίκη 17 1. 11. 13.

*Θευδᾶς *falsus propheta* 5 36.

θεωρεῖν 3 16. 4 13 α. 9 7. 20 38. 25 24. c.
acc. et ptc. (4 14 β). 7 56. 8 13. 23. 10 11.

17 16. 28 6. ὥς c. *adi.* 17 22. ὅτι 19 26.
27 10. πόσις . . 21 20. *cf.* ἀνα-, παρα-.

**θηρίον 11 6. 28 4. 5.

θλίψις 7 10. 11. 8 1 β. 11 19. 13 50 β. 14 22.
20 23.

(θνήσκειν) τεθνηκέναι 14 19. 25 19. *cf.* ἀπο-.

**θηροποιεῖν 21 13 β. c. *acc.* (= ταράσσειν)
17 5. 21 13 β. θορυβεῖσθαι 20 10.

**θόρυβος 20 1. 21 34. 24 18.

**θηρηκεία *religio* 26 5.

θρίξ 27 34.

θρόνος 2 30. 7 49 VT.

**Θυάτειρα *Lydiae* 16 14.

θυγάτηρ 2 17 VT. 7 21. 21 9.

θύειν mactare 10 13. 11 7. sacrificare 14
13. 18. cf. ἐπι-.
*θυμομαχεῖν = ἀγρίεσθαι 12 20.
θυμός 19 28.
θύρα 3 2 (ᾠραία). 5 9. 19. 12 6. 13. 16 26. 27.
αἱ θύραι de una porta 5 23. 21 30. *θύρα
πίστεως 14 27. 15 4 v. l.
**θύρῃ fenestra 20 9.
θύσῃ 7 41. 42 VT.
Θωμᾶς apostolus 1 13.

I

Ἰακώβ 3 13. 7 8 bis. 12. 14. 15. 32 VT. 46.
Ἰακώβος Zebedaei fil. 1 13. 12 2. Alphaei
fil. 1 13. Frater Domini 12 17. 15 13. 21 18.
cf. 1 14.
ἰάσθαι 9 34. 10 38. 28 8. 27 VT. ἰᾶντο pass.
5 16 β.
†ἱάσῃς 4 23. 30.
**ἰάσων 17 5. 6. 7. 9.
ἰδιος 1 7. 25. 2 6. 8. (11 β.). 3 12. 4 32. 13 36. 19
1 β. 20 28. [24 24 α.]. 25 19. 28 30. οἱ ἱδιοὶ
4 23. 24 23. τὰ ἰδία 5 18 β. 14 18 β. 21 6.
κατ' ἰδίαν 23 19.
**ἰδιότης 4 13.
ἰδοῦ 1 10. 2 2 β. 5 25. 28. 7 56. 9 11. 10 17. 21.
30. 11 11. 12 7. 13 25. 46. 16 1. 20 22. 25.
27 24. ἰδοῦ includens praedicatum 5 9.
8 (27?). 36. 9 10. 10 19. 33 β. 13 11. οὐχ
ἰδοῦ (an οὐχ ἰδοῦ?) in interrog. 2 7 α.
ἱερέυς 4 1. 5 24 v. l. 6 7. 14 13. 19 14 β.
ἱερόν, τὸ 2 46. 3 1. 2 bis. 3. 8. 10. 4 1. 5 12 v. l.
20. 21. 24. 25. 42. 19 27. 21 26. 27. 28. 29. 30.
22 17. 24 6. 12. 18. 25 8. 26 21.
Ἱεροσόλυμα 1 4. 3 1. 14. 25. 11 2 β. (bis?). 27.
13 13. 15 4. 16 4. 18 21 β. 19 1 β. 21. 21 4.
15. 17. 25 1. 7. 9. 15. 20. 24. (25 β.). 26 4. 10. 20.
28 17. (21 β.).
*ἱερόβουλος 19 37.
Ἱεροσολήμ 1 8. 12 bis. 19. 2 5. 14. 42 v. l. 43
v. l. 4 5 α. (om. β.). 16. 5 16. 28. (τὴν) Ἱ. 6 7.
8 1 β. 26. 27. 9 2. 13. 21. 26. 28. 10 39. 11 2 α.
22. 12 25. 13 27. 31. 15 2 (bis β.). 20 16. 22.
21 11. 12. 13. 31 (ἀλη). 22 5. 17. 18. 23 11. 24
11. 25 3.
Ἱεσσαί pater Davidis 13 22 VT.
Ἰησοῦς 1 1. 11. 14 et passim.
Ἰησοῦς i. q. Iosua 7 45.
ἱκανός 8 11. 9 23. 43. 11 2 β. 24. 26. 12 12. 14 3.
21 α. 17 12 β. 18 13. 19 19. 26. 20 8. 37. 22 6.
27 7. 9. λαβεῖν τὸ ἱκανόν 17 9. (τὸ ἱ.
ποιεῖν 24 24 β.). ἐφ' ἱκανόν 20 11.
**Ἰκόνιον urbs Lycaoniae 13 51. 14 1. 19. 21.
16 2.
ἰκός 22 25.
ἱμάτιον 7 58. 9 39. 12 8. 14 14. 16 22. 18 6.
22 20. 23.
ἱματισμός 20 33.
ἵνα 5 15. 9 21. 12 17 β. 16 30. 17 15 α. 21 24.

22 5. 24. (23 15 β.). 24. (27 43 β.). 28 19 β. peri-
phr. pro inf. 8 19. 16 36. 19 4. (25 24 bis β.).
27 42. Ἴ. μὴ 2 25 VT. 4 17. 24 4. ἵνα τί
quem ad finem 4 25 VT. 5 3 v. l. 7 26.
*Ἰούππῃ opp. Iudaeae 9 36. 38. 42. 43. 10 5. 8.
23. 32. 11 5. 13.
Ἰουδαία 1 8. 2 9? (emend. Συρία) 8 1. 9 31.
10 37. 11 1. 29. 12 1 β. 19. 15 1. 21 10. 20 β?
[26 20]. 28 21.
Ἰουδαῖος 2 10 et passim. (γυνή) Ἰουδαία
16 1. 24 24. Ἰουδαῖοι τε καὶ Ἕλληνες
vid. Ἕλλην.
Ἰούδας (ὁ Ἰσκαριώτης) 1 16. 25. Ἱ. Ἰακώ-
βου apostolus 1 13. *Ἱ. ὁ Γαλιλαῖος se-
ditionis auctor 5 37. *Ἱ. Βαρσαββᾶς Chri-
stianus Hierosol. 15 22. 27. 32. 34 β. *Ἱ.
(Damascenus) 9 11.
*Ἰούλιος centurio 27 1. 3.
*Ἰούστος (Ἰωσήφ Βαρσαββᾶς Ἱ.) 1 23. *Τί-
τιος Ἱ. (Corinthius) 18 7.
*Ἰππεύς 23 23. 32.
Ἰσαάκ 1 13. 7 8 bis. 32 VT.
Ἰσος 11 17.
Ἰσραήλ: οἱ υἱοὶ Ἰσρ. 5 21. 7 23. 37. 9 15. 10 36.
ὁ λαὸς Ἰσρ. 4 10. 13 17 v. l. [24]. οἱ λαοὶ
Ἱ. 4 27. ὁ Ἱ. de populo 1 6. 4 8 β. 5 31.
13 23. 28 20. οἶκος Ἱ. 2 36. 7 42 VT.
**Ἰσραηλῆτης 2 22. 3 12. 5 35. 13 16. 21 28.
ἰστάνειν (= αἰ) 1 23. 4 7. 5 27 α. 6 6. 13. 22 30.
τινὶ τὴν ἀμαρτίαν (= stabilire) 7 60. ἱ.
ἡμέραν 17 31. στήναι 3 8 α. 11 β. 8 38.
10 30. 24 20. 26 16. ἐστηκέναι 1 11. 7 33
VT. 9 7 (εἰστήκεισαν). 26 6. 22. ἐστάναι
12 14. (27 30 β.). ἐστώς 4 14. 5 23. 25. 6 15 β.
7 55. 56. 16 9. 21 40. 22 25. 24 21. 25 10.
σταθῆναι = στήναι 2 14. 3 7 β. 5 20. 11 13.
17 22. 25 18. 27 21. cf. ἀνθ-, ἀν-, ἀπο-
καθ-, ἀφ-, δι-, ἔξαν-, ἔξ-, ἐφ-, καθ-,
κατεφ-, μεθ-, παρ-, περι-, συνεφ-.
ἰστίον 27 15 β.
ἰσχύειν absol. 19 20. κατὰ τιнос 19 16. c.
inf. = δύνασθαι 6 10. 15 10. 25 7. 27 16.
cf. ἐν-.
**Ἰταλία 18 2. 27 1. 6.
*Ἰταλικὴ σπεῖρα cohors Italica 10 1.
Ἰωάννης (ὁ βαπτιστής) 1 5. 22. 10 37. 11 16.
13 24. 25. 18 25. 19 3. 4. (Apostolus:) 1 13.
3 1. 3. 4. 11. 4 13. 15 β. 19. 8 14. 12 2. Ἱ.
Μάρκος 12 12. 25. 13 5. 13. 15 37. Ἱ. sa-
cerdos summus 4 6 l. falsa (Ἰωνάθας D).
*Ἰωήλ propheta [2 16].
Ἰωνάθας sacerdos summus 4 6 (v. l. Ἰωάν-
νης).
**Ἰωσήφ (Iacobi fil.) 7 9. 13. 14. 18. — *Ἱ.
(s. Ἰωσῆς) Βαρναβᾶς 4 36. *Ἱ. (v. l. Ἰω-
σῆς) Βαρσαββᾶς Ἰούστος Christianus Hie-
rosol. 1 23.

K

καθαίρειν: 13 19. 29. pass. 19 27.

*καθάπτειν c. gen. 283.
καθαρίζειν 10 15. 11 9. 15 9.
καθαρός 18 6. ἀπό τινος 20 26.
καθέξασθαι 3 10 v. 1. 6 15. 20 9.
†καθεξῆς 3 24. 11 4. 18 23.
**καθήκειν = προσήκειν 22 23.
*καθημερινός 6 1.
καθησθαι 2 2. 3 10. 6 15 v. 1. 8 28. 14 8. 20 9
v. 1. καθῆ 23 3. κάθον 2 34 VT. cf. συγ-
†καθιέναι: ptc. pass. καθιέμενος 10 11. 11 5.
καθῆκαν 9 25.
καθίζειν trans. 2 30. intr. 2 3. 8 31. 12 21.
13 14. 16 13. 18 11. 25 6. 17. cf. ἀνα-
καθιστάειν (= -αι) 6 3. = *aliquo con-
ducere 17 15 (καθιστάνοντες). c. duplici
acc. 7 10. 27 VT. 35 VT. cf. ἀπο-
*καθόλου 4 18 (v. 1. τὸ κ.).
†καθόλου prout 2 45 α. 4 35. propterea quod
2 24. 17 31.
καθώς quemadmodum 2 4. 22. 7 42. 44. 48.
10 47 v. 1. 15 2 β. 8. 14. 15. 17 11 β. 22 3. prout
7 17. 11 29.
καί in principio apodosis 1 10. 10 17 v. 1. καί —
καί 2 33 β. 36. 5 32. (9 19 β.). 22 20. 26 29. καί
.. δὲ 2 44. 3 24. 22 29. καί αὐτός vid. αὐτός.
καί in comparatione: ὡς — καί 7 51. ὡς καί
10 26 β. 47. 11 17. 13 33. 17 28. 22 5. 25 10.
ὥστε καί 3 17. 11 15. καθώς καί 10 47
v. 1. 15 8. ἢ (quam) καὶ 20 18 β. — ὁ καί
qui et vocabatur (1 23 β.). 13 9. (15 37 β.). ὃς
καί 1 3. 5 β. 11. 7 45. 10 39. 11 30. 13 4. 22.
18 2 β. 20 6 β. 22 5. 23 14 β. 21 β. 24 6 bis.
15. 26 10. 27 23. 28 10. διὰ καί 10 29.
13 35. 24 26. ὁποῖος καί 26 29. — Crasis:
κἀγὼ 10 26 β. 22 13. 19. 26 29. κἀμοί 8 19.
10 28. κἀκεῖ 14 7. (8 β.). 17 13 α. 22 10. 25 20.
17 6. κἀκεῖθεν 7 4. 13 21. 14 26. 16 12.
17 1 β. 20 15. 21 1. 17 β. 27 4. 28 15. κἀ-
κεῖνος 5 37. 15 11. 18 19 α. κἀν vel 5 15.
— conf. ἄλλὰ (καί), (καί) γάρ, δὲ (καί),
τε — καί, ἔτι δὲ καί, (καί)τοι, καί γε, (καί)
οὕτως.
Καίῳφας 4 6.
καίγε quin etiam 2 18 VT. et quidem 14 17 β.
17 27 α.
καινός 17 19. καινότερον 17 21.
καιρός 7 20. 12 1. 19 23. 24 25. καιροί 1 7.
3 19. 17 26. καρποφόροι 14 17. ἄχρι και-
ροῦ 13 11.
Καῖσαρ 11 28 v. 1. 17 7. 25 8. 10. 11. 12 bis. 21
(bis β.). (25 β.). 26 32. 27 24. 28 19.
*Καισαρεία Palaestina 8 40. 9 30. 10 1. 24.
25 β. 11 11. 12 19. 18 22. 21 8. 16. 23 23. 24 β.
33. 25 1. 4. 6. 13. (24 β.).
**καίτοι(γε), quoniam 14 17. 17 27 v. 1.
**κακία 8 22.
**κακολογεῖν 19 9.
κακός 23 9. κακά 8 24 β. κακὸν πάσχειν
28 5. πρόσσειν 16 28. κακά ποιεῖν τινι
9 13. κακῶς λέγειν τινι 23 5 VT.

**κακοῦν vexare 7 6 VT. 19. 12 1. 18 10. exa-
cerbare 14 2.
*κάκωσις 7 34 VT.
καλεῖν vocare 4 18 α. pass. 24 2. appellare
14 12. pass. 1 19. 28 1. ὁ καλούμενος ...
1 12. 23. 3 11. 7 58. 8 10. 9 11. 10 1. 13 1. 6 β.
(14 6 β.) 15 22. 37. 27 8. 14. cf. ἐγ-, εἰς-, ἐ-
πι-, μετα-, παρα-, προσ-, συγ-
*Καλοὶ λιμένες portus Cretae 27 8.
καλός: καλῶς 10 33. 28 25 (cf. εἶδ.). κάλλιον
pro κάλλιστα 25 10.
**καμύνειν τοὺς ὀφθαλμούς conivere 28 27
VT.
*Κανδάκη regina Aethiopiae 8 27.
**καπνός 2 19 α VT.
**Καππαδοκία 2 9.
καρδία de vi vitali 14 17. animus 2 26 VT.
37. 46. 5 3. 7 39. 51. 54. 8 21. 22. 11 23. 15 9.
21 13. τίθεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ τι (β c.
inf.) 5 4. ἀναβαίνει ἐπὶ τὴν καρδίαν 7 23.
ἐξ ὅλης τῆς καρδίας 8 37 β. κατὰ τὴν
καρδίαν 13 22 VT. κ. καὶ ψυχὴ μία 4 32.
καρδία de intelligentia facultate 16 14.
28 27 bis VT.
*καρδιογενήσεως 1 24. 15 8.
καρπὸς τῆς ὁσπίας 2 30 (κοιλίας β?).
*καρποφόροι καιροί 14 17.
κατὰ c. gen. 4 26 bis VT. 6 13 (bis β.). 14 2
(bis β?). 16 22. 39 β. 19 16. 21 23. 24 1. 25 2.
3. 15. 27. 27 14. καθ' ὅλης τῆς .. per to-
tam 9 31. 42. 10 37. 13 43 β. 49. cf. καθόλου.
c. accus. 3 17. 7 44. 13 1. 23. 23 31. 24 14.
25 14. 26 5. (27 15 β.). κατὰ ἀκροβέναν 22 3.
κ. τὸ αὐτὸ similiter 14 1. κ. τὴν βουλήν
19 1 β. κ. τὸ εἰσθός 17 2. κατ' ἐξοχὴν
25 23. κατ' ἰδίαν 23 19. κ. τὴν καρδίαν
13 22 VT. κ. κράτος 19 20. λόγον 18 14.
κ. τὸν νόμον 22 12. 23 3. 24 6. κ. πάντα
3 22 VT. 17 22. (τὸ) κ. σάρκα 2 30 v. 1.
καθ' ὃν τρόπον 15 11. 27 25. καθ' ἑαν-
τόν solus 28 16. ὁ καθ' ὅμεις = ὁ ὅμει-
τερος 16 39 β. 17 28. 18 15. 24 22. — κατὰ
de loco 5 15. 81. (4 β?) 11 1 α. 15 23. 24 5 α.
12. 27 2 α. 29. = apud, inter 21 21. 24 14.
26 3. secundum, circa 2 10. 16 7. 27 5. 7
bis. versus 8 26. 27 12 bis. κατ' οἶκον 2
46 α. 5 42. κατὰ (τοὺς) οἴκους 2 46 β. 8 3.
20 20. κ. τὴν ὁδὸν 8 36. 25 3. 26 13. κ.
πρόσωπον 3 13. 16 9 β. 25 16. — κατὰ de
tempore 8 26. 12 1. 16 25. 19 23. 27 27. —
κατὰ sensu distributivo 13 27. 14 23. 15 21
bis. 36. 18 4. 20 23. 22 19. 26 11. καθ' ἓν
ἐκαστον unum quodque 21 19. καθ' ἡ-
μέραν 2 45 β. 46 α. 47. 3 2. 16 5. 17 11. 28 β.
19 9. κατὰ πᾶσαν ἡμέραν 17 17.
καταβαίνειν 7 15. 34 VT. 8 15. 26. 38. 10 11. 20.
21. 11 5. 12 23 β. 13 4 β. 14 11. 25. 16 8.
18 22. 20 10. 23 10. 24 1. 22. 25 6. 7. (23 β.).
βαθμοὺς 12 10 β. cf. συγ-
καταβιβάζειν 19 33.

- *καταβοᾶν 18 13 β.
 *καταγγελέως 17 18.
 **καταγγέλλειν 3 24. 4 2. 13 5. 38. 15 36. 16 17. 21. 17 3. 13. 23. 26 23. cf. προ-.
 κατὰνιν 9 30. 22 30. 23 15. 20. 28. pass. 21 3 v.l. 27 3. 28 12.
 *καταδύειν 25 15.
 **καταδυναστεύσθαι pass. 10 38.
 κατακαίειν 19 19.
 κατακείσθαι 9 33. 28 8.
 κατακλείειν 26 10.
 *κατακληρονομεῖν 13 19.
 †κατακολουθεῖν τι 16 17.
 **κατακυριεύειν τινός 19 16.
 **καταλαμβάνεσθαι intellegere 4 13. 10 34. 25 25.
 καταλείπειν 6 2. (καταλείψαντας). 18 19 α. 21 3. 24 27 α. pass. 25 14. cf. ἐγ-.
 **καταλλάσσεσθαι τινι 12 22 β.
 *κατάλοιπος 15 17 VT.
 καταλνειν 5 38 (pass.). 6 14. c. acc. personae 5 39. pass. 5 36 β?
 *καταμένειν 1 13.
 κατανοεῖν 7 31. 32. 11 6. 27 39.
 **καταντᾶν 11 2 β. 13 51 β. 16 1. 18 19. 24. 20 15. 21 7. 25 13. 27 12. 28 13. κ. εἰς τι metaph. 26 7.
 *κατανύσσειν 2 37 (κατενύγησαν).
 καταξιόυν c. inf. 5 41.
 **καταπαύειν τινὰ τοῦ μὴ 14 18 α.
 **κατάπανσις 7 49 VT.
 *καταπίπτειν 26 14. 28 6.
 †καταπονεῖσθαι pass. 7 24.
 *καταριθμεῖσθαι pass. 1 17.
 *κατασεῖν τῇ χειρὶ 12 17. 13 16. 21 40. τὴν χεῖρα 19 33.
 **κατασκάπτειν 15 16 VT. v. l.
 κατασηνοῦν 2 26 VT.
 *κατασοφίζεσθαι med. 7 19 (VT.).
 *καταστέλλειν 19 35. 36.
 **καταστρέφειν evertre 15 16 VT (pass.).
 *κατάσχεσις occupatio, possessio 7 5. 45. 13 33 β VT. impeditio 20 16 β.
 **κατατιθέναι: χάριν (χαρίτας) τινὲ κατατίθεσθαι 24 27 α. 25 9.
 *κατατρέχειν: *δραμεῖν 21 32.
 *καταφέρειν αἰτίωματα 25 7. -ενεργεῖν ψηφον c. gen. 26 10. καταφέρεσθαι ὕπνω obdormiscere 20 9. κατενεχθεὶς degravatus 20 9.
 **καταφεύγειν 14 6 α.
 καταφιλεῖν 20 37.
 *καταφρονητής 13 41 VT.
 *καταφωνεῖν (περὶ) τινος 22 24 β.
 *κατείδωλος 17 16.
 κατέχεσθαι 8 5. 9 32. 11 27. 12 19. 13 4 α. 15 1. 30. 17 1 β. 18 5. 22 α. 19 1 α. 20 13 β? 21 3. 10. 27 5 (-ἤλθμεν).
 *κατεφίστασθαι τινι 18 12 α.
 κατέχειν (sc. τὴν ναῦν) 27 40. pass. ὕπνω 20 9 β?
- κατηγορεῖν τινος 24 2. 8. 13. 19. 25 5. 11. (24 β.) 28 19. pass. 22 30. 25 16.
 **κατήγορος 23 30. 35. 24 8. 25 16. 18.
 κατηχεῖσθαι τι pass. 18 25. περὶ τινός τι 21 24. ὅτι 21 21.
 κατοικεῖν 1 19. 20 VT. 2 5. 9. 14. 4 16. 7 2. 4 bis. 48. 9 22. 32. 35. 13 27. 17 24. 26. 18 2 β. 19 10. 17. κατοικῶν ἐν pleonast. 11 29.
 *κατοικία 17 26.
 *κατόρθωμα 24 3.
 κᾶτω 2 19 VT. 20 9.
 *Καῦδα insula 27 16.
 **Κερχεαί portus Corinthi 18 18.
 **κείρειν 8 32 VT. med. 18 18.
 κελεύειν c. inf. act. 1 2 β? 4 15 α. 5 34. 8 38. 16 22. 22 30. 23 10. 23 β. 24 8. 27 43. c. inf. pass. 4 15 β. 12 19. 21 33. 34. 22 24. 23 3. 35. 25 6. 17. 21. 23 β. abs. 25 23 α.
 κενός 4 25 VT.
 **κέντρον: πρὸς κέντρα λακτίζειν 9 5 β? 26 14.
 κερδαίνειν facere compendii 27 21 (κερδῆσαι).
 **κεφάλαιον summa pecuniae 22 28.
 κεφαλή 18 6. 18. 21 24. 27 34. κ. γωνίας 4 11. κ. = caput (urbs) 16 12 v. l.
 κηρύσσειν 1 2 β. 8 5. 9 20. 10 37. 42. 15 21. 16 4 β. 17 15 β. 19 13. 14 β. 20 25. 27 β. 28 31. cf. προ-.
 **Κιλίκια 6 9. 15 23. 41. 21 39. 22 3. 23 34 α. 27 5 α. (*Κιλίκιος (κόλπος) 27 5 β.)
 *Κίλιξ 23 34 β.
 κινδυνεύειν c. inf. 19 27. 40.
 **κινεῖν στάσεις 24 5. pass. 14 7 β. 17 28. 21 30. cf. συγ-.
 *Κίς Sauli pater 13 21.
 κλαίειν 8 24 β. 9 39. 21 13.
 κλᾶν (ἄρτον) 2 46. 20 7. 11. 27 35.
 †κλάσις τοῦ ἄρτου 2 42.
 (*Κλαῖδη 27 16 v. l.)
 *Κλαῖδιος imperator 11 28. 18 2. *Κλ. Δυσίας tribunus 23 26. cf. Δυσίας.
 κλανθμός 20 37.
 κλείειν 5 23 (pass.) 21 30 (it.). cf. κατα-.
 κληρονομία 7 5. 13 33 β VT. 20 32.
 κλήρος 1 17. 25 sq. 8 21. 26 18.
 *κλινάριον 5 15.
 *Κνίδος 27 7.
 κοιλία: ἐκ κοιλίας μητρός 3 2. 14 8 β. [α].
 ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας 2 30 β?
 κοιμᾶσθαι dormire 12 6. mori 7 60. 13 36.
 κοινός communis 2 44. 4 32. profanus 10 14. 28. 11 8.
 κοινοῦν profanum putare 10 15. 11 9. 21 28.
 **κοινωνία 2 42.
 *κοιτών = δωμάτιον 12 20.
 **κολάζεσθαι (med.) 4 21.
 κολλᾶσθαι τινι 5 13. 8 29. 9 26. 10 28. 14 4 β. 17 34 α.
 κόλπος 27 39. (κ. Κιλίκιος 27 5 β.)
 *κολυμβᾶν natare 27 43. cf. ἐκ-.

*κολωνία 16 12.
 **κοιῶν 23 3.
 κοινορτός 13 51. 22 23.
 *κοπιετός 8 2.
 κοπιᾶν laborare 20 35.
 κόπτειν *fatigare 24 4. cf. ἀπο-, ἐγ-.
 **κορενύναι 27 33 (κορεσθέντες c. gen.).
 **Κόρινθος 18 1. 27 β. 19 1 α. **Κορίνθιος 18 8. 27 β.
 *Κορήλιος centurio 10 1. 3. etc.
 κόσμος mundus 17 24. (28 31 β.) = homines 247 β?
 *κουφίζειν 27 38.
 **κράβατ(τ)ον 5 15. 9 33.
 κράζειν 7 57. 60. 14 15. 16 17. 22 β. 19 28. 32. 34. 21 28. 36. 23 6. ἐκείκρξα 24 21. cf. ἐπι-.
 κρατεῖν τῆς προθέσεως (compotem fieri) 27 13.
 τινα (tenere, retinere) 3 11. comprehendere (43 β). 24 6. κρατεῖσθαι teneri 2 24.
 †κρατίστος 23 26. 24 3. 26 25.
 κράτος: *κατά κρ. vi magna 19 20.
 κραυγάζειν 22 23.
 †κραυγή 23 9.
 (κρεμανύναι) 5 30 (κρεμάσαντες). κρέμασθαι 23 4.
 **Κρήτες 2 11.
 **Κρήτη 27 7. 12. 13. 21.
 κρίμα 24 25.
 κρίνειν discernere si 4 19. censere c. inf. 15 19. c. acc. et inf. 16 15. c. dupl. acc. (4 32 β). 13 46. pass. c. nom. 26 8. constituere alqd 16 4 (pass.). c. inf. 20 16. 25 25 α. c. acc. et inf. 21 25. τοῦ c. acc. et inf. 27 1 α (pass.). iudicare τινα 3 13 α (c. inf.). 7 7 VT. 13 (27 scr. ἀνα-). 28 β. 17 31. 23 3. 24 6. (25 21 β). pass. in ius vocari 25 10. 20. (25 β). 26 6. (28 31 β). περί 23 6. [25 20]. ἐπί τινας 15 2 β. 24 21. 25 9. cf. ἀνα-, ἀπο-, δια-.
 κρίσις 3 13 β. 8 33 VT.
 †Κρίσπος Corinthius, ἀρχισυνάγωγος 18 8.
 κριτής 10 42. 18 15. 24 10. κριταί Iudaeorum 13 20.
 κρούειν 12 13. 16.
 κρύπτειν 7 24 v. l.
 κτᾶσθαι 1 18. 8 20. 22 28.
 **κτῆμα 2 45. 5 1.
 κτήνος, τὸ 23 24.
 *κτῆτωρ 4 34.
 **κυβερνήτης 27 11.
 κυκλοῦν τινα 14 20.
 *κῦμα 27 41.
 *Κύπριος 4 36. 11 20. 21 16.
 *Κύπρος 11 19. 13 4. 15 39. 21 3. 27 4.
 Κυρηναῖος 6 9. 11 20. 13 1.
 *Κυρήνη 2 10.
 κύριος dominus 16 16. 19. de imperatore 25 26. κύριε, κύριοι appellatio honoraria 9 5. 10 4. 14. 11 8. 16 30. 22 8. 26 15. κύριος de Messia 2 34 VT. 36. de deo et

Iesu 16. 21. 24. 2 21 et passim. κ. πάντων 10 36. οὐρανοῦ καὶ γῆς 17 24.
 κολύειν τι negare 10 47 (τοῦ μὴ .). im-
 pedire: τινα 11 17 α. τινα τινος 27 43 α.
 τινα c. inf. 24 23. pass. 16 6. 17 15 β. τινα
 τοῦ μὴ c. inf. 11 17 β. τι c. inf. 27 43 β.
 abs. 19 30 β. τί κολύει c. acc. et inf. 8 36.
 κόμη (8 4 β). 25. 21 16 β.
 *Κῶς insula 21 1.

A

λαγχάνειν τὸν κλῆρον 1 17.
 **λάθρα 16 37.
 *λακεῖν 1 18.
 *λακτίζειν πρὸς κέντρα 9 5 β? 26 14.
 λαλεῖν loqui 2 7. 3 21. 22 VT. 24. 4 1. 17. 20. 31 β. 5 20. 40. 6 10. 11. 13. 7 32 β. 38. 44. 8 26. 9 6 (pass.). 27. 29. 10 6 β? 7. 32 β. 44. 11 14. 15. 20. 13 42 (pass.). 45 (pass.). 14 1. 9. 16 13. 14 (pass.). 17 19 (it.). 18 9. 25. 20 30. 21 37 β. 39. 22 9. 10 (pass.). 23 7. 9. 18. 26 14. 22. 26. 31. 27 25 (pass.). 28 21. 25. ὅτι 2 31. 7 6. (μετὰ τινος 9 7 β.). γλώσσαις 2 4. 6 β. 11. 10 46. 19 6. διαλέκτω 2 6. τὸν λόγον 4 29. 31. 8 25. 11 19. 13 46 (pass.). 14 25. 16 6. 32. cf. ἀπο-, ἐκ-, προσ-.
 λαμβάνειν 15 β. 8. (λήμψεσθε). 20 VT. 25. 2 23 v. l. 33. 38. (λήμψεσθε). 3 3 α. 5. 7 53. 8 15. 17 19. 9 19. 25. 10 43. 47. 15 14. 16 3 24. 17 15. 19 2 (bis β). 20 24. 35. 23 24 β. 24 27. 25 16. (26 1 β). 10. 18. 27 35. θάρσος 28 15. τὸ ἱκανὸν 17 9. cf. ἀνα-, ἀντι-, ἐπι-, κατα-, μετα-, παρα-, προσ-, συλ-, ὑπο-.
 **λαμπάς lucerna 20 8.
 λάμπειν 12 7 α. cf. ἐπι-, περι-.
 λαμπρός 10 11 β. 30. 11 5 β.
 *λαμπρότης 26 13.
 λανθάνειν τινα 26 26.
 λαός de populo Israelitarum 2 47 α. 3 9. 11 α. 12 α. 23 VT. 4 1. 2. 8. 10. 17. 21. 5 12. 13. 20. 25. 26. (28 β). 34. 6 8. 12. 7 17. 34 VT. 10 2. 41. 42. 12 4. 11. 13 15. 17 bis. 24. 31. 19 4. 21 28. 30. 35 β. 36. 39. 40. 23 5 VT. 26 17. 23. 28 17. 26 VT. 27 VT. de Christianis 15 14. 18 10.
 λαός = multitudo 5 37. λαοί 4 25 VT. 27.
 *Λασαία opp. Cretae 27 8.
 λατρεύειν 7 7 VT. 42. 24 14. 26 7. 27 23.
 λέγειν 1 2. 2 12. 13. 17 VT. 25. 34 α. 3 25. 4 32 α. 5 28 β. 36. 6 11. 13. 14. 7 48. 8 9. 10. 19 α. 34. 9 4. (17 β). 21. 10 26. 11 7. 16. 12 7. 8. 15. 13 15 bis. 25. 35. 14 11. 18. 19 bis β. 15 5. 16 20 β. 35. 17 7. 18 bis. 19 α. 21. 18 13 α. 19 4. 13. 26. 21 11. 23. 25 β. 37 α. 22 7. 18. 23 8. 30. 24 10. 25 20. (25 β). 26 1. 14. 22. 27 10. 24. 28 4. 6. 17. (31 β). — pass. 8 6. 9 36. 13 45 v. l. 27 11. 28 24. ὁ λεγόμενος . . 3 2. 6 9. — λέγειν c. inf. iubere, postulare 15 2 β. 24 v. l. 38 β. 21 4. 21. ἔνα 19 4. (25 24 β). λέγειν c. dupl. acc. 10 28. 22 26 β. (28 β). 24

14. *κακῶς τινα* 23 5 VT. λέγει ὁ κύριος, θεός in parenth. 2 17 VT. 7 49 β. VT. 15 17 VT. λέγω ὑμῖν extra constr. 5 38. λέγε μοι 22 27. σοὶ λέγω ap. imperat. 14 10 β. ptc. λέγων (-οντες) post verba dicendi 1 6. 2 7. 12. 13 β. 40. 3 25. 4 16. 5 23. 28 α. 8 26. 11 3. 4. 18. 15 13. 38 β. 16 15. 17. 28. 39 β. 19 14 β. 28. 20 23. 21 40. 22 22. 26. 23 9. [12]. (14 β?) 24 2. 25 14. 26 31. 27 10. 33. 28 17 β? 26. βοῶν καὶ λ. sim. 7 59. 8 19 β. 14 15. 16 9. 17 6 β. 19 β. 18 13 β. (23 27 β?) — cf. ἀντι-, δια-, ἐκ-, ἐπι-, παρα-.
- **λειτουργεῖν de precibus 13 2.
- *λεπίς 9 18.
- Λευίτης* 4 36.
- λευκός* 1 10.
- *Λιβερτίνος 6 9.
- *Λιβύη ἡ κατὰ Κυρήνην 2 10.
- *λιθάξαι 5 26. 14 19.
- λιθοβολεῖν* 7 58. 59. 14 5.
- λίθος* 4 11. 17 29.
- *λιμήν 27 12 bis. cf. *Καλοὶ λιμένες*.
- λιμός*, ἡ 7 11. 11 28.
- *λίψ *Africus* 27 12 α.
- λογίζεσθαι* pass. (εἰς οὐθέν) 19 27.
- *λόγιον 7 38 (de effatis Dei).
- *λόγιος eloquens 18 21.
- λόγος* 1 1. 2 22. 40. 41. 4 4. 5 5. 24. 6 5. 7 29. 9 22 β. 10 44. 14 12 α. 15 15. 24. 16 36. 18 5. 6 β. 15. 20 2. 7. 38. 22 22. de fama 11 22. 13 43 β. causa 15 6. 19 38. ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις 7 22. διὰ λόγον 15 27. 32. λόγον ποιεῖσθαι 1 1. 11 2 β. 13 45 β. ἔχειν (v. l. ποιεῖσθαι) τινος 20 24. λόγον ἀποδοῦναι τινος 19 40. κατὰ λόγον i. q. εὐλόγος 18 14. τίνι λόγῳ 10 29. — λόγος παρακλήσεως πρὸς τινα 13 15. εὐαγγελίον 15 7. σωτηρίας 13 26. χάριτος 14 3. 20 32. ὁ λ. τοῦ θεοῦ 4 29. 31. 6 2. 4. 7. 8 14. 11 1. 12 24. 13 5. 7. [43 β]. 46. 48. 14 4 β. 16 32. 17 13. 18 11. cf. 10 36. τοῦ κυρίου 8 25. 13 44 α. 49. 15 35. 36. 19 10. 20 α. οἱ λόγοι τοῦ κ. 20 35. ὁ λ. emphat. 8 4. 21. 11 19. 14 25. 16 6. 17 11. 15 β. (24 24 β).
- *λοιδορεῖν τινα 23 4.
- λοιμός pestis*, *de homine 24 5.
- λοιπός* 2 37 α. 5 13. 16 30 β. 17 9. 27 44. 28 9. *λοιπόν iam* 27 20.
- λοῦειν* 9 37. 16 33. cf. ἀπο-.
- **Λούκιος Κυρηναῖος* 13 1.
- *Λύδδα 9 32. (accus. *Λύδδα*) 35 (it.). 38 (gen. *Λύδδας*).
- *Λυδία 16 14. 40.
- λύειν* 2 24. 7 33 VT. 13 25. 43. 22 29 β. 30 α. 24 26 v. l. pass. 27 41. cf. ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐπι-, κατα-, παρα-.
- *Λυκαονία 14 6. *Λυκαονιστί 14 11.
- *Λυκία 27 5.
- λύκος* 20 29.
- *λυμαίνεσθαι = *κακοῦν* 8 3.
- *Λυσίας (*Κλαύδιος Α.*) *tribunus* 23 26. 24 7. 22. cf. 21 31.
- *Λύστρα, ἡ *Lycaoniae* 14 6. 21. 16 1. **τὰ Λύστρα 14 7 β. 8 α. 16 2.
- λυτρωθῆναι* ἐκ *liberare* 28 19 β.
- *λυτρωτής 7 35.
- M
- *μαγεία 8 11.
- *μαγεύειν 8 9.
- *μάγος 13 6. 8.
- *Μαδιάμ 7 29.
- *μαθητεύειν τινά 14 21.
- μαθητής* 1 15. 6 1. 2. 7. 9 1. 10. 19. 25. 26 bis. 38. 11 26. 29. 13 52. 14 20. 22. 28. 15 10. 16 1. 18 23. 27. 19 1. 9. 30. 20 1. 30. 21 4. 16 bis.
- *μαθήτρια 9 36.
- *μαίνεσθαι 12 15. 26 24 α. 25. *μανῆναι* vel *μεμνηνέαι* 26 24 bis β. cf. ἐμ-.
- μακάριος* 26 2. *μακάριον* *μᾶλλον* 20 35. —
- **Μακεδονία 16 9. 10 α. β. 12. 18 5. 19 21. 22. 20 1. 3. **Μακεδόν 16 9. 19 29. 27 2.
- μακρὰν* 17 27. 22 21. εἰς *μακράν* *metaph.* (*gentes*) 2 39.
- *μακροθύμως 26 3.
- μᾶλλον* 4 19. 5 14. 29 α. 9 22. 22 2. 27 11. *μακάριον* *μᾶλλον* pro comparat. 20 35. **μάλιστα 17 27 β. 20 38. 25 26. 26 3. (27 43 β).
- *Μαναήν propheta Antiochensis 13 1.
- *μανθάνειν 23 27 α.
- *μανία 26 24.
- *μαντεύεσθαι 16 16.
- Μαριάμ* mater Iesu 1 14. *Μαρία mater Iohannis Marci 12 12.
- *Μάρκος (*Ἰωάννης Μ.*) 12 12. 25. 15 37. 39. cf. *Ἰωάννης*.
- μαρτυρεῖν* 23 11. 26 5. c. dat. 10 43. 13 22. 14 3. 15 8. 22 5. pass. 6 3. 10 22. 16 2. 22 12.
- *μαρτύρεσθαι 20 26. 26 22. cf. δια-.
- μαρτυρία* 22 18.
- μαρτύριον testimonium* 4 33. ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου 7 44.
- μάρτυς* 1 8. 22. 2 32. 3 15. 5 32. 7 58. 10 39. 41. 13 31. 22 15. 20. 26 16. *μάρτυρες* *ψευδεῖς* 6 13.
- *μαστίζειν 22 25.
- μάστιξ* 22 24.
- *μάταιος 14 15.
- Ματθαῖος* 1 13.
- *Ματθίας 1 23. 26.
- μάχαιρα* 12 2. 16 27.
- *μάχεσθαι 7 26 α. cf. δια-.
- μεγαλεῖα*, τὰ 2 11.
- μεγαλειότης* 19 27.
- μεγαλύνειν* 5 13. 10 46. 19 17.
- *μέγας 20 VT. 4 33 bis. 5 5. 11. 6 8. 7 11. 8 1. 2. 8 β. [9]. 10. [13]. 10 11 α. 11 5 α. 28. 13 50 β. 15 3. 16 26. 19 8 β. 27. 28. 34 bis. 35.

- 23 9 α. φωνή μεγάλη 7 57. 60. 8 7. 16 28. μεγ. τῇ φ. 14 10. 26 24. μικρὸν τε καὶ μεγάλον 26 22. ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου 8 10. ἐν μεγάλῳ difficile 26 29. **μεγάλως 15 4 β.
- *μεθεορμηγνέσθαι pass. 4 36. 13 6 β? 8 α. μεθιστάνειν (= -αι) 13 22. 19 26. *μεθύειν 2 15. μέλει τινι οὐδὲν 18 17. *μελετᾶν 4 25 VT. (κενά).
- *Μελίτη 28 1. μέλλειν c. inf. praes. 1 5 β bis. 3 3. 5 35. 12 6 (ἤμελλεν). 13 34. 16 27 (ἤμελλεν). 17 31 α. 18 14. 19 27. 20 3 α. 4 β. 7. 13 bis. 38. 21 27 α. 37. 22 26. 29. 23 3. 15. 20. 27. 25 4. 26 2. 22. 23. 27 2. 30. 33 (ἤμελλεν). 28 6. 31 β. c. inf. aor. 12 6 v. l. *c. inf. fut. (ἔσεσθαι) 11 28. 23 30. 24 15. 27 10. ὁ μέλλων absol. 24 25. *μέλλειν cunctari 22 16.
- μὲν — δὲ 15. 3 17 β. 22. 5 23 v. l. 9 7. 11 16. 13 29 β. 36. 18 14—15. 19 15. 21 39. 22 9. [23 8]. 25 11. 27 41. μὲν οὖν — δὲ 8 4. 9 31. 12 5. 14 3. 16 5. 17 9 β. 14 β. 19 38. [25 11]. ὁ μὲν — ὁ δὲ sim. 14 4. 17 32. 27 44. 28 5—6. 24. τινὲς μὲν — τινὲς δὲ 17 12 β. μὲν sine oppositione 1 1. 3 13. 21. 4 16. 27 21. 28 22. it. μὲν οὖν 1 6. 18. 2 41. 5 41. 8 25. 11 2 β. 19. 13 4. 15 3. 30. 17 12 α. 17. 30. 19 9 β. 32. 23 18. 22. 31. 26 4. 9. 25 4.
- μένειν 5 4 bis. 8 1 β. 9 43. 15 2 β. 16 15. 18 3. 20. 20 15 β. 21 7. 8. 27 31. 41. 28 16. 30. *τινά 20 5. 23. cf. ἔμ-, ἐπι-, κατα-, περι-, προσ-, ὑπο-. μερῶς 8 21. 16 12. μέρος 5 2. 23 6. 9. = res 19 27. τὰ μέρη regiones 2 10. 7 43. 19 1. 20 2.
- *μεσημβρία 8 26. 22 6. μεσονύκτιον 16 25 α. 20 7. *Μεσοποταμία 2 9. 7 2. μέσος 1 18. 26 13. ἐν μέσῳ = ἐν 1 15. 2 22. 6 15 β. 17 21. ἐν τῷ μέσῳ ἱστάνειν 4 7. ἐν μέσον 17 33. 23 10. μέσον τῆς νυκτός 16 25 β. 27 27.
- *μεστοῦσθαι 2 13 (μεμεστοωμένοι). μετὰ c. genit. 1 4 β. 26. 2 28 VT. 7 45. (9 7 β.) 19. (20 β.) 28. 39. 10 41 β. 13 17. 14 23. 27. 15 4. 33. 35. 16 39 β. 17 11. 18 12 β. 20 19. 24 v. l. 31. 24 1. 3. 18 bis. 25 12. 23. (25 β.) 26 12. 27 10. 24 β. παραρησίας 2 29. 4 29. 31. 6 10 β. 9 20 μ. 16 4 β. 28 31. βίας 5 26. 24 7. εἶναι (γενέσθαι) μετὰ τινος 7 9. 38. 9 19. 39. 10 38. 11 21. 18 10. 20 13. 34. — c. accus. 1 5. 5 37. 7 5. 10 37. 40 v. l. 12 4. 13 15. 25. 15 36. 17 19 β. 19 4. 20 6. 29. 21 15. 24 1. 24. 25 1. 27 14. 28 11. 13. 17. μ. ταῦτα 2 17 VT. v. l. 7 7 VT. 30 β. 13 20. 15 16. 18 1 α. (27 5 β.) μετὰ τὸ c. inf. 1 3. 7 4 α. 10 41. 15 13. 19 21. 20 1.
- μεταβαίνειν 18 7. *μεταβάλλεσθαι med. 28 6. **μετάγεσθαι pass. 7 16. *μετακαλεῖσθαι τινα (= μεταπέμπεσθαι) 7 14. 10 32. 20 17. 24 25. **μεταλαμβάνειν τροφῆς 2 46. 27 33. 34. καιρόν 24 25. μετανοεῖν 2 38. 3 19. 8 22. 17 30. 26 20. μετάνοια 5 31. 11 18. 13 24. 19 4. 26 20. ἡ εἰς τὸν θεὸν μετάνοια 20 21. μεταξὺ c. genit. 12 6. 15 9. *adv. = ἐξῆς 13 42. 23 24 β.
- *μεταπέμπεσθαι τινα 10 5. 22. 29. 11 13. 20 1. 24 24. 26. 25 3. pass. μεταπεμφθεῖς 10 29. **μεταστρέφεσθαι 2 20 VT. **μετατίθεσθαι 7 16 v. l. (D μετήχθησαν). *μετοικίζειν τινα 7 4. 43 VT. *μέτριος· οὐ μετρίως valde 20 12. μέτρι c. gen. 10 30. 20 4 β. 7.
- μή post verba timendi et cavendi 5 26. 18 9 v. l. (21 31 β.) 23 10. 27 17. μή τις 27 42. ap. partic. 4 21 β. 5 7. 22 β? 38 β. 6 11 β. 9 9. 26. 12 19. 13 11. 27 β. <27>. 15 38. 17 6. 20 22. 29. 21 14. 34. 27 7. 15. τὸ μή c. inf. 7 19. τοῦ μή c. inf. 10 47. 14 18. 20 20. 27. 21 12. οὐ δυνάμεθα — μή λαλεῖν 4 20. μή in negatione geminata 25 24 α. μή = num 7 28 VT. 42 VT. μήτι numquid 10 47. οὐ μή c. conf. aor. 13 41. 28 26 bis VT.
- *μηδαμῶς 10 14. 11 8. μηδέ 4 18. 21 21. 23 8. μηδεῖς 4 17. 8 24. 10 28. 15 28. 16 6 v. l. 28. 19 36. 21 25 β. 23 14. (v. l. μηδ-). (21 β.) 22. 24 28. 25 25. 28 18. ap. ptc. 4 21 α. 9 7. 10 20. 11 12 α. 19. 13 28. 19 40. 23 29. 25 17. 27 33 α. (μηθέν). 28 6.
- (**μηδὲ ποτε 5 28 β. 40 β.) *Μῆδος 2 9. μηκέτι 4 17. 13 34 (ap. ptc.). 25 24 α. μήν, μηνός 7 20. 18 11. 19 8. 20 3. 28 11. μηνύειν 23 30 (pass.). μήποτε 5 26 β. 39. 16 39 β. 20 16 β. 23 24 β. 28 27 VT.
- *μήποιν = -ποι 27 29 (post v. timendi). **μήπως 16 39 β? 27 29 v. l. μήτε — μήτε 23 12. 21 α. ap. ptc. 19 37 β. 27 20. μή — μηδὲ — μήτε 23 8. μήτηρ 1 14. 3 2. 12 12. 14 8 β. [α]. μήτι vid. μή. **μιαίνειν 5 38 β. μικρός· ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου 8 10. μικρὸν τε καὶ μεγάλον 26 22. **Μίλητος 20 15 17. (μυνησέσθαι)· μυνησθῆναι c. gen. 11 16. pass. 10 31. cf. ἀνα-.
- μισθός 1 18. *μίσθωμα deversorium mercede conductum 28 30. *Μιτυλήνη 20 14. *Μνάσων 21 16. μνημα 2 29. 7 16.

μνημεῖον = τάφος 13 29.

μνημονεύειν c. gen. 20 35 (τι v. l.). ὅτι 20 31.

*μνημόσυνον, τὸ memoria 10 4.

*μόλις 14 18. 23 29 β. 27 7. 8. 16.

*Μολόχ 7 43 VT.

μολύνειν 5 33 β?

μόνος 15 34 β. 23 32 v. l. 26 14 β. μόνον 8 16. 18 25. μηδενί — εἰ μὴ μόνον 11 19. οὐ μόνον — ἀλλὰ (καί) 18 4 β. 19 26. 27. 21 13. (24 5 β). 26 29. 27 10.

*μοσχοποιεῖν 7 41.

*Μύρα Lyciae 21 1 β. 27 5.

μυριάς 21 20. scil. δραχμῶν 19 19.

*Μυσία 16 7. 8.

Μωϋσῆς 3 22. 6 11. 14. 7 20 etc. 13 39. 15 1. 5. (23 29 β?) 26 22. 28 23. pro lege Mosaica 15 21. 21 21. (pro libris Mosis 26 22 β).

N

Ναζαρέθ 10 38.

Ναζωραῖος 2 22. 3 6. 4 10. 6 14. 22 8. 26 9.

Ναζωραῖοι Christiani 24 5.

ναί 5 8. 22 27 α.

ναός 17 24. 19 24.

*ναύκληρος 27 11.

*ναῦς 27 41.

*ναύτης 27 27. 30.

*νεανίας 7 58. 20 9. 23 17.

νεανίσκος 2 17 VT. 5 10. 20 12 β. 23 18. 22.

*Νέα πόλις 16 11.

νεκρός 3 15. 4 2. 10. 5 10. 10 41. 42. 13 30. 34. 17 3. 31. 32. 20 9. 23 6. 24 21. 26 8. 23. 28 6.

νεός : οἱ νεώτεροι 5 6.

νεότης 26 4.

*νεύειν nutu significare, c. inf. 24 10. cf. ἐπι-, συγκατα-.

νεφέλη 19.

*νεωκόρος (τῆς Ἀρτέμιδος) 19 35.

*νηόλον 27 16.

*νήσος 13 6. 27 26. 28 1. 7. 9. 11.

νηστεία 14 23. de die expiationis 27 9.

νηστεύειν [10 30 v. l.]. 13 2. 3.

*Νίγερ (Συμῶν Ν.) 13 1.

*Νικάνωρ diae. Hieros. 6 5.

*Νικόλαος diae. Hieros. 6 5.

*νοεῖν 16 10 β. cf. κατα-, μετα-, ὑπο-.

νομίζειν c. inf. 8 20. c. acc. et inf. 7 25. 14 19. 16 27. 17 29. ὅτι 21 29. solere (c. inf.) 16 13.

νομοδιδάσκαλος 5 34.

νόμος 6 13. 7 53. 13 39. 15 5. 24 v. l. 18 13. 15. 21 20. 24. 28. 22 3. 12. 23 3. 29. 24 6. 14. 25 8. 28 23. ὁ ν. καὶ οἱ προφῆται 13 15. 24 14. 28 23.

νόσος 19 12.

*νοσφίζεσθαι 5 2. 3.

νότος 27 13. 28 13.

*νουθετεῖν 20 31.

νῦν 7 4. 52. 10 33. 12 11. 15 10. 16 36. 23 15.

24 13 v. l. καὶ νῦν 3 17. 7 34 VT. 10 5. 13 11. 16 37. 20 22. 25. 22 16. 23 21. 26 6. ἀπὸ τοῦ νῦν 18 6. *τὰ νῦν 17 30. καὶ τὰ νῦν 4 29. 5 38. 20 32. 27 22. τὸ νῦν ἔχον 24 25. *νυνὶ 22 1. 24 13.

νύξ 12 6. 16 33. 23 11. 23. 27 23. 27. διὰ (τῆς)

νυκτός = νυκτός, νυκτωρ 5 19. 9 30 β?

(an νυκτός?). 16 9. 17 10. 23 24 β. 31. (ἐν νυκτί 18 9 v. l.). νυκτός 9 25. κατὰ μέσον τῆς νυκτός 16 25 β. 27 27. ἡμέρας τε καὶ νυκτός 9 24. νύκτα καὶ ἡμέραν 20 31. 26 7.

*νύσσειν 12 7 β. cf. κατα-.

Ξ

*Ξενία hospitium 28 23.

*Ξενίζειν τινά 10 23. 23 7. pass. 10 6. 18. 32. 21 16. ξενίζειν intr. mirum videri 17 20.

*ξένος adi. 17 18. subst. 17 21.

ξόλον crux 5 30. 10 39. 13 29. nervus, truncus 16 24.

*Ξυρεῖσθαι 21 24.

O

ὁ, ἡ, τό sensu demonstrativo 17 28 (in versu

Arati). ὁ δὲ sim. 3 5. 5 8. 29 β. 7 2. 25. 8 31. 9 5 α. 10. 29. 40. 10 22. 12 15 ter (bis β). 20 β. 16 31. 19 2. 3. 21 37. 22 14. 27. 25 22 v. l. 28 6. 21. c. partic. 4 21. 24. 5 33. 7 55 β. 9 5 β. 10 4. 13 51. 15 2 β. 5 β. 16 33 β. 17 15. 21 20. 32. ὁ μὲν οὖν 5 41. c. partic. 1 6. 2 41. 8 4. 25. 11 19. 15 3. 30. 23 18. 28 5. οἱ μὲν — οἱ δὲ 14 4 α. 17 32. 28 24. οἱ μὲν — ἄλλοι δὲ 14 4 β. τινὲς — οἱ δὲ 17 18. ὁ καὶ . . (cum ellipsi) (123 β). 13 9. (15 37 β?). τὸ cum infinitivo 25 11. διὰ τὸ . . sim. v. διὰ, εἰς, ἐν, ἕως, μετὰ, πρὸς, πρὸς. τοῦ c. infin. 3 2. 5 31. 9 15. 13 47 VT. 14 9. 15 20. 18 10. 20 3 α. 30. 21 12. 23 15. 20. (21 β). 26 18 bis. 27 1. 20. (29 β. 30 β). = ὥστε 2 1 β. 3 12. 10 25 α. 47. 11 17 β. 14 18. 20 20. 27 α. epexeget. 7 19. τὸ καθ' ἡμέραν 17 11. 28 β. 19 9 β. τὸ καθόλου 4 18 v. l. τὸ δεικνόν 3 1 β. τὸ πρῶτ' 5 21 β. (cf. νῦν). — τὸ enuntiato interrog. antepositum 4 21. 5 24 v. l. 22 30. ὁ c. nominat. pro vocativo 4 24. 13 16. 26. 41.

ὄγδοος 7 8.

ὅδε 15 23 β. (v. l. α). 21 11.

ὀδηγεῖν 8 31.

*ὀδηγός 1 16.

*ὀδοιπορεῖν 10 9.

ὁδός 2 28 VT. (ὁδ. ζωῆς). 8 26. 36. 39. 9 17. 27. 14 16. 16 17. 25 3. 26 13. σαββάτον ὁ. 1 12.

ὁδός (τοῦ κυρίου, τοῦ θεοῦ) de religione 9 2. 18 25. 26. 19 9. 23. 22 4. 24 14. 22. ὁδοὶ κυρίου consilia 13 10.

ὁδοὺς : βρύχειν τοὺς ὁδόντας 7 54.

†ὀδυνασθαι 20 38.

ὀθεν 14 26. 28 13. quare 26 19.

- *ᾠδόνῃ 10 11. 11 5.
οἰκῆτης 10 7.
*οἶκημα 12 7.
οἰκία 4 34. 9 11. 17. 10 6. 17. 32. 11 11. 12 12.
 16 32. 17 5. 18 7 bis.
οἰκοδομεῖν 7 47. 49 VT. metaph. 9 31 (pass.).
 20 32. cf. *ἀν-*, *ἐπ-*.
*οἰκοδόμος 4 11.
οἶκος sensu proprio 2 2. 46. 5 42. 7 20. 47. 49
 VT. 8 3. 10 22. 30. 11 12. 13. 16 15. 34. 19 16.
 20 20. 21 8. = *familia* 7 10. 10 2. 11 14.
 16 15. 31. 18 8. *οἶ.* *Ἰσραήλ* 2 36. 7 42 VT.
Ἰακώβ 7 46.
οἰκουμένη, *ἡ* 11 28. 17 6. 31. 19 27. 24 5. (28 22 β.).
*οἰκνεῖν 9 38.
οἰκνῶ 9 33. 25 6.
ὀλίγος 15 30 β. **ἐν ὀλίγῳ brevi tempore*
 26 28. *facile* 26 29. **οὐκ ὀλίγος* 12 18.
 (ὀλ. v. l.). 14 28. 15 2. 17 4. 12 α. 19 23. 24.
 27 20 α.
*ὀλοκληρία 3 16.
ὀλος 11 26. 21 31. 23 30. *ὀλος ὁ* 2 2. 47. 5 11.
 7 10. 11. 8 37 β. 9 31. 42. 10 22. 37. 11 28. 13
 6. 43 β. 49. (14 6 β.). 7 β. 15 22. 18 8. 19 27. 29 β.
 21 30. (28 22 β.). 31 β? cf. *καθόλου*.
†ὀμλεῖν loqui 20 11. 24 26. cf. *συν-*.
ὀμνῶναι : *ᾠμοσε* 2 30 (ὄρκω). 7 17 v. l.
*ὀμοθυμαδόν 1 14. 2 46 α. 4 24. 5 12. 7 57.
 8 6. 12 20. 15 25. 18 12. 19 29.
*ὀμοιοπαθής 14 15.
ὀμοιος 17 29.
ὀμοιοῦσθαι pass. 14 11.
ὀμολογεῖν τι promittere 7 17. *fateri (τινί*
τι) 24 14. *ratum habere* 23 8 (τι α, c.
 acc. et inf. β). cf. *ἐξ-*.
*ὀμόσε = *ὀμοῦ* (v. l.) 20 18 β.
*ὀμότεχνος 18 3.
(*ὀμόφυλος 18 3 β.)
*ὀμοῦ (ὁ. ἐπὶ τὸ αὐτό) 2 1.
ὄνομα 4 12. 13 6 α. 8 α. *ὀνόματι* 5 1. 34. 8 9.
 9 10. 11. 12 α. 9 33. 36. 10 1. 11 28. 12 13. 13
 6 β. 16 1. 14. 17 34. 18 2. 7 24. 19 24. 20 9.
 21 10. 27 1. 16. 28 7. *nomen dei vel Christi*
 2 21 VT. 3 16 bis. 4 30. 8 12. 9 14. 15. 16. 21.
 15 14. 17 VT. 26. 13 4 β. 19 13. 17. 21 13. 22
 16. 26 9. τὸ ὄ. *emphat.* 5 41. διὰ τοῦ
ὀνόματος 3 16. 6 8 β. 10 43. 18 8 β. *ἐν τῷ*
ὀνόματι 3 6. 4 7. 10. (9 17 β.). 27. 28. (40 β.). 10
 48. 14 10 β. 16 18. *ἐπὶ τῷ ὀνόματι* 2 38.
 4 17. 18. 5 28. 40. *βαπτίζεσθαι εἰς τὸ ὄ-*
νομα 8 16. 19 5. — *ὄνομα* = *persona* 1 15.
verbum 18 15.
δυναμίζειν τὸ ὄνομα ἐπὶ τινι 19 13.
ὀπίσω τινός 5 37. 20 30.
*ὀποῖος qualiscunque 26 29.
ὀπον 17 1 (pro οὐ?).
*ὀπτανέσθαι apparere 13. cf. *ὀφθῆναι* (ὄρεν).
ὀπτασία 26 19.
ὀπως 8 15. 9 2. 12 α. 17. 24. 14 15 β. 15 2 β.
 17 15 β. 18 27 β. 23 15. 20. 23. 24 26 v. l.
 25 3. 26. ὄ. *μὴ* 8 24. 20 16 α. ὄ. *ἂν* 3 19.
 15 17 VT.
**ὄραμα 7 31. 9 10. 12 α. 10 3. 17. 19. 11 5.
 12 9. 16 9. 10. 18 9.
 (ὄρεν 8 23 v. l.) *ὄρα* provide 18 9 v. l. (21
 31 β.). 22 26 β. *ἑωρακέαι* 7 44. 22 15. *ὄψε-*
σθαι 2 17 VT. 20 25. *ὄψεσθε αὐτοί* 18 15.
ἰδεῖν (saepius *εἶδμεν*, *εἶδαν*) 3 12 α. 4 20.
 6 15. 7 31. 34 VT. (*ἰδὼν εἶδον*). 55. 8 39.
 9 27. 35. 40. 10 17. 11 5 sq. 23. 12 16. 13 12.
 41 VT. 45. 14 11. 16 10 α. 40. 19 21. 21 32.
 22 14. (24 24 β.). 26 16. 28 15. 20. 26 VT. 27 VT.
ὄτι 8 18. 12 3. 14 9. 16 19. *περὶ τινος*
(cooptoscere) 15 6. c. acc. et ptc. 3 3. 9.
 7 24. 26 β. 55. 9 12 α. 10 3. 11 13. 16 27. 22
 18. 26 13. 28 4. — pass. (v. *ὀπτανόμεαι*)
ὀφθῆναι apparere, supervenire 2 3. 7 2.
 26 α. 30. 35. 9 17. 13 31. 16 9. 26 16. *ὀφθῆσε-*
σθαι 26 16. — cf. *ἐφ-*, *παρ-*, *προ-*, *συν-*, (*ὑπερ-*).
 cf. *βλέπειν*, *θεᾶσθαι*, *θεωρεῖν*.
**ὄρασις 2 17.
*ὄργια 27 28 bis.
*ὄροθός 14 10.
ὄροθος 5 21.
*ὄρια, *τὰ* 13 50.
ὀρίζειν 11 29. 17 26. 31. *ὠρισμένος* 2 23. 10
 42. cf. *ἐφ-*, *προ-*.
*ὀρκίζειν obsecrare c. duplici accus. 19 13.
 cf. *ἐξ-*.
ὄρκος 2 30 (*ὄρκω ᾠμοσεν*).
ὄρκω 7 57. 19 29.
*ὄρμη 14 5 α.
*ὀροθεσία, *τὰ* 17 26 (codd. **ὀροθεσίαι*).
ὄρος 1 12. 7 30. 38.
ὄς, ἧ, ὅ : *οὓς μὲν* — *οὓς δὲ* 27 44. pron.
 relat. κατὰ τὸ σημαίνονμενον structum
 15 17 VT. 36. 22 5. 26 17. ὅ *ἔστι* .. (expli-
 cans) 4 36. 13 6 β. ὅ, *ᾧ* ad totam sen-
 tentiam pertinentia 2 32. 3 15. 11 30. <19
 24>. 26 10. *ἐν οἷς inter quae* 24 18. 26
 12. *assimulatio relativi* 1 1. 21. 22 (*ἔχει*
τῆς ἡμέρας, ἧς). 2 22. 3 21. 25. 5 15 β. 7 16.
 17. 45. 8 24. 9 36. 10 39. 13 2. 39. 15 38 β?
 17 31. 20 38. 21 19 α. 24. 22 10. 15. 24 8. 13?
 21. 25 11. 18. 26 2. 16 bis. 22. *ἔχει ἧς ἡμέ-*
ρας 1 2. *ἐφ' ἧς (ἡμ.)* 24 11. *ἀνθ' ὧν*
 12 23. *ἔχει(ς) οὐ*, *ἕως οὐ* v. *ἔχει*, *ἕως*.
assimulatio substantivi ad insequens rel.
 10 36. — *αὐτός* post rel. 15 17 VT. ὅς
 καὶ vid. καί.
*ὄσιος : ὁ ὄ. σου (τοῦ θεοῦ) 2 27 VT. 13
 35 VT. *τὰ ὄσια Δαυίδ* 13 34 VT.
ὄσος 2 45 β. 3 24. 4 6. 23. 28. 34. 5 36. 37. 9 19.
 16. 39. 10 45. 13 48. 14 27. 15 4. 12. 20 β. 29 β.
 40 β. *ὄσος ἂν* 2 39. 3 22 VT.
ὄστις : *ὄστις ἕαν* 3 23 VT. *ἦτις* 11 28. 12 10.
 16 12. 16. ὅτι 9 27. (τί ὅτι v. τί). *οἰτι-*
νες 5 16 α. 6 6 β. 10 β. 7 53. 8 15. 9 35. 10
 41. 47. 11 20. 26 β. 13 31. 43. 16 17. 17 10. 11.
 21 4. 23 14. 21 α. 33. 24 1. 28 18.

δσφύς 2 30 α. (ἐκ καρποῦ τῆς δσφύος).

ἔταν 23 35. 24 22.

ἔτε 1 13. 8 12. 39. 11 2 α. 12 6. 21 5. 35. 22 20. 27 39. 28 16.

ἔτι coni. causalis 2 6. 4 21. 6 1 (?). 8 20. 10 20. 38 13. 34. 41 VT. 17 18 α. 22 29. = *quippe*, *nempe* 1 5. 17. 2 25 VT. 27 VT. 31. 5 38. 8 33 VT. 9 15. 10 14. 11 8. 24. 22 15. 21. πλὴν ἔτι nisi quod 20 23. ἔτι post verba sentiendi, dicendi sim. 2 29. 30. 31. 36. 3 10. 17. 4 10. 16 bis α. (semel β). 14 β. 16 α. 31. 5 41. 6 1 ? 14. 7 6. 25. 8 14. 18. 9 20. 22. 26. 38. 10 34. 42. 45. 11 1. 25 β. 12 3. 9. 11. 13 32. 38. 14 9. 19 β. 27. 15 4 v. l. 5. 7. 24. 16 3. 10. 19. 38. 39 β. 17 13. 19 25. 26 bis. 34. 20 23. 25. 26. 29. 31. 34. 35 bis. 38. 21 21. 22. 24. 29. 22 2. 19. 29. 23 5. 6. 22. 27. 34 α. 24 11. 14. 26. 25 16. 26 5. 23 v. l. 27. 27 10. 25. 34 β. 28 1. 22. 28. (31 β). ἔτι sequente or. recta 2 13 α. 3 22. 5 23. 25. 6 11. 11 3. 13 34. 14 22. 15 1. 16 36. 17 3 bis. 6. 18 13. 19 21. 21 31. 23 5. 20. 24 21. 25 8. 26 31. 28 25. ἔτι sequente infinitivo per ἀνακρίν. 27 10. — cf. δι-, καθ-.

οὐ adv. loci 1 13. 2 2. 7 29. 12 12. 16 13. 20 6 α. 8. 25 10. (24 β). 28 14.

οὐ, οὐκ, οὐχ in interr. 2 7 ? (an οὐχί ?) 5 28. 7 52. 9 21. 13 10. οὐκ ἄρα 21 38. ap. partic. 7 5. (cf. οὐδέεις, μή, μηδέεις, μηκέτι). c. ind. fut. 23 5 VT. οὐ μετὰ = μετ' οὐ 1 5. οὐχ ὥς non quo 28 19 β. οὐ in negatione geminata 4 12. 32 β. 7 5. 8 39. 26 26 α. οὐ-μή . . . sensu affirmativo 4 20. οὐ μή c. coni. vid. μή. οὐ γάρ non profecto 16 37. litotes 14 17. 19 11. 20 12. 21 39. 28 2. cf. οὐκ ὀλίγος.

οὐδέ 2 27 VT. 7 5. 8 21. 9 9. 16 21. 17 25. 19 2. 20 24. 24 13. 18. οὐδέ εἰς 4 32 α. οὐδέ γάρ neque enim 4 12 α. 34.

οὐδέεις (17 β). 4 14. 32 bis β. 5 13. 23. 8 16. 9 8. 14 19 β. 15 9. 17 21. 18 10. 17. 20 20. 24 21 25 β. 22 11 α. 23 9 α. (29 β). 25 10. 11. 18. 26 26 β. 31. 27 22. 34. 28 5. ἄλλος οὐδέεις 4 10 β. 12 α. εἰς οὐδὲν γίνεσθαι 5 36. λογισθῆ-ναι 19 27. οὐδὲν εἶναι nihil re vera esse 21 24. 25 11. οὐδὲν ap. ptc. 26 22. 28 17. post εἰ 25 11. οὐδέεις 15 9 v. l. 19 27. 20 33. 26 26 α.

οὐδέποτε 10 14. 11 8. 14 8.

οὐδέπω 8 16.

οὐκέτι 8 39. 20 25. 38.

οὐν 1 21. 2 30. 32 v. l. 33. 36. 37 β. 3 19. 5 39 β. 6 3 β. 11 β. 8 22. 10 23. 29. 32. 33 bis (semel β). 11 17. 13 38. 40. 15 2 β ? 10. 27. 39 v. l. 16 10 β. 11 α. 36. 17 (9 β). 20. 23. 29. 19 3. 36. 20 4 β. 26 β ? 28 v. l. 21 22. 23. (31 β). 22 29 α. 23 15. 21. (24 24 β). 25 1. 5. 17. 23. 26 22. 28 9 v. l. 20. 28. μὲν οὖν vid. μὲν.

οὕτω 8 16 v. l.

οὐράνιος, -ον 26 19.

*οὐρανόθεν 14 17. 26 13.

οὐράνος 1 10. 11 bis. [11]. 2 2. 19 VT. 3 21.

4 24. 7 42. 49 VT. 55. 9 3. 10 11. 12. 16. 11 5. 6. 9. 10. 14 15. 17 24. 22 6. ὅπδ τὸν οὐ-ρανόν 2 5. 4 12. οἱ οὐρανοὶ 2 34. 7 56.

οὗς, ὠτός 7 51. 57. 11 22. 28 27 bis VT.

οὔτε — οὔτε 2 31. 5 39 β. 15 10. 19 37. 28 21. — ter 24 12. 25 8.

οὔτος προ ὁδε 2 22. cum contemptu dictum (6 14). 7 40. 19 26. cum repetitione post interiectam sententiam 4 10. ad ὅς re-latum 7 35. αὐτός οὔτος 24 15. 20. 25 25. εἰς οὔτος 24 21. τί ταῦτα ποιεῖτε 14 15. οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας 1 5. (cf. 10 30). διὰ τοῦτο 2 26 VT. εἰς τοῦτο — ἵνα 9 21. τοῦτο, ὅτι 20 29 v. l. 24 14. τουτέστιν 1 19. 19 4. μετὰ ταῦτα 2 17 VT. v. l. 7 7 VT. 13 20. 15 16 VT. 18 1 α.

οὔτως 3 18. 7 1. 6. 8 32 VT. 12 8. 15. 13 8 α. 33 β. 34. 47. 14 1. 15 2 β. (15 v. l.). 17 11. 33. 19 20. 20 13. 35. 21 11. 22 24. (28 β). 23 11. 24 9. 14. οὔτως- ὃν τρόπον 1 11. 27 25. καὶ οὔτως 7 8. 7 29 β. 12 23 β. (27 1 β). 44. 28 14. οὔτως post partic. 20 11. 27 17.

οὐχί in interr. 2 7 (an οὐχί ?). 5 4. 7 50.

ὀφείλειν 17 29.

ὀφθαλμὸς 3 3 β. 9 13. 28 27 bis VT. ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν 1 9 α. ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλ-μούς 9 8. 40. metaph. 26 18.

†ὀχλείσθαι pass. 5 16.

*ὀχλοποιεῖν 17 5 α.

ὄχλος 1 15. 6 7. 11 24. 26. 14 14. (20 β). 16 22. 17 8. 19 26. 33. 35. 21 27. 34. 35 α. 24 12. 18. οἱ ὄχλοι 8 6. 13 45. 14 11. 13. 18. 19 (bis β). 17 13.

Π

*πάγος vid. Ἄρειος π.

*παθητός 26 23.

παιδεύεσθαι pass. 7 22. 22 3.

παιδίσκη 12 13. 16 16. 19 β.

παῖς = νεανίσκος 20 12 α. puer = servus 3 13. 26. 4 25. 27. 30.

πάλιν 10 16 v. l. 11 10. 13 29 β. 16 39 β. 17 32. 18 21. 27 28. π. ἐκ δευτέρου 10 15. (14 5 β).

*Παμφυλία 2 10. 13 13. 14 24. 15 38. 27 5 α. τὸ *Παμφύλιον πέλαγος (27 5 β).

*πανοικεῖ 16 34.

*πανταχῇ ubique 21 28.

πανταχοῦ 17 30. 21 28 v. l. 24 3. 28 22.

*πάντη omni modo 24 3.

πάντως 18 21 β. 21 22. 28 4.

παρά c. genit. 2 33. 3 2. 5. 7 16. 9 2. 14. 10 22. 13 33 β VT. 17 9. 15 β. 20 24. 22 5. 30. 23 20 v. l. 24 8. (25 24 β). 26 10. 12 v. l. 22 v. l. 28 22.

c. dat. 9 43. 10 6 α. 13 39 β. 18 3 α. 20 v. l. 21 7. 8. 16. 18 β. 26 8. 28 14.

c. accus. 7 21 β. 10 6. 32. 16 13. 18 13. π. τοὺς πόδας 4 35. 37. 5 2. 10. 7 58. 22 3.

**παραβαίνειν ἀπὸ 1 25.

**παραβάλλειν intr. traicere 20 15.

†παραβιάζεσθαι med. 16 15.

**παραγγελία 5 28. 16 24.

παράγγελλειν c. inf. 14. 4 18. 5 40. 10 42.
15 2 β. 5 (bis β). 16 18. 23. 17 30. 19 14 β. 23
22. 24 β. 30. π. παραγγέλλω 5 28.

παράγινεσθαι 5 21. 22. 25. 9 26. 39. 10
32 β. 33. 11 23. 26 β. 13 14. 14 27. 15 4. 16
39 β. 17 10. 18 27 α. 20 18. 21 16 β. 18 α. 23
16. 35. 24 17. 24 α. 25 7. 23 21. — γεγονέναι
10 25 β.

[*π α ρ ᾶ δ ε ι γ μ α 7 44 β ?]

*παράδεχσθαι *admittere* 15 4 v. l. 16 21.
22 18.

παράδιδόναι 3 13. 6 14. 8 3. 13 28 β. 15 26.
41 β ? 16 4 β. 21 11. 22 4. (25 24 β bis). 27 1
(-εδίδουν α.). (28 16 β bis). c. inf. 7 42.
12 4. 16 4 α. pass. 14 26. 15 40. 28 17.

*παράθεωρεῖσθαι pass. 61.

*παραινεῖν abs. 27 9. c. acc. et inf. 27 22.

παραιτεῖσθαι *ti recusare* 25 11.

παράκαλεῖν *advocare* 28 20? *adhortari* c.
acc. 2 40. 16 40. 20 1. 2. c. inf. 11 23. 14
22. *consolari* 15 32. pass. *solatium ac-*
cipere 20 12. 28 14? *rogare* 8 19 β. 24 β.
9 38. 16 9. 15. 39 α. β. pass. 28 14? c. inf.
8 31. 10 33 β. 11 25 β. 16 39 β. 18 27 β. 19
31. 24 4. 27 33. 34. 28 20. c. inf. pass. 13 42.
*τοῦ c. inf. 21 12. ὅπως 25 2.

παράκλησις 4 36. 9 31. 13 15. 15 31. (26 1 β).
παράλαβάνειν 15 39. 16 33. 35 β. 20 24 v. l.
21 24. 26. 32. 23 18. cf. συμ-

*παράλεγσθαι *oram legere* 27 8. 13.

παράλυναι: *παράλεινός membris captus*
8 7. 9 33.

*παρανομεῖν 23 3.

*παράπλειν c. acc. *praetervehi* 20 16.

*παράσημον *insigne navis* 28 11.

*παράσκενάζειν 10 10.

*παρτεῖναι τὸν λόγον 20 7.

παρτηγεῖσθαι med. (pro act.) 9 24.

παρτιθέναι 16 34. παρτίθεσθαι med. 17 3.
τινά τιμι *committere* 14 23. 20 32.

*παρτυγχάνειν 17 17.

*παρχειμάζειν 27 12. 28 11.

*παρχειμασία 27 12 α.

παρχορῆμα 3 7. 5 10. 9 18 v. l. 40 β. 12 23.
13 11. 16 26 v. l. 33. 22 29 β. εὐθὺς π.
14 10 β.

παρεῖναι 10 21. 33 α. 12 20. 17 6. 24 19.

*παρεντός c. gen. *praeter* 26 29.

*παρεμβολή *castra* 21 34. 37. 22 24. 23 10.
16. 32. 28 16 β.

*παρενοχλεῖν τιμι 15 19.

παρέχεσθαι intr. (de tempore) 27 9 (-ελη-
λυθέναι). c. acc. (16 8 v. l.). 17 15 β. *adve-*
nire 24 7.

παρέχειν 16 16. 19 24. 28 2 (-εῖχαν). *πίστιν*
17 31. ἡσυχίαν 22 2.

παρθένος 21 9.

*Πάρθοι 2 9.

παριστάνειν (= -αι) 1 3. 9 41. 23 24. 33.
24 13. — παραστήναι abs. 4 26 VT. *τινί*

9 39. 27 23. 24. *παρεστηκέναι τινί* 1 10
(*παρεστήκεισαν*). abs. 4 10. *παρεστώτιν*
[23 2]. abs. 23 4.

*Παρενέχθαι *diac. Hierosol.* 6 5.

*παροιμία 13 17.

πάροις 7 6 VT. 29.

*παροίχεσθαι 14 16 (*παρωχημένος*).

*παροξύνεσθαι pass. 17 16.

*παροξυσμός 15 39.

(παρορᾶν) *παριδεῖν* 17 30.

*παροτρύνειν 13 50.

*παρρησία 4 13. μετὰ (πάσης) *παρρησίας*
2 29. 4 29. 31. 6 10 β. (9 20 β). 16 4 β. 28 31.

παρρησία 14 19 β.

*παρρησιάζεσθαι 9 27. 28 13 46. 18 26. 19 8.
26 26 α. ἐπὶ c. dat. 14 3.

πᾶς 1 1. 14. 21. 24. 2 1. 4. 5. 7. 12 α. 13 β. 17 VT.
21 VT. 32. 43. 45. 46 β. 3 16. 21. 23. 4 10. (13 β).
21. 29. 33. 5 15 β. 16 β. 23. 36. 37. 42. 6 10 β.
7 22. 50 VT. 8 1. [10]. (9 20 β). 26. 32. 40. 10 33.
35. 36. 39. 11 23. 13 10 ter. 27. 39. 14 19 β. 15
21. 26 β. 36. 16 4 β. 26. 17 7. 11. 17. 25. 26. 30.
31. 18 4. 19 17 bis. 19. 34. 20 18 β. 19. 25. 26.
34. 36. 37. 21 5. 20. 24. 28. 22 3. 10. 23 1. 24
3. 8. 26 2. 14. 27 20. 35. 36. 44. 28 [2]. 31. — πᾶς
ὁ 1 8. 18. 19. 2 7 β. 17 β. 39. 44. 45 β. 3 9.
11 α. 18. 24. 25 VT. 4 10. 16. 24. 31 β. 5 5. 11.
17. 20. 21. 32 β. 34. 6 5. 15. 7 10. 14. 8 27. 40.
9 14. 21. 35. 39. 10 2. 12. 33 α. 38. 41. 43 bis. 44.
11 14. 12 11. 13 22. 24. 29. 39. 44. 14 15. 16.
15 3. 12. 17 VT. 16 26. 32. 17 24. 18 2. 17. 23.
19 10. 26. 20 2 β. 27. 28. 32. 34 β. 21 18 α. [21].
27. 22 5. 12. 30. 24 5. 14. 25 24. 26 3. 11. 20. 29.
27 24. (42 β). 28 30. (31 β?). πᾶς *totus sine*
art. ante subst. c. gen. vel nom. pr. 2 36.
17 26. *πάντες omnes sine art. ap. nom.*
gentium 17 21. 22 15. 26 4. ὁ πᾶς 17 25.
19 7. 20 18 α. 27 37. οὐδέποτε — πᾶς 10 14.
διὰ παντός 2 25 VT. 10 2. 24 16. κατὰ
πάντα 3 22 VT. 17 22.

πάσχα 12 4.

πάσχειν: παθεῖν 1 3. 3 18. 9 16. 17 3. 28 5.

*Πάταρα opp. *Lyciae* 21 1.

(πατάσσειν) *πατάζειν* 7 24. 12 7 α. 23.

πατήρ *proprie* 7 4 α. 14. 20. 16 1. 3. 28 8. *prin-*
cipis gentis [4 25]. 7 2. οἱ πατέρες *maiores*
(*πατριάρχαι*) 3 13. 22 β. 25. 5 30. 7 4 β. 11. 12.
15. 19. 32. 38. 39. 44. 45 bis. 51. 52 α. 13 17. 32.
36. 15 10. 22 14. 26 6. 28 25. *πατέρες ap-*
pellatio honoraria 7 2. 22 1. ὁ π. *de deo*
1 4. 7. 2 33.

πατριὰ (i. q. φυλή) 3 25 VT.

*πατριάρχης 2 29. 7 8. 9.

πατρις 18 25 β. 27 β.

*πατρός 22 3. 24 14. 28 17.

πάνεσθαι med. 20 1. c. *partic.* 5 42. 6 13.
13 10. 20 31. 21 32. cf. *κατα-*.

*Παῖλος (apostolus) 13 9. 13 et *passim*.

Σέργιος Π. *proconsul Cypri* 13 7.

*Πάφος 13 6. 13.

**παχύνεσθαι pass. 28 27 VT.

*πεξεύειν 20 13.

**πειθαρχεῖν = πείθεσθαι 5 29. 32. 27 21.

**πείδειν τινά 12 20. 14 19. 18 4. 19 26. περί τινος 19 8. c. inf. 13 43. (14 18 β, τοῦ μὴ). 19 β. 26 28 v. l. πείθεσθαι (et. in euang.) abs. 17 4 α. 21 14. 23 21 β. c. dat. 5 36. 37. 40. 17 4 β. 23 21 α. 27 11. 28 24. sibi persuadere c. (acc. et) inf. 26 26 α. 28. cf. ἀνα-.

πειράζειν τινά 5 9. 15 10. *π. = πειράσθαι 9 26. (15 10?) 16 7. 24 6.

**πειράσθαι 9 26 v. l. 26 21.

πειρασμός 15 26 β. 20 19.

**πέλαγος 27 5.

πέμπειν 10 5. 32 sq. 11 29. 15 22. 25. 19 31. 20 17. 22 30 β. 23 30. 25 25. 27. passiv. 15 38. (27 1 β). cf. ἀνα-, ἐκ-, μετα-, προ-.

*πεμπταῖος 20 6 β.

**πέμπτος: πέμπτη ὥρα 19 9 β.

πέντε 4 4. 7 14. 19 19. 20 6. 24 1.

πεντήκοντα 13 20.

**πεντημοστή 1 5 β. 2 1. 20 16.

*περαιτέρω 19 39.

πέρατα τῆς γῆς 13 33 β VT.

*Πέργη urbs Pamphyliae 13 13. 14. 14 25.

περί c. genit. 1 1. 16. 2 29. 31. 5 24. 7 52. 8 15. 34 ter. 9 13. 10 19. 11 22. 13 29. 45 β. 15 2. 6. 17 32. 18 12 β. 15. 19 8. 23. [40]. 40. 21 21. 24 25. 22 10. 18. 24 β? 23 6. 20. 29. 24 8. 13. 21 bis. 24. 25. 25 9. 15. 16. 18. 19 bis. 20. [20]. 24. 26. 26 1 v. l. 2. 7. 26. 28 21 bis. 22. 23. = ὑπέρ 12 5. τὰ περί τινος 1 3. 8 12 v. l. 18 25. 19 8 v. l. 23 11. 15. 24 10. 22. 28 15. 23 v. l. 31. c. accus. 22 6. 28 7. *οἱ περί Παῦλον 13 13. οἱ π. τὰ τοιαῦτα ἐργάται 19 25. de tempore 10 [3]. 9. 22 6 α.

**περιάγειν circumire 13 11.

**περιαιρεῖν 27 20 (pass.). περιελεῖν ἀγκύρας 27 40 (abs. 28 13 v. l.).

*περιστράπτειν τινά 9 3. περί τινα (τινά β) 22 6.

περιβάλλεσθαι τὸ ἱμάτιον 12 8.

**περίεργα, τὰ artes magicae 19 19.

**περιέρχεσθαι circumvagari 19 13. -ελθεῖν circumlegere 28 13. cf. ἐκ-.

περιέχειν 15 23 β. 23 25.

περιζώνουσιν 12 8 v. l.

περιποιάνειν (= -αι): -σῆναί τινα 25 7.

περικεῖσθαι τι 28 20.

*περικρατής c. gen. 27 16.

†περιλάμπειν τινά 26 13.

*περιμύειν τι 1 4 abs. 10 24 β.

*πέριξ praep. c. acc. sive gen. 5 16.

*περιοχή argumentum 8 32.

περιπατεῖν 3 6. 8 bis (β semel). 9. 12. 14 8. 10 (bis β). metaph. τοῖς ἔθουσιν 15 1 β. 21 21.

περιπίπτειν εἰς 27 41.

**περιποιεῖσθαι acquirere 20 28.

*περιρρηγνύναι τὰ ἱμάτια 16 22.

περισσεύειν augeri 16 5.

**περισσῶς 26 11. (οὐδὲν περισσότερον 23 29 β?)

περιτέμνειν 7 8. 15 5. 16 3. 21 21 pass. 15 1. 24 v. l.

περιτομή 7 8. οἱ ἐκ περιτομῆς 10 45. 11 2.

*περιτρέπειν εἰς μανίαν 26 24.

περίχωρος, ἡ 14 6.

πετεινόν 10 12. 11 6.

Πέτρος 1 13. 15. 2 14 etc. 3 1 etc. 4 8 etc. 5 3 etc. 8 14. 20. 9 32 etc. 10 5 etc. 11 2 etc. 12 3 etc. 15 7 12 β. cf. Συμεών.

**πιδάλιον 27 40.

**πιάζειν i. q. συλλαμβάνειν 12 4. τινά τῆς χειρός 3 7.

**πικρία 8 23.

Πιλᾶτος 3 13. 4 27. 13 28. 29 β. cf. Πόντιος. πιμπλάναι: πλησθῆναι c. gen. 2 4. 3 10. 4 8. 31. 5 17. 9 17. 13 9. 45. 19 29 α. de tempore 7 30 β. cf. ἐμ-.

*πίμπρασθαι intumescere 28 6.

πίνειν: πιεῖν (πεῖν) 9 9. 23 12. 21 α. cf. συμ-.

**πιπράσκειν 2 45. 4 34. 5 4 (πράθην).

πίπτειν: πεσεῖν 1 26. 5 5. 9 4. 10 25. 13 11. 20 9. 22 7. πρὸς τ. πόδας 5 10. πεσεῖται 27 34. πεπτοκῶναι 15 16 VT. cf. ἀν-τι-, ἀπο-, ἐκ-, ἐπι-, κατα-, περι-, προσ-.

*Πισidia 13 14. 14 24.

πιστεύειν absol. 2 41 β. 44. 4 4. [31 β]. 32. 8 13. 37 β. 11 21. 13 39. 48. 14 1. 15 2 β. 7. 17 12 (bis β). 13 β. 34. 18 8 α. 19 2. 26 27. οἱ πεπιστευκότες 15 1 β. 5 α. 18 27 α. 19 18. 21 20. 25. π. τι 13 41 VT. τινί 5 14. 8 12. (14 19 β?) 16 34. 18 8 α. β. 24 14. 26 27. 27 25. ἐπὶ τινα 9 42. 11 17. 16 31. 22 19. ἐπὶ τινι [11 17 β]. 13 12. εἰς τινα 10 43. 14 23. 18 8 β. 19 4. πιστεύειν ὅτι 9 26. 27 25. c. infin. 8 37 β. 15 11.

πίστις 6 5. 7. 11 24. 13 8. 14 9. 22. 27. 15 4 v. l. 9. 16 5. εἰς τινα 20 21 α. 24 24. 26 18. διὰ τοῦ κυρίου 3 16. 20 21 β. c. gen. obi. 3 16. 19 20 β. πίστιν παρέχειν fidem facere 17 31.

πιστός 10 45. 12 3 β. 13 34 VT. 16 1. 15.

πλατεῖα via latior 5 15.

πλεῖν 15 39 β. 18 18 β? 21 3. 27 2. 6. (11 β). 24. cf. ἀπο-, δια-, ἐκ-, παρα-, ὑπο-.

**πλευρά 12 7.

πληγή 16 23. 33.

πλήθος multitudo 13 45 v. l. 14 1. 17 4. 19 9. 21 36. 23 7 α. 28 3. *plur. πλήθη 5 14. incolae, populus 2 6. 5 16. 14 4. 7 β. 19 9. 25 24. de contione Christianorum 4 32. 6 2. 5. 15 6 β. 12. 30. 21 22. de synhedrio 23 7 α.

**πληθύνειν intr. 6 1. πληθύνεσθαι cre-scere 6 7. 7 17. 9 31. 12 24. 19 20 β.

πλὴν c. gen. 8 1. 15 28. 27 22. [πλὴν ὅτι nisi quod 20 23.
 πλήρης τινός 6 3. 5. 8. 755. 9 36. 11 24. 13 10 (voc. πλήρης). 15 32 β. 19 28.
 πληροῦν τι 22. τινά (τί) τινος 2 28 VT. 5 23 pass. 13 52. metaph. perficere 3 18. 12 25. 13 25. 27. 14 26. pass. 19 21 α. occupare 5 3. πληροῦσθαι de tempore 7 23. 30 α. 9 23. 24 27. πληροῦται ἡ γραφή 1 16. cf. ἐκ-, συμ-.
 πλησίον· ὁ πλ. 7 27.
 πλοῖον 20 13. 38. 21 2. 3. 6. 27 2. 6. 10. 15. 17. 19. 22. 30 (bis β). 31. 37. 38. 39. 44. 28 11.
 *πλοῦς 21 7. 9 (gen. πλοός). 10.
 πνεῖν· *τῇ πνεύσῃ (sc. ἀνθρ.) 27 40. τῷ πνέοντι (sc. ἀνέμῳ) 27 15 β. cf. ἐμ-, ὑπο-.
 πνεῦμα ventus 8 39. animus 6 10. 7 59. 17 16. 18 25. 19 21. 20 22. animus sine corpore 23 8 (bis β). 9. de spiritus s. 1 2. 5. 8. 16. et passim. πν. ἀνάθαρτον 5 16. 8 7. πονηρόν 19 12. 13. 15. 16. πύθων 16 16. 18.
 *πνικτόν 15 20 α. 29 α. 21 25.
 *πνοή 2 2. 17 25.
 ποιεῖν 1 1. 2 22. 37. 4 7. 14 β. 24. 28. 5 4 β. 6 8. 7 24. 36. 40 VT. 43 VT. 44. 50 VT. 8 6. (9 5 β). 6. 39. 10 6 β? 39. 11 30. 12 8. 13 22. 14 11. 27. 15 4. 12. 17 VT. 16 18. 21. 30. 17 24. 26. 19 11. 14. 24. 21 19 α. 23. 33. 22 10 bis. 26. 23 (15 β. 21 β). 24 12. 26 10. 23. 28 17. c. duplici accus. 2 36. 7 19. c. dat. pers. 4 16. 15 20 β. 29 β. 16 40 β. 21 19 β. κακά 9 13. *ἔξω π. τινα 5 34. ἐλεημοσύνας 9 36. 10 2. 24 17 (εἰς τινα). ἐνέδραν 25 3. (τὸ ἱκανόν 24 24 β). καλῶς c. ptc. 10 38. κοπετόν 8 2. συστροφὴν 23 12. χαράν τι 15 3. χρόνον sim. 15 33. 18 21 β. 23. 20 3. τί ποιεῖς, ποιεῖτε; 7 26 β. 10 26 β. 14 15. c. ptc. 21 13. ποιεῖν τοῦ c. inf. (= ὥστε) 3 12. — med. 8 2 v. l. *ἀναβολήν 25 17. ἐπιβολήν 27 18. (ἐπανάστασιν 21 31 β). (ἐπιμέλειάν τινος 27 3 β). λόγον 1 1. 11 2 β. 13 45 β. τινός 20 24 v. l. συνωμοσίαν 23 13 α. ποιεῖσθαι habere (τίμιόν τι 20 24). cf. περι-, προσ-.
 **ποιητής (*poeta) 17 28 α.
 ποιμαίνειν 20 28.
 ποιμνιον de ecclesia 20 28. 29.
 ποῖος 7 49 VT. i. q. τίς 4 7 bis. 23 34.
 πόλις 4 27. 5 16. 7 58. (8 4 β). 5. 8. 9. 40. 9 6. [19 β]. 10 9. 11 5. 12 10. 20 β. 13 43 β. 44. 50. 14 4. (5 β). 6. 13. 19. 20. 21. 15 21. 36. 16 4. 12 bis. 13 v. l. 14. 20. 39. 17 5. 16. 18 10. 19 29. 35. 20 23. 21 5. 29. 30. 39 α. 22 3. 24 12. 25 23. 26 11. (20 β). 27 8. cf. Νέα π.
 *πολιτάρχης 17 6. 8. (9 β).
 **πολιτεία 22 28.
 **πολιτεύσθαι vilam instituire 23 1.
 πολίτης 21 39 α.
 **πολλάκις 26 11.
 πολὺς 1 3. 5. 2 43. 4 4. 5 12. 6 7. 8 7 bis. 8. 25.

9 13. 42. 10 2. 27. 11 2 β. 21. 27 β. 12 5 β. 13 43. 45 β. 14 1. 21 β. 22. 15 7. 32. 35. 16 16. 18. 22 β. 23. 39 β. 17 4. 12 α. 18 6 β. 8. 10. 27. 19 18. 20 2. 21 40. 22 28 α. 23 10. 24 3. 7. 10. 25 7. 23. 26 9 sq. 24. 27 10. 21. 28 10. 29 β. μετ' οὐ πολὺ 27 14. ἐπὶ πολὺ 28 6. πολλὰ adv. 8 24 β. 20 1 β. 28 18 β. — πλείων 2 40. (9 19 β). 13 31. 15 28. 18 20. 21 10. 24 17. 25 14. 27 20. 28 23. ἢ ante numeralia om. 4 22. 23 13. 21. 24 11. 25 6. οἱ πλείους maior pars 19 32. 27 12. πλείον 20 18 β. ἐπὶ πλείον latius 4 17. diutius 20 9. 24 4. οἱ πλείστοι = οἱ πολλοί 19 32 v. l.
 πονηρία 3 26.
 πονηρός 3 17 β. 5 4 β. 17 5. 18 14. 19 12. 13. 15. 16. 25 18. 28 21.
 Πόντιος Πιλάτος 4 27.
 *Ποντικός 18 2.
 *Πόντος 2 9.
 *Πόπλιος Melitensis 28 7. 8.
 πορεύεσθαι 1 10. 11. 25. 5 18 β. 20. 41. 8 26. 27. 36. 39. 9 3. 11. 15. 10 20. 11 2 β. 12 17. 14 18 β. 15 34 β. 16 7. 16. 36. 17 14 α. 18 6. 19 1 β. 21. 20 1 α. 22. 21 5. 22 5. 6 α. 10. 21. 23 23 (bis β). 32. 24 25. 25 12. 20. 26 12 13. 27 3 α. 28 26 VT. c. dat. 9 31. 14 16. cf. δια-, εἰς-, ἐκ-, προ-, συνεκ-.
 **πορθεῖν 9 21.
 *Πόρκιος Φήστος procurator 24 27.
 **πορνεία 15 20. 29. 21 25.
 *πορνεύω 16 14.
 πόσος 21 20. 22 28 β.
 ποταμός 7 21 β. 16 13.
 *ποταπῶς 20 18 β.
 ποτέ· τίς ποτε 19 26 β? cf. μήποτε.
 *Ποττόλοι Puteoli 28 13.
 πού vid. μήπον.
 πούς 2 35 VT. 7 5. 33 VT. 49 VT. 13 25. 51. 14 8. 16 26. 21 11. οἱ πόδες τινός pro homine eunte 5 9. ἐπὶ τοὺς πόδας 10 25 (πρὸς β). 14 10. 26 16. παρὰ τοὺς π. τιθέναι (curae alcs. committere) 4 35. 37. 5 2. 7 58. παρὰ τοὺς πόδας τινός πεπαυμένους 22 3. πρὸς τ. π. τινός πίπτειν 5 10. 10 25 β. 16 29 β.
 πράγμα 5 4.
 **πραϊώριον 23 35.
 πράξις 19 18.
 πράσσειν trans. 3 17. (τὸ πονηρόν β). 5 35. 17 7. 19 19. 36. (23 29 β). 26 20. 31. καὶ τινι (pro ποιεῖν) 16 28. ἐναντία πρὸς τινα 26 9. πεπραχέναι 25 11. 25 α. πεπραγμένον 26 26. intrans. (?) εἴπ. 15 29. πρεσβυτέρων de synhedrio iud. 22 5.
 πρεσβύτεροι seniores 2 17 VT. assessores synhedrii 4 5. 8 (β τοῦ Ἰσραὴλ). 23. 6 12. 23 14 α. 24 1. 25 15 (τῶν Ἰουδαίων). rector coetium Christianorum 11 50. 14 23. 15 2. 4. 5 β. 6. 12 β. 22. 23. 41 β? 16 4. 20 17 (τῆς ἐκκλησίας). 21 18.

*πρηνὴς γενόμενος 1 18.
πρὶν c. inf. 2 20 VT. *πρὶν ἢ* c. opt. 25 16.
 c. inf. 2 20 VT. v. 1. 7 2 (bis β?).
 **Πρίσκιλλα 18 2. 18. 26.
πρὸ c. gen. 5 23 v. 1. 36. 7 4 β. 12 6. 14. 14 13.
 21 38. *πρὸ προσώπου* τινός 13 24. *πρὸ*
τοῦ c. inf. 23 15 α.
προάγειν 12 6. 16 30. 17 5. 25 26.
 †*προβάλλειν protrudere (obicere?)* 19 33.
πρόβατον 8 32 VT.
 **προγινώσκειν 26 5.
 **πρόγινωσις 2 23.
προδότης 7 52.
 *προεἶν 27 7 (*προσ-* libri).
 **προειπεῖν 1 16.
προέρχεσθαι 12 13. <20 4 β>. 5. 13 α. c. acc.
 12 10.
πρόθεσις 11 23. 27 13.
 **προθυμία 17 11 (*μετὰ πάσης πρ.*).
 **προκαταγγέλλειν 3 18. 7 52.
προκηρύσσειν 13 24.
 **πρόνοια 24 3.
 *προορᾶν 2 25 VT. (*προωρῶμην*). = *antea
videre 21 29 (*προεωρακότες*). — ***προϋ-*
δεῖν 2 31.
 **προορίζειν c. inf. 4 28.
 **προπέμπειν 20 38. 21 5. pass. 15 3.
 ***προπετής temerarius* 19 36.
 †*προπορεύεσθαι* c. gen. 7 40 VT.
πρός *c. gen. 27 34. c. accus. 1 7. 2 7 et
 passim. *πρός τι causa* 3 10. *πρός τὸ*
c. inf. 3 19. *τὰ πρὸς* . . 23 10. 28 10. ἔ-
χειν χάριν πρὸς τινα 2 47. *λόγον π. τινα*
 19 88. *τι π. τινα* 24 19. *πρὸς τοὺς πό-*
δας 5 10. *πρὸς τινα* = *παρά τινι* 5 10.
 10 48 β. 18 3 β. (21 16 β).
προσάγειν 16 20 α. intr. 27 27.
 **προσαναλαμβάνειν reficere* 28 2.
 *προσαπειλείσθαι med. 4 21.
 *προσδεῖσθαι c. gen. 17 25.
προσδέχεσθαι 10 24 β. 23 21. 24 15.
προσδοκᾶν 3 5. 10 24 α. 27 33 α. 28 6 bis.
 †*προσδοκία* 12 11.
 [*προσεῖν 27 7 (scrib. *προεῖν*).]
 †*προσεγγίξειν εἰς* 10 25 β.
προσέρχεσθαι 7 31 (c. inf.). 8 29. 9 1. 10 28.
 18 2 α. 22 26 sq. 23 14. 24 23 v. 1. 28 9 (-ήρ-
 χοντο).
προσεύχεσθαι 1 24. 6 6. 8 15. 9 11. 40. 10 9.
 30. 11 5. 12 12. 13 3. 14 23. 16 25. 20 36.
 21 5. 22 17. 28 8.
προσευχή 1 14. 2 42. 3 1. 6 4. 10 4. 31. 12 5.
ἐν προσευχῇ εἶναι 16 13. π. = locus
 precatationibus destinatus 16 16.
προσέχειν τινι (scil. τὸν νοῦν) *fidem habere*
 8 6. 10 11. 16 14. †*πρ. ἐαντὶ καὶνε sibi*
 5 35. 20 28.
 *προσέχουτος 2 10. 6 5. 13 43.
προσκληῖσθαι med. 2 39. 5 40. 6 2 (= *συγ-*

καλεῖσθαι). 13 2. 7. 16 10. 20 1 v. 1. 23 17.
 18. 23. (27 1 β).
 **προσκαρτερεῖν c. dat. 1 14. 2 42. 6 4. *τινὶ*
circa alqm esse 8 13. 10 7. absol. 2 46.
 **προσκληροῦσθαι τινι* 17 4.
 **προσκλινεσθαι τινι* 5 36.
προσκυνεῖν absol. 8 27. 10 25. 24 11. c. dat.
 7 43 VT. c. acc. 10 25 β.
 **προσλαμβάνειν τινι* 13 43. abs. 28 20.
 *προσλαμβάνεσθαι med. c. acc. 17 5. 18 26.
 28 2 v. 1. de cibo capto 27 33 α (*μηθέν*).
τροφῆς 27 36.
προσμένειν c. dat. 11 23. 13 43. abs. = ἔ-
πιμ. 18 18.
 *πρόσπεινος 10 10.
 *προσπηγνύναι 2 23.
προσπίπτειν τινι 16 29.
 (†*πρὸς ποιεῖσθαι* c. inf. 18 17 β.)
προσπίπτειν pass. 10 33. 48 (c. inf.). 17 26.
προστιθεῖν 2 47. pass. 2 41. 5 14. 11 24. 13
 36. *προσέθετο* c. inf. (*perrexit et.*) 12 3.
 **(*προστρέχειν*) *προσδραμών* 8 30.
 *προσφάτως recens 18 2.
προσφέρειν: *προσενεγκεῖν* 7 42 VT. 8 18. 16
 20 β. -*ενεχθῆναι* 21 26.
 *προσφορά de sacrificio 21 26. de stipe 24 17.
προσφωνεῖν advocare 11 2 β. *alloqui* abs.
 21 40. *τινι* 22 2.
 *προσωπολήμπτῃς 10 54.
πρόσωπον 2 28 VT. 6 15 bis. 20 25. 38. *τὸ πρ.*
τῆς γῆς 17 26. *κατὰ πρόσωπον cecram*
 3 13. 16 9 β. 25 16. *ἀπὸ προσώπου τινός*
 3 19. 5 41. 7 45. *πρὸ πρ.* 13 24.
 *προτείνειν 22 25.
 *προτρέπεσθαι med. *antevertere?* 18 27 α.
 (*προτρέχειν*) *προδραμεῖν* 10 25 β.
 †*προϋπάρχειν* 8 9.
προφάσει specie 27 30.
προφητεύειν 2 17 VT. 18 α (non VT). 19 6
 (ἐ*προφήτεον*). 21 9.
προφήτης 2 16. 30. 3 18. 21. 24 sq. 7 48. 52. 8 28.
 30. 34. 10 43. 13 20. 27. 26 22. 27. 28 25. de
 Christo 3 22 VT. 23 VT. 7 37 VT. *βίβλος*
τῶν προφητῶν (minorum) 7 42. cf. 13 40.
 15 15. 24 14. *ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται*
 13 15. 24 14. 28 23. *προφῆται Christiani*
 11 27. 13 1. 15 32. 21 10.
 **προχειρίζεσθαι eligere, destinare* c. inf. 22 14.
 c. dupl. acc. 26 16. — pass. 3 20.
 **προχειροτονεῖν antea designare* 10 41 (pass.).
 *Πρόχορος diac. Hieros. 6 5.
 **πρόμνη 27 29. 41.
 **πρωῖ 28 23. *τὸ πρωῖ* 5 21 β.
 *πρῶρα 27 30. 41.
πρῶτος 2 14 β. 12 10. 13 33. 16 12. 20 18. 26 23.
 27 43. = *πρότερος* 1 1. *οἱ πρῶτοι prin-*
cipes 13 50. 17 4. 25 2. 28 17. *ὁ πρ. Me-*
litae 28 7. *πρῶτον* adv. 3 26. 11 26 β. 13 46.
 15 14. 26 20. = *τὸ πρότερον* 7 12. **πρώ-*
τως 11 26 α.

*πρωτοστάτης 24 5.
 *Πτολεμαῖς Phoenices urbs 21 7.
 *πνύθων (πνεῦμα) 16 16.
πυκνός: *πυκνότερον saepius 24 26.
πόλη 9 24. 12 10. 16 13. *ώρα* 3 10. (cf. *δύρα*).
πυλόν 10 17. 12 13. 14 bis. 14 13.
πυρρᾶνεσθαι 4 7. 10 18. 29. 17 19 β. 21 33.
 23 19. 20. 34.
πῦρ 2 3. 19 VT α. 7 30. 28 5.
 *πυρρά 28 2 3.
πυρετός 28 8.
 *Πύρρος pater Sopatri 20 4.
πωλεῖν 4 34. 37. 5 1.
 **πως: *εἰ πως* 27 12. *μήπως* 27 29 v. l.
πῶς 2 8. 8 31. in interrog. obliqua 9 27 bis.
 11 13. 12 17. 15 36. 20 18 α. c. coniunct.
 4 21.

P

**Ραβδίξιν 16 22.
 *ραβδοῦχος licitor 16 35. 38.
 *ραδιοῦργημα 18 14.
 *ραδιοურγία 13 10.
 *Ρήγιον 28 13.
ῥηθῆναι v. *ῥεῖν*.
ῥήμα 2 14. 4 1 β. 16 β. 5 20. 33 β. 6 11. 13. 10
 22. 44. 11 14. 16. 16 38. 26 25. 28 25. fere
 = *res* 5 32. 10 37. 13 42 (?).
 *ρήτωρ 24 1.
ῥίπτειν, *ῥιπτεῖν* 22 23 (*ῥιπτούντων*). 27 19
 (*ῥοριφαν*). 29 (*ῥίψαντες*). Cf. *ἀπορρ*.
 *Ρόδη nomen mul. 12 13.
 *Ρόδος 21 1.
 *Ρομφάν (Ρεμφ.) 7 43.
ῥόφη platea, vicus 9 11. 12 10.
 **Ρωμαῖος 2 10. 16 21. 37 sq. 22 25-27. (28 β).
 29. 23 27. 25 16. 28 17.
 **Ρώμη (18 2 β). 19 21. 23 11. 28 14. 16.
 *(*ῥωννύναι*) *ἔρρωσθε* 15 29. *ἔρρωσο* 23 30.

Σ

Σάββατον: *dies VII^{mus}* 13 27. 42. 44. 15 21.
 18 4. 19 β. *σάββατα* de pluribus diebus 17 2.
σαββάτον ὁδός 1 12. *σάββατα* de uno
die VII^{mo} 13 14. 16 13. *hebdomas*: ἡ μία
τῶν σ. 20 7.
Σαδδουκαῖος 4 1. 5 17. 23 6—8.
 *Σαλαμῖν Cypri 13 5 (-*ιν*).
σαλευεῖν concitare 17 13. pass. *concuti* 4 31.
 16 26. metaph. 2 25 VT.
 *Σαλμώνη Cretae 27 7.
Σαμάρεια regio 1 8. 8 1. 5. 9. 14. 9 31. 15 3.
Σαμαριτίης 8 25.
 *Σαμοθράκη ins. 16 11.
 *Σάμος ins. 20 15.
 **Σαμουήλ 3 24. 13 20.
 **σανδάλιον 12 8.
 *σανίς 27 44.

*Σαούλ rex 13 21. = *Σαῦλος*, *Paulus* 9 4.
 17. 22 7. 13. 26 14.
 *Σάπφειρα, dat. -*η* 5 1.
σάρξ 2 26 VT. 31 (ex cod.). *πᾶσα σάρξ omnes homines* 2 17 VT.
 *Σαρων, ὁ (accent. ?) 9 35.
Σατανᾶς 5 3. 26 18.
Σαῦλος = *Paulus* (cf. *Σαούλ*) 7 58. 60. 8 3.
 9 1. 8. 11. 22. 24. 11 25. 30. 12 25. 13 1. 2. 7. 9.
σεαντοῦ 9 34. 16 28. (22 28 β). 26 1.
 **σέβασμα 17 23.
 **Σεβαστός Augustus* 25 21. 25. (24 β). *σπεῖρα*
Σεβαστή cohors Augusta 27 1.
 **σεβέσθαι 18 13. 19 27. *σεβόμενοι* (τὸν
θεόν) *proseltyti* 13 43. 50. 16 14. 17 4. 17.
 18 7.
σεισμός terrae motus 16 26. 35 β.
 *Σέκουνδος Thessalonic. 20 4.
 *Σελεύκεια Syriae 13 4.
σελήνη 2 20 VT.
 *Σέργιος Παῦλος procons. Cypri 13 7.
 **σημαίνειν 11 28 (*ἐσήμανεν* aor. α). 25 27.
σημεῖον ostentum, miraculum 2 19 VT. 22.
 43. 4 16. 22. 30. 5 12. 6 8. 7 36. 8 6. 13. 14 3.
 15 12.
σήμερον 4 9. 13 33 VT. 19 40. 22 3. 24 21. 26
 2. 29. 27 33. ἡ σ. *ἡμέρα* 20 26.
σιγᾶν 12 17. 13 41 β. 15 12 sq.
 **σιγή 21 40.
 **σιδηροῦς 12 10.
Σιδῶν 27 3. *Σιδῶνιοι 12 20.
 *σικαριος 21 38.
 *Σιλᾶς 15 22. 27. 32. 34. 40. 16 19. 25. 29. 17 4.
 10. 14 sq. 18 5.
 *σικμίνθιον semicinctium 19 12.
Σίμων ὃς *ἐπικαλεῖται Πέτρος* 10 5. 18. 32.
 11 13. — *Σ.* ὁ *ζηλωτής* apost. 1 13. —
 **Σ.* ὁ *μάγος* Samaritanus 8 9. 13. 18. 24. —
 **Σ.* ὁ *βυρσεύς* Ioppe 9 43. 10 6. 17. 32. cf.
Συμεών.
 **Σινᾶ mons 7 30. 38.
σιτίον, -α v. l. 7 12.
σίτος 27 38. pl. *σίτα* 7 12.
σιωπᾶν 18 9.
 *σκάφη 27 16. 30. 32.
 *Σκενᾶς Iudaeus 19 14.
 *σκενή 27 19.
σκεῦος vas 10 11. 16. 11 5. in re navali 27
 17. metaph. σκ. *ἐκλογῆς* 9 15.
σκηνή τοῦ μαρτυρίου 7 44. σκ. *τοῦ Μολόχ*
 43 VT. σκ. *Δανιὴ* 15 16 VT.
 *σκηνοποιός 18 3.
 **σκήνωμα 7 46.
σκιᾶ 5 15.
 **σκληρός 9 5 β? 26 14.
 *σκληροσπάχης 7 51.
 **σκληρύνεσθαι pass. 19 9.
σκολιός 2 40.
σκότος 2 20 VT. 13 11. metaph. 26 18.
 *σκοληρόβρωτος 12 23.

Σολομών (-μών) 7 47. *στοὰ Σολομώντος Hierosolymis 3 11. 5 12.
 σός 5 4. 24 3 sq.
 σουδάριον 19 12.
 σοφία 6 3. 10. 7 10. 22.
 **σπᾶν : med. σπασάμενος 16 27. Cf. ἀνα-, ἄπο-, δια-.
 **σπειρά, g. -ης, cohors 10 1 (Ἰταλική Caesareae). (12 5 β, στ. βασιλική). 21 31. 27 1 (Σεβαστή Caesareae).
 σπέρμα progenies 3 25 VT. 7 5 sq. (VT.). 13 23.
 *σπερμολόγος 17 18.
 σπένδειν 20 16. 22 18.
 σπλάγχχνον 1 18.
 **σπυρίς 9 25.
 στάσις 15 2. 19 40. 23 7. 10. 24 5.
 στανροῦν 2 36. 4 10. 13 29 β.
 *στέμμα vitta 14 13.
 **στεναγμός 7 34 (VT.).
 *στερεοῦν 3 16. pass. 3 7. metaph. pass. 16 5.
 *Στέφανος diaconus 6 5. 8 sq. 7 1 β. 59. 8 2. 11 19. 22 20.
 στηρίζειν 18 23. cf. ἐπιστηρ.
 **στοὰ Σολομώντος Hierosol. 3 11. 5 12.
 **στοιχεῖν incedere 21 24.
 στόμα 8 32 VT. 35. 10 34. 11 8. 18 14. 23 2. διὰ (τοῦ) στόματός τινος (loqui, audire) 1 4 β. 16. 3 18. 21. 4 25. 15 7. it. ἐκ τ. στ. (audire) 22 14.
 στρατεύμα 23 10. 27.
 †στατηγὸς (τοῦ ἱεροῦ) 4 1. 5 24. 26. στρατηγὸί Philippis 16 (19 β). 20 α. 22. 35 sq. 38.
 †στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ sidera 7 42.
 στρατιώτης 10 7. 12 4. 6. 18. 21 32 bis. 35. 23 23. 31. 27 31 sq. 42. 28 16.
 *στρατοπεδάρχης praef. praetorio 28 16 β.
 στρέφειν intrans. (?) 7 42. στρέφεσθαι στραφῆναι 7 39. 13 46. cf. ἀνα-, ἄπο-, δια-, ἐπι-, κατα-, μετα-, συ-, συνανα-, ὑπο-.
 στρωννύναι : aor. στρώσον 9 34.
 *Στωικοί 17 18.
 †συγγένεια 7 3 VT. 14.
 συγγενής 10 24.
 **συγκαθίσθαι 26 30.
 συγκαλεῖν 5 21 α. med. 5 21 β. 10 24. 28 17.
 *συγκαταβαίνειν 25 5.
 *συγκαταναεῖν 18 27 β.
 †συγκατατίθεσθαι 4 18 β. 15 12 β.
 *συγκαταψηφίζεσθαι pass. 1 26.
 *συγκινεῖν 6 12.
 *συγκομίζειν sepelire 8 2.
 *συγγύν(ν)ειν (= att. συγγεῖν) 9 22 (-ἐχυνεν). 21 27 (-ἐχεαν). pass. 2 6 et 19 29 β (-ἐχύθη). 19 32 (-κεχυμένη). 21 31 (-χύνεται).
 *σύγχυσις 19 29 α.
 συζητεῖν 6 9. 9 29.
 *συστήτησις 28 29 β.
 συλλαλεῖν 4 15 β. 18 12 β. 27 12.

συλλαμβάνειν comprehendere 1 16. 12 3. 23 27 (pass.). it. med. 26 21.
 συμβαίνειν accidere 3 10. 20 19. 21 35. (κατὰ τὸ συμβαίνειν 27 15 β.)
 †συμβάλλειν (scil. λόγους) τινί s. πρὸς τινα 4 15. 17 18. (28 17 β). intr. convenire 20 14. med. conferre 18 27.
 **συμβιβάζειν docere 9 22. colligere 16 10.
 **συμβουλεύεσθαι med. 9 23.
 **συμβόλιον consilium (concr.) 25 12.
 **Συμεὼν (cf. Σίμων) i. q. Petrus 15 14. *Σ. cognom. Niger Antiochiae 13 1.
 **συμπαράλαμβάνειν 12 25. 15 37. 38 α.
 *συμπαρεῖναι 25 24.
 *συμπεριλαμβάνειν 20 10.
 *συμπίνειν 10 41.
 †συμπληροῦσθαι pass. de tempore 2 1.
 *συμφορίην comportare 19 19 (-ἐνέγκαντες). τὰ συμφέροντα quae prosunt 20 20.
 συμφωνεῖν τινι 15 15. *pass. συμφωνεῖσθαι τισι convenire inter alios 5 9.
 *συμψηφίζειν computare 19 19.
 σύν praep. c. dat. 1 14. 22. 2 14. 3 4. 8. 4 13 sq. 27. 5 1. 17. 21. 26. 8 20. 31. 10 2. 20. 23. 11 12. 13 7. 14 4 bis. 5. 6 β. 13. 20. 28. 15 22 bis. 25. 38 β. 16 3. 32. 17 34. 18 (2 β). 8. 18. 27 β. 19 38. 20 36. 21 5. 16. 18. 24. 26. 29. 22 9. 23 15. 27. 32. 24 24. 25 23. 26 13. (27 1 β.) 2. 28 16. συναγγεῖν 14 27. 15 30. passiv. 45. 26 VT. 27. 31. 11 26. 13 44. 15 6. 20 7 sq. 21 18 β. (23 15 β.)
 συναγωγή Iudaeorum 6 9 (Διβερτίνων Hierosolymis). 9 2. 20. 13 5. 14. 43 (de conventu). 14 1. [3 β]. 15 21. 17 1. 10. 17. 18 4. 7. 19. 26. 19 8. 22 19. 24 12. 26 11.
 *συναδροῖζειν 19 25. pass. 12 12. (Lc. 24 33 ?)
 *συναλλέζεσθαι pass. congregari? an potius συνάλλ. med. convesci 1 4.
 *συναλλάσσειν 7 26.
 **συναναβαίνειν 13 31.
 *συναναστρέφεσθαι 10 41 β.
 συναντᾶν 10 25. metaph. 20 22.
 †συναρπάζειν 6 12. 19 29. pass. 27 15.
 **σύνδεσμος 8 23.
 *συνδρομή 21 30.
 συνέδριον Iudaeorum 4 15. 5 21. 27. 34. 41. 6 12. 15. 22 30. 23 1. 6. 15. 20. 23. 24 20.
 *σύνεδροι assessores synhedrii 5 35 β.
 **συνειδέναι 5 2 (συνειδύης).
 **συνειδήσις 23 1. 24 16.
 †συνεῖναι 27 11.
 **συνένδημος 19 29.
 *συνεκκορεύεσθαι 3 11 β.
 *συνέπεσθαι 20 4.
 *συνεπιτίθεσθαι med. 24 9.
 συνέρχεσθαι convenire 1 6. 2 6. 37 β. 5 16 (συνήχρετο). 10 27. 16 13. 35 β. 19 32 (συνελήλυθαισαν). 21 22. 22 30. 28 17. — c. dat. venire cum 1 21. 9 39. 10 23. 45 (-ἤλθαν). 11 12. 15 38. 21 16 (σ. σύν τινι). 25 17 (absol.). (24 β.).

συνεσθίειν, aor. συμφαγεῖν 10 41. 11 3.
 συνετός 13 7.
 συνενδοκεῖν 8 1 (τινι). 22 20.
 *συνεφίστασθαι 16 22 (συνεπέστη).
 συνέχειν 18 5 e coni. (codd. pass.). τὰ ὅτα
 7 57. pass. c. dat. 28 8.
 *συνθροῖπειν 21 13.
 συνιέναι (συνήμι) 7 25. ibd. (συνήμαν). 13
 27 β. 28 26 sq. VT. (συνήτε, συνῶσιν).
 *συνοδεύειν 9 7.
 *συνομιλεῖν 10 27.
 *συννομορεῖν 18 7.
 *(συνορᾶν) 12 12 (συνιδών). 14 6 (συνιδόντες).
 συντελείσθαι pass. 21 27.
 *συντεχνίτης 19 25 β.
 συντίθασθαι med. 23 30.
 *συντόμως 24 4.
 **συντρέχειν 3 11 (-έδραμεν).
 †συνυπυγχάνειν 11 25 β.
 *σύντροφος 13 1.
 *συνωμοσία 23 13.
 *Συράκουσαι 28 12.
 **σύρειν 8 3. 14 19. 17 6.
 Συρία 15 23. 41. 13 18. 20 3. 21 3.
 *Σύρις 27 17.
 **σταῖλλειν 5 6 et 10 β (corpus mortuum).
 27 15 β (τὰ ἱστία).
 *συστρέφειν 17 5 β. 28 3 (Mt. 17 22?). *pass.
 11 28 β. 16 39 β (Mt. 17 22?).
 *συστροφή 19 40. 23 12.
 *Συχέμ 7 16 bis.
 **σφαγή 8 32 VT.
 *σφάγιον 7 42 VT.
 σφόδρα 6 7.
 *σφοδρῶς 27 18.
 *σφυδρόν = σφυρόν 3 7.
 **σχεδόν 13 44. 19 26. (24 5 β).
 σχίζεσθαι pass. 14 4. 23 7 α. (9 β).
 **σχοινίον 27 32.
 *σχολή schola (de loco) 19 9.
 σφίζεσθαι pass. 2 21 VT. 40. 47. 4 9 (σέσσεται).
 12. 11 14. 14 9. 15 1. 11. 16 30 sq. 27 20. (29 β).
 31. (44 β). Cf. διασφῆ.
 σῶμα 9 40 (corpus mortuum).
 *Σόπατρος Beroensis 20 4.
 **Σοσθένης Corinth. 18 17.
 σωτήρ 5 31. 13 23.
 σωτηρία 4 12. 7 25. 13 26. 47 VT. 16 17. 27 34.
 σωτηρίον 28 28.
 **σωφοροσύνη 26 25.

T

*Ταβιδά 9 36. 40 (= Δορκάς).
 *τακτός 12 21.
 **ταπεινοφροσύνη 20 19.
 ταπεινώσις 8 33 VT.
 ταράσσειν 15 24. 17 8. 13. Cf. ἐκ-.
 *τάραχος 12 13. 19 23.
 *Ταρσεύς 9 11. 21 39 α.
 *Ταρσός Ciliciae 9 30. 11 25. 21 39 β. 22 3.

τάσσειν c. acc. et inf. 15 2 α. 18 2 α. med.
 τάξασθαι 28 23. pass. 13 48. 22 10. Cf.
 ἄντι-, ἀπο-, δια-, ἐπι-, προσ-.
 **ταῦρος 14 13.
 *τάχιστα 17 15 α.
 τάχος : ἐν τάχει 10 33 β. 12 7. 17 15 β. 22 18.
 25 4.
 τε : a) **solum positum (Lc. 24 20?) 2 3
 v. 1. 33. 37 α. 40. 48. 46 bis. 3 10 v. 1. 14 α.
 4 14. 33. 5 19. 35. 42. 6 7. 12 sq. 7 22. 26. 8 1.
 3. 8 β. 13. <24 β>. 25. 28. 31. 9 3. 15. 18. 29.
 10 2. 22. 28. 33 α. 48. 11 21. 26 α. 12 6. 8. 12.
 17. 13 1. 4 β. 4 α. 11. 44. 45 β. 14 12 sq. 21 sq.
 15 4. 5. 32. 39 α. <41 β>? 16 13. 23. 34. 40 β.
 17 4 bis. 19. 26. 18 4. 28. 19 2 α. 3. 6. 11 sq.
 18. 27. 29. 20 3. 7. 11. 35. 21 17 β. 18 α. 20. 28.
 30. 31. 37. 22 7. 8. 23. 23 5. 10. 24. 28. 25. 24
 5. 23. 27. 25 2. 16. 26 [4]. 11. 14. 20. 30 bis.
 27 3 α. 3. 5 α. 8. 17. 20 α. 21 bis. 43. 28 23. —
 τε καὶ s. τε . . καὶ (et. euang. Lc.) 1 1. 8. 13.
 2 9. 10 bis. 4 27. 5 14. 24. 8 12. 38. 9 2. (5 β).
 15. 24. 10 39. 13 1. 14 1. 5. 15 3. 9. 17 10. 14.
 18 5. 19 10. 17. 20 21. 21 12. 25. 22 4. 24 3.
 15. 25 23. 24. 26 3. 20. 22 bis. 23. 27 1 α. 28
 23. 30 β. — τε . . τε 26 16.
 ταχύ ad v. 14 3 β (num **? v. Lc. 15 22).
 **τεῖχος 9 25.
 **τεκμήριον 1 3.
 τέκνον 2 39. 7 5. 13 33. 21 5. 21.
 τελεῖν 13 29. Cf. διατελ., συντελ.
 τελειοῦν 20 24.
 τελευτᾶν mori 2 29. 7 15.
 **τέρας iunctum cum σημεῖον 2 19 VT. 22.
 43. 4 30. 5 12. 6 8. 7 36. 14 3. 15 12.
 *Τέρυλλος δῆτωρ 24 1 sq.
 τεσσαράκοντα, τεσσαράκ. 1 3. 4 22. 7 30. 36.
 42 VT. 10 41 β. 13 21. 23 13. 21.
 *τεσσαρακονταετής 7 23. 13 18.
 τέσσαρες, τέσσερες 21 9. 23. dat. τέσσαρσιν
 10 11. 11 5. 12 4. acc. τέσσαρας 27 29.
 *τεσσαρεσκαίδεκατος 27 27. 33.
 **τέταρτος 10 30.
 τετραάρχης 13 1.
 *τετραδίων quaternio 12 4.
 **τετρακισχίλιοι 21 38.
 **τετρακόσιοι 5 36. 7 6 VT. 13 20.
 **τετράπους, pl. -ποδα 10 12. 11 6.
 **τέχνη 17 29. 18 3.
 **τεχνίτης 19 24. 38. Cf. συντεχν.
 **τηρεῖν i. q. φυλάσσειν 12 6. 16 23. pass.
 12 5. 24 23. 25 4. 21 bis. τὸν νόμον sim.
 15 5. 21 25 β. Cf. δια-, παρα-.
 **τήρησις = φυλακή 4 3. 5 18. (24 27 β).
 τιθέναι 2 35 (ῥῶ) VT. 3 2 (ἐτίθουν). 4 35 (it.).
 37 (ἔθηναν). 5 2 (it.). 15. 9 37 (ἔθηναν). 13
 29 (it.). 47 (τέθεικα) VT. τιθ. τὰ γόνατα
 7 60. 9 40. 20 36. 21 5. passiv. 7 16. med.
 τίθεσθαι 1 7. ἐν τῇ καρδίᾳ sim. 5 4. 19
 21. τινα εἰς φυλακὴν sim. 4 3. 5 18. 25.
 12 4. τινας ἐπισκόπους 20 28. βουλήν

27 12. Cf. ἀνα-, ἀπο-, δια-, ἐκ-, ἐν-, ἐπι-, κατα-, μετα-, παρ-, προσ-, συν-, συνεπι-, συγκατα-.

τιμᾶν 28 10.

τιμή pretium 4 34. 5 2 sq. 7 16. 19 19. honor 28 10.

*τιμός 5 34. 20 24.

*Τιμόθεος Pauli comes 16 1. 17 14 sq. 18 5. 19 22. 20 4.

*Τίμων diacon. 6 5.

*τιμωρεῖν punire 26 11. pass. 22 5.

τίς, τί passim. τί ὅτι 5 4. 9 (= cur). τί cur 1 11. 3 12 bis. 9 4. 14 15 (τί ταῦτα ποιεῖτε;). 15 10. 22 7. 16. 26 8? 14. διὰ τί cur 5 3. τί θέλει τοῦτο εἶναι 2 12. cf. 17 20. τί ἂν γένοιτο τοῦτο 5 24. τί ἂν εἶη 10 17. τίς ἤμην 11 17. τί ὁ Πέτρος ἐγένετο 12 18. τί οὖν ἐστὶ 6 3 β. 21 22. ἵνα τί v. ἵνα. τίς pro ὅς 13 25. (τίς ποτε 19 26 β).

τις, τι passim. τις ap. nom. propria 9 43. 10 6. 18 7. 19 9 β. 14. 24. 21 16 α. 22 12. (23 29 β?). 24 1. 25 19. δύο τινές 23 23. τις emphaticae = magni aliquid 5 36. (8 9).

Τίτιος Ἰουστός Corinthius 18 7.

τοιούτος 16 24. 21 25 β. 26 29. ὁ τοιούτος 19 14 β. 25. 22 22.

*τοῖχος 23 3.

τολμᾶν 5 13. 7 32.

τόπος 1 25 (τόπος ὁ ἴδιος Iudae, i. e. gehenna). 4 31 (aedes). 6 13 sq. (templum). 7 7. 33 VT. 49 VT. 12 17. 16 3 (τόποι oppida s. regio). 21 28 bis (templum). 27 2 (ut 16 3). 8. 29. 41. 28 7. **metaph. 25 16 (locus = potestas).

τοσοῦτος 5 8 bis.

τότε in principio sent. fere pro coniunctione 1 12. 2 14 β. 37 β. 4 8. 15 β. 5 19 β. 26. 6 11 α. 7 4. 8 17. 9 17 β. 10 46. 48. 11 26 β. 13 3. 12. (14 20 β). 15 22. 39 β? 16 22 β. (18 6 β). 19 9 β. 15 β. 21 β. 21 13. 26. 33. 22 27 β. 29 β. 23 3. 25 12. (21 β.) 26 1. 27 32. (42 β.) εὐθέως δὲ τότε 17 14 α. post gen. absol. 6 11 β. 27 21. post partic. coniunct. 28 1.

*τουντέστιν 1 19. 19 4.

τράπεζα 6 2. 16 34.

τραυματίζειν, pass. 19 16.

τράχηλος (1 18 β.) 15 10. 20 37.

τραχύς 27 29.

τρεῖς 5 7. 7 20. 9 9. 11 11. 17 2. 19 8. 20 3. 25 1. 28 7. 11 sq. 17.

*Τρεῖς Ταβέρναι prope Romam 28 15. (τρεῖς μὲν 9 5 β).

τρέφεσθαι pass. 12 20. Cf. ἀνα-, προ-, προσ-, συν-, ὑπο-.

*τριετία 20 31.

τρίς : *ἐπὶ τρίς 10 16. 11 10.

τὸ *τρίστογον 20 9.

*τριαχλίοι 2 41.

τρίτος 2 15. 10 40. 23 23. 27 19.

τρόπος : (καθ') ὃν τρόπον 1 11. 7 28. 15 11. 27 25.

*τροποφορεῖν 13 18.

τροφή 2 46. 9 19. 14 17. 27 33 sq. 36. 38.

**Τρόφιμος Ephesus 20 4. 21 29.

**Τρώας Alexandria Troas 16 8. 11. 20 5 sq.

*Τρωίλλια 20 15 β.

τυγχάνειν τινός 24 3. 26 22. 27 3. **τυχόν fortasse 12 15 β. *οὐχ ὁ τυχών non vulgaris 19 11. 23 2. Cf. ἐν-, ἐπι-, παρ-, συν-.

*τύπος simulacrum 7 43 VT. forma 7 44. argumentum et forma epistulae 23 25.

τύπτειν 18 17. 21 32. 23 2. pass. 23 3. τύπτειν metaph. 23 3 (nihil NT. nisi praes. imperf.; cf. πατάσσειν).

*τύραννος 5 39 β.

*Τύραννος Ephes. 19 9.

*Τύριοι 12 20. 22 β.

Τύρος 21 3. 7.

τυφλός 13 11.

*τυφωτικός ἄνεμος 27 14.

**Τυχικός Ephesus 20 4.

T

Τβρίξιν 14 5.

**Τβρίξιν 27 10. 21.

ὕγις 4 10.

ὑδωρ 1 5. 8 36 bis. 38 sq. 10 47. 11 16.

**ὕετός 14 17. 28 2.

υἱός 2 17 VT. 7 16. 21. 29. 13 21. 16 1. 19 14. 23 6. 16. υἱοὶ Ἰσραὴλ 5 21. 7 23. 37. 9 15. 10 36. υἱοὶ γένους Ἀβραάμ 13 26. υἱοὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς διαθήκης 3 25. υἱὸς παρακλήσεως interpret. nominis Βαρνάβας 4 36. υἱὲ διαβόλου 13 10. υἱὸς τοῦ θεοῦ de Iesu 8 37 β. 9 20. (28 31 β.) cf. 13 33 VT. υἱ. τοῦ ἀνθρώπου de eod. 7 56.

ὕμετερος 27 34.

**ὕμνεϊν 16 25.

(ὕπάγειν (ab)ire nusquam.)

ὕπακούειν 6 7. 12 13.

ὕπαντᾶν 16 16.

**ὕπαρξις 2 45.

ὕπαρχειν fere = εἶναι 2 30. 3 2. 4 34 α. 34 β. 5 4. 7 55. 8 46 (c. pte.). 10 12. 14 9 β. 16 3. 20. 37. 17 24. 27. 29. 19 36 (c. pte.). 40. 21 20. 22 3. 27 12. 21. 34. 28 18. c. dat. 3 6. 4 37. 28 7. τὰ ὑπάρχοντά τι 4 32. (ὕπαρχειν ἐν 7 55 β.) cf. προϋπάρχειν.

ὕπερ praep. c. gen. pro 5 41. 8 24. 9 16. 15 26. 21 13. 26. 26 1. c. accus. supra, ultra 26 13.

(*ὕπεροραν, ὑπεριδῶν 17 30 falsa l.).

*ὕπερῶν 1 13. 9 37. 39. 20 8.

**ὕψηλος 7 39.

*ὕψηρεταιν 13 36. 20 34. 24 23.

ὕψηρέτης 5 22. 26. 13 5. 26 16.

ὕπνος 20 9 bis.

ὀπό praep. c. gen. 224. 4 11. 16 β. 5 16. (61 β).
 10 β. 8 β. 10 17. 22 bis. 33. 33. 41 sq. (125 β).
 15 5 α. 13 4. 45. 15 3 sq. 12 β. 40. 16 2. 4. 6. 14.
 17 13. 19. 25. 20 3. 21 35. 22 11 sq. 30. 23 10.
 27 bis. 24 21. 26. 25 14. 26 2. 6. sq. 27 11. 41.
 *c. accus. de loco 2 5. 4 12. *de tempore 5 21.
 *ὀποβάλλειν subornare 6 11.
 ὀποδεκνύναι 2 37 β. 9 16. 20 35.
 *ὀποδεῖσθαι med. 12 8.
 ὀποδέχεσθαι 17 7. 21 17 β.
 ὀπόδημα 7 33 (VT.). 13 25.
 *ὀποζωννύναι (τὸ πλοῖον) 27 17.
 ὀποκαμβάνειν suscipere 1 9. putare 2 45.
 ὀπομείναι 17 14.
 *ὀπονοεῖν 13 25. 25 13. 27 27.
 *ὀποπλεῖν 27 4. 7.
 *ὀποπνεῖν 27 13.
 ὀποπόδιον 2 35 VT. 7 49 VT.
 *ὀποστέλλεσθαι med. 20 20. 27 α.
 ὀποστρέφειν intr. reverti 1 13. 8 25. 28. 12 25.
 13 13. 34. 14 21. 19 1 β. 20 3. 21 6. 22 17.
 23 32.
 *ὀποτρέχειν 27 16 (ὀποδραμόντες).
 ὀψηλός 13 17.
 ὀψιματος: ὁ θεός ὁ ὤψ. 16 17. ὁ ὤψ. de Deo
 7 43.
 ὀψον 5 31. 13 17. pass. 2 33.
 Φ
 Φάται (φησίν, ἔφη) 7 2. 8 36. (9 8 β). 10 28.
 30 sq. 16 30. 37. 17 22. 19 35. 21 37. 22 2. 27 sq.
 23 5. 34 bis β. 23 17 sq. 25 24. 26 1. 24. 32.
 φησίν interiectum orationi 1 4 β. 2 38.
 25 5. 32. 26 25. it. ἔφη 23 35.
 φανερός 4 16 (φανερώτερον β). 7 13.
 *φανερῶς 10 3.
 *φαντασία 25 23.
 *Φαρισαῖος 7 10. 13. 21.
 Φαρισαῖος 5 34. 15 1 β. 5 α. 23 6—9. 26 5.
 *φάσις 21 31.
 *φάσκων: φάσκοντες 24 9. ἔφασκεν 25 19.
 *φείδεσθαι 20 29.
 φέρειν 4 31. 37 (ἤνεγκεν). 5 2 (ἐνέγκας). 16.
 14 13 (ἐνέγκας). 25 18. spectare 12 10.
 *passiv. 2 2. 15 29 β. 27 15. 17. cf. ἀπο-,
 δια-, εἰς-, ἐν-, ἐπι-, κατα-, προσ-, συμ-.
 φεύγειν 7 29. (14 6 β). 27 3. cf. δια-, ἐν-,
 κατα-.
 *Φίλιξ Antonius Felix procurator Iudaeae
 23 24. 26. 24 3. 22. 24 sq. 27. 25 14.
 *Φίστος Porcius F. procurator Iudaeae 24
 27. 25 1. 4. 9. 12-14. 22 sq. 24 α. 26 24. 25 α. 32.
 *φθιγγεσθαι 4 18. cf. ἀπο-.
 *φιλανθρωπία 28 2.
 *φιλανθρωπῶς 27 3.
 *Φίλιπποι Maced. 16 12. 20 6.
 Φίλιππος apost. 1 13. *diaconus s. εὐαγγε-
 λιστής 6 5. 8 5—40. 21 3.
 φίλος 10 24. 16 39 β. 19 31. 27 3.
 *φιλόσοφος 17 18.

*φιλοφρόνως 28 7.
 φλόξ 7 30.
 φοβεῖσθαι 5 26 (cf. β). 9 26. 16 35 β. 38. 18 9.
 22 29. 23 10. 24 β. 27 17. 24. 29. φοβούμε-
 νος τὸν θεόν 10 2. 22. 35. 13 16. 26.
 φόβος 2 43. 5 5. 11. 19 17. 26 14 β. φ. τοῦ
 κυρίου (θεοῦ) 9 31. 14 9 β.
 *Φοινίκη 11 19. 15 3. 21 2.
 *Φοινίξ Cretae 27 12.
 **φονεύς 3 14. 7 52. 28 4.
 φόνος 9 1.
 φόρον forum v. Ἄππιος.
 φορτίον 27 10.
 **φρονεῖν 28 23.
 *φρονάσσειν 4 25 VT.
 *φρόνισον 28 3.
 *Φρυγία 2 10. 16 6. 18 23.
 *φρυγὰ δέειν 7 29 β.
 φυλακή custodia = custodes 12 10. carcer
 5 19. 21 β. 22. 25. 8 3. 12 4—6. 17. 16 23 sq.
 27. 37. 39 β. 40. 22 4. 26 10.
 *φυλακίζειν 22 19.
 *φύλαξ 5 23. 12 6. 19.
 φυλάσσειν 12 4. 22 20. 23 35 (passiv.). (25
 24 β, it.). 25 16. τὸν νόμον sim. 7 53. 16 4.
 21 24. med. φυλάσσεσθαι (τι) 21 25.
 φυλή Βενιαμίν 13 21.
 φωνεῖν = βοᾶν 10 18. 16 28. = καλεῖν 4
 18 β. 9 41. 10 7. cf. ἐπι-, κατα-, προσ-,
 συμ-.
 φωνή 2 6. 12 14. 19 34. 22 14. (ἐπ)αίρειν
 (τὴν) φ. 2 14. 4 24. 14 11. 22 22. φωνῇ
 μεγάλῃ s. μεγ. τῇ φ. 7 57. 60. 8 7. 14 10.
 16 28. 26 24. vox divina 7 31. 9 4. 7. 10
 13. 15. 11 7. 9. 22 7. 9. 26 14. θεοῦ φωνή
 (φωναί β) 12 22. — φωναὶ τῶν προφη-
 τῶν 13 27. it. exclamatio 24 31.
 φῶς 9 3. 12 7. 22 6. 9. 11. 26 13. **φῶτα 16
 29. metaph. 13 47 VT. 26 18. 23.

X

Χαίρειν 3 8 β. 5 41. 8 39. 11 23. 13 48. ἐπὶ
 c. dat. 15 31. χαίρειν in epist. 15 23. 23 26.
 χαλᾶν 9 25. 27 17 30.
 *Χαλδαῖοι 7 4.
 *Χαναάν 7 11. 13 19.
 χαρά 8 8. 12 14. 13 52. 15 3.
 **χάραγμα 17 29.
 χαρίζεσθαι 25 11. 16. 27 24. χαρισθῆναι pass.
 3 14.
 χάρις favor 2 47. 7 10. 24 27 (acc. χάριτα).
 25 3. 9. gratia Dei 4 33. 6 8. 7 46. 11 2 β.
 23. 13 43. 14 3. 26. 15 11. 40. 18 27 α. 20 24. 32.
 *Χαρράν 7 2. 4.
 *χειμάζεσθαι pass. 27 18. cf. παραχειμά-
 ζειν.
 **χειμών procella 27 20.
 χεῖρ 3 7. 4 3. 5 18. 38 β. 6 6. 7 41. 8 17 sqq.
 9 12 α. 17. 41. 12 1. 17. 13 3. 16. 17 25. 18 12 β.
 19 6. 33. 20 34. 21 11 bis. 27. 40. 23 19. 28

3. 4. 8. = *brachium* 12 7. 26 1. **διὰ τῶν
χ. (*χειρός*) *τινος* 2 23. 5 12. 7 25. 11 30.
 14 3. 15 23. 19 11. 26. *εἰς* (*τὰς*) *χ.* *τινος*
 (*παράδιδόναι*) 21 11. 28 17. *ἐκ τῶν χ.*
 (*χειρός*) *τινος* (*ἐξαιρεῖσθαι* sim.) 12 11.
 24 7. *ἐν χειρὶ* *τινος* 7 35. *χ.* *Dei* 4 28. 30.
 7 50 VT. 11 21. 13 11.
 *χειραγωγεῖν 9 8 (*ubi* -*εἶσθαι β.*) 22 11.
 *χειραγωγός 13 11.
 **χειροποίητος 7 43. 17 24.
 **χειροτονεῖν 14 23. cf. *προχειρ.*
ἡρα 6 1. 9 39. 41.
 ***χιλλάρχος tribunus mil.* 21 31-33. 37. 22 24.
 26-29. 23 10. 15. 17-19. 22. 24 7. 22. 25 23.
χιλιάς: *χιλιάδες* *πέντε* 4 4.
 *Χίος 20 15.
χιτών 9 39.
 *χλευάζειν 17 32. cf. *δια-*.
 **χολή 8 23.
 *χόρτασμα 7 11.
χρεῖα 2 45. 4 35. 6 3. 20 34. 28 10.
χοῦμα *sing. *summa pecuniae* 4 37. plur.
 8 18. 20. 24 26.
χορηματίζειν **nominari 11 26. -*εἶσθαι* pass.
divinitus iuberi 10 22.
 **χοῖσθαι 20 2 β? 27 3 (*τινι* c. adv.). 17.
 ***Χρηστειανός Christianus* 11 26. 26 28.
χορίειν mtp. (cf. *χοιστός*) 4 27. 10 38.
ὁ χοιστός Messias 2 31. 36. 8 5. 9 22. 17 3
 bis. 18 5. 28. 24 24. 26 23. (28 31 β.) *ὁ χρ.*
τοῦ θεοῦ 3 18 cf. 4 26. (*ὁ*) *χρ.* *Ἰησοῦς* 3 20.
 5 42. [24 24]. *Ἰησ.* *χρ.* 2 38. 3 6. 4 10. 33.
 8 12. 9 (17 β). 34. (40 β). 10 36. 48. 11 17. 13
 32 β. 14 10 β. 15 26. 16 4 β. 18. 18 8 β. 20 21 β.
χρόνος 1 6. 7. 21. 3 21. 7 17. 23. 13 18. 15 33.
 17 30. 18 23. 27 9. *ἐκάνον* (*οὐκ ὀλίγον*)
χρόνον 14 3. 28. *ἐκάνῳ χρ.* 8 11. *διὰ*
ἐκ. χρόνον 11 2 β. *τὸν πάντα χρ.* 20
 18 α. *χρόνον* = *χρ.* *τινά* 19 22. *ἐπὶ*
πλείονα χρ. 18 20.
 *χρονοτριβεῖν 20 16 α.
 **χρυσίον 3 6. 17 29. 20 33.
 (*χρυσός* 17 29 v. l.)
 *χρῶς 19 12.
χωλός 3 2. 8 7. [14 8].
χώρα 12 20. 26 20. 27 27. *Γαλατικὴ χ.* 16 6.
 18 23. *τῶν Ἰουδαίων* 10 39. *rus* 13 49.
χώραι habitationes rusticae 8 1. 11 2 β.

**χωρίζεσθαι pass. 1 4. 18 1. 2. Cf. *ἀπο-*.
 **χωρίον 1 18. 19 bis. 4 34. 5 3. 8. 28 7.
 *χώρος caurus 27 12.

Ψ.

Ψαλμός: *ἐν βίβλῳ ψαλμῶν* 1 20. *ἐν τῷ*
πρώτῳ ψαλμῷ 13 33.
 **ψεύδεσθαι *τινα* 5 3. *τινι* 5 4. *τι* 14 19 β.
 **ψευδής: *μάρτυρος ψ.* 6 13.
ψευδοπροφήτης 13 6.
ψηλαφᾶν 17 27.
 **ψῆφος: *καταφέρειν ψῆφον* 26 10.
ψυχὴ anima 20 10. *vita* 15 26. 20 24. 27 10.
 22. 28 19 β. *animans, homo*: **πᾶσα ψυχὴ
 2 43. 3 23 VT. **ψυχαί (*capita*) 2 41. 7 14.
 27 37. *animus* 4 32. 14 2. 22. 15 24. 20 7 β.
 a corpore solutus 2 27 VT.
 τὸ **ψυχος 28 2.

Ω

Ω ante voc. 1 1. 18 14. 27 21. c. nomin. 13 10.
ὦδε hic 9 14. *hic* 9 21.
 **ὦδίν: *ὦδίνες τ. θανάτου* 2 24 (ex VT.).
 *ὠνεῖσθαι 7 16.
ὦρα XII^a pars diei vel noctis 2 15. 3 1.
 5 7. 10 3. 9. 30. 19 9 β. 34. 23 23. minus defi-
 nite 16 33. *† αὐτῇ τῇ ὥρᾳ* 16 18. 22 13.
 **ὠραίος: *ἡ ὠραία πύλη templi* 3 2. 10.
ὥς adv. 3 22 VT. = 7 37. 7 51. 8 32 bis VT.
 9 18. 10 11. 26 β. 47. 11 5. 17. 17 22. ante
 numer. 1 15 v. l. 2 41 v. l. 5 7. 36. 13 18. 20.
 19 34. 20 18 β. *ὥς ἐπὶ* 17 14. *ὥς τάχιστα*
 17 15. ante partic. 3 12. 17 25. 23 15. 20.
 24 β. 27 30. 28 19. cum verb. finit. 2 15.
 10 38. 11 16. 13 33. 17 28. 21 19 β. 22 5. 23
 11. 25 10. coniunct. post *εἰδέναι*, *ἐπίστα-*
σθαι sim. (1 4 β). 10 28. 38. 11 16. 20 20.
 coni. temporalis 1 10. 5 24. (27 β). 7 23.
 8 36. 9 23. 10 7. 17. 25 α. 13 25. 29 α. 14 5.
 16 4. 10. 15. 19 β. 17 13. 18 5. 19 9. 21. 20 14.
 18. 21 1. 12. 27. 22 11. 25. 25 14. 27 1 α. 27.
 28 4. [pro *ὥστε* c. inf. 20 24].
ὥσεί 2 3. 6 15. 16 9 β. ante numer. 1 15. 2
 41. 5 36 v. l. 10 3. 19 7. 24 v. l.
ὥσπερ 3 17. 11 15. c. partic. 2 2.
ὥστε c. infin. 1 19. 5 15. 14 1. 15 39. 16 26.
 19 10. 12. 16. (20 24 e coni.).

Numerantur voces in α et β praeter nomina propria fere 1847, inter quas in Actis tantum (intra NT.) exstantes 440, it. in Actis et euangelio Lucae 56, et in Actis et in aliis NT. scriptis, sed non in euang. Lucae 414. Propriae lectionum β sunt 60 voces, e quibus 26 in Actis tantum exstantes, 3 in Actis et eu. Lucae, 18 et in Actis et in aliis NT. scriptis, sed non in euang. Lucae.

DATE DUE

~~12 17 8~~

PRINTED IN U. S. A.

NO. 23-247

Please Do Not Remove This Card From Pocket
Please Do Not Remove This Card From Pocket

BS
2621
BS
1895

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

331989

